ALTIN KLÂSİKLER

Dickens

David Copperfield

altın kitaplar yayınevi

ALTIN KLÂSİKLER

İNGİLİZ EDEBİYATI

DİCKENS

DAViD COPPERFiELD

Tam metin, İngilizce aslından dilimize çeviren :

Gönül SUVEREN

ALTIN
KİTAPLAR
YAYINEVİ

DAVİD COPPERFİELD, ALTIN KLÂSİKLER dizisinin 34. kitabı olarak ilk kez Haziran 1973'de yayınlandı.

Kapak resmini **Ayhan Erer**'in hazırladığı bu kitap **Altın Kitaplar** Basımevinde basıldı.

CHARLES DİCKENS ve DAVİD COPPERFİELD

İngiliz romancısı Charles Dickens 1812 yılında Portsea'de (Portsmouth) doğdu. Babası John Dickens ekonomik sıkıntılar içindeydi, bu yüzden Charles'ın öğrenimiyle uğraşamadı. Annesi onu bir okula göndermek istiyordu, babası borçlarını ödeyemediğinden hapisaneye düştü. Buna rağmen Dickens bir süre özel bir okula gönderildi. Yoksulluklar ve yoksunluklarla dolu çocukluğu onun ruhunda ve kafasında silinmeyen izler bıraktı. Düzenli bir öğrenim yapamamasının eksikliklerini okuyarak ve kendini yetiştirerek tamamlamağa çalışıyordu. Yerinde bir deyimle söylemek gerekirse öğrenimini British Museum'un kitaplığında yapıyordu.

1835 yılında Morning Chronicle gazetesinin parlamento muhabiri oldu. Başka dergilerde de ilk kalem denemeleri gözüküyordu. Dickens'ın bu ilk ürünlerinde bile gözlem gücü ve içindeki ince alay dikkati çekiyordu. Güçlü bir yazı tekniğinin varlığı hemen kendini belli ediyordu.

«Sosyal reformcu» olarak tanınan Dickens 1842'de Amerika'ya gitti. Amerika gezisinden edindiği izlenimlerle yazdığı romanlarda Amerikan toplumunun renkli özellikleri ve nitelikleri kendini gösteriyordu.

Dickens 1844 yılından 1845 yılına kadar karısıyla birlikte İtalya'da yaşadı. 1870'de ölen Dickens'in mezarı ünlü Westminster Abbey'dedir.

Dickens'in, «en iyi romanım,» diye nitelendirdiği eser David Copperfield'dir. Romanın bir çok bölümü yazarın kendi hayatından kesitlerdir. Yalnız bunu Dickens'ın otobiyografik romanı anlamına almamak gerekir. Ama David'e en canlı bölümleri kendi yaşamından vermiştir. Bu romandaki en ilgi çekici yan buradaki gözleme dayanan anlatımdır. Bunların hepsi yaşantılardır, serüvenlerdir, gözlemlerdir, kısaca kişisel tarihtir.

İyi şeyler için belki «ikincişans»a yer yoktur, bir ikinci deney gereksizdir. Dickens, David Copperfield'de adeta hayat çarkında onlara bir imkân tanımak için daima ikinci bir şans tanımıştır. Böylece insanlar yanılgılarını düzeltmek imkânına kavuşurlar.

David Copperfield dev bir yapıttır. Kahramanları bugünün kahramanları kadar canlıdır. Gerçek hayatın roman ülkesinde dolaşan temsilcileridir adeta.

David Copperfield diğer ülkelerin ünlü yazarlarınca da Dickens'ın en beğenilen eseridir. Tolstoy kardeşine yazdığı bir mektupta kitabı çok beğendiğini belirtmiş hatta ondan bir İngilizce sözlük de istemiştir. Tolstoy gene aynı kitap için «Dickens bir roman dehası, bu dehanın en büyük eseri de David Copperfield'dir,» demiştir.

1849 - 1850 arasında yayınlanan bu romanda bir çocuğun yaşam öyküsü bütün tazeliğiyle, gerçekliğiyle ve inandırıcılığıyla anlatılmaktadır. Babası da bu eserin kahramanları arasında yer almıştır. Gerçekten roman canlı, değişik, özgün karakterler toplamıdır. Roman edebiyatında bu kadar büyük kahramanların bir araya toplandığı az eser vardır. Belki de birincisi budur.

Charles Dickens bu romanıyla edebiyat âlemine duyarlı, trajik ama yer yer insanı gülümseten, hayalle bezenmiş büyük bir insanlar dünyası bırakmıştır.

1.

Doğuyorum...

Kendi hayatımın kahramanı olabilecek miyim? Yoksa bu yeri bir başkası mı alacak? Bu sayfalar gösterecek bunu. Hayatımın hikâyesine, bunun ilk anlarından başlayabilmek için buraya bir cuma gecesi tam on ikide doğmuş olduğumu yazıyorum. (Bana böyle söylendi ve ben de buna inanıyorum.) Saat vururken benim de aynı anda ağlamaya başlamam dikkati çekmiş.

Doğduğum gün ve saatle ilgili olarak, hem hemşire hem de şahsen tanışmamız ihtimali daha ortaya çıkmadan birkaç ay önce benimle çok yakından ilgilenen civardaki sezişi kuvvetli kadınlar bazı açıklamalarda bulunmuşlar. Bir, kaderimin sonucu hayat boyu talihsizliklerle karşılaşacağımı, iki, hortlaklar ve hayaletler görmek gibi özel bir hakkım olacağını söylemişler. Çünkü bir cuma gecesi sabaha karşı doğan talihsiz çocukların, kız veya erkek, böyle bir yeteneği olacağına inanırlarmış.

Burada, ilk iddia için bir şey söyleyemeyeceğim. Çünkü sonucun bu kehaneti yalanlayıp yalanlamadığını hiç bir şey hayat hikâyem kadar açıkça, iyice gösteremez. Meselenin ikinci bölümüne gelince... Eğer çocukluk çağlarında mirasımın bu kısmını tüketmediysem, o zaman

daha buna sahip olamadım demektir. Bu mal ve mülkümü ele geçirmeme engel olunmasından hiç de yakınmıyorum. Eğer şu ara başka biri bu mirasın zevkini çıkarıyorsa, bunu kendisine saklayabileceğini, memnunlukla, yürekten söyleyebilirim.

Bir zar içinde doğmuşum ben. Bunun satılacağı gazetelerle ilân edilmiş. Hem de onbeş altın gibi ucuz bir fiata. Denizciler o ara para sıkıntısı mı çekiyorlarmış, yoksa inançları kıt olduğu için mantar can yeleklerini mi tercih ediyorlarmış, bunu bilmiyorum. Bütün bildiğim şu: bir tek kişiden bir teklif gelmiş. O da borsa komisyonculuğuyla ilgisi olan bir avukatmış. Peşin para iki İngiliz lirası vermeyi teklif etmiş, gerisini de şeri'yle ödeyecekmiş. Fakat kendisine suda boğulmaya karşı daha yüksek bir fiata bir garanti verilmesine yanaşmamış. Sonunda ilân gazeteden kaldırılmış. Zararına tabii. Şeri'ye gelince... Zavallı sevgili anacağımın kendi şeri'si piyasaya sürülmüş o sırada.

On yıl sonra o cenin zarı bizim taraflarda bir eşya piyangosuna konduydu. Elli kişi ikibuçukar şilin vererek buna katılacaklar, kazanan ise beş şilin ödeyecekti. Vucudümün bir parçasının böyle elden çıkarılması karşısında sıkıldığımı, kafamın karıştığını hatırlıyorum. Aklımda kaldığına göre zarı; yaşlı, eli sepetli bir kadın kazandıydı. Kadın, şart koşulmuş olan o beş şilini sepetinden istemeye istemeye çıkardı. Hem de yarım penilik bozuk paralar halinde. Üstelik iki buçuk penisi de eksikti bunun. Matematik bilimini ve uzun bir zamanı boş yere harcayarak kendisine bunu ispata çalıştık. Ama bir etkisi de olmadı bunun. Oradakiler kadının hiç bir zaman boğulmamış olmasını, doksan iki yaşında kendi yatağında zaferle ölmesini dikkati çekecek bir olay olarak hatırlayacaklar uzun bir süre. Anladığıma göre o, sonuna kadar, köprüler hariç, hiç bir zaman suyun üzerinden aşmadığını söy-

leyerek öğünmüş. Pek düşkün olduğu çayını içerken dünyada 'dolanmak' küstahlığını gösteren denizcilerin ve diğer insanların dinsizce saygısızlıklarına karşı duyduğu öfkeyi açıklarmış. Ona bu çirkin faaliyetin, belki çay da dahil olmak üzere, bazı rahatlıkları sağladığını anlatmaya uğraşmak da boşmuş. Çünkü kadın gücünü iç güdüleriyle sezerek anladığı için, kelimelere daha da basa basa, «Dolanıp durmayalım,» diye cevap verirmiş.

Ben de şimdi dolanıp durmamak için tekrar doğumuma dönüyorum.

Suffolk'da Blunderstone'da ya da İskoçya'da dedikleri gibi «oralarda bir yerde» doğmuşum. Ben bir ölümden sonra dünyaya gelmiş bir çocuğum. Babam gözlerini bu ışıklı dünyaya kapadıktan altı ay sonra benimkiler açılmış. Şimdi bile babamın beni hiç görmemiş olması düşüncesi bana çok garip geliyor. Onun *kilisenin mezarlığında*ki beyaz taşıyla kurduğum o çocuksu ilk ilişkimi belli belirsiz hatırlamamda daha da tuhaf bir şeyler var. Küçük oturma odamız ocakta yanan ateş ve şamdanlar sayesinde sıcacık ve ışıklıyken, evimizin kapılarının bazan bana hemen hemen zalimce gelen bir tavırla karanlıklara karşı kilitlenip sürgülenmesi ve babamın zifiri gecede mezarında yapayalnız yatması yüzünden duyduğum o tanımlanamaz merhameti belli belirsiz hatırlamamda da...

Babamın halası ve tabii benim de büyük halam olan bir kadın; ailemizin en önemli, en hatırı sayılır kimsesiydi. Kendisinden ileride daha ayrıntılı söz edeceğim. Miss Trotwood, veya zavallı annemin bu ürkütücü kişi karşısında duyduğu korkuyu yeteri kadar yendiği zaman (—ki pek ender olmuş bu,—) dediği gibi, 'Miss Betsey,' kendisinden genç, pek yakışıklı bir adamla evlenmiş. Yalnız kocası o basit atasözü açısından pek yakışıklı sayılmazmış.

Hani, 'Yakışıklı olan, yakışıklı bir şekilde hareket eden kimsedir,' derler ya. Onun Miss Betsey'i dövmüş olmasından şüphelenirlermiş. Hattâ bir keresinde adamın tartışmalı bir erzak meselesinden dolayı onu merdivenin çifte pencerelerinden atmak için acele fakat kararlı tedbirler aldığından da. Karakterlerindeki, bu uyuşmazlığı yüzünden Miss Betsey'le adam anlaşarak ayrılmış. Tabiî para da vermiş. Kocası bu parayı alarak Hindistan'a gitmiş ve orada, ailemizde dolaşan delice bir söylentiye göre bir Baboon — yani köpek ağızlı bir maymunla — dolaşırken görülmüş bir keresinde. Ama bence bu bir Baboo (Bengalli efendi) ya da bir Begum olmalı. Her neyse, on yıl sonra adamın ölüm haberi Hindistan'dan eve ulaşmış. Bu haber halamı nasıl etkilemiş? Bunu kimse bilmiyor. Çünkü o, bu ayrılma üzerine hemen kızlık adını kullanmaya başlamış. Uzaklarda, deniz kıyısındaki bir köyde bir kulübe almış, tek hizmetçisiyle yalnız yaşan bekâr bir kadın olarak oraya yerleşmiş. Ondan sonra da, anlaşıldığına göre, her şeyden elini eteğini çekerek, yalnız bir hayatı sürdürmüş.

Yanılmıyorsam, babam bir zamanlar onun göz bebeğiymiş. Fakat yaptığı evlilik halamı can evinden vurmuş, onu çok kırmış. Sebep: annemin bir 'balmumundan bebek' olması. Annemi hiç görmemiş Mis Trotwood, sadece onun henüz yirmisinde bile olmadığını biliyormuş. Miss Betsey'le babam bir daha karşılaşmamışlar. Babam evlendiği zaman yaşı anneminkinin iki katıymış. Sağlığı da bozukmuş. Evlendikten bir yıl sonra, ölmüş. Demin de söylediğim gibi, ben dünyaya gelmeden altı ay önce.

İşte 'olaylarla dolu, önemli bir Cuma,' diye tanımlamamı hoş göreceğinizi umduğum o gün öğleden sonra durum böyleymiş. O sırada durumun ne merkezde olduğunu bildiğimi söyleyebilmem imkânsız tabiî. Ondan sonra olan-

ları da, kendi hislerimin tanıklığına dayanarak hatırladığım da söylenemez.

*
**

Annem ocağın yanında oturuyordu. Fakat sağlığı iyi değildi, neşesi yoktu. Göz yaşları arasında ateşe bakıyor ve acı acı kendisini ve karnındaki bu babasız yabancıyı düşünüyordu. Yukarıda çekmede duran yastığa adet olduğu üzere doğacak çocukla ilgili iyi niyetleri belirtmek üzere takılmış düzenilerle kehanet dolu iğne, bu yabancıyı, gelişi dolayısıyla hiç bir heyecan duymayan bir dünyaya buyur etmeye hazırdılar. Dediğim gibi annem o ışıklı, rüzgârlı Mart günü, öğleden sonra ateşin yanında oturuyordu. Endişeli ve üzgündü. Geçireceği sınavdan sağ çıkacağını da pek sanmıyordu. Gözlerini kurularken başını kaldırdı ve bakışları karşıdaki pencereye kaydı. O zaman yabancı bir kadının bahçe yolundan geldiğini gördü.

Annem misafire ikinci defa baktığı zaman kötü bir şey olacağını önceden kesinlikle sezdi, yani — gelenin Betsey olduğunu anladı. Batmakta olan güneş, bahçe parmaklığını aşarak bu yabancı, tuhaf kadını aydınlatıyordu. Misafir, vücudunda zalim bir katılık ve yüzünde de haince bir sükûnetle kapıya doğru ilerledi. O katılık ve o ifade başka kimsede görülemezdi.

Kadın eve eriştiği zaman kimliğini başka bir biçimde, ikinci defa ispat etti. Babam sık sık onun pek de sıradan bir Hıristiyan gibi davranmadığını söyler dururdu. Hala da şimdi zili çalacağına yaklaşıp annemin baktığı pencereden içeriye bir göz attı. Burnunun ucunu cama iyice yapıştırmıştı. Zavallı sevgili anneciğim bundan söz ederken Miss Betsey'nin burnunun ucunun bir dakika içinde yamyassı ve bembeyaz olduğunu söylerdi.

Hala, annemi öyle bir korkuttu ki, ben bir Cuma gü-

nü doğmamı Miss Betsey'e borçlu olduğuma inandım daima.

Annem o heyecanı arasında yerinden kalkmış, köşeye koltuğunun arkasına büzülmüştü. Ağır ağır, merakla odayı inceleyen Miss Betsey bu işe diğer köşeden başladı. Gözlerini bir Hollanda saatindeki bir Arabın kafası gibi yana doğru kaydırdı ve nihayet bakışları anneme erişti. Sonra kaşlarını çatarak, anneme işaret etti. Daima itaat görmeye alışmış bir insan edasıyla ona gelip kapıyı açmasını emrediyordu. Annem kapıya gitti.

Miss Betsey, «Siz Mrs. David Copperfield'siniz sanırım,» dedi. Belki bu kelimenin üstüne basarak annemin yas elbiselerini ve durumunu kasdediyordu.

Annem, pek hafif bir sesle mırıldandı. «Evet.»

Misafir, «Miss Trotwood...» dedi. «Her halde ondan sözedildiğini işittiniz?»

Annem, bu zevki tatmış olduğu cevabını verdi. Sonra da bunun insanı sarsacak güçlü bir zevk olduğunu ima etmediğini hoş olmayan bir şekilde farketti.

Miss Betsey, «Şimdi onu görüyorsunuz,» dedi. «Annem başını eğerek ona içeri girmesini rica etti.

Birlikte annemin çıkmış olduğu oturma odasına girdiler. Koridorun diğer tarafındaki en güzel odanın şöminesi yanmıyordu çünkü. Aslında babamın cenazesinden beri ateş yanmıyordu orada. İkisi de oturduktan sonra Miss Betsey hiç bir şey söylemedi. Annem ise boş yere kendisini tutmaya çalıştı ve ağlamaya başladı.

Miss Betsey, telâşla, «Sus sus!» dedi. «Bunu yapma. Haydi haydi!»

Ama annemin elinde değildi bu. Bu yüzden hıçkıra hıçkıra ağlamaya devam etti.

Miss Betsey, «Boneni çıkar, çocuğum,» diye emretti. «Seni bir göreyim.»

Annem bu tuhaf isteğe uymayı reddetmek niyetinde miydi bilmem. Ama haladan bunu yapamayacak kadar korkuyordu. Bu yüzden emri yerine getirdi. Elleri o kadar titriyordu ki, o güzelim gür saçları yüzüne döküldü.

Miss Betsey, «Allah Alah!» diye bağırdı. «Sen de pek bebekmişsin!»

Muhakkak ki annem yaşına göre çok genç duruyordu. Zavallıcık, sanki bu bir kabahatmiş gibi başını önüne eğdi. Hıçkırarak, gerçekten çocuksu bir dul olduğunu, yaşarsa sadece çocuksu bir anne olacağından korktuğunu söyledi. Ondan sonraki kısa sessizlikte Miss Betsey usulca saçlarına dokunmuş gibi geldi ona. Hem de şefkatli sayılacak ellerle. Fakat zavallı çekingen bir ümitle halaya baktığı zaman onun ellerini bir dizinin üstünde kavuşturmuş, ayağını da şöminenin önündeki alçak parmaklığa dayamış olduğunu gördü. Miss Betsey eteklerini yukarı toplayarak sıkıştırmıştı. Kaşlarını çatmış, ateşe bakıyordu.

Miss Betsey, birdenbire, «Allah akşına neden 'Karga Yuvası'?» dedi.

Annem, «Evi mi kasdediyorsunuz, efendim?» diye sordu.

Miss Betsey, tekrarladı. «Neden 'Karga Yuvası?' Eğer ikinizin de hayata başarıyla uygulanabilinecek düşünceleri olsaydı o zaman 'Aş Evi' daha uygun düşerdi.»

Annem, cevap verdi. «Bu adı Mr. Copperfield seçti. Evi satın aldığı zaman etrafta kargalar olduğunu düşünmek hoşuna gitti.»

Aynı anda akşam rüzgârı bahçenin dibindeki yüksek karaağaçları öylesine sarsmaya başladı ki, annem de, Miss Betsey de dayanamayarak o tarafa baktılar. Karaağaçlar sırlarını fısıldayan devler gibi birbirlerine doğru

eğiliyor, bir iki saniye böyle hareketsiz durduktan sonra, sanki açıklanan gizli şeyler huzurlarını kaçıracak kadar kötüymüş gibi kollarını çılgıncasına sallıyorlardı. Üst dallarını ağırlaştıran eski, parçalanmış, hava değişikliklerinin darbelerini yemiş karga yuvaları, fırtınalı bir denizde yalpalayan gemi enkazları gibi sarsılıyorlardı.

Miss Betsey sordu. «Kuşlar nerede?»

— «Ku—» Annem o sırada başka bir şeyi düşünmeye dalmıştı.

— «Kargalar, — ne oldu onlara?» diye sordu Miss Betsey.

Annem, «Biz buraya yerleştiğimizden beri karga yok,» dedi. «Biz düşündük ki... Yani Mr. Copperfield burada kargaların bol bol üreddiklerini düşündü. Fakat yuvalar pek eskiden yapılmıştı. Kuşlar onları çoktan terketmişlerdi.»

Miss Betsey, bağırdı. «Tam David Copperfield'e göre bir şey bu! Tepeden tırnağa kadar David Copperfield'e göre bir şey. Yakınında bir tek karga olmamasına rağmen eve bu adı veriyor! Yuvaları gördüğü için de evin etrafında kargalar olacağına inanıyor!»

Annem, «Mr. Copperfield öldü,» dedi. «Eğer ondan yakışıksız bir dille sözederseniz...»

Zavallı sevgili anneciğim, her halde bir an halama saldırarak onu dövmeye niyetlendi. Miss Betsey bir eliyle onun icabına bakıverirdi tabiî. Hattâ annem öyle bir karşılaşma için o akşam üzerinde olduğundan daha mükemmel bir durumda bulunsaydı, daha iyi antrenman görmüş olsaydı bile. Fakat annem bu isteğini sadece koltuktan kalkarak geçiştirdi. Sonra da uysal uysal tekrar yerine oturdu ve bayılıverdi.

Kendine geldiği ya da Miss Betsey onu ayılttığı zaman, halanın pencerenin önünde durduğunu farketti. O sırada alacakaranlık da koyulaşarak yerini geceye bırakı-

yordu. Birbirlerini zorlukla görebiliyorlardı. Ocaktaki ateşin yardımıyla tabiî.

Miss Betsey, tekrar koltuğuna döndü. «E? Peki çocuğu ne zaman bekliyorsun.»

Annem, «Her tarafım titriyor...» diye kekeledi. «Nem var, bilmiyorum. Öleceğimden eminim!»

Miss Betsey, «Olmaz olmaz,» dedi. «Bir çay iç.»

Annem aciz bir tavırla bağırdı. «Allahım! Allahım! Bunun bana bir faydası olacağını mı sanıyorsunuz?»

Miss Betsey, «Tabiî faydası olacak,» dedi. «Seninki kuruntudan başka bir şey değil. Kızın adı nedir?»

Annem saf saf mırıldandı. «Çocuğun kız olacağından emin değilim, efendim.»

Miss Betsey, «İlâhi bebecik,» diye bağırdı. «Sen çok yaşa emi?» Böylece yukarıda çekmede duran iğne yastığının üzerindeki dileği farkına varmadan tekrarlamış oluyordu. Ama benim yerime annem için. «Ben onu kasdetmedim. Hizmetçini soruyordum.»

Annem, «Peggotty,» dedi.

Miss Betsey, biraz da öfkeyle, «Peggotty!» diye tekrarladı. «Yani çocuğum, bir insan bir Hıristiyan kilisesine girdi ve orada kendisine 'Peggotty' adını taktılar öyle mi? Bunu mu demek istiyorsun?»

Annem güç duyulur bir sesle açıkladı. «Onun soyadı bu. Mr. Copperfield, küçük adı benimkinin ayın olduğu için, kendisini böyle çağırırdı.»

Miss Betsey, odanın kapısını açarak, «Buraya gel, Peggotty!» diye bağırdı. «Çay getir! Hanımın biraz rahatsız. Sallanma!»

Bu emri, sanki bu ev, ev olalı ta başından beri burada otoritesi kabul edilmiş bir kimseymiş gibi müthiş bir güçle vermişti. Miss Betsy, bu yabancı sesi duyunca elin-

de mumla koridordan gelen şaşkın Peggotty'i görmek için dışarı baktı. Sonra da kapıyı tekrar kapayarak oturdu. Yine eski tavrını takınmıştı. Ayaklarını demir parmaklığa dayamış, eteklerini toplayarak sıkıştırmıştı. Ellerini de bir dizinin üstünde kavuşturmuştu.

Miss Betsey, «Çocuğun kız olması ihtimalinden söz ediyordun,» dedi. «Dünyaya bir kız getireceğinden hiç şüphem yok. Önsezim bana küçüğün kız olacağını haber veriyor. Şimdi, yavrum, bu kızın doğar doğmaz...»

Annem onun sözünü kesmek cüretini gösterdi. «Belki bir oğlan çocuk.»

Miss Betsey, cevap verdi. «Çocuğun kız olacağı içime doğuyor, diyorum. İtiraz edip durma. Bu kız doğar doğmaz onunla dost olmak niyetindeyim, yavrum. Onun isim annesi olacağım. Lütfen ona 'Betsey Trotwood Copperfield' adını ver. Bu Betsey Trotwood'un hayatında hiç bir hata olmamalı. Zavallı yavrucuğun sevgisiyle, duygularıyla oynanmamalı. O iyi bir şekilde yetişmeli, lâyık olmayan kimselere karşı budalaca bir güven göstermemesi için korunmalı. Bunu görev edinmeliyim.»

Her cümlenin sonunda Miss Betsey'in kafası sallanıyordu. Sanki kendi eski hataları içini kemiriyor ve hala ancak güçlü bir zorlama sayesinde onlardan açıkça söz etme isteğini engelleyebiliyor, bunu baskı altında tutabiliyordu. Daha doğrusu ocaktaki ateşin hafif ışığında ona bakan annem bundan şüphelendi. Aslında her şeyi iyice farkedemeyecek, ne diyeceğini bilemeyecek kadar Miss Betsey'den korkmuştu. Çok endişeli, çok yumuşak ve şaşkındı.

Miss Betsey, bir süre konuşmadı. Başının sallanması da yavaş yavaş durdu. O zaman hala, «David sana karşı iyi miydi, çocuğum?» diye sordu. «Birlikte rahat mıydınız?»

Annem, «Çok mutluyduk,» dedi. «Mr. Copperfield bana karşı o kadar iyiydi ki.»

Miss Betsey, «Ne?» diye cevap verdi. «O seni şımarttı galiba?»

Annem, «Bu haşin dünyada çok yalnızım,» diye hıçkırdı. «Kendimden başka güvenebileceğim kimse de yok. Evet, korkarım o beni gerçekten şımarttı.»

Miss Betsey, «A!» dedi. «Ağlama! İkiniz birbirinize pek uygunmuşsunuz, çocuğum... Tabiî iki insan birbirlerine tam uyabilseler... Sen yetimdin değil mi?»

— «Evet.»

— «Ve mürebbiyelik ediyordun?»

— «Mr. Copperfield'in ziyarete geldiği bir ailenin çocuklarına bakıyordum. Onların dadısıydım. Mr. Copperfield bana karşı çok iyi davrandı. Benimle ilgilendi. Bana büyük ilgi gösterdi. Sonunda da evlenme teklif etti.» Annem hikâyesini kısaca anlatıyordu. «Ben de bu teklifi kabul ettim. Evlendik.»

Miss Betsey, hâlâ çatık kaşlarla ateşe bakıyordu. Düşünceli düşünceli, «Ah, zavallı bebecik!» dedi. «Bir şey biliyor musun?»

Annem, kekeledi. «Afedersiniz, efendim. Anlayamadım.»

Miss Betsey, «Meselâ ev idare etmek,» dedi.

Annem, «Korkarım fazla bir şey bilmiyorum,» diye cevap verdi. «Yani istediğim kadar bilmiyorum. Fakat Mr. Copperfield bana öğretiyordu.»

Miss Betsey, parantez içinde, («Sanki kendisi bunu pek bilirdi de!») dedi.

— «İlerleme göstereceğimi de umuyordum. Çünkü öğrenmeyi gerçekten çok istiyordum. O da bana öğretmenlik ederken o kadar sabırlıydı ki. Eğer o büyük felâket olmasaydı, o ölmeseydi...» Annem tekrar ağlamaya başlayarak sözlerini tamamlayamadı.

Miss Betsey, «Vay vay vay...» dedi.

Annem yine ıstırapla haykırdı. «—Masraf defteri tutuyordum. Daima! Her gece Mr. Copperfield'in yardımıyla hesabı denk getiriyordum!» Tekrar ağlamaya başladı.

Miss Betsey, «Vay vay vay,» dedi. «Ağlama artık.»

Annem yine acıyla bağırarak, «—Bu bakımdan bir tek tartışmamız bile olmadığından eminim,» diye devam etti. «Sadece Mr. Copperfield bazan üçlerimle beşlerimin birbirlerine çok benzediklerini ya da yedilerimle dokuzlarıma kıvrık kuyruklar taktığımı söylerdi.» Annem yine hıçkırmaya başladı.

Miss Betsey, «Kendini hasta edeceksin,» dedi. «Bu hem senin için iyi olmaz, hem de vaftiz kızım için. Bunu sen de biliyorsun. Haydi! Böyle yapma!»

Böyle bir düşünme tarzı annemi biraz olsun yatıştırdı. Ama aslında daha etkili olan, rahatsızlığının gitgide artmasıydı. Bir süre sessizlik oldu. Sadece ayağını parmaklığa dayayarak oturan Miss Betsey zaman zaman, «Ha!» diye bağırarak bu sessizliği bozuyordu.

Biraz sonra, «David'in parasıyla kendisine her yıl belirli bir gelir getirecek senetler aldığını biliyorum,» dedi. «Senin için ne yaptı o?»

Annem, güçlükle, «Mr. Copperfield çok iyi ve düşünceli bir insan olduğu için,» diye cevap verdi. «Bu gelirin bir kısmının bana kalmasını sağladı.»

Miss Betsey sordu. «Ne kadar?»

Annem, «Yılda yüz elli İngiliz lirası,» dedi.

Halam, mırıldandı. «Eh, bundan kötüsü de olabilirdi.»

O ana uygun sözlerdi bunlar. Annemin hali iyice kötüleşmişti. Çay sofrası ve şamdanlarla içeri giren Peggotty bir bakışta onun ne kadar hasta olduğunu farketti. Annemi çabucak, yukarıya, kendi odasına çıkarttı. Eğer odada yeteri kadar ışık olsaydı, muhakkak ki halam duru-

mu daha önce farkedecekti. Peggotty, annemin haberi olmadan, acele bir durumda haber gönderebilmek için gizlice bir kaç günden beri evde tuttuğu yeğeni Ham Peggotty'yi, bir doktorla hemşire çağırmaya yolladı.

Bu birleşik güçler birbirleri arkasından eve eriştikleri zaman ocağın önünde, bonesini sol koluna bağlamış, kulaklarına da pamuk tıkayan, tuhaf, tanımadıkları bir kadının oturduğunu görünce iyice şaşırdılar. Peggotty onun hakkında bir şey bilmiyordu. Annem ise onun hakkında bir şey söyleyecek halde değildi. Bu yüzden oturma odasındaki bu kadını pek esrarlı buldular. Ayrıca halanın cebinde pamuk deposu bulunması ve bunları o şekilde kulağına tıkaması da varlığının yarattığı ciddi havayı bozmuyordu.

Doktor, yukarı çıkıp aşağıya indi ve her halde bu tanımadığı kadınla saatlerce yüzyüze orada oturmak zorunda kalacağını hesapladığı için, nazik ve dostça bir tavır takındı. Erkeklerin en uysalı, en yumuşağıydı. Fazla yer kaplamamak için odaya yan yan girip çıkıyordu. Hamlet'teki Hayalet kadar usulca ve ondan daha da ağır ağır yürüyordu. Hem alçak gönüllülükle kendisini aşağı gördüğünü belirtmek, hem de yine karşısındakinin teveccühünü kazanmak için başını yana doğru eğiyordu. Onun bir köpeğe bile söyleyebileceği bir lâfı olmadığından söz etmeye bile değmez. O kuduz bir köpeğe bile, «Hoşt!» diye bağıramazdı. Belki hayvana usulca, nezaketle bir tek kelime söylerdi. Belki de birkaç hece. Ya da bir kelimenin bir parçasını. Çünkü doktor yürüdüğü gibi konuşuyordu. Şöyle ağır ağır. Fakat köpeğe kabaca davranamazdı. Sertlik göstermezdi. Dünyevi hiç bir kazanç düşüncesiyle yapamazdı bunu.

Mr. Chillip, başını yana eğerek uysal uysal halama baktı. Eğilip onu selâmladıktan sonra, usulca kendi sol

kulağına dokundu. Pamuğu kasdederek, «Lokal bir tahriş mi efendim?» dedi.

Halam, «Ne?» diye cevap vererek bir kulağındaki pamuğu sanki bu mantar tıpaymış gibi çekip çıkardı.

Mr. Chillip sonradan anneme anlattığı gibi halamın bu ters ve haşin halinden öyle ürktü ki. Fakat Allahtan soğuk kanlılığını kaybetmedi. Tatlı tatlı, «Lokal bir tahriş mi, efendim?» diye tekrarladı.

Halam, «Saçma!» diye homurdanarak kulağını bir tek hareketle tekrar tıpaladı.

Mr. Chillip'in bundan sonra, bir sandalyeye çökerek, gözleri ateşe dikili oturan halama şaşkın şaşkın bakmaktan başka yapabileceği bir şey yoktu. Sonra kendisini tekrar yukarı çağırdılar. Adam on beş dakikalık bir yokluktan sonra yine döndü.

Halam, doktora daha yakın olan kulağındaki pamuğu çıkararak, «E?» dedi.

Mr. Chillip, «Ah, efendim,» diye cevap verdi. «Biz... biz... ağır ağır ilerliyoruz, efendim.»

Halam, «Püüüf!» dedi. Bu aşağılama kokan heceyi bağırır gibi söylerken sesini de pek mükemmel ve uygun bir şekilde titretmişti. Yine eskisi gibi tıpayı taktı.

Mr. Chillip sonradan anneme, «Doğrusu... doğrusu,» dedi. «Az kalsın çok sarsılıyordum. Bu meseleye sadece meslek açısından bile baksak, —yine de— az kalsın sarsılıyordum.»

Fakat doktor buna rağmen yerine oturarak, yine halama baktı. Hem de tam iki saat. Halam ise gözlerini ateşe dikmişti, öyle oturuyordu. Doktoru tekrar dışarı çağırdılar. Adam yine bir süre sonra döndü.

Halam tekrar o taraftaki pamuğu çıkardı. «E?»

Mr. Chillip, «Ah, efendim,» diye cevap verdi. «Biz... biz ağır ağır ilerliyoruz, efendim.»

— «Hıımh!» dedi halam. Hem de hırlarcasına.

Mr. Chillip buna dayanamazdı. Sonradan, «Bu aslında benim cesaretimi kırmak için yapılmış bir şeydi,» dedi. Adam, karanlık, hava cereyanı fazla olan merdivende oturmayı tercih edecekti. Bir daha çağırılıncaya kadar da öyle yaptı.

Ham Peggotty devlet okuluna gitmiştir ve o sorulu cevaplı akideler kitabını da bir canavar gibi ezbere bilir. Onun için de kendini güvenilir bir tanık sayabiliriz. Ham, ertesi gün, söz ettiğim olaydan bir saat kadar sonra oturma odasının kapısından içeri bir göz atacak olduğunu anlattı. Endişeyle odada bir aşağı bir yukarı dolaşan Miss Betsey onu hemen görmüş, Ham kaçamadan onun üzerine atılmış. Yukarıdan zaman zaman ayak sesleri geliyormuş. Ham, pamukların bu gürültünün duyulmasını engellemediklerini anlamış. Halamın seslerin iyice yükseldiği zaman o haddinden fazla endişesinin acısını çıkarmak için kendisini kurban olarak seçmesinden sezmiş bunu. Miss Betsey Ham'ı, yakasından tutarak, sanki o pek fazla laudanum içmiş gibi odada durmadan hızlı hızlı bir aşağı bir yukarı yürütmüş. Gürültü arttığı zaman Ham'ı sarsmış, saçlarını karıştırmış, onun kulaklarını tıkamış. Sanki kendi kulaklarıyla Ham'inkileri karıştırmış gibi. Çocuğa türlü şekilde kötü davranmış, onu itip kakmış. Ham'ın iddialarının bir kısmını halası da onaylıyor. Peggotty yeğenini o halamın elinden kurtulduktan hemen sonra yani gece yarımda görmüş. Ham'in de benim gibi kıpkırmızı olduğunu o da doğruluyor.

Uysal Mr. Chillip böyle bir zamanda kin duyacak bir insan değildi. Hoş o hiç bir zaman kin beslemezdi ya. Kurtulur kurtulmaz yan yan oturma odasına girdi. Ve o en yumuşak tavırlarıyla halama, «Ah, efendim,» dedi. «Sizi kutlayabileceğim için mutluyum!»

Hala, sert sert, «Ne sebeple?» diye sordu.

Halamın o çok sert hali Mr. Chillip'i yine telâşlandırıp

heyecanlandırdı. Bu yüzden hafifçe eğilerek selâm verdi. Miss Betsey'i yatıştırmak için hafifçe gülümsedi.

Halam sabırsız sabırsız bağırdı. «Allah kahretmesin! Ne yapıyor bu adam? Konuşamaz mı o?»

Mr. Chillip, en yumuşak sesiyle, «Sakin olun, efendim,» dedi. «Artık endişelenecek bir durum yok, efendim. Sakin olun.»

Halamın doktoru yakaladığı gibi sarsmayışı ya da onu zangırdata zangırdata konuşturmaya kalkmayışı o zamandan beri bir mucize sayılıyor. Halam sadece ona bakarak başını salladı. Ama öyle bir tavırla ki doktorun ödü patladı.

Fakat Mr. Chillip, cesaretini toplar toplamaz, «Eh, efendim,» diye sözlerine devam etti. «Sizi kutlayacağım için mutluyum. Her şey sona erdi artık, efendim. Her şey sona erdi.»

Halam, kollarını kavuşturarak, «Kız nasıl?» dedi. Şapkası hâlâ bileklerinden birine bağlıydı.

Mr. Chillip, «Ah, efendim,» diye cevap verdi. «Onun pek yakında iyice rahat edeceğini umuyorum. Tabii genç bir anne bu acı ailevi şartlar altında ne kadar rahat edebilirse... Kendisini biraz sonra görmenize hiç bir itirazımız olamaz. Hattâ bu ona iyi bile gelebilir.»

Halam, sert bir sesle, «Ya o?» diye sordu. «O nasıl?»

Mr. Chillip, başını daha da yana doğru eğerek, sevimli bir kuş gibi Miss Betsey'e baktı.

Halam, «Bebek?» dedi. «Küçük kız nasıl?»

Mr. Chillip, «Hanım efendi,» diye karşılık verdi. «Ben sizin durumu bildiğinizi sanıyordum. Çocuk erkek.»

Hala, bir tek kelime bile söylemedi. Bonesini, sanki bu bir sapanmış gibi, kurdelelerinden tutarak Mr. Chillip'in kafasına doğru savurdu. Sonra şapkasını başına geçirerek, çıktı gitti. Ve bir daha da gelmedi. Mutsuz bir peri gibi ortadan kayboldu. Herkesin görmeye hakkım oldu-

ğunu düşündüğü o tabiat üstü varlıklardan biri gibi. Ve bir daha da geri dönmedi.

Hayır... Ben sepetimde yattım, annem de yatağında. Fakat küçük Betsey Trotwood daima o rüyalar ve gölgeler ülkesinde kaldı. Benim kısa bir süre önce yolculuğa çıkarak geride bıraktığım o geniş, koskocaman âlemde. Ve odamızın penceresine vuran ışık bu yolculuğu yapmış olan bütün varlıkların dünyevi ülkelerini aydınlatıyordu. Bir zamanlar yaşayan, hayatımı varlığına borçlu olduğum o insanın külleri ve tozları, yani mezarı üstündeki tümseği de. O olmasaydı, ben de olmazdım...

***

II

İzliyorum...

Gözlerimin önünde belirli bir varlık halini alan ilk şeyler, güzel saçları ve genç kızlarınkine benzeyen biçimiyle annem ve pek biçimsiz olan Peggotty. Peggotty'nin yanakları ve kolları o kadar kırmızı ve sertti ki, kuşların elma yerine onu gagalamamalarına şaşardım.

Yanılmıyorsam, annemle Peggotty'i birbirlerinden biraz uzakta durmuş bir şekilde hatırlıyorum. Ve ben sarsıla sarsıla birinden diğerine gidiyorum. Peggotty'nin bana uzattığı işaret parmağının temasını hissediyorum. Bunun dikiş nakıştan iyice sertleşerek küçük Hindistan cevizlerini ufalamak için kullanılan cep rendelerine dönmüş olduğunu da...

Başka neleri hatırlıyorum? Durun bakayım.

Bulutların arasından evimiz çıkıyor. Daha ilk anılarımda bile burası benim için yeni değil, aksine çok bildik. Zemin katında Peggotty'nin mutfağı var. Arka avluya açılıyor. Avlunun ortasındaki direğin tepesine bir güvercinlik yapılmış ama kuş yok bunun içinde. Köşedeki koskocaman kulübede de köpek olmadığı gibi. Avluda tavuk bol... Sonra iki oda. Akşamları annem, ben ve Peggotty bu odalardan birinde oturuyoruz. Çünkü Peggotty,

bizim arkadaşımız. İşini bitirdikten sonra annemle ben yalnızken yanımıza geliyor. Diğer oda evin en güzel salonu. Pazarları kurumla fakat pek de rahat olmayan bir şekilde orada oturuyoruz.

Ve şimdi evimizin dışını görüyorum. Yatak odasının kafesli pencereleri mis kokulu havanın içeri dolması için açılmış. O eski parçalanmış karga yuvaları da hâlâ karaağaçlardan sallanıyor. Şimdi arka bahçedeyim, annem Bektaşi üzümü toplayarak, sepete dolduruyor. Müthiş bir rüzgâr çıkıyor ve yaz bir anda sona eriyor. Kışa has o alaca karanlıkta oynuyor, oturma odasında dansediyoruz. Annem nefes nefese kalınca bir koltukta dinleniyor ve ben onun parlak buklelerini parmaklarına dolayışını ve belini düzeltişini seyrediyorum. Annemin böyle hoş durmayı sevdiğini, çok güzel olmakla gururlandığını hiç kimse benden daha iyi bilmiyor.

İşte ilk anılarımın arasında bunlar var. Bir de annemle Peggotty'den biraz korktuğumuzu ve çoğu onun emirlerine uyduğumuzu sezer gibiyim.

Bir gece Peggotty'le oturma odasındaki şöminenin önünde yalnız başımıza oturuyorduk. Peggotty'e krokodiller hakkında bir yazı okumaktaydım. (Ondan sonra Peggotty'nin belirsiz bir şekilde timsahların bir nevi sebze olduklarını düşündüğünü de hatırlıyorum.) Okumaktan yorulmuştum ve fena halde uykum vardı. Fakat komşulara akşam ziyaretine gitmiş olan annem dönünceye kadar oturmama izin verilmişti. Bundan daha zevkli, daha hoş bir şey olamazdı. Onun için gidip yatmaktansa nöbet yerimde ölmeyi tercih edecektim tabiî.

Birdenbire, «Peggotty,» dedim. «Sen hiç evlendin mi?»

Peggotty, «Allah Allah, Master Davy,» diye cevap verdi. «Evlilik de nereden aklına geldi, küçük bey?»

O kadar büyük bir hayretle cevap vermişti ki uykum

dağılıverdi. Sonra işini bırakarak, bana baktı. İğnesini ipliğinin ucuna kadar çekmişti.

— «Ama sen hiç evlenmiş miydin, Peggotty?» dedim. «Sen çok güzel bir kadınsın. Öyle değil mi?»

Peggotty, bağırdı. «Ben mi güzelim, Davy? Hay Allah, ne gezer yavrucuğum. Fakat evlilik aklına nereden geldi?»

— «Bilmem! İnsan bir seferinde bir kişiden fazlasıyla evlenemez değil mi, Peggotty?»

Peggotty, çabucak ve kesinlikle, «Ne münasebet!» dedi.

— «Fakat biriyle evlenirsen ve sonra o insan ölürse... O zaman bir başkasıyla evlenebilirsin sanırım. Öyle değil mi, Peggotty?»

Kadın, «Evet, evlenebilirsin,» diye mırıldandı. «Ama tabii eğer istersen, yavrum. Bu da bir fikir meselesi.»

— «Peki senin fikrin nedir, Peggotty?» diye sordum.

O, «Benim fikrim şu, Davy,» dedi. «Ben hiç bir zaman evlenmedim. Evleneceğimi de sanmıyorum, küçük bey.»

Bir dakika kadar sessiz sedasız oturdum. «Bana kızmadın ya, Peggotty'ciğim?»

Gerçekten onun bana çok öfkelendiğini sanmıştım. Fakat yanılmışım. Çünkü dikişini bir tarafa bırakarak, kollarını iyice açtı. Kıvırcık saçlı başımı bu kolların arasına alarak, beni iyice bir sıktı. İyice sıktığını şundan biliyorum: çok tombul olduğu için giyimliyken kendisini biraz zorladığı zaman muhakkak elbisesinin arkasındaki düğmelerin bir kaçı kopuverirdi. Peggotty bana sarılırken düğmelerden ikisinin oturma odasında ayrı ayrı taraflara fırladıklarını hatırlıyorum.

Okuduğum hayvanlarını, adını henüz iyice öğrenememiş olan Peggotty, «Şimdi biraz daha 'Krokodil'leri dinleyelim,» dedi. «Dinlediklerim bana yetmiş değil.»

Krokodilleri bitirip diğer cins timsahlara geçtiğimiz sırada bahçe kapısının çıngırağı çaldı. Kapıya gittik. Annem gelmişti. Onun her zamankinden çok daha hoş olduğunu düşündüm. Yanında geçen Pazar kiliseden bizimle birlikte eve kadar yürüyen o güzel siyah saçlı ve sakallı beyefendi vardı.

Adam, başıma vurdu. Fakat nedense ne ondan, ne de kalın sesinden hoşlanıyordum. Bana dokunurken elinin anneme sürünmesini de kıskanmaktaydım. Gerçekten anneme de dokunuyordu bu el. Adamın elini yeterince kendimden uzaklaştırmaya çalıştım.

Annem, «Ah, Davy!» diye itiraz etti.

Beyefendi, «Sevgili küçük!» dedi. «Onun bu sevgisine hiç şaşmıyorum!»

O zamana kadar annemin yüzünün bu kadar tatlı bir renge büründüğünü hiç görmemiştim. Kabalık ettiğim için beni usulca azarladı. Sonra beni şalına bastırarak, kendisini eve getirmek zahmetine katlanan beyefendiye teşekkür etmek için döndü. Konuşurken elini adama doğru uzattı. O da kendi elini. Annem aynı anda bana bakmış gibi de geldi.

Beyefendi annemin eldivenli küçük elinin üzerine eğildi. (Gördüm onu!) «Haydi birbirimize iyi geceler dileyelim, aslan çocuğum.»

Ben, «İyi geceler,» dedim.

Adam güldü. «Haydi! Seninle dünyanın en iyi dostları olmalıyız! Gel, el sıkışalım!»

Sağ elim annemin sol avcundaydı. Onun için adama sol elimi uzattım.

Beyefendi bir kahkaha attı. «Ama bu yanlış elin, Davy!»

Annem sağ elimi öne doğru çekiştirdi. Fakat demin açıkladığım sebep yüzünden sağ elimi adama vermemeye kararlıydım. Ve öyle de yaptım. Adama diğer elimi uzat-

tım. O neşe ve dostlukla sıktı bunu. Çok cesur bir çocuk olduğumu söyleyerek dönüp gitti.

O zamana kadar Peggotty ne bir kelime söylemiş, ne de bir parmağını oynatmıştı. Adamın arkasından hemen sürgüleri sürdü. Sonra hepimiz oturma odasına gittik.

Peggotty, elinde şamdan odanın ortasında sopa gibi dimdik durarak, «Hoş bir gece geçirdiğinizi umarım, hanım efendi,» dedi.

Annem neşeli bir sesle, «Çok teşekkür ederim, Peggotty,» diye cevap verdi. «Fevkalade bir gece geçirdim.»

Peggotty, hâlâ odanın ortasında hareketsiz duruyordu. Dalıverdim. Fakat uykum fazla derin değildi. Sesler duyuyor ama ne denildiğini de anlamıyordum. Bu rahatsız kestirmeden yarı uyanır gibi olduğum zaman hem Peggotty'nin hem de annemin ağladıklarını farkettim. Karşılıklı konuşuyorlardı.

Peggotty, «Ama böyle biriyle değil,» diyordu. «Mr. Copperfield bundan hoşlanmazdı. Ben böyle derim. Ve buna yemin de edebilirim.»

Annem, «Bana bunları nasıl söyleyebiliyorsun?» diye bağırdı. «Nasıl bu kadar zalim olabiliyorsun? Ya sevgili yavrum? Yani benim çocuğuma karşı sevgim olmadığını mı ima ediyorsun?»

Peggotty, «Kimsenin böyle bir imada bulunduğu yok,» diye cevap verdi.

— «Sen pekâlâ da böyle bir imada bulundun, Peggotty! Bunu kendin de biliyorsun.» Sonra annem sevgiyle bana döndü. «Ben hayırsız bir anne miyim? 'Evet,' de. O zaman Peggotty seni çok sevecek.»

Bu sözler üzerine hepimiz birden ağlamaya başladık. Korkarım Peggotty'e, 'canavar,' da dedim. Çok üzüldü. Her halde annemden özür diledikten sonra yere diz çökerek benimle barışırken elbisesinin bütün düğmeleri de koptu.

O beyefendiyi tekrar ondan sonraki Pazar mı gördüm, yoksa aradan epey bir zaman mı geçti, bunu hatırlayamıyorum. Ama kilisedeydi. Daha sonra da bizimle birlikte eve kadar yürüdü. Hattâ, odanın penceresinin içinde duran meşhur sardunyayı görmek için eve de girdi. Bana adam çiçekle fazla ilgilenmiş gibi de gelmedi. Fakat evden ayrılmadan önce annemden kendisine çiçekten bir iki konca vermesini de istedi. O çiçekten bir daha, hiç bir zaman, hiç bir zaman ayrılmayacağını da söyledi. Ben, çiçeğin bir iki gün içinde solup parçalanacağını bilmediği için beyefendinin budalanın biri olduğunu düşündüm.

Bir Sonbahar sabahı annemle bahçedeyken Mr. Murdstone atla geldi. Artık onu bu adla tanıyordum. Annemi selâmlamak için hayvanın dizginlerini çekti. Neşeyle, atla gezinti yapmak istersem beni terkisine alabileceğini söyledi.

Hava o kadar duru ve güzeldi ki. Bahçe kapısında durmuş yeri eşeleyen ve burnundan soluyan at da bu dolaşma fikrini pek beğenmiş gibiydi. Ben de böyle bir gezinti yapmak için büyük bir istek duydum. Bu yüzden beni üstüme başıma çeki düzen vermesi için yukarıya, Peggotty'e yolladılar. O arada Mr. Murdstone atından indi. Hayvanın dizginini koluna takarak, yaban gülleri sarmış parmaklığın dışında ağır ağır, bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Annem de onu yalnız bırakmamak için parmaklığın içinde yavaş yavaş gidip geliyordu. Peggotty'le küçük penceremden usulca baktığımızı hatırlıyorum. Başka hatırladıklarım da var : ağır ağır yürürlerken aralarındaki yaban güllerini büyük bir dikkatle inceliyorlardı. Peggotty ise bir melek kadar uysalken birdenbire öfkeleniverdi ve saçımı ters tarafa ve şiddetle fırçalamaya başladı.

Kısa bir süre sonra Mr. Murdstone'la gezintiye çıktık. Yolun yanındaki yeşil otların üzerinde tırısa kalkmış-

tık. Adam bir koluyla beni rahatça tutuyordu. Ben onun önünde oturuyordum ama nedense zaman zaman dönüp başımı kaldırıyor ve Mr. Murdstone'un yüzüne bakıyordum. Bu kadar yakından bakıldığı zaman saçları ve yan sakalı daha siyah ve sık duruyordu. Ben bile onların bu kadar kapkara ve gür olduklarını sanmamıştım. Bunlar, biçimli kaşları, cildinin o zengin beyazlığı, siyahlığı ve kahverengiliği onun çok yakışıklı bir erkek olduğu izlenimini uyandırıyordu bende. Allah onun cildini de, hatırasını da kahretsin! Zavallı sevgili anneciğimin de onun çok yakışıklı olduğunu düşündüğünden hiç şüphem yok.

Aradan bu kadar zaman geçtiği için Peggotty şimdi anlatacağım o fevkalâde, dikkati çekici, serüven kokusu taşıyan teklifi ertesi gün yapmış gibi geliyor bana. Ama her halde aslında o olaydan iki ay kadar sonra oldu bu.

Yine bir akşam eskisi gibi krokodillere ait kitapla başbaşa oturuyorduk. Ve annem yine eskisi gibi sokaktaydı. Peggotty, bana bir kaç defa göz attıktan, sanki bir şey söyleyecekmiş gibi ağzını açtıktan ve konuşmaktan vaz geçerek tekrar kapattıktan sonra, «Davy,» dedi. Yalvarırmış, beni kandırmaya çalışırmış gibi bir hali vardı. «Küçük bey, benimle gelir, ağabeyimin Yarmouth'daki evinde on beş gün kalır mısın? Bu pek hoş, zevkli bir şey olmaz mı?»

Şart koşar gibi, «Ağabeyin uysal ve iyi bir adam mı, Peggotty?» diye sordum.

Peggotty, ellerini havaya kaldırarak bağırdı. «Ah hem de ne kadar iyi ve uysal bir adamdır! Sonra deniz de var. Tekneler ve gemiler. Ve balıkçılar. Kumsal. Ve oynamak için ham...»

Peggotty, ilk bölümde söz ettiğim yeğeni Ham'ı kastediyordu. Fakat sanki o 'olgunlaşmamış bir meyvay'mış gibi konuşmaktaydı.

Özetlediği o zevk verici şeyler yüzünden kızarmıştım. Bunun gerçekten pek hoş bir şey olacağı cevabını verdim. Fakat annem ne derdi buna?

Peggotty, dikkatle yüzüme bakıyordu. «Annenin gitmemize izin vereceğinden eminim. Hattâ bu bakımdan bir altına iddiaya bile girebilirim. İstersen o eve gelir gelmez bunu kendisine de sorarım. Oldu mu?»

— «Fakat biz yokken o ne yapacak?» Bu noktayı tartışmak için küçük dirseklerimi masaya dayadım. «Bildiğin gibi o tek başına yaşayamaz.»

Peggotty, «Çok yaşa, Davy,» dedi. «Bilmiyor musun? O gidip on beş gün Mrs. Grayper'in yanında kalacak. Bir sürü misafiri olacak Mrs. Grayper'in.»

Ya... Eğer öyleyse ben de gitmeye hazırdım. Annem Mrs. Grayper'den gelinceye kadar büyük bir sabırsızlıkla bekledim. (Evet, annem o komşumuza gitmişti.) O büyük düşüncemizi uygulamak için izin alıp alamayacağımızı merak ediyordum. Annem, tahmin ettiğim kadar şaşırmadı ve teklifimize hemen «Evet!» dedi. Her şey kararlaştırıldı o gece. Peggotty'nin ağabeysinin yanında kaldığım sürece pansiyon ve yemek masraflarım da ödenecekti.

Gitme günü gelip çattı. Taşıyıcının iki tekerlekli arabasıyla gidecektik. Bu sabahleyin kahvaltıdan sonra hareket edecekti. O gece bir örtüye sarılarak şapka ve potinlerimle uyumama razı olmaları için bütün paramı verebilirdim.

Mutlu yuvamdan ayrılmak için ne kadar sabırsızlandığımı hatırlamak bana dokunuyor şimdi. Bunu neşeyle anlatıyorum o da başka. Neyi ömür boyu terkettiğimden haberim bile olmadığını düşünmek de beni sarsıyor.

Yalnız araba hareket ettiği zaman annemin bahçe ka-

pısından koşarak dışarıya fırladığını, beni tekrar öpebilmek için arabacıya durması için seslendiğini hatırlamak beni mutlu ediyor. Annemin ne büyük bir içtenlik ve sevgiyle başını bana doğru kaldırdığını unutmadığım için de memnunum.

***

III

Bir değişiklik geçiriyorum

Yük taşıyıcının atı dünyanın en tembel hayvanıydı sanırım. Sanki paketlerin gönderildiği kimseleri bekletmekten pek hoşlanıyormuş gibi kafasını önüne eğmiş ayaklarını sürüye sürüye ilerliyordu. Bazan atın bu meseleyi düşünerek işitilir bir sesle güldüğünü de hayal ettim. Fakat taşıyıcı hayvanın sadece öksürükten dertli olduğunu söyledi.

Taşıyıcı da atı gibi başını kaldırmıyor, arabayı sürerken kollarından birini iki dizine birden dayıyarak uykulu uykulu öne doğru eğiliyordu. «Arabayı sürerken,» diyorum ama bana araba adam olmadan da rahat rahat Yarmouth'a gidermiş gibi geldi. Çünkü her iş ata düşüyordu. Konuşmaya gelince. Taşıyıcı bunu düşünmüyordu bile, yalnızca ıslık çalıyordu.

Bir sürü köy yoluna saparak, o kadar çok aşağı inip yukarı çıktık ki, bir hana karyola teslimi ve diğer yerlere uğramak çok zamanımızı aldı, Yarmouth'u uzaktan gördüğümüz zaman iyice yorulmuştum. Oraya eriştiğimize de sevindim. Yarmouth bana ıpıslak, sırsıklam bir yer gibi geldi. Fakat Peggotty her zamankinden daha da ısrarla kelimelere basa basa her şeyi olduğu gibi kabul et-

memiz gerektiğini ve kendi hesabına kendisinden «Yarmouth çirozu» diye sözetmekten büyük bir gurur duyacağını söyledi.

Bana yeteri kadar acaip gelen sokağa indiğimiz, balık, katran, üstüpü, zift kokusunu duyduğumuz ve etrafta dolaşan gemicileri, şıngırdayarak taşların üzerinde ilerleyen arabaları gördüğümüz zaman, bu kalabalık ve hareketli yere karşı haksızlık etmiş olduğumu hissettim. Bunu Peggotty'e de söyledim. O bana Yarmouth'un dünyanın en güzel yeri olduğunu ve bunu herkesin bildiğini açıkladı.

Peggotty, «İşte Ham'ciğim!» diye haykırdı. «Tanınmayacak kadar büyümüş o!»

Gerçekten Ham bizi hanın önünde bekliyordu. Eski bir dost gibi bana hal hatır sordu. Önce Ham'i onun beni bildiği kadar iyi tanımadığımı düşündüm. Benim doğduğum geceden beri bir daha bizim eve gelmemişti. Fakat Ham'in beni eve götürmek için sırtına alması üzerine dostluğumuz da iyice ilerledi. Ham şimdi bir seksen boyunda, yuvarlak omuzlu, enli, iri yarı, güçlü kuvvetli bir gençti. Fakat kıvırcık açık renk saçları ve aptalca bir gülümsemenin aydınlattığı çocuksu suratıyla saf bir hali vardı.

Ham beni sırtına almış, küçük bir çantamızı da kolunun altına sıkıştırmıştı. Peggotty ise diğer küçük bir çantayı taşıyordu. Böylece küçük kum tepecikleri ve yongalarla dolu yollara saptık, gemi tezgâhlarının, kalafat yerlerinin, donanım depolarının, demircilerin ocaklarının ve öyle yerlere özgü çöp yığınlarının önlerinden geçerek en sonunda uzaktan da gördüğüm boş ve ıssız açıklığa geldik.

O zaman Ham, «İşte ilerideki bizim ev, küçük bey,» dedi.

O bomboş yerde gözümün görebildiği kadar her tarafa, her yöne baktım. Denize de... Nehre de... Ama eve

benzer bir şey göremedim. Biraz ileride kara bir mavna ya da buna benzer çürüğe çıkmış bir tekne vardı, kupkuru karada yatıyordu bu. Tekneden ev bacası yerine demir bir vapur bacası çıkmıştı. Tatlı tatlı duman tütüyordu bundan. Ama görebildiğim kadarı orada mavnadan başka oturabilecek bir yer de yoktu.

— «Yani ev o mu?» dedim. «Şu tekneye benzer şey?»

Ham, «Evet o, küçük bey,» diye cevap verdi.

Eğer karşımda Alaeddin'in sarayı, Anka kuşunun yumurtası, ya da buna benzer şeylerden biri olsaydı, her halde mavnada yaşamak gibi romantik bir düşünce de ancak o kadar hoşuma giderdi. Geminin bordasına şirin bir kapı açılmış ve üstüne küçük bir saçak da yapılmıştı. Ufak pencereleri de vardı bunun. Fakat evin o olağanüstü çekiciliğinin nedeni, bunun yüzlerce defa denizlere açılmış gerçek bir tekne olmasıydı. Karada içinde oturulmak için yapılmamıştı bu herhalde.

İçerisi pek temiz ve kabil olduğu kadar da derli topluydu. Buraya bir masa, bir Hollanda saati ve çekmeli bir dolap konulmuştu. Dolabın üstünde yağlı boya resim yapılmış bir tepsi duruyordu. Bunun yere yuvarlanmasına bir İncil engel olmaktaydı. Tepsi düşünce kitabın etrafına dizilmiş olan bir sürü fincanı, tabağı ve çaydanlığı kıracaktı. Ocağın yukarısında üç direkli, aşırmalı yelkenli Sara Jane gemisinin bir resmi asılıydı. Buna tahtadan ufacık bir kıç da yapıştırılmıştı. Tavandaki kirişlerde çengeller vardı. Onların ne işe yaradığını önce anlayamadım. Oturulacak yeri arttırmak için sandalyelere ilâve olarak sandıklar, tahta kutular filan da konulmuştu.

Bütün bunları hemen gördüm. Sonra Peggotty küçük bir kapıyı açarak bana yatak odamı gösterdi. Teknenin kıçındaydı bu. O zamana kadar gördüğüm yatak odalarının en tamı, en mükemmeli ve en güzeliydi. Dümenin geçtiği yere bir pencere takılmıştı. Odada boyu tam bana

göre, midye kabuklarıyla çerçevelenmiş bir ayna, ancak yatacak genişlikte küçük bir karyola ve masadaki mavi kâsede de deniz yosunlarından bir demet vardı. Bu şirin evde en çok dikkatimi çeken balık kokusuydu. Bu o kadar keskindi ve yaygındı ki, mendili çıkardığım zaman, bunun da sanki bir istakoza sarılmış gibi iyice koktuğunu farkettim. Bu buluşunu Peggotty'e açıkladığım zaman o bana ağabeysinin istakoz, yengeç ve kerevides sattığını açıkladı. Daha sonra da bu yaratıklardan meydana gelmiş bir yığının kap kaçağın durduğu dışarıdaki küçük kulübede görülebileceğini öğrendim. Hepsi birbirine girmiş yatıyor, yakaladıkları her şeyi muhakkak kıskaçlarıyla sıkıştırıyorlardı.

Bizi beyaz önlük takmış, gayet terbiyeli bir kadın karşıladı. Ben Ham'in sırtındayken kadının daha dört yüz metre öteden kapıda reverans yaptığını farketmiştim. Onun yanında da dünyanın en güzel küçük kızı duruyordu. (Belki de bana öyle geldi.) Boynuna mavi boncuklardan yapılmış bir gerdanlık takmıştı kız. Onu öpmek istedim. Bu teklifimi kabul etmeyerek kaçtı ve bir yere saklandı. Daha sonra güzel bir yemek yedik. Haşlanmış pisi balığı, eritilmiş tereyağ, patates ve bana özel olarak pirzola. O sırada uysal suratlı, çok kıllı bir adam eve geldi. Peggotty'e, «Kız,» dediği ve onu can ve gönülden yanağından öptüğü için bu adamın onun ağabeysi olduğuna kesinlikle karar verdim. Sonradan doğru olduğunu da anladım. Çünkü onu bana hemen evin beyi Mr. Peggotty, diye tanıştırdılar.

Mr. Peggotty, «Sizi gördüğüme çok memnun oldum, Sir,» dedi. «Bizim kaba saba insanlar olduğumuzu göreceksiniz. Ama gayretli ve çalışkanızdır.»

Kendisine teşekkür ettim ve öyle hoş ve şirin bir yerde çok mutluluk duyacağımdan emin olduğumu söyledim.

Mr. Peggotty, «Anneniz nasıl, Sir?» diye sordu. «Kendisini bıraktığınızda keyfi yerinde miydi?»

Mr. Peggotty'e annemi istediğim derecede keyifli bıraktığımı ve onun kendisine selâmlarını yolladığını açıkladım. Tabii bu sonuncusu benim nezaketen uydurduğum bir hikâyeydi.

Mr. Peggotty, «Lütfetmişler...» dedi. «Eğer burada onunla---» Başıyla kız kardeşini işaret etti. «Ham ve küçük Em'ly'le on beş gün kadar kalırsanız, dostluğunuz bize gurur verir, Sir.»

Çaydan sonra kapı kapandı. İçerisi sıcacık ve pek rahattı. Bana burası insan hayalinin bulabileceği en nefis sığınakmış gibi geliyordu. Denizde rüzgârın şiddetlendiğini işitmek, sisin dışarıdaki kasvetli açıklığa sürünerek yayıldığını bilmek, ateşe bakarak yakında bundan, bu tekneden başka bir ev olmadığını düşünmek büyülenmek gibi bir şeydi. Küçük Em'ly yanımda, sandıkların en küçüğü ve en önemsizinin üstünde oturuyordu. Beyaz önlükle Mrs. Peggotty ocağın diğer yanında örgü örmekteydi. Mr. Peggotty ise piposunu tüttürüyordu. Konuşma ve açılma zamanının gelmiş olduğunu düşündüm.

— «Mr. Peggotty,» dedim.

O, «Efendim,» diye mırıldandı.

— «Oğlunuza 'Ham' adını vermenizin sebebi Nuh'unkine benzeyen bir teknede yaşamanız mı?»

Mr. Peggotty bu fikri pek derin bulmuştu galiba. Ama yine de cevap verdi. «Hayır, Sir. Biz ona isim vermiş değiliz.»

Mr. Peggotty'i sorguya çekmeye başlamıştım. Ona ikinci soruyu da sordum. «O halde kendisine bu adı kim verdi?»

Mr. Peggotty, «Tabiî ki babası,» dedi.

— «Ben sizin onun babası olduğunuzu sanıyordum.»

Mr. Peggotty, açıkladı. «Onun babası kardeşim Joe' ydu.»

Uygun, saygı dolu bir sessizlikten sonra bir imada bulundum. «Öldü mü?»

Mr. Peggotty, «Boğuldu gitti,» dedi.

Onun Ham'ın babası olmayışı beni fena halde şaşırtmıştı. Bu yüzden adamın oradakilerle olan akrabalığı konusunda da yanılıp yanılmadığımı düşünmeğe başladım.

Kıza bir göz atarak, «Küçük Em'ly...» diye söze başladım. «O sizin kızınız değil mi, Mr. Peggotty?»

— «Hayır, Sir. Onun babası eniştem Tom'du.»

Yine uygun, saygı dolu bir sessizlikten sonra imada bulundum. «O öldü mü, Mr. Peggotty?»

Mr. Peggotty, «Boğuldu gitti,» dedi.

Bu konuya devam etmenin güçlüğünü kavramıştım ama işin iç yüzünü de ne yapıp yapıp öğrenmeyi istiyordum. Bu yüzden sordum. «Sizin hiç çocuğunuz yok mu, Mr. Peggotty?»

O kısaca, gülerek cevap verdi. «Hayır, küçük bey. Ben bekârım.»

Hayretle, «Bekâr!» diye bağırdım. «A, o halde o kim, Mr. Peggotty?» Örgü ören önlüklü kadını işaret ettim.

Mr. Peggotty, «O Missis Gummidge,» dedi.

— «Gummidge mi Mr. Peggotty?»

Fakat aynı anda Peggotty,--- yani benim kendi, özel Peggotty'im bana artık başka soru sormamam için öyle etkili işaretler yaptı ki, oturup yatma zamanına kadar sessiz guruba bakmaktan başka bir şey yapmadım.

Sonra Peggotty bana, kendi küçük kamaramın yalnızlığından faydalanarak, Mrs. Gummidge'in ağabeysinin bir tekne işinde ortağı olan bir adamın karısı olduğunu anlattı. Adam beş parasız ölmüştü. Peggotty, ağabeysinin de pek yoksul olduğunu söyledi. Fakat onun 'altın kadar iyi ve çelik kadar da dürüst' olduğunu ilâve etti. Bun-

lar onun kendi benzetmeleri. Peggotty bana ağabeysini öfkelendiren ve hatta küfrettiren tek konunun bu olduğunu da açıkladı. Yani onun iyi kalpliliği ve cömertliği... İçlerinden biri bu meseleden söz ettiği zaman Peggotty sağ elini masaya şiddetle vuruyordu. Hattâ bir seferinde bu yüzden avucu bile patlamıştı. Peggotty masaya vuruyor ve korkunç bir küfür de savuruyordu. «Bir daha bu konuyu açarsanız, pılımı pırtımı toplayıp kaçmazsam ne olayım!»

Ev sahibimin ne kadar iyi bir insan olduğunu çok iyi anlamıştım. Kadınların teknenin diğer ucundaki odalarında yatmalarını, Ham'le Peggotty'nin tavandaki daha önce farkettiğim çengellere kendileri için iki hamak takmayı konuşmalarını dinledim. Hem de fevkalâde büyük bir memnunlukla. Uykumun gelmiş olması da bu hissimi daha da arttırıyordu.

Sabah ışıkları aynamın midye kabuğundan çerçevesini aydınlatır aydınlatmaz ben de yataktan fırladım. Küçük Em'ly'le dışarı çıkarak kıyıda çakıl topladım.

Em'ly'e, «Her halde sen iyi bir denizcisin,» dedim.

Em'ly başını sallayarak, «Hayır,» diye cevap verdi. «Ben denizden korkuyorum.»

Ben, bana yakışan cesurca bir tavırla ve ulu okyanusa tepeden bakarak, «Korkmak mı!» diye bağırdım. «Benim korktuğum yok.»

Em'ly, «Ah,» dedi. «Ama o çok zalim. Onun bizim adamlardan bazılarına çok kötü davrandığını gördüm. Deniz, bizim ev kadar büyük bir tekneyi parça parça etti. Onu da gördüm.»

— «Umarım ki o tekne---»

Em'ly, mırıldandı. «Onun babamın içinde boğulduğu tekne olmadığını umduğunu mu söyleyecektin? Hayır, o değildi. Ben o tekneyi hiç görmedim.»

— «Her halde onu da görmedin. Öyle değil mi?» diye sordum.

Küçük Em'ly başını salladı. «Hatırlamıyorum!»

İşte bu büyük bir raslantıydı. Ama anlaşılan Em'ly'nin yetimliğiyle benimkisi arasında bazı farklar vardı. Kız, annesini babasından önce kaybetmişti. Babasının mezarının ise nerede olduğunu kimse bilmiyordu. Bu sadece denizin derinliklerinde bir yerdeydi.

Em'ly, «Bundan başka,» dedi. «Senin baban bir 'beyefendi'ymiş. Annen de bir hanımefendi. Halbuki benim babam balıkçıydı. Annem de bir balıkçının kızı. Dayım Dan de balıkçı tabii.»

— «Dan dediğin Mr. Peggotty değil mi?»

Em'ly, başıyla tekneyi işaret etti. «Dan Dayım... Şuradaki... Evet, onu kasdediyorum.»

— «O dünyanın en iyi insanı sanırım.»

Em'ly, «İyi mi?» dedi. «Eğer bir hanımefendi olursam ona pırlanta düğmeli gök mavisi bir ceket. Nankin bezinden bir pantolon, kırmızı kadife bir yelek, yanları kalkık bir şapka, altın bir saat, gümüş bir pipo ve para dolu bir kutu armağan veririm.»

Tabii ben küçük Em'ly'e âşıktım. Onunla, sevgi dolu bir tavırla saatlerce Yarmouth'daki o kasvetli ıssız kumlukta dolaşırdık. Em'ly'e kendisine taptığımı da söyledim. O da bana taptığını söylemediği takdirde de kendimi bir kılıçla öldürmek zorunda kalacaktım. Em'ly bana karşı aynı hisleri beslediğini açıkladı. Bunun doğruluğundan şüphem de yok.

Kısa bir süre sonra Mrs. Gummidge'in hoşnutsuz ve huysuz bir kadın olduğunu öğrendim. Kadın zaman zaman öyle küçük bir evde oturan diğer kimselerin rahatını kaçıracak kadar inleyip sızlanıyordu. Ona çok acıyordum. Fakat bazı anlar oluyordu, o zaman da Mrs. Gummidge'in çekilebileceği uygun bir dairesi olmasının ve keyfi ge-

linceye kadar orada oturmasının ne kadar iyi olacağını düşünüyordum.

Mr. Peggotty bazan «İsteyen Kafa» adlı meyhaneye gidiyordu. Bunu, oraya gidişimizin ikinci, ya da üçüncü akşamı keşfettim. Mrs. Gummidge onun meyhanede olduğunu, Mr. Peggotty'nin oraya gideceğini daha sabahtan anladığını söyledi.

Mrs. Gummidge bütün gün kederliydi zaten. Öğleden önce ocak tütünce de hüngür hüngür ağlamaya başlamıştı. «Ben yalnız, dertli bir kadınım,» demişti. «Her şeyde terslikle karşılaşıyorum.»

Peggotty, yine bizim Peggotty'i kasdediyorum,--- «Biraz sonra kesilir,» diye cevap vermişti. «Sonra bildiğin gibi duman seni bizden daha fazla rahatsız etmiyor.»

İşte bu yüzden akşam yemeğinde balıklar ve kılçıklı, patatesler de biraz yanıktı. Hepimiz biraz hayal kırıklığına uğramıştık. Fakat Mrs. Gummidge bunu hepimizden daha fazla hissettiğini söyleyerek, yine ağlamaya başladı.

İşte bu yüzden Mr. Peggotty saat dokuza doğru eve geldiği zaman Mrs. Gummidge köşesinde gayet üzgün ve kederli bir tavırla yün örüyordu. Peggotty neşeyle çalışmaktaydı. Ham, koskocaman iki çizmeyi yamıyordu. Ben de, yanımda küçük Em'ly onlara kitap okuyordum.

Mr. Peggotty yerine geçerek, «E, dostlarım,» dedi. «Nasılsınız bakalım?»

Onu sevinçle karşıladığımızı belirtmek için hepimiz de bir şeyler mırıldandık, ya da öyle bir tavır takındık. Mrs. Gummidge hariç.

Mr. Peggotty, sordu. «Ne oldu?»

Mrs. Gummidge bir türlü neşelenemedi.

Mr. Peggotty, «Ne var?» dedi. «Biraz gül, kızım.»

Mrs. Gummidge, «Bir şey yok,» diye cevap verdi. «Sen 'İsteyen Kafa' dan geliyorsun değil mi. Dan'l?»

Mr. Peggotty, «A, evet,» dedi.

Mrs. Gummidge, inledi. «Seni oralara kaçmaya zorladığım için çok üzgünüm.»

Mr. Peggotty, samimiyetle güldü. «Zorlamak mı? Benim zorlanmaya ihtiyacım yok ki. Ben oraya büyük bir hevesle gidiyorum.»

Mrs. Gummidge, başını sallayarak gözlerini kuruladı. «Evet, pek büyük bir hevesle. Böyle bir heves duymana ben sebep olduğum için çok üzgünüm. Ben istediğim gibi bir kadın değilim. Hiç değilim. Çok uzağım bundan. Ben ne olduğumu biliyorum. Terslik edeceksem, kendi yerimde edeyim. Dan'l en iyisi Düşkünler Evine gireyim ve orada öleyim! Böylece benden kurtulursunuz!»

Mrs. Gummidge bu sözleri söyledikten sonra yanımızdan ayrılarak, odasına çekildi. Gidip yattı. O gidince o ana kadar derin bir merhametten başka hiç bir tepki göstermemiş olan Mr. Peggotty bize bakarak fısıldadı.

— «Yine bizimkini düşünüyor.»

Onun ne demek istediğini anlıyamadım. Neyse ki Peggotty beni yatırırken ağabeysinin ölen Mr. Gummidge'i kasdettiğini açıkladı. Mr. Peggotty böyle zamanlarda işin iç yüzünün bu olduğunu sanıyor ve bu da kendisini çok etkiliyordu. Orada kaldığımız sürece Mrs. Gummidge öylesine üzüldüğü zaman (ki bu bir kaç defa oldu), Mr. Peggotty hep aynı şeyi söyledi. Daima şefkat ve merhametle.

İki hafta çabucak geçti ve eve dönme günü geldi çattı. Küçük Em'lyden ayrılma düşüncesinin verdiği ıstırap kalbimi deliyordu adeta. Taşıyıcının uğradığı hana kolkola gittik onunla. Yolda, Em'ly'e kendisine mektup yazacağıma dair söz de verdim.

Şimdi,--- bu ziyaret sırasında evimi pek az, hatta hemen hemen hiç düşünmemiştim. Fakat daha o yöne doğru döner dönmez, orasının yuvam, annemin de arkadaşım,

rahatlık ve teselli kaynağım olduğunu hissetmeye başladım.

İlerledikçe bu hissim de etkisini arttırıyordu. Bu yüzden eve yaklaşır ve geçtiğimiz yerler de daha bildik bir hal alırlarken, ben de gitgide heyecanlandım. Oraya erişmeyi ve kendimi annemin kollarına atmayı istiyordum. Fakat Peggotty, bu beni kendimden geçiren büyük sevinci benimle paylaşacağı yerde, bu hissimi önlemeye çalıştı. Ama büyük bir şefkatle tabii. Şaşkın ve keyifsiz bir hali vardı.

Ama Peggotty'e rağmen ve taşıyıcının atı istediği zaman yine de Blunderston 'Karga Evi' ne erişecektik. Öyle de oldu.

Kapı açıldı. Ben yarı gülerek yarı ağlayarak annemi görmek için baktım. Ama kapıya çıkan o değil, yabancı bir hizmetçiydi.

Üzüntüyle, «Ah, Peggotty,» diye bağırdım. «Annem eve dönmedi mi daha?»

Peggotty, «Evet, evet, küçük bey,» dedi. «Eve döndü o, Master Davy. Bir dakika bekle, küçük bey. Sana--- sana bir şey söyleyeceğim.»

Elimi tuttu. Ben hayret ve merak içindeydim. Beni mutfağa götürerek kapıyı kapattı.

İyice korkmuştum. «Peggotty! Ne oldu?»

O, neşeli bir tavır takınmaya çalıştı. «Hiç bir şey olmadı, Davy'ciğim. Allah korusun.»

— «Neden annem bahçe kapısından çıkmadı? Niçin mutfağa geldik?» Gözlerim dolmuştu. Yere yığılıvereceğimi sanıyordum.

Peggotty bana sarılarak, «Allah bu sevgili çocuğu korusun!» diye bağırdı.

— «O da mı öldü? Peggotty, annem de ölmedi değil mi?»

Peggotty, olanca sesiyle haykırdı. «Hayır!» Sonra

bir sandalyeye çöktü. Nefes nefeseydi.

Boynuna sarıldım. Sonra da karşısında durarak kadıncağıza endişe ve merakla, bir soru sorarmış gibi baktım.

Peggotty, «Hayatım...» dedi. «Bunu sana daha önce söylemeliydim. Fırsat bulamadım. Belki--- bu fırsatı yaratmam gerekirdi ben de doğrusu---»

Eskisinden daha çok korkuyordum şimdi. «Devam et, Peggotty.»

Peggotty, «Küçük bey,» diye mırıldandı. «Bu işe ne dersin? Artık bir baban var!»

Titredim. Yüzüm bembeyaz kesilmişti. Kilise mezarlığındaki mezarla ilgili bir şey, pis bir rüzgâr gibi yüzüme çarptı sanki.

Peggotty, ekledi. «Yeni bir baba.»

— «Yeni bir baba?» diye tekrarladım.

— «Haydi gel de onu gör.»

— «Görmek istemiyorum.»

Peggotty, «Anneni de tabii,» diye sözlerini sürdürdü.

Gerilemekten vaz geçtim. Peggotty'le doğruca o iyi döşeli salonumuza gittik. O beni odada bıraktı. Şöminenin önünde bir tarafta annem oturuyordu, diğer tarafta ise Mr. Murdstone. Annem elindeki işi atarak, çabucak ayağa kalktı, halinde bir çekingenlik vardı.

Mr. Murdstone, «Clara,» dedi. «Yavrum. Kendine hâkim ol. Daima kendine hakim ol. Davy, oğlum, nasılsın?»

Ona elimi uzattım. Bir anlık sıkıntılı bir bekleyişten sonra gidip annemi öptüm. O da beni öptü, omzuma şefkatle usulca vurdu. Sonra da tekrar yerine oturarak işini aldı. Anneme bakamıyordum, o adama da. Fakat Mr. Murdstone'un ikimizi birden süzdüğünün farkındaydım.

Dışarı süzülme fırsatını bulur bulmaz bundan faydalandım. Usulca yukarı çıktım. Eski sevgili yatak odam değişmişti. Daha uzaklarda yatacaktım artık. Eski haline

benzeyen bir şey bulabilmek için aşağı katta dolaştım, sonra ağır ağır avluya çıktım. Ama oradan çabucak döndüm. Çünkü o boş kulübeyi kocaman bir köpek doldurmuştu. Hayvan da o adam gibi kara tüylü, kalın sesliydi. Beni görür görmez fena halde öfkelendi. Yakalamak için kulübeden fırladı.

⁂

IV

Rezil oluyorum.

Yatağımın taşındığı oda tanıklık edebilseydi, eğer bu mümkün olsaydı o zaman içeri nasıl ezik bir kalple girdiğim konusunda tanıklık etmesini isteyebilirdim. Yukarı odaya çıktım, küçük ellerimi kavuşturarak oturdum ve düşündüm.

Durmadan ağlıyordum. Ama kendi kendime bunun sebebini sormadığımdan da eminim. Kendi kendime küçük Em'ly'e ölesiye âşık olduğumu düşünmeye başlamıştım. Ondan koparılıp buraya, beni kimsenin istemediği, kimsenin ilgilenmediği bu yere getirilmiştim. Bu, durumumu daha da üzücü yaptı, örtünün üzerine kıvrıldım, ağlaya ağlaya uyuyakalmışım.

Birinin, «İşte burada!» diyerek alev alev yanan başımı açmasıyla uyandım. Annemle Peggotty bana bakmaya gelmişlerdi.

Annem, «Daviy,» dedi. «Ne var?»

Bunu bana sormasının pek garip olduğunu düşünerek, «Hiç,» diye cevap verdim. Ona işin doğrusunu daha büyük bir dürüstlükle açıklayan titrek alt dudağımı saklamak için yüzükoyun döndüğümü hatırlıyorum.

Annem, mırıldandı. «Davy... Davy, yavrum!»

Başka bir söz söyleseydi her halde bu beni, «Yavrum,» diye çağırması kadar etkilemezdi. Göz yaşlarımı yatak örtülerinin arasına sakladım. Annem beni kaldırmaya çalışınca da elimle onu ittim.

Sonra bir elin dokunuşunu duydum. Bunun annemin eli olmadığını biliyordum. Peggotty'ninki de değildi bu. Yatağın yanında çabucak ayağa kalktım. Mr. Murdstone'un eliydi.

O benimle konuşurken parmaklarını kolumdan çekmedi. «Ne oluyor? Clara, sevgilim, unuttun mu? Kesin bir tavır takınmalısın, yavrum.»

Annem, «Affedersin, Edward,» diye mırıldandı.

Mr. Murdstone, «Aşağıya in, sevgilim,» dedi. «David' le ben de birlikte aşağıya geliriz.»

Annemin dışarı çıkışını seyretti. Peggotty de bana bir kaç defa kayguyla baktıktan sonra, selâmlayarak odadan fırladı.

Biz ikimiz yalnız kalınca Mr. Murdstone kapıyı kapattı. Bir sandalyeye oturarak, beni karşısına çekti. Beni sıkıca tutarak gözlerimin içine uzun uzun, dikkatle baktı. Bakışlarının beni çektiğini, gözlerimi ondan alamadığımı hissediyordum. Adamla öyle karşılıklı, yüzyüze durduğumuzu hatırlarken, kalbimin tekrar hızlı hızlı çarptığını duyar gibi oluyorum.

Mr. Murdstone, dudaklarını incelterek, «David,» dedi. «Terbiye edilmesi gereken bir atım veya köpeğim olduğu zaman ne yapıyorum, bilir misin?»

— «Bilmiyorum.»

— «Onu dövüyorum.»

Ona nefes nefese, fısıltıyla cevap vermiştim. Şimdi sessizce dururken soluğumun kesildiğini farkediyordum.

— «Kendi kendime, 'Ben bu çocuğu yeneceğim,' di-

yorum. Yüzündeki nedir?»

— «Kir,» dedim.

O da benim gibi bunların göz yaşlarının bıraktığı izler olduğunu biliyordu. Fakat o bana bu soruyu yirmi kere ve her defasında da yirmi tokat atarak sorsaydı, o bebek kalbim patlayıp parçalanmadıkça kendisine bu gerçeği yine de açıklamazdım.

O kendisine özgü ciddi gülümsemesiyle, yaşına göre çok zekisin,» diye mırıldandı. «Beni çok iyi anladığını da görüyorum. Haydi, yüzünü yıka bakayım. Ve benimle birlikte aşağıya in.»

Duraklasaydım beni hiç bir merhamet duymadan, hiç çekinmeden bir vuruşta yere devirecekti. Bundan hiç şüphem yoktu. Şimdi ise kesinlikle yok...

Emrini yerine getirdim. Eli hâlâ kolumda beni oturma odasına soktuğu zaman, «Clara'cığım,» dedi. «Pek yakında o çocuksu aksiliklerimizi geçireceğiz.»

Allah da biliyor ya, o sırada şefkatli bir söz bütün hayatımı daha iyi bir hale sokabilirdi. Cesaret verici bir kelime. Bir açıklama. Bir 'Hoş geldin'... Böylece adamdan nefret etmeyecek, ona saygı duyacaktım. Annemin beni öyle tuhaf ve korkmuş gördüğü zaman üzüldüğünü sandım. Ama istediğim o kelime söylenmedi, bunun da zamanı geçmiş oldu.

Yalnız yemek yedik. Biz, üçümüz. Adam bana annemi çok seviyormuş gibi geldi. Korkarım Mr. Murdstone'a bu yüzden daha fazla bir yakınlık duyamadım. Annem de onu çok seviyordu sanırım. Birbirlerine söylediklerinden o akşam adamın ablasının gelmesini beklediklerini anladım.

Yemekten sonra şöminenin karşısında otururken bahçe kapısının önünde bir araba durdu. Adam, misafiri karşılamak için dışarı çıktı. Annem de onun ardında gitti. Ben de çekine çekine annemin arkasından birkaç adım at-

tım. O alaca karanlıkta oturma kapısının önünde birden bire döndü. Beni eskisi gibi göğsüne bastırarak yeni babamı sevmemi, onun sözünü dinlememi fısıldadı.

Bunu gizlice, telâşla, sanki bu bir suçmuş gibi yaptı. Ama yine de şefkatliydi. Elini geriye doğru uzatarak, parmaklarımı avcuna aldı. Adamın bahçede durduğu yere yaklaşıncaya kadar böyle yürüdük. Sonra annem benim elimi bırakarak Mr. Murdstone'un koluna girdi

Gelen Miss Murdstone'du. Pek iç sıkıcı, kasvetli bir hanımdı. Yanında sert siyah biçimsiz iki siyah sandık vardı. Bunların kapaklarına pirinç çivilerle kadının adının baş harfleri yazılmıştı. Miss Murdstone arabacıya para vermek için sert çelik çantasını açtı. Bunu kalın bir zincirle koluna astığı daha büyük bir çantadan çıkarmıştı. Bu çanta insanı ısıracakmış gibi 'çat' diye kapanıyordu.

Miss Murdstone'u geldiğine çok memnun olduklarını belirtecek bir sürü sözler ve hareketler arasında içeriye, odaya götürdüler. Kadın orada annemi resmen yeni ve yakın bir akraba olarak kabul ettiğini belirtti.

Sonra da bana bakarak, «Bu oğlun mu, yenge?» diye sordu.

Annem beni tanıttı.

Miss Murdstone, «Genellikle oğlan çocuklardan hoşlanmam,« dedi. «Nasılsın çocuk?»

Bu cesaret verici şartlar altında ona çok iyi olduğum cevabını verdim. Kendisinin de iyi olduğunu umduğumu açıkladım. Fakat bütün bunları öyle kayıtsız bir nezaketle söylemiştim ki, Miss Murdstone iki kelimeyle benimle ilgili düşüncesini özetleyiverdi.

— «Terbiyesi kıt.»

Bu sözleri belirli bir biçimde açık açık söylemişti. Sonra kendisine odasını gösterme lûtfunda bulunmalarını rica etti. Ve ondan sonra o oda daima benim için korku ve dehşet yuvası oldu.

Miss Murdstone geldiğinin hemen ertesi günü sabahleyin horozlar öterken kalkarak, çıngırağı çaldı. Annem kahvaltı için aşağıya indi, tam çay yapacağı sırada Miss Murdstone onun yanağını hafifçe gagalar gibi yaptı. Bir öpücük sayılabilirdi.

Sonra, «Clara'cığım, şekerim,» dedi. «Ben buraya elimden geldiğince senin yükünü hafifletmek için geldim. Bunu sen de biliyorsun. Sen çok güzel ve kafasızsın.» Annem kızardı ama güldü. «Benim başarabileceğim işleri yapamayacak kadar güzel ve kafasız. Bana anahtarlarını vermek inceliğini gösterirsen, bundan sonra bütün işlere ben bakarım, şekerim.»

O günden sonra anahtarlar daima Miss Murdstone'de durdu. Benim onlarla nasıl hiç bir ilgim yoksa, annem de öyleydi.

Annem otoritesinin elinden böylece alınmasına hafifçe direnmedi değil. Bir gece Miss Murdstone kardeşine evle ilgili bazı planlarını açıklayarak bunları uzun uzun anlatırken annem birdenbire ağlamaya başladı. «Benim de fikrimi alabilirdiniz sanırım...» gibi bir şeyler söyledi.

Mr. Murdstone, haşin bir tavırla, «Clara!» dedi. «Clara! Bu haline şaşıyorum.»

Annem, «Bana şaştığını söylemek çok kolay, Edward!» diye bağırdı. «Sen rahatça kesin tavır takınmaktan da söz edebilirsin. Ama böyle bir durum senin de hoşuna gitmezdi sanırım.»

Miss Murdstone, «Edward,» dedi. «Bu işe bir son verelim. Ben yarın giderim.»

Kardeşi, «Jane Murdstone,» diye homurdandı. «Sen sus!»

Annem hüngür hüngür ağlayarak sözlerine devam etti. «Benim kimsenin gitmesini istediğim yok. Ben sadece zaman zaman benim fikrimin alınmasını da istiyorum. Benim çocuksu ve deney yanı eksikliğimin bir zamanlar

hoşuna gittiğini sanıyordum. Edward. Bana böyle söylediğinden de eminim. Fakat şimdi bunların yüzünden benden nefret ediyor gibisin. O kadar sertsin?»

Miss Murdstone, tekrar, «Edward,» dedi. «Bırak bu işe bir son verelim. Ben yarın giderim.»

Mr. Murdstone, gürledi. «Jane Murdstone! Sen susacak mısın? Ne cüret bu?» Sonra anneme bakarak, konuşmasına devam etti. «Clara, beni şaşırtıyorsun! Beni hayretten hayrete düşürüyorsun! Jane Murdstone, iyi kalpliliğinden buraya gelerek, sırf benim hatırım için, kâhya kadınlık gibi bir işi üzerine almak inceliğini gösteriyor ve buna kötü bir karşılık...»

Annem, haykırdı. «Edward, rica ederim! Rica ederim beni nankörlükle suçlama! Bunu yapma, sevgilim!»

Adam annem susuncaya kadar bekledikten sonra, «Dediğim gibi,» diye sözlerine devam etti. «Jane Murdstone gayet kötü bir karşılık...»

Annem dokunaklı bir yalvarmayla, «Böyle söyleme, sevgilim. Yapma, Edward! Yalvarırım barışalım. Çok üzgünüm Jane, benim hiç bir şeye itiraz ettiğim yok. Eğer gitmeyi düşünürsen çok üzülürüm,» dedi. «Annem sözlerini bitiremeyecek kadar sarsılmıştı.

Mr. Murdstone, ablasına, «Jane Murdstone,» dedi. «Birbirimize kırıcı ve sert sözler söylemek gibi bir şeyin ender görülen bir olay olduğunu umarım. Bu gece kabahat bende değildi. Birinin ihanetine uğradığım için öyle konuştum. Kabahatli olan sen de değilsin. Sen de başka birinin ihaneti yüzünden buna zorunlu kaldın. Gel, ikimiz de bunu unutmaya çalışalım.»

Ertesi sabah her zamankinden daha erken aşağıya indiğim zaman, annemin sesini duyarak, oturma odasının kapısının önünde durakladım. Miss Murdstoe'dan heyecanla, alçak gönüllülükle özür diliyordu. Ondan sonra bir daha annemin her hangi bir konuda Miss Murdstone'a

danışmadan karar verdiğini görmedim. Miss Murdstone' un sanki anahtarları çıkaracak ve onları eski sahiplerine terkedecekmiş gibi elini çantasına attığı zaman annemin müthiş bir korkuya kapılmadığını da görmediğim gibi.

Zaman zaman benim yatılı okula gönderilmem konusu açılıyordu. Bu düşünce Mr. ve Miss Murdstone'dan çıkmış ve tabii annem de onların kararını kabul etmişti. Fakat henüz bu konuda kesin bir karar verilmiş değildi. O arada evde ders yapıyordum.

...Acaba bir gün gelecek o dersleri unutabilecek miyim? Aslında sözüm ona bu derslere annem nezaret ediyordu. İsmen yani. Ama asıl bu işle uğraşanlar Mr. Murdstone'la ablasıydı. Annemle yalnız yaşadığımız günlerde öğrenmeye isteğim de vardı, yeteneğim de. Fakat o ciddi dersleri günlük ıstırap ve ağır, sıkıcı işler olarak hatırlıyorum. Bunlar o kadar çok, o kadar uzun ve o kadar zordular ki. Ve yanılmıyorsam o dersler yalnız beni değil, zavallı anneciğimi de şaşırtıyordu.

Bırakın da o derslerin nasıl olduğunu hatırlıyayım ve o sabahı tekrar yaşıyayım.

Kahvaltıdan sonra iyice eşyalarla döşeli olan oturma odasına giriyorum. Yanımda kitaplarım, bir defter ve bir taş tahta var. Annem kendi yazı masasının başına geçmiş, beni bekliyor. Ama yine de pencerenin önündeki koltuğunda oturan Mr. Murdstone kadar hazır değil. (Tabii adam bir kitap okuyormuş gibi yapıyor o da başka.) Ya da Miss Murdstone kadar... Kadın annemin yakınına oturmuş, boncuk diziyor. O ikisini görmek beni öylesine etkiliyor ki, kafama sokmak için uğraşıp didindiğim kelimelerin benden uzaklaştıklarını, bilmediğim bir yere gittiklerini seziyorum. Gerçekten onlar nereye gidiyorlar acaba? Bunu merak ediyorum.

İlk kitabı anneme veriyorum. Belki bu bir gramer kitabı. Belki de tarih, ya da coğrafya. Boğulan adamın

gözlerinin önünden hayatı rüya gibi geçermiş. Ben de kitabı annemin eline verirken sayfaya son defa boğulurcasına bir göz atıyorum. Ondan sonra bilgi daha kafamda taze olduğu için yarış edercesine hızlı hızlı, yüksek sesle dersi tekrarlamaya başlıyorum. Bir kelimeye takılıyorum. Mr. Murdstone başını kaldırarak bakıyor. Bir başka kelimeye takılıyorum. Miss Murdstone başını kaldırarak bakıyor. Kızarıyorum. Altı kadar kelimeye takılıyor, duraklıyorum. Yanılmıyorsam annem cesaret etse bana kitabı usulca gösterecek. Ama o cesareti yok.

Usulca, «Ah, Davy, Davy!» diye mırıldanıyor.

Mr. Murdstone, «Clara!» diyor. «Çocuğa karşı kesin bir tavır takın. 'Ah, Davy,' diye sızıldanıp durma. Çocukca bir şey bu. O derslerini ya biliyor, ya da bilmiyor.»

Miss Murdstone, korkunç, dehşet verici bir tavırla söze karışıyor. «O derslerini bilmiyor!»

Annem, «Korkarım, gerçekten bilmiyor,» diyor.

Miss Murdstone, cevap veriyor. «Durumu anlıyorsun değil mi, Clara? Ona kitabı geri ver. Kendisini zorla. Derslerini öğrensin.»

Annem başını sallıyor. «Evet, tabii. Ben de öyle yapmak niyetindeyim, Jane'ciğim. Davy, şimdi, bir kere daha dene bakalım. Aptallaşma.»

Bu emrin ilk şartına uyarak tekrar bir deneme yapıyorum. Ama ikinci emri yerine getirmekte o kadar başarı gösteremiyorum. İyice aptallaşıyorum, çünkü. Daha eski yere gelmeden, önce pekâlâ başarı gösterdiğim o bölümde tökezlemeye başlıyorum. Düşünmek için duruyorum. Ama dersi düşünemiyorum bir türlü. Miss Murdstone'un bonesinde kaç metre tül olduğuna takılıyor aklım. Mr. Murdstone'un rop dö şambrının fiatına ya da benimle ilgisi olmayan, olmasını da istemediğim daha böyle bir takım gülünç şeylere Mr. Murdstone uzun bir süreden be-

ri beklediğim o sabırsızlık dolu işareti yapıyor. Miss Murdstone da öyle. Annem itaat dolu bir tavırla onlara bakıyor. Kitabı kapayarak sanki bu diğer işlerim bittikten sonra ödenmesi gereken geri kalmış bir borçmuş gibi kitabı bir yana koyuyor.

Kısa bir süre sonra bu geri kalmış borçlar, bir yığın halini alıyor. Tıpkı yuvarlanan bir çığ gibi büyüdükçe büyüyor. O irileştikçe ben de daha aptallaşıyorum. Kekeleyerek derse devam ederken, annemle ümitsiz ümitsiz birbirimize bakmamız gerçekten içler acısı. Fakat bu üzücü derslerin beni en sarsan tarafı, kimsenin kendisine bakmadığını sanan annemin dudaklarını kımıldatarak bana ip ucu vermeye çalışması.

Aynı anda Miss Murdstone, sert, emreden bir sesle bağırıyor. «Clara!»

Annem irkiliyor. Kızarıyor ve hafifçe gülümsüyor. Mr. Murdstone, koltuğundan kalkıyor. Kitabı alarak bunu ya kafama atıyor, ya da onunla kulaklarıma vuruyor. Sonra da beni omuzlarımdan yakaladığı gibi odadan atıyor.

Dersler bittikten sonra daha kötüsü başlıyor. Korkunç bir aritmetik işkencesi. Bunu benim için icad eden de Mr. Murdstone. İşkence şöyle başlıyor. «Eğer bir peynirciye girsem ve tanesi dört buçuk peniden beş bin tane çifte Cloucester peyniri alsam. Verilecek para...» Akşam yemeğine kadar bir aydınlığa çıkamadan, bir sonuca varamadan bu peynirlerle uğraşıp duruyorum. O zaman bana yardımı dokunması için bir dilim ekmek veriyorlar. O akşamın geri kalan kısmını hoşnutsuzluklar içinde geçiriyorum.

Yanılmıyorsam, altı ay, ya da biraz daha fazla süren bu davranışın tabii sonucu şu oldu: iyice somurtkanlaştım, aptallaştım. Ve inatçılığım da arttı. Eğer bir tek şey

olmasaydı, hemen hemen bir budala halini alıp çıkacaktım sanırım.

Beni neyin kurtardığını söyliyeyim. Babam en üst kattaki küçük odada ufak bir kitap koleksiyonunu bırakmıştı. Oraya girebiliyordum. Çünkü bu benim odamın hemen yanındaydı. Evde kimse o kitaplarla ilgilenmek zahmetine katlanmıyordu. O sevgili küçük odadan **Roderick Random, Peregrine Pickle, Humphrey Clinker, Tom Jones, Wakefield Papazı, Don Kişot, Gil Blas ve Robinson Crusoe,** bu muhteşem, parlak, renkli grup benimle arkadaşlık etmek için dışarı çıktılar. Hayalimi canlı tuttular. O yerin ve zamanın ilerisinde bir şeyler olduğu ümidimi de... Onlar ve Binbir Gece Masalları'yla Çin Hikâyeleri. Şimdi, o ağır konuları derin derin düşünmeye çalışır, tökezlerken sözettiğim kitapları okumak için nasıl zaman bulduğuma şaşıyorum. O eserlerdeki sevdiğim karakterleri taklid ederek ve Mr. ve Miss Murdstone'u kötülerin yerine koyarak kendi kendimi teselli edebilmiş olmama şimdi şaşıyorum. Ama gerçekten öyle yapardım.

Bir sabah kitaplarımla oturma odasına girdiğim zaman, annemin yüzünde endişeli, Miss Murdstone'un suratında kesin bir ifade olduğunu gördüm. Mr. Murdstone bir bastonun ucuna bir şeyler sarıyordu. Esnek, elastiki bir kamıştı bu. Ben içeri girince adam bunun ucuna bir şey sarmaktan vaz geçerek bastonu yukarı kaldırdı ve bunu ıslık çaldırarak şaklattı.

Mr. Murdstone, «Sana söylüyorum, Clara,» dedi. «Ben de sık sık kamçılandım.»

Miss Murdstone onayladı. «Evet evet. Tabii ya.»

Annem, başeğen bir tavırla kekeledi. «Tabii, sevgili Jane'ciğim.»

Bu konuşmayla bir ilgim olduğunu düşünerek endişelendim. Bakışlarını bana diken Mr. Murdstone'un gözlerini araştırdım.

Adam, «Şimdi David,» dedi. «Bu gün her zamankinden daha da dikkatli olmalısın.» Bastonu tekrar havaya kaldırarak ıslık çaldırdı. Sonra beni etkileyen bir tavırla bunu yanına koydu.

Ders kötü başladı, ve daha da kötüye gitti. Odaya girdiğim zaman çok iyi hazırlanmış olduğuma inanıyordum. Fakat yanıldığımı anladım. Başarısızlıklar yığınına kitap üstüne kitap eklendi. Nihayet peynirlere geldik. (*İyi hatırlıyorum, adam o gün peynirlerin* yerine bastonları geçirmişti.) Annem o zaman hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Miss Murdstone, o buyuran sesiyle, «Clara!» dedi.

Adam, ayağa kalkarak, bastonu aldı. «A, Jane,» derken ablasına ciddî bir tavırla göz kırptığını gördüm. «David'in bu gün kendisine çektirdiği işkence ve endişeyi tam bir kesinlikle karşılamasını bekleyemeyiz Clara'dan. David. seninle birlikte yukarı çıkacağız, çocuğum.»

O beni kapıdan çıkarırken annem bize doğru koştu.

Miss Murdstone, «Clara!» diye bağırarak işe karıştı. «Sen iyice aptalsın galiba?»

Annemin elleriyle kulaklarını tıkadığını gördüm. Onun ağladığını duyuyordum.

Adam beni ağır ağır, ciddî bir tavırla odama çıkardı. Onun verilen cezayı yerine getiren bir adalet sembolü gibi, resmî geçitteymişcesine ilerlemekten zevk aldığından eminim. Odaya girer girmez, birden bire boynumu bükerek, kafamı kolunun altına sıkıştırdı. Ona, «Mr. Murdstone! Sir!» diye bağırdım. «Yapmayın! Yalvarırım beni dövmeyin! Derslerimi öğrenmeye çalıştım, efendim. Fakat siz ve Miss Murdstone odadayken onları öğrenmem mümkün değil!»

Adam, «Demek mümkün değil, David?» dedi. «Öyleyse şunu deneyelim.»

Başımı sanki cendereye sıkıştırmıştı. Buna rağmen

çırpınarak ona sarıldım. Kendisini bir an için durdurarak, ona beni dövmemesi için yalvardım. Ama ona ancak bir an için engel olabildim. Çünkü hemen sonra bana korkunç bir hırsla vurmağa başladı. Ve ben de aynı anda adamın ağzıma bastırdığı elini dişlerimin arasına aldım ve iyice ısırdım. Bunu düşünürken dişlerim kamaşıyor şimdi.

Mr. Murdstone ondan sonra sanki beni döve döve öldürmek niyetindeymiş gibi bastı sopayı. Çıkardığımız gürültüden diğerlerinin merdivenden koşa koşa çıkarak bağırdıklarını duydum. Annemin ve Peggotty'nin haykırdıklarını. Sonra odayı boş buldum. Adam çıkmış ve kapıyı da dışarıdan kitlemişti. Ben yerde ateşler içinde yanıyordum. Üstüm başım yırtılmış, vücudum çürümüştü. O zayıf halimle öfkeden çıldırıyordum.

Sustuğum zaman bütün evi ne kadar tuhaf bir sessizliğin kaplamış olduğunu farkettiğimi öyle iyi hatırlıyorum. Coşkun kederim ve öfkem sönmeye başladığı zaman ne kadar kötü bir insan olduğumu düşünmeye başladığımı da.

Uzun bir süre oturduğum yerde etrafı dinledim. Fakat çıt bile çıkmıyordu. Yerde sürüne sürüne kalktım ve aynada yüzümü gördüm. Öyle şişmiş, kızarmıştı ki. Bu çirkin yüz beni bile korkutacaktı. Kamçının bıraktığı izler çürüyüp sertleşmişti. Hareket ettiğim zaman tekrar ağlamama sebep oluyordu bunlar. Ama o izler de hissettiğim suç hissinin yanında pek etkisiz kalıyorlardı.

Hava kararmaya başlamıştı. Pencereyi kapatmıştım. Daha çok, başımı çerçeveye dayayarak yatmıştım. Anahtar kilitte dönerek Miss Murdstone içeri girdi. Kadın ekmek, et ve süt getirmişti. Bunları tek kelime söylemeden masaya bıraktı. Sonra da çıkarak, kapıyı arkasından kilitledi.

Ertesi sabah nasıl uyandığımı da hiç bir zaman unutmayacağım. İlk anlarda canlı ve neşeliydim. Sonra olan-

ları hatırladım ve bunlar beni ağırlıklarının altında ezdiler adeta. Ben daha yataktan çıkamadan Miss Murdstone karşımda belirdi ve bana kısaca bahçede sadece yarım saat dolaşmama izin verildiğini açıkladı. Ondan daha fazla gezinemiyecektim. Miss Murdstone bunları söyledikten sonra çıktı.

Ben de öyle yaptım. Bahçede dolaştım. Beş gün süren hapis hayatım sırasında her sabah tekrarladım bunu. Annemi yalnız görebilseydim, karşısında diz çökecek, ondan af dileyecektim. Fakat o süre boyunca Miss Murdstone hariç hiç kimseyi görmedim. Tabii akşamları dua saatlerinde herkes oturma odasında toplanıyordu ama o zaman da beni tek başıma kapının yanında durduruyorlardı.

Kapatılmamın son gecesi adımın fısıltıyla tekrarlandığını duyarak uyandım. Yatakta doğruldum ve karanlıkta kollarımı uzatarak, «Peggotty, sen misin?» dedim.

Hemen cevap alamadım. Fakat sonra adımın tekrar söylendiğini duydum. Hem de öyle korkunç ve esrarlı bir tonla ki, eğer bunun anahtar deliğinden süzüldüğünü akıl edemeseydim her halde baygınlık da geçirirdim.

Karanlıkta el yordamıyla kapıya doğru gittim. Dudaklarımı anahtar deliğine yaklaştırarak, «Peggotty'ciğim, sen misin?» diye fısıldadım.

O cevap verdi. «Evet benim biricik Davy'ciğim. Bir fare kadar sessiz olmalısın. Yoksa Kedi bizi duyar.»

Bununla Miss Murdstone'u kasdettiğini anladım. Durumun nazik olduğunun farkındaydım. Çünkü kadının odası benimkine yakındı.

— «Peggotty'ciğim, annem nasıl? Bana çok mu kızgın.»

— «Hayır. Pek değil.»

— «Beni ne yapacaklar, Peggotty'ciğim? Bunu biliyor musun?»

Peggotty'nin cevabı şu oldu. «Okul. Londra yakınında.»

— «Ne zaman Peggotty?»

— «Yarın.»

— «Annemi göremiyecek miyim?»

Peggotty, «Evet,» dedi. «Sabah.»

Sonra dudaklarını anahtar deliğine dayıyarak, sevgi ve heyecanla konuşmaya başladı. «Davy'ciğim. Seninle tam anlamıyle samimi olamadım. Son zamanlarda... Eskisi gibi değildim. Ama bunun sebebi seni sevmemem değildi. Fakat böylesinin daha iyi olacağını düşünüyordum. Davy'ciğim, hayatım, dinliyor musun? Beni duyabiliyor musun?»

— «E--e-evet, Peggotty,» diye hıçkırdım.

Peggotty, sonsuz bir merhametle, «Yavrum, benim,» dedi. «Sana şunu söylemek istiyordum. Beni hiç bir zaman unutmamalısın. Çünkü ben seni asla unutmayacağım. Annene de iyi bakacağım, Davy. Sana baktığım gibi. Sana mektup da yazacağım, yavrum. Bilgin değilim ama olsun. Ve ben... ben...» Peggotty beni öpmesine imkân olmadığı için anahtar deliğine öpücükler kondurmaya başladı.

— «Teşekkür ederim, sevgili Peggotty,» dedim. «Ah, teşekkür ederim! Çok teşekkür ederim! Bana bir tek şey için söz verir misin, Peggotty? Mr. Peggotty'e, küçük Em'ly'e, Mrs. Gummidge'e ve Ham'e mektup yazar ve onlara sandıkları kadar kötü olmadığımı açıklar mısın? Öyle olduğumu düşünebilirler. Onlara ve özellikle küçük Em'ly'e sevgilerimi yolladığımı da ekle. Bunu yapar mısın, Peggotty? Lütfen?»

O şefkatli kadın bana söz verdi. İkimiz de büyük bir sevgiyle anahtar deliğini öptük. Hatırlıyorum anahtar deliğini sanki bu Peggotty'nin yüzüymüş gibi okşadım. Sonra ayrıldık.

Sabahleyin Miss Murdstone yine her zamanki gibi karşımda belirdi ve bana okula gideceğimi söyledi. Ayrıca bana aşağıya oturma odasına ineceğimi ve orada kahvaltı edeceğimi de bildirdi. Annemi orada buldum. Rengi iyice uçmuş, gözleri kızarmıştı. Koşarak onun kollarına atıldım ve ıstırap dolu ruhumun ta derinliklerinden gelen bir yakarışla ondan af diledim.

— «Ah, Davy!» dedi. «Sevdiğim bir insanı nasıl incitebildin? Daha iyi olmaya çalış. Daha iyi bir insan olabilmek için dua et. Seni affediyorum. Fakat kalbinde öyle kötü hislerin bulunması beni çok üzüyor.»

Onu, benim kötü bir çocuk olduğuma inandırmışlardı. Annem de evden gitmemden çok, buna üzülüyordu. Bu beni öyle sarstı ki. Ayrılıktan önceki son kahvaltımı etmeğe çalıştım. Fakat göz yaşlarım tereyağlı ekmeğime damlıyor, çayımın içine süzülüyordu. Annemin bazan bana baktığını, sonra da bizi gözetleyen Miss Murdstone'a bir göz attığını görüyordum. Ondan sonra annem ya önüne, ya başka bir tarafa kaydırıyordu bakışlarını.

Bahçe kapısının önünden tekerlek gürültüleri yankılanınca, Miss Murdstone, «Şu,» dedi. «Küçük beyin sandığı.»

Gözlerimle Peggotty'i araştırdım, fakat gelen o değildi. Ne Peggotty, ne de Mr. Murdstone ortaya çıktılar. Eski dostum taşıyıcı kapıya gelmişti. Sandık onun arabasına götürülerek kaldırılıp içeri konuldu.

Miss Murdstone, ihtar eder gibi, «Clara!» dedi.

Annem, «Ben hazırım, sevgili Jane,» diye cevap verdi. «Güle güle Davy. Sen kendi iyiliğin için gidiyorsun. Güle güle, çocuğum. Tatillerde eve geleceksin ve daha iyi bir çocuk olacaksın.»

Miss Murdstone, tekrarladı. «Clara!»

Bana sarılmış olan annem, «Tabiî, sevgili Jane'ciğim,» diye karşılık verdi. «Seni affediyorum, sevgili oğ-

lum. Allah seni korusun. Seni mutlu kılsın.»

Miss Murdstone, yine tekrarladı. «Clara!»

Kadın beni arabaya kadar götürmek ve besbeter bir hale girmeden pişman olarak düzeleceğimi umduğunu söylemek lûtfunda bulundu. Sonra arabaya bindim ve tembel at bunu çeke çeke götürdü.

⁂

V

Evden uzaklaştırıldım

Yediyüz metre kadar ilerledik sanıyorum. Mendilim iyice ıslanmıştı. Araba birdenbire durdu.

Dışarı bakınca büyük bir hayretle Peggotty'nin bir çitin arkasından fırlayarak arabaya bindiğini gördüm. Beni kollarına alarak balinalı korsesine sıkıca bastırdı. Bir an geldi bu bastırış yüzünden burnum fena halde acımaya başladı. Ama açıkçası bunu o anda düşünmedim bile. Bu daha sonra burnumun acıdığını farkettiğim zaman aklıma geldi. Bir tek kelime bile söylemedi Peggotty. Beni sıkıca saran kollarından birini gevşeterek, bunu dirseğine kadar cebine soktu. İçleri çörek dolu kesekâğıtları çıkararak bunları benim ceplerime tıktı. Bir cüzdanı da elime sıkıştırdı. Ama yine bir tek kelime bile söylemeden. Bana iki koluyla son bir defa sıkıca sarıldıktan sonra arabadan atlayarak koşa koşa uzaklaştı. Yanılmıyorsam her zaman olduğu gibi elbisesinde bir tek düğme bile kalmamıştı. Yerde yuvarlanmakta olan düğmelerden birini aldım ve bu anıyı bir hazine gibi üzerine titreyerek uzun süre sakladım.

Taşıyıcı Peggotty'nin geri gelip gelmeyeceğini sormak istiyormuş gibi yüzüme baktı. Başımı sallayarak

onun döneceğini sanmadığımı söyledim. O zaman arabacı tembel ata, «Haydi, yürü,» dedi. Hayvan da buna uyarak yürüdü.

O zamana kadar bütün gücümle, göz yaşlarım tükeninceye kadar ağlamıştım. Artık ağlamanın hiç bir faydası olmayacağını düşünmeye başladım bu yüzden. Benim bu kararımı anlayan tayışıcı mendilimi kurutması için atın sırtına yaymayı teklif etti. Buna razı olarak, adama teşekkür ettim, mendil atın sırtında o kadar küçücük duruyordu ki.

Artık cüzdanı incelemek için bol zamanım vardı. Sert deriden yapılmış, fermejüplü bir şeydi bu. İçinde parlak üç şilin vardı. Peggotty'nin bu paraları gümüşler için kullandığı tebeşir tozuyla parlattığı belliydi. Bu durum daha da hoşuma gitti. Fakat çantanın içindeki benim için en değerli olan şey bir kâğıt parçasına sarılmış olan iki beş şilinlik paraydı. Kâğıdın üzerine annem kendi el yazısıyle, «Davy'e, sevgilerimle,» diye yazmıştı. Bu beni öylesine etkiledi ki, taşıyıcıya tekrar mendilime uzanmak lütfunda bulunmasını rica ettim. Adam, mendilsiz bu işi idare etmemi daha uygun bulduğunu söyledi. Ben de gerçekten öyle yapmam gerektiğini düşündüm. Onun için göz yaşlarımı ceketimin koluyla silerek, ağlamayı kestim.

Hem de tamamiyle. Fakat zaman zaman müthiş bir hıçkırıkla sarsılıyordum. Kısa bir süre zangırdaya zangırdaya ilerledikten sonra taşıyıcıya yolun sonuna kadar gidip gitmeyeceğini sordum.

Adam, «Hangi yolun sonuna kadar?» dedi.

— «Oraya kadar,» diye cevap verdim.

Taşıyıcı sordu. «Orası neresi?»

— «Londra yakınları,» dedim.

Taşıyıcı hayvanı göstermek için dizginleri çekerek, «Bu at daha o yolun yarısını aşamadan pişmiş domuz etinden daha da ölü bir hale girer,» dedi.

— «O halde siz sadece Yarmouth'a kadar mı gidiyorsunuz?» diye mırıldandım.

Taşıyıcı, «Hepsi o kadar,» dedi. «Orada seni posta arabasına bindireceğim. Posta arabası da seni oraya--- işte gideceğin yer neredeyse, oraya kadar götürecek.»

Adı Mr. Barkis olan taşıyıcı için bir hayli uzun bir konuşmaydı bu. Bu yüzden kendisine nezaketen bir çörek ikram ettim. O bunu bir lokmada yuttu.

Sonra da her zamanki gibi omuzları düşük bir şekilde öne doğru eğilerek, «Bunları o mu yaptı?» diye sordu.

— «Peggotty'i mi kasdediyorsunuz, efendim?»

Mr. Barkis, «Ah,» dedi. «O.»

— «Evet, bütün çörekleri, hamur işlerini o yapar. Yemeklerimizi de.»

Mr. Barkis, «Öyle mi?» dedi.

Sanki ıslık çalacakmış gibi dudaklarını büzdü ama ses çıkarmadı. Oturmuş atının kulaklarına bakıyordu. Sanki orada yepyeni bir şey görüyormuş gibi. Uzun süre böyle oturdu adam. Sonra, «Gözledikleri yok sanırım...» diye mırıldandı.

— «Gözleme mi dediniz, Mr. Barkis?» Adamın bir şey daha yemek istediğini sanmış, mahsus o tatlıdan bahsetmiştim.

Mr. Barkis, «Gözledikleri...» dedi. «Sevgilileri... Biriyle dolaşmıyor değil mi?»

— «Peggotty mi?»

Adam, «Ah,» dedi. «O!»

— «Ne münasebet! Onun hiç bir zaman bir sevgilisi olmadı.»

Mr. Barkis, «Öyle mi?» dedi.

Yine ıslık çalacakmış gibi dudaklarını büzdü. Ama yine ses çıkarmadı. Oturmuş atının kulaklarına bakıyordu.

Mr. Barkis uzun uzun düşündükten sonra, «Demek bütün elmalı tatlıları, bütün yemekleri o yapıyor?» diye mırıldandı. «Öyle mi?»

Öyle olduğu cevabını verdim.

Mr. Barkis, «Şey...» dedi. «Bak sana ne söyleyeceğim. Belki sen ona yazacaksın.»

— «Ona muhakkak mektup yazacağım.»

— «Ah!» diyerek gözlerini ağır ağır bana doğru kaydırdı. «Şey... Eğer ona mektup yazarsan belki, 'Barkis istekli,' demeyi de unutmazsın.»

Ben saf saf tekrarladım. «'Barkis istekli...' Bütün haber bu kadar mı?»

O düşündü. «Eveeet. Eveet... Barkis istekli.»

(O akşam üzeri Yarmouth'daki handa posta arabasını beklerken hokka kalemle kâğıt bularak Peggotty'e şöyle bir pusula yazdım.

«Sevgili Peggotty'ciğim,

Buraya sağ salim geldim. Barkis istekli. Anneme sevgilerimi söyle. Kucak dolusu sevgiler.

P.S. Adam, 'Barkis'in istekli' olduğunu özellikle bilmeni istediğini söylüyor.»)

Ben bu görevi ileride yerine getirmek üzere kabullendikten sonra Mr. Barkis, tam bir sessizliğe gömüldü. Ben de son zamanlarda olanlardan iyice bitkin düştüğüm için arabadaki bir çuvalın üstüne uzanarak uykuya daldım. Yarmouth'a erişinceye kadar mışıl mışıl uyumuşum. Arabayla girdiğimiz hanın avlusunda şehir bana öylesine yeni ve yabancı gözüktü ki, Mr. Peggotty'nin ailesi ve hattâ küçük Em'ly'le orada karşılaşacağıma dair beslediğim gizli ümit de söndü gitti.

Posta arabası da avludaydı. Baştan aşağı pırıl pı-

rıldı bu. Fakat henüz arabaya atlar koşulmamıştı. Mr. Barkis'in avlunun taşları üzerine, direğin yanına bıraktığı sandığımın ne olacağını düşünürken tavukların ve butların asılı olduğu bir şahnişten bir hanım dışarı bakarak, «Blunderstone'dan gelen küçük centilmen siz misiniz?» diye seslendi.

— «Evet, efendim,» dedim.

— «Adınız?» diye sordu.

— «Copperfield, efendim,» dedim.

Kadın, «işte bu olmadı,» diye cevap verdi. «Buraya o isimde biri için yemek parası ödenmedi.»

Mırıldandım. «Verilen isim Mr. Murdstone mu efendim?»

Kadın, «Madem adınız Murdstone, küçük bey,» dedi. «Neden önce tutup başka bir isim verdiniz?»

Hanıma durumu açıkladım. O bir çıngırak çalarak, «William!» diye bağırdı. «Kahve odasını göster!»

Bunun üzerine avlunun karşı tarafındaki mutfaktan bir garson kahve odasını göstermek için koşarak çıktı. Orayı sadece bana göstereceğini anlayınca da bir hayli şaşırdı.

Girdiğimiz geniş, uzun bir odaydı. Garson sırf benim için masaya örtü örtüp, üzerine de zeytinyağı ve sirke şişelerini koyunca, utancımdan tepeden tırnağa kadar kızardım.

Adam bana pirzola ve sebzeler getirdi. Tabakların kapağını öyle mübalağalı tavırlarla açtı ki bir sebepten dolayı onu kırmış olduğumu düşünerek korktum. Ama masaya benim için bir sandelye çekerek son derece nazik bir tavırla, «Haydi bakalım bir seksen boyundaki delikanlı,» dediği zaman içim çok rahat etti.

Ona teşekkür ederek yerime geçtim. Fakat adam karşımda durmuş dikkatle bana bakıyordu. Bu yüzden bıçağımla çatalımı kullanmak bana zor geldi. Üstüme ba-

şıma da salçaları döktüm.

Garson benim ikinci pirzolayla uğraşışımı da seyrettikten sonra, «Senin için yarım litre de bira ayrıldı,» dedi. «Onu şimdi ister misin?»

Adama teşekkür ettikten sonra, «Evet,» diye cevap verdim.

Garson birayı büyük bir dubleye doldurdu. «Vay vay vay. Pek çokmuş gibi duruyor, değil mi?»

Ben de gülümseyerek başımı salladım. Gerçekten pek çokmuş gibi duruyor.»

Adam, «Dün buraya bir beyefendi gelmişti,» dedi. «Topsawyer adında şişman bir bey. Belki sen onu tanıyorsun?»

Mahcup mahcup, «Hayır...» diye mırıldandım. «Bu şerefe erişmiş değilim...»

Garson, «O buraya geldi,» dedi. «Ve bu biradan ısmarladı. Evet, tuttu bu biradan istedi. Halbuki ben ona bunu yapmamasını da söylemiştim. Adam birayı içti ve yere yığılıp öldü.»

O kadar sarsıldım ki, garsona su içmemin daha iyi olacağına karar verdiğimi söyledim.

Garson, «Ama,» dedi. «Bizimkiler bir şeyin ısmarlandıktan sonra el sürülmeden bırakılmasından hiç hoşlanmazlar. Ama istersen birayı ben içerim. Onun bana bir zararı dokunmaz. Tabii şöyle başımı arkaya atar ve birayı bir nefeste içersem. Öyle yapayım mı?»

— «Kendinize bir zarar vermeden bunu yapabilirseniz, minnet duyarım.»

Adam başını arkaya atarak birayı bir nefeste içince bir an onun da Mr. Topsawyer'ın akibetine uğrayacağını sanarak müthiş bir korkuya kapıldım. Ama içkinin ona bir zararı dokunmadı. Aksine bana daha da canlanmış gibi geldi.

Adam, tabağıma bir çatal sokarak, «Bakalım neymiş bu?» dedi. «Sakın pirzola olmasın?»

— «Pirzola,» dedim.

— «Allah Allah!» diye bağırdı. «Bunların pirzola olduğunu bilmiyordum. Aslında biranın kötü etkisini gidermek için tam lazım olan şey de pirzoladır. Ne şans değil mi?»

Böylece bir eliyle pirzolayı kemiğinden tuttu. Diğer eline de bir patates aldı. Ve bunları beni pek memnun eden bir iştahla yedi. Sonra bir pirzolayla bir patates daha aldı. Arkasından birer tane daha. Yemeği bitirdikten sonra bana bir puding getirerek önüme bıraktı.

— «Tatlı nasıl?» diye sordu.

— «Puding bu,» diye cevap verdim.

Bağırdı. «Puding mi? Yani bu pasta hamurundan yapılmış bir puding mi? Bunu mu demek istiyorsun?»

— «Evet, öyle.»

Garson bir kaşık kaparak, «A,» dedi. «En sevdiğim puding, pasta hamuruyla yapılmış olanıdır! Haydi küçüğüm, bakalım en fazla kim yiyecek?»

Muhakkak ki pudingin çoğunu garson yedi. O zamana kadar pudingin zevkini böylesine çıkaran bir kimse daha görmemiştim. Tatlı bitince adam sanki bunun verdiği zevk hâlâ devam ediyormuş gibi güldü.

Garson bu kadar hoş sohbet ve dost canlısı olduğu için hokka kalemle kâğıdı ondan istedim. Peggotty'e mektup yazmak için. Bu işim bitince garson bana okulumun nerede olduğunu sordu.

— «Londra yakınında,» dedim. Bu konuda bütün bildiğim bundan ibaretti.

— «Vah vah vah...» Pek keyfi kaçmış gibiydi. «İşte buna çok üzüldüm.»

— «Neden?» diye sordum.

Başını salladı. «Allahım. Çocuğun kaburga kemikle-

rini kırdıkları okul. İki kaburgasını birden. Küçük bir oğlan çocuktu. Yanılmıyorsam o... şöyle sen kaç yaşındasın bakayım?»

Sekiz dokuz yaşları arasında olduğumu söyledim.

— «Çocuk da tam o yaştaydı,» dedi. «Zavallının ilk kaburgasını kırdıkları zaman tam sekiz buçuk yaşındaydı. İkinci kaburga kemiğini kırıp canına okudukları zaman ise sekiz yaşını dolduralı sekiz ay geçmişti.»

Bunun insanı rahatsız eden, endişenlendiren bir tesadüf olduğunu ne kendimden, ne de garsondan saklayabildim. Adama bu işin nasıl olduğunu sordum. Cevabı hiç de insanı neşelendirecek gibi değildi. Kasvetli bir tek kelimeden ibaretti bu. «Kötekle.»

Arabanın arkasında içeriye atlayabilmem için bana yardım ederlerken bütün o yemekleri yardım görmeden yemiş bitirmiş olduğumu sandıklarını anlayınca şaşaladım. Cumbanın penceresinden bakan kadının muhafıza söylediği sözleri işitince durumu sezdim. Kadın, «O çocuğa iyi bak George, neredeyse patlayacak!» diyordu. Orada çalışan hizmetçi kadınların beni görmek için dışarı çıkmaları ve beni tuhaf bir yaratık saydıkları için kıkır kıkır gülmeleri de durumu anlamama yardım etti.

Yarmouth'dan öğleden sonra üçte yola çıktık. Londra'ya ertesi sabah saat sekizde erişecektik. Tam yaz havasıydı. Tatlı, hoş bir akşam başlamıştı. Köylerden geçtiğimiz zaman evlerin içlerini hayalimde canlandırıyordum. Küçük çocuklar peşimizden koşarak arabanın arkasına atladıkları ve kısa bir süre orada sallandıkları vakit de babalarının sağ olup olmadığını düşünüyordum. Babaları hayatta mıydı, evlerinde mutlu muydular acaba?

Gece, akşam kadar hoş geçmedi. Çünkü arabadan yuvarlanmama engel olmak için beni iki beyin arasına oturtmuşlardı. Az kalsın oturduğum yerde boğuluyordum. Bazan beni öyle sıkıştırıyorlardı ki, dayanamayarak,

«Ah, rica ederim...» diye bağırıyordum. Bu hiç hoşlarına gitmiyordu. Çünkü uyanıyorlardı o zaman. Tam karşımda koskocaman bir kürk pelerine sarılmış yaşlıca bir kadın oturuyordu. Yanında bir sepet vardı onun. Kadın bir süre sepetini ne yapacağını bilemedi. Sonra da bacaklarım kısa olduğu için bunu benim altıma doğru itebileceğini keşfediverdi. Sepet canımı yakıyor, büsbütün sıkışmama sebep oluyordu. Fakat hafifçe kımıldayıp, sepetteki bir bardağın şangırdamasına sebep olduğum zaman kadın haincesine, canımı yakacak bir şekilde beni dürtüyordu. «Kıpır kıpır kıpırdanıp durma. Kemiklerinin gayet körpe olduğundan eminim!»

Sonunda güneş doğdu ve Londra'ya yavaş yavaş yaklaştık. Ve arabanın son durağı olan Whitechapel mahallesindeki bir hana eriştik.

Muhafız arabadan inerken gözü bana ilişti. Adam bilet satılan yerin kapısında durarak, «Suffolk'da Blunderstone'dan Murdstone adına ayırtılan yerde yolculuk yapan ve birisi gelip kendisini alıncaya kadar burada bekleyecek olan bir çocuğu arayan var mı?» dedi.

Kendisine cevap veren olmadı.

Ben aciz bir tavırla yere baktım. «Rica ederim bir de Copperfield"i deneyin, efendim.»

Muhafız, «Suffolk'da Blunderstone'dan Murdstone adına ayrılan yerde yolculuk yapan fakat asıl ismi Copperfield olan bir çocuğu arayan var mı?» dedi. «Haydi haydi! Kimse yok mu?»

Hayır. Hiç kimse yoktu.

Kendimi Robinson Crusoe'dan daha da yalnız hissederek bilet satılan yere girdim. Hiç olmazsa Robinson'a bakacak ve onun yalnız olduğunu görecek kimse yoktu. Orada nöbette olan kâtibin daveti üzerine tezgâhın arkasına geçerek, yolcuların eşyalarının tartıldığı büyük tartının kenarına iliştim. Orada öyle oturmuş paketlere

bakarken, önemli düşünceler kafamda birbirlerini kovalamaya başladılar.

«Hiç kimse gelip beni almadı diyelim... O vakit benim burada ne kadar zaman kalmama izin verirler? Ya Mr. Murdstone beni başından atmak için bu plânı hazırlamışsa, o zaman ne yaparım? Hemen yola çıksam ve yürüye yürüye eve dönmeye çalışsam.. O kadar uzun yolu yaya olarak nasıl aşabilirim? Eve geri dönebilsem bile Peggotty'den başka bir kimsenin beni memnunlukla karşılayacağından nasıl emin olabilirim?»

Bu düşünceler ve bunlara benzeyen daha yüzlerce fikir vücudumun alev alev yanmasına, korku ve endişeden başımın dönmesine sebep oldu. Dehşete düştüğüm sırada bir adam içeri girerek kâtibe bir şeyler fısıldadı. Kâtip de dönerek beni bu yabancıya doğru itti.

Bu yeni ahbabımla el ele bürodan çıkarken ona yan gözle usulca baktım. Yanakları çökmüş, uçuk yüzlü, zayıf, genç bir adamdı.

— «Sen yeni öğrenci misin?» dedi.

— «Evet, efendim. «Öyle olduğumu sanıyordum. Ama aslında bu konuda da bir bilgim yoktu.

Adam, «Ben 'Salem House'daki öğretmenlerden biriyim,» dedi.

Onu selâmladım. Bu ihtişam karşısında fena halde korkup bocalamaya başlamıştım. Sonra, «Afedersiniz, efendim,» diye mırıldandım. «Orası uzak mı?»

Genç adam, «Oldukça uzaktır,» diye cevap verdi. «Arabayla gideceğiz. Salem House buradan dokuz kilometre kadar ötededir.»

O kadar yorgun ve bitkindim ki, dokuz kilometre daha nasıl dayanabilecektim. Bütün cesaretimi toplayarak adama bütün gece bir şey yemediğimi açıkladım. Yiyecek bir şey satın almama izin verdiği takdirde kendisine derin bir minet duyacağımı da ilâve ettim. Bu duruma

şaşırdı sanırım. Bir kaç dakika düşündükten sonra yakında oturan yaşlı bir kimseyi görmek istediğini söyledi. En iyisi benim ekmek satın almam ve o kadının evinde kahvaltı etmem olacaktı. Kadın bize süt verebilirdi.

Sonunda şöyle güzel bir kara ekmek somununun üzerinde karar kıldık. Bu bana üç peniye mal oldu. Sonra bir bakkaldan bir yumurta ve bir dilim yağlı domuz pastırması aldık. O ikinci parlak şilinden geriye bende bir hayli bozuk para kalmıştı. Bu yüzden Londra'nın çok ucuz bir yer olduğunu düşündüm. Böylece erzağımızı sağladıktan sonra bir kargaşalıktan, bir gürültüden geçtik, bir köprüyü aştık. Her halde Londra Köprüsüydü bu. Nihayet o yoksul kadının evine geldik.

Salem House'un öğretmeni kapıdaki mandalı açtı ve küçücük eve girdik. Öğretmeni gören yaşlı bir kadın bir şeyler söyledi. Bana o, «Charley'im!» demiş gibi geldi. Fakat kadın benim de içeri girdiğimi farkedince ayağa kalktı. Ellerini ovuşturarak şaşkın şaşkın reveransımsı bir şey yaptı.

Salem House'un öğretmeni, «Bu genç centilmen için kahvaltı hazırlayabilir misin?» diye sordu. «Lûtfen?»

Yaşlı kadın, «Hazırlayabilir miyim?» dedi. «Evet, hazırlayabilirim. Tabii.»

Kara ekmeğimin, yumurtamın ve ince domuz pastırması dilimimin başına geçtim. Bunların yanına bir kâse süt de konulmuştu. Pek nefis bir kahvaltı oldu bu. Ben bu işin zevkini tam çıkardığım sırada yaşlı kadın öğretmene sordu.

— «Flütün yanında mı?»

Genç adam, «Evet,» diye cevap verdi.

İhtiyar kadın, yaltaklanır gibi, «Biraz çalsana,» dedi. «Haydi.»

Öğretmen bunun üzerine elini ceketinin etek kısmının altına sokarak flütünü çıkardı. Üç parçaydı bu. Adam

bunları birbirine geçirerek hemen çalmaya başladı. Bana kalırsa dünyada ondan daha kötü flüt çalan biri daha bulunamazdı. Parçaların ne olduğunu bilmiyorum. Fakat üzerimde belirli bir etkileri oldu; öyle uykumu getirdiler ki gözlerimi açamaz oldum.

Bana uzun bir süre kestirmişim gibi geldiği bir sırada Salem House'un Öğretmeni flütünü çevire çevire tekrar üç parçaya ayırdı. Onları eski yerlerine sakladıktan sonra beni alıp çıktı. Arabayı pek yakında bir yerde bulduk. Fakat müthiş uykum vardı. Derin bir uykuya dalmışım. Araba yeşil yaprakların arasından ağır ağır dik bir bayırı tırmanırken uyandım. Biraz sonra da durduk.

Kısa bir yürüyüş bizi, yani Öğretmenle beni Salem House'a eriştirdi. Etrafı yüksek tuğla bir duvarla çevriliydi buranın. Bana pek sıkıntılı bir yermiş gibi de geldi. Duvardaki bir kapının üstüne bir levha takılmıştı. «SALEM HOUSE» yazılıydı bunda. Zili çaldığımız zaman aksi bir surat demir kafesin arkasından bizi inceledi. Şişman, tahta bacaklı bir adama aitti bu sevimsiz yüz.

Öğretmen, «Yeni öğrenci,» dedi.

Tahta bacaklı adam beni tepeden tırnağa kadar süzdü. Ama uzun sürmedi bu. Çünkü ben öyle iri yarı bir şey değildim. Adam, bahçe kapısını arkamızdan kitleyerek anahtarı da aldı.

Salem House, tuğladan yapılmış, bölükleri olan dört köşe bir binaydı. Çıplak, döşeli değilmiş gibi bir hali de vardı binanın. Okul o kadar derin bir sessizlik içindeydi ki, Mr. Mell'e çocukların dışarıda olduklarını sandığımı söyledim. Adam, tatil zamanı olduğunu bilmeyişime şaşmış göründü. Çocukların hepsi de evlerindeydiler. Okulun sahibi Mr. Creakle, Mrs. ve Miss Creakle'la birlikte deniz kenarında bir yere gitmişti. Bense okula tatil zamanı sırf kötü hareketlerimin cezasını çekmek üzere yollanmıştım. Öğretmen bütün bunları bana biz ilerlerken anlattı.

Öğretmenin beni götürdüğü sınıfta etrafıma bakındım. O zamana kadar gördüğüm yerlerin en yalnız, en ıssız ve kasvetlisiydi burası. Sınıf hâlâ gözlerimin önünde. Upuzun bir odaydı bu. Sıralar üç uzun dizi halinde yerleştirilmişti. Altılı altılı. Her taraf şapka ve taş tahtaların asılması için tahta çivilerle doluydu. Kirli yere eski müsvette ve defter parçaları saçılmıştı.

Mr. Mell yanımdan ayrıldığı için yavaşça sınıfın öbür ucuna doğru gittim. Birdenbire gözüm mukavva bir levhaya ilişti. Bir masanın üzerinde duruyordu bu. Üzerine çok güzel bir yazıyla, «Ona dikkat edin. Isırır!» yazılmıştı.

Hemen sıranın üstüne çıktım. Masanın altında sanki iri bir köpek olduğunu sanarak korkmuştum. Fakat endişeli gözlerle dört bir yana bakınmama rağmen, hayvanı göremedim. Mr. Mell geri döndüğü sırada ben hâlâ etrafıma göz atıp duruyordum. Adam bana masanın üstünde ne yaptığımı sordu.

— «Özür dilerim, Sir,» dedim. «Rica ederim... Köpeği arıyordum.»

Adam, «Köpek mi?» diye cevap verdi. «Hangi köpek?»

— «O köpek değil mi, efendim?»

— «Köpek olmayan nedir?»

— «Dikkat edilmesi gereken şey. Hani şu ısıran.»

Adam, ciddi bir tavırla, «Hayır, Copperfield,» dedi. «O köpek değil. Bir oğlan çocuk. Bana o levhayı sırtına asmam tembih edildi, Copperfield. Seninle ilişkimizin böyle başlaması beni üzüyor. Ama bunu yapmak zorundayım.»

Bu sözlerden sonra beni aşağıya indirerek, levhayı bir sırt çantası gibi omzuma astı. Zaten o da ustalıkla bu iş için yapılmıştı. Ondan sonra nereye gidersem gideyim,

daima o levhayı sırtımda taşımak gibi bir teselli kaynağım oldu.

O levha yüzünden neler çektiğimi kimse hayal edemez. Başkalarının beni görmeleri mümkün olsun olmasın ben daima birinin o levhayı okuduğunu sanıyordum. Kendi kendimden kesinlikle korkmaya başladığımı gayet iyi hatırlıyorum. Herkesi ısıran vahşi bir çocuk olduğumu sanıyordum.

Hayatımın tekdüzeliği ve okulun tekrar açılacağı korkusu arasında dayanılamayacak bir dertti bu! Mr. Mell'le her gün uzun uzun ders yapıyordum. Ama okulda Mr. ve Miss Murdstone olmadığı için bunları başarıyor ve rezil olmadan hepsinin üstesinden geliyordum. Derslerden önce ve sonra etrafta dolaşıyordum. O tahta bacaklı adamın kontrolünde tabiî. Saat birde uzun, boş yemekhanenin en ucunda Mr. Mell'le yemek yiyorduk. Burası kaba tahta masalarla doluydu ve iç yağı kokuyordu. Yemekten sonra çay zamanına kadar tekrar ders yapıyorduk. Mr. Mell çayını mavi bir fincandan içiyordu, bense teneke bir maşrapadan. Mr. Mell, bütün gün akşam yediye sekize kadar sınıftaki kendi ayrı yazı masasında oturarak mürekkepli kalem, hokka, cetvel, defterler ve yazı kâğıtları arasında çalışıp duruyordu. Onun geçen altı ayın hesaplarını çıkardığını öğrendim. Öğretmen, akşam olunca bunları kaldırıyor ve flütünü çıkararak çalmaya başlıyordu.

Kendimi o küçücük halimle loş ışıklı odalarda görüyorum. Başımı elime dayamış oturuyor, Mr. Mell'in sıkıntılı, kederli konserini dinliyor ve ertesi günün dersini dikkatle okuyarak ezberliyorum. Kendimi kitaplarımı kapamış halimle de gözlerimin önünde canlandırabiliyorum. Hâlâ Mr. Mell'in o hüzünlü konserini dinlemekteyim. Flütün sesinin gerisinde evimdeki o eski havayı, Yarmouth düzlüklerinde esen rüzgârın uğultusunu dinliyorum. Ken-

dimi çok yalnız hissediyorum, çok mahzunum. Kendimi kullanılmayan odaların arasında yatmaya giderken de görüyorum. Karyolama ilişerek, Peggotty'nin teselli dolu bir sözünü özleyerek ağlıyorum. Gözlerimin önünde sabahleyin merdivenlerden aşağıya inerkenki halimi de canlandırabiliyorum. Dıştaki binalardan birinin tepesinde asılı olan okul çanına bakıyorum. Bunun yukarısında da bir rüzgâr fırıldağı var. Çana bakıyor ve bunun çalacağı zamanı dehşetle düşünüyorum. Tahta bacaklı adamın korkunç Mr. Creakle'ın içeri girmesi için paslı bahçe kapısını açacağı o zamanı.

VI

Çevremi genişletiyorum

Bir ay kadar böyle bir hayat sürdüm işte. Sonra tahta bacaklı adam bir kova dolusu su ve tahta beziyle gürültüyle etrafta dolaşmaya başladı. Ben de bundan Mr. Creakle'la diğer çocukların gelişi için hazırlık yapıldığı anlamını çıkardım. Yanılmamışım.

Bir gün Mr. Mell bana Mr. Creakle'ın o akşam evde olacağını açıkladı. O akşam, çaydan sonra, onun gelmiş olduğunu duydum. Yatma zamanı gelmeden önce de tahta bacaklı adam gelip beni onun karşısına götürdü.

Mr. Creakle'ın varlığı beni o kadar şaşırtıp utandırdı ki, oturma odasında onun yanında oturan Mrs. ve Miss Creakle'ı görmedim bile. Başka şeyleri de öyle. Sadece Mr. Creakle'ın farkındaydım. Şişman bir adamdı. Saatinin kösteğine bir sürü mühür takmıştı. Bir koltuğa yerleşmiş oturuyordu. Yanında da büyük bir bardakla bir şişe vardı.

Mr. Creakle, «Ya?» dedi. «Demek dişlerinin törpülenmesi gereken genç centilmen bu? Onu çevir!»

Tahta bacaklı adam beni sırtımdaki levha görünecek bir şekilde çevirdi. Bunun iyice okunması için bir süre bekledikten sonra beni tekrar Mr. Creakle'a doğru

döndürdü. Yüzüm ona dönüktü şimdi. Sonra adam gidip Mr. Creakle'ın yanında durdu. Mr. Creakle'ın yüzü kıpkırmızı, çukura kaçmış gözleri ufacıktı. Alnının damarları oklava gibi kabarık, burnu küçücük, çenesi de genişti. Fakat beni en etkileyen tarafı adamın sesinin çıkmaması, fısıltıyla konuşmasıydı. Bunu başarabilmek için kendisini zorluyor, bu yüzden de yüzü öfkeyle daha morarıp, damarları da daha kabarıyordu.

Mr. Creakle, «E,» dedi. «Bu çocukla ilgili raporunu ver bakalım.»

Tahta bacaklı adam, «Henüz onun aleyhinde bir şey yok,» diye cevap verdi. «Fırsat bulamadı tabii.»

Mr. Creakle'ın hayal kırıklığına uğramış olduğunu düşündüm. Odaya girdiğimden beri ilk defa bir göz attığım Mrs. ve Miss Creakle ise hiç de hayal kırıklığına uğramamış gibi geldiler bana. Onların ikisi de hem zayıf ve hem de *sessizlerdi.*

Mr. Creakle, bana işaret etti. «Buraya geliniz, efendim.»

Tahta bacaklı adam aynı hareketi tekrarlayarak, «Buraya geliniz, efendim!» dedi.

Mr. Crekle, beni kulağımdan yakalayarak, «Üvey babanızı tanımak mutluluğuna erişmiş bir adamım,» diye fısıldadı. «Değerli bir adamdır. Güçlü bir karakteri vardır. O beni bilir, ben de onu. Sen beni biliyor musun?» Mr. Creakle vahşi, yırtıcı bir şakacılıkla kulağımı çekti. «Ha?»

Ben can acısıyla irkildim. «Henüz bilmiyorum, efendim.

Mr. Creakle, «Henüz bilmiyorsun demek?» diye söylendi. «Ha? Ama yakında öğreneceksin. Öyle mi?»

Tahta bacaklı adam tekrarladı. «Ama yakında öğreneceksin. Öyle mi?» Sonradan onun o güçlü sesiyle ço-

günlükle çocuklarla konuşurken Mr. Creacle'ın çevirmenliğini yaptığını öğrendim.

Fena halde korkmuştum. Lütfettiği takdirde öyle olacağını umduğumu söyledim. O arada bana kulağım alev alev yanıyormuş gibi geliyordu. Öyle şiddetle çekiyordu kulağımı.

Mr. Creakle, «Ben sana ne olduğumu söyleyeyim,» diye fısıldadı. Kulağımı bırakmadan önce öylesine büküp çekti ki, gözlerim yaşardı. «Ben dünyanın en aksi, en ters adamıyım.»

Tahta bacaklı adam, «Dünyanın en aksi, en ters adamı...» dedi.

Mr. Creakle, ilâve etti. «Ben azimli bir insanım. Ben böyleyim işte. Görevimi yaparım ben. Evet, bunu yaparım işte. Artık beni tanımağa başladın, genç dostum. Gidebilirsin. Onu götür.»

Gitmemi emretmesine pek memnun olmuştum. Fakat ondan resmi bir dilekte bulunmayı kafama koymuştum. Bu beni öylesine yakından ilgilendiriyordu ki, dayanamayarak, «Rica ederim, efendim...» dedim. Bir taraftan da bu cesaretime kendim de şaşıyordum.

Mr. Creakle, fısıldadı. «Hah! Ne oluyor?» Sanki beni bakışlarıyla yakıp kül etmek istiyormuş gibi gözlerini bana dikti.

— «Rica ederim, efendim...» diye kekeledim. «Eğer izin verilirse... Yaptıklarımdan dolayı gerçekten pişmanım efendim... Eğer çocuklar gelmeden önce bu yazıyı sırtımdan çıkarmama izin verirseniz...»

Bilmiyorum Mr. Creakle gerçekten ciddi miydi, yoksa beni korkutmak için mahsus öyle mi yaptı? Fakat adam koltuğundan öyle bir fırladı ki, telâşla ricata geçmekten başka çare bulamadım. Kendi odama erişinceye

kadar da durmadım. Orada peşimden gelen olmadığını farkederek kendimi yatağıma attım. Ve bir kaç saat yattığım yerde korkuyla titredim durdum.

Ertesi sabah Mr. Sharp döndü. Mr. Sharp, baş öğretmendi. Mr. Mell'den üstündü. Mr. Mell yemeklerini öğrencilerle yiyordu. Halbuki Mr. Sharp, öğle ve akşam yemeklerinde Mr. Creakle'ın masasına oturuyordu. Adamın saçları gayet düzgün ve dalgalıydı. Fakat okula dönen ilk öğrenci bana bunun bir peruk olduğunu açıkladı. («Elden düşme bir şey,» dedi çocuk üstelik.) Mr. Sharp'ın peruğunu kıvırmak için her Cumartesi öğleden sonra okuldan ayrıldığını da söyledi.

Okula herkesten önce Tommy Traddles'ın dönmesi benim için çok iyi oldu. Levham çocuğun o kadar hoşuna gitti ki, küçük veya büyük okula her dönen çocuğa, o daha gelir gelmez, beni, «Buraya bakın,» diye tanıştırmaya başladı. «İşte size bir oyun.» Böylece Tom Tradwell beni bu durumu itiraf etmenin veya gizlemenin vereceği utançtan kurtarmış oldu. Allahtan çocukların çoğu okula pek keyifsiz döndüler ve sandığım gibi benimle şiddetli, gürültülü bir şekilde alay etmeye de kalkışmadılar.

Fakat J. Steerforth gelinceye kadar okula resmen kabul edilmiş de sayılmadım. Bu benden en az altı yaş büyük, fevkalâde yakışıklı ve çok çalışkan olduğu söylenilen çocuğun karşısına çıkarıldım. Tıpkı bir yargıcın karşısına çıkarılıyormuşum gibi... Steerforth, cezam hakkında bilgi edinmek istedi. Sonra da lütfedip bu konudaki fikrini belirtti. «Utanç verecek bir şey!» Bu yüzden kendisine hemen bağlandım. Ölünceye kadar kopmayacak bir bağla hem de.

Benim meseleyi bu şekilde hallettikten sonra, beni bir kenara çekti Steerforth. «Kaç paran var, Copperfield?»

Ona yedi şilinim olduğunu söyledim.

— «En iyisi sen paranı bana ver de saklayayım,» dedi. «Yani istersen. İstemiyorsan vermek zorunda değilsin.»

Onun bu dostça tavsiyesine çabucak uymaya çalıştım. Peggotty'nin cüzdanını açarak bunun içindekileri Steerforth'un avcuna boşalttım.

O bana, «Şimdi biraz para harcamak istiyor musun?» diye sordu.

Cevap verdim. «Hayır, teşekkür ederim.»

Steerforth, «İstiyorsan harcayabilirsin, tabii,» dedi. «Bunu söylemen yeter.»

— «Hayır, teşekkür ederim, efendim,» diye tekrarladım.

Steerforth mırıldandı. «Belki bir şişe frenk üzümü şarabı için bir kaç şilin harcamak istersin? Daha sonra yatakhanede içilmek üzere... Yanılmıyorsam sen benim yatakhanedeymişsin.»

Bu şarap meselesi daha önce aklıma hiç gelmemişti doğrusu. Fakat, «Evet,» dedim. «Bakın bu hoşuma gider.»

Steerforth gülümsedi. «Pekâlâ... Bademli kurabiye için de bir şilin kadar harcarsın sanırım. Bana öyle geliyor.»

Ben, «Evet,» dedim. «Bu da hoşuma gider.»

Steerforth, başını salladı. «Bir şilin kadar da bisküi için... Bir şilin de meyva... A, genç Copperfield, doğrusu sen pek çılgıncasına para harcıyorsun!»

O güldüğü için ben de güldüm. Fakat biraz endişelenmiştim.

Steerforth, «Eh,» dedi. «Senin için elimden geleni yapacağım. Ben istediğim zaman dışarı çıkabiliyorum. Yiyecekleri usulca getiririm.»

Sözünü de tuttu. Buna da sevindim. Çünkü gizlice bu söylediklerinin hiç birini yapmayacağını düşünerek

endişelenmiştim. Yatmaya gittiğimiz zaman Steerforth tam yedi şilinlik yiyecek ve içeceği ortaya çıkardı. Ve ay ışığında bunları yatağımın üzerine serdi.

— «İşte genç Copperfield! Tam krallara lâyık bir sofra hazırladım sana.»

Orada oturup fısıltıyla konuştuğumuzu o kadar iyi hatırlıyorum ki. Daha doğrusu şöyle söylemem gerek: onların konuşmalarını ve benim de saygıyla dinleyişimi. Ay ışığı odanın az bir kısmını aydınlatıyordu. Çoğumuz gölgelerin arasında kalmaktaydık. O anları tekrar yaşarken benliğimi yine esrarlı bir duygu sarıyor. Onların bana bütün anlattıklarını belirsiz bir ciddilik ve huşu duygusuyla dinliyorum. Bu hepsinin o kadar yakınımda olmaları sevinmemi sağlıyor. Traddles bir köşede bir hayalet görmüş gibi yapınca korkuyorum. Ama yine de gülermiş gibi bir tavır takınıyorum.

O gece okul ve onunla ilgili kimseler konusunda bir sürü şey işittim. Mr. Creakle'ın dünyanın en sert ve haşin öğretmeni olduğunu öğrendim. Adam, (J. Steerforth'un söylediğine göre) okuldaki en geri çocuktan bile daha bilgisizdi. Kamçıyla dövme sanatından başka bir şey de bilmiyordu.

Tungay denilen tahta bacaklı adamın eğitim hayatına Mr. Creakle'la birlikte atılmış olduğunu da anlattılar bana. Bunun sebebi Tungay'ın Mr. Creakle için bir takım kirli işler çevirmiş olması ve adamın sırlarını bilmesiydi.

Fakat Mr. Creakle'la ilgili olarak duyduğum en şaşırtıcı şey, onun okulda bir tek çocuğa elini sürmeye cesaret edemeyişiydi. J. Steerforth'du bu öğrenci de.

O gece başka şeyler de öğrendim. Sözgelimi Mr. Sharp'la Mr. Mell'e pek az bir ücret verildiği sanılıyordu. Mr. Creakle'ın masasına hem sıcak, hem soğuk et getirildiği zaman Mr. Sharp'tan daima, «Ben soğuğu tercih ederim,» demesi bekleniyordu. Bu iddiayı J. Steer-

forth da destekledi. Müdürün tek özel yatılı öğrencisi oydu, yemeklerini de Creakle'larla yiyordu.

Bütün bunları ve daha bir sürü şeyi dinlerken ziyafet çoktan sona ermişti. Misafirlerden çoğu da yatmışlardı artık. Biz geride kalanlar yarı soyunuk fısıldaşıyor ve dinliyorduk. Nihayet biz de yataklarımıza dağıldık.

Steerforth, «İyi geceler, genç Copperfield,» dedi. «Ben seni daima koruyacağım.»

Ben minnetle, «Çok iyisiniz,» diye cevap verdim.

Steerforth, esneyerek sordu. «Senin ablan yok değil mi?»

Mırıldandım. «Hayır.»

Steerforth, «Yazık,» dedi. «Eğer bir ablan olsaydı, her halde güzel, çekingen, ufak tefek, parlak gözlü bir kız olurdu. Onunla tanışmayı isterdim o zaman. İyi geceler, genç Copperfield.»

— «İyi geceler, efendim,» diye cevap verdim.

Yattıktan sonra uzun süre Steerforth'u düşündüm. Ve ay ışığında yatan çocuğu görmek için yatağımda doğruldum. Steerforth, başını rahatça koluna dayamıştı. Yakışıklı yüzü iyice gözüküyordu.

⁂

VII

Salem House'daki ilk sömestrim

Ertesi gün okul başladı. Bir olayın üzerimde çok derin bir etki yaptığını hatırlıyorum. Mr. Creakle kahvaltıdan sonra sınıfa girdiği ve kapıda durarak tıpkı esirlerini süzen bir masal devi gibi bize baktığı zaman gürültü patırdı birdenbire kesildi. Odaya bir ölüm sessizliği çöktü adeta.

Tungay, Mr. Creakle'ın dirseğinin dibinde duruyordu. Mr. Creakle'ın konuştuğunu gördük. Ama işittiğimiz Tungay'ın sesiydi.

— «Şimdi çocuklar... Bu yeni sömestr. Bu yeni sömestrde neler yaptığınıza dikkat edin. Sizi uyarıyorum, derslere taze kafayla girin. Çünkü ben de sizi cezalandırmak için taze kuvvetle geliyorum. O zaman vücudunuzu ovalayıp durmanın hiç bir faydası olmayacak. Ovalamakla, sizlere verdiğim notları ve bıraktığım izleri silemezsiniz. Haydi şimdi hepiniz de çalışın!»

Bu korkunç açılış nutku sona erince Tungay tahta ayağını gürültüyle yere vurarak dışarı çıktı. Mr. Creakle da benim oturduğum yere geldi. «Madem sen ısırmanla ün yapmışsın,» dedi bana. «Ben de ısırmasıyla ün yapmış bir adamım.» Sonra bana bastonunu göstererek, «Buna

ne dersin?» diye sordu. «İyi bir diş mi bu? Sivri bir diş mi bu, ha? Çift diş mi bu ha? Ne de sivri değil mi, ha? Nasıl da batıyor, değil mi, ha? Batıyor mu, ha?» Her soruyu sorarken bastonu bana şiddetle indiriyordu. Yerimde ıstırapla kıvranıyordum. Çok geçmeden gözlerim doldu.

Ama bunun özel bir muamele olduğunu söylemek istemiyorum. Aksine. Daha günlük çalışma başlamadan okuldakilerin yarısı kıvranıp ağlıyordu. Günlük çalışma sona ermeden daha kaç kişinin ağlayıp kıvrandığını hatırlamaya korkuyorum. Çünkü mübalağa ettiğim sanılabilinir.

Bence hiç kimse Mr. Creakle kadar mesleğinin zevkine varamazdı.

İşte şurada, sıramda oturmuş onun gözlerine bakıyorum. Alçak gönüllülükle gözlüyorum onu. Yapılacak *çok işim var. Creakle'ı gözetlememin sebebi* aylaklığımı ya da tembelliğim değil, adamın gözlerinin beni acayip bir şekilde çekmesi. Buna, adamın ne yapacağını, ıstırap çekme sırasının bende mi yoksa bir başkasında mı olduğunu öğrenme isteği sebep oluyor. Korkunç bir istek bu. Arkamdaki küçük çocuklar dizisi de gözlerinde aynı ilgiyle Creakle'ı gözetliyorlar. Bir dakika sonra dersini mükemmel bir şekilde yapmadığına karar verilen bahtsız bir suçlu, adamın emri üzerine ona yaklaşıyor. Suçlu kekeleyerek mazeretlerini sayıyor ve ertesi güne daha iyi çalışacağını söylüyor. Mr. Creakle onu dövmeye başlamadan önce bir nükte yapıyor. Ve biz buna gülüyoruz. Biz sefil küçük köpekler, yüzlerimiz kül gibi, yüreklerimiz ağzımızda, gülüyoruz.

Şimdi oyun yerindeyim, adam hâlâ bakışlarımı üzerine çekiyor. Ama onu göremiyorum. Creakle pencereden bakınca Steerforth hariç, en cesur çocuk bile haykırır ya da bağırırken birdenbire susuveriyor. Hemen düşünceli

bir tavır takınıyor. Bir gün Traddles, bu dünyanın en talihsiz çocuğu o pencerenin camını, kazara topla kırmıyor mu? Şu anda bile camın kırıldığını görerek korkunç bir hisle sarsılıp titriyorum.

Zavallı Traddles! Kollarını ve bacaklarını Alman sucuğu, sarma börek gibi gösteren gök mavisi dar elbisesiyle dünyanın en neşeli ve en üzgün çocuğuydu. Daima dayak yiyordu. O kamış bastonla. Zannedersem o sömestr her gün dayak yedi. Sadece bayram olan bir Pazartesi günü hariç. O gün de iki eline cetveli yedi. Traddles her seferinde bu durumu amcasına yazacağını söylüyor, fakat bunu hiç bir zaman da yapmıyordu. Çocuk kısa bir süre başını masasına dayayarak öyle oturuyor, sonra nasılsa neşelenivériyordu. Tekrar gülmeye başlıyor ve daha gözleri kurumadan taş tahtasına iskeletler çiziyordu. Önceleri Traddles'ın iskelet resimleri yapmakla nasıl teselli bulduğunu merak ettim. Ama yanılmıyorsam o kolay olduğu ve yüz çizmesine gerek kalmadığı için iskeletleri tercih ediyordu.

Onurlu bir insandı Traddles. Çocukların birbirlerini desteklemelerinin de ciddi bir görev olduğuna inanırdı. Bu yüzden başı bir kaç defa da derde girdi. Özellikle bir keresinde Steerforth kilisede güldüğü zaman. Kilisedeki görevli bu işi Traddles'ın yaptığını sanarak onu dışarı çıkardı. Çocuk asıl suçlunun kim olduğunu hiç bir zaman söylemedi. Üstelik ertesi gün bu yüzden epeyce de canını yaktılar. Onu saatlerce de hapsettiler. Dışarı çıktığı zaman Latince sözlüğü kilise mezarlığından fırlamış bir sürü iskeletle kıvıl kıvıl kaynıyordu. Ama Traddles bu hareketinin mükâfatını da gördü. Steerforth, Traddles'ın hiç bir sinsi tarafı olmadığını söyledi. Hepimiz de bir insanın bundan daha fazla övülemeyeceğini düşündük. Ben de böyle bir ödül kazanabilmek için, Traddles'dan daha az cesur ve ondan bir hayli küçük olmama rağmen bir

çok şeye göğüs gerebilirdim.

Steerforth, beni korumaya devam ediyordu. Benim için faydalı bir dost oldu. Çünkü hiç kimse Steerforth'un teveccüh göstererek onurlandırdığı bir kimseyi rahatsız etmek cesaretini bulamıyordu. O beni Mr. Creakle'a karşı savunamıyordu. Ya da hiç bir zaman savunmadı. Fakat adam bana her zamankinden daha da kötü davrandığı vakitler, Steerforth bana biraz kendi cesaretinden gerektiğini söylüyor, «Doğrusu ben buna dayanamazdım,» diyordu. Ben onun bu sözleri bana cesaret aşılamak için tekrarladığını düşünüyor ve Steerforth'un bu iyiliğini takdir ediyordum. Mr. Creakle'ın sertliğinin bir tek faydası oldu. Bildiğim bütün olanı biteni de bu zaten. Adam bulunduğum sıraya aşağıdan ya da yukarıdan yaklaştığı ve geçerken bana vurmak istediği zaman sırtımdaki levha bu işe engel oluyordu. Sırf bu yüzden levha kısa bir süre sonra çıkarıldı ve ben onu bir daha da görmedim.

Bir rastlantı Steerforth'la aramdaki samimiyeti perçinledi. Bu durum beni çok sevindirdi ve gururlandırdı. Ama bu bazan beni rahatsız da ediyordu o da başka. Bir gün bir sebeple birini, bir şeyi 'Peregrine Pickle'daki bir karaktere, olaya benzettiğimi söyleyecek oldum. Hangisini olduğunu şimdi hatırlamıyorum. Steerforth o sırada bir şey demedi fakat o akşam yatacağım sırada kitabın yanımda olup olmadığını sordu.

Olmadığını söyleyerek, ona hem o eseri, hem de daha önce sözettiğim o kitapları neden ve nasıl okuduğumu anlattım.

Steerforth, «Sen onları hatırlıyor musun?» diye sordu.

Cevap verdim. «A, tabii.»

Steerforth, «O halde sana ne yapacağımızı söyleyeyim, genç Copperfield,» dedi. «Sen onları bana anlata-

caksın. Geceleri erkenden uyuyamıyorum. Ayrıca sabahları da çoğu zaman erken uyanıyorum. O kitapları birer birer tekrarlarız. Tam **Binbir Gece Masalları** gibi bir şey olur bu.»

Bu plân gururumu pek okşadı. Ve bu işe hemen o akşam başladık.

Ama işin kötü tarafı geceleri çoğu zaman uykum geliyordu ya da pek keyifsiz oluyordum. Ayrıca bu bir hayli ağır bir işti ve yapılması da gerekliydi. Tabii Steerforth'u hayal kırıklığına uğratmak, sinirlendirmek istemezdim. Sabahları kalk zili çalmadan uyandırılarak zorla uzun bir hikâye anlatmak da çok sıkıcı bir şeydi. Fakat Steerforth kararlıydı. Buna karşılık o da bana güç gelen derslerimi anlatıyordu. Onun için bu bakımdan bu alış verişten zararlı çıkmıyordum. Ama kendi bakımımdan haksızlık etmeyeyim. Bu konuda hiç bir bencil amaçla hareket etmiyordum. Steerforth'u seviyordum, ona hayrandım. Onun takdiri benim için en değerli karşılıktı. Bu benim için o kadar değerliydi ki, şimdi geriye dönerek bütün bu önemsiz olaylara bakarken kalbim sızlıyor.

Karakterimin romantik ve hayalci yanı karanlıklarda böyle uzun uzun hikâye anlatmam yüzünden iyice gelişti. İşte bu iş bu bakımdan benim için pek kârlı sayılmayabilir. Fakat bu üstünlüğümden çocuklar arasında söz edilmesi ve dikkatleri üzerime çekiyordu, ben de yüreklenerek bütün gücümü ortaya koyuyordum. Sadece zalimlikle yönetilen bir okulda öğrenilecek fazla bir şey yoktur. Yanılmıyorsam bizim çocuklar genellikle diğer okullardaki öğrenciler kadar bilgisizdiler. Bir şey öğrenemeyecek kadar itilip kakılıyorlar, endişeyle kıvranıyorlardı. Fakat o küçük kendini beğenmiş tarafım ve Steerforth'un yardımı bana ilerleme gücünü aşılıyordu. Bu beni ceza konusunda hemen hemen hiç bir şeyden korumuyordu. Fakat okulda bulunduğum sürece diğer öğrencilerden

farklı bir biçimde davranabildim. Ve böylece bir kaç bilgi kırıntıcığı edinebildim.

Bu konuda bana Mr. Mell'in çok yardımı dokundu. Öğretmenin beni sevdiğini şimdi minnetle hatırlıyorum.

Bir gün öğleden sonra bağırıp çağırılmadan aklımız karışmıştı. Mr. Creakle yine sağa sola saldırıp duruyordu. Hem de korkunç bir tavırla. O sırada Tungay içeri girerek, her zamanki gibi avaz avaz, «Copperfield'in ziyaretcileri var!» diye bağırdı.

Tungay'la Mr. Creakle biraz konuştular. Gelenler kimdi? Onlar hangi odaya alınmalıydılar? Ben bu haber verildiği zaman âdetlere uyarak ayağa kalkmıştım. Hayretimden neredeyse bayılmak üzereydim. Sonra bana yemek odasına gitmeden önce arka merdivenlerden yukarı çıkmam ve temiz bir yaka takmam söylendi. Bu emirleri yerine getirdim. Tam oda kapısına eriştiğim sırada aklıma misafirin annem olabileceği geldi. O ana kadar sadece Mr. ve Miss Murdstone'u düşünebilmiştim. Elimi tokmaktan çekerek, durakladım. Hıçkırdım. Sonra içeri girdim.

Önce hiç kimseyi göremedim. Fakat kapıya dayanıldığını hissederek bunun arkasına baktım. Ve hayretle irkildim. Mr. Peggotty'le Ham orada duruyorlardı. Dayanamayarak güldüm. Fakat pek samimi bir tavırla el sıkıştık. Ben güldüm güldüm... Ve sonunda mendilimi çıkararak gözlerimi kuruladım.

Mr. Peggotty böyle yaptığımı görünce fena halde endişelenerek, bir şeyler söylemesi için Ham'ı dürttü.

Ham, yine bir çocuk gibi sırıtarak, «Üzülmeyin, küçük beyciğim,» dedi. «Vay vay vay, amma da büyümüşsünüz!»

— «Büyümüş müyüm?» diye sordum.

Ham, «Büyümek mi, küçük beyciğim?» dedi. «Nasıl da büyümüş!»

Mr. Peggotty, tekrarladı. «Nasıl da büyümüş!»

Birbirlerine bakarak güldükleri için ben de kahkahayı

attım. Üçümüz de gülüyorduk şimdi. Ama kısa bir süre sonra ben yine tekrar ağlama tehlikesiyle karşı karşıyaydım.

— «Mr. Peggotty,» dedim. «Annem nasılmış, bunu biliyor musunuz? Ya sevgili biricik Peggotty'ciğim?»

Mr. Peggotty, «Fevkalâde,» dedi.

— «Ya küçük Em'ly ve Mrs. Gummidge?»

Mr. Peggotty, «Fevkalâde,» dedi.

Bir sessizlik oldu. Mr. Peggotty, bu sessizliği bozmak için ceplerinden dev gibi iki istakoz, koskocaman bir yengeç ve büyük bir torba dolusu karides çıkararak, bunları Ham'in kollarına doldurdu.

Mr. Peggotty, «Anlayacağınız,» dedi. «Bizimle beraberken yemeklerinizde çeşitli lezzetli şeyler olmasından hoşlandığınızı öğrenmiştik. Onun için bunları getirme cesaretinde bulunduk. Mrs. Gummidge bütün bunları haşım haşım haşladı.»

Teşekkür ettim. Mr. Peggotty Ham'e bir göz attı. Fakat kabuklu hayvanların üzerinden mahcup mahcup gülümseyen delikanlı ona yardım etmedi.

Sonra adam, «Anlayacağınız,» dedi. «Bizim Yarmouth yelkenlilerinden biriyle Gravesen'e geldik. Kız kardeşim bana mektup yazdığında, 'Gravesen'e kadar uzanırsan mutlaka gidip Küçük Beyi gör,' demişti açıkcası. 'Ona saygılarımı bildir. İyi olmasını bütün kalbimle dilediğimi söyle. Aile hakkında bilgi ver.' Anlayacağınız, ben geri dönünce küçük Em'ly oturup kız kardeşime bir mektup yazacak.»

Mr. Peggotty'e yürekten teşekkür ettim tekrar. Sonra, «Her halde küçük Em'ly de değişmiştir,» gibi bir şeyler mırıldandım. Kızardığımın farkındaydım.

Mr. Peggotty, «O genç bir kadın halini alıyor artık,» dedi. «Gerçekten genç bir kadın halini alıyor. Ona sorun.»

Ham'i kasdediyordu. Delikanlı aynı düşüncede oldu-

ğunu belirtmek için karides torbasının üzerinden neşeyle gülümsedi.

— «O güzel yüzü!» Mr. Peggotty'nin kendi yüzü de içinde ışık yanmış gibi iyice aydınlanmıştı.

Ham, «Bilgisi,» dedi.

Mr. Peggotty, ekledi. «Yazısı! Ah, kara kehribar kadar siyah o yazılar! O kadar da büyük ki, onları her taraftan görebilirsiniz.»

Mr. Peggotty'i o pek sevdiği küçük kızı düşünürken seyretmek çok hoş bir şeydi.

Ham de onun kadar heyecanlıydı. Her halde Steerforth'un beklenmedik bir anda birdenbire içeri girmesinden utanmasalardı bana Em'ly'den daha sözedeceklerdi. Steerforth benim bir köşede iki yabancıyla konuştuğumu görünce durakladı.

— «Senin burada olduğunu bilmiyordum, genç Copperfield.» Dışarı çıkmak için yanımızdan geçti.

O giderken ben «Rica ederim, Steerforth,» diye seslendim. «Gitmeyin. Bunlar Yarmouth'lu iki denizci. Çok iyi, çok şefkatli kimseler. Onlar dadımın yakınları oluyorlar. Gravesen'den buraya beni görmeye gelmişler.»

Steerforth, döndü. «Öyle mi? Öyle mi? Onları gördüğüme memnun oldum. İkiniz de nasılsınız bakalım?»

Tavırları o kadar rahattı ki. Neşeli, hafif... Fakat öyle kabadayılık tasladığı da yoktu. Ben hâlâ Steerforth'un tavırlarının adeta büyüleyici bir tarafı olduğuna inanıyorum. Mr. Peggotty'le Ham'in ondan ne kadar memnun kaldıklarını, adeta bir an içinde kalplerini Steerforth'a açıverdiklerini görmemem imkânsızdı.

— «Mr. Peggotty,» dedim. «O mektup yazıldığı zaman evdekilere Mr. Steerforth'un bana çok iyi davrandığını da bildirin lûtfen. O olmasaydı burada ne yapardım bilmem?»

Steerforth, güldü. «Saçma! Onlara öyle bir şey söyle-

meye kalkışmayın.»

— «Eğer ben Norfolk yada Suffolk'dayken,» diye ekledim. «Mr. Steerforth da oraya gelecek olursa kendisini muhakkak Yarmouth'a kadar sürükleyeceğim. Tabii buna razı olursa. Ona sizin evinizi göstermek istiyorum. Şimdiye kadar öyle harikulade bir ev görmemişsinizdir, Steerforth. Tekneden yapılmış.»

Steerforth, «Tekneden mi yapılmış?» diye bağırdı. «İşte bu tam tepeden tırnağa kadar denizci olan bir adama göre bir ev!»

Ham, gülümsedi. «Gerçekten öyle, efendim. Gerçekten öyle. Haklısınız, beyefendi. Master Davy, centilmen haklı. Tepeden tırnağa kadar denizci! Hoh hoh hoh! O öyle bir adamdır!»

Mr. Peggotty'nin memnunluğu yeğenininkinden az değildi.

Gülerek, eğildi. Boyun atkısının göğsüne düşen uçlarını gömleğinin içine sokuşturdu. «Evet, efendim. Teşekkür ederim. Teşekkür ederim, efendim.»

«Beni bu şekilde karşıladığınız için size minettarım. Ben kaba saba bir adamım, efendim. Ama çalışkan ve işe hazırım. Daha doğrusu öyle olduğunu umuyorum anlayacağınız. Evim öyle önemli, görülmeye değer bir yer değil, efendim. Fakat küçük beyle birlikte gelirseniz orası daima, samimiyetle emrinizde olacaktır.»

Ham de aynı hisleri bir yankı gibi tekrarladı. Ve onlardan gayet dostça ayrıldık.

O kabuklu deniz hayvanlarını kimseye gözükmeden usulca odamıza taşıdık ve o akşam nefis bir yemek yedik. Ama Traddles için sonu hiç mutlu gelmedi bunun. O kadar talihsizdi ki o, diğerleri gibi öyle bir ziyafetin bile zevkini çıkaramayacaktı. Gece hastalandı Traddles. Çocuğu kara şuruplar ve mavi haplarla iyice ilâca boğdular. Babası doktor olan Demple bütün bu ilâçların bir atı bile za-

yıf düşüreceğini söyledi. Ama Traddles, gerçeği itirafa yanaşmadığı için bütün bunların üstüne dayak da yedi ve kendisine ceza olarak Grek İncili'nin altı bölümünü çevirme görevi verildi.

O sömestrin geri kalan kısmı hafızamda günlük uğraşmalar ve hayat mücadelelerimizle karmakarışık bir halde. Fakat şunu çok iyi hatırlıyorum: o pek uzaklardaki tatil fikri bize doğru gelmeye, büyüdükçe büyümeye başladı. Ayları sayarken haftalara geçtik. Sonra da günlere. Ben o zaman beni aldırtmayacaklarından korkar oldum. Sonr Steerforth'dan beni eve yollamaları için haber geldiğini öğrendim. Okulun dağılma günü hızla yerini değiştirmeye başladı. 'İki hafta sonra'dan, 'gelecek hafta'ya geçti. Sonra bu hafta... Öbür gün... Yarın... Bu gün. Bu gece... Ve sonunda ben Yarmouth postasında buldum kendimi. Eve gidiyordum.

*
* *

VIII

Tatilim... Özellikle mutlu bir öğleden sonra

Gün doğmadan posta arabasının daima uğradığı hana eriştik. Ahbabım olan o garsonun oturduğu han değildi bu. Beni küçük şirin bir odaya çıkardılar. Bunun kapısına boyayla «YUNUS» yazılmıştı.

Taşıyıcı Mr. Barkis beni sabah dokuzda gelip alacaktı. Adam beni sanki son karşılaşmamızdan beri aradan beş dakikadan da az bir süre geçmiş gibi bir tavırla karşıladı.

Sandığım ve ben arabaya bindirilip, taşıyıcı da yerini alınca o tembel at her zamanki gibi ağır ağır hepimizi alıp götürdü.

— «Sizi çok iyi gördüm, Mr. Barkis,» dedim.

Mr. Barkis, elbisesinin yeniyle yanağını oğuşturdu. Sonra da yenine baktı. Fakat bu iltifatı duyduğunu başka bir şekilde de belirtmedi.

— «Haberinizi verdim, Mr. Barkis,» diye ilâve ettim. «Peggotty'e yazdım.»

— «Ah,» dedi Mr. Barkis.

Kısa bir duraklamadan sonra sordum. «Doğru değil miydi bu, Mr. Barkis?»

Mr. Barkis, «Yok, yok,» dedi.

— «Yani haber?»

Mr. Barkis, mırıldandı. «Haber doğruydu belki. Ama hepsi orada sona erdi.»

Ne demek istediğini anlayamadığım için bu sözleri merakla tekrarladım. «Hepsi orada sona mı erdi, Mr. Barkis?»

Adam açıkladı. «Ondan bir şey çıkmadı da. Cevap gelmedi. Bir adam, 'Ben istekliyim,' dedi mi, bu o insanın bir cevap beklediğini açıklaması gibi bir şeydir.»

— «E, Mr. Barkis?»

Mr. Barkis, «Ah,» dedi. «O adam o zamandan beri hâlâ cevap bekliyor.»

— «Bunu kendisine söylediniz mi, Mr. Barkis?»

Mr. Barkis, «Ha... hayır,» diye homurdandı. «Gidip ona bunu söylemem yersiz düşer. Ben onunla şimdiye kadar altı kelime bile konuşmuş değilim. Şimdi gidip ona bunu asla söyleyemem.»

Kararsız bir tavırla, «Bunu benim yapmamı ister misiniz, Mr. Barkis?» diye sordum.

Mr. Barkis, «İstersen ona Barkis'in bir cevap beklediğini açıkla,» dedi. «Sen ona... adı nedir onun?»

— «Adı mı?»

Mr. Barkis, başını kısaca sallayarak, «Ah,» dedi.

— «Peggotty.»

Mr. Barkis, «Bu vaftiz adı mı?» dedi. «Yoksa küçük ismi mi?»

— «Hayır, bu onun asıl adı değil. Onun küçük ismi Clara'dır.»

Mr. Barkis, «Öyle mi?» dedi. Uzun bir sessizlikten sonra sözlerine devam etti. «Sen ona, 'Peggotty, Barkis cevap bekliyor,' dersin. Belki o, 'Neyin cevabını?' der. Sen de, 'Sana söylediğim şeyin cevabını,' dersin. O, 'Neydi o?' der. Sen de, 'Barkis istekli,' dersin.»

Mr. Barkis bu son derecede kurnazca düşüncesini açıklarken beni dirseğiyle de dürttü. Yan tarafıma bayağı ağrı saplandı. Adam ondan sonra her zamanki gibi atının sırtına doğru sarkarcasına oturdu. Bu konuyu da bir daha açmadı. Sadece yarım saat sonra cebinden bir tebeşir parçası çıkararak, arabanın tentesinin içine 'Clara Peggotty' diye yazdı. Anlaşılan özel bir hatırlatıcıydı bu kendisi için.

Ah, artık yuvalıktan çıkan evime giderken ne acayip hisler duyuyordum. Baktığım, gördüğüm her şey bana o eski, mutlu evimi hatırlatıyordu. Ama o da artık bir daha göremeyeceğim bir rüyadan farksızdı. Ama işte dönüyordum. Kısa bir süre sonra evimize eriştim. Taşıyıcı sandığımı bahçe kapısının yanına bırakarak benden ayrıldı.

Bahçe yolundan eve doğru yürüdüm. Pencerelere bakıyor, her adımda Mr. Murdstone'un ya da Miss Murdstone'un camlardan birinin arkasında asık bir suratla belirdiklerini farkedeceğimi düşünerek korkuyla titriyordum. Neyse pencerelerde öyle bir surat belirmedi. Ve ben çekine çekine, usulca içeri girdim.

Hole girdiğim sırada annem hafif bir sesle şarkı söylüyordu. Küçük bir bebekken annemin kollarında yattığımı ve onun bana da böyle şarkı söylediğini sanıyorum.

Usulca odaya süzüldüm. Annem, ocağın önünde oturmuş, ufacık bir çocuğu emziriyordu. Çocuğun küçücük başını boynuna dayamıştı.

Ona bir şeyler söyledim. Annem irkilerek bağırdı. Fakat beni görünce, «Sevgili Davy'ciğim,» dedi. «Yavrum benim.» Beni kucaklamak için odanın ortasına kadar geldi. Yere diz çökerek beni öptü. Başımı kucağındaki küçücük yaratığın yanına, göğsüne bastırdı. Bebeğin elini dudaklarıma doğru uzattı.

Keşke ölseydim... Kalbimde o hisle o anda orada öl-

müş olmayı isterdim. O zaman mutlaka cennete giderdim.

Annem beni okşayarak, «O senin erkek kardeşin,» dedi. «Davy'ciğim, benim güzel oğlum! Zavallı çocuğum!» Boynuma sıkıca sarılmış beni durmadan öpüyordu şimdi. Peggotty koşarak içeriye girdiği zaman annem hâlâ beni öpmekteydi. Peggotty, gürültüyle yere yanımıza çöktü ve annemle beni deli gibi okşamaya başladı. On beş dakika kadar sürdü bu.

Beni bu kadar çabuk beklemediklerini anladım. Taşıyıcı her zamankinden daha önce gelmişti. Mr. Murdstone'la ablasının bir yere misafirliğe gittiklerini ve ancak gece döneceklerini de öğrendim. Böyle bir şeyi ümit bile etmemiştim. O ara eski günler geri gelmiş gibi bir duyguya da kapıldım.

Ocağın önünde başbaşa yemek yedik. Peggotty, bize hizmet etmek için çırpınıyordu. Fakat annem buna izin vermeyerek, onu bizimle birlikte yemek yemeğe zorladı. Bana eski tabağım verilmişti. Üzerinde pupa yelken bir savaş gemisinin kahverengi boyayla yapılmış bir resmi vardı. Peggotty, «Bana yüz altın verseler bu tabağı yine de kırmam,» dedi. Tabağın yanında üzerinde David yazılı kulplu bardağım, o hiç bir şeyi kesmeyen küçücük bıçağımla çatalım duruyordu.

Sofradayken, Peggotty'e Mr. Barkis'dan sözetmenin tam zamanı olduğunu düşündüm. Fakat ben daha hikâyemi bitiremeden o kahkahayla gülmeye başlayarak, önlüğüyle yüzünü örttü.

Annem, «Peggotty,» dedi. «Ne var? Ne oldu?»

Peggotty, «Allah lâyığını versin o adamın,» diye bağırdı. «O benimle evlenmek istiyor.»

Annem, «Bu senin için iyi bir evlilik olur,» dedi. «Öyle değil mi?»

Peggotty, mırıldandı. «Ah, bilmem ki. Bana sormayın. Adam som altından da yapılmış olsa onu yine de iste-

mem. Başkasını da.»

Annem, «O halde neden bunu kendisine söylemiyorsun?» dedi. «Ne gülünçsün!»

Peggotty, önlüğünün altından bakarak homurdandı. «Söylemek mi? O bana bu konuda açılmış değil ki. Bana bir kelime bile söylemedi. Tabii söyleyemez. Bunu çok iyi biliyor. Bana bir kelime fısıldamak cüretini gösterdiği takdirde yüzüne tokadı yiyeceğinin farkında.»

Kendi yüzü her zamankinden daha kırmızıydı. O zamana kadar gördüğüm yüzlerin hepsinden de. Fakat Peggotty zaman zaman gülme krizi tutunca yüzünü bir kaç dakika için önlüğüyle örtüyordu. Böyle bir iki seferden sonra yemeğini yemeğe devam etti.

Annemin, Peggotty kendisine baktığı zaman gülümsemesine rağmen, gitgide ciddi ve düşünceli bir hal aldığını farkettim. Daha ilk bakışta onun değişmiş olduğunu görmüştüm. Yüzü hâlâ çok güzeldi ama iyice incelmiş, kaygıdan yıpranmıştı. Elleri de o kadar zayıf ve beyazdı ki, bana hemen hemen saydamlaşmış gibi geliyordu. Fakat şimdi kasdettiğim annemin halindeki değişiklikti. Endişelenmiş, telâşlanmıştı annem. Nihayet elini uzattı. Parmaklarını emektar hizmetçisinin elinin üzerine sevgiyle koydu.

— «Peggotty'ciğim, evlenecek misin yoksa?»

Peggotty ona hayretle bakarak, «Ben mi hanım efendiciğim?» diye cevap verdi. «Allah iyiliğinizi versin! Ne münasebet!»

Annem şefkatle, «Hemen evlenmeyeceksin demek?» diye mırıldandı.

Peggotty, bağırdı. «Hiç bir zaman evlenmeyeceğim!»

Annem onun elini tuttu. «Beni terketme Peggotty. Benimle kal. Belki bu uzun sürmeyecek... Ben sensiz ne yaparım?»

Peggotty, haykırdı. «Ben mi sizi bırakacağım? Be-

nim biricik hanımım! Bütün dünya bir araya gelse beni yine de sizden ayıramaz. Bu fikri o küçücük, çocuksu kafanıza da kim soktu? O gülünç düşüncelerle dolu kafanıza?» Peggotty bazan annemle sanki o küçük bir çocukmuş gibi konuşurdu. Eski günlerde alışmıştı buna.

Fakat annem ona cevap vermeyerek sadece teşekkür etti. Peggotty de o kendine özgü tavırlarıyla konuşmasına devam etti.

— «Ben mi sizi terk edeceğim? Peggotty sizi bırakıp gidecek öyle mi? Hayır hayır hayır...» Peggotty başını sallayarak kollarını kavuşturdu. «O böyle bir şey yapmaz, yavrum. Tabii onun uzaklaşıp gitmesine pek sevinecek bazı Kediler de var. Ama onlar sevinemeyecekler! Hepsi de öfkelenip sinirlenecekler. Çünkü ben aksi, huysuz yaşlı bir kadın halini alıncaya kadar yanınızda kalacağım! Bir işe yaramayacak kadar sağır, iyice kör, topal ve dişsizlikten ne dediği anlaşılmayan bir insan haline gelince de kalkıp Davy'ciğime gideceğim. Ondan beni yanına almasını isteyeceğim.»

— «Ve ben,» dedim. «Seni gördüğüme çok sevineceğim!... Seni bir kraliçeymişsin gibi karşılayacağım.»

Peggotty, «Allah senden razı olsun, benim sevgili küçüğüm,» diye bağırdı. «Öyle yapacağını biliyorum!» Konukseverliğime karşı duyduğu minneti belirtmek için beni öperek borcunu önceden ödedi.

Ateşin önünde oturarak neşe ve mutlulukla konuştuk. Onlara Mr. Creakle'ın ne kadar sert bir öğretmen olduğunu anlattım, bana çok acıdılar. Steerforth'un ne kadar iyi bir çocuk olduğundan, beni koruduğundan sözettim. Peggotty onu görebilmek için kilometrelerce yol yürümeye hazır olduğunu söyledi. Küçük bebek uyanınca onu kollarıma alarak, sevgiyle kendisine baktım.

Cocuk uyuyunca eskiden yaptığım gibi anneme sokuldum. Kolumu annemin beline sardım, küçük kırmızı ya-

nağımı onun omzuna dayayarak, öyle oturdum. Annemin o güzelim saçlarının yüzüme döküldüğünü hissediyordum. Eskiden de düşündüğüm gibi meleklerin kanatlarına benziyordu bu saçlar. O anda gerçekten çok mutluydum.

Tekerlek gürültüsünü duyduğumuz sırada saat dokuna geliyordu. Hepimiz o zaman ayağa fırladık. Annem telâşla vaktin bir hayli geç olduğunu, Mr. ve Miss Murdstone'un çocukların erken yatmalarını takdirle karşıladıklarını söyledi. Onun için belki çıkıp yatmam daha iyi olacaktı. Onu öperek, elimde şamdanım hemen yukarı çıktım. Daha onlar eve girmeden...

Ertesi sabah kahvaltı için aşağıya inmek beni rahatsız ediyordu. Çünkü o unutulmaz suçu işlediğim günden beri Mr. Murdstone'u bir daha görmemiştim. Fakat bu işin yapılması da gerekliydi. Yarı yolda iki üç defa durakladıktan, aynı şekilde dönüp ayaklarımın ucuna basa basa odama koştuktan sonra nihayet aşağıya inebildim. Ve oturma odasında huzura çıktım.

Mr. Murdstone, şömineye arkasını dönmüş ayakta duruyordu. Miss Murdstone ise çay yapmaktaydı. Ben içeri girerken adam dikkat ve ısrarla bana baktı. Ama beni tanımış gibi bir hareket de yapmadı.

Bir anlık bir şaşkınlıktan sonra ona doğru gittim. «Sizden özür diliyorum, efendim,» dedim. «İşlediğim suçtan dolayı çok üzgünüm. Beni affedeceğinizi umuyorum.»

— «Pişman olduğunu duyduğuma çok sevindim, David,» diye cevap verdi.

Bana ısırdığım elini uzattı. Dayanamayarak bir an o kırmızı yara izine baktım. Fakat döndüğüm ve adamın yüzündeki o korkunç ve kötü ifadeyi farkettiğim zaman yüzüm o yaradan daha da kıpkırmızı kesildi.

Miss Murdstone'a, «Nasılsınız, efendim?» dedim.

Miss Murdstone, «Ah, eyvah...» diye içini çekerek

bana parmakları yerine çay kutusundaki ölçeği uzattı. «Tatil ne kadar sürüyor?»

— «Bir ay, efendim.»

— «Ne zamandan itibaren?»

— «Bu günden, efendim.»

Miss Murdstone, «Oh,» dedi. «Bir gün geçmiş sayılır.»

Kadın böylece tatilin takvimini tuttu. Her sabah aynı tavırlarla bir günün eksildiğini de işaret ediyordu. Bu işi 10 a gelinceye kadar sıkıntıyla yaptı. Fakat çift sayılara başlayınca daha ümitlendi. Zaman ilerledikçe bayağı neşelendi kadın.

Bir keresinde kucağında yatan bebeğin gözlerine bakmakta olan annem, «Davy! Buraya gel!» diye seslendi. Sonra eğilip benim gözlerime baktı.

Miss Murdstone'un boncuklarını bir tarafa bıraktığını farkettim.

Annem, şefkatle, «Birbirlerinin eşi,» dedi. «Bu muhakkak. Her halde benden almışlar. Ama birbirlerine benziyorlar.»

Miss Murdstone, «Sen neden sözediyorsun, Clara?» dedi.

Kadının bu soruyu sorarken iyice haşinleşen sesi annemin biraz utanıp şaşırmasına sebep olmuştu. «Sevgili Jane...» diye kekeledi. «Bebeğin gözleriyle Davy'ninkilerin birbirlerinin eşi olduklarını farkettim.»

Miss Murdstone öfkeyle ayağa fırladı. «Clara! Sen de bazan pek aptal oluyorsun!»

Annem. «Jane'ciğim.» diye itiraz edecek oldu.

Miss Murdstone, «Pek aptalsın.» dedi. «Kardeşimin çocuğuyla oğlunu bir ahmaktan başka kim kıyaslamaya kalkışır? Birbirlerine hiç benzemiyorlar. Aksine. Tamamiyle, taban tabana zıtlar. Daima öyle kalacaklarını da

umarım.» Bu sözlerden sonra hiddetle dışarı çıktı. Kapıyı da arkasından gürültüyle çarptı.

Kısacası Miss Murdstone beni hiç sevmiyordu. Kısacası beni kimse sevmiyordu. Kendim bile. Çünkü beni sevenler bunu belli etmekten kaçınıyorlardı. Sevmeyenler ise bunu öylesine açık açık belli ediyorlardı ki, herkese sıkıntılı, kaba ve durgun gözüktüğümü daima iyice hissediyordum.

Annem yalnız iki kardeşi kızdırmaktan korkmuyordu. Benim de onları sinirlendireceğimi düşünerek endişeleniyordu. Bunu farkedecek kadar anlayışım vardı. Ben hafifçe kımıldandığım zaman bile annem endişeyle onların yüzüne bakıyordu. Bu yüzden mümkün olduğu kadar iki kardeşin karşısına çıkmamaya, onlarla karşılaşmamaya karar verdim. Kasvetli yatak odamda küçük paltoma sarılarak, merakla bir kitabı okurken kilise saatinin o kış günlerinin hesabını tuttuğunu çok işittim.

Bazı akşamlar mutfağa giderek orada Peggotty'le oturuyordum. Orada rahat ediyor, olduğum gibi gözükmekten de korkmuyordum. Ama oturma odasındakiler denediğim bu iki yolu da onaylamıyorlardı.

Bir akşam yemekten sonra ben yine her zamanki gibi odadan çıkacağım sırada, Mr. Murdstone, «David,» dedi. «Senin karakter bakımından suratsız bir insan olduğunu görmek beni üzüyor.»

Miss Murdstone, «Bir ayı kadar somurtkan,» diye fikrini açıkladı.

Hiç kımıldamadan durarak başımı önüme eğdim.

Mr. Murdstone, «Dinle David.» dedi. «Karakterlerin içinde en kötü olanı somurtkanlık ve inatçılıktır.»

Ablası yine atıldı. «Bu çocuk da şimdiye kadar gördüklerimin en inatçısı ve en katısı. Sevgili Clara'cığım, eminim ki sen bile bunun farkındasın. Öyle değil mi?»

Annem, «Özür dilerim, sevgili Jane'ciğim,» diye cevap verdi. «Fakat sen —kusuruma bakmayacağından eminim, canım Jane'ciğim,— fakat sen Davy'i anladığından emin misin?»

Miss Murdstone, homurdandı. «Oğlunu ya da onun gibi her hangi bir çocuğu anlayamasaydım, kendimden biraz utanırdım. Mantığımdan ve sağduyumdan eminim.»

Annem, «Fevkalâde bir anlayış gücün olduğundan kimsenin şüphesi yok, sevgili Jane'ciğim,» diye cevap verdi.

Miss Murdstone, devam etti. «Diyelim ki ben bu çocuğu anlayamıyorum, Clara. O benim için fazla derin ve sinsi. Ama belki kardeşimin anlayış gücü onun bu çocuğun karakterini kavraması konusunda kendisine yardımcı olur.. Yanılmıyorsam kardeşim de biz hiç de hoş olmayan bir biçimde sözünü kestiğimiz zaman bu meseleden sözediyordu.»

Mr. Murdstone, alçak ve ciddi bir sesle konuşmaya başladı. «Clara, bence bu konuda hüküm verecek başka kimseler olabilir. Senden daha üstün, daha tarafsız ve sakin kimseler.»

Annem, çekine çekine cevap verdi. «Edward, sen bütün konularda karar vermek bakımından benden kat kat üstünsün. Hem sen, hem de Jane. Ben sadece şunu demek istedim...»

Adam, «Sen sadece düşüncesizce, zayıfca bir lâf söyledin,» diye cevap verdi. «Bir daha böyle bir şey yapmamaya çalış, sevgili Clara'cığım.»

Annemin dudakları sanki, «Evet, sevgili Edward'cığım,» diyormuş gibi oynadı ama o yüksek sesle bir şey de söylemedi.

Mr. Murdstone, «Demin huy bakımından somurtkan bir insan olduğunu farkederek üzüldüğümü söylemiştim, David,» dedi. Bunu değiştirmeye çalışmalısın, Sir. Bu

huyunu senin adına değiştirmeye çalışmalıyız.»

— «Afedersiniz, efendim,» diye kekeledim. «Döndüğümden beri hiç bir zaman somurtmayı düşünmedim.»

— «İşi yalanla idareye çalışma, Sir!» Adam öyle müthiş bir öfkeyle konuşmuştu ki, annemin, sanki aramıza girmek istiyormuş gibi titreyen elini birdenbire ileriye doğru uzattığını farkettim. «Bu somurtkanlığın ve suratsızlığın yüzünden kendi odana çekiliyorsun. Sana ilk ve son defa söylüyorum: Senin orada değil burada oturmanı istiyorum. Beni tanıyorsun, David. Bu isteğimi yerine getirtmesini pekâlâ bilirim!»

Miss Murdstone, boğuk bir kahkaha attı.

Adam, devam etti. «Bir çocuğun keyfi öyle istiyor diye bu oda bir hastalık yuvasıymış gibi davranılmasına, buradan kaçılmasına gelemem. Otur!»

Bu emri ben bir köpekmişim gibi vermişti. Ben de bir köpek gibi başeğdim.

— «Bir şey daha var,» dedi. «Hizmetçilerle ahbaplık etmeyeceksin. Mrs. Peggotty gibi dostları uygun görmüyorum. Şimdi, David... Beni anlıyorsun sanırım. Emirlerimi harfi harfine yerine getirmediğin takdirde neler olacağını da biliyorsun.»

Annem bakımından her şeyi çok iyi biliyordum. Hattâ belki de bu adamın sandığından çok daha iyi. Bu yüzden emirlerine harfi harfine boyun eğdim. Artık kendi odama çekilmiyordum. Peggotty'ciğin yanına da sığınmıyordum. Her gün yorgun ve bıkkın odada oturup, gece olmasını, yatma zamanının gelmesini bekliyor, bunu iple çekiyordum.

Ne usandırıcı bir baskı altındaydım! Saatlerce, saatlerce aynı tavırla oturuyordum. Miss Murdstone'un huzursuzluğumdan şikâyet etmesinden çekindiğim için kolumu veya bacağımı bile kımıldatmaktan korkuyordum.

Ne sessiz, ne utanç dolu yemekler yedim! Daima sof-

rada bir çatal ve bıçağın fazla olduğunu hissediyordum. Benim çatal ve bıçağımdı bunlar da. Bir iştah fazlalığı da vardı. Benimki tabiî. Bir tabak ve sandalye de fazlaydı. Benimkiler... Fazla biri... Ve bu da bendim!

Ne sıkıntılı geceler geçirdim. Şamdanlar odaya getirilir ve benden de zamanımı uygun bir şekilde geçirmem beklenirdi. Eğlenceli bir eser okumaya cesaret edemediğim için, hisle ilgisi olmayan, katı mantıklı ve daha da katı kalpli bir aritmetik teziyle boğuşurdum. Saat gecenin dokuzunu çalmaya başlarken, daha ilk 'çın' duyulur duyulmaz Miss Murdstone yatmamı emrederdi. Ne rahatlardım o zaman. Sıkıntıyla karışık bir rahatlık olurdu bu.

İşte böylece tatil ağır ağır, sürüne sürüne geçti. Ve bir sabah Miss Murdstone, «İşte bu son gün!» diyerek bana tatilin kapanış çayını verdi.

Evden ayrılacağıma hiç üzülmüyordum. İyice aptallaşmıştım. Fakat yavaş yavaş kendimi topluyor ve Steerforth'a kavuşmak için sabırsızlanıyordum. Ama onun arkasında da dev gibi Mr. Creakle olacaktı o da başka.

Mr. Barkis, yine kapıda belirdi. Miss Murdstone da, annem vedalaşmak için bana doğru eğildiği zaman yine ihtar eder gibi, «Clara!» diye bağırdı.

Annemi, küçük erkek kardeşimi öptüm. O anda çok üzgündüm. Ama evden ayrılacağım, oradan gideceğim için değil. Çünkü aramızda o uçurum vardı artık. Ayrılığın gölgesi de günler önce aramıza düşmüştü.

Arabaya bindikten sonra annemin bana seslendiğini duydum. Dışarı baktım. Annem, bahçe kapısının önünde yalnız başına duruyordu. Bebeği görmem için kollarını yukarıya kaldırmıştı.

Onu son böyle gördüm. Daha sonra okulda rüyalarım-

da da öyle. Yatağımın yakınında duran sessiz bir varlık. Bana yine aynı o dikkat ve ısrarla bakıyor... Kollarındaki bebeği havaya doğru kaldırıyor...

⁂

IX

Unutulmaz bir doğum günü geçiriyorum

Ondan sonra okulda olup bitenleri anlatmadan geçiyorum. Marta, doğum günüme gelene kadar. Steerforth'ün her zamankinden daha çok hayran olunacak bir insan olduğumu düşündüğümden başka bir şey hatırlamıyorum zaten.

Hattâ Salem House'a dönüşümle doğum günümün arasında iki aylık bir süre olduğuna inanmak bile zor geliyor bana.

Kahvaltıdan sonraydı. Bizi oyun yerinden çağırmışlardı. Mr. Sharp içeri girerek, «David Copperfield, oturma odasına gitsin.» dedi.

Peggotty'den içi dolu büyük bir sepet geldiğini sanarak bu emir karşısında pek sevindim.

Mr. Sharp, «Acele etme, David,» diye ekledi. «Zamanın var, oğlum. Acele etme.»

Eğer üzerinde dursaydım her halde adamın konuşurken sesinde beliren şefkatli ifadeye hayret de ederdim. Ama bunu düşünmedim bile. Telâşla oturma odasına gittim. Mrs. Creakle orada bekliyordu. Elinde açılmış bir mektup vardı.

Kadın beni bir kanapeye götürerek, yanıma oturdu.

«David Copperfield... Sana söylemem gereken bir şey var, çocuğum.»

Merak ve heyecanla ona baktım.

Mrs. Creakle kısa bir sessizlikten sonra, «Sen,» dedi. «Tatilin sonunda evden ayrıldığın zaman herkes iyi miydi?» Yine durakladı. «Annenin sağlığı nasıldı? İyi miydi?»

Titremeye başladım. Ama kendisine cevap vermeye çalışmıyor, hâlâ ona merak ve heyecanla bakıyordum.

Kadın, «Çünkü,» diye mırıldandı. «Annen çok hasta. Bunu sana söylediğim için çok üzgünüm.»

Mrs. Creakle'la benim aramda sisten bir perde belirdi sanki. Sonra yakıcı göz yaşlarının yüzümden süzüldüklerini hissettim.

Mrs. Creakle, ilâve etti. «Annen ağır hasta.»

Her şeyi anlamıştım artık.

— «Öldü o.»

Bunu bana söylemesine gerek yoktu. Ümitsiz bir hıçkırık gırtlağımdan kopmuştu bile.

Kadın bana şefkat gösterdi. Bütün gün beni orada tuttu. Bazan beni yalnız bıraktığı da oluyordu. Ağladım ağladım... Bitkin düşüp uyuyuncaya kadar. Sonra uyandım ve tekrar ağladım. Göz yaşlarım tükendiği, artık ağlayamayacak hale geldiğim zaman düşünmeye başladım.

Evimizi düşündüm. Kapatılmış, derin bir sessizliğe gömülmüş o evi. Öleceğini sandıkları küçük bebeği... Babamın mezarını... Annemin de orada, ağacın altında yatacağını...

Ertesi gece eve gidecektim. O akşam hikâye anlatılmadı. Traddles ise bana yastığını ödünç vermekte ısrar etti. Bilmiyorum bunun bana ne faydası olacağını sanıyordu. Zira benim kendi yastığım vardı. Zavallıcık. Onun da yastığından ve bir de iskelet dolu bir sayfa kâğıttan

başka ödünç verebileceği bir şeyi yoktu zaten. O kâğıdı da bana ayrılırken armağan etti.

Salem House'dan ertesi gün öğleden sonra hareket ettim. Okuldan tamamiyle ayrıldığım, oraya bir daha dönmeyeceğim pek aklıma gelmedi. Yarmouth'a ancak ertesi sabah, dokuza ona doğru varabildik. Etrafıma bakınarak Mr. Barkis'i aradım. Ama o gelmemişti. Onun yerine ufak tefek, şişman bir adam oflaya puflaya arabanın penceresine yaklaştı. Dar pantolonunun dizlerine soluk, küçük fiyonklar takmıştı.

Adam, «Master Copperfield,» dedi.

— «Benim, efendim.»

— «Lütfen benimle gelir misiniz, küçük bey?»

Adamın elini tuttum. Onunla birlikte bir dükkâna gittik. Bunun üzerinde, «OMER. KUMAŞÇI. TERZİ, TUHAFİYECİ. CENAZE LEVAZIMATÇISI, vs.» yazılıydı. Küçük, havasız, adeta boğucu bir dükkândı burası. Dikilmiş, dikilmemiş bir sürü, cins cins elbiseyle doluydu. Dükkânın arkasındaki küçük odaya geçtik. Orada üç genç kadın siyah kumaşlardan bir şeyler dikip duruyorlardı.

Mr. Omer, «Eh.» dedi. «Bu genç bilginin ölçüsünü ben alayım. Lütfen dükkâna gelir misiniz, Master Copperfield?»

Mr. Omer'in önünden dükkân bölümüne gittim. O bana bir top siyah kumaş göstererek bunun sıradan kimselerin ardından yas kıyafeti dikilmeyecek kadar güzel bir şey olduğunu söyledi. Bu kumaştan ancak anne ya da babası ölen kimselere yas elbisesi yapılabilinirdi. Adam, vucudümün muhtelif yerlerini ölçerek, bunları bir deftere yazdı.

Sonra da kapının arkasındaki, düşenin boynunu kıracak kadar dik, dar merdivenden aşağıya doğru seslendi. «O çayı ve ekmekle tereyağı getir!»

Kısa bir süre sonra bunlar bir tepsiyle geldi. Çayla ekmek ve yağın benim için olduğunu o zaman anladım.

Mr. Omer'e, «Acaba küçük kardeşim nasıl?» diye sordum. «Bunu biliyor musunuz, efendim?»

Mr. Omer, başını salladı. «O annesinin kollarında.»

— «Ah zavallı yavrucuk! Öldü mü o?»

Mr. Omer, «Kendinizi üzmemeye çalışın,» dedi. «Evet, bebek öldü.»

Bu haber karşısında yaralarım tekrar kanamaya başladı. Pek tatmadığım kahvaltıyı bırakarak, gidip başımı başka bir masaya dayadım. Orada duran yas elbiselerimi göz yaşlarımla lekelememden korktukları için masayı telâşla boşalttılar.

Küçük araba kısa bir süre sonra dükkânın önüne geldi. Yaşlı adam, bunu sürmek için öne geçti. Eve erişir erişmez, çabucak arabanın arkasından atladım. Daha kapıya gelmeden kendimi Peggotty'nin kollarında buldum. O beni eve soktu. Beni görünce ıstırabı taşıvermişti ama kendisini çabuk topladı. Sanki ölüler rahatsız olurmuş gibi fısıltıyla konuşmaya, usulca yürümeye başladı.

Mr. Murdstone oturma odasındaydı. Ben içeriye girdiğim zaman bana aldırmadı bile. Şöminenin önündeki koltuğuna oturmuş sessizce ağlıyor ve düşünüyordu. Yazı masasında harıl harıl çalışmakta olan Miss Murdstone bana buz gibi tırnaklarını uzatarak, soğuk ve haşin bir fısıltıyla yas elbiseleri için ölçümü aldırıp aldırmadığımı sordu.

— «Evet.» dedim. «Aldırdım.»

Miss Murdstone, «Ya gömleklerin?» diye homurdandı. «Onları eve getirdin mi?»

— «Evet, efendim. Bütün elbiselerimi getirdim.»

Kardesi zaman zaman eline bir kitap alıyordu ama adamın bunu hiç bir zaman okumadığını farkettim. Kita-

bı açarak bakıyordu. Fakat bir saat sayfayı çevirmeden öyle oturuyor, sonra eseri bir tarafa bırakarak odada bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başlıyordu. Ablasıyla pek az konuşuyordu. Benimleyse hiç...

Cenaze töreninden önceki o günlerde Peggotty'i pek nadir görebildim. Sadece merdivenlerden çıkıp inerken onun daima annemle bebeğinin yattığı odanın yakınında olduğunu farkediyordum. Bir de o her gece bana geliyor, ben uyuyuncaya kadar baş ucumda oturuyordu.

Eğer cenaze töreni dün yapılsaydı, bunu daha iyi hatırlayamazdım. O güzel misafir odasının havası. Pastanın hafifçe tatlı kokusu. Siyah elbiselerden yayılan kokular...

Mr. Chillip de bu odada şimdi. Benimle konuşmak için yanıma geliyor.

Şefkatle, «E, Master David nasılmış bakalım?» diye soruyor.

Ona çok iyi olduğumu söylemem imkânsız tabiî. Doktora elimi uzatıyorum. O parmaklarımı avcuna alıyor.

Mr. Chillip, uysal bir tavırla gülümseyerek, «Allah Allah,» diye mırıldanıyor. «Küçük dostlarımız büyüyorlar. Onları tanıyamıyacak hale geliyoruz, madam. Öyle değil mi?»

Bu son sözleri Miss Murdstone'a söylüyor. Ama kadın cevap vermiyor.

Çan çalmaya başlıyor şimdi. Mr. Omer'le biri bizi hazırlamaya geliyor... Sonra mezarın etrafında duruyoruz. Etrafa derin, ağır bir sessizlik çökmüş. Başımız açık dururken rahibin sesini duyuyorum. «Tanrı, 'Yeniden canlanma ve Hayat benim,' buyurdu!» Sonra hıçkırıklar işitiyorum. O iyi ve sadık hizmetkârın seyircilerden biraz

uzakta durmuş olduğunu görüyorum. Dünyadaki insanların içinde en çok sevdiğim. Çocuksu kalbim Tanrının bir gün ona, «Aferin,» diyeceğine de inanıyor.

⁂

Peggotty'nin odama, benim yanıma geleceğini biliyordum. O anların sessizliği ikimize de uyuyordu. Peggotty, küçük karyolama, benim yanıma oturdu. Elimi tutarak anlatmak istediklerinin hepsini açıkladı.

Peggotty, «Annenin sağlığı hiç bir zaman iyi değildi,» dedi. «Mutlu da olamadı zavallı. Bebeği dünyaya geldiği zaman önce onun iyileşeceğini sandım. Ama her gün daha bitkinleşip zayıflıyordu.

«Onun son defa eski haline girdiğini sen eve döndüğün gece gördüm, yavrum. Gittiğin gün de annen bana, 'Sevgili güzel çocuğumu bir daha göremeyeceğim,'» dedi.

«Bana açıkladığı bu durumu kocasına başlangıçta hiç bir zaman söylemedi. Ona ancak, o olaydan bir hafta önce durumu itiraf etti. Adama, 'Sevgilim,' dedi. 'Ben artık ölüyorum...'

«Kendisini o gece yatağına yatırdığım zaman, 'Neyse, artık bu dertten de kurtuldum, Peggotty,' diye fısıldadı. 'Zavallı adamcağız, buna her gün biraz daha inanacak... Bir kaç gün için... Sonra da her şey geçmiş olacak...'

«Annen son gece, 'Sevgili biricik oğluma söyle,' dedi. 'Annesi onun için bir değil, bin defa dua etti.»

İşte Peggotty'nin anlattıkları böylece sona erdi. Annemin öldüğünü öğrendiğim andan onu artık o eski, çok genç haliyle hatırlamaya başlamıştım. İlk izlenimlerim arasında yer alan o genç anne hafızama işlenmişti. Parlak buklelerini parmaklarının ucuna saran, alacakaranlıkta

oturma odasında benimle danseden o anne. Ölümüyle kanat açarak sakin, dertsiz gençliğine dönmüş ve böylece geri kalan her şey silinmişti.

X

İhmal ediliyorum. Ve geleceğim düşünülüyor

O sessiz ve ciddi gün sona erdikten, güneş ışıklarının evin içine rahatça dolmalarına izin verildikten sonra Miss Murdstone'un ilk yaptığı şey Peggotty'e işten çıkarılacağını bildirmek oldu. Ona bir ay süre tanıyacaklardı. Peggotty iki kardeşe hizmetten nefret edecekti ama yanılmıyorsam sırf benim hatırım için orada kalmaya da razı olacaktı. Dünyanın en iyi işine tercih edecekti bunu. Dadım bana ayrılmamız gerektiğini söyleyerek, bunun sebebini de açıkladı. Birbirimizi büyük bir içtenlikle teselliye çalıştık.

Ben ve geleceğim hakkında ise bir tek kelime bile söylemiyordu. Bir keresinde bütün cesaretimi toplayarak Miss Murdstone'a okula ne zaman döneceğimi sordum. Bana alaylı bir tavırla artık okula hiç gitmeyeceğimden emin olduğunu açıkladı. Bana bundan başka bir açıklama da yapılmadı. Beni ne yapacaklarını öğrenmek için çırpınıyordum, bu bakımdan çok kaygılıydım. Peggotty de öyle. Ama bu konuda ne o bilgi edinebildi, ne de ben.

Durumumda bir tek değişiklik oldu. Bu beni bir hayli rahatlattı ama aslında beni gelecek bakımından çok endişelendirmesi gerekti. Mesele şuydu: Bana yapılan baskı

kaldırılmıştı. Oturma odasında o iç sıkıcı nöbeti tutmam da o kadar istenmiyordu ki, bir iki defa oradaki yerime geçtiğim zaman Miss Murdstone kalkıp gitmem için kaşlarını çattı. Peggotty'le dostluk etmememi söyleyen, böyle bir ihtarda bulunan da yoktu şimdi. Mr. Murdstone'un karşısında bulunmamam yeterliydi. Yoksa beni ne arayan vardı, ne de soran. Başlangıçta her gün adamın yine benim eğitimimi ele alacağını veya Miss Murdstone'un kendisini bu işe adayacağını düşünerek korktum. Fakat çok geçmeden ihmalden başka bir şey beklememin yersiz olacağını sezmeye başladım.

Bir akşam ellerimi mutfaktaki ateşte ısıtırken, Peggotty, «Yavrum,» dedi. «Burada, Blunderstone'da uygun bir yer bulmaya çalıştım. Fakat öyle bir iş hiç yok, hayatım.»

Ben, üzüntüyle, «Peki şimdi ne yapacaksın, Peggotty'ciğim?» diye sordum.

Dadım cevap verdi. «Her halde Yarmouth'a gidip, oraya yerleşmek zorunda kalacağım.»

Biraz neşelendim. «Sevgili, canım Peggotty'ciğim. Her halde seni arada sırada görebilirim. Dünyanın öbür ucuna gitmiyorsun ya.»

Peggotty, heyecanla bağırdı. «Allah bizi böyle bir şeyden korusun! Sen burada olduğun sürece, her hafta seni görmeye geleceğim, hayatım. Ölünceye kadar! Ölünceye kadar haftada bir gün muhakkak geleceğim.»

Bu vaad üzerine bana omuzlarımdan ağır bir yük kalkmış gibi geldi. Ama hepsi bu kadar değildi.

Peggotty, sözlerine devam etti. «Anlayacağın Davy, ben önce ağabeyime gideceğim. Yine on beş gün kalacağım orada. Ne düşünüyorum biliyor musun? Belki benimle gelmene izin verirler.»

Eğer bir şeyden zevk alacak halde olsaydım, o zaman bu plân beni çok sevindirirdi muhakkak ki.

Miss Murdstone biraz sonra her akşam yaptığı gibi kilerde el yordamıyla dolaşmak üzere çıkageldi. Peggotty de kadına hemen bu konuyu açtı.

Miss Murdstone, bir turşu kavanozuna bakarak, «Bu çocuk orada tembel tembel oturur,» dedi. «Ama bana sorarsan o her yerde tembel tembel oturur zaten. Kardeşimin rahatsız edilmemesi, sıkılmaması lâzım. Çok önemli bu. Onun için istediğin izni vermek zorunda kalacağım.»

Bu izin hiç bir zaman geri alınmadı. Ay sona erdiği zaman Peggotty'le ben de evden ayrılmaya hazırdık.

Mr. Barkis, Peggotty'nin sandıklarını almak için eve geldi. O zamana kadar onun bahçe kapısından içeri girdiğini hiç görmemiştim. Fakat bu defa eve kadar geldi adam. Peggotty, yıllardan beri yuvası olan bu yerden ayrıldığı için çok üzgün ve kederliydi tabiî. Arabaya bindi. Mendilini gözlerine bastırarak öyle oturdu. O böyle durduğu sürece Mr. Barkis'de de en ufak bir hayat belirtisi görülmedi. Fakat dadım etrafına bakınarak, benimle konuşmaya başlayınca adam da başını sallayarak bir kaç defa gülümsedi.

Ben nezaket olsun diye, «Hava pek güzel Mr. Barkis,» dedim.

Mr. Barkis, cevap verdi. «Fena değil.»

Onu memnun etmek için, «Peggotty artık pek rahat,» diye mırıldandım.

— «Öyle mi?» dedi Mr. Barkis. Bu meseleyi bilgince bir tavırla bir süre düşündükten sonra dadıma baktı. «Gerçekten pek rahat mısınız?»

— «Ama doğruyu söyleyin, rahat mısınız?» Mr. Barkis sıranın üstünde dadıma doğru kayarak, onu dirseğiyle dürttü. «Sahi rahat mısınz? Gerçekten, doğruyu söyleyin. Rahat mısınız Ha?» Mr. Barkis, her soruda sonra sürünür gibi Peggotty'e daha yaklaşıyor ve onu dürtüyordu. Sonunda hepimiz arabanın sol köşesine dolu-

şup kaldık. O kadar sıkışmıştım ki, neredeyse dayanamayacaktım bu hale.

Peggotty Mr. Barkis'in dikkatini benim o sıkıntılı halime çekince, adam hemen bana daha fazla yer verdi. Fakat Mr. Barkis konuşmaya gerek duymadan düşüncelerini uygun, belirli ve düzgün bir biçimde ifade etmenin çaresini bulduğunu sanıyordu anlaşılan. Bunu düşünerek bir süre açık açık güldü durdu. Daha sonra Peggotty'e dönerek, «Gerçekten pek mi rahatsınız?» diye tekrarladı. Ve yine daha önce yaptığı gibi üzerimize çullandı. O kadar sıkıştım ki, nefessiz kaldım bayağı. Adam biraz sonra yine aynı soruyla üzerimize saldırdı ve yine aynı sonuca vardık. Sonunda ben adamın saldırıya geçeceğini sezer sezmez, hemen ayağa kalkmaya ve arabanın ayak basacak yerinde durmaya başladım. Sanki manzarayı seyrediyormuş gibi bir tavır takınıyordum. İşte ondan sonra durumu böylece idare ettim.

Fakat yolculuğumuz sonuna yaklaşırken Mr. Barkis'in yapılacak bir sürü işi çıktı. Artık nazik tavırlar takınması ve tatlı sözler söylemesi için pek vakti yoktu. Yarmouth'un taş döşeli sokaklarına inince ye kadar iyice sarsılıp sallandık. Bu yüzden başka bir şeyler yapma fırsatını da bulamadık.

Mr. Peggotty'le Ham bizi eski yerde bekliyorlardı. Peggoty'le beni sevgiyle karşıladılar, Mr. Barkis'le de el sıkıştılar. Ham, Peggotty'nin bir sandığını aldı, Mr. Peggotty de diğerini. Tam dönüp gideceğimiz sırada Mr. Barkis ciddi bir tavırla işaret parmağını oynatarak ilerideki bir kemerin altına gelmemi istediğini belirtmeye çalıştı.

Orada bana, «Anlayacağın,» diye homurdandı. «İşler yolundaymış.»

Adamın yüzüne baktım. Çok bilgili, çok zekice bir tavır takınmaya çalışarak, «Oh!» diye cevap verdim.

Mr. Barkis, bir sırrını açıklıyormuş gibi başını salladı. «O iş orada bitmemiş meğer. Her şey yolundaymış.»

Ben yine, «Oh!» diye mırıldandım.

Arkadaşım, «Kimin istekli olduğunu biliyordun,» dedi. «Barkis'di bu. Sadece Barkis.»

Aynı düşüncede olduğumu belirtmek için kafamı salladım.

Mr. Barkis ,elimi sıktı. «Her şey yolunda. Ben senin dostunum artık. Önce işi yoluna sen soktun. Her şey iyi gidiyor şimdi.»

Mr. Barkis, düşüncelerini açık açık anlatmaya çalışırken o kadar esrarlı bir tavır takındı ki, eğer Peggotty beni çağırmasaydı daha bir saat durup adamın yüzüne bakacaktım. Yolumuza devam ederken dadım Mr. Barkis'in ne söylediğini sordu. Adamın işlerin yolunda olduğundan sözettiğini açıkladım.

Peggotty, «Adamın küstahlığına bak hele,» dedi. «Ama benim buna aldırdığım yok. Davy'ciğim, eğer ben evlenmeye kalkışsaydım ne derdin?»

Bu soruyu biraz düşündükten sonra, «Şey... her halde beni o zaman da şimdiki kadar seversin, değil mi Peggotty'ciğim?» diye sordum.

Bu iyi kadıncağız sokaktaki yolcuları şaşırtan bir tavırla duraklayarak beni oracıkta kucaklamak zorunda kaldı. Sevgisinin hiç bir zaman değişmeyeceğini ısrarla tekrarlıyordu.

Bu kucaklaşma sona erdikten sonra yolumuza devam ederken o tekrar sordu. «Haydi söyle, hayatım, ne dersin?»

— «Mr. Barkis'le evlenmeyi düşünürsen mi? Peggotty?»

Peggotty, «Evet,» dedi.

— «Bence bu pek iyi bir şey olur. Çünkü o zaman gelip beni görebilmen için daima bir arabanla atın olur.

Üstelik bedava yolculuk yaparsın. Bana daima gelebileceğinden de emin olursun.»

Peggotty, «Yavrumudaki şu akla bak!» diye bağırdı. «Ben de bu geçen ay hep aynı şeyi düşündüm durdum. Evet benim hayatım! Böylece daha da bağımsız olacağımı da sanıyorum. Çünkü Barkis iyi, saf bir adam. Ona karşı görevlerimi yerime getirdikten sonra eğer rahat edemezsem...» Peggotty neşeyle bir kahkaha attı. «O zaman kabahat yine bende demektir.»

Mr. Barkis'in yolculuk sırasında sık sık tekrarladığı bu kelime o kadar uygun düşmüştü ki ve bu ikimizin de öyle hoşuna gitmişti ki, durup durup güldük. Mr. Peggotty'nin kulübesi uzaktan gözüktüğü zaman dadımla keyfimiz iyice yerindeydi artık.

Ev yine aynıydı. Yalnız galiba tekne bana biraz küçülmüş gibi gözüktü. Mrs. Gummidge, kapıda bekliyordu. Sanki o zamandan beri oradan hiç ayrılmamış, hep kapıda durmuştu. İçeride de, yatak odamdaki mavi kâseye konulmuş yosunlara kadar her şey aynıydı. Etrafıma bakınmak için dışarıdaki küçük kulübeciğe gittim. Ve yine aynı istakozlar, yengeçler ve karidesler o her buldukları şeyi kıskaçlarıyla sıkıştırma isteğine kapılmışlardı. Yine aynı köşede karma karışık bir halde yığılı duruyorlardı.

Ama küçük Em'ly görünürlerde yoktu. Bu yüzden Mr. Peggotty'e kızın nerede olduğunu sordum.

Mr. Peggotty, «O okulda, efendim.» dedi. Sonra Hollanda saatine bir göz attı. «Yirmi dakika veya yarım saate kadar evde olur.»

Mr. Gummidge inledi.

Mr. Peggotty, bağırdı. «Biraz neşelen, ana!»

Mr. Gummidge, «Ben her şeyi herkesden fazla hissediyorum.» dedi. «Ben yapayalnız, dertli bir kadınım. Benimle zıt gitmeyen hemen hemen bir o kız vardı.»

Mrs. Gummidge, inleyerek, başını sallayarak ateşi körüklemeye başladı. Mr. Peggotty ise dönüp bize bakarak, alçak bir sesle, «Bizimkini düşünüyor!» diye mırıldandı. Bundan da oraya son gidişimden beri Mrs. Gummidge'in keyfinin pek de yerine gelmemiş olduğu sonucunu çıkardım. Yanılmadığım da belliydi.

Şimdi... orası pek şirin ve hoş bir yerdi ya da öyle olması gerekirdi. Ama nedense tekne beni eskisi gibi etkilemedi. Hattâ beni biraz hayal kırıklığına bile uğrattı. Belki de bunun sebebi küçük Em'ly'nin evde olmayışıydı. Onun hangi yoldan döneceğini biliyordum. Kısa bir silre kendimi orada buldum. Em'ly'i karşılamak için o yolda ağır ağır ilerliyordum.

Çok geçmeden ileride biri belirdi. Biraz sonra onun Em'ly olduğunu anladım. Fakat o yaklaştığı, mavi gözlerinin eskisinden daha da mavi, gamzeli yüzünün daha da aydınlık, her tarafının daha da güzel ve kendisinin daha da neşeli olduğunu görünce acayip bir duyguya kapıldım. Ve bu yüzden kendisini tanımıyormuş gibi onun yanından geçtim. Sanki uzaklarda bir şeye bakıyormuşum gibi bir tavır takındım.

Küçük Em'ly buna aldırmadı bile. Beni iyice görmüştü. Fakat dönüp arkamdan sesleneceği yerde, gülerek kaçtı. Bu da beni onun peşinden koşmaya zorunlu kıldı. Onu yakaladığım sırada kulübeye iyice yaklaşmıştık.

Küçük Em'ly, «A, sen miydin?» dedi.

Ben, «Kim olduğumu pekâlâ biliyordun, Em'ly,» diye cevap verdim.

Em'ly de, «Sen de benim kim olduğumu biliyordun,» dedi.

Onu öpecektim fakat kiraz dudaklarını elleriyle örttü. Artık bebek olmadığını söyleyerek, kendisini evden içeri attı. Eskisinden daha da fazla gülüyordu şimdi.

Bana takılmaktan, damarıma basmaktan hoşlanıyor-

muş gibi bir hali vardı. Ondaki bu değişiklik beni çok şaşırttı. Çay masası hazırdı. Küçük sandığımız da eski yerine konulmuştu. Fakat Em'ly benim yanıma oturacağı yerde gidip homurdanan Mrs. Gummidge'e sokuldu. Mr. Peggotty bunun sebebini sorunca da yüzünü saklamak için saçlarını karma karışık etti. Cevap vermeyerek güldü, durdu.

Küçük Em'ly'i hepsi de şımartıyorlardı. Ama hiç bir zaman Mr. Peggotty kadar değil. Fakat kız o kadar tatlı huylu, kalbi de öylesine sevgi doluydu ki. Hem çekingen hem de aynı zamanda kurnazdı. Öyle hoş bir şeydi ki bu, beni her zamankinden daha fazla büyülüyordu.

Çok da şefkatli ve merhametliydi. Mr. Peggotty, uğradığım kaybı ima ettiği zaman Em'ly'nin gözleri doluverdi. Bana öyle büyük bir şefkatle baktı ki, ona karşı derin bir minnet duydum.

Mr. Peggotty bana, «Arkadaşınız nasıl, efendim?» diye sordu.

— «Steerforth mu?» dedim.

Mr. Peggotty, Ham'e dönerek bağırdı. «Hah! Adı oydu! Beyin adının bizim meslekle ilgili bir şey olduğunu biliyordum!»

Ham gülerek ona hatırlattı. «Ama sen adının Rudderforth olduğunu söyledin.»

Mr. Peggotty, «Eh,» diye cevap verdi. «Ha 'Steer,' ha 'Rudder'. Biri 'dümen kullanmak.' biri de, 'Dümen' demek değil mi? Birbirlerinden farklı değil bunlar. Dümen olmazsa neyi kullanırsın?... O nasıl, efendim?»

— «Ben okuldan ayrıldığım sırada çok iyiydi, Mr. Peggotty.»

O, piposunu bana doğru uzatarak, «İşte o tam bir dost,» dedi. «Arkadaş diye öylesine derler. Allah inandırsın, ona bakmak bile insana zevk veriyor.»

— «Gerçekten...» Üstelik o öyle iyi, öyle cömert ve

soylu bir gençtir ki.» Bu pek sevdiğim konu beni tamamiyle etkisine almıştı bile. «Ona karşı ne kadar derin bir minnet duyarsam duyayım, bu yine de azdır. Çünkü Steerforth büyük bir ruh asilliği göstererek beni daima korudu. Halbuki ben okulda ondan daha aşağıydım ve yaşım da ondan küçüktü.»

Günler eskisine benzer bir biçimde geçip gidiyordu. Sadece küçük Em'ly'le kumsalda pek az dolaşıyorduk artık. Öğrenmek zorunda olduğu dersleri, dikmesi gereken dikişleri vardı. Zaten günün önemli bir kısmında da evde olmuyordu. Fakat ben, «Durum başka olsaydı yine de eskisi gibi gezemeyecektik,» diye düşünüyordum. Em'ly benden hoşlanıyordu. Ama yine de benimle alay ediyor, bana eziyet çektirmekten zevk alıyordu. Kendisini karşılamaya çıktığım zaman usulca başka yoldan eve gidiyor, ben hayal kırıklığı içinde dönerken kapıda durarak halime gülüyordu.

Oraya gittiğimizin hemen ilk akşamı Mr. Barkis çıkageldi. Elindeki mendilin içine portakal doldurmuştu. Elindeki çıkından hiç sözetmediği için kalkıp gittiği zaman bizimkiler de onun portakalları kazara unuttuğunu sandılar. Ham, çıkını Barkis'e vermek için adamın peşinden koştu. Ham, sonra da geri dönerek portakalların Peggotty'ye getirildiğini haber verdi. Ondan sonra Barkis her akşam aynı saatte gelmeye başladı. Yanında daima küçük bir çıkın da oluyordu. Bundan hiç söz etmiyordu yine. Çıkını kapının arkasına bırakıyor, giderken de almıyordu. Getirdiği hediyeler çok değişik ve tuhaftı. Bunların arasından koskocaman bir iğne yastığını yarım kilo kadar elmayı, bir çift kara kehribar küpeyi, İspanyol soğanlarını, bir kutu dominoyu, bir kafesle bir kanaryayı

ve tuzlanmış domuz budunu hatırlıyorum.

Misafirliğim sona ermek üzereyken bana Peggotty'le Mr. Barkis'in birlikte bir günlük bir gezinti yapacakları söylendi. Küçük Em'ly'le ben de onlarla birlikte gidecektik. Sabah hepimiz de erkenden kalktık. Daha biz kahvaltıdayken Mr. Barkis uzaktan göründü. Hafif bir gezinti arabasını sürüyordu.

Peggotty her zamanki gibi tertemiz, sade yas elbiselerini giymişti. Fakat Mr. Barkis yeni mavi ceketiyle pırıl pırıldı adeta. Terzi ölçüyü öyle bol tutmuştu ki... Ceketin yakası çok yüksek olduğu için Mr. Barkis'in kafasının tepesindeki saçları iterek bunların dimdik durmalarına sebep oluyordu. Ceketin parlak düğmeleri de en kocamanlarından seçilmişti. Deve tüyü rengi bir yelek ve sarımsı kahve bir pantolon Mr. Barkis'in kılığını tamamlıyordu. Onun bu kıyafetle saygı değer insanların en harikulâdesi olduğunu düşündüm.

Böylece gezintimize çıktık. İlk iş bir kilisenin önünde durduk. Mr. Barkis, atı bir parmaklığa bağlayarak Peggotty'le içeri girdi. Küçük Em'ly'le beni arabada yalnız bırakmışlardı.

Mr. Barkis'le Peggotty kilisede bir hayli kaldılar. Ama nihayet dışarı çıktılar ve ondan sonra kırlara doğru gittik.

Yolda ilerlerken Mr. Barkis, bana doğru dönerek gözünü kırptı. «Arabamın içine hangi adı yazmıştım?»

— «Clara Peggotty adını,» diye cevap verdim.

— «Bu arabanın da bir tentesi olsaydı şimdi onun içine hangi ismi yazardım?»

— «Clara Peggotty ismini mi?» diye bir tahminde bulunmaya çalıştım.

Adam, «Clara Peggotty BARKİS!» diye cevap vererek gürültüyle gülmeye başladı. Kahkahalarından araba sarsılıyordu.

Evlenmişlerdi kısacası. Kiliseye de bunun için gitmişlerdi. Mr. Barkis durumu böyle birdenbire açıklayınca Peggotty biraz şaşırdı. Sevgisinin eksilmediğini belirtmek için beni arka arkaya kucakladı durdu. Ama kısa bir süre sonra kendisini topladı ve bu iş de hallolduğu için çok sevindiğini söyledi.

Arabayla küçük bir hana gittik. Bizi bekliyorlardı orada. Orada pek güzel bir yemek yedik, günümüz hoş geçti. Eğer Peggotty geçmiş on yıl içinde her gün evlenmiş olsaydı ancak bu kadar rahat davranabilirdi. Bu onun için hiç bir şeyi değiştirmemişti. Yine her zamanki gibiydi. Çaydan önce ben ve küçük Em'ly'le birlikte dolaşmaya da çıktı. Mr. Barkis ise filezofça bir tavırla piposunu tüttürdü.

Neyse... Gece tekrar eski tekneye döndük. Mr. ve Mrs. Barkis orada bize iyi geceler dileyerek, başbaşa kendi evlerine gittiler. İşte ilk defa o zaman Peggotty'i kaybetmiş olduğumu hissettim.

Mr. Peggotty'le Ham kafamdan geçen düşünceleri gayet iyi anlamışlardı. Benim kadar onlar da farkındaydılar bu hislerimin. Biraz yiyecek ve konukseverliklerini belirten dost yüzleriyle dertlerimi gidermeye, bana üzüntümü unutturmaya hazırdılar. Küçük Em'ly gelip yanıma, o sandığın üzerine oturdu. Bütün o misafirliğim sırasında bir kere, o gece yaptı bunu. Harikulâde bir gün, yine böyle harikulâde bir şekilde sona erdi.

Peggotty sabah teknedeydi. Kahvaltıdan sonra beni alıp kendi evine götürdü. Küçücük, pek şirin bir evdi bu. Zannedersem beni en çok etkileyen koyu renk bir tahtadan yapılmış eski bir dolap oldu. İçerlekce, tepesi açılarak, aşağıya bırakıldığı zaman bir yazı masası halini alıyordu bu. İçinde de Foxe'un 'Şehitler Kitabı'nın 22.5 x 30 cm. boyunda bir kopyesi vardı. Özellikle pek bol olan resim-

lerden çok şey öğrendiğimi söyleyebilirim. Türlü türlü korkunç, dehşet verici sahnelerle ilgiliydiler bunlar. Fakat o günden sonra Şehitler'le Peggotty'nin evi kafamda birbirinden ayrılmaz bir bütün halini aldı. Bu hâlâ da öyle.

O gün Mr. Peggotty, Ham, Mrs. Gummidge ve küçük Em'ly'le vedalaştım. Geceyi Peggotty'nin evinde tavan arasındaki küçük odada geçirdim. (Timsahlarla ilgili kitap karyolanın baş ucundaki bir rafta duruyordu.) Dadım, o odanın daima benim olacağını, her zaman o halde kalacağını söyledi.

Sevgili eski dadıcığımın dürüstlük ve sadakatini ta kalbimin derinliklerinde hissettim. Ve ona elimden geldiği kadar teşekkür etmeye çalıştım.

Ertesi sabah eve Mr. Barkis'in arabasıyla gittim. Peggotty de yanımızdaydı tabii. Karı koca beni bahçe kapısının önünde bıraktılar. Ama benden ayrılmaları öyle rahat, ve neşeli olmadı. Arabanın uzaklaşışını seyretmek de bana çok garip geldi. Bu Peggotty'i alıp götürüyor ve artık bana sevgi veya dostlukla bakacak bir tek kişinin bile bulunmadığı bu evde bırakıyordu beni.

Ondan sonra iyice ihmale uğradım, kimsenin benimle ilgilendiği yoktu. O günleri düşünürken kalbim sızlıyor. Birdenbire yapayalnız kalmıştım. Kimse bana dostça bir ilgi göstermiyordu. Yaşıtlarımın arkadaşlığından tamamiyle uzaktım. Kendi neşesiz düşüncelerimden başka bir tek can yoldaşım yoktu.

Dünyanın en sert okuluna gönderilmek için neler vermezdim ki? Her hangi bir yerde, her hangi bir şekilde bana bir şeyler öğretmeleri için türlü fedakârlığa razıydım.

Bana kasten kötü davrandıkları yoktu. Beni ne dövüyorlardı, ne de aç bırakıyorlardı. Sadece soğuk bir tavırla beni ihmal ediyorlar, benimle ilgilenmiyorlardı. Günler böyle geçti... Sonra haftalar... Aylar... Peggotty'i gidip

görmeme de pek ender izin veriyorlardı. Dadım verdiği söze sadıktı. Haftada bir defa ya beni görmeye geliyordu ya da onunla başka bir yerde buluşuyorduk. Hiç bir zaman elleri boş gelmiyordu Peggotty. Fakat onu evinde ziyaret etmeme izin verilmediği için kaç defa acı hayal kırıklığına uğradım. Ona gitmeme bir iki defa razı olmadılar değil. O zaman da Mr. Barkis'in pintinin biri olduğunu öğrendim. Peggotty'nin kocasına karşı duyduğu sadakat hissiyle dediği gibi, 'biraz hesaplı'ydı. Mr. Barkis'in yatağının altında küçük bir sandık duruyordu. İçinde yığınla para vardı bunun. Ama adam sandığın pantolon ceketlerle dolu olduğunu iddia ediyordu. Barkis'in cimriliği yüzünden Peggotty de her Cumartesi gereken parayı alabilmek için uzun, ayrıntılı plânlar yapmak zorunda kalıyordu. Ünlü Barut komplosundan farksızdı bu.

Bir gün dışarı çıkmış dolaşıyordum. Bizim evin yakınındaki yolun dönemecinde Mr. Murdstone'la karşılaştım. Adının Quinon olduğunu bildiğim bir beyle beraberdi.

Ön bahçeye girerken arkama bir göz attım. Mr. Murdstone kilise avlusunun küçük kapısına yaslanmıştı, Mr. Quinon ise ona bir şeyler anlatıyordu. İkisi de benim arkamdan bakmaktaydılar. Benden sözettiklerini sezdim.

Mr. Quinon o gece bizim evde yattı. Ertesi sabah kahvaltıdan sonra, sandalyemi yerine itmiş, odadan çıkıyordum, Mr. Murdstone beni geri çağırdı.

Mr. Murdstone, «David,» dedi. «Gençler için bu, bir hareket ve çaba dünyasıdır. Sıkıntılı sıkıntılı, aylak aylak oturulacak bir yer değildir bu dünya.»

Ablası devam etti. «Yani senin yaptığın gibi...»

— «Jane Murdstone, lütfen bu işi bana bırak. David, dediğim gibi bu, gençler için bir hareket ve çaba dünyasıdır. Sıkıntılı sıkıntılı, aylak aylak oturulacak bir yer değildir bu dünya. Özellikle senin gibi karakterinin bir çok yönlerinin düzeltilmesi gereken bir çocuk için...»

Ablası atıldı... «Çünkü inatçılık burada işe yaramaz! Gerekli olan o inadı kırmak ve ezmektir. Ve o inat kırılmalıdır. Kırılacak da!»

Adam ablasına yarı takdir, yarı serzenişle baktı. Sonra da «Her halde zengin olmadığımı biliyorsun, David,» dedi. «Her ne hal ise... Bilmiyor idiysen bunu şimdi öğrendin. Bu zamana kadar hatırı sayılır bir eğitim gördün. Öğrenimin pahalıya mal olan bir şeydir. Eğer pahalı olmasaydı ve ben de bu masrafı karşılayacak durumda bulunsaydım, yine de bir okula gönderilmenin sana bir faydası dokunmayacağını düşünürdüm. Hayat mücadelesi seni bekliyor. Bu savaşa ne kadar çabuk başlarsan, senin için o kadar iyi olur.»

Galiba aklıma o anda hayat mücadelesine çoktan başlamış olduğum geldi.

Mr. Murdstone, «Her halde zaman zaman 'Yazıhane'den söz edildiğini işittin,» diye mırıldandı.

Tekrarladım. «Yazıhane mi, efendim?»

— «Şarap tüccarları 'Murdstone ve Grinby'den söz edildiğini,» diye cevap verdi. Her halde yüzümde şaşkınca bir ifade belirmişti ki, konuşmasına çabucak devam etti. «O işi Mr. Quinon idare ediyor.»

Adama savgıyla bir göz attım.

— «Mr. Quinon diğer bir takım çocukların işe alınmasını teklif ediyor. O arada sana da aynı şartlar altında bir iş vermemesi için hiç bir sebep olmadığını da düşünüyor. Şartlar şunlar: yeme, içme masraflarını ve cep harçlığını karşılayacak kadar para kazanacaksın. Senin için oda buldurdum. Onun parası tarafımdan ödenecek. Çamaşır masrafların da.»

Ablası hemen söze karıştı. «Hesabıma göre bu fazla olmayacaktır.»

Mr. Murdstone, «Elbise konusu da halledilecek,» dedi, «Çünkü daha bir süre kendine kıyafet alabilecek durum-

da olmayacaksın. İşte artık Mr. Quinon'la Londra'ya gidecek ve böylece kendi adına hayata atılacaksın.»

Miss Murdstone da düşüncesini açıkladı. «Yani kısacası geleceğin sağlanıyor. Sen de artık lütfen görevini yaparsın.»

Ertesi sabahki halimi gözlerinizin önüne seriyorum, bir bakın bana. Başımda, yasta olduğumu belirtmek için siyah kurdele takılmış çok eski, küçük beyaz bir şapka. Arkamda siyah ceket ve haşır haşır kaskatı çubuklu kadifeden bir pantolon. Evet, bana, şu kılığıma bakın. Mr. Quinon'u Yarmouth'a götüren posta arabasındayım. Adam oradan Londra arabasına binecek. Posta arabasındayım ve bütün malım mülküm önümdeki küçük sandıkta...

XI

Kendi adıma hayata atılıyorum, bu hiç hoşuma gitmiyor

Murdstone ve Grinby'nin deposu suyun kenarındaydı. Kendi rıhtım ve iskelesi olan, bir acayip, eski evdi. Gel git zamanı suyun üstünde yüzüyor, sular alçaldığında çamurların üzerine oturuyordu. Binayı fareler resmen işgal etmişti âdeta. Tahta kaplamalı duvarlarının rengi yüz yılların duman ve kiriyle iyice dönmüş odalar... Çürük tahta zemin ve merdivenler... Yaşlı, kurşuni farelerin mahzende pıtır pıtır dolaşmaları ve civak civak bağırmaları. Ve o yerin pisliği ve berbatlığı... Şimdi hepsi de gözlerimin önünde. O kötü günde ve saatte titreyen elim Mr. Quinon'un avcunda bütün bunların arasına ilk girdiğim zaman olduğu gibi.

Murdstone ve Grinby türlü tipte insanlarla iş yapıyordu. Fakat bunun önemli bir kısmı bazı posta gemilerine şarap ve diğer sert içkilerin verilmesiydi. Bu alış veriş bir sürü boş şişenin birikmesine sebep oluyordu. İşte bunları ışığa doğru tutarak incelemeleri, kusurlu olanları red etmeleri, diğerlerini çalkalayıp yıkamaları için bir takım adamlar ve çocuklar tutulmaktaydı. Boş şişeler azaldığı zaman dolularına etiketler yapıştırılıyor veya bunlara tıpalar takılıyordu ya da mantarlar balmumlanıyor veya böylece hazırlanmış olan şişeler fıçılara yerleştiriliyordu. Bütün bunlar benim işimdi işte. Bunu yapmak için tutulan çocuklardan biri de bendim.

Ben de dahil olmak üzere ya üç ya da dört kişiydik. İlk sabah orada devamlı çalışan çocuklardan en büyüğü bana işi göstermesi için çağrıldı. Adı Mick Walker'dı onun. Yırtık bir önlük takmış, kâğıttan bir başlık giymişti. Esas iş arkadaşımızın başka bir çocuk olduğunu açıklayarak onu bana tanıştırdı. Bunu yaparken çocuğun adını da söyledi tabiî. Delikanlının ismi pek garipti: «Unlu Patates.» Fakat sonra çocuğun asıl adının bu olmadığını öğrendim. Bu adı ona yüzü pek renksiz ve solgun olduğu için depodakiler yakıştırmışlardı. Unlu'nun babası kayıkçıydı. Ama adam aynı zamanda büyük tiyatrolardan birinde itfaiyeci olduğu için de ilgiyi çekiyordu.Unlu'nun genç bir akrabası, yanılmıyorsam kız kardeşi de Pantomim'lerde küçük şeytan rollerine çıkıyordu.

İşte bu dostluk batağına çöker, ileride, büyüyünce bilgili, tanınmış bir adam olacağım ümidinin kalbimin içinde ezildiğini hissederken çektiğim ruh azabını tarife kelimeler yeterli değil. En ufak bir umudum olmadığını, bu derin, ağır hissi anlatmak imkânsız. O gün öğleden sonra Mick Walker'in yanından her ayrılışında göz yaşlarım

şişeleri yıkadığım suya karıştı. Sanki benim kendi göğsümde de bir çatlak belirmiş ve kalbimin patlayıvermesi tehlikesi varmış gibi hıçkırdım.

Yazıhanenin saati yarımı gösterdiği sırada Mr. Quinon bürosunun camına vurarak bana içeri girmemi işaret etti. Yazıhaneye gittiğim zaman orada şişmanca, orta yaşlı bir adam olduğunu gördüm. Bir yumurtanın üzerinde ne kadar saç varsa, bu yabancının da iri pırıl pırıl kafasında o kadar saç vardı. Elbiseleri eskiceydi ama göreni etkileyen bir yaka takmıştı gömleğine. Elindeki şık bastondan rengi solmuş iki iri püskül sallanıyordu.

Mr. Quinon beni kasdederek, «İşte bu çocuk,» dedi.

Yabancı çok nazik, çok kibar bir şey yapıyormuş gibi bir tavır takındı. Kelimelerle tarif edilmeyecek bir haldi bu. «Demek bu Master Copperfield? İyi olduğunuzu umarım, Sir.»

Çok iyi olduğumu söyledim. Kendisinin de iyi olduğunu umduğumu ilâve ettim.

Yabancı, «Allaha şükür,» dedi. «Çok iyiyim. Mr. Murdstone'dan bir mektup aldım. Bunda evimin bir bölüğüne birini almamı istediğini bildiriyor. Bu o kimseye kiralanacak tabii. Bu bölük...» Yabancı gülümseyerek sanki bir sırrını açıklıyormuş gibi ekledi. «Kısacası bir yatak odası bu. Mr. Murdstone orasını, çalışma hayatına yeni atılan bir gence vermemi arzu ediyor. Şimdi bu genç'le tanışmak şerefine de erişmiş bulunuyorum... Adam elini şöyle bir salladı.

Mr. Quinon, «Bu Mr. Micawber işte,» dedi. «Mr. Murdstone onu tanır. Kendisi bizim adımıza sipariş alır. Tabii bu kabil olduğu zaman. Buna karşılık da kendisine komisyon verilir. O seni pansiyoner olarak alacak.»

Mr. Micawber mırıldandı. «Adresim: Windsor Terrace, City Road. Kısacası ...«Yine çok kibar bir şey yapıyormuş gibi bir tavır takınarak, bir sırrını açıklarcasına,

«Ben orada oturuyorum,» diye ilâve etti.

Eğilerek onu selâmladım.

Mr. Micawber, «Ben de şu izlenim uyanmış bulunuyor,» diye sözlerine devam etti. «Belki bu Modern Babil'in sırlarını öğrenmekte zorluk çekebilirsiniz. Kısacası...» Mr. Micawber yine bir sırrını fısıldarcasına, «... yolunuzu kaybedebilirsiniz,» dedi. «Bu akşam buraya uğrayabilir ve kestirme yol konusunda aydınlatıcı bilginin kafanıza yerleşmesine yardım edebilirim. Büyük bir memnunlukla yaparım bunu.»

Ona bütün kalbimle teşekkür ettim.

Mr. Micawber, «Acaba hangi saatte?» dedi.

Mr. Quinon, «Sekiz sularında,» diye cevap verdi.

Mr. Micawber, tekrarladı. «Sekiz sularında. Size güzel bir gün dilememe izin veriniz, Mr. Quinon. Artık sizi daha fazla rahatsız etmeyeyim.»

Şapkasını giyerek, bastonunu koltuğunun altına sıkıştırdı. Odadan dimdik çıkarken bir taraftan da bir şarkı mırıldanıyordu.

Mr. Micawber akşam kararlaştırılan saatte geldi gerçekten. Birlikte yürüyerek evimize gittik. Artık oradan böyle sözaçmam gerek. Mr. Micawber yolda sokak isimlerine ve köşelerdeki evlerin biçimlerine dikkatimi çekti. Böylece ertesi sabah yolumu kolaylıkla bulmamı sağlamaya çalışıyordu.

Adamın Windsor Terrace'daki evinin de kendi kılığı gibi eskice olduğunu farkettim. Fakat bina da yine Mr. Micawber gibi elinden geldiği kadar gösteriş yapmaya çalışıyordu. Eve girince adam beni Mrs. Micawber'la tanıştırdı. Hiç de genç olmayan, zayıf, solgun, silik bir kadındı. Oturma odasında bir bebeği emziriyordu. İkizlerden biriydi bu çocuk. Bu bebeklerden birinden birinin muhakkak daima süt emmekle meşgul olduğunu da söyleyeyim.

Micawber'lerin iki çocukları daha vardı. Master Mi-

cawber dört, Miss Micawber ise üç yaşlarında kadardılar. Bunlar ve ailenin hizmetçisi olan esmer tenli genç bir kadın ev halkını tamamlıyordu. Hizmetçi bana bir 'yetim' olduğunu da açıkladı. Odam evin en üst katında arkadaydı. Pek az eşya konulmuştu oraya.

Mrs. Micawber, bana odamı göstermek için ikiz çocuğuyla birlikte yukarı çıktı. Nefes almak için bir kenara çökerek, «Evlenmeden önce,» diye açıkladı. «Anneciğim ve babacığımla otururken günün birinde bir pansiyoner almak zorunda kalacağım aklıma bile gelmezdi. Fakat Mr. Micawber bir takım mali zorluklarla karşı karşıya şimdi. Onun için kişisel hislere aldırmanın sırası değil. Bunları dikkate almaktan vaz geçmeli.»

Ben, «Evet, efendim,» dedim.

Mrs. Micawber devam etti. «Şu ara Mr. Micawber'in karşılaştığı güçlükler çok çetin. Karşı konulacak gibi değil. O bütün bu zorlukları yenebilecek mi, bunu bilmiyorum. Evimde, anneciğim ve babacığımla beraber oturduğum sırlarda bana bu sözü söyleselerdi doğrusu bunun ne manâya geldiğini bile pek anlayamazdım. Yani şimdi kullandığım anlamda demek istiyorum. Ama babacığımın sık sık dediği gibi, 'Tecrübe, tecrübe ve yine tecrübe!'»

Zavallı Mrs. Micawber! Kadın bana elinden geleni yaptığını, bütün gücüyle çabaladığını anlattı. Bu sözlerinin doğruluğundan şüphem de yok. Sokak kapısının ortasını iyice kaplayan büyük pirinç levhada, «Mrs. Micawber'in Genç Hanımlar Yatılı Okulu» yazılıydı. Fakat genç hanımların oraya okumaya geldiklerini hiç duymadım. Ya da her hangi bir genç hanımın eve geldiğini, gelmek istediğini açıkladığını da... Öyle genç bir hanımı kabul etmek için bir hazırlık yapıldığına da şahit olmadım. Geldiklerini gördüğüm ve duyduğum ziyaretçiler sadece alacaklılardı. Hemen her saatte gelirlerdi onlar. İçlerinden bazıları da pek azılıydılar. Potinci olduğunu sandığım kir-

li suratlı bir adam sabahleyin erkenden, saat yedide filan içeriye, hole dalarak merdivenlerden yukarıya, Mr. Micawber'e bağırırdı. «Haydi, haydi! Daha sokağa çıkmadığının farkındayım! Paramızı ver haydi? Duyuyor musun? Haydi!»

Böyle zamanlarda Mr. Micawber üzüntü ve utancından kendinden geçerdi. Usturayı üzerine doğru sallayacak kadar kendini kaybederdi. (Bunu bir keresinde karısının haykırması üzerine anladım.) Fakat adam bu olaydan yarım saat sonra ayakkabılarını parlatır, bir şarkı mırıldanarak çıkar giderdi. Mrs. Micawber da aynı çabuklukla toplardı kendisini. O da kocası kadar elastikiydi. Bir keresinde kadının baygın halde kafesin altında yattığını gördüm. Tabiî ikizlerden biri de yanındaydı yine. Saçları yüzüne düşmüştü Mrs. Micawber'in. Fakat kadını o geceki kadar neşeli hiç görmediğimi de ekleyeyim. Daha pirzolasını yerken bana babacığıyla anneciği ve eski tanıdıkları hakkında hikâyeler anlattı durdu.

Boş zamanımı bu evde, bu aileyle geçiriyordum. Bir penilik bir somun ekmek ve bir penilik sütten meydana gelen kahvaltımı kendim sağlıyordum. Belirli bir dolabın, belirli bir rafına başka küçük bir somun ve birazcık peynir koyuyordum. Gece döndüğüm zaman akşam yemeğim oluyordu bu benim.

O kadar küçük, o kadar çocuktum ki... Sabahları Murdstone ve Grinby'e giderken dayanamıyor, fırıncıların kapılarının önüne koyarak yarı fiatına sattıkları bayat pastalardan alıyordum. Akşam yemeği için saklamam gereken parayı böyle harcıyor, bu yüzden de aç kalıyordum. Ya akşam yemeği yemiyor, ya da ufak sarma ekmek, bir parça puding alıyordum.

Hayatımın güçlüklerinden, çaresizliğimden konuşurken mübalağaya kaçmadığımdan eminim. Mr. Quinon, bana her hangi bir gün bir şilin verdiği zaman bunu akşam

yemeği veya çay için harcıyordum muhakkak. Bunu iyi biliyorum. Sabahtan akşama kadar çalıştığımı, yarı aç sokaklarda dolaştığımı bildiğim gibi... Şunu da gayet iyi anlıyorum: bana Allah acıdı. Yoksa küçük bir hırsız, ufak bir serseri olmam işten bile değildi.

Ne kadar ıstırap çektim... Daha önce de söylediğim gibi bunu anlatmak gücümün yeteceği bir şey değil. Fakat derdimi kendime saklıyor ve bana verilen işi yapıyordum. Daha başlangıcından, işimi diğerleri kadar başaramazsam hakaretten kurtulamayacağımı anlamıştım.

Bütün bu üzüntülerime Mr. Micawber'in dertleri de ekleniyordu. O yalnız ve kederli halimde aileye iyice bağlanmıştım. Omuzlarım, Mr. Micawber'in borçlarının yükü altında ezik, kafam Mrs. Micawber'in iki yakalarını bir araya getirmek için yaptığı hesaplarla dolu, ortalarda dolaşıyordum.

Benimle bu insanlar arasında, yaşlarımızdaki o gülünç uygunsuzluğa rağmen dostluğun verdiği acayip bir eşitlik belirmişti. Fakat onların birlikte yiyip içme tekliflerini, davetlerini kabule kesinlikle yanaşmıyordum. Aileyle birlikte ancak Mrs. Micawber bana iyice açıldıktan sonra yemek yedim. Kadın bir akşam yaptı bunu.

— «Master Copperfield,» dedi Mrs. Micawber. «Sizi yabancı gibi tutmuyorum. Onun için de Mr. Micawber'in karşılaştığı güçlüklerin gittikçe arttığını size açıklamakta tereddüt etmiyorum.»

Bunu duymak beni çok üzdü. Ve Mrs. Micawber'in kızarmış gözlerine büyük bir merhamet ve anlayışla baktım.

Kadın, sözlerine devam etti. «Kilerde Holanda peynirinden kalan son parçadan başka yenilecek bir lokma bir şey bile yok. Bu peynir de genç bir ailenin ihtiyaçlarına uygun değil tabii. Yani şunu açıklamak istiyorum: evde yenilecek bir şey kalmadı.»

Büyük bir endişeyle, «Vah vah vah,» dedim.

Cebimde haftalığımdan kalan iki üç şilin vardı. Bunları telâşla çıkardım ve Mrs. Micawber'e bu parayı bir borç sayması için yalvardım. Fakat kadıncağız beni öperek böyle bir şeyi aklından bile geçiremeyeceğini söyledi.

— «Hayır, sevgili Master Copperfield'ciğim,» dedi. «Bunu düşünemem bile. Fakat isterseniz bana başka bir şekilde yardım edebilirsiniz. Ve ben de bu yardımı minnetle kabul ederim.»

Mrs. Micawber'e bu hizmetin ne olduğunu söylemesi için yalvardım.

Kadın, «Tabağı ben kendim verdim,» dedi. «Altı çay fincanı, iki tuzluk ve bir çift şekerliği kendi ellerimle gizlice teslim ederek borç para aldım. Gözden çıkarabileceğimiz daha bir kaç parça eşya var. Mr. Micawber'in duyguları onun bunları elden çıkarmasını engeller. İçi elvermez buna. Master Copperfield, acaba sizden rica etsem...»

Artık Mrs. Micawber'in ne demek istediğini anlamıştım. Kadına benden istediği şekilde faydalanması için yalvardım. Daha o akşam kolay taşınabilir eşyaların bir kısmını elden çıkarttım. Ve hemen her sabah Murdstone ve Grinby'e gitmeden önce dükkânlara bu iş için bir sefer yapmaya başladım.

Mr. Micawber, yüksekçe bir dolabın üzerine bir kaç kitap dizmişti. Bundan, «Kütüphane» diye bahsederdi. İlk o kitaplar gitti. Onları birer birer City Road'daki bir kitap sergisine götürerek sattım. Ne verirlerse alıyordum.

Beni rehincide de iyice tanımaya başlamışlardı. Özellikle bir tezgâhın arkasından görevini yapan dükkânın en önemli adamı benimle bir hayli ilgileniyordu. Onun benim işime bakarken bir taraftan da bir Lâtin fiilini çekmemi veya Latince bir isim ya da sıfatı çekimlememi istediğini hatırlıyorum. Hem de bunları kulağına söylememi emrederdi adam. Böyle işlerden sonra Mrs. Micawber

çoğunlukla bana küçük bir ikramda bulunurdu. Çoğu zaman akşam yemeği hazırlardı kadın. O yemeklerin ayrı bir zevki olduğu da hâlâ hatırımdan çıkmamış.

Mr. Micawber'in dertleri gittikçe arttı. Adamı bir sabah erkenden tutuklayarak King's Bench Hapishanesine götürdüler. Mr. Micawber evden çıkarken bana «artık Gün Tanrısının kendisi için battığını» söyledi. Adamın kalbinin param parça olduğuna inandım. Benimki de aynı haldeydi. Fakat daha sonra onu öğleden önce neşeyle kuka oynarken gördüklerini işittim.

Mr. Micawber hapishaneye atıldıktan sonra ilk Pazar gidip onu görecek, kendisiyle yemek yiyecektim. Hapishaneye erişmek için önce 'şöyle şöyle' bir yere nasıl gidilceğini soracaktım. Tam oraya yaklaşırken başka 'şöyle şöyle' bir yer görecektim. Ve tam oraya gelmeden karşıma bir avlu çıkacaktı. O avluyu geçecek bir gardiyana rastlayıncaya kadar dosdoğru yoluma devam edecektim. Bütün bunları yaptım.

Mr. Micawber beni parmaklıklı kapının içinde bekliyordu. Odasına çıkarak hüngür hüngür ağladık. Üst katın bir altındaydı bu oda. Mr. Micawber'in bana kendi kaderinden ders almam için büyük bir ciddilikle yalvardığını hatırlıyorum. Bana, yılda yirmi İngiliz lirası geliri olan bir adamın ondokuz lira on dokuz şilin ve altı pens harcadığı takdirde çok mutlu olacağını söyledi. Ama böyle bir kimse yirmi bir İngiliz lirası sarfettiği zaman mutsuz olurdu tabii. Mr. Micawber bu sözlerden sonra benden bir şilin borç aldı. Karşılığında bu miktar için Mrs. Micawber adına yazılmış bir senet verdi. Mendilini cebine tıkarak, keyifleniverdi.

Ufak ateşin önünde oturduk. Fazla kömür yakılmasına engel olmak için paslı ızgaranın iki yanına birer tuğla konmuştu. O odayı Micawber'le paylaşan diğer borçlu mahkûm fırından gelinceye kadar yerimizden kımıldama-

dık. Adam, koyun filetosu getirmişti. Bizim anonim şirketin yemeğiydi bu işte.

Bu ziyafette hoşuma giden, çingenelere özgü bir hava vardı. Hemen öğleden sonra bu ziyaretimi anlatarak Mrs. Micawber'i teselli etmek için eve gittim. Kadın benim döndüğümü görünce şak diye düşüp bayıldı. Daha sonra da bu meseleyi konuşurken teselli bulmamız için yumurtalı **'filip'** yaptı.

Bilmiyorum evin eşyası nasıl satıldı, bu işi kim yaptı? Onları satan ben değilim. Ama eşyalar satıldı ve bir yük arabasıyla götürüldü. Geride yataklar, bir iki iskemle ve mutfak masası kaldı. Bu eşyalarla boş evin iki oturma odasına kamp kurduk âdeta. Yani Mrs. Micawber, çocuklar, yitim ve ben. Mrs. Micawber daha sonra kocasının yanına taşınmaya karar verdi. Mr. Micawber artık hapishanede kendisine ayrı bir oda tutmuştu. Evin anahtarını götürüp ev sahibine teslim ettim. Adam anahtara kavuştuğuna pek sevindi. Yataklar King's Bench hapishanesine gönderildi. Benimki hariç. Bana da dışarıda küçük bir oda bulundu. Tavan arasında, arka tarafda sessiz bir yerdi burası. Tavanı eğriydi, penceresinden pek güzel bir manzara gözüküyordu. Yani kereste deposu. Odaya girdiğim zaman Mr. Micawber'in dertlerinin ne kadar çok olduğunu düşünüyordum. Bu yüzden içerisi bana adeta cennet gibi gözüktü.

Bütün bu zaman süresince yine Murdstone ve Grinby'de çalışıyor, o adi dostların arasında yine o aşağılık işi yapıyordum. Ve yine aynı şekilde bu haysiyet kırıcı durumu hak etmediğimi düşünmekteydim. Yine yalnız başıma, sadece kendime güvenerek o gizli mutsuz hayatı sürdürüyordum. Farkettiğim bir kaç değişiklik sadece şunlardı : bir kere kılık kıyafetim daha da pejmürdeleşmişti. İkincisi Mr. ve Mrs. Micawber'in üzerime çöken dertlerinin ağırlığından kurtulmuştum. Zira karı kocanın yakın-

ları veya ahbapları onlara yardıma başlamışlardı. Şimdi hapishanede dışarıdakinden daha rahat bir hayatları vardı. Uzun süredir dışarıda böylesine rahat etmemişlerdi.

Nihayet Mrs. Micawber bana 'ailesinin' Mr. Micawber'in Müflis Borçlular Kanununa göre serbest bırakılması için ilgililere baş vurmasını kararlaştırdıklarını söyledi. Kadın, kocasının bu sayede altı hafta içerisinde hapisten kurtulacağını umuyordu.

O sırada yanımızda bulunan Mr. Micawber, «Ondan sonra Allah izin verirse tamamiyle yepyeni bir hayata başlayacağım,» dedi. «Bundan hiç şüphem yok. Yani... kısacası... elime bir fırsat geçtiği takdirde.»

⁂

XII

Hayatı kendi adıma yine de sevemediğim için önemli bir karar veriyorum

Sırası gelince, Mr. Micawber'in dilekçesinin göz önüne alınması ve kendisinin dinlenmesi için zamanın uygun olduğuna karar verildi ve onun hapisten çıkarılması emredildi. Mr. Micawber'in alacaklıları da amansız, affetmesini bilmeyen kimseler de değillerdi. Mrs. Micawber bana o intikam meraklısı potincinin de açık duruşmada Mrs. Micawber'e karşı kötü bir duygu beslemediğini anlattığını açıkladı. Sadece adam alacaklı olduğu zaman bu paranın kendisine ödenmesinden hoşlanıyordu. Potinci, insan tabiatinin böyle olduğunu düşündüğünü de açıklamıştı mahkemede.

Mr. Micawber davadan sonra bazı ücretlerin karar-

laştırılması gerektiğinden King's Bench'e döndü. Biz de Mrs. Micawber'le kızarmış kuzu yedik.

Daha uygun bir fırsat bulamayacağımı bildiğim için Mrs. Micawber'e, «Size Mr. Micawber'le bundan sonra ne yapmak niyetinde olduğunuzu sorabilir miyim, efendim?» dedim. «Mr. Micawber artık o güçlüklerden kurtuldu ve hürriyetine de kavuştu. Ne yapacağınız konusunda bir karar verdiniz mi?»

Mrs. Micawber, «Ailem,» diye cevap verdi. «Şu düşüncede: onlar Mr. Micawber'in Londra'dan ayrılarak, yeteneklerini şehir dışında bir yerde kullanmasını istiyorlar. Mr. Micawber yetenekli bir insandır, Master Copperfield.»

Bundan emin olduğumu söyledim.

Mrs. Micawber tekrarladı. «Son derecede yetenekli. Ailem şöyle düşünüyor: onlar Gümrük'te bir şeyler yapılabilineceğini söylüyorlar. Ailemin nüfuzu o civardakiler üzerinde etkili. Onun için de Mr. Micawber'in Plymouth'a gitmesini istiyorlar.»

— «Yani onun hazır bulunması için mi?» diye düşüncemi açıkladım.

Mrs. Micawber, cevap verdi. «Aynen öyle. Bir fırsat çıkabilir. Onun için Mr. Micawber'in hazır bulunmasını arzu ediyorlar.»

— «Siz de gidecek misiniz, efendim?»

O günün olayları Mrs. Micawber'in sinirlerini iyice bozmuştu. Bana karşılık verirken ağlamaya başladı, «Ben Mr. Micawber'i hiç bir zaman terketmeyeceğim. Mr. Micawber karşılaştığı güçlükleri benden gizlemiş olabilir. Annecğimden bana kalan inci gerdanlıkla, bilezikler yarı fiatlarından daha az bir paraya elden çıkarılmış. Ama ben Mr. Micawber'i asla terketmeyeceğim!» Mrs. Micawber, haykırdı. «Hayır! Hiç bir zaman yapmayacağım bunu!»

Sanki Mrs. Micawber kendisinden böyle bir şey yap-

masını istediğimi sanmış gibi sıkıldım. Şimdi oturduğum yerde korkuyla ona bakıyordum.

Kadın, «Mr. Micawber'in bazı kusurları var,» diye devam etti. «Onun ihtiyatsız, ilerisini düşünmeyen bir insan olduğunu inkâr etmiyorum! Fakat ben Mr. Micawber'i hiç bir zaman terketmeyeceğim!»

Mrs. Micawber, sesini iyice yükseltmişti. Şimdi tam bir çığlık halini almıştı bu. O kadar korktum ki, Mr. Micawber'e koşarak Mrs. Micawber'in endişelenecek bir durumda olduğunu haber verdim. Adam bunu duyar duymaz hüngür hüngür ağlamaya başladı. Benimle birlikte karısının yanına gitti.

Odaya hızla dalarak, «Emma, meleğim!» diye bağırdı. «Ne oldu?»

Kadın, haykırdı. «Seni asla terketmeyeceğim, Micawber!»

Mr. Micawber karısını kollarına aldı. «Hayatım! Ben bunu biliyordum zaten.»

Mr. Micawber öylesine sarsıldı ki.. Artık adamın göz yaşları karısınınkilerle benimkilere karışıyordu. Daha sonra benden kendisine bir lûtufta bulunmamı, gidip merdivenin sahanlığındaki sandalyede oturmamı istedi. Kendisi de o arada karısını yatağına yatıracaktı.

İstediğini yaptım. Gidip sahanlıktaki pencerenin kenarına iliştim. Adam odadan çıkarak bana yaklaştı.

— «Mrs. Micawber şimdi nasıl, Sir?» diye sordum.

Mr. Micawber, «Pek tepki gösteremiyor,» dedi. «Artık yapayalnızız. Bilrlikte her şeye göğüs gereceğiz.»

Mr. Micawber elimi sıkarak inledi, sonra da ağlamaya başladı. Bu çok dokundu bana. Kanımca Mr. ve Mrs. Micawber o eski dertlerine öylesine alışmışlardı ki, onlardan kurtulunca kendilerini tamamiyle birer kazazede gibi hissetmeye başlamışlardı. Onları hiç bir zaman o geceki kadar üzgün ve mutsuz görmedim.

Fakat bütün o üzüntüye rağmen Mr. Ve Mrs. Micawber'in Londra'dan gideceğini anladım. O düşünce ilk defa o gece yürüyerek eve giderken ve ondan sonraki uykusuz saatlerde aklıma geldi. Daha sonra da kesin, yerleşmiş bir karar halini aldı bu.

Daha ertesi gün Mrs. Micawber'in bana Londra'dan ayrılmaktan boş yere sözetmemiş olduğunu anladım. Bir hafta için bir yerde oda kiraladılar. Bu sürenin sonunda da Plymouth'a hareket edeceklerdi. Mr. Micawber bu durumu Mr. Quinon'a bildirmek için öğleden sonra kalkıp yazıhaneye geldi. Mr. Quinon arabacı Tipp'i çağırarak ilerisi için bana onun yanında yer ayırttı. Adam haklı olarak bu işe iki tarafın da razı olduğunu sanıyordu. Çünkü ben kesin kararımı vermiş olmama rağmen bu konuda hiç bir şey söylemiyordum.

Akşamlarımı Mr. ve Mrs. Micawber'le geçiriyordum. Zaman ilerledikçe birbirimize olan sevgimiz de arttı sanırım. Son Pazar beni yemeğe davet ettiler. Elma salçalı domuz filetosu ve puding yedik.

Ertesi sabah bütün aileyle araba yazıhanesinde buluştum. Onların dışarda arabanın arkasındaki yerlerini almalarını kalbimde derin bir üzüntü, perişanlık ve yalnızlık duygusuyla seyrettim.

Mrs. Micawber, «Master Copperfield,» dedi. «Allah sizi korusun! Bütün o olanları unutamayacağımı biliyorsunuz. Unutmam mümkün olsa da unutmam!»

Mr. Micawber, «Copperfield,» diye mırıladandı. «Elveda! Her bakımdan mutlu, başarılı ve şanslı olmanızı dilerim. Elime bir fırsat geçerse, — ki geçeceğinden eminim, — size yardım edeceğim. Geleceğinizi sağlama gücüne sahip olursam çok sevineceğim.»

Yanılmıyorsam Mrs. Micawber arkada çocuklarıyla oturur ve ben de yolda durmuş üzüntüyle onlara bakarken kadının gözlerindeki o sis perdesi kalktı. Mrs. Micaw-

ber ilk defa o zaman benim aslında ne kadar küçücük bir yaratık olduğumu gördü. Bana arabaya tırmanmam için işaret etti. Yüzünde yepyeni, anaca bir ifade belirmişti. Beni öptü. Kendi oğlunu da ancak böyle öpebilirdi. Araba hareket ederken tekrar aşağı atlamak için ancak zaman bulabildim. Salladıkları mendiller yüzünden bizimkilerin yüzlerini zorlukla görebiliyordum. Bir dakika sonra araba gözden kayboldu. Ve ben de Murdstone ve Grinsby'deki o yorucu, bıktırıcı günüme başlamaya gittim.

Ama artık orada daha fazla yorucu ve bıktırıcı günler geçirmek niyetinde değildim. Hayır. Kaçmaya karar vermiştim. Öyle ya böyle şehirden uzaklaşarak taşraya çıkacak ve dünyadaki tek yakınıma gidecektim. Miss Betsey'e yani.

Fakat Miss Betsey'nin nerede oturduğunu bile bilmiyordum. Onun için Peggotty'e mektup yazarak, söz arasında ona bunu hatırlayıp hatırlamadığını sordum. Ayrıca mektupta dadıma belirli bir iş için yarım altına ihtiyacım olduğunu açıkladım. Bana bunu ödünç verebilirse kendisine karşı derin bir minnet duyacak, daha sonra da o parayı neden istediğimi ona anlatacaktım.

Peggotty'nin cevabı kısa süre sonra geldi. Mektubu her zamanki gibi sevgi ve sadakat doluydu. Yarım altını da yollamıştı. (Peggotty'nin bunu Mr. Barkis'in sandığından çıkarabilmek için bir hayli uğraşmış olduğunu düşünerek üzüldüm.) Dadım, Miss Betsey'nin Dover yakınlarında oturduğunu da yazıyordu. O haftanın sonunda yola çıkmaya karar verdim.

Pek dürüst küçük bir yaratık olduğum için yazıhanede Cumartesi gecesine kadar çalışmam gerektiğine inanıyordum. Oraya ilk girdiğim zaman bana bir haftalığımı peşin olarak vermişlerdi. Bu yüzden ücretimi almamın doğru olmayacağını da düşünüyordum. İşte bu nedenle o

yarım altını ödünç olarak istemiştim. Yolculuk masraflarımı karşılayacaktım bununla. İşte böylece Cumartesi gecesi gelince, Mick Walker'in elini sıktım. Ondan Mr. Quinon'a sandığımı arabacı Tipp'in evine taşımaya gittiğimi söylemesini istedim. Unlu Patates'e de son bir defa, «İyi geceler,» dedikten sonra kaçtım.

Sandığım eski pansiyonumdaydı. Oraya doğru giderken etrafıma bakınarak bunu bilet satılan yere kadar taşımama yardım edecek birini aradım.

Yakında uzun bacaklı genç bir adam duruyordu. Bir merkep koşulmuş olan küçücük arabası bomboştu. Onunla gözgöze geldik. Delikanlı, «Beni bir daha gördüğün zaman hatırlayacağını umarım,» diye mırıldandı. Tabii bunun sebebi kendisine öyle ısrarla bakmamdı. Durarak, ona bunu terbiyesizliğimden dolayı yapmadığımı anlatmaya çalıştım. Sadece kendisine bir iş verilmesinden hoşlanıp hoşlanmayacağını bilmediğim için öyle davranmıştım.

Uzun bacaklı genç adam, «Nasıl bir iş?» diye sordu.

Cevap verdim. «Bir sandığı taşıyacaksın.»

Uzun bacaklı adam, «Hangi sandığı?» diye sordu.

Bunun kendi sandığım olduğunu, onu Dover araba durağına götürmesini istediğimi anlattım.

Uzun bacaklı genç adam, «Oldu,» dedi.

Bu delikanlının pek de hoşuma gitmeyen küstahca tavırları vardı. Ama pazarlık etmiştik bir kere. Onu yukarıya, bırakmak üzere olduğum odama çıkardım. Sandığımı aşağıya indirerek bunun arabasına koyduk. Ev sahibimin ailesinden her hangi bir kimsenin beni engellemesinden korktuğum için sandığın gideceği yere gösteren kartı orada takmayı istemiyorum. Bu yüzden de genç adama King's Bench Hapishanenin çıkıntılı duvarının hizasına geldiği zaman bir dakika durursa çok memnun olacağımı söyledim. Daha bu sözler ağzımdan çıkar çıkmaz delikanlı arabayı zangırdata zangırdata uzaklaştı.

Onu kararlaştırdığımız yerde yakladığım zaman koşmaktan ve arkasından bağırmaktan iyice nefesim kesilmişti.

İyice kızarmış ve çok heyecanlamıştım. Cebimden kartı çıkarırken yarım altını da yere düşürdüm. İşi emniyete almak için parayı dilimin altına sıkıştırdım. Tam kartı sandığa bağladığım sırada uzun bacaklı genç adam olanca gücüyle çenemin altına vurdu. Yarım altının ağzımdan onun eline uçtuğunu gördüm.

Delikanlı korkunç gülümsemeyle ceketimin yakasına yapıştı. «Ne? Bu bir pulis vakası demek? Kaçmaya yelteniyorsun ha? Haydi, yürü pulise!» .....

Çok korkmuştum. «Lütfen paramı ver ve yakamı da bırak.»

Genç adam, «Yürü pulise,» dedi.

— «Sandığımı ve paramı verir misin?» diye bağırarak ağlamaya başladım.

Delikanlı yine, «Yürü pulise,» diye cevap verdi. Beni şiddetle merkebe doğru sürüklüyordu. Sonra birdenbire arabaya atlayarak sandığımın üzerine oturdu. Hemen pulise gideceğini haykırarak, eskisinden daha da fazla zangırdayarak uzaklaştı.

Peşinden gücümün yettiği kadar hızlı koşmaya çalıştım. Fakat seslenecek nefesim kalmamıştı. Zaten kuvvetim olsaydı yine de haykırmaktan çekinecektim. O yedi yüz sekiz yüz metrelik yolda en aşağı yirmi defa ezilme tehlikesi atlattım. Kâh delikanlıyı kaybediyor, kâh görüyordum. Onu tekrar buluyor, kamçı yiyor, azarlanıyor, çamura yuvarlanıyor, tekrar kalkıyor, koşarken birine veya bir direğe çarpıyordum. Sonunda korku ve heyecandan aklım iyice karıştı. Bıraktım delikanlı sandığım ve paramla nereye giderse gitsin! Ben de soluk soluğa, ağlayarak, fakat yine de durmayarak Greenwich'e doğru dön-

düm. Orasının Dover yolu üzerinde olduğunu öğrenmiştim. İşte böylece halam Miss Betsey'nin inzivaya çekildiği yere doğru giderken, elimde avcumda dünyaya gelişimin kendisini gücendirdiği o gecekinden daha fazla bir şey pek yoktu.

***

XIII

Kararımın sonucu

Allah bilir ya, belki de ta Dover'e kadar koşmak gibi çılgınca bir niyetim de vardı! Fakat çok geçmeden aklımı başıma toplayabildim. Kent yolunda duraklayarak, bir kapının önündeki basamağa çöktüm. Bitkin haldeydim. Sandığımın ve yarım altınımın çalınması yüzünden ağlayamayacak kadar nefessiz kalmıştım.

O arada karanlık bastırmıştı. Orada oturmuş dinlenirken saatlerin on biri çaldıklarını duydum. Neyseki yaz gecesiydi bu. Ve hava da güzeldi. Boğazımın sıkışmasına ve boğulacağımı sanmama sebep olan o his geçtikten ve nefesim de düzgünleştikten sonra ayağa kalkarak yoluma devam ettim. Geriye dönmeyi düşünmüyordum bile.

Fakat dünyada üç yarım peniden başka bir şeyim olmaması beni yine de endişelendiriyordu. Küçük bir dükkânın önüne gelinceye kadar üzüntülü üzüntülü yorgun yorgun yürüdüm. Bu dükkânın üzerinde hanımların ve beylerin elbiselerinin satın alındığı yazılıydı. Dükkânın sahibi kapının önünde oturuyordu. Ceketini çıkarmış,

piposunu tüttürüyordu.

Mr. ve Mrs. Micawber'la ilgili son tecrübelerim kısa bir süre açlığı yenmek için buradan faydalanabileceğimi hatırlattı bana. Ondan sonraki yan sokağa saparak, yeleğimi çıkardım. Bunu intizamla katlayıp, yuvarladım ve koltuğumun altına sıkıştırdım. Sonra dönerek tekrar dükkânın kapısına yaklaştım. «Afedersiniz, efendim,» dedim, «Bunu uygun bir fiata satacağım.»

Mr. Dolloby yeleği aldı. Daha doğrusu adamın adının Dolloby olduğunu sanıyordum. Çünkü dükkânın kapısında bu isim yazılıydı. Adam dükkâna girdi, ben de peşinden gittim. Mr. Dolloby yeleği tezgâhın üstüne yaydı ve sonradan,

— «Bu küçücük yelek için 'uygun' bulduğun fiat nedir?» dedi.

Kısa bir duraklamadan sonra mırıldandım. «Şey... on altı pens uygun mudur?»

Mr. Dolloby, yeleği tekrar katlayıp yuvarladı ve bana geri verdi. «Bunun için dokuz pens teklif edersem kendi ailemi soymuş sayılırım.»

Durumum o kadar sıkışıktı ki, eğer lütfederse yeleği dokuz pense satmaya razı olduğumu söyledim. Mr. Dolloby bu parayı, homurdana homurdana verdi. Dükkândan çıktığım zaman dokuz pens daha zengindim ama kılık bakımından yoksullaşmıştım. Yeleğim gitmişti. Fakat ceketimi düğmeleyince kaybımın pek fazla sayılmayacağını farkettim. Hattâ o anda ceketimin de aynı yolun yolcusu olduğunu gayet iyi anladım. Dover'e ancak bir gömlek ve pantolonla erişmeye çalışacaktım.

Geceyi geçirme konusunda aklıma bir plân gelmişti. Eski okulumda, duvarın arkasında, saman yığınının bulunduğu yerde yatacaktım. Çocukların ve hikâyeler anlattığım o yatakhanenin o kadar yakınımda olmasının yalnızlık hissetmemi engelleyeceğini sanıyordum. Tabiî çocuklar

benim orada olduğumu bilmeyeceklerdi. Eski yatakhaneye de sığınamayacaktım.

Salem House'u bulmakta oldukça güçlük çektim. Ama sonunda okulu da, köşedeki saman yığınını da buldum ve bunun yanına uzandım. İlk yattığım zaman başımın üzerinde bir tavan, bir dam bulunmaması kendimi çok yalnız hissetmeme sebep oldu. Bu hissi hiç bir zaman unutmayacağım.

Güneşin sıcak ışınları ve Salem House'un 'kalk çanı' beni uyandırdı. Eğer Steerforth'un hâlâ orada olduğunu umsaydım, o yalnız başına dışarıya çıkıncaya kadar etrafta gizlenip kendisini beklerdim. Fakat onun okuldan çoktan ayrılmış olması gerektiğini biliyordum. Belki Traddles hâlâ 'Salem House'daydı. Ama bundan da pek emin değildim. Mr. Creakle'ın öğrencileri kalkarlarken ben de usulca duvarın yanından uzaklaşarak Dover yoluna saptım.

O Pazar otuz yedi kilometre kadar yol yürüdüm. Ama pek kolay olmadı bu benim için. Çünkü böyle bir şeye alışık değildim. Şimdi kendimi görür gibiyim. Akşam olurken Rochester'deki köprüyü aşıyorum. Ayaklarım yara bere içinde. Bitkin haldeyim. Akşam yemeği için aldığım ekmeği yiyorum.

Gökyüzünden başka bir sığınak aramıyordum. Uğraşa didine Chatham'a erişerek otlar bürümüş bir bataryaya sürüne sürüne tırmandım. Bir nöbetçi bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu burada. Orada, bir topun yakınında yattım. Nöbetçinin ayak seslerinin yarattığı dostluk havası beni mutlu ediyordu. Sabaha kadar mışıl mışıl uyudum.

Sabahleyin ayaklarım sızlıyordu, her tarafım kaskatı kesilmişti. Fakat bu güçlük karşısında da, her zorlukta olduğu gibi, annemin ben dünyaya gelmeden önceki genç hali, bu garip hayal ilerlemem için cesaret veriyordu. Beni hiç bir zaman yalnız bırakmıyor, bana canyoldaşlığı

ediyordu bu hayal. Ben uykuya yatarken yanımda oluyordu. Sabah kalktığım zaman da. Bütün gün de önümden ilerliyordu. Sonunda Dover yakınındaki çıplak geniş topraklara eriştiğim zaman bu hayal o manzaranın yalnızlığını giderdi. Kaçışımın altıncı günü kasabaya girinceye kadar da annemin hayali beni hiç terketmedi. Fakat uzun süre özlediğim, istediğim yerde durduğum zaman bir rüya gibi kayboldu bu. Tutuk, cesaretsiz ve neşesiz bir halde kala kaldım.

Halamı önce kayıkçılara sordum ve türlü cevaplar aldım. İçlerinden biri son fırtına sırasında onun bir süpürge sopasına binerek doğru Calais'ye giderken görüldüğünü söyledi. Ondan sonra Miss Betsey'i soruşturduğum arabacılar da aynı derecede saygısızca davranarak kayıkçılar gibi şakalar yaptılar. Dükkâncılar ise ne dediğimi dinlemeyerek bana göre bir şeyleri olmadığını söylediler. Param bitmişti, artık satacak bir şeyim de yoktu. Aç, susuz ve bitkindim. Sanki Londra'da kalmışcasına amacımdan yine de uzaktaydım.

Sabahı böyle soruşturmalarla geçirdim. Boş bir dükkânın kapısının önündeki basamaklarda otururken arabasıyla yaklaşan bir arabacı atlarından birinin çulunu düşürdü. Bunu kendisine verirken adamın yüzünde uysalca bir şeyler sezdim. Bundan cesaret alarak ona Miss Trotwood'un nerede oturduğunu bana söyleyip söyleyemeyeceğini sordum.

Adam, «Trotwood,» dedi. «Dur bakayım. Bu ismi biliyorum ben. Yaşlı bir kadın değil mi o?»

— «Evet,» diye cevap verdim. «Gerçekten.»

Arabacı, «Şöyle dimdik bir kadın,» dedi. «Baston yutmuş gibi.»

— «Evet,» diye mırıldandım. «Öyle olduğunu sanırım.»

Adam, «Daima elinde bir çanta taşır değil mi?» dedi.

«Şöyle koskocaman bir çanta? Çok da aksidir? İnsana ne tıverir?»

Ne kadar da doğru tanımlamıştı. Bunu açıklarken bütün cesaretim de kırıldı.

Arabacı, «Dur sana tarif edeyim,» dedi. «Orayı tırmanırsın...» Kırbacıyla ilerideki tepeleri işaret ediyordu. «Denize bakan evlere gelinceye kadar yoluna devam edersin. Orada kadından sözedildiğini işiteceğini sanıyorum. Ama bana sorarsan ondan bir şey koparmak imkânsızdır. Onun için sen al bakayım şu peniyi.»

Bu hediyeyi minnetle kabul ederek, bu parayla bir somun ekmek aldım. Bu canlandırıcı yiyeceği yolda yiye yiye bir hayli yürüdüm. Küçük bir dükkâna girerek oradakilere bana Miss Trotwood'un nerede oturduğunu söylemek lûtfunda bulunup bulunmayacaklarını sordum. Bu sözleri tezgâhın arkasında duran ve genç bir kadın için pirinç tartan bir adama söylemiştim. Fakat kadın çabucak döndü.

— «Hanımımı mı soruyorsun? Ondan ne istiyorsun bakayım?»

— «Rica ederim...» diye mırıldandım. «Ben onunla konuşmak istiyorum.»

Genç kadın, homurdandı. «Daha doğrusu ondan bir şeyler dileneceksin!»

— «Hayır,» dedim. «Ne münasebet!» Fakat birdenbire aslında bundan başka bir amaçla gelmemiş olduğumu hatırlayarak, kıpkırmızı kesildim. Yüzüm alev alev yanıyordu.

Halamın hizmetçisi pirinci küçük bir sepete koyarak dükkândan çıktı. O arada bana peşinden gidebileceğimi söylemişti. Onun arkasından ilerledim. Çok geçmeden pek hoş, küçük bir eve geldik. Bunun büyük pencereli cumbaları vardı. Ön taraftaki çakıl taşı dökülmüş, dört köşe avlu veya bahçe çiçeklerle doluydu. İyice bakıldıkları belli

olan bu çiçeklerin kokuları da pek hoştu.

Genç kadın, «İşte bu Miss Trotwood'un evi,» dedi. «Burayı öğrendin artık. Sana bundan başka söylenecek bir sözüm de yok.» Bu lâflardan sonra beni bahçe kapısının önünde bırakarak çabucak eve girdi. Orada durmuş kederli kederli oturma odasının penceresine doğru bakıyordum. Yarı açılmış müslin bir perde, pencerenin pervazına çakılmış yuvarlak yeşil bir paravan ya da yelpaze, küçük bir masa ve büyük bir koltuk halamın o anda orada korkutucu bir ihtişamla oturduğunu düşünmeme sebep oluyordu.

Oraya gelinceye kadar ayakkabılarım iyice berbatlaşmıştı. Gecelik takkesi görevini üstlenen şapkam buruşup, çarpılmıştı. Hem lekelenmiş hem de yırtılmış olan pantolonumla gömleğim sanki ben bir korkulukmuşum gibi halamın bahçesindeki kuşları pekâlâ ürkütebilirdi. Saçlarım, Londra'dan ayrıldığımdan beri ne tarak ne de fırça yüzü görmüştü. İşte bu kötü görünüşümle kendimi o insanı ürküten halama tanıtmak için bekliyordum.

Oturma odasının penceresinde hiç bir şeyin kımıldamayışı ve o derin sessizlik halamın orada olmadığı izlenimini yaratıyordu. Bakışlarımı daha yukarıdaki pencereye doğru kaydırdım. Orada kırmızı yüzlü, ak saçlı uysal görünüşlü bir bey duruyordu. Adam acayip bir tavırla tek gözünü kapayarak bana bir kaç defa, «Evet,» der gibi başını salladı. Sonra da, «Hayır,» demek istermiş gibi. Güldü güldü, sonra da pencereden çekildi.

Bu beklenmedik hareket beni o kadar şaşırttı, o kadar endişelendirdi ki... Tam oradan usulca uzaklaşacağım sırada evden bir hanım çıktı. Bonesinin üzerine bir mendil bağlamıştı. Ellerine bahçe eldivenleri geçirmiş, bir de koskocaman bir bıçak almıştı. Onun Miss Betsey olduğunu hemen anladım. Çünkü evden avına sezdirmeden yaklaşan bir avcı gibi fırlamıştı. Tıpkı zavallı anneciğimin anlat-

tığı gibi yürüyordu. Blunderstone Karga Yuvası'ndaki bahçemizin yolunda da böyle ilerlemişti işte.

Miss Betsey, başını sallayarak ve uzaktan havayı sanki bıçağıyla yaracakmış gibi bir hareket yaparak, «Defol!» dedi. «Haydi git! Buraya çocuklar giremez!»

Onun sert adımlarla bahçenin köşesine giderek, oraraki küçük bir kökü kazışını heyecanla, yüreğim ağzımda seyrettim. Sonra bütün cesaretimin kırılmış olmasına rağmen o büyük ümitsizliğim yüzünden usulca ilerleyerek gidip halamın yanında durdum. Parmağımla ona dokundum.

— «Afedersiniz, efendim,» diye başladım.

İrkilerek başını kaldırdı.

— «Hala, rica ederim...»

O zamana kadar duymadığım, duyamayacağım da hayret dolu bir sesle, «Ha?» diye bağırdı Miss Betsey.

— «Afedersiniz, halacağım, ben sizin yeğeninizim.»

Halam, «Ah, Allahım!» diyerek bahçe yoluna çöküverdi.

— «Ben Suffolk'da Blunderstone'dan David Copperfield'im...» dedim. «Siz benim doğduğum gece oraya gelmiş ve sevgili anneciğimi gömüşsünüz. Onun ölümünden sonra kimse bana aldırmadı, beni adam yerine koymadı. Bana hiç bir şey öğretilmedi. Sonra da, 'Ne halin varsa gör,' gibi beni silkeleyip attılar ve bana lâyık olmayan bir işe soktular. Bu yüzden size kaçtım. Yola çıkarken soyuldum ve buraya kadar yürüdüm.» Tam burada birdenbire kendimi bırakıverdim ve şiddetle hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladım.

Halam çakılların üstünde oturmuş bana bakıyordu. Ben ağlamaya başlayınca telâşla ayağa fırladı. Beni yakaladığı gibi oturma odasına soktu. Orada yaptığı ilk iş bir şişe çıkarmak ve bunların içindekilerin bir kısmını ağzıma dökmek oldu. (Ağzıma anason, su, ançüvez salçası ve sa-

lata sosu tadı geldiğinden eminim.) Halam bunları bana yutturduktan sonra hıçkırıklarımı hâlâ tutamadığım için beni kanapeye yatırdı. Kendisi de geçip bunun arkasına oturarak, zaman zaman, «Allah bize acısın!» diye bağırmaya başladı.

Bir süre sonra çıngırağı çaldı. Hizmetçisi gelince de, «Janet,» dedi. «Yukarı çık. Mr. Dick'e saygılarımı ilet ve ona kendisiyle konuşmak istediğimi söyle.»

Janet benim kanapede yattığımı görünce biraz şaşırdı fakat bu emri yerine getirmeye gitti. Halam ise ellerini arkasında kavuşturarak odada bir aşağı bir yukarı dolaşmaya başladı. Bana yukarıdaki pencereden yan yan bakan bey gülerek içeriye girinceye kadar devam etti buna.

Halam, «Mr. Dick,» dedi. «Budalalık etme. İstediğin zaman hiç kimse senden daha akıllı ve ihtiyatlı olamaz.»

O bey hemen ciddileşti.

Halam, «Mr. Dick,» diye devam etti. «Sen benim David Copperfield'den sözettiğimi işittin miydi hiç?»

Mr. Dick, «David Copperfield?» dedi. «David Copperfield?» Ah, evet, tabii. David, muhakkak.»

Halam, mırıldandı. «İşte bu da onun çocuğu... Oğlu onun.»

Mr. Dick, «Oğlu mu?» dedi. «David'in oğlu? Öyle mi?»

Halam, «Evet,» diye devam etti. «O kaçmış. Ah! Bu çocuğun kız kardeşi Betsey Trotwood hiç bir zaman kaçmazdı.» Halam, başını salladı. Doğmamış olan o kızın karekterinden çok emindi.

Mr. Dick, «Ah,» dedi. «Demek onun hiç bir zaman kaçmayacağını düşünüyorsunuz?»

Halam sert bir sesle, «Allah bu adamın lâyığını versin!» diye bağırdı. «Ben onun kaçmayacağını kesinlikle bilmiyor muyum? Kız, isim annesiyle beraber oturacak-

tı. Birbirimizi çok sevecektik. David'in kız kardeşi Betsey Trotwood kimden kaçacaktı? Nereye kaçacaktı?»

Mr. Dick, «Hiç bir yere,» dedi.

Halam, «İyi ya,» diye cevap verdi. «İşte küçük David Copperfield'i görüyorsun. Şimdi sana soruyorum: onu ne yapacağım?»

Mr. Dick, aciz bir tavırla, «Onu ne mi yapacaksınız?» diyerek başını kaşıdı. «Ah! Onu ne mi yapacaksınız?»

Halam ciddi bir tavır takınarak, işaret parmağını havaya kaldırdı. «Evet. Haydi! Pek yerinde, uygun bir fikir istiyorum.»

Mr. Dick, boş gözlerle bana baktı. «Ben sizin yerinizde olsaydım, o zaman...» Beni incelerken bir yerlerden esinlenmişti anlaşılan. Çabucak, kesin bir tavırla ekledi. «Kendisini yıkardım!»

Halam, sebebini o sırada anlayamadığım sessiz bir zaferle döndü. «Janet! Mr. Dick bize doğru yolu gösteriyor. Banyoyu ısıt.»

Bu konuşmanın beni çok ilgilendirmesine rağmen yine de halamı, Mr. Dick'i ve Janet'i iyice süzmüştüm.

Halam, uzun boylu, sert yüzlü bir kadındı. Fakat hiç de çirkin değildi. Yüzünde, sesinde ve duruşunda bir inat, bir katılık vardı ama hatları hoş ve güzeldi. Özellikle keskin bakışlı, parlak gözleri dikkatimi çekti. Kırçıl saçlarını sade bir şekilde ortadan ayırıp taramış ve başına kurdeleleri çenenin altından bağlanan bir bone giymişti. Belinin yanına altından bir erkek saati takmıştı. Blûzunun keten yakası bir gömleğinkini andırıyordu. Kol kapakları da erkek manşetine benzemekteydi.

Mr. Dick ise daha önce de söylediğim gibi kır saçlı, kırmızı yüzlüydü. Hakkında bütün bunları söylemekle onu tarif etmiş de sayılabilirdim. Ama başka bir şey daha vardı. Mr. Dick'in boynu tuhaf bir şekilde büküktü. Ama yaşlılıktan değil. Adam bana Mr. Creakle'ın öğrencilerinden

birinin dayak faslından sonraki halini hatırlattı. Gri gözleri iri ve patlakçaydı. Garip, sulu bir parlaklıkları vardı bu gözlerin.

Janet, ondokuz yirmi yaşlarında güzel, kanlı canlı, sağlıklı bir kızdı. Düzen ve temizlik sembolü gibiydi o. Janet, halamın özellikle insanlığı red ve terketmek konusunda eğitmek üzere hizmetine ve himayesine aldığı bir dizi kızdan biriydi. Kızlar, bu insanlıktan vaz geçme kursunu fırıncıyla evlenerek tamamlıyorlardı.

Janet, banyoyu hazırlamaya gitmişti. Fakat sonra halam birdenbire öfkeyle kaskatı kesilerek ödümü patlattı. Sesi, «Janet! Eşekler!» diye rahatlıkla bağıramıyacak kadar kısılmıştı hiddetinden.

Bunun üzerine Janet merdivenlerden koşarak indi, ön taraftaki küçük çim alana çıkarak iki hanımın binmiş olduğu semer vurulmuş bir çift eşeği kovaladı. Halam ise evden fırlayarak, bir çocuğun sırtına yerleşmiş olduğu üçüncü merkebi dizginlerinden yakaladı. Hayvanı döndürerek uzaklaştırdı. O arada zavallı yaramazın yüzüne tokadı da indirdi.

Halamın o küçük çimenlik konusunda geçiş hakkı olup olmadığını hâlâ bilmiyorum. Bu ana kadar öğrenmiş değilim bunu. Fakat Miss Betsey kendi kendine kafasından böyle bir hakkı olduğuna kensinlikle karar vermişti. Onun için hayatta en büyük rezalet, en haysiyet kırıcı davranış bir eşeğin o tertemiz yerden geçmesiydi. Bu suçu işleyen çocukların üzerine dökülmek üzere testiler dolusu su hazır bekletiliyordu. Kapının arkasında sopalar duruyor ve ardı arkası kesilmeyen savaş devam edip gidiyordu. Banyo hazır olmadan üç defa alârma geçildi. Bu kesintiler bana bir sebepten daha da gülünç geldi. Çünkü o sırada halam bana kaşıkla et suyu içiriyordu. Tam kaşığı sokması için ağzımı açarken Miss Betsey bunu tekrar kâseye koyuyor ve, «Janet! Eşekler!» diye bağırarak,

hücuma geçmek üzere dışarı fırlıyordu.

Banyo beni çok rahatlattı. Yıkandıktan sonra bana Mr. Dick'e ait bir gömlekle bir pantolonu giydirdiler. Bunun üzerine de iki üç tane büyük şal sardılar. Hem uykum vardı, hem de çok bitkindim. Çok geçmeden tekrar kanapeye uzanarak daldım.

Ben uyandıktan kısa bir süre sonra yemek yedik. Sofrada oturmak ve kollarımı oynatmak bana bir hayli zor geldi. O arada halamın beni ne yapacağını öğrenmeyi çok istiyordum. Bu bakımdan pek endişeliydim. Fakat halam yemeğini derin bir sessizlik içinde yedi. Sadece zaman zaman, «Allah bize acısın!» diyordu.

Sofra örtüsü kaldırıldıktan ve şeri sürahisi masaya konulduktan sonra halam tekrar Mr. Dick'i çağırttı. Miss Betsey, adamdan hikâyemi dinlemesini isteyince Mr. Dick de elinden geldiği kadar akıllıca bir tavır takınmaya çalıştı. Halam başımdan geçenleri bana, ağır ağır, arka arkaya sorular sorarak anlattırdı.

Hikâyem sona erince de, «O zavallı talihsiz bebeciğe ne oldu da, zavallı kalkıp tekrar evlendi?» dedi. «İşte bunu anlayamıyorum.»

Mr. Dick, bir tahminde bulunmaya çalıştı. «Belki de o ikinci kocasına âşık oldu.»

Halam, tekrarladı. «Âşık mı oldu? Ne demek istiyorsun? Zavallının bunu yapması çok mu gerekliydi?»

Mr. Dick biraz düşündükten sonra sırıttı. «Belki bunu zevki için yaptı.»

Halam, «Zevk ha?» diye cevap verdi. «Zavallı Bebecik için bu iş muhakkak çok zevkli oldu! Sen kalk, sana şöyle ya da böyle kötü, davranacağı muhakkak olan bir köpeğe saf saf inan.»

Devam etti. «Sonra o Pagan isimli kadın! Şu Peggotty! Ondan sonra o da kalkıp evlenmiş!» Halam başını salladı. «Kocasının onu bir güzel döveceğini umarım!»

Dadım hakkında böyle bir karara ve yargıya varılmasına dayanamazdım. Halama çok yanıldığını söyledim. Peggotty'nin dünyanın en iyi, en dürüst, en sadık, en bağlı, en fedakâr dostu ve hizmetçisi olduğunu, onun beni daima çok sevdiğini anlattım. Anneme de aynı sevgiyle bağlı olduğunu ilâve ettim. Sığınmak için Peggotty'e gitmeyi düşündüğümü, fakat durumumu gözönüne alarak başına bir dert açmaktan korktuğumu açıklamağa çalışırken kendimi tutamadım. Dediğim gibi bunu anlatmaya çalışırken dayanamayarak ağlamaya başladım. Yüzümü avuçlarıma gömerek masaya dayadım.

Halam, «Vay vay vay...» dedi. «Çocuk kendisini koruyan kimseleri savunmakta çok haklı... Janet! Eşekler!»

O bahtsız eşekler olmasaydı halamla tamamiyle anlaşacaktık. Buna inanıyordum. Halam elini omzuma koymuştu. Benim de içimden ona sarılmak, beni koruması için yalvarmak geliyordu. Ama bu kesinti bütün o şefkat ve isteklerden vaz geçilmesine sebep oldu.

Çaydan sonra karanlık basıncaya kadar pencerenin önünde oturduk. Sonra Janet şamdanlarla bir tavla kutusunu masaya bıraktı. Perdeleri çekti.

Halam yine daha önce yaptığı gibi ciddi bir tavır takınarak işaret parmağını havaya kaldırdı. «Şimdi, Mr. Dick, sana bir soru daha soracağım. Şu çocuğa bak.»

Mr. Dick, yüzünde hayret ve dikkatle, «David'in oğluna mı?» dedi.

Halam, «Evet, tabii,» diye cevap verdi. «Şimdi onu ne yaparsın?»

Mr. Dick, «David'in oğlunu mu ne yaparım?» dedi.

Halam, başını salladı. «Evet. David'in oğlunu.»

Mr. Dick, «Ah!» dedi. «Evet. Onu... onu... onu yatağına yatırırım.»

Halam, yine daha önce farkettiğim o sakin zaferle, «Janet!» diye haykırdı. «Mr. Dick bize doğru yolu göste-

riyor. Eğer yatak hazırsa çocuğu yukarı çıkaralım.»

Evin en üst katındaki oda pek hoştu. Ayın parlak ışıklarının aydınlattığı denize bakıyordu. Dua ettikten sonra beyaz perdeli karyolanın bende uyandırdığı rahatlık ve minneti hâlâ hatırlıyorum. Usulca yatağa uzanmak, kar gibi beyaz çarşafların arasına süzülmek rahatlık ve minnet duygularımı daha da derinleştirdi. Gece göğünün altında uyuduğum o ıssız yerleri nasıl düşündüğümü, bir daha evsiz barksız kalmamak ve yuvasızları hiç bir zaman unutmamak için nasıl dua ettiğimi de hatırlıyorum. Ondan sonra nasıl rüyalar dünyasına uçuverdiğimi de hatırladığım gibi.

XIV

Halam benim hakkımda karar veriyor

Ertesi sabah aşağıya indiğim zaman halamın derin düşüncelere dalmış olduğunu gördüm. Dirseklerini tepsiye dayamıştı. Semaverden akan suyun demliği doldurup taşırdığının farkında bile değildi. Onun beni düşündüğünden emindim. Halamın benimle ilgili niyetlerini büsbütün merak ediyordum şimdi. Endişem de iyice artmıştı.

Kahvaltısı sona erince halam iskemlesinde arkasına yaslandı. Kollarını kavuşturarak beni öyle bir dikkatle süzdü ki, utancımdan ne yapacağımı şaşırdım. Kahvaltımı henüz bitirmemiştim. Şaşkınlığımı gizlemek için yemeğe devam etmeye çalıştım. Fakat bıçağım çatalımın

üstünden yuvarlandı. Çatalım bıçağımı çelmeledi. Çayımı içerken de az kalsın boğuluyordum.

Halam uzun bir sessizlikten sonra, «Merhaba!» dedi.

Başımı kaldırarak onun keskin, parlak gözlerine saygıyla baktım.

Halam, ekledi. «Ona yazdım.»

— «O...»

Halam, «Üvey babana,» dedi.

Korkuyla, «O benim nerede olduğumu biliyor mu, halacığım?» diye sordum.

Halam, başını salladı. «Ben bunu kendisine açıkladım.»

Kekeledim. «Beni... ona... mı... teslim... edeceksiniz?»

Halam, «Bilmiyorum,» dedi. «Bakalım.»

— «Ah!» diye bağırdım. «Mr. Murdstone'a geri dönmek zorunda kalırsam ne yaparım bilmem?»

Halam, yine başını sallayarak, «Ben bu konuda bir şey bilmiyorum,» dedi. «Onun için bu sorunu cevaplandıramam. Bakalım, göreceğiz.»

Bu sözler karşısında bütün neşem ve ümidim kırıldı. Kederli kalbim ağır bir yükün altında eziliyordu. Halam kaba bir kumaştan yapılmış bir önlük takarak çay fincanlarını yıkadı. Sonra ekmek kırıntılarını süpürdü. Eşyaların tozunu alarak, odayı düzeltti. Bu işler bittikten sonra da dikiş kutusunu çıkararak bir koltuğa yerleşti. İş işlemeye başladı.

İğnesine iplik geçirirken, «Yukarı çıkmanı istiyorum,» dedi. «Mr. Dick'e saygılarımı ilet. 'Anıt'ının ne âlemde olduğunu öğrenmek beni çok memnun edecek.»

Çabucak ayağa fırladım.

Halam, «Mr. Dick'in pek kısa bir isim olduğunu düşünüyorsun her halde...» diye ekledi.

İtiraf ettim. «Gerçekten dün bunun oldukça kısa bir ad olduğunu düşündüm.»

Halam, kurumlu bir tavır takındı. «Onun daha uzun bir adı olmadığını sanmamalısın. Babley... Mr. Richard Babley. Ama ne yaparsan yap sakın kendisini bu isimle çağırma. Adına hiç dayanamaz. Bu kendisinin garip taraflarından, özelliklerinden biridir. Buradaki adı Mr. Dick! Başka her yerdeki de öyle. Yani, her hangi bir yere gitseydi, demek istiyorum... Ama gitmiyor. Onun için dikkatli ol, çocuğum ve onu Mr. Dick'ten başka bir adla çağırma.»

Bu emre uyacağıma söz verdim. Halamın haberini Mr. Dick'e bildirmek için yukarı çıktım. Mr. Dick, elinde uzun saplı bir mürekkep kalemi, yazı yazıyordu. Başı neredeyse kâğıda değecekti. Dick, işine o kadar dalmıştı ki, o beni farkedinceye kadar etrafımı incelemek için bol bol zaman buldum. Bir köşede kâğıttan yapılmış koskocaman bir uçurtma duruyordu. Bundan başka odada yığınla el yazısıyla yazılmış kitap müsveddesi, sürüyle kalem ve kilolarla mürekkep olduğunu gördüm. (Adamda galiba mürekkep dolu yarım galonluk şişelerden düzinelerle vardı.)

Mr. Dick, kalemini bırakarak, «Ha!» dedi. «Dünya ne âlemde?» Alçak bir sesle ilâve etti. «Sana bir şey söyleyeyim mi? Çılgın bir dünya bu! Tımarhaneden farksız bir yer, oğlum!»

Ona halamın haberini tekrarladım.

Mr. Dick, cevap olarak, «Eh,» dedi. «Kendisine selâmlarımı söyle. Ve... bir... bir başlangıç yaptım sayılır. Sen okula gittin mi?»

— «Evet, efendim,» diye cevap verdim. «Kısa bir süre.»

Mr. Dick, ciddi bir tavırla bana bakarak, «Kral Birinci Charles'ın kafasını kestirttiği tarihi hatırlıyor mu-

sun?» diye sordu. Bunu yazmak için kalemini de almıştı yine.

Bu olayın bin altıyüz kırk dokuzda olduğunu sandığımı söyledim.

Mr. Dick, kalemiyle kulağını kaşıyarak, «Eh...» diye cevap verdi. «Kitaplar öyle yazıyor. Ama bu nasıl olabilir? Bunu anlayamıyorum. Eğer olay bu kadar zaman önce olduysa, o vakit onun etrafındaki adamlar o hatayı nasıl yaptılar? Kafası kesildikten sonra başının içindeki dertlerin bazılarını alıp nasıl benimkinin içine soktular?»

Buna pek şaştım ama Mr. Dick'e de bu konuda bilgi de veremedim.

Mr. Dick, «Bunu bir türlü doğru dürüst öğrenemiyorum,» dedi. «İşte çok garip bu. Ama neyse! Zamanımız bol! Miss Trotwood'a saygılarımı söyle. Hızla ilerliyorum.»

Tam çıkacağım sırada Mr. Dick dikkatimi uçurtmaya çekti.

— «E, bu uçurtmaya ne dersin bakalım?»

Pek güzel olduğunu söyledim. İki metre yüksekliğinde vardı uçurtma.

Mr. Dick, «Uçurtmayı ben yaptım,» diye mırıldandı. «Sen ve ben, gidip onu uçururuz. Şunları görüyor musun?»

Uçurtmanın kâğıdını gösteriyordu. Bunun üzeri sık yazılarla doluydu.

Mr. Dick, devam etti. «Sicim bol. Uçurtma iyice yükseldiği zaman gerçekleri de ta uzaklara kadar götürmüş oluyor. İşte ben onları böyle yayıyorum.»

Ben tekrar aşağıya inince, halam, «E, çocuğum,» dedi. «Mr. Dick bu sabah ne durumdaymış?»

Ona adamın selâmlarını yolladığını ve işinin gayet iyi ilerlediğini söyledim.

Halam sordu. «Onun hakkında ne düşünüyorsun?»

Kekeledim. «O... Mr. Dick... şey mi? Bunu soruyo-

rum... çünkü bilmiyorum, halacığım. Yani o... aklını mı kaçırmış?»

Halam, «Ne münasebet!» dedi.

Hafif bir sesle mırıldandım. «Ya?...»

Halam, «Ona deli diyenler çıktı,» diye cevap verdi. «Ona çılgın demek küstahlığını gösterenler de kibar ve iyi kimselerdi. Mr. Dick bir bakıma uzaktan akrabam olur benim. Eğer ben olmasaydım, kendi ağabeysi onu tımarhaneye kapatacak ve ölünceye kadar da oradan çıkarmayacaktı.»

Halam elbisesini düzelterek başını salladı. «Onun pek sevdiği bir kız kardeşi de vardı. Ama o da diğerlerinin yaptığını yaptı. Yani evlendi. Kocası ise diğer erkeklerin yaptığını tekrarladı. Yani kadını mutsuz etti. Bu Mr. Dick'i öyle bir etkiledi ki, hummaya tutuldu adam. O sana Kral Birinci Charles hakkında bir şey söyledi mi, çocuğum?»

— «Evet, söyledi, hala.»

Halam, «Ah!» dedi. «O bu meseleyi mecazi olarak bu şekilde anlatıyor. Hastalığını büyük bir kargaşalığa bağlıyor. Ve o şahsı kullanmayı tercih ediyor... Neden tercih etmesin?»

— «Tabii, halacığım,» dedim.

Halam da. «Tabii bu ciddi bir konuşma tarzı değil. Onun için de 'Anıt'ında bu konuyla ilgili bir tek kelime bile bulunmaması için ısrar ediyorum.»

— «Yazdığı kendi tarihçesiyle mi ilgili, hala? Yani o Anıt?»

Halam, «Evet, çocuğum,» dedi. «Baş Yargıcı, öyle birini ya da Lord Bilmemkimi kendi işleriyle ilgili olarak anıtlaştırmaya çalışıyor. Bunu henüz hazırlayamadı ama önemli değil. Hiç olmazsa uğraşacak bir şey buluyor.»

Sonradan Mr. Dick'in on yıldan daha uzun bir süredir Kral Birinci Charles'ın 'Anıt'a girmesini engellemeye çalıştığını öğrendim. Ama Kral yine de esere süzülüyordu ve şimdi de onun içindeydi.

Halam, «Daima söyledim, yine de söylerim,» dedi. «O adamın kafasının nasıl olduğunu benden başka kimse bilemez! Bazan uçurtma uçurmaktan hoşlanıyorsa bundan ne çıkar? Franklin de uçurtma uçururdu!»

Zavallı zararsız Mr. Dick'i bu biçimde savunması genç kalbimde sadece kendi bakımımdan bencilce bir ümit uyanmasına sebep olmadı, hiç de bencilce olmayan bir duyguyla halama ısınmamı sağladı.

Halamın Mr. Murdstone'a yazdığı mektubun cevabı gelinceye kadar müthiş bir kaygıyla kıvrandım durdum. Halam bana adamın ertesi gün geleceğini söyledi. Korkunç bir dehşete kapıldım o zaman.

Ertesi gün halam pencerenin önünde iş işledi, ben de onun yanında oturdum. Böylece saatlar geçti. Akşam yaklaşıyordu artık. İşte o sırada büyük bir korku ve üzüntüyle Miss Murdstone'un geldiğini gördüm. Kadın eğere yan binmişti. Hayvanı o kutsal çimenlikten geçirerek, kapının önünde durdurdu.

Halam pencereden yumruğunu ve başını sallayarak, «Gidin oradan!» diye haykırdı. «Başkasının topraklarına girmeye nasıl cüret edebiliyorsunuz? Gidin diyorum! Ah! Seni küstah yaratık seni!»

Halam o kadar öfkelenmişti ki, işte bu yüzden dışarı fırlayamadı sanırım. O fırsattan faydalanarak Miss Betsey'e misafirin kim olduğunu söyledim. O sırada yaklaşmakta olan beyin de Mr. Murdstone olduğunu haber verdim kendisine.

Halam, «Kim olursa olsun, bana vız gelir!» diye bağırdı. «Toprağıma girilmesine izin veremem! Gidiniz! Janet, onu döndür! Çeke çeke götür!» Hızlı bir savaş baş-

ladığını gördüm. Eşek dört ayağının her birini bir tarafa dayamış, herkese karşı koyuyordu. Janet yuları yakalamış hayvanı döndürmeye çalışırken, Mr. Murdstone onu ileriye doğru götürmek için uğraşıyordu. Miss Murdstone, güneş şemsiyesiyle Janet'e vurdu. Bir kaç oğlan çocuk avaz avaz bağırdılar. Fakat genç suçlular arasında eşeğin koruyucusunun bulunduğunu birdenbire farkeden halam, hızla dışarı fırladı. Çocuğun üstüne atılarak onu yakaladı. Sürükleye sürükleye bahçeye soktu. Çocuğun ceketi tepesine kadar çıkmıştı, topukları yeri çiziyordu. Halam, Janet'e polisleri çağırması için seslenerek çocuğu sıkıca bahçede tuttu. Ama bu fazla sürmedi. O küçük yaramaz kaçıp kurtulma konusunda çok ustaydı. Kısa bir süre sonra bağıra çağıra uzaklaştı. Eşeğini de alıp götürdü tabii.

Miss Murdstone merkepten inmişti. Şimdi kardeşiyle birlikte basamakların aşağısında bekliyordu. Halam, büyük bir ağırbaşlılıkla, hızlı hızlı yürüyerek onların önünden geçip eve girdi. Janet onların geldiğini haber verinceye kadar da iki kardeşi hiç farketmemiş gibi davrandı.

Titreyerek, «Ben gideyim mi, hala?» diye sordum.

Halam, «Hayır, efendim,» dedi. «Ne münasebet!» Bu sözleri söylerken beni yakınındaki bir köşeye itti. Bir iskemleyle de yolumu kapattı. Orada kalakaldım. Ve o köşeden Mr. ve Miss Murdstone'un içeri girdiklerini gördüm.

Halam, «Ah,» dedi. «Önce kime itiraz etmek zevkine eriştiğimin farkında değildim. Fakat kimsenin eşekle o çim alandan geçmesine izin vermiyorum. Bu konuda ayrıcalık tanıyamam. Kimsenin böyle bir şey yapmasına razı olmuyorum.»

Miss Murdstone, «Bu düzen ve kanununuz yabancıların durumunu güçleştiriyor,» diye cevap verdi.

Halam, mırıldandı. «Öyle mi?»

Mr. Murdstone, çarpışmanın yeniden başlamasından

korkuyordu anlaşılan. Hemen söze karıştı. «Miss Trotwood!»

Halam o keskin bakışlı gözleriyle adamı şöyle bir süzdü. «Ah, afedersiniz. Siz Blunderstone'da 'Karga Yuvası'nda oturan ve artık ölmüş olan yeğenim David Copperfield'in dul karısıyla evlenen Mr. Murdstone'sunuz değil mi? Doğrusu oraya neden 'Karga Yuvası' dendiğini de bilmiyorum ya!»

Mr. Murdstone, «Evet, ben oyum,» dedi.

Halam, «Kusuruma bakmayın ama,» diye cevap verdi. «O zavallı çocuğa yaklaşmasaydınız, bu çok daha iyi, çok daha mutluluk verici bir şey olurdu.»

Miss Murdstone, öfkeleniverdi. «Miss Trotwood'un şu ana kadar söylediklerini ben de kabul ediyorum. Arkasından yas tutup ağladığımız Clara çeşitli bakımlardan gerçekten bir çocuktu.»

Halam, «Bizim yaşımız ilerliyor, madam,» dedi. «Ve güzelliğimiz ve çekiciliğimiz yüzünden hiç bir zaman mutsuz olamayacağız. Clara hakkında söylenilen sözlerin bizim için tekrarlanamayacağını düşünerek teselli bulmalıyız.»

Miss Murdstone, «Orası muhakkak,» diye cevap verdi ama bunu pek memnunlukla, nezaketle yapmamış gibi de geldi bana. «Söylediğiniz gibi eğer kardeşim böyle bir evlilik yapmasaydı, bu muhakkak ki kendisi için daha iyi ve mutlu bir şey olurdu. Ben daima böyle düşündüm.»

Halam, mırıldandı. «Öyle düşündüğünüzden hiç şüphem yok.» Çıngırağı çaldı. «Janet! Mr. Dick'e saygılarımı söyle. Kendisine rica et aşağıya insin.»

Adam gelinceye kadar halam hiç kımıldamadan dimdik oturdu. Kaşlarını çatmış, gözlerini duvara dikmişti. Mr. Dick içeri girince halam onu diğerleriyle tanıştırdı.

— «Mr. Dick. Eski ve samimi bir dost. «Halam, aptal aptal bakınarak baş parmağını ısıran Mr. Dick'e ihtar

etmek için kelimelere basa basa, «Onun düşüncelerine ve kararlarına güvenirim,» diye ekledi.

Bu söz üzerine Mr. Dick parmağını ağzından çekerek, yüzünde ciddi ve dikkatli bir ifadeyle grupun ortasında durdu.

Halam Mr. Murdstone'a bakarak başını hafifçe eğince adam sözlerine devam etti. «Miss Trotwood. Mektubunuzu alınca buna yazıyla cevap vermek yerine, yolculuğun bütün yoruculuğuna rağmen kalkıp gelmemin daha iyi olacağını düşündüm. Bunun sebebi kendime karşı haksızca davranmamış olmak isteği, belki daha da önemlisi size olan saygı hissimdi.»

Halam, hâlâ dikkatle onu süzüyordu. «Teşekkür ederim. Bana önem vermeniz şart değil.»

Mr. Murdstone, konuşmasına, «Arkadaşlarından ve işinden kaçan bu mutsuz çocuk,» diye devam etti.

Ablası hemen söze karışarak herkesin dikkatini benim ne olduğu pek anlaşılmayan kılığıma çekti. «Onun kıyafeti de bir rezalet! Utanılacak bir şey bu!»

Kardeşi, «Jane Murdstone,» dedi. «Sözlerimi kesmemek lûtfunda bulunmanı rica edeceğim. Bu mutsuz çocuk, Miss Trotwood, evde bir sürü derte kaygıya yol açtı. Hem artık ölmüş olan sevgili karımın sağlığı sırasında, hem de ondan sonra. Karakter bakımından âsi, huysuz bir çocuk. Son derecede öfkeli, şiddete düşkün. Serkeş. yola gelmez, küstah bir insan. Hem ablam, hem ben onun ahlâksızca taraflarını düzeltmeye çalıştık ama çabalarımızın hiç bir etkisi olmadı. Bu ciddi ve tarafsız yargıyı benim, —bizim— ağzımızdan duymanızın daha doğru olacağını düşündüm. Daha doğrusu düşündük. Çünkü ablamdan gizlim yoktur benim.»

Miss Murdstone, «Kardeşimin açıkladığı şeylerin onaylanmasına gereklilik duymuyorum,» dedi. «Fakat müsaadenizle şunu açıklayacağım: bence dünyadaki ço-

cukların içinde en kötüsü budur.»

Halam, kısaca, «Sert!» dedi.

Miss Murdstone, cevap verdi. «Gerçekler göz önüne alınırsa hiç de sert değil bu sözler!»

Halam, «Hah!» diye mırıldandı. «Evet, efendim?»

Mr. Murdstone, «Bu çocuğun en iyi ne şekilde yetiştirileceği konusunda kişisel düşüncelerim var,» diye sözlerine devam etti. Adamla halam birbirlerini dikkatle süzüyorlardı. Ve Mr. Murdstone'un suratı karardıkça kararıyordu. «Bu düşünceler bir ölçüde onun hakkındaki bilgime, bir ölçüde de kendi mali durumuma dayanıyor. Düşüncelerim bakımından sadece kendime karşı sorumluyum. Onlara göre hareket ederim. Onlardan hiç sözetmem. Bu çocuğu arkadaşımın kendisine göz kulak olabileceği şerefli bir işe koymam, onun bundan memnun kalmayarak kaçması, etrafta bir serseri gibi dolaşması, yırtık pırtık elbiselerle buraya, size yalvarmaya gelmesi bence yeterli, Miss Trotwood. Ona bu konuda yardım etmenizin doğuracağı sonuçları, —bunların bildiğim kadarını— şerefli bir şekilde gözlerinizin önüne sermek istiyorum.»

Halam, «Önce şu şerefli işle ilgilenelim,» dedi. «Eğer o sizin kendi oğlunuz olsaydı, herhalde onu yine aynı işe sokardınız. Öyle değil mi?»

Miss Murdstone, hemen «O benim kardeşimin öz oğlu olsaydı,» diye atıldı. «O zaman karakteri pek farklı olurdu muhakkak ki.»

Halam, «Ya da,» dedi. «Annesi olan o zavallı çocuk sağ olsaydı, David yine o şerefli işe girerdi. Öyle değil mi?»

Mr, Murdstone, kafasını hafifçe eğdi. «Clara, ablam Jane Murdstone'la en iyi çare olarak kararlaştırdığımız hiç bir şeye karşı durmazdı sanırım.»

Miss Murdstone da herkesin duyabileceği bir homurtuyla bunu onayladı.

Halam, «Hıh!» dedi. «Zavallı bebecik.»

Durmadan paralarını şıkırdatan Mr. Dick, cebindeki paraları o kadar gürültüyle şangırdatıyordu ki halam onu bir bakışıyla durdurmak zorunda kaldı. Sonra da, «Zavallı çocuğun geliri de kendisiyle birlikte mi öldü?» diye sordu.

Mr. Murdstone, cevap verdi. «Onunla birlikte öldü.»

— «O önemsiz malı mülkü, —o evle bahçe,— neydi onun adı? İçinde karga olmayan 'Karga Yuvası, oğluna kalmadı mı?»

Mr. Murdstone, «Evle bahçe kendisine ilk kocası tarafından hiç bir şarta bağlı olmaksızın bırakılmıştı,» diye başladı.

Fakat halam onu müthiş bir öfke ve sabırsızlıkla susturdu. «Hay Allah, bunu söylemenize gerek yok, efendi! David Copperfield de bir takım şartları tam düşünecek adamdı ya! Bunları gözüne soksaydınız yine de farketmezdi! Tabii evle bahçe zavallı bebeğe hiç bir şarta bağlı olmaksızın bırakıldı. Fakat —o tekrar evlendiği zaman— kısacası, hayatını sizinle birleştirmeye karar vererek, felâkete giden o adımı attığı vakit hiç kimse çıkıp oğlu adına bir iki kelime söylemedi mi? Açık konuşuyorum ben.»

Mr. Murdstone, «Ölmüş olan karım ikinci kocasını severdi, efendim,» dedi, «ona olan güveni sonsuzdu.»

Halam, ona bakarak kafasını salladı. «Ölmüş olan karınız dünyanın en saf, en mutsuz, bebeğiydi, efendim. O böyle bir insandı işte. E, şimdi ne söyleyeceksiniz bakalım?»

Adam, «Sadece şunu, Miss Trotwood,» diye karşılık verdi. «Ben buraya David'i almaya geldim. Kayıtsız şartsız bana teslim edilecek. Kendisine uygun gördüğüm gibi

davranacağım. Onu doğru bulduğum tarzda idare edeceğim. Buraya vaadlerde bulunmaya, her hangi bir kimseye söz vermeye de gelmedim. Ona şikâyetleri, işten kaçması konusunda yardım etmeyi düşünmüş olmanız imkân dahilinde, Miss Trotwood. Karşınızdakini yatıştırmak, onun teveccühünü kazanmak istermiş gibi davranmadığınızı söylemeliyim. Bu haliniz bahsettiğim şeyin mümkün olduğunu düşünmeye zorluyor beni. Onun için size ihtar ediyorum. Eğer ona bir defa yardım etmeye kalkarsanız, bundan sonra da buna devam ederseniz, eğer şimdi onunla benim arama girerseniz, bunu daima yapmayı da göze almalısınız, Miss Trotwood. Ben oyun oynamam. Benimle oyun oynanmasına da izin vermem. Buraya ilk ve son defa David'i almaya geldim. Gitmeye hazır mı o? Eğer değilse, —siz de zaten onun hazır olmadığını söylüyorsunuz,— bunun sebebi benim için hiç de önemli değil. Eğer durum böyleyse kapım bundan sonra daima ona kapalı olacaktır. Sizin kapılarınızın ona açık olacağı da belli.»

Halam dimdik oturmuş bu konuşmayı büyük bir dikkatle dinliyordu. Ellerini bir dizinin üzerinde kavuşturmuştu. Amansız ve merhametsiz bir tavırla adamı süzmekteydi. Mr. Murdstone'un sözleri sona erince tavırlarını hiç bozmadan gözlerini Miss Murdstone'a doğru kaydırdı. Şimdi ona emredermiş gibi bir hali vardı. «E, madam? Sizin de söyleyecek bir sözünüz var mı?»

Miss Murdstone, «Söyleyebileceğim her şeyi kardeşim pek güzel söyledi, Miss Trotwood,» dedi. «Bildiğim bütün gerçekleri kardeşim açık açık anlattı. Bana da artık nezaketinizden dolayı size teşekkür etmekten başka bir şey kalmıyor.» Kadın büyük bir alayla konuşmaya devam etti. «Bu pek büyük nezaketiniz için...» Bu alay, Chatham'de yanında uyuduğum topu ne kadar etkilediyse, halamı da o kadar utandırıp şaşırttı.

Halam, «Ya çocuk ne diyor?» diye mırıldandı. «Gitmeye hazır mısın, David?»

— «Hayır,» diye cevap vererek ona beni yollamaması için yalvardım. Mr. ve Miss Murdstone'un beni hiç bir zaman sevmediklerini, bana asla şefkat ve ilgi göstermediklerini söyledim. Beni çok seven anneciğimi benim yüzümden üzdüklerini ekledim. Bunu hem ben biliyordum, hem de Peggotty. Çektiğim ıstırabın derecesine ne kadar küçük olduğumu bilen hiç kimse inanmazdı. Halamdan, babamın hatırı için bana dostluk göstermesini, beni korumasını isteyerek yalvarıp yakardım. Ne sözler söylediğimi unuttum artık. Fakat bunların beni çok etkiledikleri hâlâ hatırımda.

Halam, «Mr. Dick,» dedi. «Bu çocuğu ne yapacağım?»

Mr. Dick, düşündü. Durakladı. Sonra yüzü aydınlanarak cevap verdi. «Kendisine elbise yapılması için hemen ölçülerini aldırın.»

Halam, zaferle, «Mr. Dick,» diye bağırdı. «Elini ver bana! Çünkü mantığın, akıllıca düşüncelerin paha biçilemeyecek kadar değerli.» Adamın elini büyük bir dostlukla sıktıktan sonra beni kendisine doğru çekerek, Mr. Murdstone'a döndü. «İstediğiniz zaman gidebilirsiniz. Ben bu çocuk konusunda şansımı bir kere deneyeceğim. Eğer David gerçekten dediğiniz gibiyse, o zaman kendisi için en aşağı sizin yaptığınız kadarını başarabilirim. Ama aslında söylediklerinizin bir kelimesine bile inanmış değilim.»

Mr. Murdstone, omzunu silkerek ayağa kalktı. «Miss Trotwood eğer erkek olsaydınız...»

Halam, «Püf!» diye homurdandı. «Saçma sapan lâflar! Benimle konuşmayın!»

Miss Murdstone da ayağa kalkarak bağırdı. «Aman ne kadar zarif!»

Halam, kadını duymamazlıktan gelerek kardeşine hitaba devam etti. Bir taraftan da Mr. Murdstone'a bakarak yüzüne tanımlanması güç bir ifadeyle başını sallıyordu. «O zavallı, mutsuz, şaşkın bebeciğe nasıl bir hayat sürdürdüğünüzü bilmediğimi mi sanıyorsunuz? Sanıyor musunuz ki o yumuşak küçücük yaratığın karşısına ilk çıktığınız günün ne kadar uğursuz ve kederli bir gün olduğunun farkında değilim? Sırıtıyor, gözler süzüyor ve sanki kendisiyle pek ilgileniyormuş gibi davranıyordunuz. Allah bilir ya, sanki bir kaza bile 'kış' diyemeyecek kadar yufka yürekliymişsiniz gibi tavırlar takınıyordunuz!»

Miss Murdstone, «Bu kadar zarif bir şey hiç duymamıştım,» dedi.

Halam sözlerine devam etti. «Sizi o sırada görmüş kadar tanıdığımın farkında değil misiniz? Tabii şimdi sizi hem gördüm, hem de konuşmanızı duydum. Açık söyleyeyim, bu benim için hiç de zevkli olmadı! Bunun bana memnunluktan başka her şey verdiği söylenilebilinir. Ah, evet, Allah yardımcımız olsun! Kim Mr. Murdstone'un başlangıçtaki hali kadar yumuşak ve nazik olabilirdi? O zavallı, bilgisiz, saf bebek o zamana kadar böyle bir erkek görmemişti. Tatlı bir adam sanmıştı. Tepeden tırnağa kadar tatlı, uysal! Bebeğe tapıyordu. Oğluna pek düşkündü. Şefkatle bağlanmıştı ona! Çocuk için ikinci bir baba olacaktı, böylece hep birlikte mis kokulu bir gül bahçesinde yaşayacaklardı! Öyle değil mi? Ööö! Haydi gidin artık!» dedi halam.

Miss Murdstone, «Hayatımda böyle sözler işitmedim!» diye haykırdı.

Halam, «O küçük zavallı budaladan emin olduğunuz zaman,» diye devam etti. «Kendisinden böyle sözettiğim için Allah beni affetsin! Artık o sizin aceleyle gitmeye yanaşmayacağınız bir yerde! Evet, o bebecikten emin olduktan sonra, ona ve onun sevdiklerine ettiğiniz kötü-

lük yetişmiyormuş gibi, zavallıyı terbiyeye de kalkıştınız. Bu şarttı değil mi? Tıpkı o çaresiz kafese kapatılmış bir kuşmuş gibi kolunu kanadını kırmaya başladınız. O aldatılmış bebeciği canından bezdirdiniz. Sizin notalarınıza göre şarkı söylemeye zorlayarak yaptınız bunu. Öyle değil mi?»

Mis Murdstone, halamın kelime selini kendisine doğru çevirmeyi başaramadığı için bayağı ıstırap çekiyordu. «Böyle konuşmasının sebebi ya delilik, ya da sarhoşluk,» dedi. «Ve ben bunun sarhoşluktan olduğuna inanıyorum.»

Miss Betsey, sözünün böyle kesilmesine aldırmadı bile. Sanki böyle bir şey olmamış gibi Mr. Murdstone'a çektiği söylevi sürdürdü. Parmağını adama doğru sallayarak, «Mr. Murdstone,» dedi. «O saf bebeciği despotlukla ezdiniz, onun kalbini kırdınız. Kalbi sevgi dolu bir bebecikti. Bunu biliyorum. Siz daha onu görmeden yıllar önce anlamıştım bunu. Siz onun zayıf taraflarından faydalanarak kendisini yaraladınız. Ölümünü doğuran o yaraları açtınız. İşte gerçek bu. İster hoşlanın ister hoşlanmayın bundan. Sen de yardakçıların da bunu böyle bilesiniz.»

Miss Murdstone, söze karıştı. «Size şunu sormama izin verin, Miss Trotwood. Alışık olmadığım bir takım kelimeler seçmektesiniz. 'Kardeşimin yardakçıları' derken kimi kasdetmek lûtfunda bulunuyordunuz, efendim?»

Halam, sanki top atılsa duymayacak kadar sağırmış gibi bu lâfları işitmezlikten geldi. Bu sözler kendisini etkilemedi bile. Miss Betsey konferansına devam etti. «Demin de söylediğim gibi, durum meydandaydı. Ben bunu siz daha o zavallıyı görmeden yıllar önce anlamıştım. Onun karşısına neden çıktınız? Bu insanların sebebini anlıyabilecekleri bir şey değil. Allahın o esrarlı takdiri bu. Ama dediğim gibi o zavallı uysal küçük yaratığın ileride bir gün evleneceği belliydi. Fakat durumun bu kadar kötü

olacağını sanmıyordum. Daha iyi bir şeyler umuyordum. Bütün bunları ne zaman düşündüm biliyor musunuz, Mr. Murdstone? O buradaki çocuğu, oğlunu dünyaya getirdiği zaman. Sonradan bu zavallı küçüğü silâh gibi kullanarak kadıncağıza işkence de ettiniz. Bu hatıra hiç de hoşunuza gitmiyor. İşte bu yüzden de şimdi bu çocuktan nefret ediyor, onu görmekten tiksiniyorsunuz. Evet, evet! İrkilip yüzünüzü buruşturmayın. Bunu yapmasanız da ben sözlerimin doğru olduğunu biliyorum.»

Bütün bu konuşma sırasında adam kapıda durmuş, dikkatle halamı süzüyordu. Gülümsüyordu ama o kalın kara kaşları iyice çatılmıştı. Şimdi hâlâ gülümsemesine rağmen bir an içinde renginin solduğunu farkettim. Sanki çok hızlı koşmuş gibi de kesik kesik soluyordu.

Halam, «İyi günler, efendim,» dedi. «Güle güle. «Sonra birdenbire Miss Murdstone'a döndü. «Size de güle güle, madam. Bir daha çim alanımdan eşekle geçin de göreyim! O şapkanızı yere savurup, ayağımın altında çiğnerim. Omuzlarınızın üzerinde bir kafanız olduğundan ne kadar eminseniz, bunu yapacağımdan da o kadar emin olabilirsiniz.»

Halamın bu beklenmedik duygularını açıklarken yüzünün aldığı görünümü çizmek için bir ressam ister. Miss Murdstone'un bu sözleri dinlerken yüzünde beliren ifadeyi de. Ama bu işi sıradan bir ressam yapamaz. Miss Betsey'nin hem konuşma tarzı, hem de hali o kadar öfkeli ve sertti ki, Miss Murdstone tek kelime cevap vermeden usulca kardeşinin koluna girdi, kurumlu kurumlu küçük evden çıktı. Halam pencerenin önünde durmuş, onların arkasından bakıyordu. Muhakkak ki eşek tekrar ortaya çıkarsa tehdidini hemen yerine getirecekti.

Fakat kendisine bu şekilde meydan okumaya kalkışan olmadığı için yüzünün ifadesi yavaş yavaş yumuşadı, o kadar hoş bir hal aldı ki, ben onu öperek kendisine te-

şekkür etme cesaretini buldum. Bunu, kollarımı onun boynuna dolayarak yaptım hem de.

Halam, «Mr. Dick,» dedi. «Kendini benimle ortak olarak bu çocuğun vasisi sayabilirsin!»

Mr. Dick, «David'in oğlunun vasisi olmak bana zevk verecek,» diye mırıldandı.

Halam, cevap verdi. «Pekâlâ. Bu iş de kararlaştırılmış oldu. Ne düşünüyordum biliyor musun, Mr. Dick? Onu Trotwood adıyla çağırmayı.»

Mr. Dick, «Tabii, tabii,» dedi. «Onu 'Trotwood,' diye çağırın. Tabii. David'in oğlu Trotwood.»

Halam, «Trotwood Copperfield demek istiyorsun,» diye karşılık verdi.

Mr. Dick, biraz utanmıştı. «Evet, muhakkak. Evet. Trotwood Copperfield.»

İşte ben böylece yeni bir adla, etrafımda yepyeni şeylerle yeni bir hayata başladım.

*
**

XV

Benim için yeni bir başlangıç

Kısa bir süre sonra Mr. Dick'le çok iyi arkadaş olduk. O günlük işini bitirdikten sonra çoğunlukla birlikte büyük uçurtmayı uçurmaya gidiyorduk.

Uçurtma iyice havaya yükseldiği zaman sicimi tutan Mr. Dick'i seyretmek insanı çok etkilerdi. Adam hiç bir zaman bu kadar sakin olmazdı. Akşamları, yeşil bir bayırda Mr. Dick'in yanında otururken uçurtmanın adamın kafasını o kargaşalığın arasından alıp yükselttiğini, göklere uçurduğunu düşünürdüm. Sicimi sarmağa başlar-

ken bir rüyadan yavaş yavaş uyanıyormuş gibi bir hale bürünürdü. Onun uçurtmayı yakaladığı zaman, sanki ikisi birden aşağıya inmişler gibi şaşkın şaşkın etrafına bakındığını gördüğümü de hatırlıyorum.

Mr. Dick'le samimiyet ve dostluğum artarken, onun sadık arkadaşının gözünden de düşmedim.

Halam bir akşam, Mr. Dick'le oynamaları için tavla kutusu masaya konulduğu zaman bana, «Trot,» dedi. «Eğitimini unutmamalıyız.»

Beni kaygılandıran tek konu da buydu. Halamın bundan sözetmesi beni pek sevindirdi.

Halam, «Canterbury'de okula gitmeyi ister misin?» diye sordu.

Orası Miss Betsey'e çok yakın olduğu için bundan pek hoşlanacağımı söyledim.

Halam, «İyi,» dedi. «Yarın gitmeyi ister misin?»

Teklifin bu kadar ani oluşu beni şaşırtmadı. «Evet,» diye cevap verdim.

Halam yine, «İyi,» dedi. «Janet yarın sabah onda arabayla kır midilliyi tut. Bu gece de Master Trotwood'un elbiselerini yerleştir.»

Bu emirler beni çok sevindirdi. Fakat bunların Mr. Dick'in üzerindeki etkisini farkedince kalbim pişmanlıkla sızladı. Mr. Dick'in bütün keyfi kaçmıştı. Tavlayı o kadar kötü oynadı ki halam bir kaç defa zar kutusuyla adamın elinin mafsallarının üzerine vurdu. Sonunda da tavla kutusunu kapayarak, artık Mr. Dick'le oynamayacağını açıkladı. Fakat Mr. Dick bazı Cumartesileri eve gelebileceğimi, kendisinin de beni zaman zaman Çarşambaları ziyaret edebileceğini duyunca keyiflendi. O buluşmalarımız için şimdikinden çok daha büyük bir uçurtma yapacağına dair söz de verdi. Sabahleyin birbirimizden sevgiyle ayrıldık. Halamın beni alıp götürdüğü araba gözden kayboluncaya kadar Mr. Dick eve girmedi.

Halam, kır midilliyi Dover sokaklarında ustalıkla sürüyordu. Hiç bir bakımdan hayvanın istediğini yapmasına göz yummuyordu. Fakat kırların arasından uzanan yola gelince halam midillinin biraz rahatlamasına izin verdi. Bana bakarak mutlu olup olmadığımı sordu.

— «Çok mutluyum,» dedim. «Teşekkür ederim, halacığım.»

Bu cevabıma pek memnun oldu. İki eliyle dizgini tuttuğu için başımı kamçısıyle okşadı.

— «O büyük bir okul mu, hala?» diye sordum.

Miss Betsey, «A, bilmem,» dedi. «Önce Mr. Wickfield'e gideceğiz.»

Yine sordum. «Onun bir okulu mu var?»

Halam, «Hayır, Trot,» dedi. «Bir yazıhanesi var.»

Bu konuda daha fazla bilgi istemedim. Canterbury'e erişinceye kadar başka şeylerden sözettik. Canterbury'de adeta yolun üzerine taşmış gibi duran çok eski bir evin önünde durduk.

Midillinin çektiği küçük araba kapının önünde duraklar duraklamaz zemin katındaki küçük bir pencerede bir cesetinkini andıran bir yüz belirip kayboldu. Sonra alçak kemerli kapı açılarak o suratın sahibi dışarı çıktı. Kızıl saçlı bir delikanlıydı bu. On beş yaşlarındaydı ama çok daha büyük duruyordu. Saçları iyice dibinden kesilmişti. Kaşları pek seyrekti, kirpikleri ise hiç yoktu. Gözleri kızılımsı kahverengiydi. Omuzları kalkık, vücudu kemikliydi. Uzun parmaklı, gevşek elleri bir iskeletinkinden farksızdı.

Halam, «Mr. Wickfield evde mi, Uriah Heep?» diye sordu.

Uriah Heep, «Evet, Mr. Wickfield evde, madam,» dedi. «Lütfen içeri buyurun.»

Arabadan inerek alçak tavanlı, uzun bir odaya girdik. Eski yüksek şöminenin tam karşısına iki portre asıl-

mıştı. Bunlardan biri kır saçlı, siyah kaşlı bir beyindi, diğeri ise tatlı, uysal ifadeli bir hanımın.

Odanın dibindeki bir kapı açılarak içeri bir dam girdi. Ben onu görünce hemen sözettiğim o ilk tabloya döndüm. Portrenin canlanıp çerçevesinden fırlamadığından emin olmak istiyordum.

O bey, «Miss Betsey Trotwood,» dedi. «Rica ederim içeri buyurun. Biraz işim vardı. Fakat uğraşımı hoş göreceğinizden eminim. Amacımı biliyorsunuz. İnsan bir deya dünyaya geliyor.»

Miss Betsey, adama teşekkür etti. Onun bürosuna gittik. Halam, «İşte bu benim yeğenim,» dedi.

Mr. Wickfield, mırıldandı. «Bir yeğeniniz olduğundan haberim yoktu, Miss Trotwood.»

Halam elini şöyle bir salladı. «Onu evlât edindim. Şimdi kendisini buraya okula yazdırmak için getirdim. Orada kendisine çok iyi davranmalarını ve onu çok iyi eğitmelerini istiyorum. Şimdi bana o okulun nerede ve nasıl bir yer olduğunu söyleyin. Orası hakkında bilgi verin.»

Mr. Wickfield, «Size uygun bir tavsiyede bulunmadan önce,» dedi. «Şunu öğrenmeliyim. Bu konuda... amacınız nedir?»

Halam, bağırdı. «Allah bu adamın lâyığını versin! Daima amaçları keşfedip ortaya çıkarmaya çalışır! Ben sadece çocuğun mutlu, faydalı bir insan olmasını istiyorum. Bu dünyadaki tek doğru dürüst iş yapan insanın kendiniz olduğunu sanmıyorsunuz ya? Böyle olmadığını umarım.»

Adam gülerek cevap verdi. «Orası öyle. Fakat benim bir tek amacım vardır, Miss Trotwood. Başkalarının ise düzinelerle amacı olur. Demek en iyi okulu istiyorsunuz? Amaç ne olursa olsun... Okul en iyisi olmalı öyle mi?»

Halam, «Evet,» anlamına başını salladı.

Mr. Wickfield, düşündü. «Yeğeniniz şu ara o en iyi okula yatılı olarak giremez.»

Halam, «Ama o başka yerde pekâlâ kalabilir,» diye düşüncesini açıkladı. «Öyle değil mi?»

Mr. Wickfield de kalabileceğimi düşünüyordu. Kısa bir görüşmeden sonra halamı okula götürmeyi teklif etti. O arada Miss Betsey'e beni pansiyoner olarak alacaklarını sandığı iki üç evi de gösterecekti. Tam üçümüz dışarı çıkarken adam durakladı.

— «Buradaki küçük dostumuzun itiraz etmesi için bir sebep olabilir. Bir amaç. Onu burada bırakmamız daha doğru olur sanırım.»

İsterlerse orada memnunlukla kalabileceğimi söyleyerek tekrar Mr. Wickfield'in bürosuna döndüm.

Halamla Mr. Wickfield uzun bir süre sonra geri geldiler. İstediğim derecede başarılı olamamışlardı. Okulun üstün tarafları inkâr edilemezdi ama halam pansiyonlardan hiç birini beğenmemişti.

Miss Betsey, «Ne şanssızlık,» dedi. «Ne yapacağımı bilmiyorum, Trot.»

Mr. Wickfield, «Ben size ne yapabileceğinizi söyleyeceğim, Miss Betsey,» diye gülümsedi.

Halam sordu. «Neymiş o?»

— «Yeğeninizi şimdilik burada bırakın. O beni hiç rahatsız etmez. Bu ev tam ders çalışılacak bir yerdir.»

Halamın bu teklifi beğendiği belliydi. Fakat bunu kabul edip etmemekte incelik gösterdi. Ben de öyle.

Mr. Wickfield, «Haydi, haydi, Miss Trotwood,» dedi. «İşte size karşılaştığınız güçlüğü çözümleme yolu. İsterseniz yeğeniniz için ücret de verirsiniz. Şartlar konu-

sunda sertlik etmeyeceğiz. Ama arzu ederseniz ücret ödersiniz.»

Halam, «Bu şartlar altında onu memnunlukla burada bırakırım,» diye cevap verdi. «Ama aslında bu da size olan minnet borcumu azaltmaz.»

Mr. Wickfield, «O halde gelin,» dedi. «Küçük kâhyamı görün.»

Onun üzerine harikulade güzel, eski bir merdivenden çıkarak loş bir misafir salonuna girdik. Bu eski oda, köşeler ve çıkıntılardan meydana gelmiş gibiydi.

Mr. Wickfield bir kapıya vurdu. Ve ben yaşta bir kız çabucak dışarı çıkarak adamı öptü. Kızın yüzünde aşağıdaki resminden bakan o hanımın tatlı ve sakin ifadesini gördüm. Yüzünün neşeli ve mutlu olmasına rağmen hem yüzünde, hem de halinde bir rahatlık, bir sükünet vardı. Bir ruh asilliği, sakinlik, iyilik... Bunu hiç bir zaman unutmadım. Asla unutmayacağım da!

Mr. Wickfield, «İşte bu benim küçük kâhyam,» dedi. «Kızım Agnes.» Adamın bunu söylerken sesinde beliren ifadeyi ve kızının elini tutarkenki halini farkettim ve o zaman Mr. Wickfield'in hayattaki tek amacının ne olduğunu da sezdim. Adam benden sözederken kız onu dikkatle dinledi. Sonra da yukarı çıkarak, odamı görmemizi teklif etti. Hep birlikte merdivenleri tırmandık. Agnes önden gidiyordu. Bana seçtikleri meşe kirişleri ve baklava biçimi camlarıyla fevkalâde güzel, eski bir odaydı. Merdivenin geniş trabzanı ta oraya kadar uzanıyordu.

Halam da benim kadar memnundu. Sevinçle tekrar misafir salonuna indik. Halam akşam yemeğine kalmaya yanaşmayınca kendisine biraz yiyecek çıkarıldı. Hafif bir öğle yemeği... Agnes, mürebbiyesinin yanına döndü, Mr. Wickfield de yazıhanesine. Böylece bizi birbirimizle rahatça vedalaşabilmemiz için yalnız bırakmış oldular.

Halam, konuşmamızın sonunda bana, «Trot,» dedi. «Kendine, bana ve Mr. Dick'e şeref ve itibar kazandıracak bir insan ol. Tanrı seni korusun!»

Ben sadece ona tekrar tekrar teşekkür ettim ve Mr. Dick'e sevgilerimi söylemesini istedim.

Halam, «Hiç bir zaman,» dedi. «Hain olma. Zalimlik etme. Yalancı ve vefasız olma. Bu kötülüklerden kaçınırsan, ben de senin bakımından daima ümitli olurum, Trot.»

İyiliğini hiç bir zaman kötüye kullanmayacağıma ve bu ihtarını unutmayacağıma dilimin döndüğünce söz verdim.

Halam, «Midilli kapıda,» dedi. «Ben gidiyorum! Sen burada kal.»

Bu sözleri söylerken beni telâşla kucakladı. Sonra dışarı fırlayarak kapıyı kapattı. Önce onu kızdırmış olmaktan korktum. Fakat sonra arabaya ne büyük bir üzüntüyle binerek uzaklaştığını görünce halamın hislerini daha iyi anladım.

Saat beşe kadar keyfim tekrar yerine gelir gibi oldu, bıçak ve çatalıma sarılmaya hazırdım artık. Mr. Wickfield'in yemek saatiydi bu. Sofra iki kişi için hazırlanmıştı. Fakat Agnes de babasıyla birlikte aşağıya inerek, masada onun karşısına oturdu. Her halde kızı olmasaydı. adam yemek yiyemeyecekti.

Akşam, sokağa çıkarak biraz ilerledim. Eski evleri ve kurşuni Katedrali tekrar görmeyi istiyordum. Geri döndüğüm zaman Uriah Heep'le karşılaştım. Kalbim herkese karşı büyük bir dostlukla dolup taşıyordu. Uriah Heep'le konuştuktan sonra ayrılırken delikanlıya elimi uzattım. Fakat, Allahım! Ne ıslak ve yapışkandı Uriah'ın eli. Daha sonra parmaklarımı ovdum durdum. Hem kendi elimi ısıtmak, hem de Uriah Heep'in parmaklarının etkisini gidermek için.

XVI

Bir çok bakımlardan yeni bir çocuk sayılıyorum

Ertesi sabah kahvaltıdan sonra tekrar okul hayatına başladım. Mr. Wickfield'le birlikte gelecekteki çalışmalarıma sahne olacak yere gittim. Bir avluda yükselen ciddi bir binaydı. Orada yeni öğretmenim Dr. Strong'la da tanıştırıldım.

Doktor Strong da evin dışındaki yüksek demir parmaklıklar ve bahçe kapıları kadar bakımsızmış gibi duruyordu. Adam kütüphanesinde oturmuş, çalışıyordu. Elbiseleri pek de dikkatle fırçalanmamış, saçları da öyle itinayla taranmamıştı. Biraz ilerisinde pek güzel genç bir hanım oturuyordu. Doktor Strong, «Annie,» diye çağırıyordu onu. Bu güzel kadının adamın kızı olduğunu sandım.

Tam sınıfa giderken beni bu konuda yine Doktor Strong aydınlattı. Adam, «Ha, aklıma gelmişken Wickfield,» dedi. «Karımın kuzeni için henüz uygun bir yer bulamadınız sanırım?»

Mr. Wickfield, «Hayır,» diye cevap verdi. «Hayır. Henüz bulamadım.»

Doktor Strong, mırıldandı. «Bu işin mümkün olduğu kadar çabuk halledilmesini istiyorum, Wickfield. Çünkü Jack Meldon hem yoksul, hem aylak. Ve bazan bu iki kötü şey, çok daha berbat olaylara sebep olabilir.»

Mr. Wickfield, duraklamayla, «Amacınızı sezdiğimi sanıyorum,» dedi. «Tabii bu da durumu daha güçleştiriyor.»

Doktor Strong, «Benim bir tek amacım var,» diye

cevap verdi. «Annie'nin kuzenine ve çocukluk arkadaşına uygun bir iş sağlayabilmek.»

Mr. Wickfield, başını salladı. «Evet, biliyorum... Burada, dışarıda.»

— «Ah!» Doktorun, Wickfield'in bu sözlerin üzerinde ısrarla durmasına hayret ettiği belliydi. «Burada, dışarıda.»

Mr. Wickfield, sordu. «Tercih ettiğiniz bir yer yok mu?»

Doktor, «Hayır,» diye cevap verdi.

Mr. Wickfield, şaşırdı. «Yok mu?»

— «Hiç yok.»

Mr. Wickfield, «Yani, ona burada değil de dışarıda iş bulunmasını tercih etmiyor musunuz? Böyle bir amacınız yok mu?»

Doktor, «Hayır,» diye cevap verdi.

Mr. Wickfield, «Size inanmak zorundayım,» dedi. «Ve tabii inanıyorum da. Ama şunu da itiraf edeyim: bana durum başka türlü gözükmüştü.»

Doktor Strong adama hayret ve tereddütle baktı. Fakat hemen sonra bu ifadenin yerini bir gülümseme aldı. İşte bu bana büyük cesaret verdi. Çünkü dostluk, uysallık doluydu bu gülümseyiş. Ayrıca gülümsemesindeki hatta bütün hal ve tavrındaki saflık benim gibi küçük bir öğrenci için çok çekici, umutlandırıcıydı.

Sınıf iyice büyüktü. Evin en sessiz tarafındaydı. İçeri girdiğimiz zaman yirmi beş kadar erkek çocuk kitaplarına dalmışlardı. Fakat Doktora, «Günaydın,» demek için ayağa kalktılar. Mr. Wickfield'le beni görünce de tekrar yerlerine oturmadılar.

Doktor, «Genç centilmenler,» dedi. «Yeni bir öğrenci geldi. Adı: Trotwood Copperfield.»

O zaman sınıf mümessili Adams yerinden çıkarak, bana, «Hoş geldin,» dedi. Uysal ve nazikti. Bana yerimi

gösterdi. Beni diğer öğretmenlerle tanıştırdı. Bunu öyle bir kibarlıkla yaptı ki, eğer rahatlayabilecek durumda olsaydım, onun bu halinin etkisi bu bakımdan başarılı olurdu muhakkak ki.

Fakat bana uzun zamandan beri öyle çocuklardan, kendi yaşıtım olan arkadaşlardan uzak kalmışım gibi geliyordu. Tabii Mick Walker'la «Unlu Patates» hariç. Bu yüzden kendimi her zamankinden daha da yabancı hissettim. En ufak bir hareket ya da bakış şüphelerimi uyandırdı. Yeni arkadaşlarımdan biri yanıma yaklaştığı zaman için için ürküp titredim. Dersler sona erer ermez de telâşla okuldan ayrıldım.

Fakat Mr. Wickfield'in eski evinin öyle derin bir etkisi vardı ki. Yeni okul kitaplarım koltuğumun altında, kapıyı çaldığım zaman kaygılarımın azalıp kaybolduğunu hissettim. O ışıklı havalı eski odama çıktığım zaman merdivenin ciddi gölgesi şüphe ve korkularımın üzerine düşerek onları örttü sanki. Orada oturarak yemek zamanına kadar kitaplarımı büyük bir azim, dikkatle okudum. (Okul saat üçte dağılıyordu.) Yemek için aşağıya inerken oldukça işe yarar bir çocuk olacağımı ummaya başlamıştım.

Agnes yemek odasındaydı, babasını bekliyordu. Beni o tatlı gülümsemesiyle karşılayarak, okulumdan hoşlanıp hoşlanmadığımı sordu. Ona orayı çok seveceğimi umduğumu fakat başlangıçta biraz yabancılık çekeceğimi söyledim.

Yemekten sonra tekrar yukarı çıktık. Her şey bir gün önceki gibi oldu. Agnes sürahilerle bardakları yine aynı köşeye koydu. Mr. Wickfield bir hayli içki içti. Agnes onun için piyano çaldı. Adamın yanına oturarak iş işleyip konuştu. Benimle domino da oynadı. Kız daha sonra çay yaptı. Ben kitaplarımı aşağıya indirdiğim zaman da onları inceledi. Kitapları anlayabilmem için bana en

uygun en doğru yolu da gösterdi.

Agnes, iyi geceler dileyerek yanımızdan ayrıldıktan sonra ben de elimi Mr. Wickfield'e uzattım. Ben de odama çıkmaya hazırlanıyordum.

Fakat adam beni durdurarak, «Burada bizimle kalmayı ister misin, Trotwood?» diye sordu. «Yoksa başka bir yere gitmeyi mi tercih edersin?»

Çabucak cevap verdim. «Sizinle kalmayı isterim.»

— «Emin misin?»

— «Tabii... Rica ederim... Burada kalmam kabil mi?»

Mr. Wickfield, «Demek bizimle kalacaksın, Trotwood?» dedi. «Buna sevindim. Senin burada oturman faydalı olur. Belki hepimiz için de...»

— «Bunun benim için çok faydalı olacağından eminim, efendim,» diye mırıldandım. «Burada olduğum için o kadar memnunum ki.»

Mr. Wickfield, «Aferin sana,» dedi. «Burada kalmaktan memnunluk duyduğun sürece bizimle otursun.» Bu sözlerden sonra elimi sıktı. Geceleri Agnes yanımızdan ayrıldıktan sonra yapacak bir işim olduğu veya kitap okumayı istediğim takdirde odasına inerek kendisiyle birlikte oturmakta serbest olduğumu söyledi. Ona teşekkür ettim.

Mr. Wickfield kısa bir süre sonra aşağıya inince ben de onu taklid ettim.

Fakat küçük yuvarlak yazıhanede ışık olduğunu görünce doğru oraya gittim. Uriah Heep beni çekmişti oraya. Zaten çocuk beni acayip bir şekilde büyülüyordu adeta. İçeri girdiğim zaman Uriah'ın gayet kalın, koskocaman bir kitabı büyük bir dikkatle okuduğunu gördüm. O gevşek işaret parmağı okuduğu her satırı izliyordu.

— «Bu gece geç vakte kadar çalışacaksın demek, Uriah?» diye mırıldandım.

— «Evet, Master Copperfield,» dedi. Uriah. «Ama yazıhanenin işlerini yapmıyorum, Master Copperfield.»

— «O halde ne yapıyorsun?» diye sordum.

Uriah, «Ben hukuki bilgimi arttırıyorum, Master Copperfield,» dedi. «Tidd'in 'Usul'ünü gözden geçiriyorum. Ah, Mr. Tidd ne büyük bir yazar, Master Copperfield!»

Ona uzun bir **süre** baktım. «Her halde sen de büyük bir avukatsın.»

Uriah, «Ben mi, Master Copperfield?» dedi. «Ah! Ne münasebet! Ben dünyanın en **'tevazu'** adamıyım. Annem de aynı şekilde çok **tevazu** bir kadındır. Onunla **tevazu** bir meskende oturuyoruz, Master Copperfield, ama şükredecek çok şeyimiz de var. Mr. Wickfield'in yanında olduğum için sabah akşam şükretsem yine azdır.»

Uriah'a Mr. Wickfield'in yanına uzun süre önce girip girmediğini sordum.

Uriah, «Dört yıla yakın bir zamandan beri onun yanındayım, Master Copperfield,» diye cevap verdi. «Mr. Wickfield beni mukaveleyle yanına çırak alarak ne kadar iyi niyetli bir insan olduğunu gösterdi. Bunun için Tanrıya ne kadar şükretsem yine de azdır.»

— «Her halde çıraklık devren sona erince tam bir avukat olacaksın?» dedim.

Uriah, mırıldandı. «Allah izin verirse, Master Copperfield.»

Ona yaranmak için, «Belki günün birinde bu işte Mr. Wickfield'in ortağı da olursun,» dedim. «O zaman yazıhanenin kapısına 'Wickfield ve Heep' diye yazılır. 'Veya Heep — müteveffa Wickfield,' diye.»

Uriah başını sallayarak, «Ne münasebet, Master Copperfield,» diye cevap verdi. «Ben böyle bir şey için çok — ama çok **tevazuyum.**»

Nihayet Uriah yazıhaneden çıkmaya hazırlandı. Ba-

na da ışığı söndürmesinin bir mahzuru olup olmadığını sordu. Benim, «Hayır,» demem üzerine de hemen mumları söndürüverdi. Uriah, elimi sıktıktan sonra sokak kapısını biraz araladı. Karanlıkta eli soğuk ve yapışkan bir balıktan farksızdı. Uriah, sokağa süzülerek kapıyı arkasından kapattı. Bana da evde yolumu el yordamıyla bulmak düşüyordu şimdi. Bu bana biraz pahalıya da mal oldu. Bir ara Uriah'ın taburesine takılıp yuvarlandım da.

Ertesi gün okula gittiğim zaman endişemi biraz olsun yenebildim. Zamanla bundan gitgide kurtuldum da. Böylece daha on beş gün olmadan okuluma iyice ısındım. Yeni arkadaşlarımın arasında da mutluydum. Oyunlarında beceriksiz, derslerde de oldukça geriydim. Fakat bütün gücümle çabalıyordum. Hem dersler, hem de oyunlar bakımından. Bu yüzden beni methedip duruyorlardı artık.

Doktor Strong'unki gerçekten fevkalâde bir okuldu. İyilik kötülükten ne kadar farklıysa, onun okulu da Mr. Creakle'ınkinden o kadar farklıydı. Her bakımdan çocukların şerefine ve iyi niyetine hitab edilerek sağlanıyordu disiplin. Hepimiz de orasının yönetiminde bir payımız olduğunu hissediyorduk. İşte bu yüzden çok geçmeden oraya sevgiyle bağlanıyor, okulu yüceltmek için canla başla çalışıyorduk. Dersler haricinde yüksek ve temiz oyunlar oynuyorduk. Geniş bir bağımsızlığımız vardı. Fakat şehirde hepimizden de takdirle bahsediyorlardı. Doktor Strong'un şerefine veya Doktor Strong'un 'çocukları'nın ününe leke sürülmesi pek nadirdi.

Daha yüksek sınıftan bazı öğrenciler Doktorun evinde yatılı olarak kalıyorlardı. Doktorun hayatıyla ilgili bazı şeyleri o çocuklardan öğrendim. Doktor Strong o genç ve güzel kadınla evleneli bir yıl bile olmamıştı daha. Adamınki bir aşk evliliğiydi. Çünkü genç kadının bir altı pensi bile yoktu. Üstelik bir sürü de fakir akrabası

vardı. Onlar Doktorun başına üşüşmeye, masraflarıyla adamı evinden barkından etmeye de hazırdılar. (Daha doğrusu bizim çocuklar öyle söylüyorlardı.)

Doktor bütün okulun tanrısıydı. Böyle olmasaydı bu okul pek berbat bir duruma düşerdi; gerçekten, adamcağız dünyanın en yumuşak yürekli insanıydı. Onu genç, güzel karısıyla beraberken seyretmek pek hoştu. Karısına olan düşkünlüğünü belirtişinde de iyi yürekliliğinin bir sonucu olan babacan tavırlar göze çarpıyordu. Karısı da bana Doktor'a çok iyi bakıyormuş, onu pek seviyormuş gibi geldi.

Bn. Strong'u sık sık görebiliyordum, çünkü kadıncağız daha Doktor'la tanıştığım sabah benden pek hoşlanmıştı; o günden sonra da bana karşı hep iyi davranmış, benimle ilgilenmişti; ayrıca, Agnes'i de çok seviyordu, sık sık bizim eve gelip gidiyordu. Yalnız, onunla Mr. Wickfield arasında hiç azalmayan garip bir çekingenlik vardı: Wickfield'den korkar gibiydi. Bize geldiği geceler onu eve Wickfield'in götürmesinden müthiş çekiniyor, onun yerine benimle dışarı kaçıveriyordu. Bazan neşeli neşeli kilisenin avlusundan koşa koşa geçerken hiç kimseyle karşılaşmayacağımızı sandığımız halde, bizi görünce daima şaşıran Mr. Jack Maldon'a rastlıyorduk.

Mrs. Strong'un annesi de çok hoşuma gidiyordu. Adı Mrs. Markleham'dı ama, çocuklar ona, emir verme huyundan, Doktor'a karşı gelmekteki ustalığından ötürü, Eski Asker adını takmışlardı. Ufak-tefek, keskin bakışlı bir kadındı. Şık giyindiği zamanlar da başına yapma çiçeklerle, çiçeklerin üzerinde de yapma iki kelebekle süslü bir bone giymeyi âdet edinmişti. Bu başlığın Fransa'dan geldiğine dair bir inanç vardı içimizde.

Eski Asker'i bir gece iyice seyretmek fırsatını bulabildim. Bu, anlatacağım başka bir sebepten dolayı da benim için unutulmaz bir gece oldu. Doktorun evinde bir

parti veriliyordu. Bu toplantı, Mr. Jack Maldon Hindistana gittiği için düzenlenmişti. Mr. Wickfield ona bir iş bulabilmişti sonunda. O gün doktorun da doğum günüydü aynı zamanda. Tatil yapmış, sabahleyin doktora armağanlar vermiş, mümessilimizin yaptığı konuşmayla dileklerimizi açıklamış, seslerimiz kısılıncaya ve adamcağızın da gözleri doluncaya kadar, «Yaşa!» diye haykırmıştık.

Şimdi, bu akşam da Mr. Wickfield, Agnes ve ben Doktorun evine çaya gidiyorduk.

Mr. Jack Maldon bizden önce erişmişti oraya. Kiraz rengi kurdelelerle süslü beyaz bir elbise giymiş olan Mrs. Strong piyano çalıyordu biz içeri girdiğimiz zaman. Jack Meldon ise notanın sayfalarını çevirmek için ona doğru eğilmişti.

Hepimiz yerlerimizi aldıktan sonra Mrs. Strong'un annesi, «Sizi kutlamayı unuttum, Doktor,» dedi. «Size, iyi dileklerimi açıklamama izin verin. Nice yıllara!»

Doktor, «Teşekkür ederim, efendim,» diye cevap verdi.

Eski Asker, «Nice nice yıllara,» dedi. «Bunu yalnız sizin için dilemiyorum. Annie, John Maldon ve daha bir sürü kimse için istiyorum bunu... John, biliyor musun? Daha dün küçücük bir bebektin sen ve Annie'ye çocuksu bir tavırla ilânı aşk ederdin.»

Mrs. Strong, atıldı. «Anneciğim, bunun sırası değil şimdi.»

Annesi, «Gülünç olma, Annie!» diye cevap verdi. «Kuzininin Doktorun karısı olması senin için çok iyi bir şey, John. Enişten senin için şefkatli ve nüfuzlu bir dost oldu.»

Doktor, iyi kalpliliğinden bunun önemli olmadığını belirtmek ister gibi elini salladı. Fakat Mrs. Markleham, yerinden kalkıp Doktorun yanındaki sandalyeye oturdu. Yelpazesini, adamın ceketinin koluna koyarak, «Ama ger-

çekten, Doktorcuğum,» dedi. «Bu konunun üzerinde fazla duruyormuşum gibi geliyor belki size. Eğer öyleyse kusuruma bakmayın. Fakat bunu derinden, kuvvetle hissediyorum. Siz bizim için Allahın bir lûtfusunuz. Tanrının bir nimetisiniz!»

Doktor, «Saçma,» dedi. «Saçma.»

Eski Asker, «Hayır, hayır,» diye cevap verdi. «Özür dilerim. Burada Mr. Wickfield'dan başka kimse olmadığı için susturulmama göz yummayacağım. Şimdi söylediklerim, Annie'ye evlenme teklif ederek beni şaşkınlıktan serseme çevirdiğiniz zaman açıkladıklarımın aynı.»

Doktor, neşeyle, uysallıkla, «Evet, evet,» dedi. «Bırakın bunları şimdi. Aldırmayın...»

— «Ama ben aldırıyorum.» Eski Asker yelpazesini Doktorun dudaklarına dayadı. «Çok aldırıyorum hem de. Neyse! O gün Annie'yle konuştum. Kızıma, 'Annie,' dedim. 'İşte Doktor Strong. Sana kesinlikle evlenme teklif ediyor.' Sonra da, 'Kalbin boş mu Annie?' diye sordum. O ağlamaya başladı. 'Anneciğim, ben kalbimin olup olmadığını bile doğru dürüst bilmiyorum.' O zaman 'O halde yavrum,' dedim. 'Kalbin boş.' Annie, hâlâ ağlıyordu. 'Anneciğim, Doktora karşı o kadar büyük ve derin bir saygım var ki, galiba onunla evlenmeye razı olacağım.' İşte böylece karar verilmiş oldu. Ben o zaman, ancak o zaman Annie'ye, 'Kızım,' dedim. 'Doktor Strong bizim ailemizin reisi olacak. Kısacası o bizim için Allahın bir lûtfu sayılır.'»

Bu konuşma sırasında kızı gözlerini yere dikerek, hiç sesini çıkarmadan oturmuştu. Sonra usulca, titrek bir sesle, «Sözlerinin bittiğini umarım, anne,» diye mırıldandı.

Eski Asker, cevap verdi. «Hayır, sevgili Annie'ciğim. Söyleyeceklerim daha sona ermiş değil. Kendi ailene karşı biraz tuhaf davranıyorsun. Sevgili doktorcuğum,

bak şu gülünç karının haline!»

Doktor, müşfik yüzünü Mrs. Strong'a doğru çevirirken genç kadın başını önüne daha da eğdi. Mr. Wickfield'in genç kadını dikkatle süzdüğünü farkettim.

Annesi, başını ve yelpazesini şakacı bir tavırla kızına doğru sallayarak sözlerine devam etti. «Geçen gün bu yaramaza ailevi bir durum olduğundan sözettim. Bunu size çıtlatabileceğini de söyledim. Fakat o bunu açıklamanın bir ricada bulunmak anlamına geleceğini iddia etti. 'Doktor çok cömert olduğu için kendisine bu meseleden sözetmeyeceğim bile,' dedi.»

Doktor mırıldandı. «Annie, yavrum, bu yaptığın doğru değil. Bana zevk verecek bir şeyi yapmama engel olmuşsun.»

Annesi bağırdı. «Benim Annie'ye söylediklerimin hemen hemen aynısı bu sözler! Açıkçası bir daha sefere Annie size açılmaya yanaşmadığı takdirde, belki dayanamaz meseleyi gelip size ben kendim söylerim. Doğrusu böyle bir niyetim yok değil.»

Doktor, «Eğer böyle bir şey yaparsanız, çok memnun olurum,» diye cevap verdi.

— «Sahi size açılabilir miyim?»

— «Tabii.»

Eski Asker, «O halde ben de öyle yaparım,» dedi. «Anlaştık değil mi?» İstediğini elde etmiş olduğu için yelpazesini öperek bunun ucuyla doktora bir kaç defa vurdu. Sonra da zaferle eski yerine döndü.

Mrs. Strong pek iyi bir şarkıcıydı. Sesinin çok güzel olduğunu biliyordum çünkü onu şarkı söylerken duymuştum. Ama bilmiyorum o gece, kalabalığın önünde şarkı söylemekten mi çekiniyordu, yoksa sesi mi kısılmıştı? Her neyse genç kadının şarkı söyleyemeyecek durumda olduğu belliydi. İyi kalpli Doktor onun sinirli olduğunu söyledi ve karısına yardım etmek için iskambil oynama-

mız teklifinde bulundu. Doktorcuk, trombon çalma sanatını ne kadar biliyorsa, iskambil oynamasını da o kadar biliyordu. Pek neşeli bir oyun oldu bu. Doktorun arka arkaya bir sürü hata yapması da neşemizi büsbütün arttırdı.

Akşam yemeğinde pek de o kadar keyifli değildik. Ama Doktor hayatından memnundu ve iyice eğlenmediğimizin de farkına varmadı.

Saatına bakıp, bardağını doldurarak, «Annie, yavrum,» dedi. «Kuzinin Jack'in gitme zamanı geldi de geçti bile. Onu daha fazla tutmamalıyız. Çünkü 'Zaman ve gelgit hiç kimseyi beklemez,' derler. Bu meseleyle hem zamanın hem de gelgitin ilgisi var, bildiğin gibi. Mr. Jack Maldon, sizi uzun bir yolculuk ve yabancı bir memleket bekliyor. Sizi yerinde nasihatlerle yorup sıkmak niyetinde değilim. Uzun yıllar boyunca karşınızda fevkalâde iyi bir örnek vardı... Kuzininiz Annie. Onun meziyetlerini öğrenmeğe çalışın.»

Mrs. Markleham, yelpazelenerek başını salladı.

Doktor, ayağa kalkarak, «Güle güle, Mr. Jack,» dedi. Biz de yerimizden fırladık. «Size başarılı ve rahat bir yolculuk diliyorum. Dışarıdaki işinizin iyi giderek gelişmesini, vatanınıza mutlu bir şekilde dönmenizi de dilerim!»

Hepimiz şerefe içtikten sonra Mr. Jack Maldon'un elini sıktık. Genç adam ondan sonra telâşla oradaki hanımlarla vedalaşarak, çabucak kapıya gitti. Araba hareket ettiği zaman onun pek yakınındaydım. O gürültü ve toz arasında bir şey üzerimde derin bir etki bıraktı. Mr. Jack Maldon'un ıstıraplı bir yüzle zangırdaya zangırdaya önümden geçmesi. Ve genç adamın elindeki kiraz rengi şey.

Tekrar eve girdiğim zaman misafirler grup halinde toplaşmış Mr. Jack Maldon'un nasıl gittiğini ve bu işe

nasıl dayandığını konuşuyorlardı.

O lâflar arasında Mrs. Markleham birdenbire bağırdı. «Annie nerede?»

Annie orada yoktu. Kendisine seslendikleri zaman cevap da vermedi Annie. Hepimiz ne olduğunu anlamak için itişe kakışa odadan çıkarken Annie'nin holde yerde yattığını gördük. Telâşa kapıldı herkes. Ama neyseki Annie'nin bayıldığı anlaşıldı. Ayılmak üzereydi üstelik.

Karısının başını kaldırıp dizine dayamış olan Doktor, eliyle genç kadının buklelerini yana iterek, etrafına bakındı. «Zavallı Annie! O kadar sadık ve şefkatlidir ki. Buna sevgili kuzeninden ayrılması sebep oldu. Ah! Ne yazık! Çok üzüldüm.»

Annie gözlerini açtı ve kocasının yardımıyle ayağa kalktı. Başını çevirerek Doktorun omzuna dayadı. Yüzünü gizlemeye çalışıyordu. Artık hangisi olduğunu bilmiyorum. Genç kadın bizim aramızda olmayı tercih edeceğini söyleyince onu odaya soktular. Annie bitkindi, yüzü de bembeyaz kesilmişti. Genç kadını bir kanepeye oturttular.

Annesi, «Annie, hayatım,» dedi. «Fiyonklarından birini düşürmüşsün. İçinizden biriniz lütfedip şu kurdeleyi bulur musunuz? Kiraz rengi bir kurdele.»

Genç kadının göğsüne takmış olduğu fiyonktu bu. Hepimiz de kurdeleyi aradık. Ben her tarafa kendi namıma baktığımdan da eminim. Ama fiyongu kimse bulamadı.

Annesi, «Kurdele en son ne zaman göğsündeydi?» diye sordu. «Bunu hatırlıyor musun, Annie?»

Genç kadın, kurdeleyi biraz önce göğsünde gördüğünü sandığı cevabını verdi. Ama fiyonk aramaya değecek bir şey de değildi.

Buna rağmen kurdele genç kadın kendine iyice gelinceye kadar zaman zaman arandı. Sonra da misafirler izin

isteyip ayrıldılar.

Eve gayet ağır ağır yürüyerek gittik. Mr. Wickfield, gözlerini yere dikmişti, başka tarafa hemen hiç bakmadı. Evimizin kapısına eriştiğimiz zaman Agnes küçük el çantasını Doktorlarda bırakmış olduğunu farketti. Ona her hangi bir şekilde hizmet etmek çok hoşuma gidecekti. Çantayı almak için koşa koşa tekrar Doktorun evine gittim.

Oraya erişince Agnes'in çantasını bıraktığı yemek salonuna girdim doğru. İçerisi karanlıktı. Fakat yemek salonuyla Doktorun kütüphanesi arasındaki kapı açıktı. Ne istediğimi söylemek ve bir şamdan almak için o tarafa doğru ilerledim.

Doktor şöminenin önündeki koltuğunda oturuyordu. Genç karısı ise onun ayağının dibindeki alçak taburedeydi. Doktor, o sonu gelmez sözlüğünden bir kısmı yüksek sesle okuyordu. Annie ise başını kaldırmış ona bakmaktaydı. Hayatımda öyle bir yüz görmemiştim! Biçim bakımından harikulade güzeldi, ama kül rengiydi bu yüz ve bilmediğim bir şeyin uyandırdığı dehşetle de doluydu. Pişmanlık, alçak gönüllülük, aşk... Şimdi bütün bunları görüyorum. Ama bunların arasında yine o bilmediğim bir şeyin uyandırdığı o dehşet var.

İçeriye girişim genç kadını daldığı düşüncelerden uyandırdı. Bu Doktoru da rahatsız etti sanırım. Çünkü şamdanı yerine bırakmak için geri döndüğüm zaman adam o babacan tavırlarıyla karısının saçlarını okşuyor ve kendisinin amansız, durmadan vızıldayan bir geveze olduğunu, Annie'nin yatması gerektiğini söylüyordu.

Fakat genç kadın telâş ve ısrarla, çabuk çabuk konuşarak kocasından orada kalmasına izin vermesini istedi. O gece kocasının kendisine güven duyduğundan emin olmak istiyordu. Annie, Doktora doğru dönerken, ellerini adamın dizlerinin üzerinde kavuşturduğunu gördüm. Dok-

tor, tekrar sözlüğünü okumaya başlarken, Annie başını kaldırıp ona baktı. Biraz daha sakinleşmiş gibiydi.

Bu olay beni çok etkiledi. Bunu uzun bir süre sonra tekrar hatırladım. Zamanı gelince size bunu da anlatacağım.

XVII

Biri çıkageliyor

Kaçtıktan sonra Peggotty'den sözetmek aklıma gelmedi. Ama tabii ben Dover'deki eve yerleşir yerleşmez dadıma bir mektup yazdım. Halam beni himayesine alınca da Peggotty'e bir ikinci mektup yolladım. Doktor Strong'un okuluna yerleştikten sonra da dadıma tekrar yazarak durumu bildirdim. Mr. Dick'in bana verdiği yarım altını da Peggotty'e gönderdim. Bu parayı başka bir şeye harcasaydım muhakkak ki bu kadar zevk duymazdım.

Peggotty, mektuplarıma hemen cevap verdi. Dadımın halama hâlâ pek ısınamadığını anlamam zor olmadı. Peggotty, «İnsanları hiç bir zaman tanıyamayız,» diye yazdı. «Miss Betsey'nin sanıldığından çok farklı görünmesi... işte bu bir Ahlâk dersi.» Evet, dadım bu kelimeleri kullanıyordu.

Peggotty'nin verdiği bir haber beni çok etkiledi. Yani, eski evimizdeki eşyalar satılmış, Miss ve Mr. Murdstone gitmişlerdi. Evimiz kapatılmıştı. Orası ya kiraya verilecek, ya da satılacaktı.

Doktor Strong'un okuluna ilk girdiğim sıralarda halam beni görebilmek için Canterbury'e bir kaç sefer yaptı. Üstelik de en olmayacak saatlerde çıkageldi. Fakat benim derslerime çalıştığımı gördükten ve okulda hızla

ilerlemekte olduğumu da duyduktan sonra bu ziyaretlerden vazgeçti. Onu üç dört haftada bir, Cumartesi günleri Dover'e gittiğim zaman görüyordum. Bu gidişler benim için mükâfatlandırılma sayılırdı. Mr. Dick'le iki haftada bir Çarşamba'ları buluşuyorduk. O posta arabasıyla öğleyin geliyor ve ertesi sabaha kadar Canterbury'de kalıyordu.

Bir Çarşamba Mr. Dick gayet esrarlı bir tavırla, «Trotwood,» dedi. «Evimizin yakınında saklanarak kadıncağızı korkutan adam kim?»

— «O halamı mı korkutuyor, efendim?»

Mr. Dick, başını salladı. «Doğrusu her hangi bir şeyin onu korkutabileceğini hiç sanmazdım. Çünkü o...» Adamın sesi yumuşak bir fısıltı halini aldı. «Sakın bunu kimseye söyleme... O kadınların en harikuladesi, en akıllısıdır. Adamın ilk gelişi... dur bakayım... Sen galiba Kral Charles'ın idam tarihinin bin altı yüz kırk dokuz olduğunu söylemiştin. Bin altı yüz kırk dokuzdu değil mi?»

— «Evet, efendim.»

Mr. Dick, başını sallayarak, «İşin içinden çıkamıyorum,» diye mırıldandı. «Bir yerde bir hata olmalı. Her ne hal ise... O adam, Kral Charles'ın kafasından çıkarılan dertlerin bir kısmının benim başımın içine sokulmasından, yapılan bu yanlışlıktan sonra geldi. Caydan sonra Miss Trotwood'la dolaşmaya çıkmıştım. Karanlık basıyordu. Ve adam oradaydı. Bizim evin pek yakınlarında.»

Mr. Dick'e adamın ne yaptığını sordum.

O, «Adam önce orada değildi,» dedi. «Hiç değildi. Sonra Miss Trotwood'a arkadan yaklaşarak bir şeyler fısıldadı. Onun üzerine kadıncağız döndü ve düşüp bayıldı. Ben hiç kımıldamadan durup adama baktım. O uzaklaştı. Ama işin en garip tarafı adamın o zamandan beri bahçede toprağın altında bir yerde gizlenmesi.»

— «Adam o zaamndan beri saklanıyor mu?» diye sordum.

Mr. Dick, ciddi bir tavırla başını sallayarak cevap verdi. «Tabii saklanıyor ya! Dün geceye kadar da hiç

ortaya çıkmadı! Sonra tekrar Miss Trotwood'un arkasından sokuldu.»

— «Adam yine korkuttu mu halamı?»

Mr. Dick, «Tirtir titredi zavallı,» dedi. «Çite dayandı. Ağladı. Fakat, Trotwood, halan o adama neden para verdi?»

— «Belki de yabancı dilencinin biriydi.»

Mr. Dick, başını sallayarak bir kaç defa arka arkaya, «O dilenci değildi! Dilenci değildi! Dilenci değildi!» diye tekrarladı. Halamın daha sonra o adama para verdiğini de penceresinden görmüştü Mr. Dick. Yabancı usulca uzaklaşmıştı. Mr. Dick, onun tekrar toprağın altına süzülmüş olabileceğini düşünüyordu. Adam bir daha gözükmemişti.

Bu Çarşambalar Mr. Dick'in hayatının en mutlu günleriydi. Adamcağız ondan sonra halamı korkutan o yabancı hakkında başka bir şeyler anlatamadı.

Okuldaki bütün çocuklar çok geçmeden Mr. Dick'i tanıdılar. Adam, uçurtma uçurmaktan başka hiç bir oyuna katılmamakla beraber, bizim eğlencelerimizle yakından ilgileniyordu. Onu kaç defa bilye maçına ya da topaç yarışmasına dalmış gördüm. En kritik anlarda nefes almaktan bile kaçınırdı adeta.

Herkesin sevgilisiydi o! Şişten başlamak üzere hemen hemen her hangi bir şeyden bir kayık yapabilirdi. Eski iskambillerdeki rua, dam ve valelerden iki tekerlekli cenk arabaları meydana getirirdi. Pamuk yumaklarından parmaklıklı tekerlek yapıverirdi. Eskimiş tellerden de kuş kafesleri.

Mr. Dick'in ünü kısa süre sonra bizi aştı. Bir kaç Çarşamba buluşmasından sonra Doktor Strong da bana Mr. Dick hakkında sorular sordu. Ben de halamın bütün bana anlattıklarını kendisine tekrarladım. Bunlar Doktoru o kadar ilgilendirdi ki, Mr. Dick'le tanışmak istedi. Bu resmi görevi ben yerine getirdim. Doktor, Mr. Dick'den beni araba durağında bulamadığı zaman okula gelmesini rica etti. Bizim sabah derslerimiz bitinceye ka-

dar kendisi de orada dinlenebilirdi. Kısa bir süre sonra âdet halini aldı bu. Mr. Dick, okula yavaş yavaş alıştı, her tarafı öğrendi. Ve sonunda içeriye girip beklemeye bile başladı. Daima belirli bir köşede, belirli bir tabureye oturuyordu. Buna, onu anmak için 'Dick' adını da verdiler. Mr. Dick, Doktorun her çağda yaşamış filozofların en ince ve en ustası olduğunu düşünüyordu. Doktorla iyice dost olmalarına ve birlikte saatlerce dolaşmalarına rağmen, Mr. Dick yine de ona olan saygısını belirtmek için zaman zaman duraklayarak şapkasını çıkarıyordu. Bilmiyorum nasıl oldu da Doktor bu yürüyüşler sırasında ünlü Sözlük'ten parçalar okumaya başladı? Bunu hiç bir zaman öğrenemedim. Fakat bu âdet halini aldı. Onu dinlerken yüzü sevinç ve gururla aydınlanan Mr. Dick sözlüğün dünyanın en hoş ve zevkli kitabı olduğuna inanıyordu.

Bir Perşembe sabahı, okula dönmeden önce Mr. Dick'i otelden araba durağına götürmeye hazırlanıyordum. Sabahları kahvaltıdan önce de bir saat ders yapıyorduk. Sokakta Uriah Heep'le karşılaştım. O bana kendisi ve annesiyle çay içmek için vermiş olduğum sözü hatırlattı. Sonra da kıpır kıpık kıpırdanıp, kıvrılıp bükülerek, «Ama bu sözünüzü tutacağınızı sanmıyordum, Master Copperfield,» diye devam etti. «Çünkü biz çok **tevazuyuz.**»

Uriah'tan hoşlanıyor muydum, yoksa ondan nefret mi ediyordum, bu konuda hâlâ bir karar verememiştim. Fakat onun beni kibirli sanmasını hakaret sayarak sadece davet beklediğimi söyledim.

Uriah, «Ah,» dedi. «Hepsi bu kadarsa, **tevazu** olmamız sizin için bir engel sayılmıyorsa, o zaman bu akşam gelebilir misiniz?»

Memnunlukla geleceğimi açıkladım. İşte bu yüzden de o akşam saat altıda Uriah'a hazır olduğumu haber verdim.

Onunla birlikte evden uzaklaşırken Uriah, «Annem

çok gururlanacak,» dedi. «Daha doğrusu böyle bir duyguya kapılmak günah olmasaydı, muhakkak ki gurur duyardı.»

— «Ama sen bu sabah benim kibirli olduğumu düşünmekten kaçınmadın,» diye cevap verdim.

— «Uriah,« A, ne müsabet, Master Copperfieled!» diye bağırdı. «Bana inanın! Böyle bir şey yok! Aklıma bile gelmedi böyle bir düşünce! Eğer bizim sizin için fazla **tevazu** olduğumuza karar verseydiniz, ben yine de bunu kibirlilik saymazdım. Çünkü biz çok — ama çok **tevazuyuz.»**

Konuyu değiştirmek için, «Son zamanlarda bol bol hukuk çalışmaları yapıyor musun?» diye sordum.

O, kendisini aşağı gören bir tavırla, «Ah, Master Copperfield,» dedi. «O okumalarıma çalışma denilemez ki. Bazı akşamlar Mr. Tidd'le başbaşa bir iki saat geçiriyordum, işte o kadar.»

— «Her halde güç bir şey olmalı bu,» diye mırıldandım.

Uriah, cevap verdi. «O bazan bana güç geliyor. Ama bilmiyorum kabiliyetli bir insan Mr. Tidd'i nasıl bulur.»

Alçak tavanlı, eski tarz bir odaya girdik. Mrs. Heep oradaydı. Kadın Uriah'ın bir kopyesiydi adeta, sadece boyu kısaydı. Mrs. Heep beni büyük bir tevazu ve alçak gönüllülükle karşıladı. Oğlunu öptüğü için benden özür diledi. Mütevazı insanlar olmalarına rağmen birbirlerine tabii bir sevgi beslediklerini, bunun kimseyi incitmeyeceğini umduklarını söyledi.

Mrs. Heep çayı yaparken, «Bu unutulmayacak bir gün, Uriah'ım,» dedi. «Bundan eminim. Çünkü Master Copperfield bizi ziyarete geldi.»

Utandım. Ama değer verilen bir şeref misafiri olarak ağırlandığımın da farkındaydım. Mrs. Heep'in de uysal ve iyi bir kadın olduğunu düşünüyordum.

Mrs. Heep, «Uriah'ım bu ziyareti uzun zamandan beri dört gözle bekliyordu, Sir,» dedi. «**Tevazu** olmamızın bunu engelleyeceğinden korkuyordu. Onun bu endişelerine

ben de katılıyordum.» Kadın ekledi. «Biz **tevazuyuz.** Eskiden de **tevazuyduk.** Daima da **tevazu** kalacağız.»

Ben, «Böyle kalmanız şart değil,» dedim. «Ama bunu tercih ediyorsanız o başka, efendim.»

Mrs. Heep, «Teşekkür ederim, Sir,» diye cevap verdi. «Biz haddimizi ve yerimizi biliriz. Buna da şükrediyoruz.»

Mrs. Heep'in yavaş yavaş bana sokulduğunu, Uriah'ın ise usul usul karşıma geçtiğini farkettim. Bana masadaki yiyeceklerin en seçmelerini saygılı bir tavırla arka arkaya ikram ediyorlardı. Kısa bir süre sonra halalardan **bahsetmeye** başladılar. Ben de onlara kendi halamı anlattım. Sonra Mrs. Heep üvey babalar konusunu açtı. Ben de ona kendi üvey babamı anlatmaya başladım. Ama sonra da birdenbire durakladım. Çünkü halam bana bu konuda dilimi tutmamı söylemişti. Ama taze, yumuşak bir mantar bir çift tirbuşona, genç ve taze bir diş bir çift dişçiye nasıl karşı koyamazsa, benim de Uriah'la Mrs. Heep'in karşısında dayanmam o kadar imkânsızdı. Söylemek istemediğim bir çok şeyi ağzımdan aldılar. Hem de büyük bir ustalıkla. Bunu düşündükçe kızarıyorum. O arada beni saygıyla ağırlayan, eğlendiren ana oğulun efendisi durumumda olduğumu düşünüyor ve güvenilir bir insan olduğum için de kendi kendimi kutluyordum.

Ana oğul birbirlerini çok seviyorlardı. Burası muhakkak. Fakat birinin diğerinin söylediği bir sözü tamamlayıvermesi ustaca bir şeydi. Benden kendim hakkımda başka bir şey öğrenemeyeceklerini anlayınca bu defa sözü Mr. Wickfield'le Agnes'e getirdiler. (Çünkü adeta dilsizleşmiştim.) Ana oğul kâh Mr. Wickfield'in fevkalâde bir insan oluşundan, kâh benim Agnes'e duyduğum hayranlıktan söz ediyorlardı. Sıra diğer şeylere de geldi: Mr. Wickfield'in işinin sınırları ve mali gücü... Akşam yemeklerinden sonra yaptıklarımız... Mr. Wickfield'in içtiği şarap... Bunun sebepleri... Adamın şarabı fazla kaçırmasının üzülecek bir şey olması... Dereden tepeden. Ve ben söylemeye hiç hakkım olmayan bazı şeyleri ağzımdan kaçırıveriyordum.

Biraz sıkılmaya başladığım sırada yoldan inen bir adam kapının önünden geçti. Sonra tekrar geri gelerek odaya baktı. Yüksek sesle, «Copperfield!» diye bağırarak, içeri girdi. «İnanılacak gibi değil!»

Mr. Micawber'di bu! Tek gözlüğü, bastonu, o fazla kibar tavırları ve sesindeki lûtfen konuşurmuş gibi ifadeyle Mr. Micawber'in ta kendisi!

Mr. Micawber, elini uzatarak, «Sevgili Copperfield,» dedi. «Açıkcası bu insanı etkileyecek bir karşılaşma. Yani kısacası fevkalâde bir karşılaşma bu. Yolda yürüyor ve bir şeylerle karşılaşmam ihtimali olduğunu düşünüyorum. Ve karşıma, değer verdiğim genç bir dostum çıkıyor. Copperfield, aziz dostum, nasılsınız?»

Mr. Micawber'i orada gördüğüme sevindiğimi söyleyemeyeceğim. Pek söyleyemiyeceğim. Ama onunla karşılaşmak beni yine de memnun etmişti. Onunla samimice el sıkıştık. Mrs. Micawber'in nasıl olduğunu sordum.

Mr. Micawber eskiden yaptığı gibi elini sallayarak çenesini gömleğinin yakasının içine soktu. «Teşekkür ederim. O oldukça iyi sayılır. Yani iyileşmek üzere. İkizler artık besinlerini Tabiatın o pınarından almıyorlar. Kısacası...» Mr. Micawber yine sırrını açıklayacakmış gibi bir tavır takındı birdenbire. «... onlar sütten kesildiler. Mrs. Micawber şu ara yol arkadaşlığı ediyor bana. Sizinle olan dostluğunu yenilemek kendisini çok sevindirecek, Copperfield.»

Ben de onu görmekten çok memnun kalacağımı söyledim.

Mr. Micawber, «Çok iyisiniz.» dedi.

Sonra gülümseyerek çenesini yine yakasının içine soktu ve etrafına bakındı. Son derece kibar, son derecede nazik bir tavırla, «Dostum Copperfield'i,» diye mırıldandı. «Yalnız değil, yemek yiyip sohbet ederken buldum. Dul bir hanım efendi ve onun kısacası, oğluyla beraberdi kendisi. Bu aileye takdim edilmeyi bir şeref sayacağım.»

Mr. Micawber'i Uriah Heep ve annesiyle tanıştırmaktan kaçınmam imkânsızdı. İstediğini yaptım. Ana oğul

Mr. Micawber'in karşısında küçülüp, alçalır, kendilerini pek aşağı bulduklarını açıklarlarken, o bir sandalyeye oturdu ve gayet nazik bir tavırla elini salladı.

— «Dostum Copperfield'in her hangi bir dostu benim de dostumdur.»

Mrs. Heep, «Biz Master Copperfield'in dostu olamayacak kadar **tevazuyuz,»** dedi. «Kendisine bu ziyaretinden dolayı derin bir minnet duyuyoruz. Bizi adam yerine koyduğunuz için size karşı da, Sir.»

Mr. Micawber, eğilip onu selâmladı ve, «Madam,» diye cevap verdi. «Çok mültefitsiniz... Siz ne yapıyorsunuz, Copperfield? Hâlâ şarap ticaretiyle mi meşgulsünüz?»

Mr. Micawber'i bir an önce oradan uzaklaştırmak için sabırsızlanıyordum. Şapkam elimde Doktor Strong'un okulunda öğrenci olduğum cevabını verdim. Muhakkak ki yüzüm de iyice kızarmıştı.

Mr. Micawber, kaşlarını kaldırdı. «Öğrenci mi? Bunu duymak beni son derecede mutlu etti.» Uriah'la Mrs. Heep'e döndü. «Dostum Copperfield'inki gibi bir kafa bereketli bir toprak sayılır. Kısacası...» Adam, yine sırrını açıklayacakmış gibi bir tavır takınarak gülümsedi. «... bu klâsikleri her hangi bir dereceye kadar ezberleyecek güçte bir beyindir.»

Mr. Micawber'i oradan uzaklaştırmak için, «Gidip Mrs. Micawber'i görelim mi, efendim?» diye sordum.

Cevap verdi. «Böyle bir lûtufta bulunursanız, onu ihya edersiniz, Copperfield. Ben Maddi güçlüklerle savaşmış bir adamım. Bunu burada, dostlarımızın önünde söylemekten çekinmiyorum.» Onun böyle bir açıklamada bulunacağını anlamıştım. «Bazan karşılaştığım güçlüklerin üstesinden geldim. Bazan bu zorluklar, beni yendiler.» Mr. Micawber, ekledi. «Fakat, hiç bir şey bana ıstıraplarımı, — izin verirseniz karşılaştığım güçlükleri bu deyimle tanımlamak istiyorum, — Evet, hiç bir şey bana ıstıraplarımı dostum Copperfield'in kalbine dökmek kadar zevk vermedi.»

Mr. Micawber, bu zarif ve cömertçe övgüyü şu sözlerle sona erdirdi. «Mr. Heep! İyi geceler. Mrs. Heep! Hizmetkârınızım.» Sonra en kibar tavırlarını takınarak benimle birlikte dışarı çıktı. Bir taraftan da bir şarkı mırıldanıyordu.

Mr. Micawber küçük bir hana inmişti. Orada tuttuğu ufak oda iyice tütün dumanı kokuyordu. Mrs. Micawber da odadaki bir kanapeye uzanmıştı. Önce Mr. Micawber içeri girerek, karısına, «Hayatım,» dedi. «Sana Dr. Strong'un genç bir öğrencisini takdim etmeme izin ver.»

Mrs. Micawber beni görünce hem çok şaşırdı, hem de pek sevindi. Ben de onu gördüğüme çok memnundum. Birbirimizi sevgiyle selâmladıktan sonra ben kadının yakınındaki küçük bir koltuğa oturdum.

Mr. Micawber, «Sen Copperfield'e şu andaki durumumuzu anlatır mısın, hayatım?» dedi. «Ben de o arada gidip gazeteye bakarım. Belki ilânların içinde işe yarayacak bir şey vardır. Bir fırsat.»

O dışarı çıkarken, Mrs. Micawber'e döndüm. «Ben sizin Plymouth'da olduğunuzu sanıyordum, efendim.»

Kadın, «Sevgili Master Copperfield,» diye cevap verdi. «Biz Plymouth'a gittik gerçekten. Ama Gümrük'te yetenek aramıyorlar. Bundan başka ailemin bizi soğuk bir tavırla karşıladığını da sizden saklayacak değilim. Ailemin o kolu, Mr. Micawber'in yanında benim, küçük Wilkins'le kız kardeşinin ve ikizlerin bulunmasından hiç hoşlanmadı.»

— «Vah vah,» dedim.

Mrs. Micawber, mırıldandı. «Evet... Bizi pek soğuk karşıladılar. Bunun şüphe götürecek bir tarafı yok.»

— «Utansınlar,» diye düşündüm ve bu fikrimi açıkladım da.

Mrs. Micawber, sözlerine devam etti. «Evet... Ama böyle oldu işte. Seçebileceğimiz belirli bir tek yol vardı. Londra'ya dönmek için ailemin o kolundan borç para almak. Ve tabiî dönmek.»

— «O halde hepiniz tekrar döndünüz, madam,» dedim.

Mrs. Micawber, «Evet,» diye cevap verdi. «Hepimiz de döndük. Ondan sonra da Mr. Micawber'in hangi çareye baş vurmasının uygun olacağı konusunda ailemin diğer kollarının düşüncelerini sordum. Çünkü...» Mrs. Micawber sanki tartışıyormuşuz gibi konuşuyordu. «Altı kişilik bir ailenin havayla geçinemeyeceği muhakkaktı.»

— «Tabiî, efendim,» dedim.

Mrs. Micawber, konuşmasına devam etti. «Ailemin diğer kollarının düşüncesi ve: onlar Mr. Micawber'in kömürle ilgilenmesini istiyorlar.»

— «Neyle, efendim?»

Mrs. Micawber, «Kömürle,» dedi. «Kömür ticaretiyle... Mr. Micawber'i, kendisi gibi yetenekli bir adam için Medway Kömür Piyasasında bir yer bulunabileceğini düşünmeye kandırdılar. Tabiî o zaman bu konuda atılacak ilk adım gidip Medway'i görmek olacaktı. Ve biz de gittik ve gördük. 'Biz,' diyorum, Master Copperfield. Çünkü...» Mrs. Micawber iyice heyecanlanmış, duygulanmıştı. «Çünkü ben Mr. Micawber'i hiç bir zaman terketmeyeceğim.»

Takdir ve tasvibimi belirten bir iki kelime mırıldandım.

Mrs. Micawber, «Gittik,» diye tekrarladı. «Ve Medway'i gördük. O nehir üzerindeki kömür ticaretiyle ilgili düşünceme gelince... Bunun için yetenek gerekebilir. Ama sermaye şart. Yeteneği var, Mr. Micawber'in. Ama sermayesi yok. Buraya çok yakın olduğumuz için Mr. Micawber Canterbury'e kadar uzanıp Katedrali görmemenin aptallık olacağını düşündü. Bir kere Katedral görülmeye değerdi. İkincisi ise bir katedral şehrinde insanın eline bir fırsat geçmesi ihtimali daha da kuvvetliydi.» Mrs. Micawber, ekledi. «Üç günden beri buradayız. Henüz böyle bir fırsatla da karşılaşmadık. Şu ara bu otele karşı olan maddi taahhütlerimizi yerine getirebilmek için

Londra'dan para havalesi bekliyoruz. Bunu duymak sizi her halde şaşırtmadı.» Kadın yine heyecanlanmıştı. «O para havalesi gelinceye kadar yuvamdan uzaklarda kalacağım. (Bu sözlerle Pentonville'deki pansiyonu kasdediyorum.) Oğlumla kızımı ve ikizlerimi de göremeyeceğim.»

Karı kocaya çok acıdım. Yanımıza dönen Mr. Micawber'e de söyledim bunu. «Yeteri kadar param olsaydı,» diye ekledim. «O zaman size gereken miktarı da verirdim...»

Oradan ayrılırken karı koca Londra'ya dönmeden önce hana uğrayarak onlarla birlikte yemek yemem için o kadar ısrar ettiler ki, «Hayır,» diyemedim.

Aynı akşam pencereden bakarken Mr. Micawber'le Uriah Heep'in kolkola evin önünden geçtiklerini gördüm. Bu beni hem şaşırttı, hem de endişelendirdi. Ertesi gün o küçük hana uğradığım ve Mr. Micawber'dan onun Uriah'ın evine gitmiş olduğunu öğrendiğim zaman hayretim daha da arttı.

Mr. Micawber, «Size bir şey söyleyeyim mi, sevgili Copperfield,» dedi. «Eğer karşılaştığım güçlükler had halini aldığı sırada o delikanlıyı tanımış olsaydım, o zaman alacaklılarım daha iyi idare edilirlerdi. Buna inanıyorum.»

Bu iş nasıl başarılırdı, onu anlayamadım. Çünkü Mr. Micawber'larla neşeli hafif bir yemek yedik. Mr. Micawber kadar şen bir adama hiç rastlamamış olduğumu düşünüyordum. Bu yüzden de ertesi sabah saat yedide aşağıdaki mektubun gelmesi beni çok şaşırttı. Beklemediğim bir şeydi bu. Mektup, ben karı kocadan ayrıldıktan on beş dakika sonra yazılmıştı.

«Aziz genç dostum,

Ok yaydan çıktı artık. Her şey sona erdi. Dert ve sıkıntılarının yıkıcı etkilerini tiksindirici bir neşe maskesiyle gizledim ve bu akşam size para yollanması konusunda hiç ümit olmadığını da açıklamadım. Bu müessesede yüklenmiş bulunduğumuz mali borcu bir senet vererek ödemiş bulunuyorum. Zamanı gelince bu yılda karşılık bir ödeme yapılamayacak. Sonuç: felâket! Mahvolacağım.

Bu benden alacağınız son mektup, sevgili Copperfield.
Toplumdan kovulan, bir dilenci
haline giren
Wilkins Micawber.»

O kadar fena oldum, öylesine sarsıldım ki hemen o küçük hana doğru koştum. Bir iki sözle Mr. Micawber'i teselli etmek, onu yatıştırmak niyetindeydim. Fakat yarı yolda Londraya giden posta arabasıyla karşılaştım. Mr ve Mrs. Micawber arka tarafta oturuyorlardı. Bir kese-kâğıdından çıkardığı fındıkları yiyen Mr. Micawber bir sessizlik ve rahatlık sembolüydü adeta. Onlar beni görmemişlerdi. Ben de karı kocayı görmemezlikten gelmemin daha doğru olacağını düşündüm. Bir yan sokağa saparken omuzlarımdan ağır bir yük kalkmış gibiydi. Gitmeleri rahatlatmıştı beni. Ama her şeye rağmen Micawber'ları yine de çok seviyordum.

*
**

XVIII

Geçmişi düşünüş

Okul günlerim! Hayatımdaki görünmeyen, hissedilmeyen o ilerleme. Çocukluktan gençliğe geçiş! Geriye dönmüş bakarken bırakın da düşüneyim. Hayat nehrimin yatağında bana bunun nasıl aktığını hatırlatacak şeyler var mı yok mu bunu anlamaya çalışayım.

Okulda sonuncu değilim. Bir kaç ay içinde beş altı çocuğu aştım. Fakat okul birincisi bana uzaktan dev bir yaratıkmış gibi gözüküyor. O Steerforth gibi özel arkadaşım ve genel koruyucum da değil. Ama kendisine karşı derin bir saygı duyuyorum. Özellikle onun Dr. Strong'un okulundan ayrıldıktan sonra ne olacağını, insanların onun karşısında bir yer alabilmek ve bunu koruyabilmek için neler yapacaklarını düşünüyorum.

Fakat birdenbire karşıma çıkan bu kız kim? Miss Shepherd. Ben ona âşığım.

Miss Shepherd, Miss Nettingall'lerin okulunda yatılı öğrenci. Miss Shepherd'a tapıyorum. Yuvarlak yüzlü, kıvırcık sarı saçlı bir kız.

Bir süre Miss Shepherd'ın duyguları konusunda şüphelere kapılıyorum. Fakat sonunda dans okulunda karşılaşıyoruz. Miss Shepherd dansta eşim. Onun eldivenine dokunuyorum ve bir heyecan dalgasının ceketimin sağ kolundan yükselip saçlarımdan çıktığını hissediyorum. Tatlı sözler söylemiyorum Miss Shepherd'a. Ama birbirimizi anlıyoruz.

Miss Shepherd'a armağan olarak gizlice on iki Brazil fıstığını neden veriyorum acaba? Ayrıca yumuşak susamlı bisküiler, bol bol portakal da sunuyorum. Miss Shepherd'ı bir keresinde gardropta öpüyorum. Ne heyecan, ne mutluluk verici bir şey bu! Ertesi gün Miss Nettingall'lerin Miss Shepherd'ı ayaklarını içeriye doğru bastığı için cezalandırdıklarını öğrenince ne kadar öfkeleniyor, ne büyük bir azap çekiyorum!

Nasıl oluyor da onunla darılıyorum? Bunu anlayamıyorum doğrusu. Ama Miss Shepherd'la aramda bir soğukluk beliriyor. Kulağıma bir takım fısıltılar geliyor. Miss Shepherd benim için, «O kadar ısrarla bakmasa,» demiş. Ayrıca Master Jones'u tercih ettiğini de açıklamış. Jones! Beğenilecek hiç bir tarafı, bir meziyeti olamayan bir çocuk! Bir gün Miss Nettingall'lerin okulunun öğrencileriyle karşılaşıyorum. Yürüyüşe çıkmışlar onlar. Miss Shepherd yanımdan geçerken alaylı bir tavırla yüzünü buruşturuyor ve arkadaşına dönerek gülüyor. Bir hayat boyu süren bir sevgi (bana öyle gözüküyor!) sona eriyor işte.

Okulda daha da yükseliyorum. Dr. Strong herkesin içinde benden geleceği için çok şeyler vaad eden genç bir bilgin ve öğrenci, diye sözediyor. Mr. Dick sevincinden çılgına dönüyor âdeta. Halam ise ilk postayla bana bir altın yolluyor.

Genç bir kasabın hayali beliriyor şimdi. Canterbu-

ry'deki gençleri dehşete salıyor. Zehirli dilli, geniş suratlı, kalın boyunlu genç bir kasap. Delikanlı dilini en çok Dr. Strog'un genç centilmenlerini küçük düşürmek için kullanıyor. Daha küçük çocukların yollarını keserek zavallıların savunamadıkları kafalarına yumruklar indiriyor. Açıklık sokaklarda arkamdan avaz avaz bağırarak bana meydan okuyor. İşte bu yeterli sebepler yüzünden kasapla dövüşmeye karar veriyorum.

Bir yaz akşamı, yemyeşil, çukurca bir yerdeyiz. Kararlaştırılan randevuya uyarak kasapla buluşuyorum. Yanımda okuldaki çocuklardan seçme bir grup var. Delikanlı ise başka iki kasap, bir meyhaneci ve bir de baca temizleyicisi getirmiş. Kasapla ben yüzyüze duruyoruz. Bir dakika sonra delikanlı sol kaşımın üstünde on binlerce mumu tutuşturuyor sanki. Bir dakika sonra ise duvarın nerede olduğunu bilemiyorum. Kendimin nerede olduğunu da... Her hangi bir kimsenin... Bazan kasabı görüyorum. Yüzü kanlı ama kendinden emin. Bazan hiç bir şey göremiyorum ve düello şahidimin dizinde nefes nefese oturuyorum. Bazan kasaba deli gibi saldırıyorum. Yüzüne vurduğum ellerimin eklem yerleri yarılıyor ama onun hiç de sarsılmış gibi bir hali yok. Nihayet uyanıyorum, başım bir tuhaf. Kasabın uzaklaştığını görüyorum. Diğer iki kasap, meyhaneci ve baca temizleyici kendisini kutluyorlar. Delikanlı ilerlerken ceketini giyiyor. Bütün bunlardan haklı olarak zaferin onda olduğu sonucunu çıkarıyorum.

Berbat bir halde eve götürülüyorum. Gözlerime biftek konuluyor. Vucudümü sirke ve konyakla ovuyorlar. Üst dudağım patlamış, bembeyaz bir et parçası fırlamış oradan. Bu korkunç bir şekilde şişiyor. Üç dört gün evde kalıyorum. Pek kötü bir görünüşüm var. Gözlerimin üzerine de yeşil bir vizyer takıyorum. İçimin çok sıkılması lâzım ama Agnes beni teselli ederek bana kitap okuyor. Günleri neşeli, eğlenceli bir hale sokuyor. Agnes, kasapla döğüşmekten başka çarem olmadığını düşünerek bana hak veriyor. Ama bir taraftan da onunla döğüştüğüm için ür-

perip titriyor.

Zaman kimse farkına varmadan usulca ilerlemiş... Şimdi okulun birincisi benim! Benden aşağı olan sıra sıra çocuklara ilgi gösteriyorum. Özellikle bana okula ilk girdiğim zamanki halimi hatırlatan çocuklara.

Altın bir saatle köstek, küçük parmağıma da bir yüzük takıyorum. Uzun kuyruklu bir ceketim de var. Yine âşık mıyım? **Evet**, âşığım. Miss Larkins'lerin en büyüğüne tapıyorum.

Miss Larkins'lerin en büyüğü öyle küçücük bir kız da değil. Uzun boylu, pek hoş bir kadın. Belki de Miss Larkins'lerin en büyüğü otuzunda. Ama ona karşı duyduğum sevgi sınırsız.

Miss Larkins'lerin en büyüğü subayları tanıyor. Onların kendisiyle sokakta konuştuklarını görüyorum. Kadın gülerek bir şeyler anlatıyor. Bu konuşmadan hoşlanıyormuş gibi bir hali var. Boş zamanımın önemli bir kısmını onunla karşılaşabilmek için bir aşağı bir yukarı dolaşmakla geçiriyorum.

Durmadan yaşımı düşünmekteyim. Diyelim ki on yedisindeyim. Ve diyelim ki on yedi yaş, Miss Larkins'lerin en büyüğü için biraz genç. Ne çıkar bundan? Zaten göz açıp kapayıncaya kadar yirmi birinde de olacağım. Akşamları daima Mr. Larkins'in evinin önünde dolaşıyorum. Hattâ iki üç defa da aşktan kendinden geçmiş bir halde, hasta gibi evin etrafında da döneniyorum. Ama aile yattıktan sonra tabiî. Bir yangın çıkmasını diliyorum. Oraya toplanan kalabalık dehşetle donup kalacak. Ve ben elimde merdiven onları yararak hızla geçeceğim. Miss Larkins'lerin en büyüğünü kollarımın arasına alarak kurtaracağım. Sonra kadının evde unuttuğu bir şeyi almak için geri dönecek ve alevlerin arasında can vereceğim.

Bazan gözlerimin önünde daha mutlu hayaller beliriyor. Kendimi cesaretlenmiş görüyorum. Miss Larkin'e aşkımı ilân edecek kadar cesurum. Miss Larkin'in başını omzuma gömdüğünü hayal ediyorum. O, «Ah, Mr. Copperfield,» diyor. «Kulaklarıma inanayım mı?» Mr. Lar-

kins'in de «Azizim Copperfield,» dediğini hayal ediyorum. «Kızım bana her şeyi anlattı. İşte size yirmi bin İngiliz lirası. Mutlu olun!»

Anges, bir gün yemekten sonra, «Trotwood,» diye mırıldanıyor. «Yarın kim evleniyor dersin?»

— «Her halde sen evlenmiyorsun, Agnes?»

O, kopye ettiği notalardan başını kaldırıyor. Yüzü neşe dolu. «Hayır, evlenecek olan ben değilim. Miss Larkins'lerin en büyüğü.»

Bir iki hafta kederler içinde dolaşıyorum. Yüzüğümü çıkarıyorum, en biçimsiz elbiselerimi giyiyorum. Sık sık ahlayıp ofluyorum. Artık bu hayattan bıkmış durumdayım. Kasap da yeniden damarıma bastığı için onunla buluşuyorum. Kasabı bu defa yeniyorum.

On yedi yaşına erişmemle ilgili son işaretlerden görebildiğim bir bu, bir de yüzüğümü tekrar takmaya başlayışım.

XIX

Etrafıma bakınıyor ve bir şey keşfediyorum

Okul günlerim sona erdi ve Doktor Strong'un yanından ayrılma zamanı gelip çattı. Orada çok mutlu olmuş, Doktor'a iyice bağlanmıştım. O küçücük dünyada yüksek bir yerim vardı. Bu sebepler yüzünden oradan ayrılacağım için üzülüyordum. Ama başka sebepler dolayısıyla da memnundum. Genç bir adam olmakla, görülecek ve yapılacak şeylerle ilgili sisli düşünceler belki uzaklara çekiyordu. Hayat, her şeyden çok, henüz okumaya başlayacağım bir peri masalıydı benim için.

Halamla kendimi vereceğim meslek konusunda bir çok ciddi konuşmalar, tartışmalar yapmıştık. Bir yıldan uzun bir süre onun sık sık tekrarladığı, «Ne olmak istersin?» sorusuna uygun, tatmin edici bir cevap bulmaya

çalışmıştım. Fakat içimde her hangi bir konuya karşı özel bir merak ya da sevgi yoktu.

Halam bir sabah, «Trot, yavrum,» dedi. «Sana bir şey söyleyeyim mi? Bu konuda hata yapmamalıyız. Onun için de kendimize nefes alacak zaman bırakalım. Sen de o arada bu konuya yeni bir açıdan bakarsın. Bir okul öğrencisi gözüyle değil.»

— «Öyle yaparım, hala.»

Halam, devam etti. «Aklıma bir şey geldi, Trot. Belki ufak bir değişiklik ne istediğini anlamana yardım eder. Şimdi kısa bir yolculuğa çıksan. Meselâ yine o eski yerlere gitsen ve o... o... cehennemin bir bucağında oturan o pek vahşi isimli kadını görsen.» Halam, burnunu oğuşturdu zira Peggotty'i adından dolayı hiç bir zaman tamamiyle affedememişti.

— «Bu dünyada bana bundan daha büyük zevk verecek başka bir şey olamaz, halacığım.»

Halam, «Eh,» dedi. «İşte bu iyi. Çünkü bu benim de hoşuma gidecek. Ama senin bundan memnun olman yerinde. Ben, Trot, ne yaparsan yap daima akıllı ve mantıklı bir biçimde davranacağına da inanıyorum.»

— «Öyle olduğunu umarım, hala.»

Halam, «Ama ben senin nasıl olmanı istiyorum biliyor musun Trot?» diye devam etti. «Senin metin ve kesin insan olmanı arzu ediyorum. Fiziki bakımdan değil, ahlâk açısından... İradesi kuvvetli, metin ve kesin, fevkalâde bir insan. Kararlı.» Halam, bonesini bana doğru sallayarak, yumruğunu sıktı. «Azimli. Karakter sahibi, Trot.»

Onun istediği gibi olmağa çalışacağımı söyledim.

Halam, «Kendi kendine güvenmesini öğrenmeye başlaman için,» dedi. «Seni o yolculuğa yalnız yollayacağım. Bir ara Mr. Dick'i de seninle birlikte göndermeyi düşünmüştüm. Ama sonradan kararımı değiştirdim. Onu bana bakması için yanımda tutacağım.»

Bir an Mr. Dick'in yüzünde uğradığı hayal kırıklığını

açıklayan bir ifade belirdi. Fakat sonradan dünyanın en olağanüstü kadınına bakma şeref ve üstünlüğü yüzünün eski neşeli halini almasına sebep oldu.

Halam, «Zaten,» dedi. «'Anıt' da var.»

Mr. Dick, telâşla bağırdı. «A, tabii. Ben onu hemen tamamlamak niyetindeyim, Trotwood. O zaman, bildiğin gibi, işe girişilecek...» Mr. Dick, uzun bir süre sustuktan sonra ekledi. «... ve kıyamet de kopacak.»

Halamın şefkat dolu plânına göre ihtiyacım olan şeyler sağlandı. Beni yolcu ettiler. Ayrılırken halam bana yerinde bir kaç nasihat verdi. Beni bol bol öptü. Üç hafta ya da bir ay istediklerimi yapmakta serbest olduğumu da söyledi.

Önce Canterbury'e gittim. Agnes ve Mr. Wickfield'le ve iyi kalpli Doktorla vedalaşmak istiyordum. Agnes beni görünce pek sevindi. Ben ayrıldıktan sonra evin bütün neşesinin kaçtığını, eski haline hiç benzemediğini söyledi.

— «Buradan uzaktayken ben de eski halime hiç benzemiyorum,» dedim. «Bundan eminim. Ama bu sözüm de öyle önemli sayılmaz. Çünkü seni tanıyan herkes, muhakkak senin fikrini alır, Agnes. Sen onlara yol gösterirsin.»

Agnes, gülümseyerek, «Benimle tanışan herkes,» diye cevap verdi. «Beni şımartıyor. Ben buna inanıyorum.»

— «Hayır. Bunun sebebi senin hiç kimseye benzememen. Bir eşin daha yok, Agnes.»

Oturmuş iş işlemekte olan Agnes tatlı bir kahkaha attı. «Sanki ben merhum Miss Larkins'mişim gibi konuşuyorsun.»

O ana kadar yarı ciddi, yarı şakacı bir tavırla dostluk etmiştik. Fakat şimdi Agnes birdenbire başını kaldırarak gözlerini benim gözlerime dikti ve değişik bir tavırla, konuşmaya başladı.

— «Sana sormak istediğim bir şey var, Trotwood. Yanılmıyorsam bu senden başkasına soramayacağım bir soru. Babamın yavaş yavaş değiştiğini farkettin mi?»

Evet, bunu farketmiş ve zaman zaman kendi kendime

Agnes'in bu durumu görüp görmediğini de sormuştum.

Genç kız, alçak bir sesle, «Bana ne olduğunu söyle,» dedi.

— «Bence... seninle açıkça konuşayım mı, Agnes? Babanı ne kadar sevdiğimi bilirsin.»

O, «Evet,» diye mırıldandı.

— «Bence gittikçe artan o kötü alışkanlığın kendisine hiç bir faydası dokunmuyor. Çoğu zaman sinirli. Bana öyle geliyor.»

Agnes, başını salladı. «Sana öyle gelmiyor.»

— «Bir şeye daha dikkat ettim. Babanın pek kendinde olmadığı zamanlar onu muhakkak bir iş için istiyorlar.»

Agnes, «Uriah istiyor,» dedi.

— «Evet. Ve baban o işi yapamayacak durumda olduğunu düşünerek endişeleniyor. Ve ertesi gün hali daha da kötü oluyor.»

Ben konuşmaya devam ederken Agnes elini usulca dudaklarıma doğru uzattı. Bir dakika sonra ise odanın kapısında babasını karşılıyordu. İkisi birden bana doğru bakarlarken Agnes'in yüzündeki ifadenin içime dokunduğunu hissettim. Agnes, babasına çok bağlıydı, onunla gururlanıyordu. Ama adama karşı merhamet duyuyor, onun için üzülüyordu. Benden de aynı şeyi beklemekte, buna güvenmekteydi. Açıkça konuşsaydı bana duygularını yine de böylesine açıklayamaz, beni bu kadar etkileyemezdi.

Doktorun evine çaya davetliydik. Her zamanki saatte oraya gittik. Doktor, genç karısı ve kaynanası çalışma odasındaki şöminenin önünde oturuyorlardı. Ben oradan ayrılırken sanki Çin'e gidiyormuşum gibi davranan Doktor beni bir şeref misafiri olarak karşıladı.

Sonra ellerini şöminede ısıtarak, «Trotwood'un yerini fazla yeni yüzler almayacak, Wickfield,» dedi. «Yeni yüzler pek görmeyeceğim artık. Tembelleşmeye başladım. Rahat etmek istiyorum. Bütün genç öğrencilerimi altı ay ka-

dar sonra bırakacağım ve daha sakin bir hayat süreceğim.»

Mr. Wickfield, «Bunu şu son yıl içinde kaç defa söylediniz, Doktor,» diye cevap verdi.

Doktor, «Ama bu sefer bu işi yapacağım,» dedi. «Bu yüzden kısa bir süre sonra anlaşmaları hazırlamak zorunda kalacaksınız.»

Mr. Wickfield mırıldandı. «Sizi istismar etmelerine engel olacağım, değil mi? İyi ya! Ben hazırım.»

Doktor, gülümsedi. «O zaman sözlüğüm ve Annie'den başka düşünecek hiç bir şeyim olmayacak.»

Mr. Wickfield genç kadına bir göz attı. Mrs. Strong onun bu bakışını karakterine hiç uymayan bir çekingenlikle görmemezlikten gelmiş gibi bir duyguya kapıldım. Bu yüzden de Mr. Wickfield bütün dikkatini genç kadına verdi.

Kısa bir sessizlikten sonra da, «Görüyorum Hindistan postası gelmiş,» dedi.

Doktor, bağırdı. «Sahi, aklıma geldi. Mr. Jack Maldon'dan mektuplar aldık!»

— «Öyle mi?»

Mrs. Markleham, başını salladı. «Zavallı sevgili Jack! O çetin yorucu, iklim. Bana anlattıklarına göre orada yaşamak, bir kum tepeciğinin üstünde, bir büyültecin altında oturmaktan farksızmış. Jack'cik pek sağlammış gibi dururdu ama aslında değildi.»

Mr. Wickfield, «Yani Mr. Maldon'un bir rahatsızlığı olduğunu mu söylemek istiyorsunuz, madam?» diye sordu.

Eski asker, cevap verdi. «Rahatsızlık mı? Nesi yok ki onun, nesi yok ki onun.»

Mr. Wickfield, «Sağlıktan başka,» dedi.

Eski asker, «Gerçekten sağlıktan başka,» diye tekrarladı. «Muhakkak zavallıya güneş çarptı, orman sıtmasına yakalanıp nöbetler geçirdi ve daha sayabileceğiniz bir sürü hastalığa tutuldu.»

Mr. Wickfield bu sefer Mr. Jack Maldon'un aslında ne yazdığını, mektubunu kime yolladığını sordu.

— «Ah, işte...» Mrs. Markleham, Doktorun başının üzerinden uzanarak şöminenin rafından bir mektup aldı. «Yavrucuk doktorun kendisine diyor ki..., neredeydi o? Hah! 'Size sağlığımın ciddi şekilde sarsıldığını açıklamaya zorunlu kaldığımdan üzülüyorum. Korkarım bir süre için eve dönmek zorunda kalacak, bu küçülmeye razı olacağım. İyileşebilmem için tek ümit bu.' Durum açık, zavallı yavrucuk! Annie'nin mektubu ise daha da açık. Annie, bana o mektubu tekrar göstersene.»

Genç kadın, mektubu istemeye istemeye çıkardı.

Mrs. Markleham, gözlüğünü gözlerine götürerek, «Dur bakayım,» diye mırıldandı. «'Çok sevgili Annie'ciğim, eski günlerin anıları...' v.b. Burası değil. Hah, işte buldum! 'Bu duyduğum belki de **seni** şaşırtmayacak. Bu uzaklardaki ülkede o kadar çok derde katlandım, öyle şeyler geçirdim ki, ne olursa olsun buradan ayrılmaya karar verdim. Burada katlandığım ve hâlâ katlanmakta olduğum dertler dayanılacak gibi değil.' Eğer dünyanın en iyi yaratığı...» Mrs. Markleham her zamanki gibi yelpazesini öperek, Doktora doğru salladı. Sonra da mektubu tekrar katladı. «... hemen harekete geçmeseydi, ben bütün bunları düşünmeye bile dayanamazdım.»

Mr. Wickfield, bir tek kelime bile söylemedi. Ciddi ve sert bir yüzle sessizce oturuyordu. Biz diğer konulara daldıktan sonra da o halini değiştirmedi. Gözlerini de yere dikmişti. Yalnız zaman zaman düşünceli bir tavırla kaşlarını çatarak bir an Doktora, karısına ya da ikisine birden bakıyordu.

Doktor çok severdi müziği. Agnes büyük bir tatlılık ve duygululukla şarkılar söyledi. Mrs. Strong da öyle. Birlikte şarkılar söylediler, düetler çaldılar. Bizim için güzel bir konser oldu bu. Fakat Mr. Wickfield'in Mrs. Strong'la Agnes'in samimi olmalarından hiç hoşlanmadığını, onları kaygıyla izlediğini de farkettim.

Sabah, eski evden ayrılış anını da birlikte getirdi. Muhakkak ki kısa bir süre sonra oraya tekrar gidecektim. Eski odamda, —belki de sık sık— uyuyacaktım yine.

Ama o eski günler geride kalmıştı artık. Ne kadar üzgün olduğumu Uriah Heep'e göstermeyi istemedim pek. Uriah ise bana yardım konusunda o kadar işgüzarlık etti ki, içimden onun gitmeme pek sevindiğini düşündüm.

Neyse, pek erkekçe bir tavır takınmasını başararak, Agnes'le babasından ayrıldım. Londra'ya giden arabada yerimi aldım. Arabacının yanındaydı bu. Yani seçme bir yerdi. Orada, dört atın arkasında oturmak ve o eski, yorucu yolculuğum sırasında uyuduğum yerleri görmeye çalışmak hem tuhaf, hem de ilgi çekici bir şeydi. Artık iyi bir eğitim görmüştüm, kılık kıyafetim güzeldi ve cebimde de bol para vardı. Yoldaki her taş, her işaret derin derin düşüncelere dalmama sebep oluyordu. Londra'ya iyice yaklaştık ve Salem House'un önünden geçtik. Mr. Creakle'ın ağır eliyle sağa sola vurduğu o okulun önünden. O anda aşağıya inerek, Mr. Creakle'ı iyice dövmek ve çocukları kafese kapatılmış serçeler gibi serbest bırakabilmek konusunda kanuna uygun bir tarzda izin alabilmek için her şeyimi verebilirdim.

Charing Cross'da, Golden Cross hanına gittik. Bir garson beni yemek salonuna götürdü. Bir oda hizmetçisi ise bana küçük yatak odamı gösterdi. İçerisi kira arabası gibi kokuyordu. Kubbeli, kemerli bir aile mezarı gibi de sıkıca kapatılmıştı. Pek genç olduğumu acı acı hissediyordum. Hiç kimse benden çekinmiyor, bana karşı saygı duymuyordu. Oda hizmetçisi düşüncelerimi büyük bir kayıtsızlıkla karşıladı. Garson ise saygısızca bir tutumla, bana nasihat etmeye kalkıştı!

Keyfim yerinde olduğu için bir piyes seyretmeye karar verdim. Seçtiğim Covent Garden Tiyatrosuydu. Orada Jül Sezar'ı ve yeni Pandomim'i gördüm. Bütün o asil Romalıların karşımda canlanmaları, okuldaki gibi sert ve haşin bir şekilde bana angaryalar yükleyecekleri yerde, sırf beni eğlendirmek için sahneye girip çıkmaları benim için yepyeni, zevk verici ve etkili bir şey oldu. Fakat bütün oyunda birbirine karışan o gerçek ve esrar, şiir, ışıklar, müzik ve şahane dekorlar gözlerimi o kadar kamaş-

tırdı ki, saat on ikide yağmurlu sokağa çıktığım zaman bana bulutlardan bağırıp çağıran, sular sıçratan, şemsiyelerle savaşan, çamurlu, mutsuz bir dünyaya inmişim gibi geldi.

Yer yüzünde bir yabancıymışım gibi bir süre sokakta durdum. Fakat beni teklifsizce itip kakmaları çok geçmeden aklımı başıma getirdi. Otele giden yola koyuldum. Orada istridye yiyip, porto içtikten sonra gözlerim yemek salonundaki şöminenin ateşine dikili bir süre oturdum. Ta saat bir'i geçinceye kadar...

Oyunla ve geçmişle öylesine doluydum ki, bilmiyorum yakışıklı, biçimli vucutlu bir gencin varlığının ne zaman farkına vardım. Bu genç adam hatırlamam için bir çok sebepler olan zevkli, rahat bir kayıtsızlıkla taşıyordu elbisesini.

Yatmak üzere ayağa kalktım. Kapıya doğru giderken içeri girmiş olan bu kimsenin yanından geçtim. O zaman iyice gördüm onu. Hemen dönerek yaklaştım ve ona tekrar baktım. O benim kim olduğumu anlamadı. Ama ben kendisini hemen tanıdım.

Başka zaman olsaydı onunla konuşabilmek cesaretini bulamazdım belki. Belki de bu işi ertesi güne bırakır ve onu da kaybederdim. Fakat o sıradaki ruhi durumum yüzünden ona karşı eskiden duyduğum o sevgi birdenbire kendiliğinden bütün tazeliğiyle kalbime dolup taşıverdi. Kalbim hızla çarparak hemen ona yaklaştım.

Ve, «Steerforth!» dedim. «Benimle konuşmayacak mısın?»

Bana baktı. Eskiden de bazan öyle bakardı bana. Fakat yüzündeki ifadeden beni tanımamış olduğu belliydi.

— «Korkarım beni hatırlamadın,» diye mırıldandım.

Birdenbire, «Hay Allah!» diye bağırdı. «Küçük Copperfield!»

İki elini birden yakaladım. Bırakmak istemiyordum bu elleri. «Hayatımda bu kadar hiç, ama hiç sevinmedim!

Sevgili Steerforth, seni gördüğüm için ne kadar memnun olduğumu bilemezsin!»

Steerforth da büyük bir dostlukla elimi sıktı. «Ben de seni gördüğüme çok sevindim. E, Copperfield, aziz dostum, senin ne işin var burada?»

— «Ben buraya bugün Canterbury arabasıyla geldim... O taraflarda oturan halam beni evlât edindi. Eğitimimi de orada tamamladım. E, sen nasıl oldu da buraya geldin?»

— «Ben 'Oxford'lu, denilen gençlerdenim artık,» diye cevap verdi. «Oxford Üniversitesinde okuyorum.. Şimdi de anneme gidiyorum. Fevkalâde yakışıklı bir genç olmuşsun, Copperfield. Doğrusu hiç değişmemişsin.»

— «Ben seni hemen tanıdım,» dedim. «Ama tabii seni hatırlamak daha kolay...»

Parmaklarını sık buklelerinin arasına sokarak güldü. Neşeyle, «Evet,» diye bağırdı. «Benim yolculuğum bir görev sayılabilir. Annem şehrin biraz dışında bir yerde oturuyor. Yollar ise bozuk. Evimiz ise pek iç sıkıcı bir yerdir. Bu yüzden yoluma devam edeceğime bu geceyi burada geçirmeye karar verdim. Hey, buraya bakın!» Bu son sözleri garsona söylemişti. Adam saygı dolu bir tavırla yaklaştı.

Steerforth, «Arkadaşım Mr. Copperfield'e nereyi verdiniz?» diye sordu.

— «Afedersiniz, efendim. Anlayamadım.»

Steerforth, «Nerede yatıyor o?» dedi. «Odasının numarası nedir? Ne demek istediğimi biliyorsunuz.»

Garson özür dilermiş gibi bir tavırla mırıldandı. «Şey, Sir... Mr. Copperfield bu ara kırk dört numarada kalıyor, Sir.»

Steerforth, homurdandı. «Ne rezalet bu! Mr. Copperfield'i ahırın üstündeki küçücük çatı arasına kapamanızın anlamı nedir?»

Garson, hâlâ özür diler bir tavırla ona bakıyordu. «Açıkçası,» diye cevap verdi. «Mr. Copperfield'in bu bakımlardan titiz olduğundan haberimiz yoktu, Sir. Eğer

tercih ediliyorsa Mr. Copperfield'e yetmiş ikiyi verebiliriz, efendim. Yani sizin yanınızdaki odayı, Sir.»

Steerforth, «Orası tercih edilir,» dedi. «Bu işi hemen yapın.»

Garson, odayı değiştirmek için hemen yanımızdan ayrıldı. Benim kırk dört numaralı odaya konulmuş olmamla pek eğlenen Steerforth tekrar bir kahkaha attı. Beni ertesi sabah saat onda kendisiyle kahvaltı etmeye çağırdı. Ben de bu daveti büyük bir gurur ve mutlulukla kabul ettim.

Yeni odam eskisinden çok daha iyiydi. Havasız değildi, küf kokmuyordu. İçeride dört direkli büyük bir karyola da vardı. Yatakta altı kişiye yetecek kadar yastığın arasında mutlu bir uykuya daldım. Eski Roma, Steerforth ve arkadaşlıkla ilgili bir rüya gördüm. Sabah erkenden kalkan posta arabaları aşağıdaki kemerin altından gürültüyle çıkarlarken rüyama gök gürültüsünün ve tanrıların girmesine sebep oldular.

XX

Steerforth'un evi

Steerforth beni yemek salonunda değil, kırmızı perdeli, rahat bir odada bekliyordu. Söminede neşeli bir ateş yanıyordu. Gayet nefis, sıcak kahvaltı hazırlanmıştı.

Biz yalnız kalınca Steerforth, «Şimdi Copperfield,» dedi. «Ne yaptığını, nereye gittiğini, seninle ilgili her şeyi öğrenmek istiyorum.»

Onun benimle hâlâ böyle ilgilenmesi beni çok sevindirdi. Steerforth'a sevinçle halamın bu yapacağım yolculuğu nasıl teklif ettiğini ve nereye gideceğimi anlattım.

Steerforth, «Madem acelen yok,» dedi. «Benimle Highgate'e, bizim eve gel. Bir iki gün kal. Annem hoşuna gidecektir. O benimle biraz öğünür ve benim hakkımda fazla konuşur ama artık onun bu kusurunu bağışlarsın. Annemin de senden hoşlanacağını biliyorum.»

Gülerek, «Bundan emin olduğunu söylemek nezaketini gösteriyorsun,» diye cevap verdim. «Ben de aynı derecede emin olmayı isterdim.»

Steerforth, «Ah,» dedi. «Beni seven herkes annemin üzerinde hak iddia edebilir. Onun da bunu kabul edeceği muhakkaktır.»

Mırıldandım. «O zaman annenin beni çok seveceğini sanıyorum. Onun göz bebeği olacağım demektir.»

Streerforth, «Alâ!» dedi. «Gel ve bunu ispat et. Şimdi gider bir iki saat Londra'nın görülecek yerlerini dolaşırız. Oraları senin gibi bir acemiye göstermek ayrı bir zevk olacak, Copperfield. Ondan sonra arabayla Highgate'e gideriz.»

Şehirdeki gezintimizi yemek izledi. Kısa kış günü öyle çabuk geçti ki, bindiğimiz posta arabası Highgate'de eski, tuğla bir evin önünde durduğu zaman karanlık basmaya başlamıştı. Biz arabadan inerken kapıda güzel yüzlü, yaşlıca bir hanım belirdi. Kadın, Steerforth'u, «Canımın içi James'ciğim,» diye karşılayarak onu kucakladı. Arkadaşım beni annesi olan bu hanıma takdim etti. Kadın da bana haşmetli ve kibar bir tavırla, «Hoş geldiniz,» dedi.

Burası kibar, eski tarz bir evdi. Sessiz ve derli toplu bir yer. Odamın penceresinden uzaklarda Londra'nın bir sis tabakası gibi yayıldığını gördüm. Bunun arasında şurada burada ışıklar pırıldıyordu. Giyinirken ancak ağır ve sağlam eşyalara ve saçları pudralı bir kaç 'lady'nin resimlerine bakacak zaman bulabildim. O sırada beni yemeğe çağırdılar.

Yemek salonunda ikinci bir hanım daha vardı. Ufak tefek ve zayıf bir kadın. Ona bakmak hoşuna gitmiyordu insanın. Halbuki çirkin de sayılmazdı. Siyah saçları, heyecan dolu kara gözleri, dudağının üstünde de bir yara

izi vardı. Bir zamanlar ağzını baştan aşağıya yaran fakat şimdi üst dudağının yukarısındaki iz hariç, hiç belli olmayan bir yaraydı bu.

Onu bana, «Miss Dartle,» diye tanıştırdılar. Steerforth da annesi de kendisini «Rosa,» diye çağırıyorlardı. Onun da evde oturduğunu ve uzun bir süreden beri Mrs. Steerforth'a arkadaşlık ettiğini, onun yardımcısı olduğunu öğrendim. Yemek sona ermeden önce Mrs. Steerforth Suffolk'a gitme niyetimden söz açtı. Steerforth de benimle birlikte oraya giderse çok sevineceğimi söyledim. Arkadaşıma da eski dadımla Mr. Peggotty'nin ailesini göreceğimi anlattım. Ona okulda gördüğü kayıkçıyı hatırlattım.

Steerforth, «Ha,» dedi. «Şu dobra dobra konuşan adamcağız! Galiba yanında oğlu da vardı. Öyle değil mi?»

— «Hayır. Yanındaki yeğeniydi,» diye cevap verdim. «Fakat Mr. Peggotty onu evlât edinmiş. Artık kendisini oğlu sayıyor. Mr. Peggotty'nin küçük güzel bir kızı da var. Daha doğrusu o da yeğeni. Adam onu da evlât edinmiş tabiî. Kısacası evi, daha doğrusu teknesi, — çünkü kendisi karaya çekilmiş eski bir teknede oturuyor, — Mr. Peggotty'nin büyük bir cömertlik ve merhamet gösterdiği kimselerle dolu. O ev halkını görmek çok hoşuna gidecektir.»

Steerforth, «Öyle mi dersin?» diye mırıldandı. «Evet, hoşuma gider sanırım. O tip insanları birlikte görmek için öyle bir yolculuğu göze almaya değer. Tabii seninle birlikte yolculuk etmek de ayrı bir zevk olacak, Papatya, o da cabası. O tarz bir insanı anlamak hoş olur.»

Kalbim yeni bir sevincin ümidiyle çırpınıyordu.

Fakat Miss Dartle söze karışıverdi. «A, ya? Sahi mi? Bana anlatın bunu. Onlar gerçekten öyleler mi?»

Steerforth, «Nasıl yani?» dedi. «Hem sen kimleri kastediyorsun?»

— «O tip insanlar. Onlar gerçekten bir takım hayvanlar mı? Kafasız budalalar, başka sınıftan yaratıklar? Bunu bilmeyi o kadar istiyorum ki.»

Steerforth, kayıtsız bir tavırla cevap verdi. «Onlarla bizim aramızda büyük fark var. Onlardan bizler kadar hassas olmalarını bekleyemeyiz. Her halde dürüst insanlar. Ama tabiat bakımından öyle duygulu kimseler değiller. Hisleri de kolay kolay yaralanmıyor.»

Miss Dartle, «Sahi mi?» dedi. «Bunu duyduğuma çok memnun oldum. Hiç bu kadar sevinmemiştim. Onların ıstırap çektikleri zaman hiç bir acı hissetmediklerini öğrenmek zevkli bir şey.»

Steerforth'un bu sözleri şaka olarak ya da Miss Dartle'ı konuşturmak için söylediğini sanmıştım. Kadın gittikten sonra da arkadaşımla şöminenin önünde otururken onun böyle bir açıklama yapmasını da bekledim. Fakat Steerforth bana sadece Rosa Dartle hakkında ne düşündüğümü sordu.

— «O çok zeki. Öyle değil mi?»

Steerforth, «Zeki mi?» dedi. «O her şeyi bileyci taşına tutarak gayet keskin bir hale sokar. Kendisini durmadan bileye bileye iyice aşındırdı. Sadece keskin bir kenar ve sivri bir uçtan ibaret kaldı. Bu yüzden de sinir içinde.»

— «Dudağındaki ne tuhaf bir yara!» diye mırıldandım.

Steerforth'un suratı asıldı. Kısa bir duraklamadan sonra, «Doğrusunu istersen,» diye cevap verdi. «O yarayı ben açtım.»

— «Her halde talihsiz bir kaza sonucu oldu bu!»

— «Hayır, hayır. O zaman küçük bir çocuktum. Rosa da beni kızdırmıştı. Çekici yakaladığım gibi ona doğru fırlattım. İlerisi için güzel şeyler vaad eden küçük bir melekmişim o zamanlar!»

Böyle üzücü bir konuyu açtığıma çok pişman olmuştum ama bunun da faydası yoktu artık.

Steerforth, «Gördüğün gibi,» dedi. «O zamandan beri bu yarayı taşıyor. Mezarına kadar da taşıyacak.»

Çay içmeye gittiğimiz zaman o yaraya ıstırap verici bir ilgiyle bir göz atmaktan kendimi alamadım. Kısa bir süre sonra da bunun Miss Dartle'ın yüzünün en hassas

tarafı olduğunu anlamakta gecikmedim. Kadınla Steerforth tavla oynarlarken bir zar atışı yüzünden hafifçe tartıştılar. Bir an Miss Dartle'ın öfkesinden çılgına dönmüş olduğunu sandım. Ve o zaman yara izinin, ilerideki uğursuz olayı haber veren duvardaki o ünlü yazı gibi, iyice belirli bir hal aldığını farkettim.

Akşam sona ermek üzereyken Steerforth birlikte Suffolk'a gitmemiz konusunu ciddi bir şekilde düşüneceğine dair bana söz verdi. Acelemiz olmadığını da söyledi. Bir hafta sonra yola çıkabilirdik pekâlâ. Annesi de büyük bir konukseverlikle aynı şeyi tekrarladı. Steerforth'la konuşurken arkadaşım bana bir kaç defa, «Papatya,» diye hitab etti. Bu da Miss Dartle'ın yine söze karışmasına sebep oldu.

Kadın, «Fakat... Mr. Copperfield, bu takma bir ad mı?» diye sordu. «Sonra neden o size bu adı taktı? Yoksa bunun sebebi sizi çok genç ve saf bulması mı, ha? Böyle konularda o kadar aptalımdır ki.»

Sebebin o olduğunu sandığım cevabını verirken kızardım.

Miss Dartle, «Oh,» dedi. «İşte bunu öğrendiğime çok memnun oldum! Demek sizin çok genç ve saf olduğunuzu düşünüyor? Ve siz bu yüzden onun arkadaşısınız? Evet, işte bu pek hoş.»

Kadın bu konuşmadan kısa bir süre sonra yatmaya gitti. Mrs. Steerforth da odasına çekildi. Steerforth'le ben şöminenin karşısında yarım saat kadar daha oturduk. Traddles'dan ve Salem House'daki diğer çocuklardan sözettik. Sonra da birlikte yukarı çıktık.

Odamda şöminedeki ateşin gürül gürül yandığını gördüm. Pencerelerdeki perdeler kapatılmıştı. Mutluluğumu düşünüp incelemek için oturduğum sırada Miss Dartle'ın bir resminin şöminenin rafının yukarısından heyecan ve sevgiyle bana baktığını farkettim.

Çabucak soyunarak yattım. Fakat uykuya dalarken

bile kadının hâlâ orada olduğunu ve bana baktığını yine de unutamadım...

*
**

XXI

Küçük Em'ly

Evde Littimer adında bir de uşak vardı. Anladığıma göre o çoğunlukla Steerforth'la beraberdi. Arkadaşımın hizmetine de Üniversite'de girmişti. Dünyada ondan daha saygı değer görünüşlü bir adam bulunabileceğini hiç sanmıyorum. Sessizce hareket eden, saygılı, istendiği zaman daima yanıbaşınızda beliriveren, istenmediği zaman ortadan kaybolan bir insandı. Fakat dikkati üzerine çekmesinin asıl nedeni saygı değer oluşuydu. Littimer'in kaskatı bir boynu, dar, tüysüz bir kafası vardı. Ama adam kendisine özgü her niteliği ve tuhaflığı saygı uyandıracak bir hale sokuyordu. Eğer burnu tersine aşağıdan yukarıya doğru olsaydı, bunu da yine saygı uyandıracak bir hava vermesini başaracaktı.

Sabahleyin daha ben kalkmadan Littimer odamdaydı. Yatağın perdelerini açarak dışarıya baktığım zaman onun potinlerimi, sağ ve sol, birinci dans figürüne başlarkenki şekilde koyduğunu, ceketimi sanki bu bir bebekmiş gibi koltuğa bırakırken üzerindeki tozları üflediğini gördüm.

Ona, «Günaydın,» diyerek saati sordum. Littimer cebinden o zamana kadar gördüğüm kapaklı cep saatlerinin en saygı değerini çıkardı ve terbiyeli bir tavırla sekiz buçuk olduğunu söyledi.

— «Mr. Steerforth, dinlenip dinlenmediğinizi öğrenmekten pek memnun kalacaktır, Sir.»

— «Çok teşekkür ederim,» dedim. «İyice dinlendim.

Mr. Steerforth nasıl? İyi mi?»

— «Teşekkür ederim, Sir. Mr. Sterforth oldukça iyi. Sizin için yapmak şerefine erişebileceğim başka bir şey var mı, efendim?»

— «Başka bir şey yok, teşekkür ederim.»

— «Rica ederim, efendim. Asıl ben size teşekkür ederim, Sir.» Bu sözlerden sonra dışarı çıktı.

Her sabah hep bu, aynı konuşmayı yaptık. Ne bir kelime fazla, ne de bir kelime eksik söylüyordu. Ama buna rağmen Littimer yakınımdayken ölümlülerin en toy ve tecrübesizi olduğunu hissediyordum.

Bu adamın üzerinde özel olarak duruyorum. Hem o sırada üzerimde özel bir etki yaptığı için, hem de daha sonra olanlardan dolayı.

O hafta olağanüstü güzellikte geçti. Steerforth benimle birlikte taşraya gitmeye karar verdi. Ayrılık günümüz geldi. Arkadaşım önce Littimer'i de birlikte götürüp götürmemek konusunda kararsızdı. Fakat sonunda onu evde bıraktı.

Yarmouth'un ünü ve şerefi bakımından o kadar endişeliydim ki, kasabanın karanlık sokaklarından hana giderken Steerforth'un buranın hoş, tuhaf, kolay erişilemeyecek ücra bir yer olduğunu söylemesi beni pek memnun etti. Hana varır varmaz, çıkıp yattık. Ertesi sabah da geç kahvaltı ettik. Çok neşeli olan Steerforth ben kalkmadan kıyıda dolaşmıştı. Bana oradaki kayıkçıların yarısıyla dost olduğunu söyledi. Üstelik uzaktan Mr. Peggotty'nin evi olduğunu sandığı o tekneyi de görmüştü.

— «Beni oradakilerle ne zaman tanıştırmak niyetindesin, Papatya?» dedi. «Emirlerine hazırım.»

— «Bu akşamın bu iş için çok uygun olacağını düşünüyordum, Steerforth. Akşamları hepsi de ateşin önüne toplaşıp otururlar.»

Steerforth, «Öyle olsun,» diye cevap verdi. «Bu akşam tanışalım. E, sen şimdi ne yapacaksın? Her halde gidip dadını göreceksin? Öyle değil mi?»

— «A, evet,» dedim. «Herkesden önce Peggotty'i görmeliyim.»

— «Eh...» Steerforth, saatine baktı. «Seni bir kaç saat ağlaşmanız için götürüp oraya teslim edeyim mi? Bu kadar zaman yeter mi?»

Gülerek, o sürede bu ağlaşma işini bitirebileceğimizi söyledim. Fakat onun da gelmesini istiyordum.

Steerforth, «İstediğin her yere gelirim,» dedi. «İstediğin her şeyi yaparım. Nereye gelmem gerekirs söyle. İki saat sonra oradayım.»

Mr. Barkis'in evini bulabilmesi için ona yolu en ufak ayrıntısına kadar tarif ettim. Sonra da yalnız başıma handan çıktım.

Tabii yollar bana dar gözüktü. Ama Mr. Omer'in dükkânına erişinceye kadar bana başka herşey eskisinin aynıymış gibi geldi. Eskiden 'OMER' yazılı olan yerde şimdi şu adlar okunuyordu : 'OMER ve JORAM.' Fakat 'Kumaşçı, Terzi, Tuhafiyeci, Cenaze Levazımatçısı vs., duruyordu yine.

İçeri girerek, «Mr. Omer evde mi?» diye sordum. «Eğer evdeyse kendisini bir dakika görmek istiyorum.»

Kısa bir süre sonra Mr. Omer karşımdaydı. Biraz nefes nefeseydi ama yaşlanmış gibi gözükmüyordu.

Mr. Omer, «Emrinizdeyim, Sir,» dedi. «Sizin için ne yapabilirim, efendim?»

— «Lütfedip elimi sıkabilirsiniz, Mr. Omer. «Elimi uzattım. «Bir keresinde bana çok iyi davranmıştınız.»

Yaşlı adam, «Öyle mi?» diye cevap verdi. «Bunu duyduğuma sevindim. Ama galiba tık nefes olduğum gibi hafızamda da bir duraklama belirdi. Sizi hatırlıyamadım.»

— «Beni almak için posta arabasına geldiğinizi de hatırlamıyor musunuz? Burada kahvaltı ettiğimi? Ve birlikte arabayla Blunderstone'a gidişimizi?».

Mr. Omer, «A!» diye bağırdı. «Allah iyiliğinizi versin! Öyle mi? A, evet evet. Bu bir hanımla ilgiliydi sanırım?»

— «Evet annemle,» diye cevap verdim.

Mr. Omer, işaret parmağıyla yeleğime dokundu. «Tabii — Ya... Tabiî ya... Küçük bir bebek de vardı! Blunderstone'daydı bu. Tabiî... Allah Allah! Aliah Allah! Evet, evet, tabiî ya! Durun bakayım... Mr. Barkis'in, — hani şu taşıyıcının — karısı, kayıkçının kız kardeşi Peggotty de orada çalışıyordu değil mi?»

Bunun doğru olduğunu söyledim. Bu cevabım kendisini pek memnun etti.

Mr. Omer, «Eh,» dedi. «Burada Peggotty'nin genç bir akrabası çalışıyor, Sir. Bu dikiş işinden öyle iyi anlıyor ki. Bence İngiltere'de değme Düşes onunla boy ölçüşemez.»

Dayanamayarak, bağırdım. «Küçük Em'ly'i mi söylüyorsunuz?»

Mr. Omer, «Evet, adı Em'ly,» dedi. «Kız ufak tefek. Ama inanın öyle bir yüzü var ki, kasabadaki kadınların yarısı bu sebepten kendisine çok kızıyorlar...»

Adamcağız güçlükle nefes alıyordu. «Anlayacağınız etrafa tuhaf, kötü bir hikâye yayılmış. Sözümona Em'ly bir 'lady' olmak istiyormuş. Bana sorarsanız buna sebep Em'ly'nin zaman zaman, 'Bir 'lady' olsaydım, dayım için şunu şunu yapardım,' demesi. Anlıyor musunuz? 'Ona şöyle şöyle şık şeyler alırdım,' diye anlatması.»

Ben de heyecanla, «Emin olun, Mr. Omer,» diye cevap verdim. «İkimiz de çocukken bana da aynı şeyi söylediydi.»

Mr. Omer, başını sallayarak çenesini oğuşturdu. «Ya ya... Ayrıca Em'ly, 'dik kafalı ve inatçı' diyebileceğimiz bir tip. Biraz şımartılmış...» Yaşlı adam, devam etti. «Bu yüzden Em'ly hırçın, yaşlı bir kadının yanına girdiği zaman onunla bir türlü anlaşamadı. Kadının yalnız kalmaması için onunla dostluk edecek, kendisine yardıma çalışacaktı. Sonunda Em'ly buraya geldi. Üç yıl çıraklık edecekti. İki yılı hemen hemen doldu bu sürenin. Onun kadar iyi bir kız da olamaz. Altı kişiye bedel bence.»

Adamcağız alçak sesle konuştuğu için Em'ly'nin yakında bir yerde olduğuna iyice kanaat getirdim. Bunu kendisine sorunca Mr. Omer başıyla oturma odasının kapısını işaret etti. Camdan bakınca Em'ly'nin oturmuş dikiş diktiğini gördüm. Dünyanın en güzel kızıydı bu ufacık tefecik insan. Göz alan yüzünde duyduklarımı haklı çıkaracak inatçı bir ifade de vardı. Fakat bu güzellik, iyilik ve mutluluk için yaratılmıştı, başka bir şey için değil. Bundan eminim.

Mr. Omer, «İçeri girip onunla konuşmak istemez misiniz?» dedi.

Ama o anda bunu yapamayacak kadar büyük bir utangaçlığa kapıldım. Mr. Omer'la vedalaşarak sevgili Peggotty'ciğime gittim.

Evindeydi. Çinili mutfağında yemek yapıyordu! Ben kapıya vurur vurmaz, hemen eşikte belirerek, nezaketle ne istediğimi sordu. Ona gülümseyerek baktım. Fakat Peggotty gülümsememe karşılık vermedi. Ona mektup yazmayı hiç bir zaman ihmal etmemiştim. Ama birbirimizi görmeyeli yedi yıl kadar olmuştu.

— «Mr. Barkis evde mi, efendim?» dedim.

Peggotty, «Evet, evde, Sir,» diye cevap verdi. «Fakat hiç iyi değil. Romatizma yüzünden yatağa düştü.»

Sordum. «O artık Blunderstone'a gitmiyor mu?»

Petgotty, başını salladı. «İyiyken gidiyor.»

— «Ya siz? Siz hiç oraya gidiyor musunuz, Mrs. Barkis?»

Bana daha dikkatle baktı.

— «Çünkü size oradaki bir ev hakkında bir soru sormak istiyorum. Oraya şey derler... Durun, neydi bakayım?... Evet, 'Karga Yuvası'.»

Peggotty, bir adım gerileyerek, korku ve kararsızlıkla ellerini öne doğru uzattı.

Ona, «Peggotty!» diye bağırdım.

Dadım da haykırdı. «Sevgili oğlum!»

İkimiz birden hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlayarak birbirimizin kollarına atıldık. O nasıl taşkınlıklar yaptı,

— benim yüzümden nasıl hem ağlayıp, hem güldü, — benimle ne kadar gururlandı, bütün bunları anlatmaya gönlüm el vermiyor.

Peggotty, önlüğüyle göz yaşlarını silerek, «Barkis pek sevinecek,» dedi. «Bu, ona vücudünü ovduğumuz şişe şişe romatizma ilâcından daha iyi gelecek. Gidip burada olduğunu söyleyebilir miyim? Yukarı çıkıp onu görür müsün, yavrum?»

Tabiî görecektim. Barkis beni büyük bir heyecan ve sevinçle karşıladı. Romatizması iyice ilerlediği için el sıkacak halde değildi. Fakat benden gecelik takkesindeki püskülü sıkmamı rica etti. Ben de bunu büyük bir içtenlikle yaptım.

Mr. Barkis, romatizması yüzünden zorlukla ağır ağır gülümseyerek, «Arabanın içine hangi adı yazmıştım, Sir?» diye sordu.

— «Ah! Sizinle bu konuda gayet ciddi konuşmalar yapmıştık, Mr. Barkis. Öyle değil mi?»

Mr. Barkis, «Ben uzun süreden beri istekliydim,» dedi. «Değil mi, efendim?»

— «Gerçekten uzun bir süreden beri,» diye cevap verdim.

Br. Barkis, «Bundan hiç de pişman değilim,» dedi. «Bana bir keresinde ne söylediğinizi hatırlıyor musunuz? Bütün elmalı pastaları, her yemeği Peggotty'nin yaptığından sözetmiştiniz.»

Başımı salladım. «Evet, çok iyi hatırlıyorum.»

Mr. Barkis, «Bu çok doğruydu,» diye mırıldandı. «Şalgamlar kadar doğru...» Adam, gecelik takkesini salladı. Sözlerini iyice belirtebilmek için başka bir şey yapması imkânsızdı. «Vergiler kadar doğru... Ve dünyada onlardan daha doğru bir şey yoktur.» Tekrarladı. «Onlardan daha doğru bir şey yoktur. Benim gibi yoksul bir adam bunu öğrenir. Pek yoksul bir insanım, Sir.»

— «Bunu duyduğuma çok üzüldüm, Mr. Barkis.»

Mr. Barkis, «Ben gerçekten pek yoksul bir adamım,» dedi.

Sonra yatak örtülerinin altından sağ elini cansızca, ağır ağır uzatarak, gevşek bir şekilde karyolanın yanına bağlanmış olan bir bastonu tuttu. Bunu etrafta biraz dolaştırdıktan sonra bastonun ucuyla sandığa vurdu.

— «Eski elbiseler...»

— «Ya,» dedim.

Mr. Barkis, fısıldadı. «Onların yerinde Para olmasını isterdim, Sir.»

— «Ben de öyle olmasını dilerdim,» diye mırıldandım.

Mr. Barkis, gözlerini iri iri açtı. «Ama PARA DEĞİL!»

Bundan emin olduğumu açıkladım.

Mr. Barkis şefkatli bir tavırla karısına baktı. «C.P. Barkis kadınların en iyisi ve en faydalısıdır. Bugün misafirimiz için yemek yapacaksın, hayatım. Şöyle yenilecek, içilecek güzel şeyler olmalı.»

İtiraz edecektim. Fakat Peggotty'nin bunu yapmamı hiç istemediğini farkettim.

Mr. Barkis, «Hayatım,» dedi. «Üzerimde bir yerde bir miktar para olacak. Fakat şimdi biraz yorgunum. Mr. David'le sen biraz kestirmem için yanımdan ayrılırsanız, uyandığım zaman o parayı bulmaya çalışırım.»

Odadan çıkınca Peggotty, bana Mr. Barkis'in bir tek kuruş bile vermeden önce muhakkak aynı yola baş vurduğunu, yataktan tek başına sürüne sürüne kalkmaya ve o parayı o uğursuz sandıktan çıkarmaya çalışırken inanılmayacak kadar azap çektiğini anlattı.

Peggotty'i Steerforth'un gelişine hazırlamaya çalıştım. Kısa bir süre sonra da geldi arkadaşım. Nazik tavırları, yakışıklılığı, istediklerine, hoşlandıklarına hemen uyuvermek konusundaki yeteneğiyle dadımı beş dakika içerisinde kendisine bağlayıverdi.

Steerforth da benimle birlikte orada yemeğe kaldı. Mr. Barkis'in odasına ışık ve taze hava gibi girdi arkadaşım. Sanki sağlık dolu tatlı bir rüzgârmış gibi orayı aydınlatıp, ılıklaştırdı. Peggotty 'senin odan' dediği yerden

sözederek orasının gece için hazır olduğunu ve benim de evde kalacağımı umduğunu söylediği zaman ben daha Steerforth'a bakamadan, arkadaşım atıldı.

— «Sen tabii burada kalacaksın. Ben yine otelde yatarım.»

Böylece bu mesele hemen halledilmiş oldu.

Steerforth bütün o sevimli tavırlarını Mr. Peggotty'nin teknesine gitmek üzere saat sekizde oradan ayrılıncaya kadar hiç değiştirmedi. Arkadaşımın yanında kara, ıslak kumların üzerinden ilerledim. Rüzgâr etrafımızda hüzünlü hüzünlü iç çekiyordu.

— «Burası vahşi ve ıssız bir yer, Steerforth, öyle değil mi?»

— «Karanlıkta pek kasvetli,» dedi. «Deniz ise sanki acıkmış, bizi yutmak istiyormuş gibi kükrüyor. Tekne şu mu? Hani şu ilerideki ışıklı yer?»

— «Evet, tekne o.»

Steerforth, «Benim bu sabah gördüğümde o,» diye cevap verdi. «Doğrudan doğruya tekneye gittim. Beni oraya o içgüdüm sürükledi sanki.»

Ondan sonra konuşmayarak, usulca kapıya gittik ve içeri girdik.

Tekneye girerken kulağımıza mırıltılar ve alkış sesleri geldi. El çırpanın teselli bulmaz Mrs. Gummidge olduğunu görünce bayağı şaşırdım. Ama heyecanlı olan yalnız Mrs. Gummidge değildi. Yüzü sevinçle aydınlanmış olan Mr. Peggotty sanki küçük Em'ly'nin boynuna atılmasını bekliyormuş gibi kaba, güçlü kollarını açmıştı. Ham, küçük Em'ly'nin elini tutmuştu. Kız, utanmış ve kızarmıştı. Fakat mutluluk dolu gözlerinden Mr. Peggotty'nin sevincinin kendisini çok memnun ettiğini anlayabilirdiniz. Ham'in yanından fırlayarak Mr. Peggotty'nin kollarına atılacağı sırada içeri girdiğimizi farkederek durakladı. Bizi ilk gören o oldu zaten.

Bu küçük sahne içeri girmemiz yüzünden o kadar çabucak değişiverdi ki, neredeyse insan böyle bir şey olma-

dığına bile inanacaktı. Şaşkın ailenin arasına karışmış, Mr. Peggotty'nin karşısında duruyordum şimdi. Ona elimi uzattığım sırada Ham de bağırdı.

— «Master Davy! Master Davy bu!»

Bir dakika sonra birbirimizle el sıkışıyor, nasıl olduğumuzu soruyor, tekrar karşılaştığımız için ne kadar sevinç duyduğumuzu söylüyorduk. Hepimiz birden konuşmaktaydık.

Mr. Peggotty, «Ah,» dedi. «Siz iki 'centilmen'in, iyice yetişmiş olan iki centilmenin kalkıp bu gece bu eve gelivermesi yanılmıyorsam şimdiye kadar görülmüş ve duyulmuş bir şey değil!»

Mr. Peggotty, bir nefeste bu söylevi verdikten sonra büyük bir sevinçle iri ellerini uzatarak yeğeninin yüzünü tuttu. Kızın yüzünü belki on defa öptükten sonra Em'ly'nın başını şefkatli bir gurur ve sevgiyle geniş göğsüne bastırdı. Sonra kızı bıraktı. Em'ly küçük odaya doğru koşarken adam da etrafına, bize baktı. Nefesi iyice kesilmişti.

Mr. Peggotty, «Siz iki centilmen,» dedi, «İyice yetişmiş iki centilmen, durumu anladığınız zaman bu şaşkınlığımı bağışlarsınız, o zaman sizlerden özür dilerim. Em'ly meseleyi size açacağımı biliyor, onun için kaçtı. Bir dakika gidip ona bakmak lûtfunda bulunur musun, Ana?»

Mrs. Gummidge başını sallayarak ortadan kayboldu.

Mr. Peggotty, «Şu bizim küçük Em'ly'miz,» diye mırıldandı. «Aslında o benim öz çocuğum değil. Hiç bir zaman çocuğum olmadı benim. Ama Em'ly kendi kızım olsaydı kendisini bundan daha fazla sevemezdim. Anlıyor musunuz? Onu daha fazla sevemezdim.»

Steerforth, «Çok iyi anlıyorum,» dedi.

Mr. Peggotty, iki eliyle birden saçlarını karıştırarak sözlerine devam etti.

— «Malûm biri vardı. Bu kimse küçük Em'ly'mizi babası boğulduğu zamandan beri tanıyordu. Boyu bosu bana benziyordu. Kaba sabaydı. Biraz sert lodosu andırıyor-

du... Ama dürüst bir insandı. İyi niyetliydi.»

Ham oturmuş bize gülümsüyordu. Onu şimdiye kadar böylesine gülümserken görmemiştim.

Mr. Peggotty, «Allah lâyığını versin,» dedi. «Bu denizci genç ne yaptı dersiniz? Kalbini bizim küçük Em'ly'e kaptırmadı mı? Eh! Ona Em'ly'le konuşmasını tavsiye ettim. O boylu boslu, olgunluk çağına erişmiş bir genç ama bir çocuktan daha da utangaç. Onun için de Eml'y'e açılma fikri hiç hoşuna gitmedi. Onun üzerine **ben** konuştum... Em'ly, 'Ne?' dedi. 'O mu? Ben onu yıllardan beri tanırım ve ağabeyimmiş gibi de severim... Ah, dayıcığım! Ben onunla hiç bir zaman evlenemem.' Onun üzerine delikanlıya giderek, durumu anlattım. 'Bu işin olmasını isterdim,' dedim. 'Ama olmuyor işte. Sana söyleyecek bir sözüm var: ona daima eskisi gibi davran. Erkeklik göster.' O da öyle yaptı. Tam iki yıl şerefli bir erkek gibi hareket etti. Burada evimizde hepimiz de yine eskisi gibiydik.

Sonra birdenbire — bu gece — küçük Em'ly işten döndü. Delikanlı da yanındaydı! Bu kadarı da önemli değil. Çünkü o Em'ly'e sanki ağabeysiymiş gibi bakar. Hava kararınca, kararmadan önce, daima, daima onu korumaya çalışır. Ama bu denizci genç bu sefer kızın elini tutarak neşeyle bana haykırdı. 'Buraya bak! İşte bu kız benim küçücük eşim olacak!' Kız ise, yarı cüretli, yarı çekingen, yarı gülerek, yarı ağlayarak, 'Evet, dayı!' dedi. 'İzin verirseniz. Elimden gelen her şeyi yapacak, ona çok iyi küçük bir eş olmaya çalışacağım. Çünkü o çok iyi, sevgili, değerli tatlı bir insan.' Sonra Mrs. Gummidge sanki oyun oynanıyormuş gibi ellerini çırptı ve o sırada siz içeri girdiniz.»

Ham gibi güçlü kuvvetli bir gencin şimdi duyguları yüzünden titremesinin insana dokunan bir şey olduğunu düşündüm. Mr. Peggotty'nin bize yaptığı sade açıklamanın da çok etkili olduğunu düşündüğüm gibi. Bu duygularımı çocukluğumla ilgili anılar ne dereceye kadar etkiliyordu, bunu bilmiyorum. Bütün bildiğim şu: bu olay bütün benliğimi mutlulukla doldurmuştu. Ama küçük bir

şey bu duygularımı ıstıraba dönüstürmeye yetecekti.

İşte bu yüzden eğer hepsinin hoşuna gidecek bir şeyler bulup söylemek görevi bana düşseydi, bunu pek de başaramazdım. Ama Steerforth'a düşüyordu bu. Arkadaşım da bu işi öyle bir tavırla yaptı ki, bir kaç dakika sonra hepimiz de rahatladık. Mutluyduk da.

Steerfoth, «Mr. Peggotty,» dedi. «Siz fevkalâde iyi bir insansınız. Bu geceki kadar mutlu olmaya da lâyıksınız. İşte elim. Sizi alkışlıyorum. Ham, sana da mutluluklar dilerim, oğlum. İşte elim. Seni de alkışlıyorum. Papatya, ateşi canlandır. Mr. Peggotty, eğer nazik yeğeninizi buraya geri gelmeye kandıramazsanız, ben giderim.»

Bunun üzerine Mr. Peggotty, küçük Em'ly'i getirmeye gitti. Sonra da Ham... Genç kızı ocağın önüne getirdiler. Pek utanıyordu, küçük Em'ly. Fakat Steerforth'un kendisiyle son derecede nazik ve saygı dolu bir tavırla konuşunca içi rahatladı. Kendisine olan güveni biraz arttı. Bunun bir sebebi de Em'ly'nin arkadaşımın Mr. Peggotty'le gemilerden, vapurlardan nasıl sözettiğini görmesi, Steerforth'un tekneden ve içindeki şeylerden ne derecede hoşlandığını anlamasaydı. Kısa bir süre sonra hepimiz de rahat rahat, hiç çekinmeden gevezelik ediyorduk.

Aslında Em'ly o akşam pek fazla konuşmadı. Fakat bizlere bakıyor, sözlerimizi dinliyordu. Pek de hoştu. Mrs. Gummidge'e gelince... Steerforth bu keder ve ümitsizlik kurbanını, kocasının ölümünden beri hiç kimseye nasip olmayan bir başarıyla, canlandırdı. (Bana böyle söyledi Mr. Peggotty.)

Gitmeye davrandığımızda saat gece yarısına geliyordu. Onlardan neşeyle ayrıldık. Hepsi kapının önüne toplaşmış dururlarken, küçük Em'ly'nin o tatlı mavi gözleriyle arkamızdan baktığını farkettim. Ham'in hemen arkasında duruyordu. O yumuşak sesiyle giderken dikkatli olmamız için bize seslendi.

Steerforth, koluma girerek, «Çekici küçücük bir güzel,» dedi. «Eh! Burası tuhaf bir yer. Onlar da tuhaf insanlar.»

Cevap verdim. «Kararlaştırılan o evlilik dolayısıyla duydukları mutluluğa tanık olduğumuz için çok da şanslıyız.»

Steerforth, «O delikanlı kıza göre oldukça aptal,» dedi. «Öyle değil mi?»

Hem Ham'e hem de diğerlerine öyle samimiyetle davranmıştı ki bu beklenmedik, soğuk cevap beni sarstı. Fakat çabucak Steerforth'a döndüğüm zaman arkadaşımın gözlerinde neşeli bir pırıltı olduğunu farkettim. Gözlerinin içi gülüyordu onun.

— «Ah, Steerforth!» İçim iyice rahatlamıştı. «Sen yoksullar hakkında türlü şaka yapabilirsin. Ama ben işin doğrusunu biliyorum. Böyle kimselerin mutluluğuna da, ıstırabına da kayıtsız kalamayacağının farkındayım. İşte bu yüzden seni eskisinden yirmi misli daha çok seviyor, daha büyük hayranlık duyuyorum.»

O durarak yüzüme baktı. «Papatya, senin samimi olduğuna inanıyorum. İyi olduğuna da. Keşke hepimiz de böyle olabilseydik.»

Hemen sonra, biz Yarmouth'a doğru yürürken neşeyle şarkı söylemeye başladı.

*
**

XXII

Bazı eski yerler ve bazı yeni kimseler

Steerforth'la o taraflarda on beş günden daha uzun bir süre kaldık. Onunla çoğunlukla birlikte olduğumuzu söylemem gereksiz. Fakat bazan bir kaç saat için birbirimizden ayrıldığımız oluyordu. Peggotty'nin boş odasına yerleşmiş olmam hareketlerimi kısıtlıyordu. Halbuki Steerforth için böyle bir şey yoktu, hürdü. İşte böylece, ben

yattıktan sonra Steerforth'un Mr. Peggotty'nin uğrak yeri olan 'İstekli Kafa' da balıkçılara küçük ziyafetler çektiğini, mehtaplı gecelerde denizcilerin elbiselerine bürünerek dalgaların üzerinde dolaştığını ve ancak sabahleyin sular yükselirken döndüğünü duydum.

Bazan birbirimizden ayrılmamızın diğer bir sebebi de benim çocukluğumla ilgili o eski bildik köşeleri tekrar ziyaret etme isteğimdi. Doğduğum yerlerde zevk ve üzüntüden meydana gelmiş bir duygu karışımının etkisi altında dolaşıyordum. Fakat Steerforth'la alev alev yanan bir ocağın karşısında yemeklerimizi yerken, o eski yerleri görmüş olma düşüncesi bana pek tatlı geliyordu.

Bu uzun yürüyüşlerden dönerken Mr. Peggotty'nin evi yolumdan yüz adım kadar ötede olduğu için, geçerken oraya da uğruyordum. Steerforth da muhakkak orada beni bekliyordu. Arkadaşımla birlikte soğuk havada, gitgide koyulaşan sisi yararak kasabanın göz kırpan ışıklarına doğru gidiyorduk.

Bir gün her zamankinden daha geç kaldım. Artık yerlerimize dönmek üzere olduğumuz için Blunderstone'a son bir veda ziyareti yapmıştım. O karanlık akşamda Steerforth'u Mr. Peggotty'nin evinde yalnız buldum. Düşünceli bir tavırla ocağın önünde oturuyordu.

Elimi omzuna koyunca öyle bir irkildi ki. Bu yüzden ben de hayretle sıçradım.

Steerforth, adeta öfkeyle, «Sitem dolu bir hayalet gibi yanıma sokuldun,» dedi.

— «Geldiğimi sana haber vermem gerekirdi,» diye cevap verdim.

— «Ne kadar da geç kaldın? Neredeydin?»

— «Her zaman yürüyüş yaptığım yolda vedalaştım,» dedim.

Steerforth, odada etrafına bakındı. «Ben de burada oturmuş düşünüyordum. David, keşke şu son yirmi yıl benim de akıllı, mantıklı bir babam olsaydı! Bunu çok isterdim!»

Halinde öyle derin keder vardı ki, buna bayağı şaştım.

Ayağa kalkarak, «Bu yoksul Peggotty ya da onun o kaba saba yeğeni olmak ben olmaktan daha iyi,» dedi. «Özellikle şu son yarım saat içerisindeki ben olmaktan...»

Arkadaşımdaki bu değişiklik beni o kadar şaşırtmıştı ki, ona sessizce bakakaldım. Steerforth gülmeye başladı. Önce huysuz huysuz, fakat kısa bir süre sonra o eski neşesiyle.

— «Haydi, haydi! Hiç bir şey yok, Papatya, hiç bir şey! Yaşlı kadınların 'dehşet buhranı' dedikleri şey beni tepeden tırnağa kadar sinsice sarıyordu. Bir an geldi kendi kendimden korktum.»

— «Senin başka hiç bir şeyden korkmadığını sanıyorum,» dedim.

— «Belki, belki... Ama belki de beni korkutacak yeteri kadar sebep var,» diye cevap verdi. «Neyse! Aldırmamalı! Ama sana tekrar söylüyorum, aziz dostum, akıllı, mantıklı ve sebatlı bir babam olmalıydı. Bu benim için çok iyi olurdu... Benden başka bir çok kimse için de...»

Yüzü daima ifadeliydi Steerforth'un. Fakat bu sözleri söylerken yüzünde öyle karanlık, esrarlı bir samimiyet ifadesi belirmişti ki. Yüzünün böyle bir hal aldığını o zamana kadar hiç görmemiştim.

Sanki eliyle havaya hafif bir şey atmışcasına, «İşte bu kadar!» diye bağırdı. «Haydi, şimdi yemeğe!»

Eski neşesine kavuşmuştu yine. Yemeğe giderken keyifli keyifli gevezelik edip durdu.

Şen bir tavırla, «Demek yarın bu korsan hayatından vaz geçiyoruz?» dedi. «Öyle mi?»

— «Öyle kararlaştırmıştık,» diye cevap verdim.

Steerforth, mırıldandı. «Evet! Başka çare yok sanırım. Ben bu dünyada burada denizde çalkalanmaktan başka yapılacak şeyler olduğunu neredeyse unutacağım. Bu denizlerde kılavuzluk edebilmek için iyi bir sınav verebilirim sanıyorum. Burada bir tekne aldığımdan haberin var mı?»

— Duraklayarak, «Ne garip insansın, Steerforth!» diye bağırdım. Çünkü bu meseleyi ilk defa duyuyordum. «Halbuki bir daha buranın yakınına gelmeyi bile isteyip istemeyeceğin belli değil.»

— «Orası belli olmaz,» diye mırıldandı. «Burası bayağı hoşuma gitti. Her neyse.» Beni hızlı hızlı yürümeye zorladı. «Bir tekne aldım. Ben yokken ona Mr. Peggotty kaptanlık edecek.»

Sevinçle haykırdım. «Seni şimdi anlıyorum, Steerforth! Tekneyi sanki kendin için almış gibi davranıyorsun. Halbuki aslında bu işi Mr. Peggotty'e iyilik etmek için yaptın. Sevgili, iyi kalpli Steerforth, bu cömertliğinden ne kadar duygulandığımı sana nasıl anlatayım bilmem?»

— «Sus!» Kıpkırmızı kesilmişti. «Bu konuda ne kadar az konuşursak, o kadar iyi olur. Teknenin yeniden donatılması gerekli. Bunun yapılmasına nezaret etmesi için Littimer'i burada bırakacağım. Sana Littimer'in de Yarmouth'a geldiğini söylemiş miydim?»

— «Hayır.»

— «Geldi ya. Bu sabah. Tekneye yeni ad vereceğim.»

— «Hangi adı.»

— «Küçük Em'ly adını.»

Buna ne kadar memnun olduğumu belli etmemem imkânsızdı. Yüzümden okunuyordu sevincim.

Steerforth, ileriye doğru bir göz attı. «Şuraya bak, asıl küçük Em'ly geliyor! Yanında da yine o adam tabii. Doğrusu gerçek bir şövalye. Kızı hiç bir zaman yalnız bırakmıyor.»

Ham o günlerde tekne yapıcılığına başlamıştı. Bu sanat alanındaki yeteneğini iyice ilerletmiş ve sonunda bir usta olup çıkmıştı. Em'ly ve Ham'le konuşmak için durduk. Onlar yanımızdan ayrılınca da, genç çift yeni ayın ışığında gözden kaybolunca kadar arkalarından baktık.

Birdenbire yanımızdan genç bir kadın geçti. Onun yaklaştığını farketmemiştik bile. Kadının Ham'le Em'ly'nin ardından gittiği belliydi. Arkasına ince elbiseler

giymişti. Yorgun, kibirli ve yoksul bir görünüşü vardı. Fakat o ara genç çifti izlemekten başka düşüncesi de yokmuş gibiydi.

Steerforth, hareketsiz durarak, «Bu, kızı izleyen kara bir gölgeye benziyor,» dedi. «Bunun anlamı nedir?»

Bana adeta yabancı gelen alçak, hafif bir sesle konuşmuştu. Yolumuzun geri kalan o kısa kısmında bir kaç defa kesik kesik cümlelerle bu olayı merak ettiğini açıkladı. Meseleyi ancak masamıza neşeyle oturduğumuz zaman unutur gibi oldu. Tatlı bir sıcaklık bizi sarmıştı. Şamdanların ışığı ve şöminedeki ateş bizi aydınlatıyordu.

Littimer de oradaydı. Uşak beni her zamanki gibi etkiledi. Yemeği bitireceğimiz sırada Littimer bizi — daha doğrusu beni — gözetlediği köşeden masaya doğru bir iki adım attı. Uşak beni göz hapsine almış gibi geliyordu bana.

Littimer, efendisine, «Afedersiniz, Sir,» dedi. «Miss Mowcher buraya gelmiş.»

Steerforth, bağırdı. «Allah Allah! Burada ne işi var onun?»

— «Miss Mowcher bana mesleği gereği her yıl buraya geldiğini anlattı, efendim. Bugün öğleden sonra kendisine sokakta rastladım. Bana akşam yemeğinden sonra sizi ziyaret etmek şerefine erişip erişemeyeceğini sordu, Sir.»

Steerforth, bana, «Sözettiğimiz bu dişi devi tanıyor musun, Papatya?» diye sordu.

Miss Mowcher'la birbirimizi hiç tanımadığımızı itiraf etmek zorunda kaldım.

Steerforth, «O halde kendisini tanıyacaksın,» dedi. «Miss Mowcher gelince onu buraya al.»

Sofra toplanalı yarım saat kadar olmuştu. Şöminenin önünde şarap sürahimizin başında otururken kapı açıldı ve Littimer misafirin geldiğini haber verdi.

— «Miss Mowcher!»

Kapıya baktım ama hiç bir şey göremedim. Ben hâlâ gözlerim kapıda öyle dururken büyük bir hayretle aramız-

daki kanapenin yanından ördek gibi iki tarafına yalpalaya yalpalaya yürüyen, şişman, tık nefes bir cücenin çıktığını farkettim. Kırk - kırk beş yaşlarında kadardı. Koskocaman bir kafası, çapkın bakışlı gri gözleri, gayet kısa, ince kolları vardı. Boyu o kadar kısaydı ki, bir iskemlenin yanında sanki bu bir masaymış gibi durdu ve elindeki çantayı bunun oturulacak yerine bıraktı. Rahat, gelişi güzel bir kıyafete bürünmüş olan bu hanım birdenbire adeta hiç nefes almadan konuşmaya başladı.

İri kafasını Steerforth'a doğru sallayarak, nazik nazik, «Ne?» dedi. «Çiçeğim benim! Demek buradasın ha? Seni yaramaz çocuk seni! Utan utan! Evinden bu kadar uzaklarda ne işin var? Yine muhakkak bir şeyler karıştırdığından eminim.»

Miss Mowcher, «Amanın amanın!» diye devam etti. «İyi saatte olsunlar! Merdiven çıkmaya göreyim. O kadar zorlukla nefes alıyorum ki. Sanki her solukta içime hava değil, bir kova dolusu su çekiyorum.»

O arada sandalyeyi yanına çekmişti. Telâşlı telâşlı çantasının içinden ufak şişeler, taraklar, fanila parçaları, ufak saç maşaları ve diğer bazı aletler çıkarıyordu. Bu işi yaparken her defasında kolunu omzuna kadar çantanın içine sokmaktaydı. Çıkardığı şeyleri iskemleye yığdı. Sonra da birdenbire bu işten vaz geçerek beni şaşırtan bir tavırla Steerforth'a sordu.

— «Arkadaşın kim?»

Steerforth, «Mr. Copperfield,» dedi. «Seninle tanışmayı istiyordu.»

Miss Mowcher, «Eh, o halde tanışır!» diye cevap verdi. «Kendisinde benimle tanışmak istermiş gibi bir hal olduğunu farketmiştim!» Kadın, elinde çantası badi badi yürüyerek bana yaklaştı. Bir taraftan da bana gülüp duruyordu. Oturduğum yerde yanağımı sıkmak için ayaklarının ucunda yükseldi. «Yüzü şefkatli gibi. Pek çekici! Ben şefkatliye bayılırım. Sizinle tanıştığım için çok mutluyum, Mr. Copperfield.»

Bu mutluluğun karşılıklı olduğunu söyledim.

— «Eh,» dedi. «Eh... Bu iş değil. Gel Steerforth, şu kutup bölgelerini inceleyelim de bu iş de bitsin.»

Küçük aletlerden bir kaçını ve ufak bir şişe aldı. Sonra da masanın dayanıp dayanmayacağını sordu. Buna da hayret ettim tabii. Steerforth'un, «Dayanır,» demesi üzerine de bir sandalyeyi masaya yanaştırdı, elini tutup kendisine yardım etmem ricasında bulundu. Masa sanki bir sahneymiş gibi çevik bir hareketle bunun üzerine çıkıverdi.

Steerforth da oturdu ve kadının başını muayene etmesine uysal uysal boyun eğdi. Miss Mowcher'ın onun tepesinde durması, arkadaşımın gür kahverengi saçlarını cebinden çıkardığı büyük yuvarlak bir büyülteçle incelemesi pek şaşılacak bir sahneydi.

Miss Mowcher, kısa bir muayeneden sonra, «Güzel bir delikanlısın,» dedi. «Eğer ben olmasaydım kafan on iki ay içerisinde bir rahibinki gibi kabak kalırdı. Yarım dakika sabret, genç dostum. Seni öyle bir cilalayacağız ki, bu sayede buklelerine bu önümüzdeki on yıl hiç bir şeycik olmayacak!»

Bu sözlerden sonra Steerforth'un başının tepesini o zamana kadar görmediğim bir hamaratlıkla ovalayıp kaşımaya başladı. Bir taraftan da durmadan konuşuyordu.

— «Ah! Buraya geldiğimden beri bir tek güzel kadın görmedim, Jemmy!»

Steerforth, bakışlarını bana doğru kaydırdı. «Yanılmıyorsam ona güzel bir kız gösterebiliriz... Öyle değil mi, Papatya?»

— «Evet, öyle,» dedim.

Bu ufacık tefecik kadın «Ya?» diye bağırarak, çabucak bana baktı, sonra da Steerforth'a bir göz attı. «Sözettiğiniz sizin kız kardeşiniz mi, Mr. Copperfield?»

Ben cevap veremeden Sterforth, «Hayır,» dedi. «Öyle bir şey değil.»

— «Adı Polly mi onun?»

Bu soruyu bir ecinni gibi çabucacık, telâşla sorması,

ve yüzüme ısrarla, bir şey öğrenmek istermiş gibi bakması bir an iyice şaşalamama sebep oldu.

— «Hayır, Miss Mowcher,» diye cevap verdim. «Kızın adı Emily.»

Kadın, yine biraz önce yaptığı gibi, «Ya?» diye haykırdı. «Hah-ha! Amma da gevezeyim! Ne havai, ne kadar şaşırtıcı bir insanım, değil mi, Mr. Copperfield?»

Ben daha ciddi bir tavırla, «Emily, güzel olduğu kadar da dürüst ve namuslu bir kızdır,» dedim. «Kendi seviyesinde, ona lâyık, çok değerli ve iyi bir gençle nişanlı. Ben kızın güzelliği kadar, sağduyusuna da hayranım.»

Steerforth, bağırdı. «Bravo! İyi söyledin. Dinle! Ben de — arkadaşım gibi, — kıza karşı büyük bir hayranlık besliyorum. Sözlüsünü küçümsediğimi sanacağından korkmasaydım, kızın kendisini ziyan etmek üzere olduğunu da sözlerime eklerdim.»

Miss Mowcher bu lâfları başını bir yana eğerek dinledi. Gözlerini de yukarıda bir noktaya dikmişti. Steerforth susunca hemen tekrar hamaratlaşıverdi. Yine şaşılacak bir çabuklukla konuşuyordu.

— «Ah! Demek mesele böyle, ha?» diye haykırdı. «Pekâlâ; **pekâlâ!** Ah! Şu kaybedene ceza verilen oyunun adı neydi? Aşkımı **E.** ile seviyorum, çünkü o **'Eşsiz.'** Aşkımdan E.'yle nefret ediyorum, çünkü o **'Evlenecek.'** Onun adı **Emily** ve kendisi **Evinde** oturuyor. Öyle mi? Hah! Hah! Mr. Copperfield, ne havai, ne kadar şaşırtıcı bir insanım değil mi?»

Cevabımı beklemeyerek sözlerine devam etti.

— «Tamam! oldu! Eğer bu dünyada bir yaramaz süslenip püslenip mükemmel bir hale getirilmişse, o da sensin Steerforth. Şimdi Mr. Copperfield bu sandalyeye otururşa, kendisine de böyle bir ameliyat yaparım.»

Fakat Miss Mowcher tek gözünün önüne doğru tuttuğu küçük şişenin çekiciliğinin etkisine kapılmadığımı anladı. Bunun üzerine o yüksekteki mevkiinden inmek için tekrar kendisine yardım etmemi istedi. Yine el yardımıydı bu. Böylece büyük bir çeviklikle yere atlayıverdi.

Steerforth, «Ücret,» dedi. «Ne kadardı?»

Miss Mowcher, «Beş mangır,» diye cevap verdi. «Ucuzun ucuzu, pilicim! Ne havai, ne kadar şaşırtıcı bir insanım değil mi, Mr. Copperfield?»

Terbiyeli terbiyeli bu soruyu cevaplandırdım. «Hayır, ne münasebet.»

Ama kadın iki yarım beş şilinliği cinlerin çörekçisiymiş gibi havaya atıp tutunca kendisinin gerçekten tanımladığı gibi olduğunu da düşünmedim değil. Miss Mowcher paralarını cebine attı ve üstlerine de hızla şöyle bir vurdu.

Çantasını omzuna atarak badi badi kapıya doğru gitti. Orada duraklayarak saçının bir buklesini hatıra olarak almak isteyip istemediğimizi sordu. Bu teklif hakkındaki düşüncesini açıklamak için de, «Ne havai, ne kadar şaşırtıcı bir insanım değil mi?» diye ekledi. Sonra da çıkıp gitti.

O gece Mr. Barkis'in evine eriştiğimiz zaman Ham'ın kapının önünde bir aşağı bir yukarı dolaştığını görerek şaşırdım. Ondan küçük Em'ly'nin içeride olduğunu öğrenince bu hayretim daha da arttı. Tabiî Ham'e neden kendisinin de eve girmediğini sordum.

Ham, tereddütle, «Şey,» diye cevap verdi. «Anlayacağınız Master Davy, Em'ly içeride biriyle konuşuyor. Genç bir kadınla, efendim. .., Em'ly'nin bir zamanlar tanıdığı fakat artık dostluk etmemesi gereken bir kadınla...»

— «Bu akşam sizinle kumsalda karşılaştıktan sonra gördüğüm kadın olmasın bu, Ham?»

— «Herhalde odur, Master Davy. Ama doğrusu o sırada kadının da kumsalda olduğundan haberim yoktu. Fakat sonra o usulca Em'ly'nin küçük penceresinin altına süzüldü. Kıza, 'Em'ly, Em'ly,' diye fısıldadı. 'Allah aşkına bana kadınca bir merhamet göster. Bir de bir zamanlar senin gibiydim!'»

— «Em'ly ne yaptı?»

— «Em'ly, 'Martha, sen misin?' dedi. 'Ah, Martha bu sen olabilir misin?' Çünkü Mr. Omer'ın dükkânında günlerce yanyana çalışmışlar.»

— «Onu şimdi hatırladım!» diye bağırdım. «Çok iyi hatırladım onu.»

Ham, «Martha Endelle,» dedi. «Em'ly'le konuşmak istiyordu. Ama Em'ly'nin orada bunu yapması imkânsızdı. Çünkü kendisini çok seven dayısı eve gelmişti. «Ham büyük bir samimiyetle devam etti. «Amcam çok şefkatli ve merhametli olmasına rağmen o ikisini bir arada görmeye dayanamazdı. Hayır, Master Davy! Denizin dibindeki bütün hazineleri kendisine verseydiniz, yine de yapamazdı bunu!»

Bunun doğru olduğunu hissettim.

Ham, sözlerine devam etti. «Bu yüzden Em'ly bir kâğıt parçasına kalemle bir şeyler yazmış. Kadına bunu pencereden vererek kâğıdı buraya getirmesini söylemiş. 'Bu kâğıdı teyzem Mrs. Barkis'e göster,' demiş. 'O seni ocağının önüne oturtur. Dayım evden gidinceye kadar orada beklersin. Sonra ben gelirim.' Em'ly daha sonra şimdi size anlattıklarımı bana açıkladı. Benden kendisini buraya getirmemi istedi. Yüzü göz yaşlarından ıslanmıştı. Onu reddedemedim.»

Delikanlı elini kaba tüylü ceketinin göğsüne sokarak büyük bir dikkatle küçük, zarif bir para çantası çıkardı.

— «Yüzü yaşlarla yıkanırken onu reddedemediğime göre,» diyerek çantayı sert avucuna sevgiyle koydu. «Bana bunu taşımam için verdiği zaman kendisine nasıl, 'Hayır,' diyebilirdim? Bunu neden getirdiğini de biliyordum.»

Ham, çantayı tekrar yerine soktuktan sonra delikanlının elini heyecanla sıktım. Bir iki dakika sessiz sedasız kapının önünde birlikte dolaştık. Sonra kapı açılarak eşikte Peggotty belirdi. Dadım Ham'e içeri girmesini işaret ediyordu. Ben yaklaşmayacaktım. Fakat Peggotty arkamdan gelerek benim de eve girmem için yalvardı.

Kadın, ateşin yakınında oturuyordu. Başını ve bir

kolunu sandalyeye dayamıştı. İçeriye ilk girdiğimiz zaman kimse bir tek kelime bile söylemedi. O sessizlikte dolabın üstündeki Hollanda saatinin tıkırtısı bana gittiçe yükseliyor gibi geldi.

İlk konuşan Em'ly oldu.

Ham'e, «Martha,» dedi. «Lodra'ya gitmek istiyor.»

Ham sordu. «Orada ne yapacak?»

Küçük Em'ly, mırıldandı. «Doğru dürüst davranmaya çalışacak.»

Martha, «Buradan gitmeme yardım ederseniz elimden geleni yapacağım,» dedi. «Ah...» Korkunç bir şekilde titredi. «Beni bu sokaklardan kurtarın. Bütün kasaba beni çocukluğumdan beri tanıyor!»

Em'ly elini Ham'e doğru uzattı. Delikanlının ona bezden küçük bir kese verdiğini gördüm. Kız, bunun kendi para çantası olduğunu sanıyormuş gibi keseyi aldı. Fakat sonra yanıldığını anlayarak dönüp elindekini nişanlısına gösterdi.

Ham'in, «Hepsi senin, Em'ly,» dediğini duydum. «Bu dünyada her şeyim senin... Senin olmayan hiç bir şeyim yok.»

Em'ly'nin gözleri tekrar doluverdi. Fakat dönerek Martha'nın yanına gitti. Em'ly'nin onun üzerine eğilerek parayı kadının göğsüne soktuğunu gördüm. Kız bir şeyler fısıldadı ve sonra da paranın yeterli olup olmadığını sordu.

Diğeri, «Yeter de artar bile,» diyerek Em'ly'nin elini tutup öptü.

Sonra Martha ayağa kalkarak şalına büründü. Bunun kenarıyla yüzünü örtmüştü. Yüksek sesle hıçkırarak kapıya doğru gitti.

Kapı kapanırken küçük Em'ly telâşla üçümüze baktı. Sonra da elleriyle yüzünü örterek hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı.

Ham usulca, şefkatle onun omzuna vurdu. «Yapma, Em'ly... Ağlama yavrum. Böyle ağlamamalısın, güzelim.»

Genç kız hâlâ içi dokunacak bir şekilde ağlıyordu.

«Ah, Ham!» diye bağırdı. «Ben yeteri kadar iyi bir kız değilim.»

Ham, «Hayır, hayır. Çok iyi bir kız olduğundan eminim. Zavallı yufka yürekli küçüğüm...»

Em'ly hıçkırarak, «Hayır, hayır, hayır!» diye bağırdı. Bir taraftan da başını sallıyordu. «Ben yeteri kadar iyi bir kız değilim. Olmam gerektiği kadar iyi değilim ben. Yeterli değil bu. Yeterli değil bu.» Sanki kalbi parça parça oluyormuş gibi hâlâ hüngür hüngür ağlıyordu.

Peggotty, Em'ly'nin karışan saçlarını düzeltir, gözlerini kurular, üstüne başına çeki düzen verirken kız da yavaş yavaş sakinleşti.

O gece Em'ly'nin o zamana kadar hiç yapmadığı hareketi yaptığına tanıklık ettim. Onun kendisine eş olarak seçtiği genç adamın yanağını masumca öptüğünü ve sanki Ham'in güçlü kuvvetli kaba saba vucudü hayatta en iyi desteğiymiş gibi ona sokulduğunu gördüm.

*
**

XXIII

Bir meslek seçiyorum

Sabahleyin biz kahvaltıdayken halamdan gelen bir mektubu bana verdiler. Bunda sözedilen konuda Steerforth'un bana fikir verebileceğini düşündüm. Bu yüzden de eve dönerken yolculuk sırasında bu meseleyi onunla konuşmaya karar verdim. O arada dostlarımızla vedalaşacaktık. İşimiz başımızdan aşkındı. Mr. Barkis oradan ayrılacağımız için çok üzülüyordu. Ama bu bakımdan yalnız değildi. Peggotty'le bütün ailesi de son derecede kederliydiler. Omer ve Joram dükkânındakilerin hepsi de bizi ge-

çirmeye geldiler. Bir sürü denizci de gönüllü olarak Steerforth'a hizmete çalışıyordu. Eğer yanımızda bir alaya yetişecek kadar eşya olsaydı yine de hamal bulmakta zorluk çekmeyecektik.

Arabanın kalkmasını bekleyen uşağa, «Burada daha uzun zaman kalacak mısın, Littimer?» diye sordum.

Cevap verdi. «Hayır, Sir. Her halde uzun bir süre kalmayacağım, Sir.»

Steerforth kayıtsız bir tavırla açıkladı. «O bu konuda şu ara kesin bir şey söyleyemez. Ne yapması gerektiğini biliyor. Bunu yapacak da.»

— «Onun görevini yapacağından eminim,» dedim.

Littimer şapkasına dokundu ve o anda kendimi sekiz yaşında hissettim. Uşak tekrar şapkasına dokunarak bize iyi yolculuklar diledi. Onu taş döşeli yolda öyle dimdik durur halde bıraktık. Mısırdaki piramitler gibi saygı değer, esrarlı bir şeydi o da.

Kısa bir süre hiç konuşmadık. Steerforth kendisinden beklenmeyecek bir sessizliğe gömülmüştü. Sonra bir anda birbendire keyiflenip neşeleniverdi. Beni kolumdan çıkti.

— «Konuş artık, David. Mektup meselesi nedir?»

— «Ah,» dedim. «Halamdan.»

— «Peki, halen ne yazıyor?»

— «Ne yazacak?» diye cevap verdim. «Bu yolculuğa etrafıma bakınmak ve biraz da düşünmek için çıkmış olduğumu hatırlatıyor bana.»

— «Tabiî sen de bunu yaptın?

— «Açıkçası böyle yaptığımı söyleyemem. Doğrusunu istersen ben bunu unutmuştum.»

Seerforth, sordu. «Halan ne diyor? Sana her hangi bir tavsiyede bulunuyor mu?»

— «Ah, evet,» dedim. «Bana mektupta dava vekili olmaktan hoşlanıp hoşlanmayacağımı soruyor. Sen ne dersin?»

Steerforth soğuk bir tavırla mırıldandı. «Bilmem

ki... Her hangi bir mesleğe gireceksin. Bunu seçsen de olur.»

— «Dava vekili nedir, Steerforth?» dedim.

Arkadaşım, cevap verdi. «Bir tür keşiş gibi bir avukattır. Avukatlar mahkemeler için neyse, onlar da 'Doctors' Commons için odur. Doctors' Commons ise St. Paul Kilisesinin mezarlığının yakınında tembellerin doluştuğu bir köşe, Medeni Hukuk Doktorları Kolejidir. Dava vekilinin ne olduğunu sana Doctors' Commons hakkında bilgi vererek daha iyi anlatabilirim. Orası ücra, kolay erişilemeyecek bir yerdir. Yüzyıllardır bazı davalar onların tekelindedir. Sözgelimi vasiyetnameler, evlilikler, gemiler ve tekneler arasındaki anlaşmazlıklarla ilgili davalar. Esas olarak sana Doctors' Commons'ı nezaket ve şefkatle kabul etmen tavsiyesinde bulunacağım.»

Ben de öyle yapmaya karar verdim. Sonra Steerforth'a halamın Londrada beni beklediğini söyledim. (Mektupta yazılıydı bu.) Şehre erişince Steerforth evine gitti. İki gün sonra beni görmesini kararlaştırmıştık. Ben de gidip halamı buldum. Eğer ayrıldığımızdan beri bütün dünyayı dolaşmış olsaydım, kavuşmamıza ancak bu kadar sevinebilirdik.

Yemeğimizi rahat rahat yedik. Sofra toplandıktan sonra Janet halama saçlarını düzeltip gecelik bonesini giymesi için yardım etti. Her zamankinden daha şık yapılmıştı bu takke. Halam, bunu 'yangın çıkması ihtimali'ne karşı giydiğini de açıkladı. Janet, halamın gecelik entarisinin eteklerini dizlerine kadar da kıvırdı. Halam yatmadan önce ateşin önünde ısınmak için daima bu hazırlıkları yapardı. Ben de kesinleşmiş âdetimize uyarak ona sıcak beyaz şarapla su hazırladım. Kızarmış bir dilim ekmeği ince uzun parçalara ayırdım. Bütün bunlar yanımızda, akşamı sona erdirmek için halamla başbaşa bırakıldık. Halam, gecelik bonesinin kırmaları arasından şefkatle bana bakıyordu.

— «E, Trot,» diye söze başladı. «Dava vekilliği hakkında ne düşünüyorsun?»

— «Bu fikri iyice inceledim, sevgili halacığım. Meseleyi Steerforth'la da konuştum. Plan gerçekten pek hoşuma gitti.»

Halam, «Ah,» dedi. «İşte bu sevindirici bir şey.»

— «Fakat beni düşündüren bir nokta var, halacığım.»

O, «Neymiş o?» diye sordu. «Söyle bakayım, Trot.»

— «Şey... Bu iş pek pahalıya mal olmayacak mı? İşte bunu sormak istiyordum, hala.»

Halam, «Stajın sadece bin İngiliz lirasına mal olacak,» diye cevap verdi.

Sandalyemi ona yaklaştırdım. «Halacığım... İşte beni bu kaygılandırıyor. Eğitimim için bir hayli para harcadın. Adeta eliaçıklık sembolü gibiydin. Her halde hayata masrafsızca atılmamın yolları da vardır. Karar, azim ve çalışmak sayesinde ilerleyeceğimi düşünmemi, bunu ummamı sağlayacak bir yol. Bu çareye baş vurmamızın daha iyi olmayacağından emin misin?»

Halam yemekte olduğu kızarmış ekmek parçasını bitirdi. Sonra da bana cevap verdi.

— «Trot, çocuğum, eğer hatta bir amacım varsa bu da muhakkak ki senin iyi, akıllı ve mutlu bir erkek olmanı sağlamaktır. Buna iyice karar verdim. Dick de öyle.»

Bir an durarak elimi avuçlarının arasına aldı. Sonra sözlerine devam etti.

— «Geçmişi hatırlamak boşunadır, Trot. Tabii bunun şimdi üzerinde bir etkisi varsa, o başka. Belki zavallı babanla daha iyi dost olabilirdim. Belki zavallı anacığına, kız kardeşin Betsey Trotwood beni hayal kırıklığına uğrattıktan sonra bile daha yakınlık gösterebilirdim. Küçük bir kaçak olarak bana geldiğin zaman öyle düşündüm belki. O zamandan bu güne kadar daima yüzümü ağarttın, Trot. Paramı harcayacak başka yerim yok. Anlayacağın...» Hayretle onun durakladığını, şaşaladığını farkettim. «Servetimi sarfedebileceğim başka bir kimsem yok tabii. Ve ben seni evlât edindim. Sen benim oğlum-

sun. Yaşlılığımda bana evlât sevgisi göster, kaprislerime dayanmaya çalış. Bunu yaparsan gençliğinde yeterince mutlu olmayan yaşlı bir kadın için çok şey yapmış olursun. O yaşlı kadının senin için yaptıklarından çok fazla şey... Artık meseleyi halletttik, anlaştık Trot... Şimdi beni öp. Yarın sabah kahvaltısından sonra Commons'a gideriz.»

Öğleye doğru Mr. Spenlow'la Mr. Jorkins'in Doctors' Commons'daki bürolarına gitmek üzere yola çıktık. Halam taşımam için para çantasını bana verdi. İçinde on altın ve biraz da gümüş para vardı.

Aziz Dusntan'ın devlerinin kilisenin saat çanlarına vuruşlarını seyretmek için Fleet sokağındaki oyuncakcıda durduk biraz. Sonra St. Paul kilisesinin mezarlığına doğru giderken halamın birdenbire adımlarını iyice sıklaştırmış olduğunu farkettim. Aynı anda geçerken duraklayarak bize bakan kötü kılıklı suratsız bir adamın yanımıza sokulmuş olduğunu gördüm. Sanki halama sürünmek istermiş gibi bir hali vardı.

Halam, dehşet dolu bir fısıltıyla, «Trot!» diye inledi. Kolumu sıkıp duruyordu. «Ne yapacağımı bilmiyorum.»

— «Telâşlanma,» dedim. «Korkma. Sen bir dükkâna gir. Ben bu adamı başımızdan savarım.»

— «Hayır, hayır, olmaz çocuğum!» diye cevap verdi. «Ne yaparsan yap, fakat sakın onunla konuşma. Sana yalvarıyor, sana bunu emrediyorum!»

— «Allah Allah, hala! O güçlü kuvvetli bir dilenciden başka bir şey değil!»

Halam, «Sen onun ne olduğunu bilmiyorsun!» diye inledi. «Ona bakma. Bana hemen bir araba bul ve beni St. Paul mezarlığının önünde bekle.»

Tekrarladım. «Seni mi bekleyeyim?»

Halam, «Evet,» diye cevap verdi. «Yalnız gitmeliyim. Onunla gitmem şart.»

— «Onunla mı hala? Şu adamla mı?»

— «Çıldırmış değilim,» dedi. «Sana bunu yapmak zo-

runda olduğumu söylüyorum. Bana bir araba bul!»

Onun bu isteğini reddetmeye hakkım olmadığını biliyordum. Onun için dört tekerlekli hafif bir kira arabası çağırdım. Halam buna atladı, adam da onu izledi. Bana da gitmem için öyle bir heyecan ve samimiyetle el salladı ki, hemen dönmek zorunda kaldım.

O sırada aklıma Mr. Dick'in anlattıkları gelmişti. Mr. Dick'in öyle esrarlı bir tavırla sözettiği bu adamdı herhalde. Yarım saat sonra arabanın geri döndüğünü gördüm. Arabacı tam yanımda durdu. Halamın içeride yalnız olduğunu farkettim.

Benden arabaya binmemi, arabacıya da bizi bir süre ağır ağır bir aşağı bir yukarı dolaştırmasını söylememi istedi.

Kendisini toplayıncaya kadar da bana sadece, «Sevgili çocuğum,» dedi. «Bana bu olayın ne olduğunu hiç bir zaman sorma. Bu meseleye hiç dokunma bile...» Bundan başka bir şey de söylemedi. İyice sakinleşti. Arabacıya para vermem için çantasını bana uzattığı zaman bunun içindeki altınların kaybolmuş olduğunu gördüm. Sadece gümüş paralar kalmıştı geride.

Doctors' Commons'a alçak bir kemerin altından geçilerek gidiliyordu. Bunun diğer tarafındaki sokakta daha bir kaç adım ilerler ilerlemez sanki şehrin gürültüsü bir büyü içinde eridi. Yumuşayarak uzaklarda kaldı. Karanlık bir kaç avludan ve dar yollardan geçerek Spenlow ve Jorkins'in yazıhanesine eriştik. Öndeki holde üç dört kâtip çalışıyordu.

Mr. Spenlow'u yanımıza çağıracaklardı. O arada etrafımıza bakınabilirdik. Ben de bu fırsattan faydalandım. Odadaki eşyalar eski tarz ve tozluydu. Yazı masasının üzerinde bir sürü deste deste kâğıt ve koskocaman el yazması Delil Kitapları vardı. Sağlam ciltli bu kitaplar iri diziler halinde bir araya bağlanmışlardı. Bütün bunların pahalıya mal olduklarını düşündüm. Bu yüzden de dava vekillerinin işleri hakkında beni memnun eden bir düşünceye de sahip olmuştum. Bu kitaplara ve onlara

benzer diğer şeylere bakarken Mr. Spenlow telâşla içeri girdi. Arkasına beyaz kürk süsleri olan siyah bir cüppe giymişti.

Ufak tefek açık renk saçlı bir beyefendiydi. O zamana kadar gördüğüm beyaz kravatların ve yakalıkların en takır takırını, en katısını takmıştı. Sakallarına pek itina etmişti anlaşılan. Dikkatle, düzenle kıvrılmıştı bunlar.

— «Demek bizim mesleğe girmeyi düşünüyorsunuz, Mr. Copperfield,» dedi.

Bunun doğru olduğunu belirtmek için eğildim. Sonra da kesin bir şekilde bu mesleğe bağlanmadan önce bundan hoşlanıp hoşlanmadığımı anlama fırsatını bulacağımı sandığımı söyledim.

Mr. Spenlow, «A, tabii, tabii!» dedi. «Biz daima bu müessesede bir aylık bir süre teklif ederiz. Ben kendi hesabıma iki hatta üç aylık bir süre teklif etmek isterdim. Beni pek mutlu ederdi bu. Ama bir ortağım var. Mr. Jorkins.»

— «Ve ücret bin İngiliz lirası, değil mi, Sir?» diye cevap verdim.»

Mr. Spenlow, «Damga da dahil olmak üzere bin İngiliz lirası,» dedi. «Miss Trotwood'a da sözettiğim gibi, Mr. Jorkins'in düşüncelerine saygı göstermek zorundayım. Kısacası Mr. Jorkins bin liranın pek az olduğunu düşünüyor.»

Mırıldandım. «Bilmiyorum belki böyle bir âdet yok ama... Staj yapan bir kâtip işinde bilhassa faydalı olduğu takdirde, ilerideki yıllarda kendisine bir...»

Mr. Spenlow 'aylık' kelimesini kullanacağımı anlamıştı. Hemen, «Hayır,» diye cevap verdi. «Mr. Jorkins bu konudaki kesin fikrini değiştirmiyor.»

Bu korkunç Mr. Jorkins fikri beni bayağı endişelendirip üzmüştü. Fakat sonradan onun uysal ve sakin bir adam olduğunu keşfettim. İşte bütün görevi arka plânda kalmak ve daima insanların en amansızı, katı kalplisi ve inatçısı olarak misal gösterilmeye katlanmaktı.

Yerimize sağ salim dönünce halamla plânlarım hakkında tekrar uzun uzadıya konuştuk. Onun eve dönmeyi ne kadar çok istediğini bildiğim için kendisine benim yüzümden rahatsız olmamasını söyledim. Ben kendi başımın çaresine bakabilirdim.

Halam, «Yarın ben buraya geleli bir hafta olacak yavrum,» diye cevap verdi. «Ama bu sürede bu meseleyi düşünmediğimi sanma. Adelphi de bir daire varmış, Trot. Orasının sana uygun olduğunu sanıyorum.»

Bu kısa girişten sonra cebinden bir ilân çıkardı. Bunda Buckingham sokağında Adelphi'de nehri gören bir kaç odadan meydana gelmiş, hoşa gidecek bir dairenin möbleli olarak kiraya verileceği açıklanmaktaydı. Şartlar elverişliydi ve istenirse daire bir aylığına da kiralanabilirdi.

— «A, halacığım,» dedim. «Tam istediğimiz gibi!»

Halam, bir dakika önce çıkarıp bir kenara bıraktığı bonesini hemen giydi. «Haydi, gel öyleyse. Gidip o odalara bakalım.»

Yola çıktık. İlânda binada bulunan Mrs. Crupp'a baş vurulması bildiriliyordu. Zili çaldık. Mrs. Crupp zili ancak üç dört defa daha çalmamızdan sonra belirdi. Şişman bir kadındı. Nankin bezinden elbisesinin altından fanila iç etekliğinin kırmaları gözüküyordu.

Halam, «Müsaadenizle sizin şu daireyi göreceğiz, efendim,» dedi.

Mrs. Crupp cebinde anahtarlarını araştırdı. «Bu bey için mi?»

Halam, «Evet,» diye cevap verdi. «Yeğenim için.»

Mrs. Crupp, «Öyle biri için o daira tam biçilmiş kaftan,» dedi.

Böylece yukarı çıktık.

Daire evin en üst katındaydı. Ufak yarı kör bir antre, tamamiyle âmâ bir kiler, oturma ve yatak odasından meydana gelmişti. Eşyaların rengi solmuştu ama benim için pekâlâ da iyiydi bunlar. Nehir de gerçekten pencerenin dışından akıyordu.

Daireye bayıldığımı anlayan halam orasını bir aylığına tuttu. Bu süre sonunda istersem daireyi bir yıllığına kiralama hakkım da olacaktı. Halamın bu deneme ayı sırasında ihtiyacım olabilecek her şey için bana bol para verdiğini de söyleyeyim. Steerforth'ün halam Londra'dan ayrılmadan önce hiç gözükmediğini de... Bu hem beni büyük hayal kırıklığına uğrattı, hem de halamı. Miss Betsey'i Dover arabasına yerleştirdim. Serseri eşeklerin pek yakında ne kadar sıkılacaklarını, nasıl bozguna uğrayacaklarını düşünerek seviniyordu.

***

XXIV

İlk sarhoşluğum

O yüksek şatonun yalnız benim olması, cebimde evimin anahtarıyla şehirde dolaşmam olağanüstü güzellikte bir şeydi! Ama bazı zamanlar bunun pek sıkıcı bir şey olduğunu düşündüğümü de söylemeliyim.

İki gün iki gece sonra bana orada bir yıldır oturuyormuşum gibi geldi. Ama değil bir yıl bir saat bile daha yaşlanmamıştım. Her zamanki gibi gençliğim bana sıkıntı veriyordu.

Steerforth henüz gözükmediği için üçüncü günün sabahı Commons'dan erken ayrılarak Highgate'e yürüdüm. Mrs. Steerforth beni gördüğüne pek memnun oldu. Steerforth'un Oxford'lu arkadaşlarından biriyle, St. Albany yakınında oturan diğer bir üniversiteliyi görmeye gittiğini söyledi. Fakat oğlunun ertesi sabah dönmesini bekliyordu.

Ertesi sabah kahvemi içerek küçük ekmeğimi yer-

ken Steerforth da içeri girdi.

— «Sevgili Steerforth!» diye bağırdım. «Artık seni bir daha göremeyeceğimi düşünmeye başlamıştım!»

Steerforth, «Eve geldiğimin ertesi sabahı beni silâh zoruyla sürükleyip götürdüler,» dedi. «A, Papatya, burada tam bir yaşlı bekâr halin var.»

Ona daireyi derin bir gururla gezdirdim. Steerforth da apartmanımı övdü.

Çıngırağın kordonuna elimi uzatarak, «Fakat kahvaltı etmelisin,» dedim.

Steerforth, «Hayır hayır!» diye bağırdı. «Zili çalma! Kahvaltı edemeyeceğim!»

— «O halde akşam yemeğine gelirsin,» dedim. «Olur mu?»

— «Emin ol gelmem imkânsız! O iki arkadaştan ayrılmamam gerek. Yarın üçümüz birlikte yola çıkacağız.»

— «O halde onları da buraya akşam yemeğine getir,» diye cevap verdim. Çünkü aklıma eve taşınmamın şerefine küçük bir toplantı düzenlemek gelmişti. Bu yüzden ondan iki arkadaşı adına da kesin söz aldım. Saat altıda yiyecektik yemeğimizi.

O gidince zili çalarak Mrs. Crupp'u çağırdım. Ona o ümitsizce plânımı açıkladım. Mrs. Crupp bana şu tavsiyede bulunacağını söyledi? Bir çift sıcak kızarmış tavuk. Bunlar fırından alınacaktı. Yanında sebzeyle bir tabak yahni, —yine fırından—. Bir tabak börek ve mayalı hamurdan yapılmış börek gibi iki küçük yemek. Tabii yine fırından. Bir tatlı ve (eğer hoşlanıyorsam) jöle. Yine fırından. Mrs. Crupp, böyle yaparsam kendisinin de tamamiyle serbest kalabileceğini ve o zaman bütün dikkatini patateslere ve peynirle kerevizin istediği şekilde sofraya getirilmesine verebileceğini söyledi.

Bu hazırlıklar mutlu bir şekilde tamamlanınca Covent Garden pazarından biraz tatlı aldım. Perakendeci şarap tüccarlarına da hatırı sayılır bir sipariş verdim.

Steerforth'un arkadaşlarından birinin adı Grainger,

diğerininki ise Markham'dı. Neşeli, canlı gençlerdi ikisi de.

Steerforth, «İştahlarınızı da birlikte getirdiğinizi umarım,» dedi.

Markham, «Şerefim üzerine yemin ederim,» diye cevap verdi. «Şehir galiba insanın iştahını açıyor. Bütün gün açlık duyuyor adam.»

Önce biraz utandığım ve kendimi ziyafeti yönetemeyecek kadar genç hissettiğim için Steerforth'u masanın başına geçirdim. Kendim de onun karşısına oturdum. Her şey pek lezzetliydi. Şarabı idareye de kalkışmadık. Steerforth da her şeyin yolunda gitmesi için öylesine çabaladı ki. Eğlencemiz bir an olsun kesilmedi, duraklamadı.

Ben başlangıçta şaşılacak kadar neşeli ve kaygısızdım. Kadehlere daha sık şarap doldurmaya başladım. Sonra daha da hızlı. Gerek duyulmadan çok önce elimde tirbuşon şarap şişesi açmak için masadan kalkıyordum. Steerforth'un şerefine içmemizi teklif ettim. Onun benim en sevgili arkadaşım olduğunu söyledim. Steerforth, öğrencilik günlerimde benim koruyucum olmuştu. Şimdi gençlik yıllarımda da en yakın dostumdu. Sözlerimi, «İşte karşınızda Steerforth!» diye bitirdim. «Allah onu korusun! Yaşasın!» Onunla el sıkışmak için masanın etrafını dolaşırken kadehimi kırdım. Kendisine iki kelime halinde, «Steerforth,» dedim. «Sen benim hayatımarehber olanparlakyıldızsın!»

Biri yatak odamın penceresinden sarkmış, serin havanın yüzüne çarptığını hissediyordu. Şimdi biri yalpalayarak aynada yüzünü inceliyordu. Rengim iyice uçmuştu. Gözlerim boş boş bakıyordu. Saçlarımda ise tam sarhoş hali vardı.

Biri bana, «Haydi tiyatroya gidelim, Copperfield,» dedi.

«Tabii... Gidelim ya. Tam yapılacak şey! Haydi gelin! Ama kusuruma bakmayın, önce hepinizi çıkarıp, lambaları söndürmeliyim. Yangın çıkabilir.»

Karanlıkta bir karışıklık yüzünden kapı yerinden

uzaklaşmıştı. Ellerimle pencerelerdeki perdeleri yoklar ve böyle kapıyı ararken Steerforth gülerek beni kolumdan tuttu. Ve dışarıya çıkardı.

Pek sisli bir geceydi. Sokaklardaki lambaların etrafında koskocaman geniş haleler belirmişti.

Steerforth, «İyisin ya, Copperfield?» dedi. «Bir şeyin yok.»

Ona, «**Şokiyiyim,**» diye cevap verdim. «**Kennimişimdiyekadarböyleiyihişsetmedim.**»

Kısa bir süre sonra son derecede sıcak olan tiyatrodaydik. Orada koskocaman bir sahne vardı. Sahneye bir sürü insan doluşmuştu. Bir şeylerden sözediyorlardı ama ne dedikleri de pek anlaşılmıyordu. Parlak ışıklar, parlak ışıklar. Pek fazlaydı bunlar. Müzik sesi de duyuluyordu. Bana bütün bina yüzmesini öğrenmeye çalışıyormuş gibi de geldi.

Hanımların bulunduğu özel localara gitmeye karar verdik. Sonra kendimi bu localardan birine sokulurken buldum. Otururken bir şeyler söyledim. Etrafımdakiler, «Susalım!» diye bağırıyorlardı. Ve... ne?... Evet! Agnes de aynı locadaydı. Yanında tanımadığım bir hanımla bey vardı. Agnes'in yüzünü şimdi bile görebiliyorum. Yüzünde silinemeyecek bir hayret ve üzüntü ifadesi belirmişti.

Boğuk boğuk, «Agnes,» dedim.

— «Hişş...» diye cevap verdi. «Sus. Etraftakileri rahatsız ediyorsun.»

Biraz sonra ona tekrar baktım. Kendi köşesine büzülmüş, eldivenli elini de alnına koymuştu.

— «Agnes!» dedim. «**Korkarımbiraşrahatşışşın!**»

— «**Evet**, evet,» diye cevap verdi. «Bana aldırma, Trotwood. Dinle! Hatırım için arkadaşlarına seni evine **götürmelerini söyle.**»

Beni öylesine iyileştirmişti ki, utandığımı hissediyordum. Kısa bir, «**İyikciler!**» diyerek ayağa kalktım ve locadan çıktım. Aslında ona, «İyi geceler,» dilemek istemiştim. Diğerleri de peşimden geldiler.

Ben locanın kapısından adımımı atar atmaz kendimi yatak odamda buldum. Yanımda sadece Steerforth vardı. Soyunmama yardım ediyordu.

Yatağımda yatan biri gece sabaha kadar ateşler içinde rüya görerek bütün bunları tekrar tekrar yaptı, tekrar tekrar söyledi. Kendisini yanlış da anlıyorlardı üstelik. Yatak ise hiç durulmayan, çalkantılı bir deniz gibiydi.

Ertesi gün kendime geldiğim zaman hissettiğim ıstırabı, pişmanlığı ve utancı anlatamam! Unuttuğum binlerce suç işlemiştim. Dehşetle titretiyordu bunlar beni. Agnes'in bakışları silinmeyecek şekilde hafızama kazınmıştı. Onunla bir türlü doğru dürüst konuşup, anlaşamamıştım. Bir işkenceden farksızdı bu. Başımın çatlarcasına ağrıması. Tütün kokusu, bardakların görünüşü... Dışarı çıkmanın, hatta yataktan kalkmanın imkânsızlığı! Ah, ne feci gündü o!

*
**

XXV

İyi ve kötü melekler

Baş ağrısı, hastalık ve pişmanlıkla dolu o acı günün ertesi sabahı dairemin kapısından çıkarken bir habercinin elinde bir mektupla merdivenleri tırmandığını gördüm.

Haberci küçük bastonuyla şapkasına dokunarak, «T. Copperfield beyefendi,» dedi.

Ona T. Copperfield beyefendi olduğumu söyledim. Mektubu bana vererek bunun cevabının beklendiğini de açıkladı' Çok nazik, şefkatli bir kâğıtçıktı okuduğum.

Bunda sadece, «Sevgili Trotwood,» yazılıydı.

«Holborn'da, Ely's Place de babamın vekili Mr. Waterbrook'un evinde kalıyorum. Bu gün, seçeceğin her

hangir bir saatte gelip beni görür müsün? Sevgiler.

Daima senin.
AGNES.»

İstediğim gibi bir cevabı o kadar uzun zamanda yazabildim ki bilmiyorum artık haberci ne düşündü? Belki de yazı yazmasını yeni öğrendiğimi sandı.

Bir çok çabadan ve denemeden sonra, «Sevgili Agnes,» diye yazdım.

«Mektubun da tıpkı senin gibi. Bu mektup konusunda başka ne söyleyebilirim? Onu daha fazla nasıl övebilirim? Saat dörtte geleceğim. Sevgi ve pişmanlıkla,

Senin,
T. C.»

Bürodan saat üç buçukta ayrılmama ve bir kaç dakika sonra Agnes'le buluşacağımız yerin civarında dolaşmama rağmen randevuya on beş dakika geç gittim. Ancak bu sürede Mr. Waterbrook'un zilini çalacak kadar cesaretimi toplayabildim.

Beni güzel fakat biraz havasız bir salona aldılar. Agnes orada oturmuş, para kesesi örüyordu.

Öyle sakin, öylesine iyi bir hali vardı ki kendimi utancıma bırakıverdim. Kendi kendimi aşağılıyordum. Kısacası gülünç bir duruma düştüm. Göz yaşı döktüğümü de inkâr edemem.

— «Eğer sen değil bir başkası olsaydı bu kadar aldırmazdım,» dedim. «Ama beni o halde görenin sen olması...»

Bir an elini koluma koydu. Dostluğa kavuşmuş olduğumu hissederek rahatladım. Dayanamayarak Agnes'in elini dudaklarıma götürüp, öptüm.

Genç kız, neşeyle, «Otursana,» dedi. «O kadar üzülme, Trotwood. Eğer bana inanamazsan, kime inanacaksın?»

— «Ah, Agnes!» diye cevap verdim. «Sen benim iyi meleğimsin.»

Bana üzgün gelen bir gülümseyişle başını salladı.

— «Evet, Agnes. Sen benim iyi meleğimsin! Daima da öyle olacaksın!»

— «Eğer gerçekten öyleysem, Trotwood,» diye mırıldandı. «O zaman çok istemem gereken bir şey var demektir.»

Ona merakla baktım.

Agnes, bakışlarını benden ayırmıyordu. «Sana kötü meleğin konusunda ihtarda bulunmalıyım...»

— «Sevgili Agnes'ciğim,» diye başladım. «Eğer Steerforth'u kasdediyorsan...»

— «Evet, onu kasdediyorum, Trotwood,» diye cevap verdi.

— «O halde Steerforth'a karşı haksızlık ediyorsun, Agnes. Sevgili Agnes'ciğim! Geçen geceki halime bakarak o konuda bir yargıya varman haksızlık değil mi? Sen böyle şey yapmazsın.»

Agnes usulca, «Bu yargıyı geçen geceki haline bakarak vermiş değilim,» dedi.

— «O halde neye bakarak veriyorsun?»

— «Bir çok şeye... Bunlar kendi kendilerine önemsiz noktalar aslında. Fakat bir araya geldikleri zaman bana hiç de önemsizmiş gibi gelmiyorlar. Steerforth bakımından kısmen senin onun hakkında anlattıklarına, karakterine ve onun senin üzerideki etkisine bakarak bir yargıya varıyorum.»

Agnes, gözlerini işine dikti. Ben oturmuş ona bakıyordum. Steerforth'un hayali kendisine olan bütün bağlılığıma rağmen, genç kızın sesinin tonu yüzünden kalbim de biraz kararmıştı.

Agnes, tekrar başını kaldırdı. «Benim gibi dünya hakkında pek bilgisi olmayan bir kızın sana böyle fazla güvenle nasihat etmesi büyük küstahlık. Fakat söylediklerimin doğru olduğundan da eminim. Tehlikeli bir arkadaş edinmiş olduğuna inanıyorum.»

Yine genç kıza baktım ve yine Steerforth'un hayali kalbimdeki yerini hâlâ muhafaza etmesine rağmen tekrar karardı.

Agnes, kısa bir sessizlikten sonra, «O güven dolu varlığına kök salmış bir duyguyu değiştirmeni, değiştirebilmeni bekleyecek kadar mantıksız değilim,» dedi. «Bu işi aceleyle yapmaya da kalkışmamalısın. Senden sadece şunu istiyorum Trotwood. Beni sık sık düşündüğün zaman bu sözlerimi de hatırla.»

Sordum. «Geçen gece yaptıklarım yüzünden beni ne zaman affedeceksin, Agnes?»

Agnes, «Bunu hatırladığım zaman,» dedi.

Bu konuyu böylece kapatacaktı fakat ben ona olayın nasıl olduğunu anlatmakta ısrar ettim. Bunu yapmak beni çok ferahlattı. Kendime bakamayacak haldeyken Steerforth'un bana yardım etmesi yüzünden arkadaşıma duyduğum minneti etraflıca açıklamak da öyle...

Agnes, sakin sakin konuyu değiştirdi. «Unutma, başın derde girdiği zaman bunu bana muhakkak, daima anlatacaksın.»

Sonra da bana Uriah'ı görüp görmediğimi sordu.

— «Uriah Heep'i mi?» dedim. «Hayır. Londra'da mı o?»

— «O benden bir hafta önce Londra'ya geldi. Korkarım üstelik hiç de hoş olmayan bir iş için, Trotwood.»

Mırıldandım. «Seni kaygılandıran bir iş için mi, Agnes? Anlıyorum... Bu ne olabilir ki?»

Agnes, elindeki işini bir tarafa bırakarak düşünceli bir tavırla bana baktı.

Sonra da, «Yanılmıyorsam babama ortak olacak,» diye cevap verdi.

Öfkeyle bağırdım. «Ne? Uriah mı? O âdi, rezil, aşağılık, dalkavuk herif mi? Buna itiraz etmedin mi, Agnes? Babanın böyle delice bir adım atmasına göz yummamalısın. Buna engel olmalısın.»

Agnes, hiddetim karşısında pek hafifçe gülümseyerek başını salladı. «Seninle babam hakkında yaptığımız

son konuşmayı hatırlıyor musun? Babam bundan kısa bir süre sonra sana şimdi söylediğim şeyi ilk defa hafifçe ima etti. Kendisini buna zorladıklarını da saklayamadı. Bunu gizlemeyi başaramaması gerçekten içe dokunacak bir şeydi.»

— «Kendisini buna zorluyorlarmıymış, Agnes? Kim yapıyormuş bunu? Kim zorluyormuş?»

Agnes, kısa bir duraklamadan sonra, «Uriah,» dedi. «O babamın zayıflıklarını iyice öğrendi, onları besledi ve sonra da bunlardan faydalandı. En sonunda babam, ondan korkmaya başladı Trotwood.»

Agnes'in bana anlatabileceği, bildiği ya da şüphelendiği daha bir çok şey vardı. Bunun iyice farkındaydım.

Agnes, «Babamın üzerinde büyük bir etkisi, büyük bir nüfuzu var Uriah'ın,» dedi. «Uriah kalbinin alçakgönüllülük ve minet dolu olduğunu iddia ediyor. Ama aslında güçlü bir insan. Ve korkarım bu gücünden de iyice yararlanıyor. Amansızca kullanıyor bu kuvvetini.»

Onun köpeğin biri olduğunu söyledim. O ara bu bana büyük bir memnunluk da verdi.

Agnes, sözlerine devam etti. «Sözettiğim o günlerde babam dert yüklerinin ağırlığı altında ezilmişti. Bu çare onu rahatlatmış gibiydi. Ama kırılmıştı, utanıyordu o da başka.»

— «Sen bu durumu nasıl karşıladın, Agnes?»

Genç kız, «Ben doğru olduğunu umduğum şekilde hareket ettim,» diye cevap verdi. «Babamın huzura ve sükunete kavuşabilmesi için bu fedakârlığın yapılması gerektiğinden emindim. Onun için de babama bunu yapması için yalvardım.» Agnes ellerini yüzüne kapattı. Gözleri dolmuştu. «Ah, Trotwood!» diye bağırdı. «Bana babamın onu çok seven kızı değil de, sanki düşmanıymışım gibi geliyor adeta. Benimle ilgili kaygılı düşüncelerinin hayatını nasıl gölgelendirip kararttığını, gücünü, kuvvetini nasıl kestiğini biliyordum. Bu düşünceler daima aynı eksen çevresinde dönüp duruyorlardı. Ah, bu işi bir düzeltebilseydim!»

O zamana kadar Agnes'in ağladığını hiç görmemiştim. Bu beni o kadar üzdü ki sadece, «Agnes, yalvarırım yapma,» diyebildim. «Ağlama sevgili kardeşim!»

Fakat Agnes karakter ve güçlülük bakımından yalvarmalarıma fazla ihtiyacı olmayacak kadar benden üstündü. Kat kat üstündü. Yine o güzel, sakin tavırlarını takındı. Sanki açık durgun gök yüzünden bir bulut geçmişti.

Ağnes, «Daha fazla kalabileceğimizi sanmıyorum,» dedi. «Elime fırsat geçmişken senden bir şey isteyeceğim, Trotwood. Yalvarırım Uriah'la dost ol. Onu yanından uzaklaştırma, kovma. Önce babamla beni düşün.»

Agnes daha fazla bir şey söylemek için zaman bulamadı. Çünkü oda kapısı açılarak Mrs. Waterbrook bir yelkenli gibi salınarak içeriye girdi. İri, şişman bir kadındı. Ya da kendisine büyük gelen bir elbise giymişti. Artık bilmiyorum hangisi... Yarı hayalimde onu tiyatroda gördüğümü hatırlıyordum. Onun ise beni çok iyi hatırladığı belliydi. Üstelik benim hâlâ sarhoş olduğumdan da kuşkulanmaktaydı.

Fakat yavaş yavaş, usul usul benim ayık olduğumu anladı. Böylece bana karşı yumuşamaya başladı Mrs. Waterbrook. Beni ertesi gün yemeğe davet etti. Bu çağrıyı kabul ederek kalkmak için izin istedim.

Ertesi gün tekrar Waterbrok'lara gittiğim zaman Uriah Heep'in de orada olduğunu gördüm. Siyah bir elbiseye ve derin bir alçakgönüllülüğe bürünmüştü. Onunla el sıkıştığım zaman bana kendisini fark ettiğim için gurur duyduğunu söyledi. Minneti yüzünden de bütün akşam etrafımda dönenip durdu.

Evde başka misafirler de vardı. Fakat içlerinden biri daha odaya girmeden dikkatimi çekti. Çünkü uşağın onun geldiğini haber verdiği zaman söylediği adı duymuştum. «Mr. Traddles!» Hafızam eski günlere, Salem House'a dönüverdi hemen. «Bu iskelet resimleri yapan Tommy olabilir mi?» diye düşündüm.

Mr. Traddles'ı normalin üstünde bir ilgiyle inceledim. Çekingen, ciddi, aklı başında genç bir adamdı. Saçlarının hali gayet gülünçtü. Ya gözlerim beni aldatıyordu, ya da bu o eski, mutsuz, Tommy'di.

Yemeğin hazır olduğu haber verildiği zaman aşağıya en son Uriah, Traddles ve ben indik. Ben de bu fırsattan faydalanarak eski arkadaşıma kendimi tanıttım. Traddles beni büyük bir heyecan ve hararetle selâmladı.

Traddles'la sofrada birbirimizden ayrıldık. Yemek de oldukça uzun sürdü. Yukarıya Agnes'in yanına çıkabilmek ve Traddles'ı onunla tanıştırmak beni çok memnun etti. Traddles, ertesi gün bir aylık bir yolculuğa çıkacaktı. Bu yüzden evden erken ayrılmak zorundaydı. Onun için kendisiyle istediğim gibi uzun uzun konuşamadım. Fakat birbirimize adreslerimizi verdik. Traddles şehre döndüğü zaman birbirimizle tekrar buluşma zevkine erişecektik.

Agnes de bir kaç güne kadar gidiyordu. Bu yüzden diğer misafirler ayrılıncaya kadar orada kaldım. Ama Uriah'ı bunun dışında tutmalıyım. Çünkü o yakınımızda dolanıp durdu. Evden uzaklaşırken de Uriah yine yanıma sokuldu. Agnes'in ricasını hatırlayarak adama apartmanıma gelip kahve içip içmeyeceğini sordum.

— «Ah, rica ederim, Mr. Copperfield,» diye cevap verdi. «Özür dilerim, Mr. Copperfield. Benim gibi tevazu bir insanı davet için kendi kendinizi zorlamanızı istemem.»

— «Bu meselede kendimi zorladığım yok,» dedim. «Gelecek misin?»

Uriah, kıvrım kıvrım kıvranarak, «Bu çok hoşuma gider,» diye mırıldandı.

— «İyi ya, gel öyleyse,» dedim.

Evde, Uriah, koltuğuma oturdu. Uzun bacaklarını bükmüştü, dizleri elinde tuttuğu kahve fincanına değiyordu neredeyse. Vücudu bir yılanınki gibi kıvrılıp bükülmekte, titremekteydi. O zaman kendisinden nefret ettiğime karar verdim.

Uriah, «Her... halda gelecekle ilgili umutlarımda bir

değişiklik olduğuna dair bir şeyler duydunuz, Master Copperfield,» diye fikrini açıkladı. «Daha doğrusu size artık Mister Copperfield demeliyim.»

— «Evet,» dedim. «Bir şeyler duydum.»

O sakin sakin, «Ah!» diye karşılık verdi. «Miss Agnes'in bu durumu bildiğinden emindim. Ah, teşekkür ederim, Master... Mister Copperfield!»

Beni Agnes'le ilgili her hangi bir şeyi açıklamaya zorladığı, bu şekilde tuzağa düşürdüğü için çizme çekeceğini kafasına atabilirdim.

Uriah, sözlerine devam etti. «Doğrusu peygamber gibi bir insansınız, Mister Copperfield. Bilmem hatırlıyor musunuz? Bana bir keresinde belki de Mr. Wickfield'in işine ortak girmenin iyi bir şey olacağını söylemiştiniz.»

— «Bundan sözettiğimizi hatırlıyorum,» dedim. «Ama açıkçası o sırada buna hiç de ihtimal vermiyordum.»

Uriah heyecanla bağırdı. «Ah! Buna kim ihtimal verebilirdi, Mister Copperfield? Ben bile böyle bir şeyi düşünemediğimden eminim.»

Bir an durdu. Sonra sözlerine devam etti. «Fakat dünyanın en tevazu insanları birer iyilik sembolü olabilirler. Ben de Mr. Wickfield'e iyilik etmek için bir araç olduğumu düşünerek seviniyorum. Ona ileride de iyilik edeceğim yine. Ah, o bunlara lâyık, Mr. Copperfield. Ne kadar değerli bir adam. Fakat ne kadar da ihtiyatsızlık etti!»

— «Bir çok bakımlardan bunu duyduğuma üzüldüm,» dedim.

Uriah, «Muhakkak ki öyle, Mr. Copperfield,» diye cevap verdi. «Bütün bakımlardan... Özellikle her şeyden önce Miss Agnes bakımından...»

— «Demek Mr. Wickfield ihtiyatsızlık etti, Mr. Uriah?» diye sordum.

Başını salladı. «Hem de büyük ihtiyatsızlık etti, Master Copperfield.... Fakat beni, 'Uriah,' diye çağırmanızı isterdim. Tıpkı eski günlerdeki gibi...»

— «Eh... Uriah...» Bu ismi zorlukla söyleyebildim.

O heyecanla, «Teşekkür ederim,» diye haykırdı. «Teşekkür ederim, küçük bey! Sizin 'Uriah,' dediğinizi işitmek eski bir meltemin esmesine benziyor... Veya eski çanların çalışını dinlemeye... Bir fikrimi mi açıklıyordum ben?»

Mırıldandım. «Mr. Wickfield'den sözediyordun...»

Uriah, «Ah! Evet, tabi!» dedi. «Ah! O büyük bir ihtiyatsızlık etti, Master Copperfield. Eğer şu son bir kaç yıl benim yerimde başka biri olsaydı, şimdiye kadar Mr. Wickfield'i avcunun içine alıverirdi. Ah, ne değerli bir insan o, Master Copperfield! Ama avcuna alıverirdi.» Uriah, bu son cümleyi ağır ağır söylemişti.

Kısa bir sessizlikten sonra tekrar söze başladı. «Master Copperfield... Size ufak bir sırrımı açıklarsam, tevazu olmadığımdan şüphe etmezsiniz değil mi, Master Copperfield?»

Kendimi zorladım. «Hayır, ne münasebet!»

— «Teşekkür ederim! Master Copperfield, Miss Agnes...»

— «Evet, Uriah?»

— «Onun bu gece çok güzel olduğunu düşündünüz, değil mi, Master Copperfield?»

— «Onun her zamanki halini muhafaza ettiğini düşündüm,» diye cevap verdim. «Her bakımdan etrafındakilerin hepsinden de üstündü.»

— «Ah, teşekkür ederim!» diye bağırdı.

Azametli bir tavırla, «Bir şey değil,» dedim. «Bana teşekkür etmen için de bir sebep yok.»

Uriah, hemen atıldı. «Ama aslında size açıklamak cüretinde bulunacağım sır da bununla ilgili işte, Master Copperfield. Çok tevazu bir insan olmakla beraber Miss Agnes'in hayalini yıllardan beri şu kalbimde taşıyorum. Ah, Master Copperfield! Bilseniz Agnes'imin ayağını bastığı toprağı bile ne kadar tertemiz bir aşkla seviyorum!»

Yanılmıyorsam o anda ateşte iyice kızarmış olan şişi

kaptığım gibi Uriah'a saplamaya düşündüm. Böyle çılgınca bir isteğe kapılmıştım işte.

Tam zamanında Uriah'ın yüzünde belirmiş olan o güç ifadesini farkettim. Kuvvetli olduğundan emindi o. Yapabileceğim her şeyden çok bu, olanca etkisiyle bana Agnes'in ricasını hatırlattı. Uriah'a hislerini Agnes'e açıklayıp açıklamadığını sordum.

— «Ah, hayır, Master Copperfield!» diye cevap verdi. «Ah, ne münasebet! Bunu sizden başka hiç kimseye açmadım. Miss Agnes'in babasının işine ne kadar yaradığımı farkedeceğini umuyorum. En büyük ümidim bu. Her halde Miss Agnes babası dolayısıyle bana merhamet gösterecektir.»

Bu alçağın plânını en ufak teferruatına kadar anlamıştım, Onun bunu açıklamasının sebebini de seziyordum.

Uriah, o yapışkan ve iğrenç halleriyle sözlerine devam etti. «Eğer sırrımı saklamak ve genellikle bana karşı gelmeye kalkışmamak iyiliğinde bulunursanız, bunu özel bir lütuf addederim, Master Copperfield. Şu ara acelemiz yok, bildiğiniz gibi. Benim Agnes'im henüz pek genç. Bu işi uygun hale sokuncaya kadar annemle benim biraz daha yukarılara doğru tırmanmamız, bir çok şeyleri sağlamamız lâzım. Ah, bana karşı gelmeyeceğinizden emin olduğunuzu anlamak beni ne kadar rahatlatıyor bir bilseniz. Neticede ailenin çirkin bir duruma düşmesini istemezsiniz.»

Çekmeye, vermemeye cesaret edemediğim limi tuttu. Islak avcuyla elimi sıktıktan sonra uçuk kadranlı saatine baktı. «A! Vay vay vay. Biri geçmiş. Kaldığım evdekiler her halde iki saat önce yattılar.»

— «Çok üzgünüm,» diye mırıldandım. «Burada sadece bir karyola var.»

— «Aman rica ederim, karyoladan hiç bahsetmeyin, Master Copperfield! Ama şu ocağın önüne uzanmama bir itirazınız var mı?»

— «Madem öyle,» dedim. «O halde benim yatağıma yat. Ateşin önüne ben uzanırım.»

Bu teklifimi tiz bir sesle red etti. Sözlerimin, ısrarımın hiç bir etkisi olmayınca Uriah'ın ateşin önünde yatması için elimden geldiği kadar hazırlık yapmaya çalıştım. Kanepedeki şilte ve yastıklar, bir battaniye, masa örtüsü, kahvaltı masasına serilen temiz bir yaygı ve bir palto. İşte böylece Uriah'a yatak hazırladım. Şilte sıska Uriah'ın uzun boyuna göre pek kısaydı. Ama o bana derin bir minnet duyduğunu açıkladı. Uriah'a ödünç olarak gecelik takkelerimden birini de verdim. Adam bununla öyle korkunç bir hal aldı ki, o takkeyi bir daha giymedim. Uriah'ı dinlenmesi için bırakarak çekildim.

O geceyi hiç bir zaamn unutamayacağım! Yatakta nasıl çırpınıp döndüğümü, Agnes'le bu yaratığı düşünerek kendi kendimi nasıl yorduğumu, ne yapmam lâzım geldiğini, neler yapabileceğimi nasıl hesapladığımı, sonra Agnes'in huzuru için en iyi çarenin hiç bir şey yapmamak ve duyduklarımı kendime saklamak olacağı neticesine vardığımı da unutamayacağım gibi.

*
**

XXVI

Esir oluyorum

Agnes'in Londra'dan ayrıldığı güne kadar Uriah'ı bir daha görmedim. Agnes'le vedalaşmak ve onu geçirmek için durağa gittim. Uriah da oradaydı ve Canterbury'e de aynı arabayla dönüyordu. Yemekte olduğu gibi, o gün arabanın penceresinin önünde konuşurken de tıpkı iri bir akbabaymışcasına etrafımızda dönenip durdu. Agnes'e söylediğim veya onun bana söylediği her kelimeyi dinliyor, bu konuşmayı adeta oburcasına yutuyordu.

Onları bu son görüşümü, bu ayrılık sahnesini uzun

süre unutamadım. Düşüncelere daldığım zaman muhakkak bu konuya takılıyordu aklım. Ve endişelerim de iyice artıyordu.

Bu endişelerimin üzerinde iyice durmak, onları tahlil etmek için bol bol vaktim vardı. Zira Steerforth Oxford'daydı ve ben de çok yalnızdım. Yanılmıyorsam o sıralarda gizli gizli Steerforth'a karşı bir güvensizlik duymaya da başladım. Ona derin bir sevgiyle dolu mektuplar yazıyordum. Fakat Steerforth o sırada Londra'ya gelemeyeceği için de memnundum sanırım.

Böylece günler ve haftalar geçti. Staja başladığım gün bir eğlence tertiplenmedi. Sadece büroya katipler için şeri ve sandviç getirttim. Ve o gece de yalnız başıma tiyatroya gittim. Mr. Spenlow o gün bana, «Sizi Norwood'daki evimde görmek beni memnun ederdi,» dedi. Fakat evinin idaresi biraz karışıktı o günlerde, zira Paris'te eğitimini tamamlayan kızının dönmesini bekliyorlardı. Fakat adam kızı eve geldikten sonra beni ağırlamaktan zevk duyacağını, bunu umduğunu da açıkladı. Karısının ölmüş olduğunu biliyordum. Bir tek kızı vardı Spenlow'un. Davetini kabul ve teşekkür ettim.

Mr. Spenlow, verdiği sözü yerine getirdi hakikaten. Bir iki hafta sonra bana, «Gelecek cumartesi bize gelmek ve Pazartesiye kadar da kalmak lütfunda bulunursanız, kendimi çok mutlu sayarım,» dedi. Tabii ben kendisine böyle bir lütufta bulunacağımı söyledim. Mr. Spenlow beni faytonuyla evine götürecek, sonra da tekrar getirecekti.

O gün tehir edilen bir dava vardı. İfadeler Robinson Crusoe romanının iki misli kadardı sanırım. Onun için de Mr. Spenlow'la paytona binerek yola çıktığımız zaman vakit bir hayli geçti.

Mr. Spenlow'un evinin bahçesi pek güzeldi. O kadar da bakımlıydı ki bu, bayağı büyülendim.

Neşeli ışıkların yandığı eve girdik.

Mr. Spenlow, uşağa, «Dora nerede?» dedi.

— «Dora!» diye düşündüm. «Ne güzel bir isim!»

Yakındaki bir odaya girdik. Bir sesin, «Mr. Copperfield,» dediğini duydum. «Kızım Dora... Ve kızım Dora'nın en yakın arkadaşı!» Her şey bir an içinde olup bitti. Bir esir, bir tutsaktım artık. Dora Spenlow'u delicesine seviyordum.

Çok iyi hatırladığım bir ses, «**Ben,**» diye açıkladı. «Mr. Copperfield'i daha önce gördüm.»

Konuşan Dora değil, onun en samimi arkadaşı Miss Murdstone'du!

Fazla şaşırdığımı sanmıyorum. Yanılmıyorsam şaşıracak halim kalmamıştı pek. «Nasılsınız, Miss Murdstone?» dedim. «İyi olduğunuzu umarım.»

O, «Çok iyiyim,» diye cevap verdi.

Ben, «Mr. Murdstone nasıl?» dedim.

O, «Kardeşim güçlü kuvvetli,» diye cevap verdi. «Çok teşekkür ederim.»

Sonra Mr. Spenlow söze karıştı. «Copperfield, Miss Murdstone'la daha önceden tanışmış olmanıza sevindim.»

Miss Murdstone, ciddi ve sakin bir tavırla, «Mr. Copperfield'le ben akraba sayılırız,» diye açıkladı. «Kendisiyle bir zamanlar biraz tanışıyorduk. Onun çocukluk günlerinde yani. Kendisini sokakta görseydim tanımazdım.»

Ben, «Sizi nerede görseydim, tanırdım,» diye cevap verdim. Bu da doğruydu.

Mr. Spenlow, bana döndü. «Miss Murdstone kızım Dora'nın samimî arkadaşı olmak görevini üzerine almak lutfunda bulundu. Tabii bu işi böyle 'görev' diye tanımlamama izin verilirse...»

Yemekte ne kadar acayip bir haldeydim! Sofrada Dora'dan başka kimler vardı, bunu hatırlamıyorum. Ne yemek yedik, bundan da haberim yok. Varsa Dora, yoksa Dora. Onun yanında oturuyordum. Kendisiyle konuştum. Kendini kaybeden bir genci tutsaklığa sürükleyen seslerin en tatlısı onunkiydi... Kahkahaların en neşelisi de. Hareketlerin, tavırların en hoşu ve en büyüleyicisi de. Dora bir hayli ufak tefekti. «İşte bu yüzden daha da değerli,» diye düşündüm.

Dora, Miss Murdstone'la odadan çıkınca dalgın dalgın düşünmeye başladım. Sadece korkunç, zalim bir endişe beni sarsıyordu. Miss Murdstone beni ona çekiştirebilirdi.

Salona gittiğimiz zaman endişelerim tekrar ayaklandı. Ama bu dertten beklenmedik bir şekilde kurtuldum.

Miss Murdstone bir kenara, bir pencerenin önüne gitmem için bana işaret ederek, «David Copprfield,» dedi. «Sizinle konuşalım.»

Yalnız başıma Miss Murdstone'nun karşısına dikildim.

Miss Murdstone, «David Copperfield,» dedi. «Ailevi durumlardan uzun uzun bahsetmeme lüzum yok. Öyle çekici bir konu değil bu.»

— «Aksine, efendim,» diye cevap verdim. «Çekicilikten çok uzak şeyler bunlar.»

— «David Copperfield, çocukluğunda hakkında hiç de lehinde olmayan bir fikre sahip olduğumu, — bu hakikati senden saklayacak değilim. Ben fikrinden çabucak dönen veya değişebilen bir insan değilim. Senin hakkında bir fikrim olabilir. Senin de benim hakkımda bazı düşüncelerin olabileceği gibi.»

Bu sözler karşısında cevap olarak başımı salladım.

Miss Murdstone, devam etti. «Fakat bu fikirlerin burada çarpışması da şart değil. Burada uzaktan tanışan iki kişi gibi karşılaşalım. İkimizin de birbirimizi bazı konuşmalara, açıklamalara konu yapması gayet lüzumsuz. Bu fikrimi tasvib ediyor musun?»

— «Miss Murdstone,» diye cevap verdim. «Sizin ve Mr. Murdstone'un bana büyük bir zalimlikle davrandığınızı, anneme korkunç bir hainlik ettiğinizi düşünüyorum. Fakat teklifinizi tamamiyle kabul ediyorum.»

Miss Murdstone, başını eğdi. Sonra soğuk, katı parmaklarının ucuyla elimin üzerine dokunarak, yanımdan uzaklaştı.

Gecenin geri kalan kısmı hakkında bütün bildiğim şu: kalbimin imparatoriçesinin Fransızca, büyülü şarkılar

söylemesini dinledim. Bu parçaların hepsinde de ne olursa olsun daima dansetmemiz lazım geldiği açıklanıyordu. Tara la! Ta ra la! Dora, şarkı söylerken bir taraftan da gitara benzeyen daha şanlı şerefli bir enstrüman çalıyordu. Bir de aklımda şunlar kalmış: Miss Murdstone kendisini nezaret altına alarak odadan götürürken Dora gülümseyerek bana o nefis elini uzattı. O gece yatarken aşktan sarhoş ve fazla romantik bir haldeydim. Ertesi sabah ise zayıf bir tutku krizi geçirir bir halde kalktım.

Güzel bir sabahtı ve daha erkendi. Çıkıp biraz dolaşmaya karar verdim. Holden geçerken Dora'nın küçük köpeğiyle karşılaştım. Hayvanın adı 'Jip'ti. 'Gypsy' yani 'Çingene' sözünün kısaltılmışı. Ona şefkatle yaklaştım. Çünkü köpeği bile seviyordum. Fakat Jip bütün dişlerini gösterdi. Samimi olmaya hiç niyeti yoktu. Böyle sözleri dinleyecek halde değildi.

Dolaşmaya çıktıktan kısa bir süre sonra bir köşeyi döndüm ve Dora'yla karşılaştım. Hayalimde o köşeyi dönerken yine tepeden tırnağa titriyorum, vücuduma bir ateştir basıyor.

— «Erken... çıkmışsınız, Miss Spenlow,» dedim.

— «Evde oturmak çok iç sıkıcı oluyor,» diye cevap verdi. «Ayrıca günün en parlak, en güzel saati de bu. Siz de o fikirde değil misiniz?»

Kekeleyerek bana o anda etrafın hakikaten çok parlak geldiğini, bir dakika önce ise her şeyi çok karanlık gördüğümü açıkladım.

Dora, «Bana kompliman mı yapıyorsunuz?» diye sordu. «Yoksa havanın hakikaten değiştiğini mi kasdediyorsunuz?»

Ona cevap verirken biraz evvelkinden daha da fazla kekeledim. Kompliman yapmak niyetinde olmadığımı, hakikatten bahsettiğimi söyledim. Havada bir değişiklik olduğunun da farkında değildim. Çekine çekine, utana sıkıla değişikliğin hislerimde meydana geldiğini de ilâve ettim.

Dora, kızardığını saklamak için buklelerini salladı.

O zamana kadar öyle bukleler görmemiştim. Nasıl görebilirdim! Başka kimsede böyle saçlar yoktu ki. Küçük köpek bahçe yolundan koşarak geldi. Dora, hayvanı kucağına alarak, —Allahım!— okşadı.

Sonra da bana, «Miss Murdstone'la fazla samimi değilsiniz sanırım,» dedi. «Öyle değil mi?»

— «Hayır,» diye cevap verdim. «Hiç samimi değilim.»

Dora, alt dudağını büktü. «Pek iç sıkıcı bir mahluk o. Bir koruyucu aramadığımdan eminim. Jip beni Miss Murdstone'dan daha ustalıkla koruyabilir. Öyle değil mi, Jip'ciğim?»

Dora köpeğin bir topa benzeyen kafasını öptüğü zaman Jip sadece tembel tembel gözünü kırptı.

— «Çok zor ve sıkıcı bir durum bu. Çünkü müşfik bir annemiz yok. Bu yüzden de onun yerine Miss Murdstone gibi somurtkan, iç sıkıcı, kasvetli, ihtiyar bir kadın daima peşimizde dolaşıyor. Çekilecek gibi değil. Öyle değil mi, Jip'ciğim? Ama aldırma, Jip. Onunla samimi olmayacağız. Kendisini memnun etmeye çalışmayacak, onun damarına basacağız. Öyle değil mi, Jip?»

Miss Murdstone'un bizi aradığı belliydi. Bizi orada buldu kadın. Dora'nın koluna girerek sert adımlarla bizi kahvaltıya götürdü.

Sakin bir gün geçirdik. Misafir gelmedi. Yürüyüşe çıktık. Dört kişi başbaşa bir aile gibi yemek yedik. Akşam kitaplara ve resimlere baktık. Miss Murdstone önünde nasihatlerle dolu bir kitap, gözleri bize dikili, dikkatle nöbet bekledi. Ah! O gün yemekten sonra karşıma otururak, mendilini başına örten Mr. Spenlow kendisini hayalimde damadı olarak ne büyük bir ateş ve sevgiyle kucakladığımı aklından bile geçirmedi.

Ertesi sabah evden ayrıldık. Çünkü Deniz Mahkemesinde bir Kurtarma davası vardı. Fakat Dora çay yapmak için yine kahvaltı masasındaki yerini almıştı. Genç kız kucağında Jip'le kapının önündeki basamakta dururken şapkamı çıkararak onu selâmlama zevkine de eriş-

tim. Hüzünlü bir zevk oldu bu.

Bu derin aşka tutulduğum ilk hafta dört tane harikulade yelek satın aldım. Saman rengi deri eldivenler giymeyi de adet edindim. Her gün Dora'yı görürüm ümidiyle kilometrlerce yol yürüyordum. Kadınların alış veriş ettiği dükkânların en iyilerinin bulunduğu sokakları arşınladım. Pazar'da bir hayalet gibi dolaştım. Yorgun argın Parkı aştım. Nadir olarak genç kızı görebiliyordum. Bazan Dora eldivenli elini bir arabanın penceresinden sallıyordu. Bazan onunla ve Miss Murdstone'la biraz yürüyor ve genç kızla konuşuyordum.

Mrs. Crupp anlayışlı bir kadındı her halde. Çünkü bu tutku daha bir kaç haftalıkken o durumu anlayıverdi.

Mrs. Crupp, «*Üzülmeyin, Sir,*» *dedi.* «*Sizi bu halde* görmeye dayanamıyorum, efendim. Durumun ne olduğunu biliyorum, Sir. Bu mesele bir 'lady'le ilgili.»

Kızararak, «Mrs. Crupp...» diye cevap verdim.

Mrs. Crupp, bana cesaret vermek için başını salladı. «Allah layığınızı versin! Hiç bir zaman yenilgiyi kabul etmeyin. Cesaretinizi kaybetmeyin ve değerinizi de bilin. Eğer ben sizin yerinizde olsaydım bir şeylerle meşgul olur, oyalanırdım, Sir. Sizin yerinizde olsaydım kuka oyununa merak salardım. Çünkü bu sıhhatli bir şeydir. Bakarsınız diğer meseleyi unutmanıza yardım eder, böylece size faydası dokunur.»

Mrs. Crupp bu sözlerden sonra haşmetli bir tavırla bir reverans yaptı ve yanımdan ayrıldı.

*
**

XXVII

Tommy Traddles

Ertesi gün aklıma, gidip Traddles'ı bulmak geldi. Belki de bunun sebebi Mrs. Crupp'un nasihatiydi. Aradı-

ğını eve hakim olan o kelimelerle tarif edilmesi imkânsız, sönükleşmiş kibar hava bana Mr. ve Mrs. Micawber'ı hatırlattı.

— «Mr. Traddles burada mı oturuyor?» diye sordum.

Bana koridorun ucundan esrarlı bir ses cevap verdi. «Evet.»

— «Kendisi evde mi?» dedim.

O esrarlı ses Traddles'ın evde olduğunu açıkladı. Ve ben de içeri girerek, yukarıya çıktım.

Traddles, misafirini karşılamak için sahanlığa koşmuştu. Beni görünce çok sevindi. «Hoş geldin,» diyerek beni alıp büyük bir samimiyetle ufak odasına götürdü. Burası pek derli topluydu ama eşyası azdı. Traddles'ın kâğıt dolu masasından arkadaşımın bütün gücüyle çalıştığı anlaşılıyordu. Odanın köşesinde geniş, beyaz bir örtüyle örtülmüş bir şey vardı. Onun ne olduğunu anlayamadım.

Oturduktan sonra arkadaşımın elini tekrar sıktım. «Traddles, seni gördüğüm için çok memnunum.»

— «Ben de seni gördüğüm için çok memnunum,» diye cevap verdi. «Ely P'acelde karşılaşmamız beni o kadar sevindirdi ki, bu yüzden sana yazıhanemin adresi yerine burasınınkini verdim.»

— «Ah!» dedim. «Demek yazıhanen var?»

Traddles, gülümsedi. «Bir odayla bir koridorun dörtte biri benim. Bir katibin dörtte biri de.»

— «Bana bu izahatı yaparken yüzünde beliren tebessümde,» diye düşündüm. «O eski uysallığı ve yine o eski şanssızlığının izleri var...»

— «Mr. Waterbrook bana avukat olmaya hazırlandığını söyledi,» dedim.

Traddles, «Ah, evet,» diye cevap verdi. «Avukat olmaya hazırlanıyorum hakikaten. Staja uzun süre önce başladım. Fakat o yüz altını ödemek çok zor oldu benim

için. Çok zor oldu!» Traddles bu son sözleri söylerken sanki dişini çektiriyormuş gibi yüzünü buruşturmuştu.

— «Burada oturmuş sana bakarken aklıma ne geliyor biliyor musun, Traddles?» diye sordum.

— «Hayır,» dedi.

— «Okuldayken giydiğin o gök mavisi elbise.»

Traddles, gülerek, «Ah, sahi!» diye bağırdı. «Allahım! Ah... Mutlu zamanlardı onlar. Öyle değil mi?»

— «Bence Müdürümüz o günleri daha mutlu bir hale sokabilirdi,» diye cevap verdim.

Traddles, «Evet, belki öyle yapabilirdi,» dedi. «Ama... Allahım! Bir hayli eğlenceli şeyler de oluyordu. Hah hah hah! İhtiyar Creakle! Onu tekrar görmeyi çok isterdim.»

Öfkeyle homurdandım. «O sana karşı hayvanca bir hainlikle davranırdı.»

Traddles, mırıldandı. «Öyle mi düşünüyorsun? Sahi mi? Evet, belki hakikaten böyleydi. Ama o günler sona erdi. Çok gerilerde kaldı bu.»

— «Seni amcan büyüttü değil mi?» dedim.

Traddles, başını salladı. «Tabii. Hani daima mektup yazmayı düşündüğüm amcam. Ama sonunda o mektubu yazmadım. Öyle değil mi? Hah hah hah! Ben okuldan ayrıldıktan kısa bir süre sonra amcam öldü.»

— «Sahi mi?»

Traddles, «Ah, evet,» dedi. «Bana elli altın kaldı. Hiç bir meslek öğretilmemişti bana. Başlangıçta ne yapacağımı da şaşırdım. Neyse... Özetler çıkarmaya başladım. Bu kabil işler yapıyordum işte. Böylece yavaş yavaş yüz altını biriktirmeyi başardım... Ah, Copperfield. Seninle böyle buluşmak çok hoş. Onun için senden hiç bir şey saklamayacağım. Anlayacağın nişanlandım ben.»

Nişanlı! Ah, Dora!

Traddles, gülümsedi. «O bir papazın kızı. Devonshire'da oturuyor. Papazın on kızından biri. Benden biraz büyük. Ama dünyanın en iyi, en sevgili insanı o. Korkarım bizim nişanlılık devresi bir hayli uzun sürecek. Ama şiarımız şu 'Bekle ve um!'»

Traddles, yerinden kalktı. Zafer dolu bir gülüşle elini daha önce farkettiğim o beyaz örtünün üzerine koydu. «Ama yuva kurma konusunda ilk adımları atmadığımızı da sanma. Burada...» Örtüyü çekti. «...başlangıç olarak aldığımız ilk eşyalar var. İki eşya parçası. Bu saksıyla sehpayı o aldı. Saksıya bir çiçek diker ve bunu oturma odasının penceresine koyarsın... Ve... her şey tamam olur! Bu yuvarlak, üzeri mermer masayı da **ben** aldım. Meselâ... bir kitabı bir yere koymak istersin. Öyle değil mi? İşte bu... tamam! Hayran olunacak bir ustalıkla yapılmış bu masa. Bir kaya kadar da sağlam. Tabii ev eşyası konusunda fazla bir ilerleme göstermiş sayılmayız ama bu da bir şeydir. Emin ol o dünyanın en iyi, en sevgili kızı.»

— «Bundan çok eminim,» dedim.

Traddles, tekrar sandalyesine döndü. «O arada ben de kabil olduğu kadar geçinmeye çalışıyorum. Kazancım fazla değil. Ama masrafım da fazla sayılmaz. Genellikle aşağı kattakilerin pansiyoneri sayılıyorum. Hem Mr. Micawber, hem de karısı çok iyi insanlar. Mr. ve Mrs. Micawber'la iyi ahbaplık ediliyor.»

— «Mr. ve Mrs. Micawber,» diye tekrarladım. «A, ben onları gayet iyi tanıyorum!»

Traddles'dan ev sahibini yukarı çağırmasını rica ettim. Ve Mr. Micawber, canlı, genç ve kibar bir tavırla içeri girdi. Hiç değişmemişti o. Dar pantolonu, bastonu, yakalığı ve tek gözlüğü eskisi gibiydi yine.

Mr. Micawber, «Özür dilerim, Mr. Traddles,» dedi. «Özel hücrenizde bu maskenin yabancısı olan bir şahsın bulunduğundan haberim yoktu.» Bana bakarak hafifçe eğildi ve gömleğinin yakasını yukarıya doğru çekti.

— «Nasılsınız Mr. Micawber?» diye sordum.

Mr. Micawber, mırıldandı. «Sir, çok naziksiniz. Ben yine **'statu quo'yu** muhafaza ediyorum.»

Soruma devam ettim. «Ya Mrs. Micawber?»

Mr. Micawber, «Sir,» dedi. «Allaha çok şükür, o da **'statu quo'**yu muhafaza ediyor.»

Mr. Micawber'la karşı karşıya durmamıza rağmen adamcağız beni tanımamıştı. Fakat şimdi gülümsediğimi görünce bağırdı. «Bu kabil mi? Tekrar Copperfield'i görmek zevkine mi nail oluyorum?» Büyük bir heyecanla iki elimi birden sıktı.

Mr. Micawber, «Allahım!» dedi. «Mr. Traddles sizin gençlik arkadaşımı tanıdığınızı öğrenmek şaşılacak bir şey!» Beni bu şekilde tarif etmesi Traddles'ı biraz şaşırtmıştı. Mr. Micawber trabzanın üzerinden Mrs. Micawber'e seslendi. «Yavrum! Burada, Mr. Traddles'ın dairesinde bir centilmen var. Dostumuz onu size takdim etmek zevkine erişmeyi istiyor, sevgilim.»

Mr. Micawber, yan gözle Traddles'a da bakarak ilave etti. «Copperfield, bu ara 'basit, iddialı olmayan bir ölçüde' diye tanımlanabilecek bir hayat sürdüğümüzü görüyorsun... Beni, ileri atılmak için şöyle geriye çekilmiş bir durumda buldun. Fakat bu gerilemenin kısa bir süre sonra canlı bir sıçramayla neticeleneceğine inanıyorum. Bu inancım güçlü sebeplere dayanıyor.»

Bundan ne kadar memnun olduğumu anlatırken Mrs. Micawber içeri girdi. Kadın eskisinden biraz daha pasaklıydı. Ama yine de kendisini misafirle görüşmeye hazırlamış ve kahverengi eldivenler de giymişti.

Hep birlikte yarım saat kadar konuştuk. Mr. Micawber yemeğe kalmamı çok istiyordu. Fakat Mrs. Micawber'in gözlerindeki ifade kadının soğuk etin ne kadar olduğunu hesaplamaya çalıştığını düşünmeme sebep oldu. Bu yüzden de onların beni ikna etme çabalarına karşı koydum.

Fakat Traddles'la Mr. ve Mrs. Micawber'e bana gelip yemek yemeleri için bir gün seçmelerini söyledim. Herkese uyacak bir gün kararlaştırıldı. Ondan sonra oradan ayrıldım.

Mr. Micawber benimle birlikte sokağın köşesine kadar geldi.

— «Sevgili Copperfield,» dedi bana. «Bu ara mısır satışı işiyle meşgulüm. Bundan komisyon alıyorum. Bu

'kârlı' diye tarif edilebilinecek bir meşgale değil. Daha doğrusu... para getirmiyor bu. Ve bunun neticesinde de mali bakımdan geçici bir sıkıntıyla karşılaşmış bulunuyorum. Ama şunu da büyük bir memnunlukla ilave edeyim: pek yakında elime mükemmel bir fırsat geçecek. Bunun hangi sahada olduğunu açıklamama izin yok. Fakat bu sayede hem kendi geleceğimi, hem de samimi bir şekilde ilgilendiğim arkadaşın Traddles'ın geleceğini kesin ve daimi olarak emniyet altına alacağımdan eminim.»

Mr. Micawber bu sözlerden sonra tekrar elimi sıkarak benden ayrıldı.

XXVIII

Mr. Micawber'in zırh eldiveni

Yeniden bulduğum eski arkadaşlarımı ağırlayacağım gün gelmişti. Eskisi gibi öyle uzun uzadıya hazırlık yapmadım. Sadece bir çift dil balığı, bir kuzu budu ve güvercin etiyle yapılmış börek ısmarladım.

Mr. Micawber'ın punç yapması için gerekli şeyleri hazırladım. Mrs. Micawber'ın benim masamda tuvalet yapmasını kolaylaştırmak için lavanta suyu, kâğıda takılmış çeşitli firkete ve bir iğne yastığı aldım. Sofra örtüsünü de kendi ellerimle yaydıktan sonra sakin bir tavırla neticeyi bekledim.

Kararlaştırılan saatte üç misafirim birlikte geldiler. Mr. Micawber gözlüğüne yeni bir kurdele takmıştı. Mrs. Micawber takkesini akçıl kahverengi bir kâğıda sarmıştı. Paketi Traddles taşıyor, koluna girmiş olan Mrs. Micawber'ın merdivenlerden çıkmasına da yardım ediyordu. Üçü de dairemi pek beğendiler.

Mr. Micawber, «Azizim Copperfield,» dedi. «Burası

pek lüks. Bu hayat tarzı bana bekarlık çağlarımı hatırlatıyor.»

Mr. Micawber'a bir kase punç hazırlanması konusunda kendisine güvendiğimi söyleyerek onu limonların bulunduğu yere götürdüm. İçkileri karıştırır, birbirine katar ve tadarken, ince buharın meydana getirdiği bulutun arkasından neşeli yüzüyle bize bakması hakikaten görülmeye değer bir şeydi. Mrs. Micawber'a gelince... Bilmiyorum takkenin mi etkisiydi bu? Yoksa lavanta suyunun mu? Veya firketelerin mi? Fakat kadın benim odamdan çıktığı zaman eskisine nazaran biraz güzelleşmişti. Ve bir tarla kuşu bile bu fevkalâde kadından daha şen olamazdı.

Galiba Mrs. Crupp dil balıklarını kızarttıktan sonra hastalanmıştı. Çünkü ondan sonra işler karıştı. Koyun budunun içi pek kırmızı, dışı ise çok renksizdi. Güvercinli börek insanı aldatıyordu. Hamur kısmı yumrular ve topaklarla doluydu, içinde de ete benzer bir şey yoktu bunun. Kısacası bizim ziyafet başarısızlığa uğramıştı. Eğer Mr. Micawber zekice bir teklifte bulunarak içimin rahat etmesini sağlamasaydı bu duruma çok da üzülecektim.

Mr. Micawber, «Aziz dostum Copperfield,» dedi. «Sana şunu söyleme cüretinde bulunmama izin ver. Pek az yiyecek, kendi bakımlarından, ızgara yemeklerden daha lezzetli olabilir. Aramızda iş bölümü yaptığımız takdirde iyi bir yemek hazırlayabiliriz. Ve bana kalırsa bu küçük bahtsızlık da böyle düzeltilmiş olur.»

Kilerde bir ızgara vardı. Onu çabucak getirdik. Ve hemen Mr. Micawber'in fikrini uygulamaya koyulduk. Traddles eti dilim dilim kesti. Mr. Micawber bunları kara ve kırmızı biber, tuz ve hardalla örttü adeta. Ben, Mr. Micawber'in emirlerine uygun bir şekilde etleri ızgaraya dizdim. Zaman zaman çatalla çevirdim ve sonra onları tabağa aldım. Mrs. Micawber ise küçük kulplu bir tencerede mantar salçasını durmadan karıştırarak ısıttı. Hepimize yetecek kadar et kızardığı zaman hemen bunları atıştırmaya başladık. Elbiselerimizin kolları hâlâ bi-

leklerimizin yukarısına kadar sıvalıydı. Diğer dilimler ise ateşin üzerinde cızırdayarak, alev alarak kızarıyordu. Kâh tabağımızdaki koyun etiyle, kâh kızarmakta olan dilimlerle ilgileniyorduk.

Böyle aşçılık etmek bizim için yepyeni bir şeydi. Yemek nefisti. Çok da eğleniyorduk. Gürültü ve yemeğin tadı bize iştah veriyordu. İşte böylece buttan geriye sadece bir kemik bıraktık.

Tam eğlencemizin en coşkun anında, son dilimleri mükemmel bir şekilde kızartmaya çalışırken odaya yabancı birinin girmiş olduğunu farkettim. Littimer'le göz göze geldik. Adam şapkası elinde karşımda duruyordu.

Gayrı ihtiyari, «Ne var?» diye sordum.

— «Özür dilerim, efendim. Bana içeri girmemi söylediler. Efendim burada değil mi, Sir?»

— «Hayır.»

— «Kendisini görmediniz mi, efendim?»

— «Hayır. Steerforth sana kendisini burada bulabileceğini mi söyledi?»

— «Tam manasiyle böyle söylemedi, Sir. Rica ederim, efendim. Siz oturun ve bu işi benim yapmama izin verin.» Bu sözlerden sonra çatalı elimden alarak ızgaranın üzerine eğildi.

Bir anda dünyadaki insanların en uysalları oluverdik. Uysalın da uysalı. Mr. Micawber, gayet rahat olduğunu belirtmek için bir şarkı mırıldanarak koltuğuna çöktü. Telâşla sakladığı çatalın sapı ceketinin göğsünden çıkmıştı. Mrs. Micawber kahverengi eldivenlerini giyerek kibarca bir bitkinlik havasına büründü. Traddles yağlı ellerini saçlarının içine sokarak şaşkın şaşkın sofra örtüsüne baktı. Bana gelince... Kendi masamın başında küçük bir çocuktan farksızdım.

O arada Littimer koyun etlerini ızgaradan alarak ciddi bir tavırla sırayla bize birer birer uzattı. Hepimiz de dilimlerden aldık ama sadece bunları yiyormuş gibi yaptık. Hepimiz de ayrı ayrı tabaklarımızı önümüzden iterken, Littimer sessizce bunları topladı. Sonra peyniri

getirdi. Peynirle işimiz bitince onu da masadan kaldırdı. Sofrayı topladı. Bize şarap kadehlerimizi verdi.

— «Başka bir şey yapabilir miyim, efendim?»

Ona teşekkür ederek, «Hayır,» dedim. Sonra da yemek yiyip yemeyeceğini sordum.

— «Hayır, teşekkür ederim. Size minnettarım, Sir. «Yumuşak adımlarla kapıya gidiyordu.

— «A, Littimer,» dedim.

— «Sir?»

— «O sefer Yarmouth'da uzun süre kaldın mı?»

— «Pek kaldım sayılmaz, efendim.»

— «Teknenin tamamlanmasına nezaret ettin mi?»

— «Evet, Sir. Zaten geminin tamamlanmasını sağlamak için geride kalmıştım.»

— «Biliyorum! Her halde Mr. Steerforth tekneyi daha görmedi?»

— «Bu konuda bir şey söyleyemeyeceğim, Sir. Galiba... fakat bir fikir yürütmem imkânsız, efendim. Size iyi geceler dilerim, Sir.»

Bu sözlerden sonra odadakilerin hepsini birden saygıyla selâmlayarak ortadan kayboldu. O gittikten sonra bana misafirlerim daha rahat nefes almaya başlamışlar gibi geldi. Ben ise pek rahatlamıştım.

Mr. Micawber'in artık gitmiş olan Littimer'i uzun uzun methetmesi üzerine kendime geldim. Mr. Micawber adamın hayran olunacak, fevkalâde bir uşak olduğunu söylüyordu. Bana, «Fakat azizim Copperfield,» dedi. «Punç da zaman ve metle cezir gibi hiç kimseyi beklemez.» Puncu tattı. «Sevgilim, bana fikrini açıklar mısın?»

Mrs. Micawber puncun harikulâde olduğunu söyledi.

Mr. Micawber, başını salladı. «Dostum Copperfield'le benim daha genç olduğumuz ve yanyana dünyayla savaştığımız günlerin şerefine içelim o halde.»

Mr. Micawber puncundan büyük bir yudum aldı. Hepimiz de öyle yaptık. Traddles dalmıştı. Her halde uzaklarda, geçmişte kalan o günlerde ne zaman Mr. Micaw-

ber'la dünya savaşında silâh arkadaşlığı ettiğimizi hesaplamaya çalışıyordu.

Mrs. Micawber, «Burada dostlar arasındayız, Mr. Copperfield,» dedi. «Onun için de Mr. Micawber'in gelecekle ilgili ümitleri hakkında fikrinizi almak istiyorum.» Kadın sanki tartışmaya hazırlanıyormuş gibi ilave etti. «Mısır işi centilmence olabilir fakat kâr getiren bir şey de değil bu.»

Hepimiz de bunu tasdik ettik.

Her şeyi olduğu gibi görmekle öğünen Mrs. Micawber, «O zaman,» dedi. «O zaman kendime şu soruyu soruyorum: Eğer mısıra güvenilemezse neye güvenilir? Kömüre itimad edilir mi? Katiyen edilmez.»

Koltuğunda arkasına yaslanarak ellerini ceplerine sokmuş olan Mr. Micawber başını salladı.»

Mrs. Micawber, sözlerine devam etti. «Kömür ve mısır gibi maddeler söz konusu olamaz. Ne mısır, ne kömür. Onun için de bu dünyada etrafıma bakınıyor ve kendi kendime şu soruyu soruyorum tabii. 'Mr. Micawber gibi belirli kabiliyetleri olan bir kimse hangi alanda başarılı olabilir?' Tabii komisyonu buna dahil etmiyorum. Çünkü komisyon emin ve kesin bir şey değildir. Ve ben Mr. Micawber'in o kendisine has tabiatına kesin bir şeyin uyacağından da eminim.»

Traddles'la ben hisli birer mırıltıyla bunun doğruluğundan hiç şüphemiz olmadığını açıkladık.

Mrs. Micawber, ondan sonra, «Bundan ne netice çıkardım?» dedi. «Yaşamamız lâzım geldiğinin aşikar bir şey olduğunu söylersem, bir hata mı yapmış olurum?»

Ben, «Ne münasebet!» diye cevap verdim. Traddles da, «Ne münasebet!» diye tekrarladı.

Mrs. Micawber, başını salladı. «Tabii ya. Ben şimdi şuna inanıyorum: bir fırsatın kendi kendine elinize geçmesini bekleyemezsiniz. Bir dereceye kadar böyle fırsatların karşımıza çıkmalarına kendimiz de yardım etmeliyiz.»

Hem Traddles ve hem de ben bu sözleri çok takdir ettiğimizi belirttik.

Mrs. Micawber, «Pek ala,» dedi. «O halde ben neyi tavsiye ediyorum? İşte Mr. Micawber burada. Bir çok meziyetleri, —büyük bir kabiliyeti olan bir insan—»

Mr. Micawber, «Aman, sevgilim,» diye mırıldandı.

— «Ve işte bu Mr. Micawber'in kendisine uygun bir mevkii veya işi yok. Bunun sorumluluğu kime düşüyor? Tabii ki topluma. Sevgili Mr. Copperfield—» Mrs. Micawber, etkili, şiddetli bir tavırla konuşuyordu. «Bence Mr. Micawber'in yapabileceği bir tek şey var. Zırh eldivenini yere atması. Yani... topluma meydan okuması ve açık açık, 'Bana gösterin,' demesi. 'Bu meydan okumaya kim karşılık verecek, onu göreyim.'»

Mrs. Micawber'e bunun nasıl yapılacağını sormak cesaretini gösterdim.

Mrs. Micawber, «Bütün gazetelere ilan vererek,» dedi. «Bence Mr. Micawber'in bu ilanlarda kendisini iyice, anlaşılır şekilde tarif etmesi ve sonra da, 'Şimdi bana kârlı bir iş teklifinde bulunun bakalım,' demesi lâzım. 'Adresim şu: W. M., Camden Town Postanesi. Cevapların posta ücreti ödenmiş olmalıdır.'»

Mr. Micawber söze karıştı. «Azizim Copperfield seni son defa görmek zevkine eriştiğim zaman 'ileri atılış' hakkında bir imada bulunmuştum. Bununla Mrs. Micawber'in bu fikrini kasdediyordum işte.»

Ben tereddütle, «İlan vermek bir hayli pahalı bir şey,» diye mırıldandım.

Mrs. Micawber, «Tabii,» dedi. «Öyle ya. İşte ben, bilhassa bu sebepden Mr. Micawber'in bir senet karşılığı borç alması lâzım geldiğini düşünüyorum. Bu senedi para piyasasına götürür. Alabildiği kadar para karşılığı verir bunu. Sevgili Mr. Copperfield, Mr. Micawber'e bunu bir yatırım olarak düşünmesini ve her fedakârlığı göze almaya karar vermesini tavsiye ediyorum.»

Mrs. Micawber'in bu sözlerinin kaynağının sevgi ve feragat olduğunu düşündüm. Ama doğrusu bunun sebe-

bini de bilmiyorum. Bu fikrimi hafif bir mırıltıyla açıkladım. Bu konuda beni taklit eden Traddles de beni izledi.

O akşam daha sonra Mrs. Micawber gayet nazik ve dostça bir tavırla bize çay yaptı. Saat onla on bir arası Mrs. Micawber takkesini, akçıl kahverengi kâğıda koymak ve başına bonesini giymek için kalktı. Mr. Micawber de bu fırsattan faydalanarak elime bir mektup sıkıştırdı. Ben de bu fırsattan yararlandım. Traddles'e bir iki dakika merdivenin sahanlığından tuttum.

— «Traddles,» dedim. «Mr. Micawber, iyi niyetli bir insan... Zavallı adamcağız. Ama ben senin yerinde olsaydım ona borç vermezdim.»

Traddles, gülerek cevap verdi. «Sevgili Copperfield, benim borç verebileceğim bir şeyim yok ki.

— «Ama bir adın var,» dedim. «Bunu biliyorsun...»

Traddles düşünceli bir tavırla bana baktı. «Ah! Sence bu ödünç verilebilecek bir şey mi?»

— «Tabii ya.»

Traddles, «Oh,» dedi. «Evet, tabii ya! Fakat... korkarım ben ona adımı ödünç verdim bile.»

Mırıldandım. «Bunun kötü bir şeye sebep olmayacağını umarım.»

Traddles, «Ben de öyle,» diye başını salladı. «Daha geçen gün bana bu konuda her şeyin temin edildiğini söyledi. Mr. Micawber'in kullandığı tabir bu. 'Temin edildi...'»

Şöminemin önüne döndüm. Yarı ciddi, yarı gülerek Mr. Micawber'in karakterini, aramızdaki eski dostluğu düşünürken birinin çabucak merdivenlerden çıktığını duydum. Önce gelenin Traddles olduğunu sandım. Fakat adımlar yaklaşınca misafiri tanıdım. Kalbimin hızla çarpmaya başladığını, kanın yüzüme hucum ettiğini hissediyordum. Çünkü Steerforth'un adamlarıydılar bunlar.

Agnes'in sözlerine hiç bir zaman aldırmazlık edemezdim. Fakat Steerforth içeri girerek, karşımda durduğu ve elini bana uzattığı zaman bu kadar çok sevdiğim bu insandan şüphelendiğim için kendi kendimden utandım.

Steerforth, güldü. «Ah, Papatya, hayretinden dilin tu-

tuldu galiba!» Karşımdaki kanapeye oturarak, ocaktaki ateşi canlandırdı. Parlak gözleriyle odada neşeli neşeli etrafına bakınıyordu.

— «Önce o kadar şaşırdım ki, Steerforth,» dedim. «Bayağı nefesim kesildi. Sana 'Hoş geldin,' diyemedim.»

Steerforth, «İskoçyalıların dediği gibi, 'Beni görmek gözleri dinlendirici bir manzara seyretmeye benzer,'» diye cevap verdi. «Ama seni görmek de öyle, Papatya. E nasılsın bakalım, ayyaş?»

Gülümsedim. «Çok iyiyim. Bu gece ayyaşlığım da üstümde değil. Ama bu akşam üç kişiyi ağırladığımı da itiraf edeyim.»

Streerforth, başını salladı. «Onların hepsine de sokakta rastladım. Yüksek sesle seni methediyorlardı.»

Bu kısa konuşma sırasında Steerforth o çılgınca neşeli tavırlarıyla bana bir şey söylemediği anlarda dalgın dalgın şişle bir kömür parçasına vurup duruyordu. Ben güvercinli börekle diğer yemeklerin kalanını çıkartırken onun yine aynı şeyi yaptığını farkettim.

Arkadaşım, «Ah, Papatya!» diye bağırdı. «Krallara yakışacak bir ziyafet bu. Yemeklerin zevkini de çıkaracağım. Çünkü ta Yarmouth'dan geliyorum.»

— «Ben senin Oxford'dan geldiğini sanıyordum.»

Steerforth, «Yok canım,» dedi. «Gemicilikle meşguldüm.»

Mırıldandım. «Littimer bu akşam buraya gelerek seni sordu.»

— «Gelip beni sorduğuna göre Littimer sandığımdan da daha aptalmış demek.» Steerforth şen bir tavırla bir bardağa şarap doldurarak benim sağlığıma içti.

— «Demek Yarmouth'daydın Steerforth? Orada uzun süre kaldın mı?»

— «Hayır,» diye cevap verdi. «Bir hafta kadar süren bir kaçamaktı bu.»

— «Bizimkiler nasıllar? Tabii küçük Em'ly henüz evlenmedi sanırım?»

— «Hayır, daha evlenmedi. Yanılmıyorsam bir kaç hafta veya bir kaç ay sonra evlenecek. İşte böyle bir şey. Onları fazla görmedim. Ha aklıma gelmişken. Sana bir mektup getirdim.»

— «Kimden bu?»

— «A, yaşlı dadından tabii,» diye mırıldandı. «Korkarım zavallı Barkis son günlerini yaşıyor. Orada zatıalilerini dünyaya getirmiş olan eczacıyı gördüm. Veya cerrahı... Adam her ne ise, işte onu. O, taşıyıcının son yolculuğunu fazla hızlı yapmakta olduğunu düşünüyordu.»

Mektup Peggotty'dendi. Dadımın yazısı her zamankinden daha okunaksız, pusula da pek kısaydı. Ben yazıyı çözmeye çalışırken Steerforth da yiyip içmeye devam etti.

Ben bu işi bitirdikten sonra, «Kötü bir şey bu,» dedi. «Ama her dakika bir sürü insan ölüyor. Hepimizin kaderi bu. Bu bizi korkutmamalı. Hayır! Yarışa devam etmek lâzım! Lûzumu varsa atını mahmuzlarsın. Faydası olacaksa dizginleri gevşetirsin. Ama yoluna devam edersin! Engelleri aşar ve yarışı kazanırsın!»

Sordum. «Hangi yarışı kazanacaksın?»

— «Başlamış olduğun yarışı tabii,» diye cevap verdi.

— «Sana bir şey söyleyeyim mi, Steerforth?» dedim. «Bu neşem arasında beni dinleyecek durumdaysan tabiî. Ben gidip yaşlı dadımı göreceğim. Tabii Peggotty'e bir faydamın dokunacağı yok. Ama o bana çok bağlıdır. Yanında bulunmam onu biraz olsun teselli eder.»

Yüzünde düşünceli bir ifade belirmişti. Bana cevap vermeden önce bir süre düşündü. Sonra alçak sesle, «İyi ya...» dedi. «Git. Bir zararın dokunmaz.»

— «Sen oradan daha yeni geldin. Benimle birlikte gitmeni istemem boşuna olur değil mi?»

— «Öyle,» diye cevap verdi. «Ben bu gece Highgate'e gidiyorum. Annemi uzun bir süreden beri görmedim. Bu yüzden de vicdan azabı çekiyorum. Her halde Yarmouth'a yarın gitmek niyetindesin?» Bu soruyu sorarken

ellerini omuzlarıma dayamış ve beni hafifçe geriye doğru itmişti.

— «Evet, öyle sanırım.»

— «Dinle... Öbür gün git. Yarını da kabil olduğu kadar bizimle birlikte geçirmeye çalış. Haydi! 'Öbür gün giderim,' de. Senin Rosa Dartle'a arama girmeni, bizi birbirimizden ayrı tutmanı istiyorum.»

— «Ben olmazsam birbirinizi çok mu seveceksiniz?»

Steerforth, bir kahkaha attı. «Evet.. Veya birbirimizden nefret edeceğiz. Haydi. 'Öbür gün,' de.»

Ben de istediğini yaptım. «Öbür gün,» dedim. Steerforth, paltosunu giyerek sigarasını yaktı. Yürüye yürüye evine gidecekti.

Odamda soyunurken Mr. Micawber'in mektubu yere düştü. Tarih yerine yazılmış olan saate baktım. Mr. Micawber pusulayı yemekten bir buçuk saat önce yazmıştı.

«Sir,

(Böyle yazıyorum, çünkü artık sana 'Aziz dostum Copperfield,' demeye cesaretim yok.

Bu mektubun altında imzası bulunan kimse ezilmiş, bitmiş bir insan.

Bu mektup bir ferdin şahsi alanı içerisinde kaleme alınmış bulunuyor. Bu şahıs, kira borcuna karşılık eşyalarına el konulan bir binada kanuni bir şekilde oturmaktadır. Demirbaş listesinde yalnız aşağıda imzası olan kimsenin şahsi eşyaları ve malları değil, pansiyoner Mr. Thomas Traddles'in da eşyaları da bulunmaktadır.

Dolup taşan keder bardağına bir damla hüzün daha ilâve edilmek istenirse, o zaman şu hakikat bir işe yarayabilir. Daha önce bahsi geçen Mr. Thomas Traddles'in aşağıda imzası bulunan şahsa olan dostluğu dolayısıyla tasdik ve kabul ettiği 23 sterlin 4 şilin ve 9.5 penslik senedin vadesi geçmiştir. Fakat bunun ödenmesi de kabil olmamıştır. Temin edilememiştir bu.

WİLKİNS MİCAWBER'

in utançla kıvrandığını ilâve etmek boş olacaktır.»

*
* *

XXIX

Steerforth'u tekrar evinde görüyorum

Ertesi sabah Mr. Spenlow'a kısa bir süre için izin istediğimi söyledim. Oradan aylık almadığım ve bu yüzden de amansız Jorkins tarafından takbih edilmediğim için izini koparmam zor olmadı.

Mrs. Steerforth beni gördüğüne sevindi... Rosa Dartle da öyle. Littimer'in orada bulunmaması benim için hoş bir sürpriz oldu. Onun yerine bize bonesinde mavi kurdeleler olan küçük mütevazı bir orta hizmetçisi hizmet etti. Fakat Miss Dartle'ın beni dikkat ve ısrarla süzmesi gözümden kaçmadı. Kadın sinsi sinsi benim yüzümü Steerforth'unkiyle, arkadaşımın çehresini de benimkiyle mukayese eder gibiydi.

Rosa Dartle, «Siz buraya gelmeyeli çok oldu,» dedi. «Mesleğiniz gerçekten bütün dikkatinizi üstüne toplayacak kadar ilginç ve çekici mi?»

Mesleğimden oldukça hoşlandığımı söyledim. Fakat bunun fazla ilgi çekici olduğunu da iddia edemezdim.

— «Ah! Yani bu işin biraz kuru olduğunu mu söylemek istiyorsunuz?»

— «Şey... Belki bu gerçekten biraz kuru.»

— «Ah!» dedi. «Demek heyecan filan aramanızın sebebi de bu? Ah! Çok doğru! Fakat bu onun için biraz — Şey — değil mi? Sizi kasdetmiyorum?»

Kadın, çabucak Steerforth'un annesiyle dolaştığı tarafa doğru baktı. Ben de böylece kadının kimi kasdettiğini sezdim. Ama işte o kadar. Rosa Dartle'ın ne demek istediğini anlayamadım, işin içinden de çıkamadım.

— «Yani bu yüzden kendisine tapan ... eh ... o kimseye yaptığı ziyaretler her zamankinden daha fazla aksamıyor mu? İhmalciliği büsbütün artmıyor mu?»

Şaşırdım. «Belki Steerforth evinden her zamankinden daha uzun bir süre ayrı kaldı. Eğer öyleyse bundan ben sorumlu değilim. Onu ben de bu süre içinde görmedim. Ancak dün gece buluşabildik.»

— «Ya?»

— «Evet, öyle ya, Miss Dartle.»

Kadın bana bakarken o eski yara izinin iyice uzadığını farkettim. Şimdi bu biçimsiz dudakları yarıp geçiyor ve aşağıya doğru iniyordu. Bu ve kadının gözlerinin parlaklığı bana pek korkunç geldi.

Rosa Dartle, bakışlarını bana dikmişti. «Ne yapıyor o?»

O kadar şaşalamıştım ki, bu sözleri ondan ziyade kendi kendime tekrarladım.

Kadın, kendisini bir alev gibi yakıp kavuracak kadar şiddetli bir heyecanla, «O ne yapıyor?» diye sordu.

Cevap verdim. «Miss Dartle, Steerforth'un şimdiki haliyle buraya ilk geldiğim zamanki arasında hiç bir fark görmüyorum. Ortada bir şey olmadığına da kesinlikle inanıyorum.»

Kadın hâlâ durmuş dikkat ve ısrarla bana bakarken, o zalim yara seyirmeye veya zonklamaya başladı. Rosa Dartle elini telâşla yara izine dayayarak heyecanla, şiddetle, çabucak, «Sizi bu konuşmamızı gizli tutacağınıza dair yemin etmiş sayıyorum,» dedi. Ondan sonra da bir tek kelime bile söylemedi.

Miss Dartle'la ilgili diğer küçük bir olayı da atlamamalıyım. O gün akşama kadar ve bilhassa yemekte Steerforth bu acayip mahlûku, hoş ve memnun bir ahbap haline sokabilmek, onu büyülemek için elinden geleni yaptı, bu uğurda bütün ustalığını kullandı. Kadının daima öfkeyle fakat gitgide isteksizce arkadaşımın o esir edici, çekici gücüne karşı koymaya çalıştığını farkettim. Sonunda kadının tebessümünün bayağı müşfikleştiğini gördüm. Artık şöminenin önünde oturmuş hep birlikte konuşup gülüyorduk.

Rosa Dartle çıktıktan sonra biz yemek odasında ancak beş dakika kadar kaldık. Steerforth, salonun kapısında usulca, «Harp çalıyor o,» diye fısıldadı. «Bu üç yıl içinde onun harp çaldığını annemden başka gören veya duyan da olmadı sanırım.» Bunu söylerken yüzünde acayip bir tebessüm belirmişti. Fakat bu çabucak kayboldu. Odaya girdik. Miss Dartle içeride yalnızdı.

Steerforth, «Kalkma,» dedi. Halbuki kadın kalkmıştı bile. «Ve bir defa olsun lütfet de bize bir Irlanda şarkısı söyle.»

Kadın, «Sen Irlanda şarkısından ne anlarsın?» diye cevap verdi.

Steerforth, «Çok şey anlarım,» dedi. «Ve onları diğer şarkılardan çok daha fazla severim. Bize bir Irlanda şarkısı söyle, Rosa! Bırak ben de oturup eskiden yaptığım gibi seni dinleyeyim.»

Harpın yakınına yerleşti. Kadın, bir süre müzik aletinin yanında ayakta durdu. Nihayet oturarak, ani bir hareketle harpı kendine çekti. Çalıp söylemeye başladı.

Bilmiyorum neden bu şarkı bana o zamana kadar dinlediklerimin en fevkalâdesiymiş gibi geldi? Kadın, tekrar harpına dayandığı zaman benim dilim tutulmuştu adeta. Rosa Dartle şimdi sağ elini usulca tellerde dolaştırıyordu. Ama bir parça çaldığı da yoktu.

Bir dakika sonra Steerforth gülerek kolunu kadının beline doladı. «Haydi Rosa... Bundan sonra birbirimizi daima çok seveceğiz.»

Ve kadın ona vurdu. Vahşi bir kedinin öfkesiyle genç adamı iterek, odadan fırladı.

Rosa geri gelmedi. Ben, «İyi geceler,» dilemek için Steerforth'la onun odasına gerinceye kadar da kadından bahsedilmedi. Ancak o zaman Steerforth'a çok şaşırdığımı açıkladım. Ona kadının birdenbire neye gücendiğini tahmin edip edemeyeceğini sordum.

Steerforth, «Aman Allah bilir,» dedi. «Sana Rosa'nın kendisi de dahil olmak üzere her şeyi bileyci taşına tuttu-

ğunu söyledim. Daima tehlikelidir o. İyi geceler!»

Ben de, «İyi geceler, Steerforth'cuğum,» diye cevap verdim. «Sabahleyin sen kalkmadan ben gitmiş olacağım. İyi geceler!»

Beni bırakmak istemiyordu nedense. Elleriyle omuzlarımı yakalayarak öyle durdu. «Papatya, eğer günün birinde bir şey bizi birbirimizden ayıracak olursa, daima beni en iyi halimde hatırlamalısın, dostum. Haydi! Seninle bu anlaşmayı yapalım. Beni en iyi halimle düşün.»

Solgun şafak zamanı kalktım. Elimden geldiği kadar sessizce giyindikten sonra Steerforth'un odasının kapısını açarak ona baktım. Derin derin uyuyordu arkadaşım. Okulda uyurken yaptığı gibi rahatça yatmış ve başını da koluna dayamıştı. Ve o sessiz saatte ondan böyle ayrıldım.

— Ah, Allah seni affetsin, Steerforth! Bir daha o uysal ele sevgi ve dostlukla dokunamayacağım. Hiç bir zaman... Hiç bir zaman!

XXX

Bir kayıp

Yarmouth'a akşam eriştim. Hana giderek yemek yedim, bir oda tuttum.

Dışarı çıktığım zaman saat on olmuştu. Dükkânların çoğu kapanmıştı. Kasaba durgun ve sıkıcı bir hal almıştı. Omer ve Joram'a gittiğim zaman kepenklerin kapatılmış olduğunu gördüm. Fakat dükkânın kapısı açıktı. Mr. Omer'in içeride olduğunu gördüğüm için dükkâna girdim ve adama nasıl olduğunu sordum.

Mr. Omer, «A, hay Allah!» dedi. «Vay vay vay! Nasılsınız? oturunuz.»

Mr. Omer bana bir iskemle çekti. Sonra da tekrar yerine oturdu. Nefes nefese kalmıştı.

— «Mr. Barkis'le ilgili kötü haberi alınca çok üzül-

düm,» dedim. «O bu gece nasıl? Bunu biliyor musunuz?»

Mr. Omer, «Aynı soruyu ben size sormalıydım, efendim,» diye cevap verdi. «Fakat nezaketim buna engel oldu. Bizim mesleğin kötü taraflarından biri de bu. Bir şahıs hastalandığı zaman o kimsenin nasıl olduğunu soramıyoruz.»

Bu güçlük aklıma gelmemişti. Fakat bundan bahsedilince durumu anlayıp Mr. Omer'e hak verdim. Bunu kendisine de söyledim.

Mr. Omer o zaman yüzünde nazik ve memnun bir ifadeyle ilk konuya döndü. «İşte bu yüzden Barkis'in durumunun nasıl olduğunu anlamak için sadece Em'ly'le konuşmak zorunda kalıyoruz. Kendimizi kısıtlıyoruz böylece. Aslına bakarsanız Minnie'yle Joram biraz önce eve uğramak üzere çıktılar. Em'ly'e Barkis'in bu gece nasıl olduğunu soracaklar. Em'ly, işten çıktıktan sonra oraya giderek teyzesine yardım ediyor biraz. Eğer lûtfedip Minnie'yle Joram dönünceye kadar beklerseniz onlar size etraflıca bilgi verirler.»

Ona teşekkür ederek bekleyeceğimi açıkladım. Sonra da küçük Em'ly'nın nasıl olduğunu sordum.

Mr. Omer, «Şey, efendim...» dedi. «Size doğrusunu söyleyeceğim. Em'ly evlendiği zaman çok memnun olacağım.»

— «Neden?» diye sordum.

Mr. Omer, cevap verdi. «Şu ara Em'ly çok kararsız. Eskisi kadar güzel olmadığı için değil. Çünkü kız eskisinden daha da güzel. Onun her zamanki gibi hamaratça çalışmadığını da söyleyemem. Çünkü gerçekten çalışıyor. Ama nedense Em'ly de bir isteksizlik, bir cansızlık belirdi. Onu cesaretlendirmek gerek.»

Mr. Omer'in yüzünden ve halinden ne demek istediği iyice anlaşılıyordu. Onun için de rahatlıkla başımı salladım.

Adam, sözlerine devam etti. «Bu meseleyi uzun uzun konuştuk. Ben ve Em'ly'nin dayısı... Ben ve sevgilisi... Ve ben meselenin can alacak noktasının kızın kararsızlığı ol-

duğunu düşünüyorum. Em'ly tedirgin.» Mr. Omer, şefkatle başını salladı. «Em'ly'nin kalbi şaşılacak kadar sevgi dolu, küçücük bir insan olduğunu daima hatırlamalısınız. Evet, Sir, kuzeni de... onun evleneceği gencin aslında kuzeni olduğunu biliyor muydunuz?»

— «A, tabii,» diye cevap verdim. «Onu gayet iyi tanırım.»

Mr. Omer, «A, tabii ya!» dedi. «Neyse, efendim. Anlaşılan kuzeninin işi iyi, hali vakti de yerinde. Genç adam gitti rahat, küçük bir ev aldı. Sizin de benim de bayılacağımız bir ev. Bu küçük ev şimdi döşeli dayalı. Hem de baştan aşağıya. Bir bebek evi gibi her şeyi tam, derli toplu. Zavallı Barkis'in hastalığı birdenbire ağırlaşmasaydı, Em'ly'le nişanlısı da her halde bugün evlenmiş olacaklardı. Ama bu durum yüzünden nikâh ertelendi.»

— «Ya küçük Em'ly, Mr. Omer?» diye sordum. «Onun eski kararsızlığı geçti mi? Daha kararlı bir hal aldı mı o?»

Mr. Omer, çifte gerdanını oğuşturdu. «A, tabii böyle bir şey beklenemez. Çünkü durum kesin değil.»

— «Anlıyorum.» dedim.

Kızının ayak seslerini duyan Mr. Omer piposuyla bana dokundu. Hemen sonra da kadınla kocası içeri girdiler.

Söylediklerine göre Mr. Barkis'in durumu «İyice kötü»ydü. Ve Mr. Chillip üzüntüyle Doktorlar Kolejinin de, Cerrahlar Fakültesinin de ve Eczacılar Okulunun da Barkis'e yardım edemeyeceğini söylemişti.

Bunu duyunca hemen dadımın evine gitmeye karar verdim... Oraya erişince kapıya usulca vurdum. Bunu bana Mr. Peggotty açtı. Adam umduğumun aksine beni gördüğü zaman pek de o kadar şaşırmadı. Dadım Peggotty aşağıya indiği zaman onda da aynı hali farkettim. Zannedersem o korkunç sürprizi bekledikleri için diğer değişiklikler ve şaşırtıcı olaylar iyice önemlerini kaybediyor, birer hiç halini alıyorlardı.

Mr. Peggotty'nin elini sıktıktan sonra mutfağa gir-

dim. Küçük Em'ly ateşin önünde oturuyordu. Elleriyle yüzünü örtmüştü. Ham ise onun yakınında, ayakta duruyordu.

Mr. Peggotty, «Em'ly, yavrum!» diye bağırdı. «Bak, bak! Master Davy geldi! Biraz neşelen, güzelim. Master Davy'e söyleyecek bir sözün yok mu?»

Em'ly'nin bütün vücudu titriyordu. Bunu şimdi bile görür gibi oluyorum. Dokunduğum zaman elinin buz gibi olduğunu hissettim. Bunu şu anda da duyuyorum. Sonra Em'ly kayar gibi sandalyeden kalktı. Dayısının diğer tarafına doğru süzülerek, başını adamın göğsüne dayadı.

Mr. Peggotty, iri sert eliyle genç kızın gür saçlarını düzeltti. «Kalbi öyle sevgi dolu ki... Artık geç oldu, yavrum. İşte Ham de burada. Seni eve götürecek o. Ne, Em'ly? Ne diyorsun, güzelim?»

Genç kızın sesi bana kadar gelmiyordu. Fakat Mr. Peggotty onu dinliyormuş gibi başını öne eğmişti. Sonra da, «Dayınla mı kalmak istiyorsun, bebeğim?» diye mırıldandı. «Ama pek yakında kocan olacak o genç burada seni eve götürmek için bekliyor.» Mr. Peggotty, derin bir gururla Ham ve bana baktı. «Buna kimse inanmaz ama Em'ly'nin dayısına karşı olan sevgisi denizdeki tuzdan çok fazladır.»

Ham, «Em'ly bu bakımdan haklı, Master Davy.» dedi. «Buraya bakın. Madem Em'ly öyle istiyor, bırakalım sabaha kadar burada kalsın. Ayrıca korkmuş, endişelenmiş gibi bir hali de var. En iyisi izin verin ben de burada kalayım!»

Mr. Peggotty, «Olmaz, olmaz.» diye cevap verdi. «Hem sabaha kadar beklemek, hem de çalışmak olur mu? Olmaz böyle şey. Sen eve gidip yat.»

Ham bu şekilde ikna edilmeye razı oldu. Gitmek için şapkasını aldı. Genç adam Em'ly'i öptüğü zaman bile kız sanki amcasına daha da sokuldu. Ham'in genç kıza her yaklaşışında tabiatın delikanlıya bir 'centilmen' ruhu vermiş olduğunu düşünürdüm.

Mr. Peggotty, «Ben şimdi yukarı çıkıp teyzene Master Davy'nin geldiğini haber vereceğim,» dedi. «Bu onu

biraz keyiflendirir. Ne? Sen de benimle mi geleceksin? İyi ya! Haydi benimle gel bakalım. Gel!»

Ben de mutfaktaki ocağın önüne oturarak Peggotty aşağıya ininceye kadar güzel, küçük Em'ly'nin ölüm korkusunu düşündüm. Buna Mr. Omer'in anlattıklarını ilâve edince genç kızın tamamiyle değişmiş olmasını bu duruma bağladım.

Peggotty, beni kucaklayarak, «Allah senden razı olsun!» dedi. Bana tekrar tekrar kendisine teselli kaynağı olduğum için teşekkür etti. Sonra da bana yukarı çıkmam için yalvardı. Hıçkırarak Mr. Barkis'in benden daima hoşlandığını, kendine geldiği takdirde de beni gördüğü zaman neşeleneceğini söyledi.

Mr. Barkis'in kendine gelip neşelenmesi ihtimalinin pek zayıf olduğu belliydi. Adam, kafası ve omuzları yataktan dışarıda öyle yatıyordu. Başına dert açıp, kendisine ıstırap veren o sandığa yarı dayanmış haldeydi. Zaman ve dünya ondan kayarak uzaklaşmaktaydılar. Ama sandık oradaydı. Ve adam en son sanki bir izahta bulunurmuş gibi, «Eski elbiseler,» dedi.

Peggotty, hemen hemen neşeli denilecek bir tavırla, «Barkis, hayatım,» diye mırıldandı. «Bak işte sevgili yavrum, Master Davy. Hani onunla bana haberler yollardın. Master Davy'le konuşmaz mısın?»

Barkis de sandık kadar hissiz ve dilsizdi.

Mr. Peggotty, «O da cezirle birlikte gidiyor,» dedi.

Fısıltıyla tekrarladım. «Cezirle birlikte mi?»

Mr. Peggotty, anlattı. «Kıyıda yaşayan insanlar ancak sular iyice çekilirken ölebilirler, başka türlü olmaz. Ve ancak sular iyice yükseldiği zaman doğabilirler. O da cezirle birlikte gidiyor.»

Orada bekleyerek uzun süre Barkis'e baktık. Nihayet adam sayıklamaya başladı. Beni arabayla okula götürüşünden bahsediyordu.

Peggotty, «Kendine geliyor,» dedi. «Barkis, hayatım!»

Adam, hafif bir sesle, «C.P. Barkis,» diye bağırdı.

«Hiç bir yerde ondan daha iyi bir kadın olamaz!»

Peggotty, «Bak,» diye ısrar etti. «İşte Master Davy!» Zira Barkis gözlerini açmıştı.

Tam ona beni tanıyıp tanımadığını soracağım sırada adam kollarını uzatarak, tatlı tatlı gülümsedi. Bana açık açık, «Barkis istekli,» dedi.

Ve sular çekildiği için o da cezirle birlikte gitti...

XXXI

Daha büyük bir kayıp

Peggotty'nin ricası üzerine bulunduğum yerde kalmaya karar verdim. Zavallı taşıyıcıdan geride kalan beden Blunderstone'a son yolculuğunu yapıncaya kadar bekleyecektim.

Mr. Barkis'in vasiyetnamesini o sandıkta aramaları teklifinin benden çıktığını, bu parlak fikri benim düşündüğümü söyleyebilirim. Vasiyetname bir hayli araştırmadan sonra sandıkta, bir atın yem torbasının dibinde bulundu. Bunun içinde samandan başka eski bir altın saat, seksen yedi buçuk altın, iki yüz on İngiliz lirası, aşınmış bir at nalı, kalp bir şilin, bir parça kafuru ve bir istiridye kabuğu da vardı. Banknotların tertemiz olduğunu da söyleyeyim.

Mr. Barkis yıllar yılı her gün yolculuğa çıkarken bu sandığı da yanına almıştı.

Adamın paralarını iyi bir maksatla biriktirmiş olduğunu anladım. Bıraktığı para hemen hemen üç bin İngiliz lirasına yakındı. Bu miktardan bin lirasının faizini hayatı boyunca kullanmak üzere Mr. Peggotty'e bırakmıştı. Onun ölümü üzerine bu para eşit şekilde Peggotty, ben ve küçük Em'ly arasında paylaştırılacaktı. Geri kalanların

hepsini ise Peggotty'e bırakıyordu.

Bu vesikayı yüksek sesle okurken kendimi tam bir dava vekili gibi hissettim. Vasiyetnameyi inceledim, bunun bütün bakımlardan kanuna uygun olduğunu açıkladım. Kenara kurşun kalemle bir iki işaret koydum. Ve bu kadar çok şey bilmemin pek acayip bir şey olduğunu düşündüm.

Böylece bu karışık işlerle uğraşarak, Peggotty için hesap çıkararak, bütün meseleleri hallederek, dadıma her konuda fikir vererek cenaze töreninden önceki o bir haftayı geçirdim. O süre küçük Em'ly'i görmedim. Fakat bana genç kızın on beş gün sonra sessiz sedasız evleneceğini söylediler.

Cenazenin kalkacağı gün sabah erkenden yürüye yürüye Blunderstone'a gittim. Tabut getirildiği zaman ben de kilise mezarlığındaydım. Barkis'in yanında sadece Peggotty'le ağabeysi vardı. Sessiz bir tören oldu bu. Bu sona erince bir saat kadar kabristanda dolaştık. Annemin mezarının tepesindeki ağaçtan taze bir kaç yaprak kopardım.

Burada şimdi korkuya kapılıyorum. O unutulmayacak gece olanları düşünmeye dayanamayacağım. Devam ettiğim takdirde tekrar karşılaşacağım olayları da.

Hepimiz de o eski tekne — evde toplanacaktık. Ham, Em'ly'i her zamanki saatte getirecekti. Peggotty'le ağabeysi gün sona erince bizi ocağın başında bekleyeceklerdi.

Onlardan kilise mezarlığının ufak yan kapısında ayrıldım. Dönerek Yarmouth'a doğru yürümeye başladım. Nehirdeki geçit yerinden bir kaç kilometre ötede oldukça iyi bir meyhaneye uğrayarak yemek yedim. Böylece gün geçti. Ve akşam oldu. Çılgın bir geceydi bu. Yağmur bardaktan boşanırcasına yağıyordu. Fakat ay bulutların arkasında pırıldamaktaydı. Onun için de etraf karanlık değildi.

Mr. Peggotty'nin evi gözüme gerçekten pek rahat gözüktü. Adamcağız her akşam yaptığı gibi ponposunu içmişti. Kısa bir süre sonra akşam yemeği için hazırlık yapıldı. Peggotty yine her zamanki yerinde oturuyordu. Ar-

kasındaki yas elbisesi olmasaydı onun evden hiç ayrılmamış olduğunu düşünebilirdiniz. Mrs. Gummidge yine eski köşesinde biraz huysuzlanıyordu. Bu yüzden de gayet normal bir hali vardı tabii.

Mr. Peggotty, yüzünde mutlu bir ifadeyle, «İlk gelen siz oldunuz, Master Davy,» dedi. «Oturşanıza, Sir. Size, 'Hoş geldin,' demek yersiz tabiî. Ama gerçekten hoş geldiniz. Bunu canı gönülden söylüyorum.»

— «Teşekkür ederim, Mr. Peggotty. Bundan eminim. E, Peggotty?» Dadımı öptüm. «E, nasılsın bakalım, ihtiyar?»

Mr. Peggotty yanımıza otururken kahkahayla güldü. «Hah hah hah! Bu dünyada onun kadar endişe hissetmesi gereksiz bir kadın daha olmaz, Sir. Demin bunu kendisine de söyledim. Merhuma karşı olan bütün görevlerini yerine getirdi. Ve merhum da bunu biliyordu. Ve merhum onun bakımından gerekli olan her şeyi yaptı, onu boşlamadı. Ve — ve — her şey yolunda.»

Mrs. Gummidge inledi.

Mr. Peggotty, «Biraz neşelen, güzel anacığım!» dedi. Sonra Hollanda saatine bir göz atarak ayağa kalktı. Mumun fitilini kırparak, bunu pencerenin önüne koydu. Neşeyle, «İşte!» diye bağırdı. «İşte, bak, Missis Gummidge. Adetimiz olduğu üzere mumu yaktım.» Mr. Peggotty ilâve etti. «Bu gördüğünüz mum iki işe yarıyor. Bizim kız, Em'ly, 'İşte evim,' diyor. Aynı şekilde Em'ly, 'Amcam orada,' diye düşünüyor. Çünkü ben burada olmadığım zaman pencereden ışık gözükmüyor. Aynı anda ben de mumun ışığının canlandığını görünce kendi kendime, 'Kız buna bakıyor şimdi,' diyorum. 'Em'ly geliyor!' Hah, işte geldi bile!»

Fakat gelen sadece Ham'di.

Mr. Peggotty, sordu. «Em'ly nerede?»

Ham, sanki genç kız dışarıdaymış gibi başıyla bir işaret yaptı. Mr. Peggotty pencereden mumu alarak, telaşla ateşi karıştırdı.

Yerinden kımıldamamış olan Ham, «Master Davy,» diye mırıldandı. «Bir dakika dışarı gelir misiniz? Em'ly'le

ben size bir şey göstereceğiz. Ona bakın.»

Dışarı çıktık. Kapıda Ham'in yanından geçerken, korku ve hayretle genç adamın yüzünün bir ölününki gibi bembeyaz olduğunu farkettim. Ham beni telâşla serin geceye iterek, kapıyı arkamızdan kapattı.

— «Ham! Ne oldu?»

— «Master Davy...» Zavallı, kalbi kırık Ham! Ne feci şekilde ağladı o.

Bu müthiş ıstırap karşısında felce uğramıştım. Sadece durmuş ona bakıyordum.

— «Em'ly kaçtı! İyi ve kerim Allahıma Em'ly'i rezil ve mahvolmadan öldürmesi için dua ediyorum. Her şeyden çok sevdiğim o kızın ölümünü istediğime göre onun nasıl kaçmış olduğunu anlayabilirsiniz.»

Kapının kımıldadığını gördüm. Mr. Peggotty başını dışarı uzattı. Adam bizi gördüğü zaman yüzündeki ifadenin nasıl değiştiğini beş yüz yıl yaşasam yine de unutamam.

Müthiş bir fervat ve havkırışı, kadınların onun etrafını alışlarını hatırlıyorum. Hepimiz odada ayakta duruyorduk. Benim elimde Ham'in bana verdiği bir kâğıt vardı. Yeleğini parçalarcasına açmış olan Mr. Peggotty ısrarla bana bakıyordu. Adamın saçları iyice karışmıştı. Yüzü ve dudakları bembeyazdı.

Mr. Peggotty, alçak, titrek bir sesle, «Onu okuyun, efendim.» dedi. «Lütfen... ağır ağır...»

Odaya çöken ölüm sessizliğinde mektubu okudum.

«Kafam safken bile beni yine de lâyık olduğumdan çok fazla seven sen bu mektubu gördüğün zaman, ben çok uzaklarda olacağım.»

Mr. Peggotty, «Ben çok uzaklarda olacağım...» diye tekrarladı. «Durun! Em'ly çok uzaklarda... Ya!»

«Sevgili evimden, — ah sevgili evim, — bir daha geri gelmemek üzere ayrılıyorum. Ancak o beni bir 'lady' olarak geri getirirse oraya dönebilirim. Kalbimin nasıl parça parça olduğunu bir bilsen! Kendisine bu kadar kötülük ettiğim sen, çektiğim azabı bir anlayabilsen! Ah, evlenmek üzere olduğumuzu hiç bir zaman hatırlama. Benim

küçükken ölmüş olduğumu düşünmeye çalış. Allaha, dayıma acıması için dua et! Ona, kendisini hiç bir zaman bu kadar çok sevmemiş olduğumu söyle. Sana sadık kalacak, sana lâyık, iyi bir kızı sev. Allah hepinizi korusun! Ayrılırken sevgilerimi dayıma yolluyorum. Son göz yaşlarım da, son teşekkürlerim de dayım için!»

Hepsi bu kadardı.

Mektubu okumam sona erdikten sonra bile Mr. Peggotty'nin gözleri hâlâ bendeydi, öyle duruyordu. Ham ona bir şeyler söyledi. Mr. Peggotty genç adamın kederinin o kadar farkındaydı ki, Ham'in elini şiddetle sıktı. Ama hali, tavrı hâlâ değişmemişti.

Nihayet ağır ağır bakışlarını yüzümden ayırdı. Sonra alçak bir sesle, «Adam kim?» dedi.

Ham, «Master Davy!» diye yalvardı. «Siz biraz dışarı çıkın. Bunu duymamanız gerek!»

Bir sandalyeye çökerek cevap vermeye çalıştım. Fakat dilim uyuşup ağırlaşmıştı.

Ham, kekeledi. «Bir süreden beri bir uşak en olmayacak zamanlarda buralarda dolaşıyordu. Bir 'centilmen' de vardı.

Mr. Peggotty yine donmuş gibi duruyordu. Fakat bu sefer gözlerini Ham'e dikmişti.

Genç adam, devam etti. «Uşağı... dün gece... bizim... zavallı kızcağızla birlikte görmüşler. Burada oturmayın, Master Davy. Gidin!»

Peggotty'nin kolunu boynuma attığını hissettim. Fakat ev başıma yıkılmak üzere olsaydı yine de yerimden kımıldayamazdım.

Ham, «Bu sabah kasabanın dışında yabancı bir arabayla atlar bekliyormuş,» diye ekledi. «Uşak oraya gitmiş. Sonra arabadan yine buraya gelmiş. Tekrar oraya döndüğü zaman Em'ly de yanındaymış. Diğeri ise arabanın içindeymiş.»

Mr. Peggotty irkilerek geriledi. «Allah aşkına! Bana onun adının Steerforth olduğunu söyleme!»

Ham, titrek bir sesle, «Master Davy!» diye bağırdı. «Kabahat sizde değil! Fakat onun adı Steerforth! Ve o lâ-

netlenmiş bir alçak!»

Mr. Peggotty yine hiç kımıldamıyordu. Sonra birdenbire sanki uykudan uyanıverdi. Köşedeki çiviye asılı olan kalın kaba kumaştan yapılmış ceketini aldı. Sabırsız bir tavırla, «Davran,» dedi. «Davran da bana yardım et. Şimdi bana şu şapkayı da ver!»

Ham ona nereye gideceğini sordu.

— «Em'ly'mi aramaya gidiyorum. Önce oradaki o tekneye bir delik açacağım. Eğer kötü niyetini bilseydim, o ahlâksızı da aynı yerde boğardım. Gidip yeğenimi arayacağım.»

Ham, bağırdı. «Nerede?»

— «Her yerde! Rezil olan zavallı küçük yeğenimi bulacak ve onu geri getireceğim.»

Mrs. Gummidge, «Olmaz, olmaz!» diye haykırdı. «Hayır, hayır, Dan'l. Onu biraz sonra ara. Ama sen bu haldeyken olmaz. Otur da seninle biraz konuşalım. Eski günlerden bahsedelim. Em'ly'nin yetim kaldığı o zamanlardan. Ham de öksüzdü. Bense zavallı fakir bir dul kadındım. Ve sen beni evine aldın. Bu senin o kırık kalbini yumuşatacak Dan'l. Çünkü o kutsal sözleri sen de biliyorsun. 'Kullarımdan en zavallısı için yaptıklarını, bana yapılmış bir iyilik sayarım.' Ve bu sözler bu damın altındakiler için daima geçerlidir.»

Mr. Peggotty ivice hareketsizleşmişti şimdi. Onun ağladığını duydum. Dizlerimin üzerine çökerek, onlardan af dilemeyi ve Steerforth'u lânetlemeyi istiyordum Fakat Mr. Peggotty'nin hıçkırıklarını işitince bu isteğimin yerini daha iyi bir his aldı. Ben de ağladım.

XXXII

Uzun bir yolculuğun başlangıcı

Olanlar kısa bir zaman içinde bütün kasabaya yayıldı. Çok kimse Em'ly hakkında sert hükümler verdiler. Bir

kaç kişi Steerforth'u suçlu tuttular. Fakat kızın babası yerini almış olan o adama ve sevgilisine karşı herkes aynı şeyi duyuyordu. Onlara bu ıstıraplı günlerinde saygı gösteriyorlardı. Şefkat ve incelikle karışık bir şeydi bu..

Ben o ikisini kumsalda, denizin hemen yakınında buldum. Bitkin haldelerdi. Mr. Peggotty'nin omuzları bir gece içerisinde çökmüş, boynu bükülmüştü. Onu tanıdığım o uzun yıllar bile pek yapamamıştı bunu. Ama ikisi de deniz kadar ciddi ve metindiler.

Üçümüz kısa bir süre sessizce yürüdük. Sonra Mr. Peggotty bana, «Onunla biraz konuştuk. Artık hangi yolu seçeceğimizi de biliyoruz... Benim buradaki görevim sona erdi, Sir. Ben artık onu arayacağım...» Durakladı. Sonra daha kesin bir tavırla sözlerine devam etti. «Em'ly'i arayacağım. Bundan sonraki görevim bu olacak. Daima...»

Ona kızı nerede arayacağını sorduğum zaman başını salladı. Sonra ertesi sabah Londra'ya gidip gitmeyeceğimi istedi. Ona hazır olduğumu söyledim.

Mr. Peggotty, «Eğer sizce bir mahzuru yoksa ben de sizinle birlikte gideceğim, efendim,» dedi.

Yine bir süre sessiz sedasız ilerledik.

Mr. Peggotty, tekrar konuşmaya başladı. «Ham, yine şimdi ki işine devam edecek. Gidip kız kardeşimle birlikte oturacak. Şuradaki eski tekne de...»

— «Eski tekneyi bırakacak mısınız, Mr. Peggotty?»

— «Hayır, efendim, hayır. Onun terkedileceğini kasdetmedim. Bilâkis...»

Yine hiç konuşmadan biraz yürüdük.

Sonra Mr. Peggotty, izah etti. «Ben teknenin her zamanki halini muhafaza etmesini istiyorum, efendim. Gece gündüz... Kış yaz... Tekne yeğenimin onu ilk gördüğü, tanıdığı zamanki gibi olmalı daima. Eğer günün birinde usulca geri döner ve içeri bakarsa, teknede sadece Mrs. Gummidge'in bulunduğunu görür. Belki o zaman titreyerek içeriye girmek cesaretini gösterir, Master Davy. Yorgun başını bir zamanlar pek neşeli olduğu bu yerde dinlendirir.»

Kendimi zorlamama rağmen, konuşamadım, ona cevap veremedim.

Mr. Peggotty, «Mum her gece yine o eski camın önünde durmalı,» dedi. «Em'ly onu görecek olursa belki ışığın kendisine, 'Geri dön, çocuğum, geri dön.' diye fısıldadığını düşünür. Belki kendisine öyle gelir. Ham, karanlık bastıktan sonra halanın evinin kapısı vurulursa, — bilhassa şöyle hafifçe, usulca vurulursa, — sakın o tarafa gitme. Düşen çocuğumu kardeşim görsün. Sen değil.»

Eski tekneye yaklaşmıştık. İçeri girdik. Mrs. Gummidge kahvaltı hazırlamakla meşguldü. Mr. Peggotty'nin şapkasını aldı. Adamın iskemlesini çekti. İnsanın içini rahatlatan, yumuşak bir sesle konuşuyordu. Kadını tanıyamadım âdeta.

Henimize de kahvaltı verdikten sonra Mr. Peggotty'nin elbiselerini tamire başladı. Bunları intizamla katlıyarak denizcilerin kullandıkları cinsden eski muşamba bir torbaya yerleştiriyordu.

Mrs. Gummidge, «Her zaman, her mevsimde daima burada olacağım, Dan'l,» dedi. «Bunu biliyorsun. Her şey daima istediğin halde olacak.»

Mr. Peggotty, mırıldandı. «Korkarım burada yalnız kalacaksın. Yapayalnız bir kadın...»

Mrs. Gummidge, «Hayır, Dan'l, hayır,» diye cevap verdi. «Yalnız kalmayacağım. Sen benim için endişelenme. Bu Varlığı ayakta tutmaya çalışacağım, yeteri kadar işim olacak.» (Mrs. Gummidge, 'Varlık' sözüyle evi kasdediyordu.) «Bu Varlığı geri dönmesi ihtimali olan biri için daima hazır halde bulunduracağım, Dan'l.»

Ne kadar değişmişti Mrs. Gummidge! Sanki o kadın gitmiş, yerine bir başkası gelmişti. Diğerlerine o kadar bağlıydı ki. Kendisini unutmuş, onların ıstırabına dalmıştı. Ona karşı derin bir saygı duydum. Tapmaya yakın bir şeydi bu. Kadının o gün yaptığı iş! Taşıması kabil olmayan ağır şeyleri yüklendi. Gereksiz işler peşinde yorgun argın sağa sola koştu durdu. Kısacası gece Peggotty'nin evine giderken, Mrs. Gummidge'in Mr. Peggotty'nin dert ve azabı arasında dayanabileceği sağlam bir destek,

bir koltuk değneği olduğunu düşünüyordum.

Son endişeler ve uygunsuz geceler Peggotty'i yormamıştı. Dadım ağabeysinin evindeydi. Sabaha kadar da orada kalmak niyetindeydi. Evde, benden başka sadece bir kaç hafta önce tutulmuş olan yaşlı bir kadın vardı. Onu yatmaya yolladım. Kendim de bir süre mutfaktaki ocağın önünde oturarak olanları düşündüm.

Kapıya vurulması üzerine daldığım düşüncelerden uyandım. Kapının tokmağı vardı ama gürültüyü yapan da o değildi. Biri, sanki bir çocuk, eliyle daha aşağılara vurmaktaydı. Kapıyı açtım. Ve bir an başımı eğerek hayretle bir şemsiyeye baktım. Fakat hemen sonra bunun altında Miss Mowcher'ın bulunduğunu keşfettim.

— «Miss Mowcher,» dedim. «Ne var?»

Bana. semsiyesini kapamamı isaret etti. Sonra yanımdan telâşla geçerek mutfağa gitti. Kapıyı kapayarak, elimde şemsiyeyle peşinden gittiğim zaman kadının ocağın önündeki madeni parmaklığın bir köşesine oturmuş olduğunu gördüm. Sanki ıstırabı varmış gibi elleriyle dizlerini ovalayıp duruyordu.

İvice telâşlanmıştım. Tekrar. «Rica ederim. Miss Mowcher!» diye bağırdım. «Ne oldu bana söyleyin! Hasta mısınız?»

Miss Mowcher, ellerini üst üste koyarak kalbine bastırdı. «Sevgili genç dostum.» diye cevap verdi. «Hastalığım burada! Bu meseleyi anlamalıydım. Belki olaya engel de olurdum. Eğer kafasız bir budala olmasaydım felâketi engellerdim. Bunu düşünüyorum da...»

— «Sizi bu kadar üzgün ve ciddi görmek beni şaşırtıyor...» diyecek oldum.

O benim sözümü kesti. «Evet, daima böyledir. Bütün bu düşüncesiz gençler, benim gibi ufacık tefecik birinde normal hisler olduğunu farkettikleri zaman muhakkak şaşırırlar. Evet, evet, bu böyledir.»

— «Belki diğerleri öyledir,» diye cevap verdim. «Ama emin olun ben böyle düşünmüyorum. Demin düşünmeden aklımdan geçeni söyleiverdim.»

Bu minicik kadın ayağa kalkarak kendisini göstermek

için kollarını öne doğru uzattı. «Ne yapabilirim? Anlıyor musunuz? Yaşamam lâzım. Kimseye bir zararım da dokunmuyor. Eğer bazı kimseler beni bir alay konusu yapacak kadar düşüncesiz ve hainlerse, bana ne düşer? Kendimi, onları ve her şeyi alaya almaktan başka ne yapabilirim? Eğer böyle hareket ediyorsam kabahat kimde? Bende mi?»

Hayır. Kabahatin Miss Mowcher'da olmadığını anlıyordum.

Miss Mowcher, sözlerine devam etti. «Demin sizi sokakta gördüm. Ve peşinizden geldim. Steerforth'un o zavallı kız hakkında bana ne söylediğini hatırlıyor musunuz? Hani ikinizi birden handa gördüğüm o akşam?»

Bunu gayet iyi hatırlıyordum. Çünkü o gün bu konuşmayı sık sık düşünmüştüm. Bunu kadına da söyledim.

Ufacık tefecik kadın, «Kötülüklerin Babası olan Şeytan onu kahretsin,» dedi. «O alçak uşağını on defa daha fazla kahretsin! Fakat biliyor musunuz ben kıza karşı sizin çocuksu bir heves ve aşk duyduğunuzu sanıyordum.»

— «Ben?» diye mırıldandım.

Mrs. Mowcher, sabırsız bir tavırla ellerini oğuşturarak haykırdı. «Çocuk, çocuk! Neden kızı o kadar methettiniz? Niçin kızarıp bozardınız, sıkıntılı bir tavır takındınız?»

Gerçekten öyle yapmış olduğumu kendi kendimden saklayamazdım. Ama bunun sebebi Miss Mowcher'in sandığından çok başkaydı.

Miss Mowcher, «Nereden bilecektim?» dedi. «Uşağı bana Genç Masum'un kıza çok âşık olduğunu söyledi. Size bu adı takmıştı. Kızın ise havai olduğunu ve Genç Masum'dan hoşlandığını anlattı. Fakat efendisi bu meselenin bir kötülüğe sebep olmasını istemiyordu. Buna karar vermişti. Bu konuda kızdan çok sizi düşünüyordu. Uşağa inanmayıp da ne yapacaktım? Ah! Ah! Ah!» Miss Mowcher ,mutfakta bir aşağı bir yukarı koşarak haykırdı. «Benim gerçeği anlamamdan korkuyorlardı! Çünkü ben zeki bücürün biriyim. Ama beni de tamamiyle al-

dattılar. O zavallı bahtsız kıza bir mektup verdim. Kız da ondan sonra Littimer'le konuşmaya başladı sanırım. Zaten uşak sırf bu maksatla geride bırakılmıştı!»

Bu ihanet hikâyesi açıklanırken şaşkın şaşkın olduğum yerde kalakaldım. Mutfakta bir aşağı bir yukarı dolaşan Miss Mowcher'a bakıyordum. Kadın nefesi kesilinceye kadar durmadı.

Nihayet, «Kasaba kasaba dolaşırken evvelki gece Norwich'e geldim, Mr. Copperfield,» diye ilâve etti. «Orada farkettiklerim işin içinde bir iş olduğundan şüphelenmeme sebebiyet verdi. Gizli gizli gidip geliyorlardı ama siz yanlarında yoktunuz. Bu sabah buraya koştum. Ah, ah ah, ah! Çok geç kalmıştım!»

Sonra, «Gitmem gerek,» dedi. «Geç oldu.» Tam kapıya giderken, geri dönerek kurnaz kurnaz bana baktı. «Dikkatli olun. Onların dışarı gittiklerinden şüpheleniyorum. Bunun sebebi var tabiî. Fakat dönerlerse, — birinden biri geri gelirse, eğer ben hayattaysam bunu çabucak öğrenirim. Ne duyarsam, bunu size haber vereceğim. Allah izin verirse, o zavallı ihanete uğramış zavallı kıza yardım edebilmek için elimden bir şey gelirse, bunu sadakatle yapacağım. Ve Littimer her halde peşine küçük Mowcher yerine bir tazının düşmesini tercih ederdi!»

Miss Mowcher'a elimi uzattım. Onun hakkındaki eski düşüncelerim tamamiyle değişmişti. Dışarı çıkması için kapıyı açtım. Büyük şemsiyeyi açarak, dengeli bir şekilde kadının eline vermek kolay iş değildi. Ama sonunda bunu da başardım. Yağmurda şemsiyenin yalpalaya yalpalaya yoldan indiğini gördüm.

Sabahleyin Mr. Peggotty'le yaşlı dadım bana geldiler. Erken saatte araba durağına gittik. Mrs. Gummidge'le Ham vedalaşmak için bizi bekliyorlardı.

Mr. Peggotty, torbasını eşyaların arasına yerleştirirken Ham beni bir kenara çekti. «Master Davy, hayatı alt üst oldu amcamın. Ömrünün sonuna kadar devam edecek bir yolculuğa çıkıyor o. Zaman zaman duraklayacak. Bu

yolculuk ancak aradığını bulduğu takdirde sona erebilir. Ona dostluk göstereceğinizden eminim, Master Davy.»

Ham'in elini büyük bir samimiyetle sıktım. «Gerçekten öyle.»

— «Teşekkür ederim. Bir şey daha var. Bildiğiniz gibi işim çok iyi, Master Davy. Artık paranın da önemi yok benim için. Sadece yaşayabilmek için para harcayacağım. Eğer bu parayı amcam için kullanırsanız, o zaman daha rahat bir şekilde çalışırım. Ama ona bakarsanız, efendim...» Sakin ve metin bir tavırla konuşuyordu. «Ben dalma çalışacağım. Tam bir erkek gibi. Ve elimden gelenin en iyisini yapacağım.»

Yolculuğun sonunda ilk iş Peggotty için kiralık ufak bir yer aradık. Ağabeysi de orada kalacaktı. Neyse şansımız varmış. Benim apartmanımdan iki sokak ileride temiz ve ucuz bir yer bulduk.

Londra'ya gelirken Mr. Peggotty bana bir niyetini açıklamıştı. Ben de bunu beklemiyor değildim. Yani Mr. *Peggotty önce Mrs. Steerforth'u görmeye karar vermişti.* Bu konuda adama yardım etmek zorunda olduğum için o gece kadına bir mektup yazdım. Ve o derin ıstırabı arasında Mr. Peggotty'i görmeyi red etmeyeceğini umduğumu açıklamak cesaretini de gösterdim.

Kararlaştırılan saatte evin kapısının önündeydik. Littimer görünmedi. Onun yerini almış olan daha hoş süratli hizmetçi çağrımıza cevap verdi ve önümüze düşerek bizi salona götürdü. Mrs. Steerforth orada oturuyordu. Biz içeri girerken Rosa Dartle odanın diğer bir tarafından kayarcasına ilerledi ve gidip Mrs. Steerforth'un koltuğunun arkasında durdu.

Kadının yüzüne bakar bakmaz onun Steerforth'un ne yaptığını yine kendisinden öğrenmiş olduğunu anladım. Mrs. Steerforth haşmetli, amansız ve heyecansız bir tavırla koltuğunda dimdik oturuyordu. Gözlerini Mr. Peggotty'e dikerek ısrarla uzun uzun ona baktı. Adam da aynı ısrarla onu süzdü. Sabit bakışlarla birbirlerine bakıyorlardı. Rosa Dartle'ın zeki bakışları ise hepimizi kavrıyordu. Bir kaç dakika kimse bir şey söylemedi. Sonra Mrs. Ste-

erforth, Mr. Peggotty'e oturmasını işaret etti.

Adam, alçak sesle, «Ayakta durmayı tercih ederim,» dedi.

Bu sözleri tekrar sessizlik izledi.

Nihayet kadın bu sessizliği şu sözlerle bozdu. «Buraya gelmenizin sebebini biliyorum ve derin bir üzüntü de duyuyorum. Benden ne istiyorsunuz? Ne yapmamı isteyeceksiniz?»

Mr. Peggotty, şapkasını koltuğunun altına sıkıştırdı. Elini göğsüne vurarak Em'ly'nin mektubunu yokladı. Sonra bunu çıkardı. Açarak kadına uzattı. «Lütfen bunu okuyun, efendim.»

Mrs. Steerforth mektubu okuduktan sonra adama geri verdi.

Mr. Peggotty, «'Ancak o beni bir lady olarak geri getirirse,'» diye mırıldandı. Parmağını o cümlenin bulunduğu kısma sürüyordu. «Buraya onun sözünü tutup tutmayacağını öğrenmek için geldim, efendim.»

Kadın, «Hayır,» diye cevap verdi.

Mr. Peggotty «Neden?» dedi.

— «İmkânsız bu. Oğlum kendisini rezil etmiş, şerefine leke sürmüş olur. Kızın seviyesi oğlumunkinden çok düşük.»

Mr. Peggotty, homurdandı. «Seviyesini yükseltin.»

— «Madem beni daha açık konuşmaya zorluyorsunuz, o halde söyleyeyim. Kızın seviyece düşük akrabaları böyle bir şeyi imkânsızlaştırıyor.»

Mr. Peggotty, ağır ağır, sakin sakin, «Beni dinleyin, efendim,» diye cevap verdi. «Bir insanın çocuğunu sevmesinin ne demek olduğunu biliyorsunuz. Ben de öyle. Fakat bir insanın çocuğunu kaybetmesinin ne demek olduğundan haberiniz yok. Bunu ben biliyorum. Kızı bu şerefsizlikten, bu utanç verici durumdan kurtarın. O zaman Em'ly'nin yanında büyüdüğü bizler bir daha onun güzel yüzüne bakmayız. Onu kendi başına bırakmak, kocasına teslim etmek, — belki de küçük çocuklarıyla mutlu olduğunu bilmekle yetiniriz. Hepimizin de değer bakımından

Allahın huzurunda eşit olacağımız zamanı bekleriz.»

Haşin bir cerbezeyle konuşmuştu. Hiç de etkisiz sayılmazdı bu. Kadın hâlâ o gururlu tavırlarıyla oturuyordu ama Mr. Peggotty'e cevap verirken sesi biraz yumuşamıştı.

— «Ben hiç bir şeyi haklı göstermeye kalkışmıyorum. Fakat istediğiniz imkânsız. Bunu tekrarladığım için üzülüyorum. Bu evlenme olamaz, hiç bir zaman da olamayacak. Hiç bir şey bunun kadar kesin değil. Eğer başka bir şekilde tazmin...»

Mr. Peggotty, kadının sözünü kesti. «O pek hain çehreye çok benzeyen yüzünüze bakıyorum...» Adam, hâlâ sabit bakışlarla Mrs. Steerforth'u süzüyordu. Fakat gözleri ateş saçmaya başlamıştı. «Bunu düşündükçe çıldıracak gibi oluyorum. Ve eğer bu yüz, bana çocuğumun felâket ve mahvına karşılık para teklif ederken ateş gibi alev alev yanmıyorsa, o zaman bunun sahibi de diğeri kadar kötü demektir.»

Kadın bir anda değişti. Yüzü öfkeyle kızararak, «Oğlumla benim aramda açtığınız uçuruma karşılık bana ne vereceksiniz?» diye bağırdı. «Bunu nasıl tazmin edeceksiniz?»

Miss Dartle, usulca Mrs. Steerforth'un omzuna dokundu. Ona bir şeyler fısıldamak için başını önüne eğdi. Ama kadın onu dinlemedi bile.

— «Hayır, Rosa, hiç bir şey söyleme! Bir tek kelime bile. Bu adam söyleyeceklerimi dinlesin! Hayatımın tek gayesi olan oğlum... bir an içinde o aşağılık kızla ahbap olup onunla birlikte yaşamaya başlıyor ve benden de kaçıyor! Sırf o kızın uğruna beni devamlı olarak kandırıyor. Kendisine olan güvenime karşılık yapıyor bunu. Ve o kız için beni terkediyor!»

Rosa Dartle onu tekrar yatıştırmaya çalıştı ama bunu yine başaramadı.

— «Rosa, rica ederim, hiç bir şey söyleme! Oğlum bu istek ve kaprisinden vaz geçsin, onu memnunlukla geri alırım. Eğer bu ara o kızı başından atmazsa, ölü veya diri bir daha yanıma gelemez. Kızı kesinlikle savması, onu

bir daha görmemesi, burnunu kırarak bana gelmesi ve benden af dilemesi gerek!»

Kadının bu sözlerini dinler, onu süzerken oğlunu görür ve duyar gibi oldum. Meydan okuyordu Steerforth. Bu sözlere aldırmayacaktı.

Mrs. Steerforth bu sefer bana yüksek sesle başka bir şey söylemenin veya anlatılacakları dinlemenin faydasız olacağını açıkladı. Odadan çıkmak için ayağa kalktı. Fakat Mr. Peggotty buna gerek olmadığını mırıldandı.

Adamcağız kapıya doğru giderken, «Başka söyleyecek bir sözüm yok, madam,» dedi. «Buraya gelirken hiç ümidim yoktu. Giderken de ümidim olmayacak. Burası ben ve yakınlarım için gayet kötü bir ev. Kötülüklerle dolu bir yer burası. Aklım başında olduğuna göre buradan bir iyilik beklemem de yersiz.»

Dışarı çıkmak için taş döşeli holden geçtik. Hava güneşli olduğu için çift kanatlı camlı bahçe kapıları açıktı. Rosa Dartle usulca oradan içeri süzülerek karşıma dikildi.

— «Bu adamı buraya getirmekle gerçekten iyi bir şey yaptınız.» Yüzü müthiş, yoğun bir öfke ve istihkârla kararmıştı, kara kehribar gözleri kinle ateş saçıyordu. Böylesine derin bir hiddet ve istihkârın sıkışıp bu çehreye bile sığamayacağını sanırdım.

— «Bu tarafı tutulacak ve buraya getirilecek bir adam,» dedi. «Öyle değil mi? Neden onu bu eve getirdiniz?»

— «O büyük bir haksızlığa uğramış, derinden yaralanmış bir adam, Miss Dartle,» diye cevap verdim. «Belki siz bunu bilmiyorsunuz.»

— «James Steerforth'un hainin biri olduğunu biliyorum. Yalanlarla dolu kalbi çürümüş onun. Ama bu adamı ve onun âdi yeğenini tanımam, onlarla ilgilenmem gerek mi?»

Mırıldandım. «Miss Dartle, yarayı daha da derinleş-

tiriyorsunuz. Büyük bir haksızlık bu!»

— «Ona karşı haksızlık ettiğim yok,» diye cevap verdi. «Onlar değersiz, ahlâksız, bozulmuş kimseler. O kızı kamçılatabilirim!»

Mr. Peggotty, bir tek kelime bile söylemeden ilerleyerek kapıdan dışarı çıktı.

Öfkeyle bağırdım. «Utanın Miss Dartle! Utanın!»

— «James Steerforth'un evini yıktırabilirim! O kızın da yüzünü dağlatıp, damgalatır, paçavralara sararak açlıktan ölmesi için sokağa atardım! Ondan nefret ediyorum. Onu mezara kadar sürükleyebilseydim, bunu da yapardım.»

Sözlerindeki hiddet ve yakıcılık bile kadını saran o kuvvetli hissi pek de iyi anlatamıyor. Bu o duyguyu pek hafif bir şekilde aksettiriyor. Fakat Miss Dartle, sesini yükseltmemişti. Bilâkis her zamankinden daha da alçak bir sesle konuşuyordu. O zamana kadar şiddetli, yakıcı gazabı bir çok şekillerde görmüştüm. Ama böylesine ilk defa rastlıyordum.

Mr. Peggotty'e yetiştiğim zaman o düşünceli bir tavırla ağır ağır tepeden iniyordu. Yanına gider gitmez bana o gece «yolculuğuna başlamak,» niyetinde olduğunu açıkladı.

O küçük pansiyona gittik. Orada dadım Peggotty'e ağabeysinin bana söylediklerini tekrarlama fırsatı buldum. Üçümüz birlikte sofraya oturarak biftekli börek yedik. Yemekten sonra da bir saat kadar oturduk. Fazla konuşmuyorduk. Sonra Mr. Peggotty ayağa kalktı. Torbasını omzuna vurarak, bastonuyla şapkasını aldı. İkimize de, «Allaha ısmarladık,» dedi.

Peggotty'e sarılarak, «Allah sana her şeyin iyisini versin, sevgili kardeşim,» diye mırıldandı. Benim de elimi sıktı. «Size de öyle, Master Davy... Her yerde onu arayacağım. Eğer Em'ly ben yokken eve gelirse veya ben onu bulup geri getirirsem, çocuğumla hiç kimsenin ona sitem edemeyeceği, onu ayıplayamayacağı bir yerde yaşayacağız ve öleceğiz. O ve ben. Buna karar verdim. Eğer başıma bir şey gelirse, ona bıraktığım şu son haberi ha-

tırlayın. Bunu kendisine söyleyin. 'Değişmeyen sevgim daima sevgili yavrumla beraber olacak. Ve onu affediyorum!'»

Bunu şapkası elinde, ciddi bir tavırla söyledi. Sonra şapkasını başına geçirerek, merdivenlerden indi ve uzaklaştı.

⁂

XXXIII

Mutlu

Bütün bu süre boyunca Dora'yı her zamankinden daha fazla sevmeye başlamıştım. Durmadan aşkımı düşünüyordum ve Peggotty'e açılmam da normal bir şeydi. Bu yüzden dadıma o büyük sırrımı söyledim. Bu konu Peggotty'i fevkalâde ilgilendirdi. Fakat dadımın benim hakkımda cüretli peşin hükümleri vardı. Bu yüzden de neden endişelendiğimi anlayamıyordu. «O genç hanım, senin gibi bir hayranı olduğu için kendisini şanslı saymalı,» dedi. «Babasına gelince Allah aşkına o bey de başka ne bekliyordu?»

Peggotty'nin işlerinin idaresini elime aldım. Ve büyük bir gururla Mr. Barkis'in vasiyetnamesinin kanuni olduğunu ilgili makamlara kabul ettirdim. Böylece kısa bir zaman içinde işler intizamla yoluna girdi. Dadımın işi artık hallolduğu için bir sabah onu ücreti ödemesi için vezneye götürdüm. Mr. Spenlow, evlenme izni alacak bir beye yemin ettirmek için biraz dışarı çıkmıştı. Fakat onun hemen döneceğini biliyordum.

Veraset işlerinde biraz cenaze levazımatçılarına benziyordu. Yaşlı müşterilerle görüşürken ekseri bu kayba biraz üzülmüş gibi bir tavır takınmayı adet edinmiştik. Evlenme izni alacak müşterilerin karşısında ise neşeli ve

mutlu bir hal alıyorduk. Bu yüzden Peggotty'e Mr. Spenlow'un, Mr. Barkis'in ölümünün sebep olduğu sarsıntıdan kurtulmuş olduğunu göreceğini ima ettim. Gerçekten Mr. Spenlow da içeri bir damat neşesiyle girdi.

Fakat ne ben ne de Peggotty onu görecek haldeydik. Çünkü adamın yanında Mr. Murdstone'un olduğunu farketmiştik.

Mr. Spenlow, «Ah, Copperfield,» dedi. «Bu centilmeni tanıyorsunuz sanırım?»

O 'centilmen'i soğuk bir tavırla selâmladım. Peggotty ise onu âdeta pek tanımamış gibi davrandı. Mr. Murdestone önce ikimizi bir arada görünce şaşaladı. Fakat sonra çabucak ne yapması lâzım geldiğine karar vererek bana yaklaştı.

— «İyi olduğunu umarım,» dedi.

— «Bunun sizi pek ilgilendireceğini sanmıyorum,» diye cevap verdim. «Ama madem bilmek istiyorsunuz söyleyeyim: evet, iyiyim.»

Adam, Peggotty'e döndü. «Ya sen? Kocanı kaybetmiş olduğun anlaşılıyor .Buna üzüldüm.»

Peggotty tepeden tırnağa kadar titriyordu. «Hayatımda karşılaştığım ilk kayıp değil bu, Mr. Murdstone. Beni bu ölümden sorumlu tutacak kimse olmadığını umuyorum. Ve bu düşünce de beni mutlu ediyor.»

Mr. Murdstone, «Ha!» dedi. «Görevlerini yerine getirdin mi?»

Peggotty, «Her hangi bir kimseyi canından bezdirmedim,» dedi. «Onu aşındırmadım. Hayır, Mr. Murdstone. Tatlı bir mahlûku endişelendirerek, korkutarak onun erkenden mezara girmesine sebep olmadım.»

Adam, sıkıntılı bir tavırla ona baktı. Bana bakışlarında pişmanlık da varmış gibi geldi. Sonra Mr. Murdstone bana döndü. Ama gözlerini yüzüme değil, ayaklarıma dikmişti. «Sen daima benim otoriteme karşı isyan ettin. Onun için şu anda bana karşı iyi niyetler beslediğini sanmıyorum. Böyle bir şeyi beklemiyorum. Aramızda bir hoşnutsuzluk, bir düşmanlık var...»

Sözünü kestim. «Çok eski bir düşmanlık bu sanırım.»

Güldü ve o kara gözleriyle kötü kötü baktı bana. «Bu senin o bebekçe yüreğine dert olmuştu. Acısı içine çökmüştü. Annenin hayatını da acılaştırmıştı bu. Haklısın. Kendi kendini düzelteceğini umarım.»

Mr. Murdstone burada alçak sesle yaptığımız bu konuşmayı sona erdirdi. Evlenme izni için para vererek, bürodan çıktı.

Mr. Spenlow'un, Mr. Murdstone'le benim aramdaki bağın ne olduğunu bilmediği anlaşılıyordu. Zavallı annecğim hayat hikâyesini iyi hatırladığım için buna memnun da oldum.

Mr. Spenlow, «Yanılmıyorsam bu iyi bir evlilik olacak,» dedi. «Öyle değil mi?»

Ona bu konuda hiç bir şey bilmediğimi açıkladım.

— «Öyle mi?» diye mırıldandı. «Mr. Murdstone'un ima yoluyla söylediği bir iki lâfa bakılırsa bu gerçekten iyi bir evlilik olmalı.»

Sordum. «Yani bu işin içinde para olduğunu mu söylemek istiyorsunuz, efendim?»

Mr. Spenlow, «Evet,» dedi. «Anladığıma göre para var... Söylendiğine göre güzellik de.»

— «Öyle mi? Mr. Murdstone'un yeni karısı genç mi?»

Mr. Spenlow, «Yeni erginlik çağına, girdi,» diye cevap verdi. «Daha geçenlerde. Onun için Mr. Murdstone'la kızın bunu beklemekte olduklarını düşündüm.»

Peggotty, «Allah kızı kurtarsın!» dedi. Hem de beklenmedik bir tavırla ve heyecanla. Bu yüzden üçümüz de şaşaladık. Peggotty ondan sonra pansiyonuna döndü. Mr. Spenlow'la ben mahkemeye gittik.

O arada Mr. Spenlow bana tam bir hafta sonra kızı Dora'nın doğum günü olduğunu açıkladı. Onlara giderek o günün şerefine düzenlenecek olan pikniğe katılırsam pek memnun olacaktı. Hemen kendimden geçiverdim tabiî. O aradaki süreyi çılgınca bir sevgiden bunamış bir halde geçirdim.

Bu mutlu olaya hazırlanmak için akla gelecek her türlü gülünçlüğü yaptım. Satın aldığım kravatı hatırladı-

ğım zaman vücudüme bir ateştir basıyor. Bir gece önce Norwood arabasıyla küçük zarif bir kapaklı sepet gönderdim. Bu kendi kendine bile bir açıklama sayılırdı. Sepetin içinde para karşılığı bulunabilecek en şefkatli niyetlerle dolu kâğıtlara sarılı bisküviler vardı. Sabahın altısında Covert Garden pazarındaydım. Dora'ya bir buket alıyordum. Saat onda ise bir atın sırtındaydım. Bugün için zarif, gösterişli bir kır at kiralamıştım. Buketi solmaması için şapkamın içine yerleştirmiş, Norwood'a doğru hızla ilerliyordum.

Dora'nın bahçede olduğunu gördüm fakat onu farketmemiş gibi davrandım. Telâşla evi arıyormuşum gibi yaparak hızla kapının önünden geçtim. Böylece budalaca iki hareket yapmış oldum sanırım. Ama her halde benim durumumda olan başka gençler de aynı suçu işlerlerdi. Fakat ah! Evi bulduğum ve bahçe kapısından attan indiğim zaman Dora ne harikulâdeydi! Gök mavisi bir elbise, başına da ince şaplardan yapılmış bir güneş şapkası giymişti. Kelebeklerin arasında dolaşıyordu.

Dora'nın yanında genç bir kız vardı. Adı Miss Mills'di. Dora kendisini, «Julia,» diye çağırıyordu. Dora'nın en samimi arkadaşıydı. Şanslı Miss Mills!

Jip oradaydı. Jip yine bana havladı! Buketi Dora'ya uzattığım zaman köpek dişlerini gıcırdattı.

Dora, «Ah, teşekkür ederim, Mr. Copperfield,» dedi. «Ne cici çiçekler!»

Ona, «Çiçekleri sizin bu kadar yakınınızda görmeden önce ben de onların güzel olduklarını sanmıştım,» demeği kararlaştırmıştım. Ama bunu başaramadım. Dora, çok fena aklımı karıştırıyordu.

Sonra Dora çiçeklerimi koklaması için Jip'e uzattı. Fakat köpek homurdandı. Çiçekleri koklamaya da yanaşmadı. Dora güldü. Onu çiçekleri koklamaya zorlamak için buketi hayvana daha da yaklaştırdı. Jip o zaman bir sardunyayı dişleriyle yakalayarak çiçeğin içindeki hayali kedileri sarsmaya kalkıştı. O zaman Dora Jip'e bir tokat attı. Alt dudağını şarkıtarak, «Zavallı güzel çiçekcikle-

rim!» dedi. Sanki Jip dişleriyle beni yakalamış gibi sesinde derin bir merhamet vardı. «Keşke Jip beni dişleseydi,» diye düşündüm.

Dora, «Mr. Copperfield,» dedi. «O suratsız ve aksi Miss Murdstone'un bu ara burada olmadığını duyunca her halde çok sevineceksiniz. Erkek kardeşinin düğününe gitti. Orada en az üç hafta kalacak. Ne hoş değil mi?»

Bunun Dora için hoş bir şey olduğundan emindim. Genç kıza söyledim bunu. Onun hoşuna giden her şeyin beni de memnun edeceğini sözlerime ekledim.

Dora, «Miss Murdstone şimdiye kadar gördüğüm insanların en huysuzu.» dedi.

Aynı anda Mr. Spenlow evden çıktı. Hep birlikte çimenlerden arabaya doğru gittik.

Bir daha atla öyle bir gezinti yapamayacağım. Bugüne kadar da yapmadım zaten. Faytonda sadece o üçü vardı. Onların sepeti. Benim sepetim. Gitar kutusu. Tabiî araba açıktı. Ben de atla arabanın peşinden gidiyordum. Dora arkasını atlara dönüp oturmuştu, bana doğru bakıyordu. Kuşlar, «Dora,» diye şakıyor, güneş, «Dora,» diye parlıyordu. Güney rüzgârı. «Dora,» diye fısıldıyordu. Çitlerdeki bütün çiçekler en ufak tomurcuklarına kadar birer birer Dora'ydılar.

Bilmiyorum bu yolculuğumuz ne kadar sürdü. Bugüne kadar nereye gitmiş olduğumuzu öğrenmiş değilim. Bir tepede yemyeşil bir yerdi burası. Yumusak otlar bir halıdan farksızdı. Gölgeleri yere düşen ağaçlar, fundalar vardı. Göz alabildiğine uzanan manzara pek güzeldi.

Orada bazı kimselerin bizi beklediğini görünce sinirlendim. Kıskançlığım sınırsızdı. Kızları bile kıskanıyordum. Fakat kendi cinsimden olanlar ve özellikle benden üç dört yaş büyük olan kırmızı sakallı bir genç can düşmanımdılar.

Hepimiz sepetlerimizi boşaltarak, yemek hazırlamaya başladık. Kırmızı Yan Sakal, salata yapabilecekmiş gibi bir tavır takınarak diğerlerinin dikkatini haksızca üstüne çekti. Onun salata yapabileceğine hiç inanmıyordum.

Kırmızı Yan Sakal salatasını yaptı. (Diğerlerinin bu-

nu yiyebilmelerine şaştım. Hiç bir şey beni bunu yemem için kandıramazdı.) Daha sonra genç adamın yemeğini Dora'nın ayağının dibinde yediğini gördüm.

Ondan sonra bir süre neler olduğunu belli belirsiz hatırlıyorum. Pembe elbiseli pek genç bir yaratığa sokularak, ümitsizcesine onunla flört ettim.

Arta kalan yemekler toplanırken grup da dağıldı. Ben tek başıma ağaçların arasında dolaştım. Hem öfkeli, hem pişmandım. Hasta olduğumu iddia ederek oradan kaçmamın doğru olup olmayacağını kendi kendime sorarken Dora ve Miss Mills karşıma çıktılar.

Miss Mills, «Mr. Copperfield,» dedi. «Durgun ve iç sıkıcı bir insansınız.»

Miss Mills, «Dora,» diye sürdürdü sözlerini, «Durgun ve iç sıkıcı bir insansın.»

Ah, hayır. Ne münasebet!

Miss Mills, «Mr. Copperfield ve Dora,» dedi. «Bu kadarı yeter. Basit bir anlaşmazlığın baharın koncalarını soldurmasına izin vermeyin.»

Ne yaptığımı bilecek durumda değildim. Fakat Dora'nın küçük elini tutarak öptüm. O da buna izin verdi! Miss Mills'in de elini öptüm. Bana hepimiz de bir arada göğün yedinci katına uçuvermişiz gibi geldi.

Bir daha da yer yüzüne inmedik. Bütün akşamı orada, göğün yedinci katında geçirdik. Toplantı sona erdiği ve misafirler yerlerine dağıldıkları sırada her zamankinden daha da mutluydum. Alacakaranlıkta, sessiz ve durgun gecede ilerliyorduk. Tatlı çiçek kokuları etrafımızı dalgalar halinde sarıyordu. Mr. Spenlow arabanın bir köşesinde derin bir uykuya daldığından atımla faytonun yanından gidiyor ve Dora'yla konuşuyordum.

O akıllı Miss Mills! Ne büyük bir iyilik etti!

Bir ara bana, «Mr. Copperfield,» diye seslendi. «Bir dakika arabanın bu tarafına gelin. Tabii bana ayıracak bir dakikanız varsa.»

Beni görün şimdi. Zarif ve gösterişli kır atımın üzerindeyim. Miss Mills'in yanında, kıza doğru eğiliyorum. Bir elim arabının kapısına dayalı.

— «Dora öbür gün bize gece yatısına gelecek. Benimle kalmaya. Eğer bize uğramayı isterseniz, babam sizi gördüğüne pek memnun olacaktır.»

Norwood yolu pek kısaydı. Kilometrelerce kısa. Oraya çok çabuk, çok erken eriştik. Saatler önce hem de. Fakat Mr. Spenlow uyanarak, «İçeri girip biraz dinlenmelisin, Copperfield,» dedi.

Işıklı odada yanakları kızarmış olan Dora o kadar güzeldi ki, bir türlü oradan ayrılamadım. Oturmuş, rüyada gibi genç kıza bakıyordum. Sonra Mr. Spenlow'un horultuları aklımı başıma toplamamı, kendime gelmemi sağladı. Gitmek için izin istedim. İşte böylece ayrıldık. Atla Londra'ya giderken Dora'nın elinin hafif dokunuşunu hâlâ avcumda hissediyordum. Ayrılırken genç kızın elini tutmuştum...

Ertesi sabah uyandığım zaman aşkımı Dora'ya açıklamaya kesinlikle karar vermiştim. Kaderimi öğrenmeliydim. Üç günü zevkli bir mutsuzlukla geçirdim.

Bol para harcayarak güzelce giyindim ve Miss Mills'in evine gittim. Mr. Mills orada değildi. Fakat Miss Mills evdeydi. O da işime yarardı tabiî.

Beni yukarıda bir odaya aldılar. Jip de oradaydı. Miss Mills nota kopye ediyor, Dora çiçek resmi yapıyordu. Miss Mills bir kaç dakika benimle konuştu. Sonra kalktı ve odadan çıktı.

O zaman aşkımı açıklama işini ertesi güne bırakmamın iyi olacağını düşünmeye başladım.

Dora, «O zavallı atınızın yorulmadığını umarım,» dedi. «Bu hayvancağız için pek uzun bir yoldu.»

Ona aşkımı o gün açıklayacağımı düşünmeye başladım.

— «Evet.» diye cevap verdim. «At için uzun bir yoldu. Çünkü yolculuk boyunca kendisini destekleyecek hiç bir şeyi yoktu.»

Dora, sordu. «Ah, zavallıcığa yem verilmemiş miydi?»

Bu işi ertesi güne bırakmaya karar verir gibi oldum.

— «E-evet,» dedim. «Yani ah benim gibi sözlerle anlatılamayacak kadar mutlu değildi. Bu mutluluğu bana çok yakınınzda olmak vermişti.»

Dora, başını resminin üzerine eğdi. Kısa bir sessizlikten sonra tekrar konuşmaya başladı. Bense o arada hummalıymışım gibi alev alev yandım.

— «O gün bir ara mutluluğun pek farkında değil gibiydiniz.»

Bu işin hemen oracıkta yapılması gerektiğini anladım.

Bilmiyorum bunu nasıl başardım?... Dora'yı kollarıma almış, ona kendisini ne kadar çok sevdiğimi sövlüyordum. Genç kıza onsuz kalırsam öleceğimi de söyledim. Jip ise o arada deli gibi havlayıp duruyordu.

Ah, ah... Daha sonra kendimi Dora'yla kanepede oturur buldum. Oldukça sessizdi oda. Jip, kızın kucağında yatıyor ve barışçı bir tavırla bana göz kırpıyordu. Bu yük de omzumdan kalkmıştı. Kendimden geçmiştim. Dora'yla ben nişanlanmıştık.

⁂

XXXIV

Halam beni şaşırtıyor

Ben son zamanlarda evde yokken Traddles iki üç defa uğramıştı. Peggotty'i orada bulduğu için dadımla uysal ve neşeli bir dostluk kurmustu. Biraz otururak Peggotty'le benden sözetmişti. Dadım bana böyle söyledi. Ama korkarım benden sözeden sadece dadımdı. Hem de gereğinden çok, uzun uzun.

Treddles, kendi seçtiği bir gün öğleden sonra tam zamanında kapımda belirdi.

— «Sevgili Traddles,» dedim. «Seni görebildiğim için

çok memnunum. Daha önce evde olmadığım için üzülüyorum. Fakat o kadar çok işim vardı ki...»

Traddles, «Evet, evet,» diye cevap verdi. «Biliyorum. Tabiî. Seninki Londra'da oturuyor sanırım.»

— «Ne dedin?»

Traddles, ince düşünceliliği yüzünden kırkırmızı kesildi. «O kız — afedersin, — Miss D. yani... Yanılmıyorsam o Londra'da oturuyor.»

— «Ah. evet. Londra yakınlarında.»

— «Belki hatırlayacaksın. Benimki Devonshire'da. On kızdan biri.»

Sordum. «Kendisi kızların en büyüğü mü?»

Traddles. «Yok canım!» dedi. «Ne münasebet. En büyük Çok Güzel. Tabiî ben Sophy'i pek güzel buluyorum o da başka. O bana güzel geliyor. En büyüklerinin Çok Güzel olduğunu söylediğim zaman şunu kasdediyorum: o gerçekten olağanüstü. Anlıyor musun?»

Tahmine çalıştım. «Sophy en küçükleri mi?»

Traddles, «Yok canım!» dedi. «Ne münasebet! İki küçük kız daha var. Biri dokuz diğeri on yaşında, Sophy onları eğitiyor.»

Yine bir tahminde bulundum. «Belki de o rahiple karısının ikinci kızları.»

Traddles. « Hayır» diye cevap verdi. «İkinci kızları Sarah. Zavallı Sarah'ın bel kemiğinde bir hastalık var. Çaresiz durumda. Sophy ona bakıyor. Sophy dördüncü.»

— «Anneleri sağ mı?»

— «A, tabiî. Fakat kadıncağız kolunu, bacağını kımıldatamıyor. Sophy onun yerini almış. Dokuz kardeşine de annelik ediyor. Kendi annesine de hatta.»

Bu genç kızın meziyetlerine karşı derin bir hayranlık duydum. Uysal Traddles'in istismar edilmesini istemediğim için ona Mr. Micawber'in nasıl olduğunu sordum. Çünkü bu onların ortak gelecekleri için zararlı olabilirdi.

Traddles, «Teşekkür ederim, Copperfield,» dedi. «İyi. Bu ara onunla birlikte oturmuyorum.»

— «Öyle mi?»

— «Öyle ya.» Arkadaşını fısıltıyla devam etti. «İşin

doğrusu şu : Mr. Micawber adını değiştirdi. Mortimer oldu. Karanlık basmadıkça sokağa çıkmıyor. O zaman da gözlük takıyor. Kira borcu yüzünden evdeki eşyalara el koydular. Ben de o günden beri möbleli bir odada oturuyorum. Mortimer'ler ise derin bir gizlilik içinde yaşıyorlar. Copperfield sana memurun mermer üstlü küçük yuvarlak masamı ve Sophy'nin çiçek saksısıyla sehpasını da alıp götürdüğünü söylersem, benim bencil olduğumu düşünmezsin değil mi?»

Öfkeyle, «Ne ağır şey bu!» diye bağırdım.

— «Çok acı oldu bu...» Traddles, bu sözü söylerken her zamanki gibi yine yüzünü buruşturdu. «Neyse... O günden beri simsarın dükkânını göz hapsine aldım. Bugün bizim eşyaların satışa çıkarıldığını gördüm. Eğer simsar beni görürse —ah, ah!— onlar için aklına esen her fiatı söyleyebilir. Onun için aklıma bir şey geldi. Her halde pek iyi bir kadın olan dadının benimle birlikte dükkâna gitmesine itiraz etmezsin. Ona dükkânı köşeden gösteririm. Dadın onlar için güzelce pazarlık eder. Eşyalarımı mümkün olduğu kadar ucuza almaya çalışır.»

Ona yaşlı dadımın bundan pek memnun olacağını söyledim. Fakat bir şartım vardı. Artık bundan sonra Mr. Micawber'a borç vermeyecekti.

Traddles, «Sevgili Copperfield.» dedi. «Bu bakımdan kendi kendime söz verdim bile. Çünkü Sophy'e karşı büyük haksızlık ettiğimi düşünmeye başlamıştım. Kendi kendime yemin ettiğim için artık hiç bir korkum yok. henüz vadesi gelmedi. Mr. Micawber bana hiç şeyin sağladığını söylemiyor. Fakat, sağlanacak...»

Peggotty ve çok değerli eşyalar için pazarlık ederken Traddles'ın usulca köşeden nasıl baktığını hiç bir zaman unutmayacağım! Bu pazarlık sonunda dadım eşyaları oldukça ucuza aldı. Traddles ise sevincinden kendinden geçti adeta.

Arkadaşım eşyalarının o gece gönderileceğini öğrenince,» «Sana derin bir minnet duyuyorum.» dedi. «Gerçekten... Senden bana bir iyilikte daha bulunmanı isteye-

ceğim. Benim gülünç bir insan olduğumu düşünmeyeceğini umarım, Copperfield.»

Onun ne istediğini daha öğrenmeden, böyle bir şey düşünmeyeceğimi açıkladım kendisine.

Traddles, Peggotty'e döndü. «Eğer o çiçek saksısını şimdi almak lûtfunda bulunursan çok sevinirim. Onu eve kendim götürmek istiyorum. Bu çok hoşuma gidecek. Bildiğin gibi o Sophy'nin, Copperfield.»

Peggotty, memnunlukla gidip istenileni aldı. Traddles da evine dönerken saksıyı sevgiyle kollarında taşıyordu.

Dadımla ben de benim apartmanıma doğru döndük. Tam yukarı çıkarken dairemin dış kapısının açık olduğunu farkederek şaşaladık. İçerinden sesler geliyordu. Oturma odasına girdik. Halamla Mr. Dick'i orada bulunca öyle şaşırdım ki! Halam bir sürü bavulun üstüne çıkıp oturmuştu. İki kuşu önünde, kedisi de dizindeydi. Bu haliyle dişi bir Robinson Crusoe'ye benziyordu. Çay içiyordu halam. Diğer bavulların arasında duran Mr. Dick ise koskocaman bir uçurtmaya dayanmıştı.

— «Sevgili halacığım!» diye bağırdım. «Ah... Ne beklenmedik bir sürpriz bu. Ne sevindirici bir olay.»

Birbirimizi içtenlikle kucakladık. Mr. Dick'le samimiyetle el sıkıştık. Samimiyetle çay yapmakta olan Mrs. Crupp, «Mr. Copperfull'un sevgili akrabalarını gördüğü zaman yüreğinin ağzına geleceğini biliyordum,» dedi.

Halam, kendisini görünce irkilip gerileyen Peggotty'e, «Merhaba,» dedi. «Nasılsın bakayım?»

— «Peggotty, halamı hatırlıyorsun değil mi?» diye mırıldandım.

Halam, bağırdı. «Allah aşkına, çocuğum, bu kadıncağın Güney Denizlerindeki adalılara özgü o isimle çağırma? Şimdi adın nedir, P.?»

Peggotty, bir reverans yaptı. «Barkis, hanım efendi.»

Halam, «Eh,» dedi. «İşte bu insanca bir ad. Nasılsın, Barkis? İyi olduğunu umarım.»

— «Halacığım,» diye söze karıştım. «İzin ver de kanepeyi buraya çekeyim. Ya da koltuğu. Neden böyle rahatsız rahatsız oturasın?»

Halam, «Teşekkür ederim, Trot,» diye cevap verdi. «Malımın mülkümün üzerinde oturmayı tercih ederim.» Uzun uzun Mrs. Crupp'a baktı sonra. «Sizi beklemek zahmetine sokmayalım, efendim.»

Mrs. Crupp, «Gitmeden önce demliğe biraz daha çay koyayım mı, efendim?» dedi.

Halam, başını salladı. «Hayır, teşekkür ederiz, efendim.»

Mrs. Crupp, «Biraz daha yağ getirmeme izin verir misiniz, efendim?»

Halam, «Hayır, efendim,» diye mırıldandı. «Hiç bir şey istemeyiz.»

Mrs. Crupp ne kadar uysal iyi huylu olduğunu belirtmek için durmadan gülümsüyordu. Ağır ağır yan döndü. Ve usulca odadan çıktı.

Halamı iyi tanıdığım için onun çok önemli bir şeyi düşünmekte olduğunu anlamıştım. Fakat bunu bana zamanı gelince açıklayacaktı. Bunu da biliyordum. Onun için halamın yanına oturarak kuşlara bir şeyler mırıldandım, kediyle oynadım. Elimden geldiğince rahat bir tavır takındım.

Nihayet halam, «Trot,» dedi. «Gitmene gereklilik yok, Barkis! Kendi kendisine güvenen, azimli ve kesin kararlı bir insan oldun mu?»

— «Öyle olduğumu umuyorum, hala.»

Bana ciddi bir tavırla uzun uzun baktı. «O halde, hayatım, bu gece neden malımın mülkümün üzerinde oturmayı tercih ettiğimi sanıyorsun? Bunun sebebi nedir dersin?»

Bunu tahmin etmem imkânsızdı. Bilmiyorum anlamına başımı salladım.

Halam, «Çünkü,» dedi. «Bunlardan başka hiç bir şeyim yok. Ben mahvoldum, hayatım.» Eğer bina ve onunla

birlikte hepimiz nehre yuvarlansaydık, bundan daha fazla sarsılmazdım. Düştüğüm şaşkınlıktan halamın boynuma sarılarak, sadece benim için üzüldüğünü haykırması üzerine kurtuldum. Fakat o bir dakika içerisinde bu hissini yendi. Üzüntüden çok zafer dolu bir yüzle bana baktı.

— «Felâketleri cesaretle karşılamalıyız. Piyesi sonuna kadar öğrenmeliyiz. Şanssızlığımızı unutacak biçimde yaşamalıyız!»

*
**

XXXV

Bunalım

Kafamı toplar toplamaz, Mr. Dick'e Mr. Peggotty'nin kısa bir süre önce boşalttığı yatağın verilmesini teklif ettim. Mr. Dick'in halamın işlerindeki bu ani ve büyük değişikliğin sebeplerini bilip bilmediğini anlamaya çalıştım. Ama onun bir şeyden haberi yoktu. Bunu tahmin etmeliydim tabii. Adamcağız bana sadece şunu anlattı. Halam, «Buraya bak, Dick,» demişti. «Sen sandığım gibi gerçekten bir filozof musun?» Mr. Dick de öyle olduğunu umduğu cevabını vermişti. O zaman halam, «Dick, ben mahvoldum,» diye açıklamıştı. Mr. Dick, «Ah, sahi mi?» demişti. O vakit halam kendisini iyice övmüştü. Ondan sonra kalkıp bana gelmişler, yolda da sandviç yemiş ve şişeden siyah bira içmişlerdi.

Mr. Dick hayatından o kadar memnun ve rahattı ki, burada sinirlenerek ona bu felâketin ıstırap, yokluk ve açlık olduğunu anlattığımı üzülerek açıklıyorum. Fakat sonra adamcağızın renginin uçtuğunu ve bana tanımlanamayacak kadar derin bir ıstırapla baktığını görünce çok pişman oldum. Bu hali benim için acı bir sitem oldu. Onu

tekrar neşelendirmek amacıyla kendisini üzmek için yaptığımdan çok daha fazla uğraşıp çabaladım. Fakat zavallı öylesine korkutmuştum ki,... Bu dehşet Mr. Dick'in kaygısını saklama çabalarından çok daha etkili oldu. Bütün akşam Mr. Dick'in bakışları, sanki Miss Betsey'nin oracıkta gözlerinin önünde zayıfladığını görüyormuş gibi, müthiş bir keder ve endişeyle halamın yüzüne doğru kaydı. Onu ekmek ve peynir parçalarını usulca cebine atarken yakaladım. Adamcağızın iskeletimiz çıktığı zaman bizi bunlarla kendimize getirmek niyetinde olduğu belliydi.

Buna karşılık halam sakindi. O benim karyolamı alacaktı. Ben de kendisini korumak için oturma odasında yatacaktım.

Halam benim kendisi için her gece içtiği o içkiyi hazırladığımı görünce, «Trot'cuğum, yavrum,» dedi. «Şarap istemem, çocuğum. Bira koy.»

— «Fakat burada şarap var, hala.»

Halam, «Onu hastalık hali için saklayalım,» diye cevap verdi. «Ben bira isterim.»

Halam kesin kararını vermişti. Kendim dışarı çıkarak birayı aldım. Mr. Dick'den sokağın köşesinde ayrıldım. Uçurtması sırtında bir ıstırap anıtı gibiydi.

Döndüğüm zaman halam odada bir aşağı bir yukarı dolaşıyordu. Birayı ısıtarak ona içkisini hazırladım. Bu iş bittiği zaman halam da sıcak içkisini içmeye hazırdı. Takkesini giymiş, geceliğinin eteklerini de dizlerine kadar kıvırmıştı.

— «Trot,» dedi. «Ben genellikle yabancı yüzlerden hoşlanmam. Fakat biliyor musun, senin o Barkis hoşuma gitti bayağı.»

— «Bu sözünü duymak beni çok memnun etti,» diye mırıldandım. «Bana yüz İngiliz lirası verseydiler bu kadar sevinmezdim.»

— «Barkis seni çok seviyor, Trot. Zavallı budala, kendi parasının bir kısmını bize vermek için yalvarıp yakardı. Çünkü parası fazlaymış. Ahmağın biri.» Büyük bardağını benim dizime koyarak, «Ah Trot! Trot!» diye bağırdı. «Demek âşık olduğunu sanıyorsun? Öyle mi?»

Kıpkırmızı kesilmiştim. Haykırdım. «Sanmak mı, hala? Ona tapıyorum!»

Halam, «Dora ha?» diye cevap verdi. «O küçücük şeyin pek çekici, büyüleyici olduğunu söylemek istiyorsun, öyle mi?»

— «Sevgili halacığım,» dedim. «Onun nasıl bir kız olduğunu kimse kolay kolay anlayamaz.»

Halam, içini çekti. «Ah! Her halde o gülünç ve aptal bir kız da değil!»

— «Gülünç ve aptal mı, hala?»

Dora'nın gülünç ve aptal olup olmadığını düşünmek bir an olsun aklıma bile gelmemişti.

Halam, «Eh...» dedi. «Ben sadece sordum. Demek 'ziyafet — akşam yemeği — sofra' tarzı bir hayat süreceğini sanıyorsun? Tıpkı güzel iki şekerleme gibi? Öyle mi, Trot?» Bunu bana öyle derin bir şefkat, öyle merhametli bir tavırla sormuştu ki. Yarı üzgün, yarı şakacı bir görünümü vardı. Bu bana bayağı dokundu.

— «Genç ve tecrübesiz olduğumuzu biliyorum, halacığım,» diye cevap verdim. «Ama birbirimizi gerçekten seviyoruz. Eğer Dora'nın başka birine âşık olacağını, beni sevmekten vaz geçeceğini düşünebilseydim, ne yapardım bilmem? Başka birine âşık olacağımı ve Dora'yı sevmekne vaz geçeceğimi... Her halde çıldırırırdım!»

Halam başını sallayarak ciddi bir tavırla gülümsedi. «Ah, Trot! Kör kör, kör!»

Halam sözlerine devam etti. «Aslında bu ikinizin arasındaki çocuksu bir bağ. Ama yine de bu bakımdan ciddi davranmalıyız. Bu duygunun olgunlaşması zamana bağlı.» Aşktan kendinden geçmiş bir gencin içini rahat ettirecek sözler değillerdi bunlar. Fakat sırrımı halamla paylaştığım için memnundum. O bana şefkatle, «İyi geceler,» diledi. Sıcak içkisini alarak yatak odama geçti.

Yattığım zaman ne kadar üzgündüm. Yoksulluğu uzun uzun düşündüm. Dora'ya durumu anlatmak, nişanı bozmak ve ona serbest olduğunu söylemek istiyordum. Şövalyelik bunu gerektirirdi. O uzun sürecek staj döneminde nasıl geçinecektim? Halama yardım etmem için bir

şeyler yapmalıydım. Ama aklıma hiç bir şey de gelmiyordu. Düşecek ve eski ceketler giyecektim. Dora'ya küçük armağanlar veremeyecek, zarif, gösterişli kır atlara binemeyecektim. O gece ne kadar mutsuzdum!

O günlerde Strand civarındaki sokaklardan birinin ucunda eski bir Roma hamamı vardı. Orada sık sık soğuk banyo yapardım. Elimden geldiğince gürültü etmemeye çalışarak giyindim. Peggotty'i halama bakması için apartmanda bırakarak hamama koştum. Soğuk suya tepesi üstü daldım. Sonra da hızlı hızlı yürüyerek Hampteod'e kadar gittim. Bu tedavinin aklımı başıma biraz getireceğini umuyordum. Gerçekten de geldi sanırım. Çünkü çok geçmeden bir karara vardım. İlk önce staj döneminin iptal edilmesini sağlamak, verilen parayı geri almak gerekirdi. Atalacak ilk adım buydu.

Yazıhaneye o kadar erken gittim ki Mr. Spenlow gelmeden yarım saat kadar Commons'un civarında dolaştım.. Mr. Spenlow'un saçları yine dikkatle kıvrılmıştı, yakası da takır takır kolalıydı.

— «Nasılsın, Copperfield,» dedi. «Güzel bir sabah bu.»

— «Gerçekten güzel bir sabah, efendim,» diye cevap verdim. «Siz mahkemeye gitmeden önce biraz konuşabilir miyiz?»

— «Tabii, tabii,» dedi. «Odama gel.»

— «Ne yazık ki halamdan oldukça üzücü bir haber aldım,» diye söze başladım. «Büyük kayıplara uğramış. Daha doğrusu pek az parası kalmış.»

Mr. Spenlow bağırdı. «Beni şaşırtıyorsun, Copperfield!»

Başımı salladım. «Açıkçası halamın durumu o kadar değişti ki, size staj devremin iptal edilip edilmeyeceğini sormak istedim. Tabiî bizim verilen ücretin bir kısmından feragat etmemiz şartıyla...» Bu son anda aklıma gelmişti.

Mr. Spenlow, «Bunu duyduğuma çok üzüldüm, Copperfield,» dedi. «Çok çok üzüldüm. Fakat böyle sebeplerden dolayı stajların iptal edilmesi görülmüş şey değildir.

Bu uygun bir 'emsal' de olamaz. Ama diğer taraftan...»

Onun teklifime razı olacağını düşünerek, «Teşekkür ederim, efendim,» diye mırıldandım. «Çok iyisiniz.»

Mr. Spenlow, «Rica ederim, rica ederim,» dedi. «Ben şunu söyleyecektim. Diğer taraftan eğer ortağım olmasaydı, Mr. Jorkins...»

Ümitlerim bir anda söndü. Ama yeniden çabaladım. «Acaba bu konuyu Mr. Jorkins'e açsam, efendim...»

Mr. Spenlow, cesaretimi kıracak bir tavırla başını salladı. «Mr. Jorkins böyle tuhaf bir teklife cevap verecek tipte bir insan değildir! Onun ne olduğunu biliyorsun!»

Aslında Mr. Jorkins hakkında hiç bir şey bilmediğimden eminim. Sadece adamın geç saatlerde işe gelip erken gittiğini, hiç bir konuda fikri alınmadığını, yukarıda kendisinin kirli karanlık bir delikten farksız bir odası olduğunu ve orada iş yapılmadığını öğrenmiştim.

— «Bu konuyu kendisine açmama bir itirazınız var mı, efendim?» diye sordum.

Mr. Spenlow, «Ne münasebet,» dedi. «Bu meseleden Mr. Jorkins'e sözetmene hiç bir itirazım olamaz. Bunun sana bir faydası olacağını düşünüyorsan, durumu kendisine aç.»

Bu izinden faydalanarak yukarı Mr. Jorkins'in odasına çıktım. Anlaşılan adamcağızı fena halde şaşırttım.

Mr. Jorkins, «Buyurun, Mr. Copperfield,» dedi. «Buyurun.»

İçeri girerek oturdum. Meseleyi ona açtım. Mr. Jorkins öyle sandığım gibi korkunç bir yaratık değildi. İri yarı, altmış yaşlarında, uysal bir adamdı. Sakalı bıyığı da yoktu.

Mr. Jorkins, «Her halde bu konuyu Mr. Spenlow'a açtınız?» diye mırıldandı.

— «Evet,» dedim.

Mr. Jorkins sordu. «Ve o buna itiraz edeceğimi söyledi, öyle değil mi?»

Mr. Spenlow'un bunu imkân dahilinde bulduğunu açıklamak zorunda kaldım.

Mr. Jorkins sinirli sinirli, «Çok üzgünüm, Mr. Copperfield,» diye cevap verdi. «Bu istediğinizi yerine getirmem imkânsız. Açıkçası, fakat benim Bankada randevum var!» Büyük bir telâşla ayağa fırladı.

Ben bütün cesaretimi toplayarak, «Demek bu meseleyi halletmek imkânsız?» diye sordum.

Mr. Jorkins, «Tabiî!» dedi. «Tabii ya! Ben buna itiraz ediyorum, bildiğiniz gibi! Eğer Mr. Spenlow'un itirazı varsa...»

— «O buna itiraz etmiyor, efendim,» dedim.

Mr. Jorkins, sabırsız bir tavırla tekrarladı. «Ah! Şahsen! Sizi temin ederim, Mr. Copperfield. Buna itiraz ediliyor. Ben - benim Bankada randevum var.» Bu sözlerden sonra odadan kaçtı adeta. Ve Commons'a da tekrar ancak üç gün sonra gözükebildi.

Mr. Spenlow gelinceye kadar bekledim. Sonra ona olanları anlattım. Onun amansız Mr. Jorkins'i yumuşatacağını umduğumu ima etmeyi de unutmadım.

Mr. Spenlow, nazik bir gülümsemeyle, «Copperfield,» diye cevap verdi. «Mr. Jorkins'in itirazlarını açıklayış biçimi çok kimseyi kandırır. Hayır, Copperfield!» Başını salladı. «Bana inan! Mr. Jorkins'i etkilemek, onu yumuşatmak imkânsızdır!»

Mr. Spenlow'la Mr. Jorkins'in arasında iyice sersemlemiştim. Fakat bu işe inatçılık ve katılığın karıştığını, halamın bin İngiliz lirasını geriye almamın tamamiyle imkânsız olduğunu gayet iyi anlıyordum. Ümitsiz bir tavırla bürodan çıkarak eve doğru yürümeye başladım.

Kafamı en kötü durumlara alıştırmaya çalışırken tam ayağımın dibinde duran iki tekerlekli bir kira arabasına başımı kaldırıp baktım. Gördüğüm zaman muhakkak sükûnet ve mutluluk duyduğum o yüz bana gülümsüyordu.

Sevinçle, «Agnes!» diye bağırdım. «Ah, sevgili Agnes'ciğim! Sen ha? Seni görmek ne büyük bir zevk!»

O dostça sesiyle, «Gerçekten öyle mi?» diye sordu.

— «Nereye gidiyorsun?»

Halamı görmek için benim apartmana gidiyordu. Hava çok güzel olduğu için arabayı savdım. Birlikte yürüyerek yolumuza devam ettik. Agnes benim için canlı bir 'Ümit' sembolüydü. Bana yalnız olmadığını anlattı. Babası da yanındaydı. Ve Uriah Heep.

— «Onun Mr. Wickfield'in üstünde hala nüfuzu ve etkisi var mı, Agnes?»

Agnes, başını salladı. «Evdeki durum o kadar değişti ki. Artık onlar da bizimle birlikte oturuyorlar.»

— «Onlar mı?» dedim.

— «Mr. Heep ve annesi. Onların evde bulunmalarının en kötü ve zararlı tarafı babama istediğim kadar yaklaşamam... Onu istediğim gibi iyice kollayıp koruyamam... Belki bu sözlerim fazla cüretli ama...»

Halamı yalnız bulduk. O bizi şen bir tavırla karşıladı. Neşesi yerindeydi. Halamın uğradığı kayıptan sözetmeye başladık. Onlara o sabah yapmaya çalıştığım şeyi açıkladım.

Halam, «Bu akılsızca bir hareket, Trot,» dedi. «Ama niyetin iyiymiş. Sen cömert bir çocuksun. Ben seninle övünüyorum, yavrum. Bu kadarı iyi... Şimdi, Trot ve Agnes, Betsey Trotwood'un durumunu açık açık inceleyelim. Durumu anlamaya çalışalım.» Bir an durdu sonra sözlerine devam etti. «Betsey Trotwood'un bazı malı mülkü vardı. Açıkcası o kendisini işine bakan adamdan daha akıllı sanıyordu. O adam ise eskisi gibi değildi. Doğru dürüst çalışamıyordu artık. Babanı kasdediyorum, Agnes. Onun için de Betsey Trotwood parasını kendisi idareye kalkıştı. Parasını tutup yabancı piyasaya yatırdı. Ve sonunda bunun pek kötü bir piyasa olduğu da anlaşıldı. Kadın önce madencilik işinde zarara uğradı. Sonra dalıcılıkta. Sonra tekrar madencilikte. Tam her şeyi düzeltmeye çalışırken bankacılıkta da battı. Bundan ne kadar az söz edilirse, durumu da o kadar çabuk düzeltilebilinir.»

Agnes, «Sevgili Miss Trotwood,» dedi. «Bütün hikâye bu kadar mı?»

Halam, «Bunun yeteceğini umarım, çocuğum,» diye

cevap verdi. «Eğer kaybedilecek daha fazla para olsaydı, Betsey onu da diğerlerinin arkasından kaptırırdı muhakkak. Agnes, şimdi... Sen akılı bir kızsındır. Trot sen de bir çok bakımlardan aklı başında bir insansındır. Ne yapabiliriz? O küçücük ev var... Diyelim ki oradan yılda yetmiş İngiliz lirası alabiliriz. Eh... Bütün servetimiz bu kadar işte!»

Halam, bir süre konuşmadı. «Sonra Dick'i unutmayalım... Onun yılda yüz İngiliz lirası geliri var. Ama bunun da kendisine sarfedilmesi gerek. Trot'la ben bu gelirle nasıl geçinebiliriz? Ne dersin Agnes?»

Agnes, dairemin uzun bir zaman için kiralanmış olup olmadığını sordu.

Halam, «Buradan en aşağı altı ay sonra kurtulabiliriz,» diye mırıldandı. «Yanımda biraz param var. Ben de seninle aynı düşüncedeyim. Bu süre sona erinceye kadar burada otururuz. En iyisi bu. Dick'e de yakında bir yerde yatak odası buluruz.»

Agnes, çekine çekine, «Ben bir şey düşündüm, Trotwood,» dedi. «Eğer vaktin varsa...»

— «Var Agnes. Zamandan bol bir şeyim yok.»

Agnes, sözlerine devam etti. «Sekreterlik etmeye bir itirazın olmayacağını, bunun sana ağır gelemeyeceğini biliyorum. Dr. Strong Londra'ya yerleşti. Onun babama kendisine bir sekreter tavsiye edip edemeyeceğini sorduğunu da biliyorum.»

Ekmek paramı çıkaracaktım. Hem de eski öğretmenimin yanında. Bu fikir beni çok sevindirdi. Agnes'in tavsiyesine uyarak oturdum ve Doktora bir mektup yazdım. Ona amacımı açıklayarak ertesi günü sabah onda kendisini görmeye gideceğimi bildirdim. Sonra bir dakika bile kaybetmeyerek gittim, mektubu kendi elimle postaya verdim.

Geri döndüğüm zaman halamın kuş kafeslerinin pencereye asılmış olduklarını gördüm. Uzun süre küçük evin oturma odasının penceresine asıldıkları gibi. Hattâ o yuvarlak yeşil yelpeza de pervaza takılmıştı. Sanki bütün bunlar kendi kendine usulca olup bitmişti. İşte bu yüzden

bütün bu işleri kimin yapmış olduğunu anladım. Peggotty'nin en basit bir işi bile büyük bir telâşla yaptığını, buna karşılık Agnes'in pek çok şeyi sessizce başardığını düşünürken kapı vuruldu.

Agnes'in rengi uçuverdi. «Babam galiba.»

Kapıyı açtım. İçeriye yalnız Mr. Wickfield değil, Uriah Heep de girdi. Mr. Wickfield'i bir süreden beri görmemiştim. Onun çok değişmiş olacağını düşünmüş, ve kendimi buna da hazırlamıştım. Fakat adamın hali beni çok sarstı.

Bunun sebebi; Mr. Wickfield'in o yakışıklılığını, o eski centilmence tavırlarını kaybetmiş olması değildi. Bu bakımdan adamda bir değişiklik yoktu. Dikkatimi en çok çeken şey Mr. Wickfield'in doğuştan sahip olduğu o üstünlüğünü kaybetmemesine rağmen yine de o sürünen kötülük ve alçaklık sembolü Uriah Heep'in karşısında boyun eğmesiydi.

Mr. Wickfield bu durumun öylesine farkındaydı ki. İçeri girince hareketsiz durarak, başını önüne eğdi.

Halam, «E, Mr. Wickfield!» dedi. Adam başını kaldırarak ona baktı. Halam sözlerine devam etti. «Kızınıza paramı size emniyet edemediğim için neler yaptığımı, bu işi ne kadar mükemmel bir şekilde hallettiğimi anlatıyordum. Bana sorarsanız Agnes, firmanızdakilerin hepsine bedel.»

Uriah Heep, kıpırdanarak, «Alçakgönüllükle bir söz söylememe izin verirseniz,» dedi. «Ben de Miss Betsey Trotwood'la tamamiyle aynı düşüncede olduğumu açıklayayım. Miss Agnes de ortağımız olsaydı pek sevinirdim.»

Halam, «Zaten sen de ortaksın,» dedi. «Bu kadarının da senin için yeterli olduğunu umarım. «E, nasılsın bakalım, Sir?»

Elindeki mavi çantayı sıkıntılı bir tavırla sıkıca tutmakta olan Uriah Heep çok iyi olduğunu söylerek halama teşekkür etti. Onun da iyi olduğunu umduğunu belirtti. Sonra bana dönerek, mırıldandı. «Ya siz Master... ah, Mister demem gerek. Ya siz nasılsınız Mister Copperfield? İyi olduğunuzu umarım.» Benimle el sıkıştı. Benden bir

hayli uzakta durmuş elimi sanki tulumbanın koluymuş gibi aşağı yukarı sallıyordu.

Uriah, dalkavukça bir tavırla, «Bizi nasıl buldunuz, Master Copperfield?» diye sordu. «Ah, Mister Copperfield demem gerek... Bizim firmada yılların fazla etkisi olmuyor. Sadece tevazular yükseliyor...» Sonra aklına yeni gelmiş gibi ekledi. «Bir de güzeller gelişiyor. Miss Agnes'i kasdediyorum.»

Mr. Wickfield, «Uriah Heep,» dedi. «İşlerimizde çok faal, Trotwood.» Adam zorla, tekdüze bir sesle konuşmuştu.

Uriah Heep bir bacağını kaldırdı. «Ah, bu kadar güvenildiğini bilmek... İşte en büyük mükâfat bu.»

Mr. Wickfield, yine aynı ifadesiz sesle, «Uriah Heep'in sayesinde çok rahatladım,» dedi. «Öyle bir ortağım olduğu için omzumdan ağır bir yük kalkmış gibi geliyor bana.»

Agnes, endişeyle bağırdı. «Gidiyor musun, baba? Eve Trotwood ve benimle birlikte dönmez misin? Biraz yürürdük.»

Uriah, «Benim iş konusunda verilmiş bir sözüm var,» dedi. «Fakat firmamızı temsil etmesi için ortağımı burada bırakayım. Miss Agnes, daima sizinim! İyi günler, Master Copperfield. Size de tevazuyla saygılarımı sunarım, Miss Betsey Trotwood.» Bu sözlerden sonra çıkıp gitti. O arada iri elini öperek maske gibi yüzüyle bize yılışık yılışık baktı.

*
**

XXXVI

Heyecan

Ertesi güne yine Roma hamamında soğuk suya dalarak başladım. Sonra Highgate'e doğru yola çıktım. Artık neşesiz ve ümitsiz değildim. Son felâketimizle ilgili bü-

tün düşüncelerim değişmişti. Şimdi halama geçmişte yaptığı iyiliklerin boşa gitmediğini göstermek düşüyordu bana. Bunu da çok çalışarak yapabilirdim.

Doktorun küçük evine yaklaştığım zaman onun yan bahçede dolaştığını gördüm. Getrleri filan hepsi tamamdı. Sanki öğrencilik günlerimden beri daima yürüyordu. Bahçe kapısını açarak peşinden ilerlemek cesaretini gösterdim. Böylece döndüğü zaman benimle karşılaşacaktı. Gerçekten dönerek bana doğru geldi. Bir kaç dakika düşünceli düşünceli beni süzdü. O sırada beni hiç düşünmediği de belliydi. Sonra o şefkatli yüzünde müthiş bir sevinç belirdi. İki elimi birden tuttu.

— «Ah, azizim Copperfield. Tam bir erkek olmuşsun artık! Nasılsın? Seni gördüğüme çok memnun oldum!»

Kendisinin ve Mrs. Strong'un iyi olduklarını umduğumu söyledim.

Doktor, «Ah, evet, evet!» dedi. «Annie çok iyi. Seni görünce de pek sevinecek. Öğrencilerimin içinde en çok seni severdi. Ve, tabii ya! — Mr. Jack Maldon'u hatırlıyor musun, Copperfield?»

— «Çok iyi hatırlıyorum, efendim.»

Doktor, «Tabii ya,» dedi. «Muhakkak. O da çok iyi.»

— «Kendisi İngiltereye mi döndü, efendim?» diye sordum.

Doktor, mırıldandı. «Hindistandan?.. Evet. Mr. Jack Maldon o iklime dayanamadı, yavrum. Mrs. Markleham... Mrs. Markleham'ı unutmadın ya?»

Eski Asker'i unutmak mı? O kadar kısa bir zamanda unutulur muydu o?

Doktor, «Mrs. Markleham, Mr. Maldon konusunda çok öfkeleniyordu. Zavallı. Sonunda genç adamı tekrar İngiltereye getirttik. Kendisine Patent dairesinde küçük bir memuriyet satın aldık. Orasının havası kendisine daha yarıyor.»

Jack Maldon'un karakteri hakkında yeteri kadar fikrim vardı. Onun için de memurluğun iyi para getirdiğini ve yapılacak işlerin de pek az olduğunu düşündüm. Doktor, elini omzuma koymuş, bir aşağı bir yukarı yürüyor-

du. Şefkatli yüzünü de cesaret vermek istermiş gibi bana doğru çevirmişti.

— «Şimdi, sevgili Copperfield,» diye sözlerine devam etti. «Senin şu teklifine gelelim. Bundan daha iyi bir işe giremez misin? Bizimle beraberken çok başarılı olmuş, diğerlerinden üstün olduğunu göstermiştin. Bir çok iyi işe girebilecek durumdasın.»

Kıpkırmızı kesildim. Sonra da isteğimi heyecanla, ısrarla tekrarladım.

Doktor, «Vay vay vay,» diye mırıldandı. «Fakat genç dostum, yılda yetmiş İngiliz lirası ne işe yarar?»

— «Bu bizim gelirimizi iki misline çıkarır, Doktor Strong,» dedim.

Doktor, «Allah Allah!» diye cevap verdi. «Bak hele!»

— «Sevgili öğretmenim, sabahlarımı ve akşamlarımı size verebilirim. Eğer bunların yetmiş liraya değeceğini düşünürseniz, o zaman bana anlatamayacağım kadar büyük bir iyilik yapmış olursunuz.»

Doktor, saf saf, «Allah Allah!» dedi. «Vay vay vay. Daha iyi bir işe girme fırsatı çıkarsa bunu yapacaksın ama değil mi? Bana söz veriyor musun?»

Ona okulda yaptığımız gibi cevap verdim. «Şerefim üzerine söz veriyorum, Sir.»

Doktor, «Öyle olsun,» dedi.

Gururunu okşamaya çalıştım. Ama bunun safca bir şey olduğunu da umuyorum. «Eğer sözlük üzerinde çalışacaksam o zaman mutluluğum yirmi kat artacak, Sir.»

Doktor durdu. Gülerek tekrar omzuma vurdu ve, «Tamam, iyi buldun sevgili genç dostum!» diye bağırdı. «Senin işin o sözlük.»

Başka ne olabilirdi zaten? Doktorun cepleri de kafası gibi dopdoluydu. Kâğıtlar ve düşüncelerle dolup taşıyordu adeta.

Planlarımızı böylece ikimizi de memnun edecek bir biçimde yaptıktan sonra Doktor beni Mrs. Strong'a götürmek için eve soktu. Benim yüzümden kahvaltılarını geri bırakmışlardı. Hep birlikte sofraya oturduk. Tam yerlerimizi aldığımız sırada atlı bir bey bahçe kapısına yaklaş-

tı. Biraz sonra da elinde kamçısıyla kahvaltı odasına girdi. Mr. Jack Maldon'du bu. Hindistan'ın onu hiç değiştirmediğini anladım.

Doktor, «Mr. Jack!» dedi. «Copperfield!»

Mr. Jack Maldon, tembel bir tavırla ve lütfen elimi sıktı.

Doktor, «Kahvaltı ettiniz mi, Mr. Jack?» dedi.

Adam, koltuğa oturarak başını arkaya dayadı. «Ben hemen hemen hiç kahvaltı etmem, Sir. İçimi sıkar bu benim.»

Doktor, «Bu gün bir haber var mı?» diye sordu.

Mr. Maldon, mırıldandı. «Hiç yok, efendim. Bir cinayet hakkında uzun bir yazı vardı, Sir. Ama birileri daima öldürülüyor. Onun için yazıyı okumadım.» Genç kadına döndü. «Annie'nin bu gece operaya gitmekten hoşlanıp hoşlanmayacağını sormaya geldim.»

Genç karısını memnun edecek her şey Doktoru daima sevindirirdi. Kadına baktı. «Gitmelisin, Annie. Gitmelisin.»

Genç kadın, Doktora, «Gitmek istemiyorum,» dedi. «Evde kalmayı tercih edeceğim.»

Sonra kuzenine hiç bakmayarak benimle konuşmaya başladı Annie. Bana Agnes'i, onu görüp göremeyeceğini sordu. O kadar sarsılmış, rahatsız olmuştu ki, kızarmış ekmeğine yağ süren Doktorun bu kadar belirli bir şeyi göremeyecek kadar kör olmadığını düşündüm.

Ama o hiç bir şeyin farkında değildi. Karısına uysal uysal ve neşeyle genç olduğunu, eğlenmesi gerektiğini söyledi. Ayrıca, Annie'nin kendisine en yeni şarkıları söylemesini de istiyordu. Operaya gitmezse bu işi mükemmel bir şekilde nasıl başarabilirdi? İşte böylece Doktor karısı adına operaya gitme işini halletti. Mr. Jack Maldon akşam yemeğinden sonra gelecekti.

Ertesi sabah merak ettiğim için Mrs. Strong'un operaya gidip gitmediğini öğrenmeye çalıştım. Gitmemişti. Fakat öğleden sonra Agnes'i görmeye karar vermiş, Doktoru kendisiyle birlikte gelmeye de kandırmıştı. Doktor

bana pek güzel bir akşam olduğu için kırların arasından yürüyerek eve geldiklerini anlattı.

Artık işim başımdan aşkındı. Sabahleyin beşte kalkıyor, eve gece dokuz - onda dönüyordum. Fakat böyle çok çalışmak bana büyük bir memnunluk veriyordu. Heyecanla, «Kendimi ne kadar yorarsam, Dora'ya o kadar lâyık olurum,» diye düşünüyordum. Dora bir kaç gün sonra Miss Mills'i görmeye gelecekti. Ben de her şeyi ona anlatmayı o zamana bırakmıştım. (Mektuplarımızı Miss Mills gizlice birbirimize yolluyordu.)

Daha fazla bir şeyler yapabilmek için sabırsızlıkla kıvranıyordum. Onun için kalkıp Traddles'i görmeye gittim. Mr. Dick'i de yanıma aldım. Çünkü adam yapacak faydalı bir şey bulamadığı için endişeleniyor, huysuzlaşıyordu. Bu yüzden neşesi kaçmış, iştahı da kapanmıştı. Bu durumda «Anıt»ı tamamlama işini hiç başaramayacağını düşünüyordu. Eser üzerinde ne kadar sıkı çalışırsa, Kral Birinci Charles'ın uğursuz kafası da işe o kadar sık karışıyordu. Onu çok faydalı olduğuna inandırmadığımız ya da gerçekten faydalı bir şekilde çalışmasını sağlamadığımız takdirde hastalığının iyice artacağını anlamış ve endişelenmiştim. Bu yüzden de Traddles'a bu konuda bize yardım edip edemeyeceğini sormaya karar vermiştim.

Traddles, hokka takımıyla kâğıtlarının üzerine eğilmiş, çalışıp duruyordu. Bizi samimiyetle karşıladı ve bir iki dakika içerisinde Mr. Dick'le dost oldu.

Traddles'ın fikrini alacağım ilk konu şuydu: bir çok alanlarda başarı kazanmış olan kimselerin hayata ilk atıldıkları zaman Parlamentodaki müzakerelerinin zabıtlarını tutarak geçindiklerini duymuştum. Kendimi bu işe nasıl hazırlayabileceğimi öğrenmek istiyordum. Traddles bana steno'nun esrarını çözmenin zorluk bakımından altı dili birden öğrenmeye eşit olduğunu söyledi. Tabii arkadaşım böylece bu meselenin halledildiğini sanıyordu. Fakat ben, «O halde yarın başlarım,» dedim.

Traddles, hayretle bana baktı. Bunda da haklıydı.

— «Bir kitap alırım,» diye ekledim. «Commons da

buna çalışırım. Orada fazla işim yok. Traddles, sevgili dostum, stenoyu öğreneceğim.»

Traddles, gözlerini iri iri açtı. «Allah Allah! Senin bu kadar azimli bir insan olduğundan hiç haberim yoktu, Copperfield.»

Haberi nasıl olacaktı? Bu benim için de yepyeni bir şeydi. Bu konuyu kapatarak, Mr. Dick meselesini açtım.

Mr. Dick, heves ve üzüntüyle, «Mr. Traddles,» dedi. «Anlayacağınız çalışabilsem... Davul çalsam, bir şeyleri öttürsem...»

Traddles kendisine bütün dünyayı da verseler bu sözlere gülmezdi. Sakin sakin, «Fakat yazınız çok güzelmiş, efendim,» diye cevap verdi. «Sen bana öyle söylemedin mi, Copperfield?»

— «Yazısı fevkalâdedir,» dedim. Gerçekten de öyleydi.

Traddles, «Yazıları kopye edemez misiniz acaba, Sir?» diye sordu.

Başımı salladım. Mr. Dick de kafasını sallayarak içini çekti. Sonra, «Kendisine 'Anıtı' anlat,» dedi.

Traddles'a Kral Birinci Charles'ın Mr. Dick'in eserine girmesini engellemekte zorluklarla karşılaşıldığını açıkladım.

Traddles, «Ama sözettiğim bu yazılar,» diye cevap verdi. «Zaten çoktan yazılıp bitirilmiş. Bu durumu değiştirmez mi?»

Bu bizim yeniden ümide kapılmamıza sebep oldu. Traddles'la bir plan yaparak Mr. Dick'i ertesi gün çalıştırmaya başladık. Ve bu büyük bir zafer ve başarı oldu.

Pencerenin önündeki bir masaya Traddles'ın Mr. Dick için temin ettiği işleri koyduk. Adamcağız kanuni bir belgenin kopyelerini çıkaracaktı. Ondan kaç kopye istendiğini şimdi unuttum. Diğer bir masaya ise henüz bitmemiş olan 'Anıtı' yerleştirdik. Mr. Dick'e önündeki kâğıtta yazılı olanları aynen kopye etmesini söyledik. Kral Birinci Charles'tan kısa olarak bile sözetme arzu-

suna kapıldığı, bunu gerekli bulduğu zaman ise çabucak 'Anıt'a koşmasını tavsiye ettik. Halam daha sonra bize Mr. Dick'in önce orkestrada davul çalan bir adamdan farksız olduğunu anlattı. Dikkatini bazan kâğıda, bazan 'Anıt'a veriyordu. Fakat kopye gözlerinin önünde, belirli bir haldeydi. Onun için de Mr. Dick kısa bir süre sonra düzenli bir çalışmaya girdi. 'Anıt'ın yazılması işini daha uygun bir zamana bırakmıştı. Anlayacağınız Mr. Dick ertesi Cumartesi gecesine kadar on şilin dokuz pens kazandı. Onun servetini altı penslikler haline sokmak için çevredeki bütün dükkânlara gidişini, paraları tepsiye kalp şeklinde dizerek halama götürüşünü hiç bir zaman unutmayacağım.

Mr. Dick, «Artık aç kalmayacağız, Trotwood,» dedi. «Ben halanıza bakacağım. Sir!» Ve sonra on parmağını, sanki bunlar on ayrı bankaymış gibi, havada salladı.

Bilmiyorum kim daha fazla seviniyordu? Traddles mi, yoksa ben mi? Arkadaşım, birdenbire cebinden bir mektup çıkararak bana uzatırken, «Bu olay bana Mr. Micawber'ı gerçekten unutturdu,» diye mırıldandı.

Mektupta şunlar yazılıydı :

«Sevgili Copperfield,

Her halde elime bir fırsat geçtiği haberini almaya hazırlıklısın. *Hazırlıksız* olduğunu pek sanmıyorum.

Bilgince bir meslekle yakından ilgili olarak taşradaki kasabalardan birine yerleşmek üzereyim.

Bu modern Babil'e, 'Elveda,' derken Mrs. Micawber da, ben de hayatımızın mihrabına zincirlenmiş bir kişiden de ayrılacağımızı kendi kendimizden saklayamıyoruz. Eğer, bu ayrılış akşamı, ortak dostumuz Traddles'ın eşliğinde şimdiki hanemize şeref verirseniz büyük bir lûtufta bulunmuş olursunuz.

Daima sizin.
WİLKİNS MİCAWBER»

Traddles'dan kasdedilenin ilerleyen bu akşam olduğunu öğrendim. Onunla Mr. Micawber'in Mr. Mortimer adıyla kaldığı pansiyona gittik.

Buradaki eşyalar o kadar basit ve azdı ki, artık sekiz

dokuz yaşına basmış olan ikizlerin oturma odasındaki tersine çevrilmiş bir karyolada yattıklarını gördüm. Mr. Micawber lavabodaki su ibriğinin içine kendisini meşhur eden o hoş içkiden doldurmuştu.

Mr. Micawber, «Sevgili Copperfield,» dedi. «Sen ve Mr. Traddles bizi göçebeliğin eşiğinde buluyorsunuz. Bu duruma özgü ufak tefek rahatsızlık verici şeyleri hoş görürsünüz artık.»

Mrs. Micawber'i, yaklaşan değişiklik dolayısıyla kutladım.

Mrs. Micawber, «Sevgili Mr. Copperfield,» dedi. «Bütün işlerimize karşı dostça bir ilgi gösterdiğinizden çok eminim. Ailem belki bunun bir sürgün olduğunu düşünebilir. Ben bir eş, bir anneyim. Ve Mr. Micawber'i hiç bir zaman terketmeyeceğim.»

Mr. Micawber, biraz da sabırsızca bir tavırla, «Hayatım,» diye mırıldandı. «Senden böyle bir şey beklediklerinden haberim yoktu.»

Mrs. Micawber, başını salladı. «İnsanın kendisini bir Katedral şehrine hapsetmesi bir fedakârlık sayılabilir. Fakat eğer bu benim için bir fedakârlıksa, o zaman bu Mr. Micawber gibi yetenekli bir insan için daha da büyük bir fedakârlık sayılır. Öyle değil mi, Mr. Copperfield?»

— «Ah!» diye bağırdım. «Siz bir Katedral şehrine mi gidiyordunuz?»

Mr. Micawber, «Canterbury'e gidiyoruz,» diye cevap verdi. «Aziz dostum, Copperfield, açıkcası arkadaşımız Heep'le anlaşmış, kendisine kesin söz vermiş bulunuyorum. Kendisine —özel kâtibi olarak— yardım ve hizmet edeceğim.»

Mr. Micawber'e bakakaldım. Bu hayretim onu pek eğlendirdi. Sonra da, «Sana şunu da söyleyeyim,» diye ilâve etti. «Bu sonucu almamıza Mrs. Micawber'in ihtiyatlı tavsiyeleri sebep oldu. Bir ilân aracılığıyla topluma meydan okudum. Buna, dostum Heep cevap verdi. Birbirimizi görünce tanıdık. Değerimizi anladık. Dostum Heep kesin ücreti kararlaştırırken pek yüksek bir sayı üzerin-

de durmadı. Fakat çok şeyin hizmet ve yardımlarımın değerine bağlı olduğunu açıkladı. Ben de o hizmetlerin değerine güveniyorum.»

Kadehlerimiz son defa punçla doldurulduğu zaman Traddles'a dönerek ona dostlarımızın sağlık, mutluluk ve yeni işlerinde başarıları şerefine içmeden oradan ayrılamayacağımızı hatırlattım.

Mr. Micawber, ayağa kalkarak baş parmaklarını yeleğinin ceplerine soktu. «Sevgili Copperfield ve çok değerli dostum Traddles izin verirlerse onlara Mrs. Micawber, kendim ve evlâtlarım adına hararetle teşekkür etmek isterim.» Sonra da büyük bir ciddilikle ekledi. «Yapmam gereken bir şey daha var. Dostum Mr. Thomas Traddles, iki ayrı zamanda yerinde bir deyimle senetlerime kefil oldu. Bu minnet borcunun parayla ilgili kısmını halletmeden, bu görevimi yerine getirmeden bu başşehirden ayrılırsam, bu benim için taşınması zor bir yük olur. İşte bu yüzden dostum Mr. Traddles'dan kırk bir, on, onbir buçuk karşılığı şu borç senedini almasını rica edeceğim.»

Bu girişten sonra Mr. Micawber senedi Traddles'ın eline sıkıştırdı. Mr. Micawber'in bunu ona olan borcunu ödemekle bir tuttuğundan, Traddles'ın ise ancak düşünecek zaman bulduğu zaman aradaki farkı anlayabildiğinden eminim.

*
**

XXXVII

Biraz soğuk su

Bu yeni hayatım bir haftadan daha uzun sürdü. Bu bunalımın gerektirdiği kararları uygularken her zamankinden daha güçlüydüm.

Küçük Dora'nın henüz benim o ümitsizce kesinli-

ğimden haberi yoktu. Fakat bir Cumartesi günü daha geldi. Dora akşam üzeri Miss Mills'de olacaktı. Ben de oraya çaya gidecektim.

O zamana kadar Buckingham sokağına iyice yerleşmiştik artık. Mr. Dick ise büyük bir mutluluk içerisinde yazıları kopyeye devam ediyordu.

Düzenli ve işbilir bir kadın olan halam evimizde öyle çok ufak değişiklikler ve düzeltmeler yaptı ki, bana sanki yoksullaşmamış fakat daha zenginleşmişim gibi geldi.

Peggotty bu çalışmalara katılmasına izin verildiği için kendisine büyük bir lûtufta bulunulmuş olduğunu düşünüyordu. Fakat artık onun da kendi evine dönmesi zamanı gelmişti. (Miss Mills'in evinde çay içeceğim o Cumartesi gününden sözediyorum.) Yarmouth'a gitmek zorundaydı dadım.

Halam, «Güle güle Barkis,» dedi. «Kendine iyi bak. Doğrusu seni kaybettiğim için üzüleceğim hiç aklıma gelmezdi.»

Peggotty'i araba durağına götürerek, onun yola çıkışını seyrettim. Dadım ayrılırken ağladı ve Ham'in yaptığı gibi ağabeysini benim dostluğuma teslim ettiğini söyledi. Mr. Peggotty'nin o güneşli günde çıkıp gittiğinden beri kendisinden bir haber alamamıştık.

Peggotty, «Şimdi, benim biricik, sevgili Davy'ciğim,» dedi. «Eğer harcamak için para istersen, ya da iş kurmak için yardıma ihtiyacın olursa bana haber ver. Sana bunu borç vermek için izin istemeye ahmak benden başka kimin hakkı var?»

Sesini alçaltarak, «Ve hayatım,» diye fısıldadı. «O güzel küçük meleğe söyle. O oğlumla evlenmeden önce gelip evinizi güzel bir hale sokacağım. Tabii sen izin verirsen!»

Ona evime kendisinden başka kimsenin dokunmayacağını söyledim. Bu Peggotty'i o kadar sevindirdi ki, yola neşeyle çıktı.

O akşam belirli saatte Mr. Mills'in evine gittim. Dora beni karşılamak için salonun kapısına geldi. Jip telâşla dışarı fırladı. Hırlayarak yerlerde yuvarlandı. Üçümüz birden içeri girdik. Kimse bizden daha mutlu ve sevgi

dolu olamazdı. Fakat çok geçmeden mutluluğumuzu kederle gölgelendirdim. Aslında böyle yapmayı istemiyordum. Fakat aklım bu meseleye öylesine takılmıştı ki, hiç bir giriş yapmadan, Dora'yı hazırlamadan kıza bir yoksulu sevip sevemeyeceğini sordum.

Küçük, güzel, şaşkın Dora'm! Kafasında bu kelime bir çift kol değneği, tahta bir bacak ya da buna benzer bir şeye bağlıydı. Onun için de bana pek hoş bir hayretle baktı.

— «Bana böyle saçma bir soruyu nasıl sorabiliyorsun?»

— «Dora, biricik sevgilim,» dedim. «Ben yoksulum.»

Dora, buklelerini sallayarak, bağırdı. «Gülünç olmakta ısrar edersen seni Jip'e ısırtırım. Söylemedi deme.»

Fakat yüzümde o kadar ciddi bir ifade vardı ki Dora ağlamaya başladı. Dehşe verici bir şeydi bu. Kanepenin önünde diz üstü çökerek onu okşadım. Kalbimi parça parça ettiğini söyleyerek böyle yapmaması için yalvardım. Fakat zavallı küçük Dora bir süre sadece, «Allahım... Allahım...» diye inlemekten başka bir şey yapmadı. Ve, —ah— o kadar da korkmuştu ki.

Sonunda Dora'yı yüzüme baktırabildim. Sonra ona kendisini ne kadar çok sevdiğimi söyledim. Delicesine âşıktım ona. Fakat artık yoksuldum. Ona bu nişanı bozma hakkını tanımalıydım. En doğrusunun bu olacağını düşünüyordum. Ayrıca ancak âşıkların bildiği bir cesaretle çalışmaya başlamıştım. Çalışarak kazanılan bir ekmek kabuğu, miras olarak kalan ziyafet yemeklerinden çok daha lezzetliydi. Buna benzer daha bir çok şeyler anlattım.

Sonra kendimden geçerek, «Kalbin hâlâ benim mi, sevgili Dora?» diye sordum.

Dora, bağırdı. «Ah, evet! Ah, evet, tamamiyle senin o! Oh, yoksulluktan, çok çalışmaktan sözetme! Sakın sakın, ah!»

— «Benim sevgili biricik aşkım,» dedim. «Çalışarak kazanılan ekmek kabuğu...»

Dora, inledi. «Ah, evet. Ama ben artık ekmeklerden sözedilmesini, bu konuyu dinlemeyi istemiyorum. Ve Jip'in de her gün saat on ikide koyun pirzolası yemesi gerekli. Yoksa zavallıcık ölür.»

Büyülendim adeta. Dora'ya sevgiyle Jip'in koyun pirzolasını alıştığı düzenle yemesi gerektiğini söyledim. Ona sözlerle bir tablo çizdim. Yoksul yuvamız... Halam yukarki kattaki odasında oturuyor...

Şefkatle, «Şimdiki sözlerim dehşet verici değil sanırım, Dora,» dedim.

Dora, «Ah, hayır hayır!» diye bağırdı. «Fakat halanın odasından pek çıkmayacağını umarım! Onun herkesi azarlayan ihtiyarlardan olmadığını ümit ediyorum!»

Dora'yı her zamankinden daha fazla sevebilirdim, o anda kendisine karşı böyle bir duygu da besliyordum. Fakat bana, kız biraz idaresiz ve hesapsız gibi gelmişti. Bu yeni parlayan ateşimi biraz sönükleştirdi. Özellikle bunu Dora'ya anlatamadığım için... O kendine gelince, ciddi bir tavır takındım. Dora kucağında yatan Jip'in kulaklarını kıvırıp duruyordu.

— «Bir tanem. Bir şey söyleyebilir miyim?»

Dora, beni yumuşatmaya çalıştı. «Ah, yalvarırım. Öyle hesaplı olma. Çünkü bu beni çok korkutuyor.»

— «Sevgilim, azim ve karakter gücü daha kötü şeylere dayanmamızı sağlayacak.»

Dora, buklelerini salladı. «Ama benim hiç gücüm yok! Var mı sen söyle Jip'ciğim? Ah, haydi Jip'i öp ve daha tatlı, daha uysal ol.»

Dora Jip'i bana doğru kaldırdığı için köpeği öpmemezlik edemezdim. Dora'nın emrettiği gibi yaptım. Daha sonra bu hareketimin mükâfatını da gördüm. Dora beni büyüleyerek karakterimin o ciddi tarafının etkisinden kurtardı. Bilmiyorum ne kadar sürdü bu?

Tekrar bu konuya döndüm. «Fakat, Dora, sevgilim, zaman zaman yoksul bir adamla nişanlı olduğunu düşünmelisin. Tabii, üzüntü ve kederle değil!»

Dora, bağırdı. «Söyleme! Söyleme! Yalvarırım söy-

leme! Bu o kadar feci ki!»

Ben neşeyle, «Hiç de değil, ruhum,» dedim. «Zaman zaman bunu düşünür ve bazı basit şeyleri öğrenmeye çalışırsan... Meselâ hesap...»

Zavallı küçük Dora bu tavsiyeyi yarı hıçkırık, yarı feryada benzeyen bir çığlıkla karşıladı.

Ben, «Sonradan bunun bize çok faydası dokunur,» diye devam ettim. «Ve sana yollayacağım küçük Yemek Kitabı'nı okuyacağına söz verirsen ikimiz için de pek fevkalâde bir şey olur bu. Çünkü, Dora'm, artık hayat yolumuz kayalık ve çetin... Savaşa savaşa ilerleyebiliriz.»

Heyecanla konuşup duruyordum ama buna hiç gereklilik yoktu. Yine yapacağımı yapmıştım. Bu sefer Dora'nın ölümüne sebep olduğumu sandım. Kızın yüzüne su serptim. Ona beni affetmesi için yalvardım. Yapılabilecek her türlü çılgınlığı yaptım. İyice sersemlemiş, şaşırmıştım. Bu sözler halimi anlatmağa da yeterli değil. Neyseki o sırada Miss Mills odaya girdi.

Genç kız, «Kim yaptı bunu?» diye bağırdı.

— «Ben, Miss Mills!» diye cevap verdim. «Ben yaptım!» Yüzümü kanepenin yastıklarına gömdüm.

Miss Mills önce kavga etmiş olduğumuzu sandı. Fakat sonra kendisine bir kaç kelimeyle meselenin ne olduğunu anlattım. Kız Dora'yı teselli ederek, bizi barıştırdı. Hepimiz iyice sakinleştik. Dora gözlerini gül suyuyla yıkamak için yukarı çıktı. Miss Mills de çıngırağı çalarak çay istedi. Ben de o arada kıza kendisini hayatımın sonuna kadar en yakın arkadaşım olarak sayacağımı söyledim.

Sonra da Miss Mills'e hesap, ev idaresi ve Yemek Kitabı'yla ilgili tekliflerimin uygulanabilinecek şeyler olup olmadıklarını sordum.

Miss Mills bir süre düşündükten sonra, «Mr. Copperfield,» diye cevap verdi. «Sizinle açık konuşacağım. Hayır. Bu teklif bizim Dora'ya uygun bir şey değil. Bizim sevgili Dora'mız ışık, hava ve neşeden meydana gelmiş bir şeydir. Şunu da itiraf edeyim; eğer bu yapılabilseydi iyi bir şey olurdu belki ama...»

Bu son itiraftan cesaret bularak Yemek Kitabı işini üstüne almasını rica ettim kendisinden. Belki Dora'yı korkutmadan kitabı ona usulca kabul ettirebilirdi. Diğer iyiliklerinden sonra bunu da yapar mıydı benim için? Miss Mills bu görevi kabul etti ama pek de ümitli değildi.

Dora, yanımıza geldi. O kadar güzel, ufacık tefecik bir şeydi ki öyle basit şeylerle rahatsız edilmesinin doğru olmayacağını da düşündüm. Sonra beni çok seviyordu. Öyle de çekici ve büyüleyici bir insandı ki. Onu korkutup ağlattığımı hatırlayınca kendimi Peri kızının kameriyesine girmiş bir canavar sandım.

Çaydan sonra gitar çalındı. Dora yine her hangi bir sebepten dolayı dansetmekten vazgeçmenin ne kadar imkânsız olduğunu anlatan o eski Fransız şarkılarını söyledi. Ta ra la, La ra la... Sonunda kendimi eskisinden daha da korkunç bir canavar gibi görmeye başladım.

Evet, onu seviyordum. Sevmeye de devam ettim. Tamamiyle, bütün kalbimle seviyordum. Fakat çok çalışıyordum. Ve zaman zaman oturup Dora'yı o akşam nasıl korkuttuğumu düşünüyordum. Sonunda saçlarımın iyice ağarmağa başladıklarını sanar oldum.

*
**

XXXVIII

Bir ortaklığın bozuluşu

Parlamento müzakereleriyle ilgili kararımdan vazgeçmek niyetinde değildim. Stenografi denilen asil sanat ve esrarla ilgili, çok tanınan bir kitap aldım ve hemen bir şaşkınlık denizine dalıverdim. Bir kaç hafta içerisinde neredeyse çıldıracaktım? Noktalar ve dairelerle ilgili değişiklikler, sinek bacaklarına benzeyen işaretler, yanlış bir yere konmuş olan bir eğimin müthiş etkileri... Bunlar sa-

dece gündüz uyanıkken beni rahatsız etmekle kalmadılar, gece rüyalarımda da karşıma dikildiler. Kör gibi el yordamıyla bu güçlüklerin arasından geçtikten sonra bu defa karşımda 'Keyfî harfler' denilen bir dehşetler dizisi çıktı. Bu alçakları kafama iyice yerleştirdikten sonra o arada diğer her şeyi hafızamdan atıvermiş olduğumu farkettim. Sonra yeniden başladım ve diğerlerini unuttum. Tam bir kısmını öğrenirken, öbür taraflar kafamdan çıktı. Kısacası eziyetten farksızdı bu.

Eğer Dora olmasaydı bu işi gerçekten bir işkence sayacaktım. Fakat o fırtınanın sürüklediği gemimin ıstralyası ve demirliydi. Öyle bir gayretle ilerledim ki üç dört ay sonra Commons'daki en usta konuşmacımızla denemeler yapacak hale geldim. O usta konuşmacının ahmak kalemimin sanki bir kriz geçiriyormuş gibi kâğıdın üzerinde oradan oraya sendeleyerek koşmasına sebep oluşunu hiç unutabilir miyim?

Böyle olmayacaktı. Belliydi bu. Fikrini almak için Traddles'a baş vurdum. Arkadaşım bana zayıf gücüme uygun bir hızla yazı dikte etmek teklifinde bulundu. Bu dostça yardım teklifini derin bir minnetle kabul ettim. Uzun bir süre hemen her gece Doktor'dan eve döndüğüm zaman arkadaşımla Özel Parlamento toplantıları yaptık adeta.

Her hangi bir yerde öyle bir Parlamentoyu görmek isterdim! Halamla Mr. Dick duruma göre kâh Hükümet, kâh Muhalefet oluyordu. Traddles ise kükreyerek onlara şaşılacak küfürler savuruyordu. Halam zaman zaman onun sözünü keserek, «Bravo!» diye bağırıyordu. Veya «Ah!» veya, «Hayır!» diye. Tam anlamıyle bir taşra centilmeni olan Mr. Dick bunu bir işaret kabul ederek aynı kelimeyi avaz avaz haykırıyordu.

Bu kadar mükemmel pratik yaptığım için sonunda Traddles'ın hızına uyabilmeye başladım. Eğer tuttuğum notları okuyabilseydim, büyük bir zafer hissi de duyacaktım. Ama yaptığım işaretleri okumaya gelince durum değişiyordu... Eğer bir sürü dizi dizi çay sandığının üze-

rindeki Çince yazıları kopye etmiş olsaydım netice yine aynı olurdu.

Tekrar baştan başlamaktan başka çare yoktu. Çok zordu bu. Ama başa döndüm. Ve bir sümüklüböcek hızıyla aynı sıkıcı alanda zorlukla fakat metodik bir şekilde ilerlemeye başladım. Bu uçucu işaretlerle nerede karşılaşırsam karşılaşayım onları tanımam gerekti. Bunun için ümitsizce çabalayıp duruyordum... Hem yazıhaneye, hem de Doktor'un evine tam zamanında gidiyordum. Çok çalışıyordum hakikaten. Halkın dediği gibi 'Bostan beygirinden' farkım yoktu.

Bir gün her zamanki gibi Commons'a gittiğim zaman Mr. Spenlow'un kapıda durduğunu gördüm. Son derecede ciddî bir hali vardı. Selâmıma, «Günaydın,» diye cevap vereceği yerde benden kendisiyle birlikte ilerideki belirli bir kahvehaneye gitmemi istedi. Bu emri yerine getirdim tabii. Fena halde sıkılmıştım. Kafam kaygıyla adamın sevgili Dora'mla ilgili durumu keşfettiğini fısıldıyordu bana.

Eğer kahveye giderken bunu keşfetmeseydim, Mr. Spenlow'un ardısıra çıktığım yukarı kattaki bir odada Miss Murdstone'la karşılaştığım zaman durumu hemen anlardım muhakkak ki.

Miss Murdstone bana buz gibi tırnaklarını uzattıktan sonra ciddi bir tavırla dimdik oturdu. Mr. Spenlow kapıyı kapayarak, bana bir iskemleye yerleşmemi işaret etti. Kendisi de şöminenin önündeki küçük halının ortasında durdu.

Mr. Spenlow, «Çantanızdaki şeyi Mr. Copperfield'e göstermek lûtfunda bulunun, Miss Murdstone,» dedi.

Miss Murdstone, çantasını açarak, Dora'ya yazdığım son mektubu çıkardı. Bol bol sevgi ve bağlılık sözleriyle doluydu bu.

Mr. Spenlow, «Yanılmıyorsam bu sizin el yazınız, Mr. Copperfield?» diye mırıldandı.

Bütün vücuduma ateş basmıştı. Kulağıma gelen ses de benimkine hiç benzemiyordu. «Evet, öyle, efendim.»

Miss Murdstone çantasından dünyanın en sevgili mavi

kurdelesiyle bağlanmış bir deste mektubu çıkarırken, Mr. Spenlow, «Yanılmıyorsam,» dedi. «O mektupları da yazan sizsiniz.»

Müthiş bir kederle kâğıtları kadından aldım. Mektupların başlarında, «Sevgilim, benim Dora'm,» «Çok sevgili biricik meleğim,» «Ölünceye kadar seveceğim Dora'cığım,» gibi sözler vardı. Bunlara bakarken kıpkırmızı kesilerek başımı önüme eğdim.

— «Miss Murdstone, lütfen devam edin.»

Bu uysal ve şefkatli yaratık bir an düşünceli gözlerle halıya baktıktan sonra aşağıdaki söylevi verdi.

— «Bir süreden beri David Copperfield'le ilgili olarak Miss Spenlow'dan şüpheleniyordum. Fakat dün geceye kadar bir delil bulamadım. Bana Miss Spenlow arkadaşı Miss Mills'den pek fazla mektup alıyormuş gibi geliyordu. Ama buna karışmak da bana düşmezdi.» Miss Murdstone bir an durdu, sonra sözlerine devam etti. «Dün akşam çaydan sonra küçük köpeğin bir şeyi dişlemeye çalıştığını farkettim. Miss Spenlow'a, 'Dora!' dedim. 'Köpeğin ağzındaki nedir? Kâğıda benziyor bu.' Miss Spenlow birdenbire bağırarak köpeğe doğru koştu. Ben onu engelleyerek, 'Dora, hayatım,' dedim. 'Bu işi bana bırakmalısın.'»

Ah, Jip, alçak ispanyel! Demek bu mutsuzluğun sebebi sendin?

Miss Murdstone, «Miss Spenlow beni öpücükler, dikiş kutuları ve ufak süs eşyalarıyla kandırmaya çalıştı,» dedi. «Bir rüşvetti bunlar. Bunun üzerinde duracak değilim tabi. Küçük köpek kanepenin altına kaçtı. Onu ocak şişlerinin yardımıyla ve büyük bir güçlükle oradan çıkardım. Mektup hâlâ ağzındaydı. Bunu almaya kalkınca dişlerini iyice sıktı. İnatla mektubu bırakmıyordu. Hatta vesikayı tuttuğum gibi kendisini havaya kaldırmama bile boyun eğdi. Sonunda kâğıdı elime geçirdim. Bunu okuduktan sonra Miss Spenlow'u sıkıştırarak, kendisinde daha böyle bir çok mektup olduğunu söyledim. Onu bu şekilde suçladım. Sonunda da ondan şimdi David Copperfield'in elinde olan o desteyi aldım.»

Mr. Spenlow, bana döndü. «Miss Murdstone'un anlattıklarını dinlediniz. Size rica ediyorum, Mr. Copperfield. Buna karşılık söylemek istediğiniz bir şey var mı?»

Gözlerimin önünde bir sahne belirmişti. Bütün kalbimle üzerine titrediğim hazinem, o küçük güzel kız bütün gece sabaha kadar hıçkırıp ağlamıştı. Hem de benim için. Korkarım bu takınmaya çalıştığım o ağırbaşlı tavrı iyice etkiledi. Bir iki dakika tiredim durdum. Ama bunu belli etmemek için de elimden geleni yapıyordum.

Sonunda, «Söyleyebileceğim hiç bir şey yok, efendim,» diye cevap verdim. «Sadece bu meselede bütün kabahat bende.»

Mr. Spenlow, şöminenin önündeki halıda bir aşağı bir yukarı yürümeye başladı. «Kabahatiniz büyük, çok büyük, Sir. Size yakışmayan, sinsice bir hareket yaptınız.»

Mırıldandım. «Bunu ben de hissediyorum, Sir. Bundan emin olabilirsiniz. Fakat daha önce böyle düşünmüyordum. Miss Spenlow'u o kadar çok seviyorum ki...»

Mr. Spenlow, morardı. «Püf! Saçma! Rica ederim yüzüme karşı kızımı sevdiğinizi söylemeyin, Mr. Copperfield.»

— «Eğer bunu söyleyemezsem, kendimi nasıl savunurum, Sir?» diye cevap verdim. «Yaptığım hareketi nasıl temize çıkarabilirim?»

— «Bunu söylerseniz, hareketinizi temize çıkarabilir misiniz, efendim?» Mr. Spenlow, halının ortasında birdenbire durakladı. «Kızımın toplumdaki mevkiini hiç düşündünüz mü? Bu meselede her hangi bir şeyi düşündüğünüz oldu mu?»

— «Korkarım pek fazla bir şey düşünemedim, efendim,» diye mırıldandım. «Fakat kendi durumumu ve mevkiimi düşündüm. Size o meseleyi açtığım zaman Dora'yla nişanlanmıştık ve...»

Mr. Spenlow, bir elini hiddetle diğerine vurdu. «RİCA ederim! Lütfen bana NİŞANLANMALARdan sözetmeyin, Mr. Copperfield!»

Ben tekrar başladım. «Size durumumun değiştiğini açıkladığım zaman o gizlilik başlamıştı. Miss Spenlow'u

sürüklediğim için çok üzüldüğüm o gizlilik. Artık durumum değişmişti, bunu düzeltebilmek için bütün gücümle uğraştım. Zamanla durumumun iyice düzeleceğinden de eminim. Bana zaman verir misiniz? Belirli bir süre. İkimiz de henüz çok genciz, efendim...»

Mr. Spenlow, kaşlarını iyice çatarak sözümü kesti. «Haklısınız. İkiniz de henüz çok gençsiniz gerçekten. Artık bu saçmalığı sona erdirelim. O mektupları alıp götürün. Ateşe atıp yakın. Miss Spenlow'un size yazdığı mektupları da bana verin. Ben de onları yakacağım. Bundan sonra geçmişten bir daha bahsetmeyiz. Anlaştık sanırım.»

Hayır buna razı olamazdım. Çok üzgündüm. Ama kararım da kesindi.

Mr. Spenlow, «Pek ala, Mr. Copperfield,» dedi. «O halde ben de kızımın üzerindeki etkimden faydalanmaya çalışırım.»

Bu sözleri bir sessizlik izleyince ben de usulca kapıya doğru gittim.

Mr. Spenlow, o zaman, «Mal mülk bakımından pek de yoksul sayılmayacağımın her halde farkındasınız, Mr. Copperfield,» dedi. «En yakın ve en sevgili akrabamın da kızım olduğunu biliyorsunuz.»

Ona telâşla istemeyerek yaptığım hata yüzünden benim sadece menfaatini düşünen bir insan olduğumu sanmasını istemediğim cevabını verdim.

Mr. Spenlow, mırıldandı. «Bunu kasdetmiyordum. Bu konuya o açıdan bakmıyorum. Hayır. Ben sadece çocuğuma bırakacak malım mülküm olduğunu bildiğinizi sandığımı söylüyorum.»

Öyle olduğunu tahmin ediyordum.

Mr. Spenlow, «Commons da vasiyet işleri bakımından ihmalcilikte bulunmuş kimseler konusunda tecrübe sahibi oldunuz. Artık bundan sonra benim bu konuda hazırlıklı bulunmadığımı sanmıyorsunuz ya?»

Bunu sanmadığımı belirtmek için başımı eğdim.

Mr. Spenlow, «Gençliğe özgü bir budalalığın,» dedi.

«Çocuğum için yaptığım hazırlıkları etkilemesine razı olacak değilim. Fakat kızımı evlilik konusunda atabileceği ahmakça bir adımın sonucundan koruyabilirim.»

Adamda beni etkileyen sakin bir hal vardı. Güneş batarken etrafı saran sükûnete benziyordu bu. O kadar huzur içinde ve rahattı ki. Anlaşılan işlerini sistematik bir şekilde halletmişti. Şimdi bunu düşünürken duygulanıyordu.

Mr. Spenlow bana bu konuyu bir hafta düşünmemi söyledi. Ona böyle bir süre istemediğimi nasıl açıklayabilirdim? Fakat benimki gibi bir aşkı uzun haftaların etkileyemeyeceğini de biliyordum.

Mr. Spenlow, «O arada Miss Trotwood'la görüşün,» dedi. «Size bir hafta, Mr. Copperfield.»

Boyun eğerek odadan çıktım. Miss Murdstone'un kalın **kaşları** beni kapıya kadar izledi. «Gözleri,» değil, «kaşları,» diyorum. Çünkü kadının yüzünde en çok bunlar dikkati çekiyordu. Miss Murdstone'un hali tavrı Blunderstone'dakinden farksızdı. Evdeki oturma odasında takındığı tavırlardan. Derslerimi yine bilemediğimi düşünebilirdim rahatlıkla.

Büroya döndüğüm zaman Dora için öylesine kaygılanıp üzülmeye başladım ki, şapkamı kaparak deli gibi Norwood'a koşmamış olmama şaşıyorum. Kızı korkutmaları düşüncesi bana öyle azap veriyordu ki bu yüzden dayanamayarak oturup Mr. Spenlow'a bir mektup yazdım. Adama, sanki o Dora'nın babası değilmiş de bir gulyabaniymiş gibi hitab ediyor, ona o uysal kıza eziyet etmemesi için yalvarıyordum. Bu mektubu mühürleyerek Mr. Spenlow'un masasına bıraktım.

Adam akşam üzeri yazıhaneden ayrılmadan önce bana kızının mutluluğu konusunda endişelenmememi söyledi. Dora'ya bütün bunların pek saçma olduğunu kesinlikle söylemişti. Artık kızına söyleyecek başka lâfı da yoktu.

Mr. Spenlow, «Beni kızımı bir süre için tekrar dışarı yollamaya mecbur edebilirsiniz, Mr. Copperfield,» diye açıkladı. «Ama hakkınızda bundan daha yüksek düşün-

celerim var. Miss Murdstone'a gelince. O hanımın dikkat ve uyanıklılığına saygım var. Fakat kendisine kesin bir şekilde bir daha o konuyu açmaması da tembih edildi. Benim bütün isteğim bu meselenin tamamiyle unutulması, Mr. Copperfield. Size de sadece bu düşüyor: *unutmak.*»

Sadece? Miss Mills'e yazdığım pusulada acı acı bu tavsiyeyi tekrarladım. Gece Miss Mills'in evinin sokağına giderek bir aşağı bir yukarı dolaştım. Nihayet Miss Mills'in hizmetçisi gizlice beni çağırdı.

Bana yakışacak bir biçimde deli gibi konuşup, sayıkladım. Miss Mills, Dora'dan acele yazılmış bir pusula almıştı. Dora bunda her şeyin ortaya çıktığını açıklıyor ve, «Yalvarırım, bana gel Julia!» diyordu. «Muhakkak gel!» Fakat Miss Mills iktidardakilerin kendisinin orada bulunmasını hoş karşılayacaklarından pek emin olmadığı için Dora'ya gitmemişti. Kız, benim eskisinden daha da çok üzülmeme sebep oldu. Onun gerçek bir arkadaş olduğunu hissediyordum. Bunu kendisine de derin bir minnetle açıkladım. Sonunda onun sabah erkenden Dora'ya gitmesine karar verdik. Dora'ya sevgi ve ıstırabımı anlatmak için bir fırsat bulmaya çalışacaktı.

Eve dönünce olanların hepsini halama hikâye ettim. Ve onun bulup bana söyleyebildiği bütün sözlere rağmen ümitsizlik içinde gidip yattım. Sabahleyin ümitsizlikle kalktım. Ümitsizlikle sokağa çıktım.

Bizim yazıhanenin kapısına yaklaşırken habercilerin dışarıda durmuş aralarında konuştuklarını görünce şaşırdım. Çabucak içeri girdim.

Kâtipler oradaydı ama kimsenin çalıştığı yoktu. İhtiyar Tiffey yanılmıyorsam hayatında ilk defa bir başkasının taburesinde oturuyordu. Şapkasını da asmamıştı.

Ben içeri girerken, «Bu korkunç bir felâket Mr. Copperfield,» dedi.

— «Ne?» diye bağırdım. «Ne oldu?»

Tiffey, haykırdı. «Bilmiyor musunuz?»

Etrafımdakilerin yüzlerine bakarak, «Hayır!» dedim.

Mr. Tiffey, mırıldandı. «Mr. Spenlow.»

— «E, ne olmuş ona?»

— «Öldü o!»

Kâtiplerden biri beni tutarken bana yazıhane fırıl fırıl dönüyormuş gibi geldi. Beni bir sandalyeye oturtarak boyun atkımı çözdüler. Biri bana su getirdi.

— «Öldü mü?» dedim.

Tiffey, «Mr. Spenlow dün akşam yemeğini şehirde yemiş,» dedi. «Yalnız başına faytonuna binerek eve gitmiş. Atlar ahırın kapısının önünde durmuşlar. Ama arabada hiç kimse yokmuş. Mr. Spenlow'u bir kilometre geride bulmuşlar.»

Küçük kâtiplerden biri söze karıştı. «Bir kilometreden daha da geride, Mr. Tiffey.»

Tiffey, «Öyle mi?» dedi. «Sen haklısın sanırım. Bir kilometreden daha uzakta yolun kenarında bulmuşlar. Orada yatıyormuş. Kriz geçirdiği sırada yere mi yuvarlanmış? Yoksa kendini hasta hissettiği için arabadan mı inmiş ve kriz ondan sonra mı gelmiş bilen yok.»

Bu haberin beni ne hale soktuğunu anlatmama imkân yok. O akşam Norwood'a gittim. Hizmetçilerin birinden Miss Mills'in orada olduğunu öğrenince halamı ona bir mektup yollamaya ikna ettim. Ben yazdım bunu. Mr. Spenlow'un zamansız ölümünün çok acı bir şey olduğunu, buna çok üzüldüğümü açıkladım. Kıza, Dora'ya babasının benimle büyük bir şefkatle konuştuğunu, kızının adını sevgiyle söylediğini, onunla ilgili en ufak bir sitemde bulunmadığını anlatmasını rica ettim. Tabii Dora böyle şeyleri dinleyebilecek haldeyse.

Halama ertesi günü cevap olarak kısa bir pusula geldi. Dora üzüntüden kendinden geçmiş gibiydi. Arkadaşı ona bana sevgilerini göndermek isteyip istemediğini sorduğu zaman Dora, sadece, «Ah, sevgili babacığım!» diye bağırmıştı. «Ah, zavallı babacığım!» Durmadan böyle yapıyordu zaten.

Mr. Jorkins bir kaç gün sonra yazıhaneye geldi. Tif-

fey'le odaya kapandılar. Sonra Tiffey eliyle bana gelmemi işaret etti.

Mr. Jorkins, «Ah!» dedi. «Mr. Tiffey ve ben yazı masalarını, çekmelerini ve merhumun kâğıtlarını koyabileceği buna benzer diğer yerleri aramak üzereyiz, Mr. Copperfield. Vasiyetnameyi bulmamız şart. Başka yerde bunun izine bile rastlanmadı. Sizin bize yardım etmeniz de iyi olur. Lütfen...»

Araştırmaya hemen başladık. Mr. Jorkins yazı masalarını, çekmeleri anahtarla açtı. Hepimiz de kâğıtları çıkardık.

Bir kaç paketi mühürlemiştik. Tam bu tozlu işe devam ederken Mr. Jorkins bize, «Mr. Spenlow'u alışılmış yoldan döndürmek çok zordu,» dedi. «Onun vasiyetname yapmamış olduğunu düşünmeye başladım.»

— «Hayır,» diye cevap verdim. «Ben onun vasiyetname yaptığını biliyorum.»

İkisi de durup bana baktılar.

İlâve ettim. «Kendisini gördüğüm son gün... Bana vasiyetname yapmış olduğunu, işlerini yoluna çoktan soktuğunu söyledi.»

Mr. Jorkins'le yaşlı Tiffey başlarını salladılar.

Tiffey, «Bu hiç de ümit verici değil...» diye mırıldandı.

— «Her halde onun sözlerinden şüphe...» diye başladım.

Tiffey, «Ah, sevgili Mr. Copperfield,» dedi. «Eğer siz de benim gibi çok uzun bir süre Commons'da bulunmuş olsaydınız, bu vasiyetname meselesini bilirdiniz. İnsanlar hiç bir konuda bu kadar kararsız değillerdir. Başka hiç bir anda bu kadar birbirine uymayan hareketler yapmazlar.»

Bu bana pek acayip gözüktü. Ama sonra Mr. Spenlow'un gerçekten vasiyetname yapmamış olduğu anlaşıldı. Adamın işlerinin gayet karmakarışık olması beni çok şaşırttı. Durum yavaş yavaş ortaya çıktı. Mr. Spenlow işinde kazandığından çok daha fazla para harcıyordu. Özel serveti bu yüzden iyice azalmıştı. Tiffey bana geride

kalanlara bin İngiliz lirası bile vermeyeceğini söyledi.

Bütün bunlar altıncı haftanın sonunda oldu. Miss Mills bana yine kırık kalpli küçük Dora'mın benden sözedildiği zaman hiç bir şey söylemediğini, sadece, «Ah zavallı babacığım! Ah, sevgili babacığım,» diye ağladığını haber veriyordu. Dora'nın Putney'de oturan iki halasından başka yakını da yoktu. Onlar da ağabeyleriyle yıllardan beri, bazı tesadüfler hariç, hemen hiç konuşup görüşmemişlerdi. Miss Mills'in bana bildirdiğine göre bunun sebebi kardeşlerin kavga etmiş olmaları da değildi. Dora'nın vaftizinde iki kadını çaya davet etmişlerdi. Fakat onlar yemeğe çağrılma hakları olduğunu düşünmüşlerdi. Bu düşüncelerini bir mektupla da açıklayarak, bir daha oraya gelmemelerinin «herkesin mutluluğu bakımından çok faydalı olacağını,» bildirmişlerdi.

Şimdi bu iki hanım Dora'yı alıp Putney'e götürmek istiyorlardı. İkisine birden sarılarak ağlayan Dora da, «Ah, evet, hala,» diye bağırmıştı. «Evet, hala! Julia Mills'i, beni ve Jip'i lütfen Putney'e götürün!» Böylece cenaze töreninden kısa bir süre sonra hepsi de kalkıp Putney'e gittiler.

Bilmiyorum Putney'de bir hayalet gibi dolaşmak için vakit nasıl bulabildim? Fakat bir yolunu buluyor ve sık sık o civarda dolaşıyordum. Miss Mills hatıra defteri tutuyordu. Zaman zaman bunu bana ödünç olarak da vermekteydi. Defterdeki bazı yazılar benim için öyle değerliydi ki. Aşağıya bir örnek veriyorum.

«Pazartesi. Tatlı D.m hâlâ çok üzgün. Başı ağrıyor.»

«Salı. D. halsiz ve sinirli. Uçuk rengiyle de pek güzel.»

«Çarşamba.. D. oldukça neşeli. Ona 'Akşam Çanları' şarkısını söyledim. Etkisi iyi olmadı, bu şarkı onu yatıştırmadı. Daha sonra onu odamda hıçkırarak ağlarken buldum.»

«Perşembe. D. daha iyi. D.C.'den sözetmeye karar verdim. Bu konuyu ihtiyatla açtım. D. hemen sarsıldı.

'Ah, sevgili, sevgili Julia! Ben iyi bir evlât değilim. Yaramazlık ettim! Onu teselli ederek, okşadım.»

*
**

XXXIX

Wickfield ve Heep

Uzun süren kederim halamı ciddi bir şekilde rahatsız etmeye başlıyordu. Bu yüzden mahsus Dover'e gidip küçük evdeki durumun iyi olup olmadığını anlamamı çok istiyormuş gibi bir tavır takındı. Villa kiraya verilmişti.

Miss Mills'ten ayrılabilmek için çaba sarfetmek gerekti ama halamın bu hikâyesine ben de istekle katıldım. Bu sayede Agnes'le huzur dolu bir kaç saat geçirebilecektim. İyi kalpli Doktor'la da konuştum. O da benim böyle dinlenmemi istiyordu. Gitmeye karar verdim.

Commons'a gelince... Oradaki görevlerim konusunda fazla titiz olma fırsatı hiç bir zaman bulamamıştım zaten. Doğrusunu isterseniz, yavaş yavaş gerilemeye, şüpheli bir duruma düşmeye başlıyorduk. Mr. Jorkins, uysal, beceriksiz bir adamdı. Onun enfiye çekerek işe aldırmadığını gördüğüm zamanlar halamın bin İngiliz lirası için her zamankinden daha fazla üzüntü ve pişmanlık duyuyordum.

Küçük evde her şey mükemmel duruyordu. Halama kiracının eşeklerle durup dinlenmeden savaştığını haber vererek, onun fevkalâde memnun olmasını da sağladım. Bir gece orada kaldıktan sonra sabah erkenden yürüyerek Canterbury'e gittim. Ciddi bir zevkle o eski sokaklardan ağır ağır geçtim. Orada öğrencilik ettiğim günler bana o kadar geride kalmış gibi geliyordu ki, Canterbury'nin pek az değişmiş olmasına şaştım. Ama sonra kendimin de fazla değişmemiş olduğumu düşündüm.

Mr. Wickfield'in evine eriştiğim zaman eskiden Uriah Heep'in oturduğu o zemin katındaki küçük odada Mr. Micawber'ın yazı yazdığını farkettim. Beni gördüğüne pek memnun oldu ama biraz da şaşaladı.

— «Hukuktan hoşlanıyor musunuz, Mr. Micawber?» diye sordum.

— «Sevgili Copperfield,» diye cevap verdi. «Hukuk çalışmalarına şu bakımdan itirazım var: kafa hür değil. Onun uçarak yüksek bir ifade tarzına erişmesine izin verilmiyor. Ama yine de fevkalâde bir iş bu. Fevkalâde bir iş.»

Ona arkadaşı Heep'in kendisine o güne kadar nasıl davrandığını sordum. Bundan memnun muydu?

Micawber, alçak sesle bu sorumu cevaplandırmadan önce kalkarak kapının kapalı olup olmadığına baktı. «Sevgili Copperfield, mali sıkıntının baskısı altında çalışan bir insan rahat ve üstün bir durumda sayılamaz. Ve tabii bu baskı dolayısıyle daha süre dolmadan kararlaştırılan ücretin alınması zorunluğu doğarsa, o zaman bu sıkıcı durum da düzelemez. Sana sadece şunu söyleyebilirim: arkadaşım Heep, hem şerefini hem kalbini eşit şekilde etkileyecek ricalara cevap vermiş bulunuyor.»

— «Mr. Wickfield'i sık sık görüyor musunuz?» diye sordum.

Mr. Micawber, Mr. Wickfield'e önem vermediğini belirten bir tavırla, «Fazla görmüyorum,» dedi. «Mr. Wickfield, kısacası o devrini doldurmuş, modası geçmiş bir insan.»

Ben, mırıldandım. «Korkarım ortağı onu bu hale düşürmeye çalışıyor.»

Mr. Micawber, «Sevgili Copperfield,» diye karşılık verdi. «Sana bir şey söylememe izin ver! Beni bu mevkie güvenilir bir insan olduğum için getirdiler. Bazı konuları, Mrs. Micawber'le bile tartışmam, bana düşen görevlerle bağdaşır gibi değil. Onun için de dostça görüşmelerimizde bir sınır çizmemizi teklif etmek cüretini göstereceğim. Bu sınırın bir tarafında...» Mr. Micawber sınırı masasında bir cetvelle belirtti. «bütün renkleri ve nüanslarıyla

insan aklı, zekâsı ve idraki var. Diğer tarafta ise Mr. Wickfield ve Mr. Heep'in işleri. Seni kırmadığımı umarım.»

Kırılmaya hakkım olmadığını düşünüyordum. Bunu kendisine söyleyince Mr. Micawber rahatlamış gibiydi. El sıkıştık. Fakat onun yanından ayrılırken aramıza bir şeyin girmiş olduğunu ve bunun ilişkilerimizi iyice değiştirdiğini biliyordum.

O şirin eski salonda hiç kimse yoktu. Hâlâ Agnes'in olan o odaya baktım. Genç kız şöminenin önünde oturmuş, yazı yazıyordu.

Işığı karartınca başını kaldırdı. Dikkat dolu yüzündeki o sevinçli değişikliğe sebep olduğumu bilmek bana ne büyük zevk verdi!

Onunla yanyana oturunca, «Ah! Agnes!» dedim. «Seni son zamanlarda o kadar çok özledim ki!»

— «Yine mi? Bu kadar çabuk mu?»

— «Bilmiyorum bu nasıl oluyor Agnes. Bende kafayla ilgili bir şey eksik. Bulunması gereken bir şey. O kadar üzülüp endişeleniyorum ki. O zaman güven aradığımı anlıyorum. Buna bu adı verebilir miyiz?»

Agnes, mırıldandı. «İstiyorsan ver...»

— «Yanımda sen olmadığın, bana yol göstermediğin zaman türlü güçlüklerle karşılaşıyorum. Sonunda sana geldiğim zaman huzur ve mutluluğa kavuşuyorum.»

O tatlı sükûneti, pırıltılı gözleriyle bana son buluşmamızdan beri olanları anlattırdı.

Sonra, «Başka söylenecek bir tek söz bile yok, Agnes,» dedim. «Şimdi sana güveniyorum.»

— «Aslında bana değil başkasına güvenmelisin, Trotwood.»

— «Dora'ya mı?» diye sordum.

— «Tabii ya.»

— «Şey... Sana bir noktayı açıklamadım...» Biraz utanmıştım. «Dora biraz güçlük çıkarıyor... Yani... aslında bunu nasıl anlatacağımı da bilmiyorum, Agnes. O ufacık tefecik çekingen bir şey. Bir süre önce ona bazı şeylerden bahsetmemin doğru olacağını düşündüm... En

iyisi sana neler olduğunu anlatayım. Tabii seni sıkmazsam.»

Agnes'e Yemek Kitabı, ev masrafı ve diğer şeyleri hikâye ettim.

O gülümseyerek, «Ah, Trotwood,» diye itiraz etti. «Daima böyle fazla düşünmeden hareket ediverirsin! Belki bu meselede ciddi ve samimiydin ama bu konuyu öyle birdenbire açman şart mıydı? Zavallı Dora.»

Böylesine tatlı, sabırlı bir şefkat görmemiştim. Dora'nın o insanı büyüleyen saflığıyla Agnes'i okşayarak ona teşekkür ettiğini görür gibi oldum.

Bir süre ateşe baktıktan sonra, «O halde ne yapayım, ya yapmam lâzım, Agnes?» diye sordum.

Agnes, cevap verdi. «Bence en dürüstçe yol şu olur: o iki hanıma mektup yaz. Onları evlerinde zaman zaman ziyaret etmek için izin iste. Fazla heyecanlı olmasın mektubun. Bir sürü teklifte de bulunmaya kalkma. Kendi sadakatine, ve Dora'ya güven.»

Ben, «Fakat ya Dora'yı tekrar korkuturlarsa, Agnes?» dedim. «Veya... ya o Miss Spenlow'lar bu şekilde bir mektup yazılmayacak kimselerse?»

Agnes, «Ben senin yerinde olsaydım, bunun üzerinde durmazdım,» diye mırıldadı. «Belki en iyisi bu işi yapmanın doğru olup olmayacağını düşünmek... Ve eğer doğruysa, o zaman bunu yapıvermek.»

Artık bu konuda hiç bir tereddüdüm kalmamıştı. O gün bütün öğleden sonrasını o mektubu hazırlamaya verdim. Fakat önce Mr. Wickfield'le Uriah Heep'i görmek için aşağıya indim.

Uriah'ı bahçeye yapılmış olan yeni, sıva kokan bir yazıhanede buldum. Beni her zamanki dalkavukça tavırlarıyla karşıladı. Sanki geldiğimi Mr. Micawber'den duymamış gibi bir tavır da takındı. Benimle birlikte Mr. Wickfield'in odasına geldi. Biz birbirimizi selâmlarken o da şöminenin önünde durdu.

Mr. Wickfield, «Canterbury'de geçireceğin süre boyunca bizde kalmalısın, Trotwood,» dedi. «Kalacaksın değil mi?»

— «Benim için oda var mı?» diye sordum.

Uriah, hemen, «Sizin eski odanızdan büyük bir memnunlukla çıkarım, Master Copperfield,» dedi. «Mister Copperfield, demem lazım. Ama ağzım diğerine o kadar alışmış ki.»

Mr. Wickfield, bağırdı. «Hayır, hayır. Başka oda var.»

Uriah, gülerek cevap verdi. «Ah... Bu hakikaten bana büyük bir zevk verecek.»

Konuşmayı kısa kesmek için diğer odada kalacağımı, aksi takdirde çıkıp gideceğimi söyledim. Ortaklarla yemekte tekrar buluşmak üzere tekrar yukarı çıktım.

Agnes'dan başka kimseyle ahbaplık etmek zorunda kalmayacağımı umuyordum. Fakat Mrs. Heep o odaya gelerek ateşin yakınında örgü örmek için izin istemişti.

Mrs. Heep, sağlığıyla ilgili soruma, «Size tevazuyla teşekkür ederim, Sir,» dedi. «Ama ben oldukça iyiyim. Ury'mi nasıl buldunuz, Sir?»

Bence Uriah eskisi kadar habis ve alçaktı. Kadına oğlunda bir değişiklik görmediğimi söyledim.

Mrs. Heep, «Oh,» dedi. «Onu daha zayıf bulmadınız mı?»

— «Her zamanki kadar zayıf o,» diye cevap verdim.

Mrs. Heep, Agnes'e döndü. «Onun eriyip bittiğini görmüyor musunuz, Miss Wickfield?»

Agnes, «Hayır,» dedi. «Onun konusunda fazla vesveselisin. Gayet iyi o.»

Mrs. Heep, gürültülü gürültülü burnunu çektikten sonra örgüsünün üzerine eğildi.

Kadın ne bir dakika örgüsünü bıraktı, ne de bizi yalnız... Daha yemeğe üç dört saat vardı. Fakat kadın orada oturdu. Kum saati kumlarını nasıl dökerse, o da aynı monotonlukla şişlerini şıkırdatıyordu. Mrs. Heep yemekte de hiç gözlerini kırpmadan bizi gözetlemeye devam etti. Yemekten sonra da Uriah'ın annesi yine yanımızda örgüsünü örerek nöbet bekledi.

Ertesi gün örgü ve gözetleme tekrar başladı. Ve bütün gün devam etti bu. Hava kararırken yalnız başıma so-

kağa çıktım. Ne yapmam lâzım geldiğini düşünüyordum. Fazla ilerleyemeden biri bana seslendi. O sarsak yürüyüş ve dar palto tanınmayacak gibi değildi. Durdum ve Uriah Heep bana yaklaştı.

— «E?» dedim.

— «Ne kadar da hızlı yürüyorsunuz,» diye cevap verdi. «Bacaklarım bir hayli uzundur ama doğrusu onların iyice çabalamasına sebep oldunuz.»

— «Nereye gidiyorsun?» dedim.

— «Sizinle birlikte geliyorum, Master Copperfield.» Bunu söyledikten sonra vücudunu şöyle bir titreterek adımlarını bana uydurdu.

— «Sana doğrusunu söyleyeyim. Yalnız başıma yürüyüşe çıktım. Çünkü ahbaplık bana hayli fazla geldi.»

Bana yan yan bakarak, en ekşi tebessümüyle, «Annemi kasdediyorsunuz...» diye mırıldandı.

— «Evet, tabii anneni kasdediyorum,» diye cevap verdim.

— «Ah... Ama aşkta her taktiğe cevaz vardır, Sir. Siz oldukça tehlikeli bir rakipsiniz, Master Copperfield.»

— «Yani,» dedim. «Miss Wickfield'i göz hapsine benim yüzümden mi aldın?»

— «Ah, Master Copperfield! Pek sert sözler bunlar!»

— «Miss Wickfield benim için pek sevgili bir kardeş,» dedim. «Ona başka bir gözle baktığımı mı sanıyorsun?»

— «Ah, Master Copperfield,» diye cevap verdi. «Belki bakmıyorsunuz... Ama belki de bakıyorsunuz. Değil mi ya?»

Homurdandım. «Pek ala... Sırf Miss Wickfield'in hatırı için...»

— «Benim Agnes'im!» diye bağırdı.

— «Sana başka genç bir hanımla nişanlı olduğumu açıklayacağım.»

Elimi yakalayarak sıktı. «Ah, Master Copperfield! Annemi hemen odadan çıkaracağım! Hem de memnunlukla!»

Uzun bir sessizlik oldu. Sonra ben, «Bu konuyu kapamadan önce sana şunu iyice anlatmam lâzım,» dedim. «Bence gökteki ay sana ne kadar uzak, senden ne kadar yukarılardaysa, Miss Wickfield de senin için öyle.»

Uriah, güldü. «O ne sakin değil mi? Çok... Şimdi şunu itiraf edin, Master Copperfield. Siz hiç bir zaman beni, benim sizi sevdiğim kadar sevmediniz. Her halde ta eski günlerden beri benim çok tevazu olduğumu düşündünüz. Buna hiç şaşmam.»

— «Tevazu iddialarından hiç hoşlanmam,» diye cevap verdim.

Uriah, «Hah!» dedi. «Anlamıştım zaten. Fakat benim durumumdaki bir kimsenin haklı tevazusuna pek önem vermiyorsunuz, Master Copperfield. Babam ve ben, ve tabii annem, hepimiz bir hayır müessesesinde yetiştik. Bize tevazuyu iyice öğrettiler. Başka bir şey öğrettiklerini hatırlamıyorum zaten. Sabahtan akşama kadar öğrettikleri tevazuydu bize. Şurada takkelerimizi çıkaracak. burada selâm verecektik... Bizden iyi ve üstün kimselerin karşısında alçalacaktık. Ve bizden üstün insan o kadar çoktu ki! Babam daima tevazu olarak intizam - madalyası aldı. Ben de öyle. Babam bana daima. 'Tevazu ol, Uriah!' derdi. 'O zaman başarılı olursun.' Eh, ben de başarı göstermemiş sayılmam!»

Uriah Heep yemekte kendisinden beklenmeyecek bir şekilde her zamankinden daha fazla konuştu. Biz üç erkek yalnız kalınca cüreti daha arttı.

Bir gün önce onun Mr. Wickfield'i kandırıp içmeye zorladığını farketmiştim. Bu yüzden bir tek kadeh içmiş, ondan sonra da Agnes'in yanına gitmemizi teklif etmiştim. Bu gece de öyle yapacaktım. Fakat Uriah benden atik davrandı.

Mr. Wickfield'e dönerek, «Şimdiki misafirimizi pek ender görüyoruz, Sir,» diye güldü. «Kendine bir iki kadeh şarapla, 'Hoş geldiniz!' dememizi teklif edeceğim... Mr. Copperfield, sağlık ve mutluluğunuza!»

Masanın üzerinden bana uzattığı eli sıkmak zorunda

kaldım. Ortağının elini ise tamamiyle bambaşka hislerle tuttum.

Uriah, «Haydi aziz ortağım,» dedi. «Siz de şimdi Copperfield'e uyacak bir iki sözle kadehinizi kaldırın!»

Mr. Wickfield'in halam, Mr. Dick, Doctor's Common, Uriah şerefine kadeh kaldırışını, her biri için ikişer bardak içişini, zayıf tarafını bilmesini ve buna başarısızca karşı koymaya çalışmasını, Heep'in ne kadar bariz bir sevinçle kıvranıp büküldüğünü uzun uzun anlatmayacağım.

Nihayet, Uriah, «Haydi aziz ortağım,» dedi. «Şimdi kendi hem cinslerinin en ilahisi olan genç kızın şerefine içmemizi teklif edeceğim. Agnes Wickfield'in şerefine. Onun babası olabilmek gurur verici bir üstünlüktür. Ama onun kocası olmak...»

Allah, masadan kalkarken Agnes'in babasının gırtlağından kopan feryat gibisini bir daha duyurmasın!

Ona sarılarak, sakin olması için yalvardım. Adamcağız bir an çıldırdı sanki. Saçlarını yoluyor, başını duvarlara vuruyor, benden uzaklaşmaya çalışıyordu. Kimseye bakmıyor, kimseyi görmüyordu. Yüzü allak bullak olmuş, bakışları sabitleşmişti. Korkunç bir sahneydi bu. Yavaş yavaş daha az çırpınmaya başladı. Şimdi bana bakıyordu. Önce garip garip... Sonra beni tanıyarak. Nihayet, «Biliyorum, Trotwood,» dedi. «Sevgili yavrum ve sen... biliyorum! Ama ona bak!»

Bir köşede öfkeyle bize bakan Uriah'ı işaret etti. Heep'in rengi iyice uçmuştu.

— «Bana işkence yapan şu adama bak. Onun karşısında adım adım geriledim. Adımı, şerefimi, evimi, yuvamı terkettim.»

Uriah, bağırdı. «Eğer başarabilirsen onu sustur, Copperfield! Biraz sonra pişman olacağı bir şey söyleyecek!»

— «Ah, Trotwood, Trotwood! Seni bu evde ilk gördüğüm günden beri ne kadar alçaldım, ne hale girdim! Zayıflık ve iptila beni mahvetti!» Mr. Wickfield bir iskemleye çökerek hafif bir sesle hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. «Ben bütün yaptıklarımı bilmiyorum. O biliyor!

Çünkü daima kolumun dibindeydi o. Onu evimde buluyorsun. İşimde de... Biraz önce onun sözlerini de duydun. Artık başka bir şey söylememe lüzum var mı?»

Uriah, yarı meydan okurcasına, yarı da yaltaklanarak, «Fazla bir şey söylemenize lüzum yok,» dedi. «Az bir şey de... Hiç bir şey söylemeniz lâzım değil... Yarın bu mesele hakkında daha iyi şeyler düşüneceksiniz, Sir.»

Kapı açılarak, Agnes kayarcasına içeri süzüldü. Babasına sarılarak sakin bir tavırla, «Biraz rahatsızsın,» dedi. «Benimle gel, babacığım. Mr. Wickfield başını kızının omzuna dayayarak onunla birlikte dışarı çıktı. Agnes'le bir an gözgöze geldik. Ve o anda genç kızın her şeyi bildiğini anladım.

Uriah, mırıldandı. «Onun bu kadar sinirleneceği hiç aklıma gelmezdi, Master Copperfield. Yarın onunla dost olacağım. Onun iyi olmasını bütün tevazumla istiyorum.»

Ona cevap vermeyerek yukarı çıktım. Bir kitap alarak bunu okumaya çalıştım. Saatin on ikiyi çaldığını duyduğum zaman hâlâ okuyordum ama kitabın ne olduğunun farkında bile değildim. Aynı anda Agnes koluma dokundu.

— «Yarın sabah erkenden gideceksin, Trotwood. Onun için seninle şimdi vedalaşalım.» Ağlamış olduğu belliydi. Fakat yüzü yine de o kadar sakin ve güzeldi ki!

— «Pek sevgili Agnes'ciğim!» diye cevap verdim. «Yapılabilecek hiç bir şey yok mu? Ben hiç bir yardımda bulunamaz mıyım? Kendi basit üzüntüleriyle sana gelen ben?»

Mırıldandı. «Böylece benim dertlerimi hafiflettin. Hayır, sevgili Trotwood, yapılacak bir şey yok.»

— «Sana tavsiyede bulunmak veya kararlarını tereddütle karşılamak cüretlilik olur. Fakat seni ne kadar sevdiğimi bilirsin. Çok şey borçluyum sana. Yanlışlıkla görevin sandığın bir şey yüzünden kendini feda etmeyeceksin değil mi, Agnes?»

Genç kız o zamana kadar görmediğim bir heyecan ve telaşla elini avcumdan çekerek geriledi.

— «Böyle bir düşüncen olmadığını söyle, Agnes!

Seninki gibi bir kalbin ne büyük bir hediye olduğunu düşün.»

— «Ben kendim için korkmuyorum... Sen de benim için korkmamalısın.» Odadan çıktı.

Sabah hanın kapısının önünde arabaya bindiğim zaman hava karanlıktı. Yola çıkacağımız sırada şafak sökmek üzereydi. O sırada arabanın yanında Uriah'ın kafası belirdi.

Adam, bir karganınkini andıran sesiyle, «Copperfield,» diye fısıldadı. «Onun odasına gittim ve barıştık. Mesele kalmadı. Yola çıkmadan bunu öğrenmenin seni memnun edeceğini düşündüm.»

Mr. Wickfield'den özür dilemiş olmasına sevindiğimi söylemek zorunda kaldım.

Uriah, «Ah, tabii!» dedi. «Bildiğiniz gibi, bir insan tevazuysa onun için özür dilemenin hiç önemi yoktur. Her halde sizin de bazan bir armudu olgunlaşmadan kopardığınız oldu, Master Copperfield?»

— «Belki olmuştur...» diye cevap verdim.

Uriah, başını salladı .«İşte dün gece ben bunu yaptım. Ama armut daha olgunlaşacak. Ben beklerim!»

*
**

XL

Gezgin

Halamla o gece bundan önceki kısımda teferruatıyla anlattığım olayları büyük bir ciddilikle konuştuk. Halam bu meselelerle yakından ilgileniyordu. Bu konuşmadan sonra kollarını kavuşturarak iki saatten fazla bir süre odada bir aşağı bir yukarı dolaştı.

Sabahleyin o iki hanıma yazdığım mektubu okuyarak bunu beğendiğini söyledi. Mektubu postaya attım.

Artık cevabı sabırla beklemekten başka yapabileceğim bir şey yoktu. Hemen hemen bir hafta sonra karlı bir gece yürüyerek eve gitmek üzere Doktor'dan çıktığım zaman hâlâ böyle bekleyiş içindeydim.

Eve kestirme olarak Saint Martin Yolundan gidiliyordu. Yola adını veren kilisenin basamaklarının önünden geçerken bir kadınla karşılaştım. Kadın bana baktı. Dar yolda karşıya geçerek gözden kayboldu. Bu çehreyi tanıyordum ben. Onu bir yerde görmüştüm. Ama nerede olduğunu hatırlayamıyordum.

Kilisenin merdivenlerinde bir adam vardı. Düzgün karın üstüne yükünü koymuş, bunu düzeltmek için eğilmişti. Sonra doğrulup döndü ve bana doğru geldi. Şimdi Mr. Peggotty'le karşı karşıyaydım!

O zaman kadını hatırladım. Martha'ydı o. Emily'nin o gece mutfakta para verdiği genç kadın.

Samimiyetle, sevgiyle el sıkıştık. Önce ikimiz de konuşamadık.

Nihayet o, «Master Davy,» dedi. «Sizi görmek kalbime ferahlık veriyor.»

— «Nihayet kavuştuk, sevgili, eski dostum!» diye cevap verdim.

— «Bu gece gelip sizi sormayı düşünmedim değil, Sir,» dedi. «Fakat saatin çok geç olmasından korktum. Sabah erkenden, yola çıkmadan önce gelecektim.»

Bağırdım. «Yine mi?»

Sabırla başını salladı. «Evet, efendim. Yarın gidiyorum.»

— «Bu sefer nereye gidiyorsunuz?» diye sordum.

— «Eh...» diye cevap verdi. «Bir yerlere gideceğim...»

Durduğumuz yerin hemen hemen karşısında Altın Haç hanının yan kapısı vardı. Onun koluna girdim. Karşıya geçtik.

Mr. Peggotty'i ışıkta gördüğüm zaman adamcağızın yüzü ve alnındaki çizgilerin derinleşmiş olduğunu farkettim. Fakat aradığı desteği azim ve amacında bulan bir adam gibi güçlü bir hali vardı.

— «Nerelere gittiğimi, neler işittiğimizi size anlatacağım, Master Davy,» dedi. «Çok uzaklara gittim... Pek az şey duyduk... Ama bunları size açıklayacağım.» Bir an durdu. «Em'ly çocukken bana sık sık denizden sözederdi... Denizin koyu mavi bir hal aldığı ve güneşin altında pırıl pırıl parladığı o kıyılardan... O... kaybolduğu zaman aklıma o adamın kızını o memleketlere götüreceği geldi. Manşı aşarak Fransaya gittim.»

Kapının aralandığını ve karların içeri uçuştuğunu gördüm. Kapı biraz daha itildi. Şimdi bir el bunu usulca açık tutuyordu.

Mr. Peggotty, sözlerine devam etti. «Bir kasabaya gittiğim zaman hemen hanı buluyordum. Avluda İngilizce bilen biri gelinceye kadar bekliyordum. Sonra ona yeğenimi aramaya çıktığımı anlatıyordum. Oradakiler de bana handa kalan kibarları tarif ediyorlardı. Ben de kızıma benzettiğim kimseyi görebilmek için oralarda dolaşıyordum. İçeri girerken ya da dışarı çıkarken görebilmek için...»

Kapıdaki Martha'ydı. Kadının dikkat dolu, yorgun yüzünü iyice gördüm.

— «Nihayet denize eriştim. Benim gibi bir denizcinin İtalyaya gitmek için gemilerde çalışmasının zor olmayacağını siz de tahmin edersiniz. Oraya erişince yine eskisi gibi dolaşmaya başladım. Oradaki insanlar da bana aynı derecede iyi davrandılar. Orada da şehir şehir kasaba kasaba dolaşacaktım. Bütün memleketin bir tarafından bir tarafına gidecektim. Fakat onun ilerideki İsviçre dağlarının arasında görüldüğü haberini aldım. Adamın uşağını tanıyan biri onlara orada rastlamıştı. Üçüne birden. Bana onların nerede olduklarını söyledi. O dağlara doğru gittim, Master Davy... Gece gündüz yol aldım ve sonunda onları aştım. Ama, Master Davy, kaderde kavuşamamak varmış. Geç kalmıştım ve onlar çıkıp gitmişlerdi. Kimi, 'Şuraya gittiler,' dedi. Kimi, 'Buraya.' Ben de o tarafa koştum, sonra bu tarafa. Ama Em'ly'i bulamadım. Onun üzerine kalkıp memleketime döndüm.»

— «Ne zaman?» diye sordum.

— «Dört gün kadar önce,» dedi Mr. Peggotty. Göğüs cebinden içinde iki üç mektup bulunan bir kâğıt paket aldı. Mektuplar kalıncaydı. «Bu ilki,» dedi. «Daha ben yola çıkalı bir hafta olmadan gelmiş. Elli İngiliz liralık bir banknot. Benim içinmiş bu. Gece kapının altından atılmış. Em'ly yazısını değiştirmeye çalışmış. Ama benden böyle bir şeyi saklaması imkânsızdı!...» Başka bir kâğıdı açtı. «Bu iki üç ay önce Misis Gummidge'e gelmiş. Şunu lütfen okuyun, efendim.»

Mektupta şöyle yazılıydı :

«Ah, bu yazıyı gördüğün ve bunu benim kötü elimin yazdığını anladığın zaman ne hissedeceksin? Fakat kalbini bana karşı yumuşatmayı dene. Çalış buna. Ve bir kâğıda onun nasıl olduğunu, aranızda bir daha adımı ağzınıza almamaya karar vermeden onun benim hakkımda neler söylediğini yaz.

Sevgili Mrs. Gummidge, eğer kalbin bana karşı sert ve acı duygularla doluysa, bu yalvarışıma sırt çevirmeden önce bir zamanlar karısı olmayı düşündüğüm o kimsenin fikrini al. Ona söyle, gece rüzgârın uğultusunu duyduğum zaman onun bile beni şikâyet için Tanrı katına çıktığını sanıyorum. Ona söyle, yarın ölecek olursam son nefesimde o ve dayım için, 'Allah onlardan razı olsun! Allah onları korusun,' diyeceğim. (Ah, lâyık olsaydım, memnunlukla ölürdüm.)

Bu mektuba da para konulmuştu. Beş İngiliz lirası. Daha önceki para gibi buna da dokunulmamıştı.

Mr. Peggotty, «Buna ne cevap verilmiş?» diye sordum.

Mr. Peggotty, «Missis Gummidge pek bilgili değildir,» dedi. «Bu yüzden önce Ham bir müsvette yapmış. Missis Gummidge de bunu kopye etmiş. Em'ly'e kendisini aramaya gittiğimi, son sözlerimin ne olduğunu bildirmişler.»

Mırıldandım. «Elinizdeki de başka bir mektup mu?»

Mr. Peggotty, «Hayır, para, efendim,» dedi. «Gördüğünüz gibi on İngiliz lirası. Bunun içine de, ilk defada

olduğu gibi, 'Sadık bir dosttan.' diye yazılmış. Ama ilki kapının altından atılmış. Bu postayla gelmiş. Dün değil önceki gün. Posta damgasına baktım. Onu bu mektubun gönderildiği yerde arayacağım.»

Bunu bana gösterdi. Sözettiği Yukarı Ren bölgesinde bir şehirdi.

Ona Ham'in nasıl olduğunu sordum.

Başını salladı. «O çalışıyor... Bir erkeğin gösterebileceği en büyük cesaretle. Onun yakındığını ne duyan var ne işiten. Fakat kız kardeşim bu meselenin onu derinden yaraladığına inanıyor.»

— «Zavallı! Buna inanırım!»

— «Yapılması gereken güç, tehlikeli bir iş oldu mu o arkadaşlarından önce öne atılıyor. Ama buna karşılık bir çocuk kadar da şefkatli.»

Mektupları toplayarak, bunları o küçük paketin içine koydu. Sonra da paketi sevgiyle göğsüne yerleştirdi.

Kapıdaki yüz kaybolmuştu. Karın hâlâ içeri uçuştuğunu görüyordum. Ama kapıda başka hiç bir şey yoktu.

Mr. Peggotty, torbasına baktı. «Eh... Sizi bu gece gördüm, Master Davy ve bu beni canlandırdı. Artık yarın sabah erkenden yola çıkarım. Beni kaygılandıran bir tek şey var. O parayı geri veremeden başıma bir şey gelmesi.» Ayağa kalktı.

Ben de öyle. Dışarı çıkmadan önce birbirimizin elini sıkıca kavradık.

Mr. Peggotty, ekledi. «Bu parayı o adamın önüne atmak için on bin kilometre yol yürümeye, ölünceye kadar dolaşmaya razıyım... Bunu yapabildiğim ve Em'ly'mi bulduğum takdirde içim rahat edecek. Eğer onu bulamazsam belki ileride bir gün kendisini çok seven dayısının bu aramaya ancak öldüğü için son verdiğini duyar. Ben onu tanırım. O zaman Em'ly de yuvasına döner.»

*
**

XLI

Dora'nın halaları

Sonunda o iki yaşlı hanımdan cevap geldi. Mr. Copperfield'e selâmlarını yolluyorlar ve kendisine mektubunu «iki tarafın mutluluğunu da göz önüne alarak» dikkatle inceleyip düşündüklerini bildiriyorlardı. Mr. Copperfield, belirli bir günde (uygun bulursa yanına samimi bir dostunu da alarak) onlara uğramak lutfunda bulunursa bu konuda memnunlukla konuşacaklardı.

Mr. Copperfield bu lûtfa hemen cevap verdi. Bildirilen saatte Miss Spenlow'ları ziyaret etmek şerefine erişecekti. Yanında da Adliyeden arkadaşı Mr. Thomas Traddles bulunacaktı.

Miss Mills'in yardımlarından yoksun kalmak endişelerimi büsbütün arttırmıştı. Fakat beni rahatsız etmek için daima bir şeyler yapan Mr. Mills bu konuda sınırı aşmış ve Hindistana gitmeye karar vermişti. Belki adam beni sinirlendirmeye çalışmıyordu ama bana öyle geliyordu ya. Bu da aynı şey değil miydi? Adamın Hindistana gitmekten amacı beni rahatsız etmek değildi de neydi? Evet muhakkak ki dünyanın o köşesiyle oldukça ilgisi vardı. Hindistanla ticaret yapıyordu. Ama bu benim için önemli değildi ki. Fakat adam için Hindistana gitmek önemliydi. Julia'yı da yanına almıştı işte.

O önemli gün nasıl giyineceğime bir türlü karar veremedim. Hem üstün bir görünüşüm olmasını istiyordum, hem de Miss Spenlow'ların kılığım yüzünden karakterimin o çok ciddi ve hesaplı tarafını farketmemelerinden korkuyordum. İkisinin arasını bulmaya çalıştım. Halam sonucu beğendi. Mr. Dick ise şansımızın açılması için Traddles'la ben aşağıya inerken arkamızdan ayakkabılarından birini fırlattı.

Traddles'ın övülen bir insan olduğunu biliyordum.

Fakat bu nazik bir durumdu. Onun için de arkadaşının saçlarını dimdik taramış olması hoşuma gitmiyordu. «Keşke böyle yapmasaydı,» diye düşünüyordum.

Yürüyerek Putney'e giderken ona bu konuyu açmak cüretini de gösterdim. Saçlarını biraz yatıştırdığı takdirde...

Traddles, «Sevgili Copperfield,» dedi. «Bana hiç bir şey bu kadar büyük bir zevk vermezdi. Ama yatmaz bunlar.»

— «Yatmaz mı?» diye tekrarladım.

Traddles, «Evet,» dedi. «Hiç bir şey saçlarımı yatıramaz. Putney'e kadar başımda elli altı librelik tartıyla da gitsem, yine bir şey olmaz. Tartıyı kaldırdığını an saçlarım da dikleşir. Bilemezsin saçlarını ne kadar inatçı, Copperfield.»

Biraz hayal kırıklığına uğradığımı itiraf edeyim. Ama arkadaşımın uysallığı da pek hoşuma gitmişti. Ona bütün inadının saçlarında toplanmış olduğunu söyledim. Çünkü Traddles hiç inatçı bir insan değildi.

Miss Spenlow'ların oturduğu eve yaklaşınca gittikçe kaygılanmağa başladım. Hizmetçi kapıyı açtığı zaman sanki teşhir ediliyormuşum gibi belirsiz bir duyguya kapıldım. Âdeta yalpalayarak küçük sessiz salona girdiğimi, oradaki bir kanapeye oturduğumu, Traddles'in saçlarının dimdik oluverdiğini gördüğümü belli belirsiz hatırlıyorum. Eski bir saatin tıkırtısını duyduğumu da. Sonra Dora'yı görebilmek için etrafıma bakındığımı ve onu bulamadığımı da. Fakat sanırım Jip uzakta bir yerde bir kere havlamış fakat sesi sonra birdenbire kesilmişti. Sonunda kendimi Traddles'i geri geri şöminenin içine doğru iter ve şaşkın şaşkın eğilerek yaşlıca ve zayıf iki hanımı selâmlarken buldum.

Ufak tefek kadınlardan biri, «Rica ederim oturun,» dedi.

Traddles'in üzerinden yuvarlanırcasına aşıp, kedi olmayan bir şeyin üzerine yerleştim. (İlk defasında kedinin üzerine oturmuştum.) Ondan sonra körlüğüm biraz geçer gibi oldu. Ve o zaman iki kız kardeşin arasında altı ya da

sekiz yaş fark olduğunu anladım. Daha genç olanın elinde benim mektubum vardı. Gözünde gözlüğü zaman zaman bunu inceliyordu. Elinde mektubu olmayan ise kollarını kavuşturmuş, bir tanrı heykeli gibi oturuyordu.

Elinde mektubum olan Miss Spenlow, Traddles'a döndü. «Mr. Copperfield!»

Ben bir şey yaptım... Selâm verdim galiba? Tam dikkat kesildiğim sırada öbür hanım lâfa karıştı.

— «Kız kardeşim Lavinia bu tür meselelerin yabancısı değildir. Onun için iki tarafın mutluluğunu sağlamak için gerekli bulduğumuz şeyleri size açıklayacak.»

Sonradan Miss Lavinia'nın gönül meselelerinde bir usta olduğunu öğrendim. Bunun sebebi de eski çağlarda Mr. Pidger adlı bir adamın yaşamış ve onun Miss Lavinia'ya âşık olduğunun sanılmasıydı. Benim fikrimi soracak olursanız, ben Mr. Pidger'in hiç de öyle bir duygu beslemediğine inanıyordum. Fakat hem Miss Lavinia'nın hem de Miss Clarissa'nın batıl bir inançları vardı. Onlar, «Mr. Pidger genç yaşında ölüp gitmeseydi, aşkını ilân edecekti,» diye düşünüyorlardı. Altmış yaşlarında ölüp gitmeseymiş...

Miss Lavinia, «Bu meselenin tarihçesine girecek değiliz,» dedi. «Zavallı ağabeyimiz Francis'in ölümü bunu gerekli kılıyor.»

Miss Clarissa devam etti. «Ağabeyimiz Francis'le sık sık görüşmek âdetinde değildik. Francis kendi yoluna gitti. Biz de kendi yolumuza... Böyle olmasının tarafların mutluluklarını sağlayacağını düşündük. Ve öyle de oldu.»

Miss Lavinia, «Ağabeyimiz Francis'in ölümüyle yeğenimizin durumunda büyük bir değişiklik oldu,» dedi. «Bu yüzden ağabeyimizin düşüncelerini de değişmiş sayıyoruz. Mr. Copperfield, şerefli ve dürüst, genç bir bey olduğunuzdan şüphe etmemiz için hiç bir sebep yok. Yeğenimize karşı bir sevginiz olduğundan, ya da böyle bir sevginiz olduğuna tamamiyle inandığınızdan da şüphe etmemiz için bir sebep olmadığı gibi.»

Her fırsat bulduğum zaman yaptığım gibi dünyada hiç kimsenin hiç bir şeyi benim Dora'yı sevdiğim kadar

sevemeyeceğini söyledim.

Tam Miss Lavinia cevap vereceği sırada Miss Clarissa atıldı. «Eğer Dora'nın annesi ağabeyimiz Francis'le evlendiği zaman yemek masasında aileye yer olmadığını hemen söyleseydi bu bütün tarafların mutluluğu bakımından çok daha iyi olurdu.»

Miss Lavinia, «Clarissa abla,» dedi. «Belki artık bunun üzerinde durmamamız gerekir.»

Miss Clarissa, «Kardeşim Lavinia,» diye cevap verdi. «Bu da konuyla ilgili. Ben konunun sana düşen kısmına burnumu sokmayı aklımdan geçirmem. Fakat konunun bazı yönlerinde söyleyeceklerim var. Bunu da açıklarım.»

Miss Lavinia, sözlerine devam etti. «Mr. Copperfield, Clarissa ablamla benden yeğenimin kabul edilen bir talibi olarak bu eve gelmek için izin istiyorsunuz. Yeğenimizden çok hoşlandığınızı düşündüğünüzden hiç şüphemiz yok.»

Ben kendimden geçerek, «Düşünmek mi, efendim.» diye başladım. «Ah,»

Fakat Miss Clarissa bana, «Lütfen kâhinin sözünü kesmeyin,» dermiş gibi baktı. Ben de özür diledim.

Miss Lavinia, «Sevgi,» dedi. «Olgun bir sevgi kendisini kolay kolay ifade edemez. Sesi hafiftir onun. Bekler, bekler ve bekler.» Miss Lavinia bir an durdu sonra da sözlerine devam etti. «Çok genç kimselerin hafif eğilimleri bu duygularla kıyaslanınca çok zayıf kalır. Kayanın yanında toz neyse, bunlar da öyledirler. Bu hafif bağların devam edip edemeyeceklerini önceden kestirmek zordur. İşte bu yüzden ben ve Clarissa ablam hoşlanmalar ya da hayali hoşlanmalar konusunda büyük tereddüde kapıldık. Özellikle Mr. Copperfield'le yeğenimiz gibi çok genç kimselerin duyguları konusunda...»

Miss Clarissa, «Yani ağabeyimiz Francis'in çocuğu konusunda,» diye açıkladı. «Eğer ağabeyimiz Francis'in karısı aileyi yemek sofrasına davet etmeyi uygun bulsaydı, şu anda ağabeyimiz Francis'in çocuğunu daha iyi tanır durumda olacaktık. Devam et, kardeşim Lavinia.»

Kadın, «Mr. Tradles,» diye mırıldandı. «İşte bu duyguları kendi gözlerimize göre denemeyi uygun bulduk. İhtiyatlıca bir şey olur bu. İşte bu yüzden Mr. Copperfield'in teklifini kabule ve onun bizi ziyarete gelmesine razı olmaya karar verdik.»

Bağırdım. «Bu iyiliğinizi hiç bir zaman unutmayacağım, sevgili hanım efendiler!»

Miss Lavinia, «Fakat,» diye devam etti. «Fakat, Mr. Traddles, şimdiki halde bu ziyaretleri bize yapılmış sayacağız. Mr. Copperfield'le yeğenimiz arasında bir nişan olduğunu kabulden kaçınmalıyız. Kendimizi bu fikre karşı korumalıyız. Elimize bir fırsat geçecek ve...»

Miss Clarissa düzeltti. «Senin eline bir fırsat geçecek kardeşim Lavinia.»

Miss Lavinia bıkkın bir tavırla onayladı. «Öyle olsun Clarissa! Elime onları incelemek için bir fırsat geçecektir. Mr. Copperfield'den bizim haberimiz olmadan yeğenimle konuşmayacağına, onunla mektuplaşmayacağına bize şeref sözü vermesini istiyoruz. Mr. Copperfield bu sözü vermekte en hafif bir tereddüdünüz varsa, rica ederim biraz durup düşünün.»

Bir an bile düşünmeme gereklilik olmadığını adeta haykırdım.

Miss Lavinia, «Durun!» dedi. «Sizi kabul etme zevkine erişmeden önce sizi on beş dakika yalnız bırakmaya karar vermiştik. Bu meseleyi düşünmeniz için. İzin verirseniz çekilelim.»

On beş dakika sona erer ermez iki kardeş kapıda belirdiler. Şartı kabul ettiğime dair tekrar tekrar yemin ettim.

Miss Lavinia, «Clarissa abla,» dedi. «Gerisi sana kalıyor.»

Miss Clarissa konuşmaya başladı. «Mr. Copperfield'in her Pazar bize yemeğe gelmesi bizi mutlu edecek. Saat üçte sofraya otururuz.»

Eğildim.

Miss Clarissa, devam etti. «Hafta içinde Mr. Copperfield'in çaya gelmesi bizi mutlu edecek. Saat altı bu-

çukta çay sofrasına otururuz.»

Tekrar eğildim.

Miss Clarissa, «Haftada iki defa... Fakat daha sık değil.»

Yine eğildim.

Miss Clarissa, «Mr. Copperfield'in mektubunda sözettiği Miss Trotwood'da belki bizi ziyarete gelir,» dedi.

Halamın onlarla tanışmaktan pek memnun kalacağını anlattım. Ama açık söyleyeyim onların birbirleriyle pek geçinebileceklerini de sanmıyordum.

Ondan sonra Miss Lavinia ayağa kalktı. Mr. Traddles'dan bize bir dakika için izin vermesini rica ederek, bana peşinden gelmemi söyledi. Titreyerek bu emre uydum. Kadın beni başka bir odaya götürdü. Biricik sevgilimi orada buldum. Kapının arkasında durmuş, elleriyle kulaklarını tıkamıştı. Küçük sevgili yüzünü de duvara doğru dönmüştü. Başına havlu sarılmış olan Jip ise tabak - ısıtıcısının içine sokulmuştu.

Ah, siyah elbisesiyle ne kadar güzeldi Dora! Önce nasıl da ağlayıp bağırdı. Kapının arkasından çıkmaya da yanaşmadı. Sonunda oradan çıktığı zaman birbirimize doğru ne büyük bir sevgiyle atıldık Ben ne kadar mutluydum! Eğer Miss Lavinia gelip beni almasaydı bilmem orada daha ne kadar kalacaktım.

Dora'yı gelip Traddles'i görmesi için ikna etmek istiyordum. Fakat ben bunu teklif eder etmez kendi odasına kaçtı. Kapısını da kilitledi. Bu yüzden Traddles'in yanına onsuz döndüm. Arkadaşımla birlikte evden ayrılarak bulutların üstünde yürümeye başladım.

Traddles, «Bundan daha memnunluk verici bir şey olamaz,» dedi. «Benden yıllar önce evlenirsen buna hiç şaşmam, Copperfield.»

Kalbim gururla dolup taşarak, «Sophy her hangi bir enstrüman çalıyor mu?» diye sordum.

Traddles, cevap verdi. «Piyano çalmasını bunu küçük kız kardeşine öğretecek kadar biliyor.»

— «Hiç şarkı söylüyor mu?» dedim.

Traddles, başını salladı. «Ah, bazan baladlar söyler...

Diğerlerinin keyifleri kaçtığı zaman onları neşelendirmek için.»

— «Gitar çalıp şarkı söylemiyor mu?»

Traddles, «Yok canım!» dedi.

— «Resim de yapmıyor mu?»

Traddles, mırıldandı. «Hiç yapmaz.»

Traddles'a ona Dora'nın şarkılarını dinleteceğime ve kendisine kızın çiçek resimlerinden bazılarını göstereceğime söz verdim. Arkadaşım bundan pek hoşlanacağını söyledi. Neşe ve sevinçle kolkola eve gittik.

Artık her zamankinden daha da fazla çalışıyordum. Teklif ettikleri gibi Spenlowlara çaya gitmem mümkün değildi. Onun için Miss Lavinia'yla anlaşarak Cumartesi günleri öğleden sonra onları görmek için izin aldım. Bu benim o imtiyazlı pazarlarıma da bir zarar vermeyecekti. Bu yüzden her hafta sonu benim için pek nefis bir bayram oluyordu. Haftanın geri kalan günlerini de Cumartesi ve Pazarı bekleyerek geçiriyordum.

Halam bir kaç gün sonra söz verdiği ziyareti yaptı. Ondan bir kaç gün sonra da Dora'nın halaları kendisini görmeye geldiler. Her şey usulünce yapıldı. Halamın, Dora'nın akrabalarını pek sarstığını biliyorum. Olmayacak zamanlarda yürüyerek Putney'e gidiyor, bonesini kafasına en rahat gelen biçimde giyiyordu. Ama kadıncağız beni çok sevdiği için tatsızlık çıkmasın diye bazı küçük tuhaflıklarından fedakârlık da etti.

Küçük toplumumuzda şartlara uymayı kabul etmeyen bir tek Jip vardı. Halamı görür görmez hemen ağzındaki bütün dişleri göstererek bir kanapenin altına kaçıyor ve durmadan homurdanıyordu. Onu türlü yollardan yumuşatmaya çalıştılar. Öğretme, zorlama, azarlama, tokat. Ama köpek katiyen halamın dostluğuna tahammül edemiyordu. Sonunda Dora, halam kapıya gelir gelmez Jip'in başını havluyla sarmaya ve onu bir yere kapamaya başladı.

Bir şey beni çok endişelendiriyordu. Dora'nın herkes tarafından güzel bir oyuncak, eğlendirici bir şey sayılması. Bu bakımdan herkes aynı düşüncede gibiydi. Halam

daima onu, «Küçük konca,» diye çağırıyordu. Miss Lavinia'nın hayatta bütün zevki Dora'ya hizmet etmek, kızın saçlarını kıvırmak ve ona sevilen bir çocukmuş gibi davranmaktı. Miss Lavinia'nın yaptığını ablası muhakkak taklid ediyordu. Dora'yla bu konuyu konuşmaya karar verdim. Ve bir gün ona diğerlerinin kendisine başka türlü davranmalarını sağlamasını istediğimi söyledim.

— «Çünkü, sevgilim,» diye itiraz ettim. «Sen çocuk değilsin ki.»

Dora, «Onlar bana karşı çok iyiler,» dedi. «Bunu biliyorum. Çok da mutluyum.»

Mırıldandım. «Ya? Fakat sevgilim, hayatım, sana akıllıca davranırlarsa da mutlu olabilirsin yine.»

Dora bana sitemle baktı. Sonra da hıçkıra hıçkıra ağlamaya başladı. «Madem benden hiç hoşlanmıyordun, o halde neden benimle nişanlanmak istedin?» diyordu. Ondan sonra göz yaşlarını öperek kurutmaktan, kendisine taptığımı söylemekten başka ne yapabilirdim?

Dora daha sonra beni yine büyüleyiverdi. Ben bir şey söylemeden vaktiyle sözettiğim Yemek Kitabını kendisine vermemi istedi. Ayrıca nasıl hesap tutulacağını da kendisine göstermemi istiyordu. Ondan sonraki gidişimde kitabı da götürdüm. Dora'ya halamın masraflarını yazdığı eski bir defterini gösterdim. Kendisine blok notlar, küçük şirin bir kalem kutusu ve kurşun kalemler armağan ettim. Bunların yardımıyla ev idaresini öğrenecekti.

Fakat yemek Kitabı Dora'nın başının ağrımasına sebep oldu. Sayılar ise onu ağlattı. Bunların doğru dürüst toplanamadıklarından şikâyet ediyordu. Bu yüzden sayıları silerek onların yerine küçük buketler, benim ve Jip'in resimlerini yaptı. Defterleri bunlarla doldurdu.

Ondan sonra ben şakacı bir tavırla ona konuşarak bilgi vermeye çalıştım. Meselâ, «Hayatım, şimdi diyelim ki evliyiz,» diyordum. «Sen akşam yemeği için koyun küreği almaya karar verdin. Bunu nasıl satın alacağını biliyor musun?»

Dora bir süre düşünüyor sonra da bazan büyük bir zaferle, «A,» diye cevap veriyordu. «Nasıl olsa kasap bu-

nu ne şekilde satacağını biliyordur. Bunu benim öğrenmem şart mı? Ah, ne gülünç çocuksun!»

Sonunda Yemek Kitabı daha çok Jip'in üzerinde susta durması için köşeye konulmaya başlandı. En çok bu iş için kullanılıyordu kitap. Fakat Dora köpeğine susta durup kalem kutusunu ağzına almasını öğrettiği için çok memnundu. Ben de bu yüzden o kutuyu aldığıma sevindim.

*
* *

XLII

Fitne

Agnes, on beş gün kalmak için Doktor'lara geldi. Mr. Wickfield Doktorun en eski arkadaşlarındandı. Adamcağız onunla konuşmayı, kendisine yararlı olmayı istiyordu. Agnes'den civarda Mrs. Heep için bir pansiyon aradığını öğrendiğim zaman fazla şaşmadım. Hemen ertesi gün Uriah sadık bir evlât gibi, değerli annesini getirip oraya yerleştirdiği zaman da şaşmadığım gibi.

Uriah, Doktorun bahçesinde zorla benimle birlikte dolaşmaya başlayarak, «Anlayacağınız, Master Copperfield,» dedi. «Seven bir insan biraz kıskanç oluyor.»

— «Bu sefer de kimi kıskanıyorsun?» diye sordum.

Cevap verdi. «Sizin sayenizde şu ara hiç kimseyi kıskanmıyorum. Belirli biri yok. Hiç olmazsa bir erkek.»

— «Yani bir kadını kıskandığını mı kasdetmek istiyorsun?»

— «Ah, Master Copperfield,» dedi. «Ah, aslında sizi 'Mister' diye çağırmalıyım... Ben genellikle kadınların hoşuna giden, onlara kendi kendisini beğendirmesini bilen bir erkek değilim, Sir. Hele Mrs. Strong benden hiç hoşlanmazdı.» Alçakça bir sinsilik ve kurnazlıkla bana bakarken gözleri yemyeşil duruyordu.

— «Ne demek istiyorsun?» diye mırıldandım.

Pek eğleniyormuş gibi bir hali vardı. Bir süre çenesini kaşıdıktan sonra, «Ben sadece **tevazu** bir kâtipken, o kadın bana daima tepeden bakardı,» dedi. «Beni, ilgilenilmeyecek kadar kendinden aşağı bulurdu.»

— «Eh?» diye cevap verdim. «Her halde öyleydin de!»

Uriah, devam etti. «Adam da öyle.»

Homurdandım. «Doktoru daha iyi tanımış olman gerekir. O senin varlığını ancak karşısına geçip durduğun zaman farkedebilirdi.»

— «A, ben Doktor'dan sözetmiyorum ki! Hayır, hayır... Zavallı adamcağız! Ben Mr. Maldon'u kasdediyorum!»

Kalbim içimde durdu sanki.

Uriah, «Büroya geldi mi muhakkak bana emirler verir, beni iter kakardı,» dedi. «Ben de çok **tevazu** ve uysaldım... Şimdi de öyleyim. Ama öyle şeyler hoşuma gitmezdi. Hâlâ da gitmiyor!» Bir an durdu. Sonra sözlerine devam etti. «Mrs. Strong o sizin güzellerden... Öyle ya... O kadın Agnes'imi gözlerini daha yukarılara dikmeye teşvik edecek bir tip.»

Bu sözlerin farkında değilmişim gibi davranmaya çalıştım ama bu bakımdan pek de başarılı olamadım.

Uriah, «Beni ezmelerine izin verecek değilim Copperfield» diye devam etti. «Ve bu arkadaşlığa bir son vermek için elimden geleni de yapacağım. Başkalarının yoluma çıkmalarına, beni engellemelerine razı olamam. Açıkçası onları saf dışı etmek gerek, Master Copperfield!»

— «Ne demek istediğini anlamıyorum,» diye mırıldandım.

— «Öyle mi?» diye cevap verdi. «İşte buna çok şaştım, Master Copperfield. Bahçe kapısını çalan atlı Mr. Maldon mu?»

Elimden geldiğince kayıtsız bir tavırla, «Ona benziyor,» dedim.

Uriah durakladı. Gülmekten iki büklüm oldu âdeta. Üstelik kahkahalar atmasına rağmen hiç sesi çıkmıyor-

du. Nezaketi bir tarafa bırakarak hiç bir şey söylemeden döndüm. Onu bahçenin ortasında iki büklüm olmuş halde bıraktım. Desteğe ihtiyacı olan bir korkuluğa benziyordu.

Agnes'i iki gece sonra Dora'yı görmeye götürdüm. Bir Cumartesi akşamıydı. Gurur ve endişe içindeydim. Sevgili küçük nişanlımla gururlanıyordum. Agnes'in ondan hoşlanmaması ihtimali de beni kaygılandırıyordu. Agnes'i Dora'nın ufacık tefecik halalarıyla tanıştırdığım zaman nişanlım salonda değildi. Utancından ortaya çıkmıyordu.

Agnes'den korkuyordu Dora. Bana Agnes'in «çok zeki» olduğunu bildiğini söylemişti. Fakat genç kızı görünce memnunluk ve hayretinden hafifçe bağırdı. Kollarını sevgiyle Agnes'in boynuna dolayarak saf yanağını onunkine dayadı.

Hayatımda hiç bu kadar mutlu olmamıştım!

Akşam çabucak geçiverdi. Arabanın bizi almaya geleceği saat yaklaştı. Ben şöminenin önünde yalnız başıma dururken Dora usulca içeriye süzüldü.

Dora'nın parlak gözleri daha da ışıltılıydı şimdi. «Davy,» dedi. «Eğer onunla uzun zaman önce arkadaş olsaydım, belki şimdi daha zeki bir hal almış olurdum. Öyle değil mi?»

— «Sevgilim,» diye cevap verdim. «Ne saçma söz bu!»

Dora, «Bilmiyorum neden bana âşık oldun?» dedi. «Nasıl oldu bu?»

— «Belki de seni görüp de sevmemek imkânsız olduğu için.»

— «Ya beni hiç görmeseydin...»

Neşeyle, cevap verdim. «Ya hiç doğmamış olsaydık...»

Araba geldiği zaman Dora'yla Agnes, çabucak fakat sevgiyle vedalaştılar. Dora Agnes'e mektup yazacaktı... Agnes de Dora'ya. Arabanın kapısında ikinci defa vedalaştılar. Üçüncü defa da Dora koşarak dışarı fırladığı ve

pencereden bakan Agnes'e mektup yazmayı unutmamasını söylediği zaman...

Dora'yı hiç bir zaman o geceki kadar fazla sevmedim... Öylesine derinden ve gerçek bir aşkla... Yıldızların ışığında Doktorun evine giden yolda yürürken Agnes'e buna kendisinin sebep olduğunu söyledim.

— «Dora'nın yanında otururken,» dedim. «Bana yalnız benim değil, onun da koruyucu meleğiymişsin gibi geldi.»

Agnes, «Zavallı bir melek,» diye cevap verdi. «Ama sadık.

O tatlı, duru sesi ta kalbime kadar işledi. Bu yüzden de tabii olarak, «O sana özgü neşeye tekrar kavuşmuşsun, Agnes,» dedim. «Bu yüzden evde daha mutlu olduğunu ummaya başladım.»

Genç kız, «İçin için, kendi kendime mutluyum,» diye mırıldandı. «Evde hiç bir değişiklik olmadı.» Kısa bir sessizlikten sonra konuşmasını sürdürdü, «Benim için endişelenme. Trotwood. Seni korkutan o adımı hiç bir zaman atmayacağım.»

Daima doğruyu söyleyen Agnes'in ağzından bu sözleri duymam, genç kızın bana böylesine güven vermesi içimi anlatamayacağım kadar rahatlattı. Bunu kendisine de içten bir dille söyledim.

Artık Doktorun kulübesinin küçük avlusuna girmiştik. Vakit geç olduğu için Agnes bana «İyi geceler,» diledi. Elini uzatarak, «Mutsuzluklarımız ve kaygılarımız seni üzmesin,» dedi. «Bana yardım edebilecek durumda olduğunu düşündüğüm an, muhakkak sana baş vuracağım. Senden yardım isteyeceğim. Bundan emin olabilirsin. Allah seni daima korusun.»

Bahçe kapısından tam çıkacağım sırada başımı çevirdim ve Doktor'un çalışma odasında ışık olduğunu gördüm. Ona da, «İyi geceler,» demek için geri döndüm. Kapıyı usulca açarak içeri baktım. Hayretle ilk gördüğüm insan Uriah oldu. İskelet gibi ellerinden birini ağzına götürmüş, diğerini de Doktorun masasına dayamıştı. Doktor Strong kendi koltuğunda oturuyordu. Elleriyle yüzü-

nü örtmüştü. Mr. Wickfield ise öne doğru eğilmişti, kararsız bir tavırla Doktor'un koluna dokunuyordu.

Bir an Doktor'un hasta olduğunu sandım. Telâşla bir adım attım. Aynı zamanda Uriah'la gözgöze geldim. O vakit durumu da anladım tabii. Çekilecektim fakat Doktor, kalmam için eliyle bir işaret yaptı.

Uriah, «Master Copperfield,» dedi. «Sizinle daha önce görüştüğümüz meseleyi Doktor Strong'a açmanın bana düşen bir görev olduğunu düşündüm. Ama o zaman benim ne demek istediğimi de tam anlamıyla kavrayamamıştınız.»

Ona şöyle bir baktım ama cevap da vermedim. İyi kalpli, eski öğretmenime yaklaşarak onu teselli etmek, kendisini cesaretlendirmek amacıyla bir iki kelime söyledim. Elini omzuma koydu ama ak saçlı başını kaldırmadı.

Uriah, yine o ukalaca tavırları ve gereksiz işgüzarlığıyla konuşmasına devam etti. «Siz beni anlamadığınız için, Master Copperfield, Doktor Strong'un dikkatini Mrs. Strong'un karıştırdığı işlere çektiğimi alçakgönüllülükle açıklamak cüretini gösterebilirim. İşte ben bunu kasdediyordum, Sir. Hani o benim ne demek istediğimi anlıyamadığınız zaman...»

Bir an durdu. «Doktor Strong'a, her görenin Mr. Maldon'la karısı olan o pek tatlı ve nazik hanımın birbirlerini çok sevdiklerini anlayacağını söyledim. Siz içeri girdiğiniz sırada da, efendim, aziz ortağımdan, onun da uzun süre önce aynı düşüncede olup olmadığını Doktor Strong'a açıklamasını istiyordum. Namusu ve şerefi üzerine yemin etmeliydi. Haydi, Mr. Wickfield, Sir! Düşüncenizi bize açıklamak lûtfunda bulunur musunuz? Evet ya da hayır, efendim!»

Mr. Wickfield, «Sevgili Doktor'cuğum,» dedi. «Allah aşkına çok önceki duyduğum şüphelere o kadar fazla önem vermeyin.»

Uriah, başını sallayarak haykırdı. «İşte! Ne üzülecek, ne acı bir kabulleniş değil mi? O! Eski arkadaşınız!»

Mr. Wickfield, titrek bir sesle, «Sevgili Strong,» de-

di. «Bildiğin gibi benim kötü bir huyum vardı. Herkesin gizli bir amacı olduğunu düşünürdüm. Bunu sana açıklamam bile gereksiz. Bir hata yapmış ve bazı böyle şüphelere kapılmış olabilirim.»

Doktor başını kaldırmadan mırıldandı. «Demek şüphelerin vardı, Wickfield?»

Mr. Wickfield, «Evet, vaktiyle,» dedi. «Tabii... Ben... Tanrı affetsin!... Ben senin de şüphelendiğini sanıyordum.»

Doktor, insanın içine dokunan bir ıstırapla, «Hayır, hayır, hayır!» diye cevap verdi.

Uriah, «Madem bu kadar ilerledik,» dedi. «Copperfield'in de bu durumu farkettiğini açıklamak cüretini göstermeliyim.»

Ona dönerek beni işe ne hakla karıştırdığını sordum. Buna nasıl cesaret ediyordu?

Uriah, «Ah,» diye cevap verdi. «Hepimiz de sizin karakter bakımından ne kadar uysal ve iyi bir insan olduğunuzu biliyoruz. Ama geçen gece ben konuyu açar açmaz neyi kasdettiğimi hemen anladınız. Hemen anladınız bunu.»

İyi kalpli yaşlı Doktorun uysal bakışlı gözlerini bana diktiğini farkettim. Bana yüzümden her şey anlaşılıyormuş gibi geldi. Bu sessiz itiraf önemsenmeyecek gibi de değildi.

Hepimiz de sustuk. Bir süre konuşmadık. Doktor ayağa kalkarak odada iki üç defa dolaştı. Sonra koltuğunun yanına dönerek, bunun arkasına dayanıp durdu.

— «Yanılmıyorsam kabahatin büyüğü bende. Kalbimde yeri olan birini iftiraya uğrayacak duruma düşürdüm. Eğer ben olmasaydım, o da böyle iftiralara konu olmazdı. Hiç bir zaman... Fakat, beyler, bu konuda hayatımı ortaya koyabilirim... Bu konuşmada adı geçen o sevgili, değerli kadının dürüst ve şerefli bir insan olduğunu biliyorum. Bu bakımdan hayatım pahasına iddiaya girebilirim.»

Bir an durdu sonra devam etti. «Fakat şu iddiayı reddetmeye de hazır değilim. O hanımı, farkına varmadan

tuzağa düşürmüş ve onu mutsuz bir evlilik yapmaya zorlamış olabilirim. Bu hanımla birlikte geçirdiğim hayat gerçekten çok mutluydu. Bu geceye kadar da onu o büyük haksızlığı yaptığım günü durmadan dinlenmeden daima sevinçle düşündüm. Bu yüzden Allaha şükrettim.» Duraklaya duraklaya, kekeleye kekeleye konuşuyordu. Nihayet bir kaç dakika sustu. Sonra tekrar sözlerine devam etti.

— «Artık bu rüyadan uyandım. Onun için de karımın eski oyun arkadaşına karşı pişmanlıkla karışık bazı duygular beslemesinin olağanlığını anlıyorum. Evet, onun o gence karşı saf bir pişmanlık duyduğu muhakkak. Korkarım çok doğru bu. Fakat bunun ötesinde o sevgili kadının ismi hiç bir zaman şüphe dolu bir kelimeye hattâ bir nefese bile bağlanmamalıdır.»

«Beyler, size kalbimin içini gösterdim. Bu gece söz ettiklerimiz bir daha hiç bir zaman tekrarlanmayacak. Wickfield, bana kolunu uzat. Eski arkadaşımın koluna dayanarak yukarıya çıkayım!»

Birbirlerine bir şey söylemeyerek yanyana odadan çıktılar.

Uriah sonra uysal uysal bana doğru döndü. «Eh, Master Copperfield! Bu mesele beklenilen şekilde gelişmedi. Ama artık bu aile saf dışı edildi sanırım!»

Sesini duymak beni öfkeden çıldırtmaya yetti. Hayatımda hiç bir zaman bu kadar hiddetlenmemiştim. Ondan sonra da öylesine öfkelenemedim. «Ahlâksız! Bir de beni işe karıştırdın!»

Onunla karşılıklı dururken yüzündeki sinsice sevinç ifadesinden onun bana bilerek tuzak kurduğunu anladım. Buna dayanamayacaktım. O sıska yanağı tam karşımdaydı. Beni davet ediyordu. Elimi açarak bütün gücümle bu yanağa bir tokat indirdim. Parmaklarım sanki yanmış gibi sızladı. Uriah, elimi yakaladı. Şimdi durmuş birbirimize bakıyorduk.

Birdenbire, «Copperfield,» dedi. «Siz çıldırdınız mı?»

Elimi sert bir hareketle avcundan kurtardım. «Çıldırmadım. Sadece seninle bütün ilişkimi kesiyorum. Etrafın-

dakilere kötülük etmenden neden korkayım? Sen zaten kötülükten başka bir şey yapmıyorsun ki!»

«Copperfield,» diye homurdandı. «Siz daima bana karşı çıktınız. Halbuki ben sizi daima severdim.»

Ona cevap vermek zahmetinde bulunmadım. Şapkamı aldım. Gidip yatacaktım. Fakat o çabucak kapıyla benim arama girdi.

— «Copperfield, kavga iki tarafın arasında olur. Ben bu tartışmaya katılmıyorum.»

— «Cehenneme kadar yolun var,» dedim.

— «Öyle söylemeyin!» diye cevap verdi. «Sonradan pişman olacağınızı biliyorum. İnsan böyle düşmanlığa kapılır mı? Ama ben yine de sizi affediyorum.»

Aşağılamayla, «Sen mi beni affediyorsun?» dedim.

Uriah, mırıldandı. «Kalkıp bana saldırdığınızı düşünüyorum da... Ama siz istemeseniz de ben yine dedostluk göstereceğim. Artık ne bekleyeceğinizi biliyorsunuz işte.»

Ancak bir kaç hafta sonra Mrs. Strong'un halinde hafif bir değişiklik oldu. Rüzgâr yokken havada beliren bir bulut gibi yavaş yavaş ortaya çıktı bu. Genç kadın önce Doktorun kendisiyle şefkat dolu bir merhametle konuşmasına, annesini yanına getirtmek istemesine hayret eder gibiydi. Sonra ağır ağır genç kadının güzelliğine kederli bir gölge düştü. Her gün daha da koyulaşıyordu bu.

Doktor ise görünüş bakımından daha yaşlı gibi duruyordu. Daha da ciddiydi şimdi. Fakat uysallığı, karısına olan o şefkatli ilgisi daha da arttı. Tabii eğer bunların artması da mümkünse... Bir keresinde Doktoru, karısının doğum gününün sabahı erkenden gördüm. Genç kadının yüzünü iki elinin arasına alarak onu alnından öptü. Sonra da telâşla onun yanından uzaklaştı. Çok sarsıldığı için kaçmaktan başka çare bulamamıştı. Genç kadının ise Doktorun kendisini bıraktığı yerde bir heykel gibi hareketsiz durduğunu gördüm. Sonra başını eğerek ellerini birbirine kenetledi ve ağlamaya başladı. Ne kadar

dokunaklı bir hali vardı.

Ondan sonra Mrs. Strong konuşmaya çalışıyormuş gibi geldi bana. Ama bir tek kelime bile söyleyemedi. Doktor, karısının annesiyle birlikte evden uzakta bir eğlenceye katılması için her gün yeni bir plân yapıyordu. Mrs. Markleham da durmadan övüyordu adamı. Fakat Annie kendisini ne tarafa çekerlerse o tarafa gidiyordu.

Ne düşüneceğimi bilemiyordum. Halam da öyle. Kararsızlığı yüzünden odamızda dolaşıp duruyordu. Böylece yüzlerce kilometre yol yürüdü sayılır... İşin en tuhaf tarafı bu ailevi mutsuzluğun gizli derinliklerine inen ilk ümit ışığının Mr. Dick'den çıkmış olması...

Mr. Dick, Doktor'la bahçede bir aşağı bir yukarı dolaşmak hakkını yeniden, gururla ele geçirmişti. Fakat çok geçmeden adamcağız bütün boş zamanlarını da bu gezintilere ayırmaya başladı. Doktor'la ben çalışırken, Mr. Dick de Mrs. Strong'la bahçede dolaşıyor, genç kadının sevdiği çiçeklerini budamasına, tarhlardaki yaban otlarını ayıklamasına yardım ediyordu. Mr. Dick saatte belki on kelime bile söylemiyordu. Fakat o sessiz ilgisi, o üzgün, meraklı yüzü hem Doktorun hem karısının kalbinde Mr. Dick'e bir sempati uyanmasına sebep olmuştu. Doktor, karısının, Annie kocasının Mr. Dick'ten hoşlandığını, biliyordu. Adamcağızın her ikisini de çok sevdiğini bildikleri gibi... Böylece Mr. Dick başka hiç kimsenin başaramayacağı bir görevi yaptı. Karı koca arasında bir bağ oldu.

Bundan sözettiğimiz zaman halam gururla, «Trot,» diyordu. «O adamın ne olduğunu benden başka hiç kimse bilemez! Dick ileride çok başarılı olacak!»

Bu kısmı sona erdirmeden önce başka bir konuya da dokunayım. Mr. Wickfield'in Doktor'larda kaldığı sırada postacının her sabah Uriah Heep'e iki üç mektup getirdiğini görüyordum. Mr. Micawber yolluyordu bunları. Buna bakarak Mr. Micawher'in işinde başarılı olduğu sonucunu çıkardım. Ve buna da memnun oldum. İşte bu yüzden o sırada nazik karısından aldığım aşağıdaki mektup beni çok şaşırttı.

«Canterbury, Pazartesi Akşamı

Sevgili Mr. Copperfield, bu mektubu aldığınız zaman muhakkak ki şaşıracaksınız. Hele içindekiler sizi daha da hayrete düşürecek. Fakat bir eş ve anne olarak duygularımı açıklamam ve böylece rahatlamam gerek. Arkadaşım ve eski pansiyonerimden başka düşüncelerini sorabileceğim, kim var?

Sevgili Mr. Copperfield, size Mr. Micawber'in tamamiyle değiştiğini bildirdiğim zaman her halde duygularımın acılığını tahmin edebilirsiniz. Bana açılmıyor. Benden bir şeyler gizliyor.

Fakat hepsi bu kadar değil. Mr. Micawber, huysuz ve suratsız artık. Haşin. Büyük oğlumuzla kızımıza karşı soğuk. İkizlerimizle öğünmüyor. Hattâ ailemize en son katılan o küçük zararsız yabancıya da soğuk gözlerle bakıyor.

İnsanı üzen, kalbini parçalayan bir şey bu. Eğer bana bir tavsiyede bulunursanız, bana yaptığınız bir sürü o dostça lûtuflara bir yenisini eklemiş olursunuz. Çocuklar sevgilerini, mutlu bir şekilde hiç bir şeyden haberi olmayan o küçük yabancı da size gülümsemelerini yolluyor.

Daima
sizin
üzgün,
EMMA MİCAWBER»

Mrs. Micawber gibi tecrübeli bir eşe Mr. Micawber'i sabır ve sevgiyle tekrar kendisine bağlamasından başka bir tavsiyede bulunmaya hakkım yoktu. (Kadının zaten yapacağını da biliyordum.) Fakat o mektup Mr. Micawber'i uzun uzun düşünmeme sebep oldu.

***

XLIII

Tekrar geriye bakış

İzin verin tekrar hayatımın unutulmayacak bir döneminde duraklayayım ve o günlerin hayallerinin sis içinde

bir olay gibi yanımdan geçmelerini seyredeyim.

Haftalar, aylar, mevsimler geçiyor. Artık kanun önünde bir erkek sayılıyorum. Yirmi bir yaşına bastım. Erginlik çağına erdim artık. Durun neler başardığımı hatırlamaya çalışayım.

O vahşi steno esrarını çözdüm. Bu bilgiyi evcilleştirdim. Onun sayesinde hatırı sayılır bir gelir sağlıyorum. Bir Sabah Gazetesi için Parlementodaki Müzakereleri kaydeden on bir kişilik gruba katıldım ben de. Her gece yerine gelmeyen kehanetleri, sadece akıl karıştırmak için verilen açıklamaları yazıyorum.

Başka bir alanda da başarı kazanıyorum. Küçük bir yazı yazarak bunu bir dergiye yolluyorum. Yayınlanıyor bu. Ondan sonra cesaret bularak bir sürü önemsiz yazı hazırlıyorum. Şimdi bana bunlar için para veriyorlar. Gelirim fena değil.

Küçük hoş bir eve taşınıyoruz. Dover'deki villâsını iyi bir kârla satmış olan halam burada kalmayacak. Yakındaki daha küçük bir kulübeciğe çıkmak niyetinde. Bu ne anlama geliyor? Evleneceğim anlamına mı? Evet.

Evet! Dora'yla evleneceğim. Miss Lavinia'yla Miss Clarissa izin verdiler. Eğer kanaryaların telâşlı oldukları söylenebilirse, iki kardeş de telâşlılar şimdi.

Miss Clarissa'yla halam bütün Londra'yı dolaşarak Dora'yla benim için eşya bulmaya çalışıyorlar. Onların eşyaları hemen almaları daha iyi olacak. Çünkü mutfaktaki ocağın önüne konulacak olan parmaklığa ve tel dolaba bakmaya gittiğimiz zaman Dora tepesinde küçük çanlar bulunan Çin evinin Jip'e çok uyacağını düşünüyor. Onu almayı tercih ediyor.

Peggotty, bir işe yaramak ümidiyle geliyor ve hemen çalışmaya başlıyor. Ona düşen işin her şeyi tekrar tekrar temizlemek olduğu belli. Ve ben de o sırada Peggotty'nin yalnız ağabeysinin geceleri karanlık sokaklarda ilerlediğini ve yürürken rastladıklarının hayret dolu yüzlerini incelediğini görüyorum.

Traddles bu akşam üzeri bana uğradığı zaman çok önemli bir tavır takınıyor. Bunun sebebi nedir? Evlenme

iznini alacağım. Sebep bu.

Bu kadar önemli işi başaracak olan aslında küçücük bir belge. Traddles buna yarı hayranlık, yarı huşuyla bakıyor.

Arkadaşıma. «Aziz dostum,» diyorum. «Bir daha sefere buraya kendin için aynı işi yapmaya geleceğini umarım. Bunun pek yakında olmasını da diliyorum.»

— «Bu iyi dileklerin için teşekkür ederim. Ben de öyle umuyorum. Onun bekleyeceğini bilmek memnunluk verici bir şey. O gerçekten dünyanın en iyi, en tatlı kızı...»

— «Onun arabasını kaçta karşılayacaksın?» diye soruyorum.

Traddles, «Yedide,» diyor. «Miss Wickfield de o saatlerde gelecek değil mi?»

— «Daha erken gelecek... Sekiz buçukta.»

Sophy daha sonra Dora'nın halalarının evine iniyor. Şimdiye kadar gördüğüm insanların en cana yakını, en samimisi. Traddles büyük bir gururla onu bizimle tanıştırıyor. Ben kendisini bu seçimindeki isabetten dolayı kutladığım zaman saçının her teli dimdik havaya kalkıyor. Arkadaşım tam on dakika ellerini uğuşturuyor.

Agnes'i Canterbury arabasından alıp getirmiş bulunuyorum. O neşeli ve güzel yüzü yine aramızda. Fevkalâde hoş bir akşam geçiriyoruz. Çok mutluyuz. Ama ben buna henüz inanamıyorum.

Ertesi gün de hepimiz toplaşıp eve... evimize... Dora'yla benim evime bakmaya gittiğimiz zaman kendimi oranın efendisi gibi göremiyorum bir türlü. Bu küçücük ev o kadar güzeldi ki. Her şeyi yepyeni, pırıl pırıl. Dora'nın mavi kurdeleli bahçe şapkası küçük çengeline asılmış bile. Gitar kutusu bir köşede duruyor. Herkes Jip'in pagodasına takılıyor. Bu küçük evimiz için bir hayli büyük.

Başka bir mutlu akşam. Bu da diğerleri gibi bir rüya adeta. Eve gidiyor ve halamı almak için sabahleyin çok erkenden kalkıyorum.

Halamı hiç o halde görmedim. Arkasına açık mor ipek bir elbise giymiş. Başında beyaz bir bone. Hali şaşıla-

cak gibi. Onu Janet giydirmiş. Kadın da beni görmek için orada bekliyor. Peggotty de hazır. Mr. Dick ise saçlarını kıvırtmış.

Halam yol boyu benim elimi tutarak oturuyor. Durduğumuz zaman parmaklarımı sıkarak beni öpüyor.

— «Allah seni korusun, Allah senden razı olsun, Trot. Kendi oğlum olsaydı, onu daha fazla sevemezdim.»

Gerisi hemen hemen karışık, seçilmesi zor bir rüya gibi bir şey.

Bu rüyada onlar Dora'yla birlikte içeri giriyorlar. Rahiple kâtip görünüyor... Önce Miss Lavinia ağlamaya başlıyor. Miss Clarissa ona amonyak ruhu koklatıyor... Küçük Dora tirtir titriyor ve soruları hafif bir fısıltıyla cevaplandırıyor.

Sonra yine bu rüyada onunla yan yana yere diz çöküyoruz. Dora'nın titremesi gitgide azalıyor. Ama o yine de Agnes'in elini sıkı sıkı tutuyor. Tören sessizce ve ciddi bir havada sona eriyor.

Bu rüyada hepimiz de defteri imzalıyoruz. Peggotty'nin de imzasını atması için onu çağırmak amacıyla koridora çıkıyorum. Peggotty bir köşede beni kucaklayarak bana sevgili anneciğimin nikâhında da bulunduğunu söylüyor. Artık her şey tamam. Oradan çıkıyoruz.

Bu rüyada bir kahvaltı da veriliyor. Yiyecek ve içecek pek bol. Ben de bir şeyler yiyorum ama bunların tadının bile farkında değilim. Hem kendimiz, hem de diğerleri bakımından son derecede mutluyuz. Jip de düğün pastasından yiyor biraz. Ama bu hayvana dokunuyor.

Bu rüyada Dora'yı hazır halde görüyorum. Miss Lavinia onun etrafında dönenip duruyor. Dora, arka arkaya hayretle bir sürü şey unutmuş olduğunu hatırlıyor. Herkes bunları getirebilmek için sağa sola koşuşuyor.

Bu rüyada Jip'i kucağımda taşımak istediğimi görüyorum. O da bizimle gelecek. Fakat Dora, «Hayır, onu benim taşımam gerek,» diyor. «Yoksa Jip artık evlendiğim için kendisini sevmediğimi sanır.» Onunla kol kola gidiyoruz.

Yine bu rüyada Dora duraklayarak geriye bakıyor.

Çabucak Agnes'e giderek onu son defa öpüyor. Genç kızla tekrar vedalaşıyor.

Arabaya binerek oradan uzaklaşıyoruz. O zaman bu rüyadan uyanıyorum. Olanlara inanıyorum artık. Yanımda oturan sevgili, sevgili, küçücük karım. Onu o kadar çok seviyorum ki!

Dora, «Artık mutlu musun, gülünç çocuk?» diye soruyor. «Pişmanlık duymadığından eminsin ya?»

⁂

XLIV

Ev idaremiz

Kendi küçük evimde Dora'yla oturmak öyle garip geliyorduki bana. Bazı akşamlar yazımdan başımı kaldırdığım ve Dora'nın karşımda oturduğunu gördüğüm zaman koltuğumda arkama yaslanarak, «İşte buradayız,» diye düşünüyordum. «Başbaşayız... Bu da normal. Artık bu kimseyi ilgilendirmez. Birbirimizden başka memnun etmemiz gereken kimseler yok. Hayatımız boyunca sadece birbirimizi mutlu etmeye çalışacağız. Ne garip...»

Parlamento'da müzakere olduğu ve çok geç vakitlelere kadar kaldığım zaman eve doğru giderken Dora'nın beni orada beklediğini düşünmek de çok garibime gidiyordu. Başlangıçta ben akşam yemeğimi yerken onun, benimle konuşmak için aşağıya inmesi bana öyle fevkalâde bir şey gibi gelirdi ki. Dora'nın saçlarını kâğıtlarla sardığını bilmek de hoşuma giderdi. Onun bunu yaptığını görmek de çok şaşılacak bir olaydı.

Her halde iki genç kuş, ev idaresi konusunda ben ve güzel Dora'mdan daha tecrübesiz olamazdı. Bir hizmetçimiz vardı tabii. Ben hâlâ gizli gizli onun Mrs. Crupp'un kızı olduğuna ve kılık değiştirerek yanımıza girdiğine ina-

nıyorum. Doğrusu bu Mary Anne'den çekmediğimiz kalmadı. İlk küçük kavgamıza da sebep oydu.

Bir gün Dora'ya, «Sevgili, hayatım,» dedim. «Mary Anne'in zaman hakkında bir fikri olduğunu sanıyor musun?»

Dora, yapmakta olduğu resimden başını kaldırarak saf saf baktı. «Neden Doady?» diye sordu.

— «Çünkü saat beş, sevgilim. Ve biz dörtte yemek yiyecektik.»

Dora, üzüntüyle saate bakarak onun ileri gittiğini ima etti.

Kendi saatime bir göz attım. «Aksine, sevgilim. O saat bir kaç dakika da geri kalıyor.»

Küçücük karım gelip kucağıma oturdu. Beni yumuşatmak ve susturmak istiyordu.

— «Mary Anne'e ihtarda bulunman daha doğru olmaz mı, yavrum?» dedim. «Sen böyle düşünmüyor musun?»

Dora, bağırdı. «Hayır, olmaz! Yalvarırım. Ben bunu yapamam, Doady!»

Şefkatle sordum. «Neden yapamazsın, sevgilim?»

Dora, «Çünkü ben kazın biriyim,» dedi. «Küçücük bir kaz. Mary Anne de bunu biliyor.»

Kaşlarımı hafifçe çattım.

Dora beni öperek, «Yalvarırım!» diye bağırdı. «Sakın ha! Aksi bir Mavi Sakal halini alma! Öyle ciddi tavırlar takınma!»

— «Biricik karıcığım,» diye cevap verdim. «Bazan ciddi olmamız gerek. Gel! Yanıbaşıma, şu sandalyeye otur. Şimdi seninle konuşalım. Bildiğin gibi sevgilim, insanın yemeğini yiyemeden sokağa çıkması pek de hoş bir şey sayılmaz. Öyle değil mi?»

Dora, pek hafif bir sesle, «E-evet...» diye mırıldandı.

— «Sevgilim, nasıl da titriyorsun!»

Dora, içe dokunan bir sesle inledi. «Çünkü beni azarlayacağını biliyorum.»

— «Güzelim, ben seninle sadece tartışacağım.»

Dora ümitsizlikle, bağırdı. «Tartışmak azarlamaktan daha da kötüdür!»

— «Dora, sevgilim!»

— «Hayır, ben senin sevgilin değilim. Çünkü senin benimle evlendiğine pişman olduğun muhakkak. Yoksa benimle tartışmaya kalkışmazdın.»

Bu ithamın yersizliği beni öylesine kırdı ki, bu bana ciddi bir tavır takınma cesaretini verdi. «Şimdi, Dora'm... Dora'cığım, pek çocukça davranıyor ve saçmalıyorsun. Dün yemeğin ortasında evden ayrılmak zorunda kaldım. Evvelsi gün iyi pişmemiş dana etini alelâcele yemek zorunda kaldığım için bayağı hastalandım. Bugün ise hiç yemek yemedim. Sana sitem etmek, çatmak niyetinde değilim, yavrum. Ama bu da tuhaf bir durum.»

Dora, haykırdı. «Ah seni hain! Seni hain çocuk! Benim iyi ve hoş bir eş olmadığımı söylüyorsun!»

— «Dora'cığım, benim böyle bir şey söylemediğimin sen de farkındasın.»

Dora, «Benim rahatsız edici bir yaratık olduğumu söyledin,» dedi.

— «Ben evin düzenle idare edilmediğini söyledim.»

Dora, bağırdı. «İkisi de aynı şey!» Öyle düşündüğü de belliydi. Çünkü büyük bir üzüntüyle, dokunaklı dokunaklı ağlamaya başladı.

Odada şöyle bir dolaştım. Kalbim güzel karıma karşı derin bir sevgiyle doluydu. Kendi kendimi suçluyordum. İyice şaşaladığım için neredeyse gidip kafamı kapılara vuracaktım.

Tekrar yerime oturarak, «Seni suçlu bulduğum yok, Dora,» dedim. «Ben sana sadece şunu göstermeye çalışıyorum, yavrum. Sen muhakkak...» Bu işin ucunu bırakmamaya iyice kararlıydım. «...Muhakkak kendini Mary Anne'e ve bana bakma işine alıştırmalısın.»

Dora hıçkırdı. «Böyle konferanslar vermen beni şaşırtıyor. Gerçekten şaşırtıyor...» Öyle içe dokunan bir hali vardı ki bana sanki bilmeden onu yaralayacak bir şeyler söylemişim gibi geldi.

Evden çabucak ayrılmak zorunda kaldım. Geç vakit-

lere kadar da çalıştım. O kadar pişmandım ki. Bu yüzden çok üzülüyordum.

Eve ancak gece yarısından iki üç saat sonra gelebildim. Halam içerideydi. Oturmuş beni bekliyordu.

Telâşlanarak, «Bir şey mi oldu, hala?» diye sordum.

— «Hiç bir şey olmadı, Trot,» diye cevap verdi. «Otur, otur. Küçük Konca biraz neşesizdi. Ona arkadaşlık ettim. İşte o kadar.»

Başımı elime dayadım. Bu kadar üzüntü ve pişmanlık duyabileceğim aklıma bile gelmezdi. Öyle oturmuş düşünürken bir an halamla gözgöze geldik. Onun bakışlarında endişe vardı. Fakat sonra kayboldu bu.

— «Seni temin ederim, halacığım,» dedim. «Dora'nın çok üzgün olduğunu düşündüğüm için bütün gece ben de ıstırap çektim. Ama aslında benim kötü bir niyetim de yoktu. Ona sevgi ve şefkatle evimizin işlerinden sözetmek istemiştim.»

Halam bana cesaret vermek ister gibi başını salladı. «Sabırlı olmalısın, Trot.»

— «Tabiî. Allah da biliyor ya. Mantıksızca hareket etmek istemedim.»

Halam, «Hayır, hayır,» diye mırıldandı. «Fakat Küçük Konca pek nazlı, pek narin bir çiçek aslında. Onun için de rüzgâr ona doğru hafif hafif, şefkatle esmeli.»

— «Halacığım.» dedim! Zaman zaman Dora'ya fikir veremez misiniz? Ona bazı tavsiyelerde bulunamaz mısınız?»

Halam, âdeta heyecanla, «Trot!» diye bağırdı. «Olmaz! Benden böyle bir şey isteme.» Öyle derin bir samimiyetle konuşmuştu ki, hayretle başımı kaldırarak ona baktım.

— «Onunla aramız açılmamalı, çocuğum!»

Bağırdım. «Aramız açılmamalı mı? Bizim mi açılacak?»

Halam, elbisesini düzelterek, «Çocuğum, çocuğum,» dedi. «İşlerinize burnumu sokarsam bu aramızın ne kadar zaman sonra açılmasına sebep olur?... Küçük Konca'mızı ne dereceye kadar mutsuz ederim? İşte bu sorulara bir

peygamber bile cevap veremez. Ben o küçücük sevgilimizin benden hoşlanmasını ve bir kelebek kadar da kaygısız olmasını istiyorum.»

Halamın haklı olduğunu hemen anladım.

O, «Fakat şunu unutma, yavrum,» diye devam etti. «Geleceğiniz ikinize bağlı. Her şeyi kendi kendinize çözmek zorundasınız. Evlilik bu, Trot. Allah bu meselede ikinizin de yardımcısı olsun. Çünkü ikiniz de masum birer bebeciksiniz.» Halam bunu canlı ve neşeli bir tavırla söylemişti. Sonra da kalkıp beni öptü. «Şimdi,» dedi. «Fenerimi yak ve beni bahçe yolunun yanındaki o küçücük kutu gibi evime kadar götür. Döndüğün zaman Konca'ya Betsey Trotwood'u bir korkuluk gibi ortaya dikmeyi düşünme.»

Halam bu sözlerden sonra başına bir mendil bağladı. Ben de onu evine kadar götürdüm.

Geri dönünce Dora, artık yalnız olduğum için beni karşılamaya geldi. O küçücük terlikleriyle usul usul aşağıya indi karım. Başını omzuma dayayarak ağladı. Barıştık ve bu ilk ufak kavgamızın sonucu olmasına da karar verdik. Yüz yaşına kadar da yaşasak bir daha kavga etmeyecektik.»

Ev idaresinden sözediyoruz... İlk ziyafetimizi Traddles'a çektik. Aslında küçük bir yemekti bu. Sofrada, karşı uçta oturan küçücük karım pek güzeldi. Ondan daha güzelini isteyemezdim. Fakat masada daha fazla yer olmasını istiyordum. İki kişi olmamıza rağmen sofra bize daima dar gelirdi. Ama bu yine de her şeyi kaybetmemize sebep olacak kadar da genişti. O yemekte de Traddles Jip'in Pagoda'sının, gitar kutusunun, Dora'nın çiçek resimlerinin ve benim yazı masamın arasına öyle sıkıştı ki, çocuğun bıçak ve çatalını kullanamayacağından korktum. Ama o her zamanki yumuşak başlılığı ve uysallığıyla, «Burada bol bol yer var, Copperfield,» diye itiraz etti. «Okyanus kadar büyük burası. Bol yer var, bol yer.»

İstediğim başka bir şey daha vardı. Yemek sırasında Jip'in sofra örtüsünün üzerinde dolaşmasına izin verilmemesi. Köpek o akşam eski arkadaşıma havladı, zaman

zaman Tarddles'in tabağına saldırdı. Hem de amansız bir inatla. Bu yüzden köpeğin bütün konuşmayı tekeline aldığını da söyleyebiliriz.

Fakat Dora'nın ne kadar yufka yürekli olduğunu bildiğim için itiraza kalkışmadım. En ufak bir imada bile bulunmadım. Yine aynı sebeplerden yerde çarpışan tabaklardan, yağ ve sirke şişesinin biçimsiz halinden sözetmedim. Zeytinyağı ve sirke şişesi sarhoş gibi birbirlerine dayanmış duruyorlardı. Önümdeki haşlama koyun buduna bakarken dayanamayarak, «Acaba neden bizim etler böyle acayip biçimde oluyor,» diye düşündüm. «Mafsallı butlar, kollar. Yoksa bizim kasap dünyaya gelen bütün sakat hayvanları almak için bir anlaşma mı yaptı?»

Dora'ya, «Sevgilim,» dedim. «O tabakta ne var?»

Dora çekine çekine cevap verdi. «İstridye, hayatım.»

Pek memnun oldum. «Bu senin fikrin mi?»

Dora, «E-evet, Doady,» dedi.

— «Bundan daha güzel bir şey olamaz!» diye bağırdım. «Traddles hiç bir şeyi istridye kadar sevmez.»

Dora, mırıldandı. «E-evet, Doady. İşte ben de bunlardan şirin bir fıçı dolusu aldım. Adam bu istridyelerin pek güzel olduğunu söyledi. Ama ko-korkarım onlar da bir acayiplik var. Bana iyi gibi gözükmüyorlar.»

Traddles, tabağı neşeyle inceledi. «Biliyor musun, Copperfield? Bunlar fevkalâde istridyeler. Ama hiç birinin de açılmamış olması önemli sanırım.»

Evet, bunların hiç biri de açılmamıştı. Bizde ise istridye bıçağı yoktu. Bu yüzden istridyelere bakarak koyun etini yedik. Daha doğrusu etin pişmiş olan kısımlarını yiyebildik. Eksikliği de kebere turşusuyla tamamladık.

Traddles gittikten sonra karım sandalyesini benimkinin yakınına koyarak, yanıma oturdu. «Çok üzgünüm. Bana öğretmeye çalışır mısın, Doady?»

— «Bunu önce kendime öğretmem lâzım, Dora,» dedim. «Ben de senin kadar beceriksizim.»

— «Ah!» diye cevap verdi. «Sen öğrenebilirsin. Sen çok çok zeki bir erkeksin!»

— «Saçmalama, Farecik,» dedim.

Dora, yerinden kımıldamadan bana sordu. «Beni, bir isimle çağırmanı istiyorum. Bunu yapar mısın?»

Gülümseyerek sordum. «Neymiş o?»

Dora, «Aptalca bir isim bu,» dedi. «Çocuk - eş.»

Gülerek çocuk - eşime ne istediğini sordum.

— «Dora yerine o adı kullanmanı istediğimi söylemedim, gülünç çocuk. Ben sadece beni öyle düşünmeni arzu ediyorum. Bana kızacağın zaman, kendi kendine, 'O sadece benim çocuk - eşim,' de. Olmak istediğim kadın haline giremediğim — ve sen onu arayıp özlediğin, hiç bir zaman öyle olamayacağımı düşündüğün zamanlar, 'Ama yine de benim aptal çocuk-eşim beni seviyor,' de. Çünkü seni gerçekten seviyorum.»

Onunla ciddi bir dille konuşmuyordum. Çünkü o ana kadar Dora'nın ciddi olduğunu farketmemiştim. Fakat onun bu ricası beni çok etkiledi. Şimdi geriye dönerek bu sözettiğim zamana bakıyorum. Bu küçük konuşmayı daima hatırladığımı söyleyebilirim yine.

Dora ondan kısa bir süre sonra bana fevkalâde bir ev kadını olacağını açıkladı. Buna uyarak koskocaman bir hesap defteri aldı. Yemek Kitabı'nın Jip'in koparttığı sayfalarını iğne ve iplikle dikkatle dikti. Kendi deyimiyle, 'iyi olabilmek' için ümitsizce çabaladı. Ama sayıları bir türlü toplayamıyor, hesabı yine tutturamıyordu.

Bazan akşamları evde çalışırken mürekkep kalemimi bırakarak 'iyi olmaya' çalışan çocuk eşime bakardım. (Artık bir hayli yazı yazıyordum.) Karım bloknotları alarak oturur, içinde hesaplar ve diğer belgeler bulunan küçük bir sepeti de yanına çekerdi. Bu hesaplar her şeyden çok saç kıvırmak için kullanılan kâğıtlara benzerlerdi. Dora sayıları toplayıp bir sonuca varmaya çalışırdı. Hepsini biribiriyle karşılaştırırın, bloknotlara sayıları yazar, sonra çizer, sol elinin parmaklarını tekrar tekrar bir ileri bir geri sayardı. Ondan sonra da sinirlenir, cesareti de iyice kırılırdı. Yüzünde öyle mutsuz bir ifade belirirdi ki, usulca onun yanına giderdim.

— «Ne var, Dora'cığım?»

Karım ümitsiz bir tavırla başını kaldırarak bana bakar ve, «Sonuç doğru çıkmıyor,» diye cevap verirdi. «Bunlar insanın başını öyle ağrıtıyorlar ki. İstediklerimi de yapmıyorlar.»

O zaman, «Gel bu işi birlikte deneyelim,» derdim. «Dur sana göstereyim, Dora.»

Ondan sonra kendisine örnek göstermeye başlardım. Kolay uygulanabilinecek şeylerdi bunlar. Dora belki beş dakika kadar büyük bir dikkatle beni dinlerdi. Ondan sonra fena halde yorulmaya başlar, konuyu hafifletmek için saçlarımı kıvırmaya koyulurdu. Israr ettiğim takdirde aklı gitgide karışır ve yüzünde korku dolu bir ifade belirirdi. O zaman onun tabii neşesini, kendisinin çocuk-eşim olduğunu hatırlardım. Gizli bir sitem gibi bir şey olurdu bu benim için. Ve o zaman kalemi bir tarafa bırakarak Dora'dan bana gitar çalmasını isterdim.

İşte böylece hayatımızın dertlerini ve sıkıntılarını sırtıma yüklendim. Bunları paylaşabileceğim bir ortağım yoktu. O karmakarışık ev idaresi bakımından hayatımızda bir değişiklik olurdu. Ama ben bunlara alıştım. Dora'nın yine eskisi gibi çocuksu bir neşesi ve keyfi vardı. Beni çok seviyordu. O eski önemsiz şeylerle de mutlu olmaktaydı.

Konuşmalar uzayıp çetinleştiği ve bu yüzden eve geç döndüğüm zamanlar, Dora muhakkak beni karşılamak için alt kata inerdi. Evde yazı yazarken ise vakit ne kadar geç olursa olsun yakınımda bir yerde sessiz sedasız otururdu. Hiç konuşmadığı için zaman zaman onun uykuya dalıverdiğini sanırdım. Ama çoğu zaman başımı kaldırdığımda onun mavi gözlerini sessiz bir dikkatle bana dikmiş olduğunu görürdüm.

Bir gece yazı masamı kapatırken yine Dora'yla gözgöze geldik. O, «Ah ne yorgun bir çocuk!» dedi.

Ben de, «Ah, ne yorgun bir kız,» diye cevap verdim. «Bir daha sefere çıkıp yatmalısın, sevgilim. Senin için pek geç bu saat.»

Dora yanıma yaklaşarak bana yalvardı. «Sakın beni yatmaya yollama. Yalvarırım yapma bunu!» Büyük bir

hayretle yüzünü boynuma gömerek ağladığını gördüm.

— «Hasta mısın, yavrum? Yoksa mutsuz musun?»

Dora, «Hem iyiyim, hem de çok mutluyum,» dedi. «Ama burada oturup senin yazı yazmanı seyretmeme izin vereceğini söyle! Haydi. Sana pek gülünç bir şey söylersem bana darılır mısın?»

— «Ne söyleyeceksin bakalım?» diye sordum.

Dora, «İzin ver de o mürekkep kalemlerini ben tutayım,» dedi. «Sen öyle harıl harıl çalışırken ben de o uzun saatler boyunca bir şeyler yapmak istiyorum. Kalemleri tutabilir miyim?»

— «Evet,» diye cevap verdiğim zaman öyle sevindi ki. Bunu hatırlayınca gözlerim doluyor. Karım ondan sonra daima eski yerinde oturdu. Yanına da bir sürü yedek mürekkep kalemi koyuyordu. İşimle böyle ilgilendiğinden duyduğu zafer hissi ve ben yeni bir kalem istediği zaman duyduğu sevinç (ben sık sık yeni bir kaleme ihtiyacım varmış gibi davranıyordum)... Belki bunlar başka kimselere pek basit şeylermiş gibi gözükecek. Ama bunlar benim kalbe dokunan anılar...

*
**

XLV

Mr. Dick, Halamın kehanetini doğruluyor

Doktor'un yanından ayrılalı epey olmuştu. Aynı mahallede oturduğumuz için onu sık sık görüyordum. İki üç defa da Strong'lara akşam yemeğine, çaya gittik. Eski Asker, Doktorun evine iyice yerleşmişti. Kadın hiç değişmemişti. Bonesinin tepesinde de o ölümsüz kelebekler titreşiyordu yine.

Tanıdığım bazı anneler gibi Mr. Markleham da eğlenceye kızından daha fazla meraklıydı.

Bir gün Doktora, «Azizim,» dedi. «Annie'nin daima buraya kapanıp kalması onun için pek sıkıntılı bir şey. Bunu siz de biliyorsunuz.»

Doktor iyi düşüncelerle dolu kafasını salladı.

Mrs. Markleham, yelpazesini şöyle bir salladı. «O annesinin yaşına bir gelsin, o zaman durum değişir tabii. BENİ kibarlarla birlikte bir hapishaneye kapatabilirsiniz. Oradan çıkmak aklıma bile gelmez. Ama bildiğiniz gibi ben Annie değilim.»

Doktor, «Tabii, tabii,» dedi.

— «Siz dünyadaki yaratıkların en iyisisiniz. Ama tabii Annie'yle aynı şeylerden hoşlanmıyor, onlardan zevk almıyorsunuz. Öyle değil mi?»

Doktor, üzüntülü bir sesle, «Hayır,» dedi.

Eski Asker, homurdandı. «Tabii ki hayır! Sözgelimi şu sözlüğünüzü alın. Sözlük ne kadar yararlı bir şeydir. Ama bir sözlük'ün, özellikle daha yazıldığı sıralarda, Annie'yi ilgilendirmesini bekleyemeyiz. Öyle değil mi? Bekleyebilir miyiz?»

Doktor, yine başını salladı.

— «İşte ben bu yüzden ince düşünceliliğinizi çok takdir ediyorum. Annie'nin karakterini iyice incelediniz. Onu anlıyorsunuz. İşte benim pek şirin bulduğum da bu.»

Bana Doktor Strong'un sakin ve sabırlı yüzünde bile hafif bir ıstırap ifadesi belirmiş gibi geldi.

Asker, «İşte bu yüzden, Doktorcuğum,» dedi. «Ben her zaman emrinizdeyim, Annie'yle birlikte operalara, konserlere, her yere gitmeye hazırım. Hiç bir zaman yorulmayacağımı da göreceksiniz.»

Kadın bu dediklerini de yaptı. Annie'nin itirazları da boşunaydı. Annesi o zaman hemen siteme ve itiraza başlıyordu. «Sevgili Annieciğim, tabii sen benden daha iyi bilirsin... Ama sana şunu söylemem gerek. Doktor Strong'un iyiliklerine uygun bir biçimde karşılık vermiyorsun şekerim.»

Bir gece oturma odasında yalnız başıma oturmuş yazı yazıyordum. Mr. Dick kapıdan başını uzattı. Tuhaf tuhaf öksürerek, «Korkarım, kendini sıkıntıya sokmadan

benimle konuşman imkânsız, Trotwood,» dedi. «Öyle değil mi?»

— «Ne münasebet, Mr. Dick,» diye cevap verdim. «Buyurun, buyurun.»

Mr. Dick, «Trotwood» dedi. «Oturmadan önce bir açıklamada bulunmak istiyorum. Halanı tanıyorsun.»

— «Eh, biraz,» diye cevap verdim.

— «On dünyadaki kadınların en iyisidir, Sir.» Mr. Dick her zamankinden daha da ciddi tavırlarla oturarak bana baktı. «Şimdi oğlum... Sana bir soru soracağım. Sana göre ben neyim, Sir?»

— «Çok sevgili, eski bir dost,» dedim.

Mr. Dick, güldü. «Teşekkür ederim, Trotwood.» Sonra tekrar ciddileşti. «Benim hakkımda bu bakımdan ne düşündüğünü soruyorum.» Alnına dokunuyordu.

Nasıl cevap vereceğimi bilemedim. Fakat o bir tek kelimeyle bana yardım etti.

Mr. Dick, «Zayıf?» dedi.

Tereddütle, «Şey...» diye mırıldandım. «Biraz.»

Mr. Dick'in cevabıma bayıldığı anlaşılıyordu. «Tamam!» diye bağırdı. «Halan sanki ben öyle değilmişim gibi davranıyor. Ama aslında öyleyim. Öyle olduğumu biliyorum. Eğer halan bana dostluk göstermeseydi, bir yere kapatılacak ve bütün bu yıllar boyunca sıkıntılı ve kederli bir hayat sürecektim, Sir. Onun geleceğini güven altına alacağım ama. Kopye işinden aldığım parayı hiç harcamıyorum. Onu bir kutuya koyuyorum. Bir vasiyetname de yaptım. Bütün paramı ona bırakacağım. Halan zengin ve asil olacak!»

Mr. Dick cebinden mendilini çıkararak gözlerini kuruladı. Sonra bunu dikkatle katlayarak avuçlarının arasında sıkıştırıp düzeltti. Mendili tekrar cebine koydu.

Mr. Dick, «Sen bir bilginsin, Trotwood,» dedi. «Doktorun da ne kadar bilgili bir adam olduğunun farkındasın. Onun bana daima nasıl bir şeref kazandırdığını da bi-

liyorsun. Uçurtmam göklere yükselerek, tarla kuşlarının arasında uçarken Doktorun adını bir kâğıt parçasına yazdım. Bunu sicime takarak, ta uçurtmaya kadar yolladım. Ucurtma bu adı aldığı için çok sevindi, Sir. Gökyüzü o zaman daha da aydınlandı.»

Doktorun en derin saygımıza lâyık olduğunu söyledim. Mr. Dick pek sevindi buna.

Sonra da, «Onun güzel karısı da bir yıldız,» diye mırıldandı. «Parlak bir yıldız. Fakat...» Sandalyesini bana yaklaştırarak bir elini dizime koydu. «Bulutlar var, Sir. Bulutlar.» Mr. Dick, düşünceli düşünceli oturdu bir süre.

Sonra, «Doktor ona öfkeli değil sanırım, Trotwood,» dedi.

— «Hayır. Aksine ona çok bağlı.»

Mr. Dick, bağırdı. «O halde tamam, oğlum!»

Ani bir neşeyle dizime vurması üzerine kafasının her zamankinden daha da karışmış olduğunu düşündüm. Mr. Dick, yine birdenbire ciddileşiverdi. Daha önce yaptığı gibi öne doğru eğilerek, «Dünyanın en fevkalâde kadını, o, Trotwood,» diye mırıldandı. «Neden o durumu düzeltmek için bir şeyler yapmadı?»

— «Durum böyle karışılamayacak kadar zor ve nazik.»

Mr. Dick, parmağıyla bana dokundu. «Mükemmel bir bilgin. Neden o hiç bir şey yapmadı?»

— «Aynı sebepten,» diye cevap verdim.

Mr. Dick, «O halde ben buldum, oğlum,» dedi. «Çıldırmış olan bir zavallı, Sir... Yani bendeniz!» Eliyle göğsüne vurdu. «Bildiğiniz gibi böyle biri fevkalâde kimselerin yapamadıkları bir şeyi başarabilir. Ben onları bir araya getireceğim, oğlum. Bunu deneyeceğim. Onlar beni kabahatli tutamazlar. Ben sadece Mr. Dick'im. Dick, kimse değil. Püüüf!» Aşağılamayla, hafifçe bir şeyi üfler gibi yaptı. Sanki kendisini uzaklara uçuruyordu böylece. Sonra fısıltıyla sözlerine devam etti. «Kimseye bir şey söyleme, oğlum. Bütün kabahati Dick'in üstüne yık. Aptal Dick'in. Senin bana söylediklerinden sonra işin çaresini bulduğuma inanıyorum. Evet, tamam!»

Ondan sonra Mr. Dick iki üç hafta bana bu meseleden hiç sözetmedi. Buna hayret ettim. Ve adamcağızın yapacaklarını unuttuğuna, bundan vaz geçtiğine karar verdim.

Güzel bir akşam Dora sokağa çıkmayı istemediği için, halamla birlikte ağır ağır yürüyerek Doktor'un küçük evine gittik. Mrs. Strong bahçeden eve girmek üzereydi. Mr. Dick ise hâlâ dışarıdaydı. Bazı kazıkların uçlarının sivriltilmesine yardım ediyordu. Mrs. Strong'la birlikte salona girerek, gölgeler içindeki pencerenin önüne oturduk.

Yerlerimizi aldıktan bir iki dakika sonra Mrs. Markleham telâşlı telâşlı içeri girdi. Gazetesi elindeydi. «Annie, hayatım, ben gazetemle çalışma odasına gidiyorum. Çünkü haberleri öğrenmediğim zaman zavallı bir yaratık sanıyorum kendimi. Miss Trotwood, David, rica ederim gelip Doktoru görün.»

Kadınla birlikte çalışma odasına gittiğimiz zaman Mr. Dick'in loş bir köşede durduğunu farkettim. Ama bilmiyorum içeriye önce kim girdi? Mrs. Markleham rahat koltuğuna nasıl yerleşti? Eğer bunları farkettiysem bile sonradan unutmuşum. Yalnız şunu biliyorum. Doktor masasının başında oturuyordu. Başını sakin bir tavırla eline dayamıştı. Aynı anda Mrs. Strong'un kayarcasına içeri girdiğini gördük. Rengi uçmuştu. titriyordu. Mr. Dick kolunu uzatarak, genç kadına destek oldu. Diğer elini de Doktorun omzuna koydu. Doktor kımıldayınca da karısı onun önünde bir dizinin üstüne çöktü. Ellerini yalvarırcasına kaldırmıştı. Gözlerini kocasının yüzüne dikti Onun o bakışlarını hiç bir zaman unutamadım. Bu durun karşısında gazete Mrs. Markleham'ın elinden düştü. Kadın onlara bakakalmıştı.

Mr. Dick, «Doktor,» dedi. «Hatalı olan nedir? Buraya bakın!»

Doktor, bağırdı. «Annie! Ayağımın dibinden kalk!»

Genç kadın, «Hayır,» diye cevap verdi. «Rica ederim, yalvarırım, kimse bu odadan çıkmasın. Ah, kocacığım ve babacığım, bu uzun sessizliği boz artık. İkimiz de aramıza

girenin ne olduğunu bilelim.»

Aile gururu ve annece bir öfkeyle kabaran Mrs. Markleham o zaman, «Annie!» diye haykırdı. «Hemen kalk oradan!»

Annie, «Anne,» dedi. «Ben kocama rica ediyorum.»

Doktor, karısının elini şefkatle avuçlarının arasına aldı. «Annie, eğer bir değişiklik olduysa kabahat sende değil. Suçlu olan benim. Sana olan sevgi ve saygımda hiç bir değişiklik yok. Rica ederim, ayağa kalk, Annie.»

Fakat genç kadın kalkmadı. Kolunu, kocasının dizlerine koyarak, başını buna dayadı. «Eğer burada ikimizin arasının bulunmasını sağlayacak bilgiye sahip bir dost varsa, o arkadaşa konuşması için yalvarıyorum.»

Derin bir sessizlik oldu.

Bir kaç dakikalık bir duraklamadan sonra ben, «Mrs. Strong,» dedim. «Bir şey var. Fakat Dr. Strong bunu saklamamı istedi. Ben de bunu bu geceye kadar sakladım.»

Genç kadın yüzünü bana doğru çevirdi. «Gelecekteki huzurumuz belki de sizin elinizde. Benden hiç bir şey saklamayacağınıza bütün kalbimle inanıyorum.»

Bu samimi yakarışa karşı koyamazdım. Gerçeği değiştirmeden fakat Uriah Heep'in bayağı ve kaba sözlerini yumuşatmaya çalışarak aynı odada geçen olayı açık açık anlattım.

Sözlerim sona erince Annie bir süre sesini çıkarmadı. Sonra Doktorun elini tutarak göğsüne bastırdı. Usulca adamın parmaklarını öptü. Mr. Dick, yavaşça genç kadını ayağa kaldırdı. Annie, şimdi ona dayanmış duruyor ve kocasına bakıyordu.

Nihayet hafif, şefkatli bir sesle, «Evlendiğimden beri kafamdan geçen bütün düşünceleri sana açıklayacağım,» dedi. «Bunları gözlerinin önüne sereceğim. Yaşayacaksam senden hiç bir gizlim de olamaz.»

Doktor, yumuşak bir sesle, «Hayır, Annie,» diye mırıldandı. «Buna gerek yok.»

Genç kadın, «Aksine çok gerekli,» diye cevap verdi.

Mrs. Markleham, onun sözünü kesti. «Rica ederim!

Eğer ben biraz akıllı ve tedbirli bir insansam...»

(Halam öfkeli bir fısıltıyla düşüncesini açıkladı. «Ama hiç de değilsin, Marplot.»)

— «... o zaman şu görüşümü de açıklamak zorundayım: bu ayrıntıya girmek pek gereksiz.»

Annie, «Bu konuda sadece kocam bir söz söyleyebilir, anne,» dedi. «Ve o beni dinleycek. Eğer sana azap verecek bir şey söylersem beni affet, anne. Çünkü ben de uzun zaman ıstırap çektim. Buna dayandım.»

Mrs. Markleham'ın soluğu kesiliverdi. «Hi! Allahım!»

— «Pek küçük bir çocukken ilk öğrendiğim şeylerle ölmüş olan sevgili babamın bir arkadaşının sıkı bir ilişkisi vardı. Birbirlerine bağlıydılar bunlar. Babamın o arkadaşını da çok seviyordum. Bütün bildiklerimi hatırladığım zaman mutlaka aklıma o gelir.»

Mrs. Markleham, bağırdı. «Annesini bir hiç haline sokuyor!»

Annie, «Hiç de değil, anne,» dedi. «Ben sadece onun ne değerli bir insan olduğunu anlatmaya çalışıyorum. Büyüdükçe de o insana olan bağlılığım artıyordu. Ona derin bir minnet duyuyordum. O benim için bir baba, bir yol gösterici, güvendiğim bir insandı. Eğer bütün dünyadan şüphe etseydim, ona yine de inanır, kendisine açılırdım. Onu birdenbire karşıma bir âşık gibi çıkardığın zaman ne kadar genç ve tecrübesiz olduğumu sen de biliyorsun, anne.»

Mrs. Markleham, homurdandı. «Ben bu meseleyi buradakilere hiç değilse elli defa söyledim.»

(Halam, söylendi. «O halde dilini tut ve bu meseleden de bir daha sözetme.»)

— «Çok genç bir kızdım. Bu pek büyük değişiklik olunca üzüldüm sanırım. Ama o bana bu kadar değer verdiği için de gururlanıyordum. Ve onunla evlendik.»

Mrs. Markleham, hemen ilâve etti. «Canterbury'de Saint Alpage'da.»

(Hala, «Allah bu kadının lâyığını versin,» dedi. «Hiç susmuyor!»)

Annie'nin yanakları kızarmıştı. Genç kadın, «Koca-

mın bana getireceği maddi zenginliği, mal ve mülkü hiç bir zaman düşünmedim. Anne, bazı kimselerin böyle haince şüphelere kapılarak onun ve benim bakımımdan haksızlık edebileceklerini aklıma ilk sen getirdin. Bu düşünceyi kafama ilk sen soktun.»

Mr. Markleham, bağırdı. «Ben mi?»

(Halam, «Tabii, sen ya!» diye düşüncesini açıkladı. «Şimdi yelpazeni sallayarak bu suçu üzerinden atamazsın, benim asker dostum!»)

Annie, «Yeni hayatımın ilk mutsuzluğunun ne olduğunu da söyleyeyim,» dedi. «Benim adıma senden, kocamdan, ısrarla bir sürü şey istenmesi... Çok cömerttin. Mr. Wickfield ise bu duruma çok sinirleniyordu. Beni üzüyordu bu. İlk defa o zaman o kötü ve çirkin şüpheye kapıldım. Şefkatim satın alınmıştı... Sana satılmıştı bu...»

Mrs. Markleham, göz yaşları arasında, «İşte bana böyle teşekkür ediyor,» diye haykırdı. «Keşke bir Türk olsaydım!»

(Halam, «Ah,» dedi. «Öyle olmanı ben de bütün kalbimle isterdim! Hiç olmazsa şimdi kendi memleketinde olurdun!»

— «İşte o sıralarda annem kuzenim Maldon için endişelenmeye başladı. Onu severdim.» Genç kadın usulca fakat tereddütsüz konuşuyordu. «Çok severdim... Bir zamanlar küçücük iki âşık gibiydik. Eğer şartlar değişmeseydi belki onunla evlenir ve tabiî çok da mutsuz olurdum. Kocama bu kadar çok minnet borcum olmasaydı, ona yine de bu bakımdan teşekkür ederdim. Beni, başıboş kalbimin ilk yanlış isteğine uyarak hareket etmekten kurtardığı için minnet duyardım ona.» Annie, beni heyecanlandıran bir içtenlikle konuşuyordu. Fakat sesi yine de eskisi kadar sakindi.

— «Kuzenim Maldon, senin cömertliğinin kendisine yönelmesini beklerken, 'Onun çalışıp hayatta kendi kendine başarılı olmasını tercih ederdim,' diye düşündüm. 'Bu ona daha yakışırdı.' Ama onun hakkında daha kötü şeyler düşünmedim. Ta Hindistan'a gideceği o geceye kadar. O gece onun iki yüzlü ve nankör olduğunu anladım.

O zaman Mr. Wickfield'in beni dikkatle incelemesinin de iki anlama geldiğini sezdim. Hayatıma gölge düşüren o kara şüphenin ne olduğunu anladım. Gördüm bunu.»

Doktor, «Şüphe mi, Annie?» dedi. «Hayır, hayır, hayır!»

Genç kadın, «Senin kalbinde ve kafanda en ufak bir şüphe olmadığını biliyordum,» diye cevap verdi. «O gece sana geldiğim zaman olanları anlatmam gerektiğinin farkındaydım. Evine aldığın, bana olan sevgin yüzünden iyilik ettiğin, akrabamdan biri bana hiç söylenmemesi gereken bir açıklamada bulunmuştu. Kafam bu ayıp, bu çirkin durum karşısında isyan etti. Kelimeler dudaklarımda söndü.»

Mrs. Markleham, hafifçe inleyerek yelpazesinin arkasına gizlendi.

— «O günden sonra da o yakınımla sadece senin yanında konuştum. Başka zaman kendisine bir tek kelime bile söylemedim.» Usulca Doktor'un ayağının dibine çöktü. Adam ona engel olmak için elinden geleni yaptı ama karısına engel olamadı. Annie, «Sen daha bir şey söyleme,» dedi. «İzin ver biraz daha konuşayım...»

— «Karşılaştığım bu saygısızlığı sakladıysam, kendi kabuğuma çekildiysem bunun sebebi sana olan o derin saygımda. Senin de bana karşı saygı duymanı çok istiyordum.»

Doktor, mırıldandı. «Annie, temiz kalpli yavrum. Sevgili çocuğum...»

— «Bir şey daha söyleyeceğim... Görevlerimi yerine getirmemin, sana göstereceğim sevginin beni o eşsiz güvenine lâyık kılmayacağını biliyorum. Böyle bir şeyi ummuyorum bile. Fakat başımı kaldırıp sevgili yüzüne bakarak en hafif anlarımda bile sana karşı haksızlık etmediğimi, sana ihanete kalkışmadığımı, sana borcum olan o sevgi ve bağlılığımın hiç bir zaman azalmadığını söyleyebilirim.»

Genç kadın kollarını doktorun boynuna atmıştı. Adam da başını ona doğru eğdi.

— «Ah, beni kalbine bastır, kocacığım! Aramızda-

ki farktan, uygunsuzluktan sözetme. Çünkü böyle bir şey yok. Sadece benim bir çok kusurlarım var. Asıl uygunsuzluk da bu. Beni kalbine sok. Çünkü benim aşkımın temelinde sağlam bir kaya var. Bu daima dayanacak.»

Bu sözleri izleyen sessizlikte halam ciddi bir tavırla Mr. Dick'e gitti. Ona sarılarak adamı sesli bir şekilde öptü. Böyle yapması da iyi oldu. Çünkü yanılmıyorsam Mr. Dick memnunluğunu ifade için tek ayağının üstünde durmaya hazırlanıyordu.

Halam, «Sen çok ilgi çekici bir adamsın Mr. Dick,» dedi.

O sözlerden sonra usulca odadan çıktık.

Eve giderken, halam, «Hiç olmazsa bu asker dostumuzu susturdu,» dedi. «Başka sevinecek bir şey olmasaydı yine de bu yüzden bu gece rahat rahat uyurdum.»

Mr. Dick, mırıldandı. «Korkarım kadın çok sarsıldı.»

Halam, sordu. «Ne? Sen hiç bir timsahın sarsıldığını gördün mü?»

Mr. Dick, uysal uysal cevap verdi. «Doğrusu ben timsah gördüğümü hiç sanmıyorum.»

⁂

XLVI

Bilgi

Ben evleneli bir yıl olmuştu sanırım. Bir akşam tek başıma çıktığım yürüyüşten dönüyordum. Zaman zaman böyle dolaşıyor ve yazmakta olduğum kitabı düşünüyordum. Dönüşte Mrs. Steerforth'un evinin önünden geçtim. Daha önce de o civarda oturduğum sırada oradan sık sık geçmiştim yine. Ama çoğunlukla başka yola sapmayı tercih ediyordum. O ev derin düşüncelere dalmama, bir çok şeyi hatırlamama sebep oluyordu. Yoluma devam ederken

yine dalgın dalgın düşünüyordum. Yanımda birinin konuşması üzerine irkilerek döndüm.

Bir kadın sesiydi. Mrs. Steerforth'un küçük orta hizmetçisini çabucak hatırladım. Evvelce bonesine mavi kurdeleler takardı. Artık bunları çıkarmış yerlerine kederli ve ciddi bir iki kahverengi fiyonk takmıştı.

— «Afedersiniz, efendim. İçeri girip Miss Dartle'la konuşmak lûtfunda bulunur musunuz?»

— «Seni beni çağırman için Miss Dartle'mı yolladı?» diye sordum.

— «O bir iki gece önce sizin buradan geçtiğinizi görmüş. Bana merdivene oturup iş işlememi, sizin geçtiğinizi gördüğüm zaman içeri girip kendisiyle konuşmanızı rica etmemi söyledi.»

Döndüm. O beni bahçeye Miss Dartle'ın yanına götürdü. Kadın verandanın ucundaki bir bankta oturuyordu. Buradan o büyük şehir ayaklarınızın altında uzanıyormuş gibi duruyordu.

Karşılaşmamız hiç de dostça olmadı. Son görüştüğümüzde birbirimizden öfkeyle ayrılmıştık. Şimdi de kadının küçümseyen bir görünüşü vardı. Bunu benden saklamak zahmetine de katlanmıyordu.

Onun yakınında durarak, «Benimle konuşmak istediğini söylediler, Miss Dartle,» dedim.

— «Lûtfederseniz...» diye mırıldandı. «O kız bulundu mu?»

— «Hayır.»

— «Ama o yine de kaçmış.»

— «Kaçmış mı?» diye tekrarladım.

Bir kahkaha attı. «Evet! Steerforth'dan kaçmış. Belki kızı hiç bir zaman bulamıyacaklar. Ölmüş de olabilir! Onun hakkında öğrenilenleri bilmek ister miydiniz?»

— «Evet,» dedim.

Ayağa kalkarak, dikenli defnelerden yapılmış çite doğru bir kaç adım attı. Sesini yükselterek, «Buraya gel!» diye emretti. Döndüğü zaman peşinden o saygı değer Mr. Littimer geliyordu. Uşak o saygı uyandıran halinden hiç bir şey kaybetmemişti. Eğilerek beni selâmladıktan sonra

kadının gerisinde yerini aldı.

Kadın, buyuran bir tavırla, «Şimdi,» dedi. «Mr. Copperfield'e o kaçma olayını anlat.»

— «Mr. James ve ben, efendim...»

Miss Dartle, kaşlarını çatarak onun sözünü kesti. «Bana değil ona anlatacaksın. Bana hitap etme!»

— «Mr. James ve ben, Sir...»

— «Bana da hitap etme lûtfen,» diye homurdandım.

Mr. Littimer'in kılı bile kımıldamadı. Uşak, sözlerine tekrar başladı. «Mr. James ve ben o genç hanımla birlikte Avrupa'daydık. O hanım, Mr. James'in himayesi altında Yarmouth'dan ayrıldığından beri... Fransa'ya, İsviçre'ye, İtalya'ya, hemen her yere gittik.»

«Mr. James, o genç hanıma derinden bağlanmıştı. Bir süre daha sakin ve ciddi bir hayat sürdü. Hizmetine girdiğimden beri onun bu halini hiç görmemiştim. Genç hanım, çok yetenekliydi, bir hayli şey öğrenebilecek bir insandı. Bir çok dil konuşuyordu. Kimse onun o aynı taşralı kız olduğuna inanamazdı. Onun her gittiğimiz yerde büyük hayranlık uyandırdığını da farkettim.»

Uşak bir an sustu.

— «Fakat genç hanım zaman zaman kederlenip, üzülüyordu. Bu yüzden de Mr. James'i bıktırmaya başladı. Bizim bey değişiklik arıyordu artık. Onun tedirginliği arttıkça, genç hanımın hali de büsbütün kötüleşiyordu. Kendi bakımımdan şunu söylemeliyim: ikisinin arasında gerçekten güç durumda kaldım, çok sıkıntılı saatler geçirdim.»

Mr. Littimer, elini ağzına götürerek saygı değer, kısa bir öksürükle boğazını temizledi. Sonra da sözlerine devam etti.

«Sonunda olan oldu. O sırada Mr. James'in Napoli civarındaki villâsındaydık. Genç kadın denizden hoşlanıyordu. Mr. James bir sabah çıkıp gitti. Durumu...» Burada duraklayarak tekrar öksürdü. «Artık gittiğini o hanıma açıklama işini de bana bırakmıştı. Fakat şunu da söylemem gerek: Mr. James bu konuda gerçekten şerefli bir insan gibi hareket etti. Çünkü o genç kadının geçmişine

aldırmayacak çok saygı değer biriyle evlenmesini teklif etti.»

Bu ahlâksızın kendisinden sözettiğinden emindim. Sonra bu inancımın aksini Miss Dartle'ın yüzünde de gördüm.

— «Bunu da genç kadına bildirme işi bana bırakılmıştı. Mr. James'in gittiğini öğrendiği zaman o genç kadın beklenmeyecek, umulmayacak bir hareket etti. Sükûnetini ve soğukkanlılığını kaybetti. Çıldırmıştı adeta. Onu zorla durdurduk. Fakat bana verilen görevin ikinci kısmına geldiğimde...» Mr. Littimer, ellerini endişeli endişeli oğuşturdu. «Doğrusu onun kadar edepsiz bir insan daha görmedim. Çabuk davranmasaydım, kanımı akıtacaktı. Bundan eminim.»

Öfkeyle, bağırdı. «Bu yüzden kızı daha takdir ediyorum!»

Mr. Littimer, «Öyle mi, efendim? Tabii siz gençsiniz!» dermiş gibi başını eğdi. Sonra da hikâyesine devam etti.

— «Kısacası bir süre kendisini bir yere kapatmak zorunda kaldık. Yanında kendisine ya da başkalarına zarar verebileceği hiç bir şey bırakmadık. Ama buna rağmen o bir gece kaçtı. Penceredeki kafeslerden birini sökmüştü. Hem de benim kendi elimle çivilediğim kafesti. Ondan sonra kendisini ne gören oldu, ne de ondan bir haber çıktı. Benim bildiğim bu kadar.»

Miss Dartle, güldü. «Belki de ölmüştür.»

Mr. Littimer, «Denize atlayıp intihar etmiş olabilir, Miss,» diye cevap verdi. «Bu mümkün. Çok mümkün. Belki de kendisine kayıkçılarla onların karıları ve çocukları yardım etti. Aşağılık kimselere alışık olduğu için kıyıya indiği zaman onlarla pek fazla konuşurdu.» Mr. Littimer, saygı değer bir sesle devam etti: «O genç kadının bulunamayacağını anlayınca Mr. James'e giderek kendisine olanları anlattım. Bunun yüzünden aramızda bir tartışma çıktı. Ben karekterim icabı onun yanından ayrılmam gerektiğine karar verdim. Onunla annesi arasındaki o acı anlaşmazlığı biliyordum. Bu yüzden İngiltereye döndüğüm za-

man buraya gelerek kendisine durumu anlatmak cüretinde bulundum...»

Miss Dartle, bana baktı. «Bu iş için kendisine para verdim ben.»

— «Evet, efendim... Dediğim gibi bildiklerimi anlattım.» Mr. Littimer bir an durup düşündü. «Başka bir şey olduğunu sanmıyorum, efendim. Bu ara işsizim. Saygı değer bir kimsenin yanına girmek de beni çok mutlu eder.»

Bu sözlerden sonra eğilerek terbiyeli bir tavırla selâm verdi. Geldiği gibi dikenli defne çitinin ortasındaki kemerden geçerek gözden kayboldu.

Miss Dartle, ağır ağır dudaklarını büktü. «Littimer, bundan başka efendisinin İspanya kıyılarında dolaştığını duyduğunu da söyledi. Ama bu sizi ilgilendirmez. Ama böylece size açmak istediğim konuya gelmiş oluyoruz. Sizin melek dediğiniz o şeytan, o aşağılık kız sağ olabilir. Eğer o hayattaysa onun gibi eşsiz bir incinin bulunup, korunmasını istersiniz tabiî. Bunu biz de istiyoruz. Çünkü ancak böyle James'in tekrar onun pençesine düşme ihtimalini ortadan kaldırabiliriz. İşte o bayağı sefil kıza ıstırap çektirebilmek için elinden gelen her şeyi yapabilecek olan ben sizi bu yüzden çağırttım. Littimer'i bu sebeple dinlemenizi istedim.»

Kadının yüzündeki ifadenin değişmesinden arkamdan birinin yaklaşmakta olduğunu anladım. Mrs. Steerforth'du bu. Kadın çok değişmişti ama hâlâ da çok hoştu.

— «Mr. Copperfield'e her şey açıklandı mı, Rosa?»

— «Evet.»

— «Hikâyeyi Littimer'in ağzından dinledi mi?»

— «Evet. Kendisine bunu neden istediğinizi de açıkladım.»

— «Sen çok iyi bir kızsın. Benim bu konuda Rosa'nın söylediklerinden başka hiç bir isteğim yok, Sir.»

Saygıyla, «Madam,» dedim. «Anlıyorum. Bu zarara ve haksızlığa uğrayan aileyi ta çocukluğumdan tanıyorum. O kız artık oğlunuzun elinden bir bardak su içmektense yüz defa ölmeye razı olur. Eğer aksini düşünüyor-

korkunç bir hata yapıyorsunuz demektir. Bunu size açıklamaktan çekinmiyorum.»

Mrs. Steerforth, «Ah...» diye mırıldandı. «Önemli değil. Öyle olsun. Bana evlendiğinizi söylediler, Sir. Doğru?»

Evleneli uzun zaman olduğunu açıkladım.

— «Haliniz vaktiniz yerinde mi? Bana ün yapmaya dığınızdan sözettiler.»

— «Şans bana yardım etti,» dedim.

— «Anneniz yok değil mi?» Sesi yumuşamıştı.

— «Hayır.»

— «Çok yazık...» diye cevap verdi. «O sizinle gurur lı... İyi geceler...»

Uzaklaşırken ikisinin de oturup sabit gözlerle manza seyretmeye başladıklarını farkettim. Sanki şehre bakış yoğunlaşarak etraflarını sardı.

Bana anlatılanları uzun uzun düşündükten sonra bu enin Mr. Peggotty'e tekrarlanması gerektiğine karerdim. Ertesi akşam onu bulmak için şehre indim. sık sık karanlık gecede sokaklarda dolaşarak, gören korktuğu birini ararken rastlıyordum.

Mr. Peggotty, Hungerford Market'de küçük bir bak üstündeki odada kalıyordu. Ben de o tarafa doğru neye başladım. Mr. Peggotty pencerenin önünde uş kitap okuyordu. Odası temiz ve derli topluydu. ıda bu odanın daima Emily'i için hazır tutulduğunu ım. Mr. Peggotty kapıya vurduğumu duymamıştı. ı ben elimi omuzuna koyunca başını kaldırdı.

— «Master Davy! Teşekkür ederim, Sir! Bu ziyaretiniz için size bütün kalbimle teşekkür ederim! Lütfen oturun. Hoş geldiniz, efendim.»

Bana uzattığı sandalyeye yerleştim. «Mr. Peggotty, fazla bir şey beklemeyin. Fakat bazı haberler aldım.»

— «Em'ly hakkında mı?»

— «Onun nerede olduğunu bilen yok. Fakat artık o adamın yanında değilmiş.»

Mr. Peggotty yerine oturarak dikkatle bana baktı. Anlattıklarımı derin bir sessizlik içinde dinledi.

Sözlerim sona erince de elini yüzüne siper etti. Hâlâ sesini çıkarmıyordu.

Nihayet, «Bu konuda ne düşünüyorsunuz, Master Davy?» diye sordu.

— «Ben Em'lynin sağ olduğunu sanıyorum,» diye cevap verdim.

— «Bilmem ki. Belki o ilk darbe onu çok sarstı. Ani bir çılgınlığa kapıldı... Fakat Em'ly'nin hayatta olduğundan o **kadar emindim ki**... Uyurken de uyanıkken de bu düşünce **kafamdan çıkmıyordu**. Yanılmış olduğumu sanmıyorum. **Hayır! Em'ly sağ!**» Sesi azim doluydu. «Bana onun hayatta olduğunu **söylediler!**»

Bir yerlerden esinlenmiş bir insan gibiydi o anda. Bir kaç dakika bekledim. Sonra konuşmaya başladım.

— «Şimdi, sevgili dostum, eğer Em'ly Londra'ya dönerse... Burada, bu şehirde onu bulabilecek bir insan var. Onun bu konuda başkalarından çok daha başarılı olacağına inanıyorum. Siz... siz Martha'yı hatırlıyor musunuz?»

— «Bizim kasabadaki kızı mı söylüyorsunuz?»

Yüzündeki ifade benim için yeterli bir cevaptı. «Onun Londra'da olduğunu biliyor musunuz?»

Titreyerek cevap verdi. «Onu sokaklarda gördüm...»

— «Fakat bilmediğiniz bir şey var,» dedim. «Em'ly evinden kaçmadan çok önce Martha'ya bir iyilik yapmıştı. Bu bakımdan Ham de ona yardım etmişti. Ayrıca Martha'nın sizinle karşılaştığımız o gece kapının arkasından konuşmamızı dinlediğinden de haberiniz yok.»

Mr. Peggotty, hayretle bağırdı. «Durmadan kar yağan bir geceydi sanırım...»

— «Evet, o gece. Martha'yı ondan sonra hiç görmedim. Ama bana kalırsa kendisiyle ilişki kurmamız gerekiyor. Anlıyor musunuz?»

Cevap verdi. «Çok iyi anlıyorum...»

— «Onu bulabileceğinizi sanıyor musunuz?»

— «Onu nerede aramam gerektiğini biliyorum, Master Davy.»

— «Onu bu gece bulmaya çalışalım mı?»

Mr. Peggotty, başını salladı. «Evet. (Benimle birlikte çıkmak için hazırlandı.) Blackfriars köprüsüne yaklaştığımız sırada adamcağız bana yolun karşı tarafından hızla ilerleyen bir kadını işaret etti. Onun aradığımız kimse olduğunu hemen anladım.

Yolun karşı tarafına geçerek çabucak ona doğru gittik. Kendisine yaklaşırken Martha'yla sakin, bizi fazla kimsenin göremeyeceği bir yerde konuşursak onun kayıp kızla daha yakından ilgileneceğini düşündüm. Onun için de Mr. Peggotty'e Martha'yla hemen konuşmamamızı, onun peşinden gitmemizi söyledim.

Martha bir hayli yürüdü. Kadın karanlık, sıkıntılı bir sokağa saptı. Burada ne kalabalık vardı, ne de gürültü. «Artık onunla konuşabiliriz,» dedim. Adımlarımızı sıklaştırarak kadının peşinden gittik.

*
* *

XLVII

Martha

Bu aşağılık, karanlık sokağın dibinde küçük tahta bir bina vardı. Belki de artık kullanılmayan bir iskeleydi bu. Sokağın sona erdiği ve yolun bir sıra evle nehrin arasından ilerlediği yerdeydi.

Martha, oraya yaklaştı ve suyu görür görmez de sanki yolunun sonuna gelmiş gibi durakladı. Sonra nehrin kıyısından ağır ağır ilerlemeye başladı. Dikkatle sulara basıyordu.

Sanırım kendi kendine konuşuyordu genç kadın. Şalının omuzlarından kaymış olduğundan ve Martha'nın el-

lerini şaşkın şaşkın buna sardığından eminim. Öyle çılgınca bir hali vardı ki onun gözlerimin önünde sulara gömülüvereceğinden korkmaya başladım. Bunu çok iyi biliyorum ve hiç bir zaman da unutmadım. Telâşla kolunu yakaladım.

Aynı anda, «Martha!» dedim.

Korkuyla bir çığlık attı. Benimle öyle bir güçle boğuşmaya başladı ki eğer yalnız olsaydım kadını tutamazdım. Fakat benimkinden daha güçlü bir el onu yakaladı. Sonra Martha bu elin kime ait olduğunu görünce yığılıverdi.

Heyecanla, acı acı, «Ah, nehir!» diye bağırdı. «Ah, nehir!»

— «Sakin ol.» dedim.

Kadın, «Onun benim gibi olduğunu biliyorum» diye haykırdı, «Ona ait olduğumun farkındayım. Kırların arasından geliyor. Bir zamanlar hiç zararı yoktu onun. Sonra pis, kederli sokakların arasından sürünerek geçiyor. Kirli ve üzgün... Sonra hayatım gibi uzaklaşıyor. O büyük denize gidiyor. O deniz ise daima dertli.»

Ancak bu sözleri duyduğum zaman ümitsizliğin ne demek olduğunu iyice anladım.

— «Ondan uzaklaşamıyorum. Onu unutamıyorum! Ah o korkunç nehir!»

Şimdi tekrar bağırarak ağlamaya başlamıştı. Yüzünü yine taşların arasına sakladı. Martha sakinleşinceye kadar yanında sessiz sedasız bekledik.

Sonra ben eğilerek onun kalkmasına yardım ettim. «Martha... Martha onun, yanımdaki insanın kim olduğunu biliyor musun?»

O güç duyulur bir sesle, «Evet,» dedi.

— «Seni bu gece uzun süre izlediğimizden haberin var mı?»

— «Hayır,» anlamında başını salladı.

Sordum. «Seni o karlı gecede çok ilgilendiren o konuyu konuşacak durumda mısın? Yeteri kadar sakinleştin mi?»

Genç kadın yeniden hıçkırmaya başladı... Bir kaç dakika sonra da, «Kendim için bir şey söylemek istemiyorum,» dedi. «Ben kötüyüm... Kaybolmuş bir insanım ben. Ama ona söyleyin Sir. Ben hiç bir zaman onun felâketine sebep olmadım. O meseleyle bir ilgim yok.»

İçtenlikle, «Bu meseleyle bir ilgin olduğunu da hiç bir zaman düşünmediler,» diye cevap verdim. «Senin bu konuda hiç bir suçun yok. Bunu biliyoruz.»

— «Ben ne yapacağım?» diye inledi. Sonra birdenbire Mr. Peggotty'e döndü. «Beni çiğneyip ezin! Öldürün beni! Dudaklarımdan dökülecek bir tek heceye bile inanmayacaksınız. Neden inanasınız? Şikâyet etmiyorum. Em'ly'le aynı olduğumuzu da söylemiyorum. Aramızda çok büyük bir fark olduğunu biliyorum. Ben sadece şunu söyleyeceğim: Em'ly'e ta ruhumun derinliklerinden doğan bir minnetle bağlıyım, onu çok seviyorum.»

Mr. Peggotty, «Martha,» dedi. «Allah göstermesin, senin hakkında nasıl bir yargıya varabilirim ben? Bütün insanların içinde bunu yapacak ben mi kaldım? Allah korusun! Asıl ben yapamam bunu. Nasıl bir durumla karşı karşıya olduğumuzu bilmiyorsun. Şimdi beni dinle!»

Kadının üzerinde büyük bir etkisi oldu Mr. Peggotty'nin. Martha, olduğu yerde büzülerek adamın karşısında durdu.

Mr. Peggotty, «Eğer o durmadan kar yağan gece Master Davy'le benim konuşmamı dinlediysen,» diye sözlerine devam etti. «O zaman sevgili yeğenimi bulabilmek için nerelere gittiğimi de öğrenmişsindir.»

Martha ellerini yüzüne götürdü. Fakat hiç sesini çıkarmıyordu.

Mr. Peggotty, «Çok küçük yaşta anasız ve babasız kaldığını duydum,» dedi. «Şöyle denizci usulü onların yerini alacak bir yakının, bir dostun da yokmuş. Eğer böyle bir yakının olsaydı, çok geçmeden ona iyice ısınır, kendisini severdin. Bunu hayal edebilirsin. Ayrıca yeğenimi kızım yerine koyduğumu da tahmin edebilirsin.»

Martha, sessizce titriyordu. Mr. Peggoty şalını kadına sıkıca sardı.

Sonra da sözlerine devam etti. «Master Davy'le ben bu durumu düşündük. Hesabımıza göre zavallı Em'ly günün birinde yalnız başıma Londra'ya kadar gelecektir. Ona minnet duyuyor ve kendisini de seviyorsun. Onu bulmamız için bize elinden geldiğince yardım etmelisin!»

Martha, hafif, hayret dolu bir sesle sordu. «Bana güvenecek misiniz?»

Mr. Peggotty, «Tamamiyle,» dedi. «Kayıtsız şartsız!»

Martha, başını kaldırdı. Ciddi bir tavırla kendisini bu işe adayacağını ve Em'ly'i bulma ihtimali olduğu sürece bu görevinden hiç bir zaman vaz geçmeyeceğini söyledi.

Ona bütün bildiklerimizi anlatmamız gerektiğini düşündük. Martha bizi büyük bir dikkatle dinledi. Sanki ruh hali tamamiyle değişmişti ama eskisi gibi pek sakin de değildi.

Hikâye kendisine anlatıldıktan sonra genç kadın bize nereye haber yollayabileceğini sordu. Yoldaki sönük bir lambanın altında defterimi açarak bir sayfaya hem kendi adresimi, hem de Mr. Peggotty'ninkini yazdım. Sonra bunu koparark Martha'ya verdim. Kadın kâğıdı zavallı göğsüne soktu. Cüzdanımı çıkardım. Fakat Martha'yı para almaya bir türlü kandıramadım.

— «Belki bir işe girebilirim,» dedi. «Bunu deneyeceğim.»

— «Bunu deneyinceye kadar sana yardım edebilirim. Bunu reddetme.»

Martha, «Söz verdiğim şeyi para karşılığı yapamam,» diye mırıldandı. «Bana para verirseniz, güveninizi geri almış olursunuz. Beni nehire atlamaktan kurtaran tek şeyi.»

Evet döndüğüm zaman gece yarısı olmuştu. Bahçe kapıma erişmiş, orada duruyor, çalan o sürüyle saatin arasında Saint Paul'un çanının kalın sesini seçmeye çalışıyordum. Halamın kulübesinin küçük kapısının açık olduğunu farkederek şaşırdım. Vestibüldeki hafif ışık yola

vuruyordu. Onunla konuşmaya karar vererek ilerledim. Sonra halamın küçük bahçesinde bir adamın durduğunu farkederek hayretle irkildim.

Dışarıdaki sık yapraklı fidanların arkasında durakladım. Bahçedeki adamı tanımıştım. Bu vaktiyle halamla şehrin sokaklarında rastladığımız o serseriydi.

Vestibüldeki ışığın önüne bir an bir gölge geldi. Sonra halam dışarı çıktı. Telâşlı bir hâli vardı. Adamın eline para sıkıştırdı. Şıkırtısını duydum bunların.

Adam. «Bunun ne faydası var?» diye dikleşti.

Halam, homurdandı. «Ayırıp verebilecek başka param yok.»

Adam, «Öyleyse gitmem,» dedi. «İşte! Paranı geri alabilirsin!»

Halam, büyük bir heyecanla, «Ne kötü adamsın!» diye cevap verdi. «Beni nasıl da böyle istismar edebiliyorsun?»

Adam somurtkan bir tavırla paraları şıkırdatıp duruyordu. Bir taraftan da başını sallamaktaydı. Sonunda, «Bana bütün vereceğin bu mu?» dedi. «Başka para vermek niyetinde değil misin?»

— «Paramın çoğunu sen aldın. Beni soydun. Bana ihanet ettin, yalan söyledin. Bana karşı zalimce davrandın. Bana yaptığın kötülüklere, o up uzun listeye, bir yenisini ekleme.»

Adam, cevap verdi. «Evet! İşte çok iyi bu! Eh... Şimdilik bununla idare ederim.»

İstememesine rağmen utanmış gibi görünüyordu. Ayaklarını sürüyerek bahçeden çıktı. Ben çabucak iki üç adım atarak bahçe kapısında onun karşısına dikildim. O çıkarken ben de içeri girdim.

Telâşla, «Hala,» dedim. «Bu adam yine seni rahatsız ediyor! İzin ver de onunla konuşayım. Kim bu adam?»

Halam, koluma girerek, «Çocuğum,» diye cevap verdi. «İçeri gir. On dakika kadar da benimle konuşma.»

Halamın küçük oturma odasına girdik. Halam yuvarlak yeşil yelpazenin arkasına çekilerek orada on beş

dakika kadar kaldı. Sonra dışarı çıkarak yanıma oturdu.

Sakin sakin, «Trot,» dedi. «O adam benim kocam.»

— «Kocan mı, hala? Ben onun öldüğünü sanıyordum.»

Halam, «Benim için öldü,» diye cevap verdi. «Ama yine de yaşıyor.»

Sessiz bir hayretle oturuyordum.

Halam, sakin bir tavırla, «Betsey Trotwood'da kuvvetli fakat şefkatli bir aşka kapılacak bir insan hali yok,» dedi. «Ama bir zamanlar o bu adama bütün kalbiyle inanırdı, Trotwood. O adamı çok sevdiği günlerde, Trot. Adam buna karşılık onun kalbini kırdı. Az kalsın onun servetini de silip süpürüyordu.»

— «Sevgili, biricik halacığım!»

Halam, sözlerine devam etti. «Ondan ayrılırken kendisine karşı yine de cömertçe davrandım. Ama o kendisine verdiğim parayı kısa zamanda har vurup harman savurdu. Gitgide düşmeye başladı. Yanılmıyorsam başka bir kadınla evlendi. Bir serüven düşkünü, bir kumarbaz ve bir düzenbaz oldu çıktı. İşte artık ne hale girmiş olduğunu sen de gördün. Ama kendisiyle evlendiğim zaman hoş, yakışıklı bir erkekti. Ben onun şerefli bir erkek olduğunu sanıyordum. Ne budalaymışım!»

Elimi usulca sıkarak başını salladı.

— «Artık o benim için bir hiç, Trot. Hatta 'hiç'den daha da değersiz benim için. Fakat zaman zaman ortaya çıkıyor. Ben işlediği suçlar yüzünden onu cezalandırmalarını istemiyorum. Durumumun elverişsizliğine rağmen ona bol para veriyorum. Buradan gitmesi için tabii.»

Halam, derin derin içini çekerek bu konuyu kapattı. Elbisesini düzelterek, «İşte böyle, yavrum,» diye mırıldandı. «Artık meselenin başını, ortasını, sonunu biliyorsun. Her şeyi öğrendin. İşte bu benim tuhaf ve anlaşılmaz hikâyem. Tabii biz bunu kendimize saklayacağız, Trot!»

*
* *

XLVIII

Evle ilgili

Çalışıp çabalayarak kitabımı yazdım. Yayınlandı ve büyük bir başarı da kazandı. Bu yüzden o iç sıkıcı müzakerelerden kaçmaya hakkım olduğuna karar verdim. İşte böylece pek mutlu bir gece parlemento gaydalarının çaldığı parçayı son defa kaydettim. Ondan sonra da bu müziği bir daha dinlemedim.

Şimdi sözünü ettiğim o dönemde ben evleneli bir buçuk yıl olmuştu sanırım. Ev idaresini başaramayacağımızı düşünmüş, bu işten vaz geçmiştik. Ev kendi kendisini idare ediyor, biz de bir uşağı idareye çalışıyorduk. Bu hizmetçinin asıl görevi aşçıyla kavga etmekti.

Çocuk bana tencere kapaklarından meydana gelmiş bir sağanak ve dolu içerisinde yaşamış gibi geliyor. Uşağımız en olmayacak zamanlarda, «İmdat!» diye cıyak cıyak bağırırdı. Sözgelimi bir ziyafet verdiğimiz sırada.. Ya da bir kaç arkadaşımızı davet ettiğimiz bir akşam. O demir kapaklar arkasından atılırken, çocuk yuvarlanırcasına mutfaktan fırlardı. Onu savmayı istiyorduk. Fakat bize çok bağlıydı. Gitmeye de yanaşmıyordu. Gözleri yaşlı bir çocuktu. Durmadan ceketinin yeniyle gözlerini siler, eğilerek küçük mendilinin bir ucuna sümkürürdü.Nedense bu mendili cebinden tamamiyle çıkarmazdı.

Bu garip uşak benim için daimi bir dert kaynağıydı. Bir gün Dora'nın saatini çaldı. Eline geçen parayla da Londra'yla Uxbridge arasında arabayla dolaştı durdu. Arabanın dışında oturuyordu nedense. (Geri zekâlı bir çocuktu!) On beşinci seferinin sonunda kendisini Bow sokağına götürdüler. Orada üzerinde dört şilin ve altı pens'le çalmasını bilmediği elden düşme bir harp bulundu.

Bu şaşılacak olay ve bunun sonuçları aslında benim için pek de sıkıcı olmayacaktı... Eğer uşak pişmanlık duymasaydı... Ama çocuk pişman olmuştu bir kere. Hem

de tuhaf bir biçimde. Meselâ bana mahzendeki kapaklı bir sepetle ilgili bazı açıklamalarda bulundu. Biz bunun içinde bol bol şarap bulunduğunu sanıyorduk. Fakat aslında sepette sadece boş şişelerle mantarlar olduğunu öğrendik. Uşak bundan bir iki gün sonra aşçının küçük kızının her sabah ekmeğimizi alıp götürdüğünü açıkladı. Sütçünün onu kendisine kömür sağlaması için nasıl gizlice kandırdığını da anlattı. Yine iki üç gün sonra bana uşağın mutfak eşyaları arasında bonfilelerin, parça bohçasında ise çarşafların keşfedilmesine sebep olduğunu bildirdiler. Böyle kurban olmaktan öylesine utandım ki, sonunda kalkıp kaçtım. Uşak yargılanıp kendisinin sürgüne gönderilmesine karar verilinceye kadar gizli bir hayat sürdüm. O zaman bile uşak durmadan bize mektuplar yazıyordu. Gitmeden önce Dora'yı görmeyi o kadar çok istedi ki, karım kalkıp onu ziyarete geldi. Onu demir parmaklıkların içinde görünce de düşüp bayıldı. Kısacası uşak sürülünceye kadar ne huzurum kaldı, ne de rahatım.

Bütün bunlardan sonra hatalarımıza yeni bir açıdan bakmağa başladım. Bir akşam dayanamayarak bunu Dora'ya da açtım.

— «Sevgilim,» dedim. «İdaresizliğimiz yüzünden işe başka kimselerin karıştığını düşünmek bana çok üzüntü veriyordu.»

Dora, içini çekti. «Şimdi öfkeleneceksin.»

— «Hayır, hayatım. Kızmayacağım. Dur da sana anlatayım.»

Dora, «Bunu öğrenmek istemiyorum,» dedi.

— «Ben senin bunu bilmeni arzu ediyorum, sevgilim. Jip'i yere bırak.»

Dora, köpeğe Pagoda'sına girmesini emretti. Sonra da ellerini kavuşturarak küçük yüzünde bıkkın bir ifadeyle oturup bana baktı.

— «Yavrum,» dedim. «Daha dikkatli olmayı öğrenmediğimiz için sadece rahatımızdan ve paramızdan olmakla kalmıyoruz. Artık ben bu insanların hepsinin de kötü olmalarını, kendimizin pek iyi olmamasına bağlıyorum.»

Dora, gözlerini iri iri açarak bağırdı. «Ah, ne ağır bir suçlama bu! Benim altın saatler çaldığımı iddia ediyorsun! Ah!»

— «Hayatım,» diye itiraz ettim. «Altın saatlerden sözeden oldu mu?»

— «Sen bulundun! Bunu yaptığını pekâlâ da biliyorsun. Benim iyi olmadığımı söyledin. Beni **onunla** mukayese ettin.»

— «Kiminle?» diye sordum.

Dora, hıçkırdı. «O uşakla! Ah, zalim adam! Of... Benim hakkımda ne kötü düşünüyorsun? Ah Tanrım!»

— «Dora, sevgilim,» diye cevap verdim. «Bu sözlerin yalnız gülünç değil, aynı zamanda da hatalı. Bir kere doğru değil bu.»

Dora hâlâ ağlıyordu. «Sen daima onun hikâyeler uydurduğunu söylerdin. Şimdi de benim için aynı şeyi iddia ediyorsun. Ah, ne yapacağım! Ne yapacağım!»

Kısacası Dora o kadar üzüldü ve beni de öyle sarstı ki, bir daha böyle bir çabayı tekrarlamanın faydasız olacağını düşündüm. Başka bir yol bulmalıydım. Dora'nın kafasına ben şekil verecektim.

Bu işe hemen başladım. Dora'nın iyice çocukluğu tuttuğu zaman ben ciddi bir tavır takındım. Ona Shakespeare'in eserlerini okuyarak zavallıyı iyice yordum. Kendimi ona işe yarayacak küçük bilgiler vermeye alıştırdım. Ben onlardan vaz geçince, karım bunların üzerinde duruyordu.

Traddles'ın haberi olmadan o bize geldiği zamanlar kendisinden de bu konuda faydalanmaya başladım. Traddles'e armağan ettiğim pratik bilginin ucu bucağı yoktu. Ama bunlar sadece Dora'yı sıkıyor ve karımın endişelenmesine sebep oluyordu. Bu bilginin Dora'nın üzerinde başka bir etkisi de olmuyordu.

Sonunda Dora'nın kafasının çoktan son şeklini aldığını düşündüm. Bu konuyu iyice tarttıktan sonra bunun mümkün olduğuna karar verdim. Bu yüzden plânımdan da vaz geçtim. Bundan sonra çocuk-eşimle yetinecek, onu düzeltmeye ya da değiştirmeğe kalkışmayacaktım. Bu

yüzden Dora'ya çok güzel bir çift küpe, Jip için bir tasma aldım. Ve kendimi onlara beğendirmek için kalkıp eve gittim.

O küçük armağanlar Dora'nın pek hoşuna gitti. Karım beni neşeyle öptü. Fakat aramızda bir gölge vardı. Ben bunu uzaklaştırmaya kararlıydım. Belki etrafta böyle bir gölge vardı ama ben onu gelecekte kendi kalbim için saklayacaktım.

Kanepede karımın yanına oturarak küpeleri onun kulaklarına taktım: Sonra ona pek de eskisi kadar şen olmadığımızı sandığımı açıkladım. Kabahatin bende olduğunu söyledim.

— «Dora, hayatım, işin doğrusu şu,» dedim. «Ben akıllı bir insan gibi davranmaya çalışıyordum.»

Dora, çekine çekine cevap verdi. «Beni de akıllandırmaya çalışıyordun. Öyle değil mi, Doady?»

Kaşlarını pek hoş, soru sorar gibi kaldırmıştı. «Evet,» der gibi başımı sallayarak, aralanmış dudaklarından öptüm.

— «Fakat bundan sonra bir daha böyle bir şeye kalkışmayacağım,» dedim. «Çünkü ben seni olduğun gibi seviyorum... Hem de çok seviyorum. Eski halimize dönecek ve mutlu olacağız.»

Dora, «Evet, mutlu olacağız,» diye cevap verdi. «Evet! Bütün gün! Sabahtan akşama kadar! Yalnız, bazan ufak aksiliklerin olmasına aldırmazsın değil mi?»

— «Hayır, hayır,» dedim. «Elimizden geleni yapmalıyız.»

Dora sevinç dolu parlak gözlerini bana dikti. Beni öperek neşeyle gülmeye başladı. Jip'in yeni tasmasını takmak için yerinden fırladı.

İşte Dora'yı değiştirmek için yaptığım son çaba da böyle sonuçlandı.Gölgeye gelince... Nasıl düşmüştü bu? O eski mutsuzluk yine hayatımızdaydı. Ama her zamanki gibi belirsiz bir şeydi. Bunu tanımlayamıyordum. Karımı çok seviyordum ve mutluydum. Fakat yine de daima bir eksiklik hissediyordum. Dora'yı bana uydurmaya çalışmış, fakat bunun imkânsızlığını anlamıştım. Artık ben

Dora'ya uyacaktım. İşte bu, ikinci yılımı ilkinden daha mutlu kıldı. Daha da güzeli, Dora'ya pırıl pırıl güneşli bir hayat sağladı.

Fakat o yıl ilerledikçe Dora'nın da gücü kesiliyordu. Başı göğsüne dayalı bir bebeğin gülümsemesinin çocuk - eşimi bir kadın haline sokacağını ummuştum. Ama olamayacaktı. O ufacık ruh bir an ışıldar gibi oldu. Sonra da uçup gitti.

Dora, «Eskiden yaptığım gibi etrafta koşuşmaya başladığım zaman,» dedi. «Jip'le yarışacağım, halacığım. Çok tembelleşip, ağırlaştı.»

Onun baş ucunda sessiz sedasız iş işlemekte olan halam, «Korkarım onun bundan daha kötü bir derdi var, yavrum,» diye cevap verdi. «Yaş, Dora.»

Dora hayretle sordu. «Onun ihtiyar olduğunu mu düşünüyorsunuz?»

Halam, neşeyle, «Küçüğüm,» dedi. «Yaşımız ilerledikçe hepimiz de bundan şikâyete başlarız.»

Dora, bağırdı. «Fakat Jip! Küçük Jip'de mi? Ah, zavallı yavrucuk!»

Dora köpeği yanına yatırarak, hayvanın uzun kulağını sıvazladı. Düşünceli bir tavırla, «Küçük Jip de mi?» diye tekrarlıyordu. «Ah, zavallı yavrucuk!»

Güzel Dora'm. Ondan sonraki Pazar günü yemeğe indiği zaman Traddles'ın gelmiş olmasına o kadar sevindi ki. (Arkadaşım her Pazar bizimle yemek yiyordu artık.) Hepimiz de Dora'nın bir kaç güne kadar «eskisi gibi etrafta koşuşacağını» düşündük. Fakat onlar, «bir kaç gün daha bekleyin,» dediler. Sonra bir kaç gün daha. Ve Dora hâlâ etrafta ne koşuşuyor, ne de dolaşıyordu.

Onu her sabah kucağımda aşağıya indirmeye, her gece de yukarı taşımaya başladım. Dora o arada boynuma sıkıca sarılarak gülerdi. Jip havlayarak etrafımızda zıplayıp, koşar ve önden merdiveni tırmanırdı. Sonra sahanlıkta durarak gelip gelmediğimizi anlamak için geriye bakardı. Kesik kesik solurdu zavallı hayvancağız.

Hemşirelerin en iyisi ve en neşelisi olan halam ise arkamızdan ağır ağır gelirdi. Ayaklı bir şal ve yastık yı-

ğınına benzerdi. Mr. Dick ise şamdan taşıyıcılık görevini hayatta hiç kimseye bırakmazdı. Traddles çoğunlukla merdivenin altında dururdu. Bizi seyreder ve Dora'nın dünyanın en iyi kızına yolladığı şaka dolu haberleri dinler, bunları sonra nişanlısına yollardı. Evet neşeli bir alay halinde çıkardık yukarıya. En şenimiz de Dora olurdu.

Fakat bazan Dora'yı kucağıma alıp yukarı çıkarırken, onun kollarımda pek hafif olduğunu farkederdim. O zaman ağır, tuhaf bir duyguya kapılırdım. Sanki henüz görülmeyen donmuş bir bölgeye yaklaşıyordum. Bu beni uyuşturuyor, hayatımı felce uğratıyordu.

***

XLIX

Garip bir oluya karışıyorum.

Bir sabah postadan aşağıdaki mektup çıktı. Üzerinde Canterbury damgası vardı. Benim adıma Doctor's Commons'a yollanmıştı. Mektubu biraz hayretle okudum.

«Aziz Sir,

Aradan geçen uzun zaman süresinde elimde olmayan bazı şartlar daima büyük memnunluk verici hisler duymama sebep olan o samimiyeti bozdu.

Dümensiz bir gemi gibi yalpaya düşen bir kimse şimdi eline kalemi alarak size hitab ediyor. İltifatlarla dolu bir dil kullanmak bu durumdaki bir kimseye düşmez. O bunu daha usta ve daha temiz ellere bırkmaktadır.

Tabii olarak şimdiki bu mektubu hangi sebeplerin etkisi altında kaleme aldığımı öğrenmek isteyeceksiniz. Maksadımın mali nitelik taşımadığını açıklamama izin veriniz.

Yıldırımlar yağdırma konusundaki gizli kabiliyete doğrudan doğruya temas etmeden, huzurumun kalmadığını ve hemcinslerimin karşısında dimdik yürüyemediğimi

açıklamama her halde izin verilir. Meselenin özüne gelelim.

Tuhaf, ıstıraplı bir durumda bulunduğum cihetle, kırk sekiz saatlik bir süreyi başşehrin bana geçmişte zevk veren yerlerini tekrar ziyarete ayırmak niyetindeyim. Diğer sığınaklar arasında ayaklarım tabiatıyla beni King's Bench Hapisanesine doğru götürecekler. Öbür gün akşam yedide güney duvarının dışında olacağımı bildirirsem, bu mektubu kaleme almaktaki maksadıma da erişmiş olurum.

Eski arkadaşım Mr. Copperfield'e veya eski arkadaşım Mr. Thomas Traddles'a benimle buluşmak tenezzülünde bulunmalarını rica etmeye hakkım olmadığını düşünüyorum. Sadece şu açıklamayı yapmakla yetineceğim. Bildirdiğim yerde ve saatte bir yıkılmış kuleden farksız olan

WİLKİNS MİCAWBER'in

harap kalıntılarına rastlanılabilinir.

P. S. Yukarıdakine Mrs. Micawber'in niyetlerimden yakinen haberi olmadığını ilâve etmek yerinde olur sanırım.»

Mektubu bir kaç defa okudum. Mr. Micawber'in o süslü uslu, buna rağmen bu karışık ve dolaşık mektubun içinde yine de önemli bir şeyin gizli olduğuna inanıyordum. Durumu düşünmek için kâğıdı masaya bıraktım. Sonra tekrar alarak mektubu yeniden okudum. Traddles gelip beni bulduğu zaman ben hâlâ bu işle meşguldüm.

— «Aziz dostum,» dedim. «Seni gördüğüme hiç bu kadar memnun olmamıştım. Mr. Micawber'den pek tuhaf bir mektup aldım, Traddles.»

Arkadaşım, «Yapma!» diye bağırdı. «Doğru mu söylüyorsun? Bana da Mrs. Micawber'dan bir mektup geldi.» Traddles bu sözlerden sonra mektubu çıkardı. Benimkini ona verdim. Onunkini de ben aldım.

Mrs. Micawber'in mektubu şöyleydi.

«Mr. Thomas Traddles'a selâmlarımı sunarım. Kendisinden boş zamanlarının bir kaç dakikasını bana vermeleri ricasında bulunabilir miyim? MR. T. T.'a sizi temin ederim ki, eğer bir çılgınlık ve ıstırap denizine dalmamış

olsaydım, eğer başka durumda bulunsaydım, kendisinin iyiliğinizi böylesine kötüye kullanmazdım.

Bu bahtsız ricamın sebebi Mr. Micawber'in karısından ve ailesinden soğumuş olması. Mr. T., Mr. Micawber'ın hareketlerindeki değişiklikleri, onun çılgınlığını, şiddetini yeterince tahmin edemezler. Mr. Micawber'ın kendisini Ş.'a sattığını iddia edişini dinlemeye alışmış bulunuyorum. Uzun süreden beri karakterinin en belli tarafı gizlilik ve sıkıağızlılık. Dün gece ikizlerin 'bayıltıcı limon' (mahalli bir şekerleme bu) almak için iki pens rica etmeleri üzerine onları istiridye bıçağıyla tehdit etti.

Şimdi Mr. T. ye bu mektubu yazmaktaki maksadımı açıklayabilir miyim?

Sevginin keskin gözü hiç bir zaman kolaylıkla körleşmez. Özellikle bu göz bir kadına aitse. Mr. Micawber Londra'ya gidiyor. Mr. T.'a yanlış yola sapmış olan kocamı görmesi ve onu mantığa davet etmesi, kendisiyle tartışması için hararetli bir ricada bulunmak cesaretini gösterebilir miyim?

Eğer Mr. Copperfield henüz üne erişmemiş birini hatırlıyorsa, Mr. T. kendisine de aynı değişmeyen selâmlarımı ve benzer ricalarımı iletme görevini üzerine alır mı? Her ne hal ise, Mr. T. bu mektubu gizli tutmak iyiliğini gösterecek ve Mr. Micawber'ın önünde buna en küçük bir imada dahi bulunmayacaktır.

Mr. Thomas Traddles'in kalbi saygı dolu arkadaşı ve ricacısı.

EMMA MİCAWBER.»

Traddles, «Bu mektuba ne dersin?» diye sordu.

Cevap verdim. «Sen ötekine ne dersin?»

Traddles, «Bence bu iki mektup yanyana gelince çok şey açıklıyor, Copperfield,» dedi. «O zaman Mr. ve Mrs. Micawber'in her zamanki mektuplarından daha anlamlı oluyorlar. Ama bunların ne anlama geldiğini de bilmiyorum. Zavallı!» Arkadaşım şimdi Mrs. Micawber'i kasdediyordu. «Ne olursa olsun, ona yazmak gerekir. Bir iyilik olur bu. Kadına Mr. Micawber'i muhakkak göreceğimi bildireceğim.»

Ben de bu karara uyarak, teselli dolu bir mektup yazdım. Bunu ikimiz de imzaladık. Akşam üzeri halamın da fikrini aldık. Fakat ancak bir tek karara varabildik. Mr. Micawber'ın randevusuna tam saatinde gidecektik.

Randevu yerine bildirilen saatten on beş dakika önce eriştik ama Mr. Micawber daha önceden gelmişti bile. Kendisine yaklaşınca adamcağızın halinde bir değişiklik olduğunu gördük. Eskisi gibi fazla kibar değildi. Daha da şaşkın bir görünüşü vardı.

Mr. Micawber, «Beyler,» dedi. «Kara gün dostusunuz siz. Gerçek birer arkadaşsınız. Bu içtenliğiniz beni çok etkiledi.» Sonra başını kederli kederli sallayarak devam etti. «İşte bu... Bench Hapisanesi. Ben bu ıssız yerde ikamet eylediğim sıralarda bütün insanların ta gözlerinin içine bakar ve biri beni gücendirince de kafasına yumruğu indirirdim. Ama korkarım artık insanlarla aram bu kadar iyi değil.»

Mr. Micawber, üzgün bir tavırla döndü. Kendisine uzattığım koluma girdi. Traddles da aynı şeyi yaptı. Şimdi Mr. Micawber aramızda yürüyordu. Hapisaneden uzaklaştık.

Kısa bir sessizlikten sonra, «Arkadaşımız Heep nasıl, Mr. Micawber?» diye sordum.

Mr. Micawber, cevap verdi. «Eğer patronumdan 'arkadaşınız' olarak sözederseniz, buna çok üzülürüm. Eğer onun hatırını benim 'arkadaşım' olduğu için soruyorsanız, o zaman da gülerim. Patronumun sağlığını hangi nedenle sorarsanız sorun, size vereceğim cevap ayrıntılı olmayacaktır. Size sadece şunu söyleyeceğim: sağlığı ne olursa olsun, görünüşü bir tilkiden farksız. Hattâ şeytana bile benziyor.»

Farkına varmadan kendisini çok sarsan bu konuyu açmış olduğum için özür diledim. «Eski dostlarım olan Mr. ve Miss Wickfield'in nasıl olduklarını sorabilir miyim?»

Mr. Micawber bu sefer de kıpkırmızı kesildi. «Miss Wickfield her zamanki gibi bir örnek, parlak bir model. Sevgili Copperfield, bu mutsuz, karanlık hayatı aydınla-

tan tek yıldız da o.» Adamcağız hıçkırmaya başladı. «Karakterimizin iyi ve üstün taraflarının benim için birer sitem halini alması kaderimin icabı. Rica ederim. Beni terketmeniz daha iyi olur. Ben artık bu dünyada bir serseri gibi dolaşacağım.»

Onun bu yalvarışına aldırmayarak yakınında durup bekledik. Mendilini cebine soktu. Gömleğinin yakasını çekiştirerek bir şarkı mırıldanmaya başladı. Şapkasını da iyice yana eğmişti. O zaman Mr. Micawber'e benimle birlikte arabayla Highgate'e gelirse kendisini halamla tanıştırmaktan büyük bir zevk duyacağımı söyledim.

— «Bize kendi puncunuzdan da bir bardak yaparsınız, Mr. Micawber,» diye tamamladım sözümü.

Mr. Micawber, cevap verdi. «Beyler... Beni ne isterseniz yapın... Ben denizin yüzündeki bir saman çöpü gibiyim. Dangalaklar beni sağa sola sürüklüyorlar... Affedersiniz, dalgalar, demek istedim.»

Halam Mr. Micawber'ı incelikle ve içtenlikle karşıladı. Adam halamın elini öptü. Sonra pencerenin önüne giderek mendilini çıkardı. Yine kendi kendisiyle savaşıp duruyordu.

Mr. Dick de evdeydi. Adamcağız büyük bir sezgi gücüyle, rahatsız ve üzgün olanları hemen keşfeder ve onlara derin bir merhamet de gösterirdi. Bu yüzden Mr. Micawber'in elini beş dakika içerisinde en aşağı altı defa sıktı. Bu hal Mr. Micawber'a o kadar dokundu ki, adamcağız sadece, «Aziz Sir.» diyebildi. «Beni çok etkiliyorsunuz.»

Bu sözler Mr. Dick'i öylesine memnun etti ki, Mr. Micawber'ın elini eskisinden daha da büyük bir heyecanla sıkmaya başladı.

Başka bir zaman olsaydı bu sahne beni çok eğlendirirdi. Fakat kaygıyla Mr. Micawber'ı gözetliyordum. Adam kimi bir şeyi açıklamak istiyor, kimi ağzını hiç açmamaya karar veriyordu. Tereddütle durmadan düşünce değiştiriyordu. Bu yüzden ben de iyice telâşlanıp, sinirlenmeye başladım.

Fakat halamın aklı başındaydı. Bu da daha faydalı

oldu tabii. «Mrs. Micawber'in ve ailenizin iyi olduğunu umarım, Sir,» dedi.

Mr. Micawber, başını eğdi. «Onlar iyiler, efendim...» Kısa bir sessizlikten sonra ümitsiz bir tavırla devam etti: «Paryalar ve toplum dışı kimseler ne kadar iyi olabilirlerse... Onlar da o kadar iyiler.»

Halam o her zamanki dobra dobralığıyla, «Allah iyiliğinizi versin, efendim!» diye bağırdı. «Neden sözediyorsunuz siz?»

Mr. Micawber, cevap verdi. «Ailemin geleceği sallantıda. Patronum...»

Mr. Micawber sözü tam burada beni öfkelendiren bir şekilde kesti. Punç yapmakta kullandığı şeyler önüne dizilmişti adamın. Mr. Micawber bunların arasına konulmuş olan limonları alarak kabuklarını soymaya başladı.

Mr. Dick, ona meseleyi hatırlatmak için usulca adamın kolunu sarstı. «Evet, patronunuzdan sözediyordunuz.»

Mr. Micawber, «Aziz Sir,» diye cevap verdi. «Bana hatırlattınız. Size minnettarım.» Tekrar el sıkıştılar. «Patronum, madam, yani Mr. Heep bir keresinde bana fikrini açıklamak lûtfunda bulundu. Kendisiyle yaptığım anlaşmaya karşılık aldığım ücreti kasdederek, 'Eğer bu eline geçmeseydi,' dedi. 'Bir şarlatan olurdun. Taşrada dolaşır, kılıç yutma numaraları yapardın!'»

Halam, dirseğini daima yanına çektiği küçük yuvarlak masaya dayayarak dikkatle Mr. Micawber'ı süzdü. Ben de Mr. Micawber'ı sıkıştırmaya hazırlanıyordum fakat yaptığı tuhaf hareketleri görünce durakladım. Bunların arasında en dikkati çekenler onun limon kabuklarını çaydanlığın içine atması, bir şamdandan sıcak su koymaya çalışmasıydı. Krizin yaklaştığını anlamıştım. Ardından da hemen patlak verdi. Mr. Micawber, punç için gerekli şeyleri gürültüyle bir araya toplayarak, sandalyeden kalktı. Mendilini çıkararak hüngür hüngür ağlamaya başladı.

Sonra mendilin arkasından, «Sevgili Copperfield,» dedi. «Bu iş için dertsiz bir kafa ister. Ben bunu başaramayacağım.»

— «Mr. Micawber,» diye cevap verdim. «Ne var? Rica ederim açık konuşun. Burada dostlarınızın arasındasınız.»

Mr. Micawber, «Dostlarımın arasında mıyım, Sir?» diye tekrarladı. «Allahım! Dostlarımın arasında olduğum için bu kadar üzülüyorum ya! Ne mi var, beyler? Ne yok ki? Mesele alçaklık! Aldatma, dolandırma, fitne, fesatlık! İşte mesele bunlar! Ve o iğrenç yığının adı da... HEEP!»

Halam ellerini birbirine vurdu. Sanki cin çarpmış gibi hepimiz birden ayağa kalktık.

Mr. Micawber, mendilini şiddetle sallayarak, «Savaş sona erdi!» dedi. «Artık bu hayata devam edecek değilim. O cehennemlik adamın, o hayırsız uğursuzun hizmetinde büyülenmiş gibiydim. Bana karımı, ailemi geri verin. Bu ara ayaklarımdaki potinlerin içinde yürüyen o aşağılık adamın, o sefilin yerine asıl Micawber'ı geçirin. Yarın beni kılıç yutmaya çağırın, bunu da yaparım!»

Hayatımda hiç bir erkeği bu akdar heyecanlı ve öfkeli görmedim.

Mr. Micawber hıçkırarak, soluyarak, oflayıp puflayarak, «Heep... denilen... o... iğrenç yılanı patlatıp... parça parça... etmedikçe hiç bir erkeğe elimi uzatmayacağım!» dedi. «O iki yüzlü... KEEP'i... ayaklarımın altında ezip... gözle görülmeyecek zerreler haline sokmadıkça... hi... hiç bir şey söylemeyeceğim.

«O korkunç HEEP... habisinin Miss Wickfield'e verdiği zararlar... tamir edilmedikçe... hiç bir şey... yazmayacağım... Açıklanmaması lâzım gelen bir sır bu: gelecek hafta bu gün... kahvaltı zamanı... buradakilerin hepsini de... Canterbury'deki otelde bekliyorum... Mrs. Micawber'la ben... orada... Auld Lange Syne'ı... bir ağızdan söyleyeceğiz. Ve... ben o hiç kimsenin çekemeyeceği ahlaksız HEEP'in maskesini düşüreceğim! HEP'in!»

Mr. Micawber bu büyülü sözü son bir defa daha tekrarladıktan sonra evden fırladı. Hepimizi heyecan, ümit ve merak içinde bırakarak uzaklaştı.

*
**

L

Mr. Peggotty'nin rüyası gerçekleşiyor

Martha'yla yaptığımız konuşmadan sonra bir kaç ay geçmişti. Genç kadını o geceden sonra görmemiştim. Fakat o bir kaç kere Mr. Peggotty'e haber yollamıştı. Martha'nın işe heyecanla karışmasının bir faydası olmamıştı. Emily'nin akıbetini gösterecek bir ip ucu bulunduğunu da sanmıyordum.

Mr. Peggotty bir akşam bana bir gece önce Martha'yı pansiyonunun yakınlarında bir yerde kendisini beklerken bulduğunu söyledi. Kadın, Mr. Peggotty'e kendisini tekrar görünceye kadar ne olursa olsun Londra'dan ayrılmamasını söylemişti.

— «Size bunun sebebini söyledi mi?» diye sordum.

Mr. Peggotty, «Bunu kendisine sordum, Master Davy,» diye cevap verdi. «Fakat o sadece benden söz aldı. Sonra da uzaklaşıp gitti.»

— «Her halde onu yakında görürsünüz,» diye mırıldandım. Başka bir şey de söylemedim.

On beş gün kadar sonra bir akşam yalnız başıma bahçede dolaşıyordum. Mr. Micawber'in heyecanlarla dolu haftasının ikinci günüydü bu. Kulübemizin yan tarafında sarmaşık ve kafesten meydana gelmiş yeşil bir çerçeve vardı. Bunun arasından yolu görebiliyordum. Dolaşırken bir ara o tarafa doğru döndüm. Daha geride birinin durduğunu farkettim. Bana doğru heyecanla eğilmiş, eliyle gelmemi işaret ediyordu.

Ona doğru gittim. «Martha!»

Genç kadın, «Benimle gelebilir misiniz?» diye sordu. «Mr. Peggotty evde değil. Nereye gelmesi gerektiğini, adresi bir kâğıda yazarak masasının üzerine bıraktım. Bana

onun yakında odasına döneceğini söylediler. Sokakta fazla kalamayacağından sözettiler. Ona verilecek haberlerim var. Hemen gelebilir misiniz?»

Cevap olarak hemen bahçe kapısından dışarı çıktım. Boş bir araba çevirdim. Çabucak buna bindik. Martha'nın arabacıya söylediği meydanın, giriş yerlerinden birinde indik. Genç kadın beni telâşla karanlık, kasvetli bir sokağa soktu. Buradaki evler uzun süre önce asıl niteliklerini kaybedip yoksul birer pansiyon halini almışlardı. Martha bunlardan birinin açık kapısından içeri girerek bana ardısıra merdivenlerden çıkmamı işaret etti.

Evin en üst katına tırmandık. Bana iki üç defa, bir kadın da önümüzden yukarıya çıkıyormuş gibi geldi. Biz son basamakları tırmanırken kadını iyice gördüm. Bir kapının önünde duraklamıştı. Sonra tokmağı çevirerek içeri girdi.

Martha, fısıldadı. «Ne oluyor? Benim odama girdi. O kadını tanımıyorum!»

Ama ben tanıyordum. Hayretle onun Miss Rosa Dartle olduğunu görmüştüm.

Martha, yüzünde hayret dolu bir ifadeyle beni alıp boş bir tavan arasına götürdü. Bununla, kadının kendisinin olduğunu söylediği oda arasında küçük bir kapı vardı. Yarı aralıktı bu. Miss Dartle'ı ya da onun seslendiğini duyduğum kimseyi bulunduğum yerden göremiyordum.

Etrafa derin bir sessizlik, bir ölüm sessizliği çökmüştü adeta. Bir kaç dakika sürdü bu.

Sonra Rosa Dartle, azametle, «O kadının evde olmaması benim için hiç de önemli değil,» dedi. «Ben seni görmeye geldim.»

Yumuşak bir ses, «Beni mi?» diye sordu.

Bu sesi duyunca bütün vücudum heyecanla sarsıldı. Çünkü Emily'nin sesiydi bu.

Miss Dartle, «Evet,» diye cevap verdi. «Seni görmeye geldim... Seni, James Steerforth'un cüretli, tecrübeli dostunu görmeye. Böyle bir yaratığın nasıl bir şey olduğunu anlamak istiyordum.»

Sanki bahtsız kız kapıya doğru koşmuş gibi bir hışırtı oldu.

Miss Dartle, dişlerinin arasından konuşmaya başladı. Ayağını da yere vurmuştu. «Orada dur! Yoksa bütün sokağa senin ne olduğunu ilân ederim!»

Emily, bağırdı. «Ah! Bana acıyın!»

Miss Dartle bir sandalyeye oturarak sanki Emily önünde yere büzülmüş gibi aşağıya doğru baktı. Kadının bükülmüş dudaklarını ve zalim bakışlı gözlerini görebiliyordum. «Beni dinle,» dedi. «Viraneye çevirdiğin evini düşünüyor musun hiç?»

Emily, bağırdı. «Evimi düşünmediğim bir gün bir gece var mı ki! Ah, evim, evim! Ah sevgili, sevgili dayıcığım!»

Rosa Dartle, pirinçten yapılmış bir heykel gibi hiç kımıldamadan oturuyordu. Amansız bir hali vardı. «Bu solucanların iğrenç cakaları! Kendilerini beğenmişlikleri! Evin ha? O aşağılık yere verebileceğin en büyük zararın bile parayla giderilebileceğini bilmiyor musun? Ufak bir bedel bu işe yeter de artar bile.»

Emily, «Bunu yapmayın!» diye haykırdı. «Sizin kadar şerefli olan kimselerin benim utanç verici durumumla bir ilgileri olduğunu düşünmemelisiniz!»

Miss Dartle, «Ben James'in evinden sözediyorum,» dedi. «Oturduğum o evden. Hanımefendi bir anneyle, beyefendi oğlunun arasına giren şu değerli şeye bak! Şu murdarlık sembolüne.»

Emily, ellerini birbirine kenetleyerek bağırdı. «Hayır! Hayır! Ben de siz ve her hangi bir hanımefendi gibi şerefli bir şekilde yetiştirildim. Kendimi savunmuyorum. Fakat durumu ben de biliyorum, James de. Ona güvendim ve kendisini sevdim!»

Rosa Dartle, yerinden fırlayarak Emily'e bir tokat savurdu. Fakat eli genç kızın yüzüne gelmedi, havayı yarıp geçti. «Onu mu sevdin? Sen? Bunu bana mı söylüyorsun? Kabil olsaydı bu kızı kamçılata kamçılata öldürtürdüm!»

Gerçekten de bunu yaptırırdı. Hiç şüphem yoktu bundan.

Kadın, sözlerine devam etti: «Sana şunu söylemeye geldim: eğer yarın da burada olursan hikâyeni ve karakterini etrafa yayacağım...»

Bahtsız Emily, «Allahım!» diye haykırdı. «Ne yapacağım ben?»

Rosa Dartle, «Ne mi yapacaksın?» diye cevap verdi. «James Steerforth'un şefkat ve sevgisinin hayaliyle mutlu mutlu yaşayacaksın! O seni uşağıyle evlendirmeye kalkıştı. Öyle değil mi? Eğer bunu istemiyorsan, o zaman da geber git! Böyle ölümler için yer bol... Kapı aralıkları... Çöp yığınları. Böyle bir yer bul ve öbür dünyaya kaçmaya bak!»

Merdivenlerden ayak sesleri yankılandı. Neyseki gelen Mr. Peggotty'di.

Rosa, gitmek için kapıyı açarak, «Ama şunu unutma!» dedi. «Söylediklerimi yapacağım!»

Merdivenlerden çıkan ayak sesleri yaklaştı. Adam, aşağıya inen Rosa Dartle'ın yanından geçti, telâşla odaya daldı.

— «Dayı!»

Bunu korkunç bir çığlık izledi. Durakladım. Odaya bir göz attığım zaman Mr. Peggotty'nin baygın Emily'i kucağına almış olduğunu gördüm.

Adam, alçak, titrek bir sesle, «Master Davy,» dedi. «Allaha şükürler olsun! Rüyalarım gerçek aldu artık!»

Bu sözlerden sonra kucağında hareketsiz ve baygın yatan Emily'i merdivenlerden aşağıya indirdi'

*
**

LI

Daha uzun bir yolculuğun başlangıcı

Ertesi sabah erkenden bahçemde halamla dolaşıyordum. Halam daima sevgili Dora'mın yanında bulunduğu

için artık pek bir yere gitmiyor, sadece bahçede geziniyordu. Biz böyle dolaşırken Mr. Peggotty içeri girdi. Halam onun elini sıkarak, koluna dostça bir tavırla vurdu. Bunu öyle, hislerini ifade edecek bir şekilde yapmıştı ki, artık bir tek kelime söylemesine bile gereklilik yoktu.

Halam, Mr. Peggotty'nin koluna girdi. Hep birlikte yapraklar içindeki küçük kameriyeye gittik. Halam bir banka oturdu. Ben de onun yanına yerleştim. Mr. Peggotty ayakta durmayı tercih ediyordu. Bir elini ufak, köy işi masaya dayadı.

Mr. Peggotty, «Sevgili yavrumu dün gece kendi odama götürdüm,» diye söze başladı. «Emily ancak saatler sonra beni tanıyabildi. O zaman da ayaklarımın dibinde yere diz çökerek, sanki dua edermiş gibi, bana bütün olanları anlattı.»

Adamcağız, kolunun yeniyle yüzünü sildi. Bunun sebebini saklamaya da kalkışmadı. Sonra hafifçe öksürdü.

— «Em'ly Master Davy'nin de gördüğü o çıbanlı yılanın kendisini hapsettiği evden bir gece vakti kaçmış. Çılgın gibiymiş o sırada. Durmadan koşmuş, koşmuş. Artık kulakları uğulduyor, gözlerinin önünde alevler belirip kayboluyormuş. Birdenbire gün ışımış. Daha doğrusu ona öyle gelmiş. Islak ve rüzgârlı bir günmüş. Kendi de kıyıda bir taş yığınının dibinde yatıyormuş. Bir kadın kendisine bir şeyler söylemekteymiş. Em'ly'e derdinin ne olduğunu soruyormuş?

«Em'ly'nin gözleri iyice bulanıklaşmış. Fakat yavaş yavaş kadını daha iyi görmeye başlamış.» Mr. Peggotty bir an durdu. Sonra sözlerine devam etti. «Em'ly o zaman kadının sık sık konuştuğu yerlilerden biri olduğunu farketmiş. Em'ly eskiden onunla ilgilenmiş ve kadınla çok geçmeden dost olmuşlar. Hatta Em'ly o tarafa doğru yürüyüşe çıktığı zaman kadın kızıma çiçekler de verirmiş. İşte şimdi Em'ly'e ne olduğunu soran da bu kadınmış. Em'ly ona meseleyi anlatmış. Kadın da kızımı alıp evine götürmüş. Gerçekten öyle... Em'ly'i evine götürmüş.» Mr. Peggotty, yüzünü örttü.

Emily'nin kaçtığı geceden beri hiç bir şey adamcağızı

o kadının iyiliği kadar etkilememişti.

Mr. Peggotty, «Küçücük bir kulübeymiş bu,» dedi. «Bunu tahmin edebilirsiniz. Ama kadın evinde Em'ly'e de yer bulmuş. Kocası denizdeymiş. Kadıncağız Em'ly'nin orada olduğunu da herkesten gizlemiş. Em'ly hastalanmış, ateşler içinde yanıyormuş artık. Gözlerinin önünde hâlâ alevler titreşiyor, kulakları da uğulduyormuş. Ne bugünü, ne dünü ne de yarını birbirinden ayırdedebiliyormuş. Hepsi birden kafasına üşüşmüşler kızın. Bilmiyorum bu hal ne kadar sürmüş. Fakat sonra uykuya dalmış Em'ly ve iyileşmeye başlamış.

«Em'ly gücünü topladığı sırada kadının kocası da eve dönmüş. Karı koca kızımı Fransa'ya gitmek üzere olan küçük bir yük gemisine bindirmişler. Em'ly'nin biraz parası varmış. Ama kadınla adam yaptıkları bütün o iyilikler için bir şey almaya yanaşmamışlar. Buna memnun oldum diyebilirim. Ama zavallılar pek de yoksulmuşlar, o da başka. Onların yaptıkları bu iyilik güvelerin de, tozların da bunu bozamayacakları bir yerde saklanıyor şimdi. Dünyadaki bütün hazineler yok olduktan sonra bile bu iyilik olduğu gibi kalacak, Master Davy.

«Em'ly Fransaya varmış ve orada işe girmiş. Bir limandaki handa yolcu hanımlara hizmet ediyormuş. Bir gün oraya... o... o çıbanlı yılan gelmiş. Em'ly onu görür görmez bütün o eski korkuları ayaklanmış. Zavallı yavrucuk hemen oradan kaçmış. İngiltereye gelmiş ve Dover'de karaya çıkmış.

«Bilmiyorum, yavrumun cesareti ne zaman kırılmaya başlamış? İngiltereye gelirken yol boyunca sevgili evine koşmayı düşünüp durmuş. Ama sonra korku bunu engellemiş.»

Mr. Peggotty'nin sesi şimdi dehşet dolu bir fısıltı halini almıştı. «Em'ly, —beş parasız— Londra'ya gelmiş... Bu çok ve çok güzel kız, Londra'ya gelmiş. Ve hemen şehre varır varmaz bir dost da bulmuş. Daha doğrusu öyle sanmış Em'ly. Dürüst halli bir kadınmış bu. Em'ly'e iş işlemekten, gece kalması için bir yer bulabileceğinden sözetmiş.» Mr. Peggotty'nin sesi yükseldi. «Çocuğum, an-

latamayacağım, düşünmeyi bile istemeyeceğim o uçurumun kenarında sendelerken, Martha verdiği sözü yerine getirerek onu kurtarmış!»

Kendimi tutamayarak sevinçle bağırdım.

Mr. Peggotty, «Master Davy,» dedi. «Martha çok samimi ve ciddiydi! O, uykuya dalmış olan Em'ly'nin yanına telâşla sokulmuş. Yüzü bembeyazmış. Kızıma, 'Ölümden daha kötü olan bu durumdan uyan ve benimle gel!' demiş. O evdekiler onları engellemeye kalkışmışlar. Fakat Martha, Em'ly'i o... o karanlık felâket uçurumundan sağ salim çıkarmış. Evet, yeğenim bulundu artık!»

«Bütün gece beraberdik... Ben ve Em'ly. Boynuma sarılarak, başını şuraya dayadı. Her ikimiz de hayatımızın sonuna kadar birbirimize güvenebileceğimizi kesinlikle biliyoruz.»

Mr. Peggotty'e, «Aziz dostum, gelecekle ilgili kesin kararını verdin mi?» diye sordum.

Mr. Peggotty, cevap verdi. «Evet, Master Davy. Kesinlikle. Bunu Em'ly'e de söyledim. Buradan uzaklarda dev gibi ülkeler var. Avustralya'da hiç kimse sevgili yavruma sitem edemez. Orada yepyeni bir hayata başlayacağız.»

Ona gitme zamanını da kararlaştırıp kararlaştırmadığını sordum.

— «Bu sabah erkenden Doklara gittim, Sir,» diye cevap verdi. «Altı hafta ya da iki ay sonra bir gemi hareket edecekmiş. Em'ly'le ona bineceğiz.»

— «Yalnız başınıza mı?» diye sordum.

— «Evet, Master Davy!» dedi. «Kız kardeşime kalkıp bizimle gelmesini söylemek haksızlık olur. Sonra onun bakması, itina etmesi gereken biri de var, Master Davy. Onu unutmamalıyız.»

Mırıldandım. «Zavallı Ham... Ya Mrs. Gummidge?»

Mr. Peggotty, başını salladı. «Açıkcası Missis Gummidge konusunu çok düşündüm. Doğrusunu isterseniz Missis Gummidge bizim ihtiyarı hatırlamaya başladığı zaman pek de keyifli bir insan sayılmaz. Öyle zamanlarda kendisini, 'Neşeli bir dost,' diye tarif edemezsiniz. İşte bu

yüzden Missis Gummidge'i kız kardeşimin yanı başına şamandıraya bağlamak niyetinde değilim. Onun için kendisine bir **'varlık'** bulacağım. Orada **'balığını'** tutar.» (Yorkshire lehçesine göre varlık, ev, balığını tutmak ise, başının çaresine bakmak, anlamına geliyordu.) «Tabii kendisine belirli bir para da vereceğim. İnsanların en sadığıdır Missis Gummidge.»

Mr. Peggotty, ciddi bir tavırla daha önce gördüğüm o küçük paketi çıkardı. «O banknotlar burada... Elli İngiliz lirası... Ve onluk. Bunlara Em'ly'nin kaçarken yanında olan parayı da eklemek istiyorum. Gitmeden önce bu parayı üzerinde o adamın adı yazılı olan bir zarfa koyacağım. Bunu da ikinci bir zarfa yerleştirecek ve onun üstüne de adamın annesinin adresini yazacağım. Kadına bunun neyin karşılığı olduğunu açıklayacak ve kendisine buradan gittiğimi de bildireceğim.

Adamcağız, «Bir şey daha var, demiştim,» diye sözlerine devam etti. «Ama aslında iki mesele vardı. Ham'e gidip, —Allaha şükür— bütün o olanları rahatlıkla kendisine haber verebileceğimden pek emin değildim. Ona bir mektup yazarak durumu açıkladım. Yarın, muhtemelen orada olacağımı ve böylece Yarmouth'la vedalaşacağımı bildirdim.»

— «Benim de sizinle birlikte gitmemi mi istiyorsunuz?» diye sordum.

— «Eğer bana bu iyiliği yaparsanız, Master Davy...» dedi.

İşte böylece ertesi günü kendimizi Yarmouth arabasında bulduk. Yine o eski yerlerden geçiyorduk.

Gece, o bildik sokaktan ilerlerken Omer ve Joram'ın dükkânına baktım. Eski dostum Mr. Omer oradaydı. Oturmuş pipo içiyordu. Mr. Peggotty Ham'le ve kız kardeşiyle ilk karşılaştığı zaman onların yanında olmayı hiç istemiyordum. Geride kalmak için Mr. Omer'i bahane ettim.

İçeri girerek, «Aradan çok uzun bir zaman geçti,» dedim. «Mr. Omer şimdi nasıllar?»

Piposunun dumanlarını eliyle dağıttı, çok geçmeden

beni de tanıdı. Pek sevinmişti.

Mr. Omer'i o mutlu ve memnun halinden dolayı kutladım. Sonra da rahat iskemlesinin tekerlekleri olduğunu gördüm.

Adamcağız, «Ne ustalıkla yapılmış bir şey, değil mi?» diye sordu. «Size bir şey söyleyeyim mi? Oturulup da pipo içilecek en garip sandalye de bu. Emin olun buraya oturduğum zaman dünyayı, ayakta dolaştığım zamankinden daha iyi, daha etraflıca görebiliyorum. Her gün buraya kaç kişinin uğradığını bilseniz, şaşarsınız.»

Mr. Omer gibi her durumu en iyi haline sokmasını bilen iyi bir ihtiyarcık daha görmedim.

Ona Em'ly'i, kızın Martha'nın yardımıyla dayısına nasıl kavuştuğunu anlattım.

Heyecan ve içtenlikle, «Buna çok sevindim, efendim!» dedi. «Günlerden beri aldığım en güzel haber bu! Allah Allah Allah! Peki o mutsuz genç kadın, yani Martha için şimdi ne yapılacak?»

— «Uzun uzun düşündüğüm bir noktaya dokundunuz,» diye cevap verdim. «Fakat Mr. Peggotty bundan hiç sözetmedi ama onun bu meseleyi unutmadığından da eminim.»

Mr. Omer, «Anlayacağınız,» dedi. «Ne yapılacaksa buna ben de katılmayı isterim. Benim için de uygun bulduğunuz bir miktarı yazınız. Ben hiç bir zaman o kızın tamamiyle kötü olduğuna inanamadım. Şimdi iyi tarafı olduğunu öğrendiğim için memnunum.»

Kasabada biraz dolaştıktan sonra Ham'in evine gittim. Peggotty artık bütün bütüne oraya yerleşmiş, kendi evini de Mr. Barkis'ten sonra taşıyıcılığa başlayan adama kiralamıştı. Yanılmıyorsam Mr. Barkis'in sürdüğü o tembel at hâlâ çalışıyordu.

Onları derli toplu bir mutfakta buldum. Mrs. Gummidge de yanlarındaydı. Mr. Peggotty'nin onlara her şeyi anlattığı belliydi. Hem Peggotty, hem de Mrs. Gummidge önlüklerini gözlerine bastırmışlardı. Ham ise «kıyıda biraz dolaşmak» için dışarı çıkmıştı. Genç adam kısa bir süre

sonra döndü ve beni gördüğüne de pek sevindi. İçlerinde en sakini de oydu.

Fakat Peggotty beni, elinde şamdanla, Timsah kitabının masad beni beklediği küçük bir odaya çıkardığı zaman Ham'in kalbinin çok kırılmış olduğuna inandığını açıkladı. Fakat Ham, hem uysal ve hem de çok cesurdu. O civardaki gemi yapıcılarından daha fazla ve daha ustaca çalışıyordu.

Ham'in yüzündeki ifadeden onun benimle yalnız konuşmak istediği anlamını çıkarmıştım. Bu yüzden ertesi akşam Ham işinden evine dönerken onun yoluna çıkmaya karar verdim.

Mr. Peggotty, ertesi gün sabahtan akşama kadar işine yarayacağını sandığı eşyasını topladı. Götüremeyeceği şeylerle de vedalaştı adeta. O eski yeri bir daha görmek için hüzünle karışık bir istek duyuyordum. Bu yüzden akşam oraya gitmeye karar verdim. Ama işi Ham'le daha önce karşılaşacak biçimde ayarladım.

Ham'le kumsalın ıssız bir yerinde karşı karşıya geldik. Ben de dönerek onunla birlikte ilerledim.

Biraz yürüdük. Sonra Ham, «Master Davy,» dedi. «Acaba onu görecek misiniz?»

— «Belki bu onu üzer,» diye cevap verdim. «Fakat yazabileceğim, ona benim aracılığımla açıklamayı istediğin bir şey varsa söyle. Bunu kutsal bir görev sayacağım.»

— «Çok teşekkür ederim, efendim. Çok iyisiniz. Sanırım ona söylemeyi veya yazmayı istediğim bir şey var.»

Bir süre sessiz sedasız yürüdük.

Sonra o konuşmaya başladı. «Onu affetmiş olduğumu da kasdetmiyorum. Asıl mesele şu: ben ondan af dilemek istiyorum. Sevgimi kendisine zorla kabul ettirdiğim için... Zaman zaman, 'Ondan benimle evleneceğine söz almasaydım,' diye düşünüyorum. 'O zaman bana kafasında birbirleriyle çarpışan düşünceleri açıklardı. Çünkü bana çok güveni vardı... Belki o zaman ben de kendisini kurtarabilirdim.»

Elini usulca sıktım. «Hepsi bu kadar mı?»

— «Bir şey daha var,» diye cevap verdi. «Bunu size açıklamama izin verin, Master Davy.»

«Onu, şu anda mutlu bir erkek olduğuma inandırmaya kalkışamayacak kadar çok sevdim... Anısını da hâlâ bütün kalbimle seviyorum... Fakat aklınıza onun ıstırabını azaltabilecek her hangi bir şey gelirse lûtfen bunu kendisine söyleyin. Ama onun başka bir kimsenin kalbimdeki yerini alabileceğini sanmasına da sebep olmayın. Bunu söylemenizi rica edeceğim. O benim için çok sevgili, çok değerli bir varlıktı. Onun için daima dua edeceğim.»

Onun o erkek elini tekrar sıktım ve bu görevi elimden geldiğince yerine getirmeye kararlı olduğumu söyledim.

Yaklaştığım zaman tekne-evin kapısı açık duruyordu. İçeriye girdiğim zaman bütün eşyaların boşaltılmış olduğunu gördüm. Sadece o eski sandıklardan biri kalmıştı. Mrs. Gummidge, dizinde bir sepetle bunun üstünde oturuyordu. Mr. Peggotty'e bakmaktaydı kadın.

Adam, «Söz verdiğiniz gibi evle vedalaşmaya geldiniz değil mi, Master Davy?» dedi. «Burası artık pek boş... Öyle değil mi?»

Mrs. Gummidge birdenbire sepetini bırakarak Mr. Peggotty'nin koluna sarıldı. «Dan'l... Sevgili Dan'l, bu evden ayrılırken söyleyeceğim sözler şunlar: beni geride bırakmamalısın. Ah, sakın yapayım deme bunu!»

Şaşalayan Mr. Peggotty bir Mrs. Gummidge'e baktı, bir bana, sonra tekrar Mrs. Gummidge'e. Sanki uykudan yeni uyanıyormuş gibi bir hali vardı.

Mrs. Gummidge, heyecan ve telâşla bağırdı. «Sakın bunu yapma, sevgili Dan'l! Sakın yapma! Beni de götür. Ben de sen ve Em'lyle birlikte geleyim!»

Mr. Peggotty, başını salladı. «Anacığım, yolculuğun ne kadar uzun, oradaki hayatın da ne kadar çetin olduğunu bilmiyorsun!»

Mrs. Gummidge, bağırdı. «Hayır, biliyorum Dan'l! Bunu tahmin edebilirim! Çalışırım ben. Zor bir hayata da dayanırım. Artık sabırlı, kalbi sevgi dolu bir kadın da olabilirim. Sandığından daha sabırlı ve şefkatli. Bir dene

yeter, Dan'l. Uzun süre burada oturdum, karşılaştığın güçlükleri seyrettim ve düşündüm. Bunun bana hiç bir faydası olmadığını sanma. Master Davy, siz de benim adıma onunla konuşun! Dan'l, sevgili Dan'l, bırak ben de seninle birlikte geleyim!»

Mrs. Gummidge sevgi ve minnetin doğurduğu gösterişsiz, bir kendinden geçme içinde adamın elini tutarak öptü.

Ertesi gün arabacının yanındaki yerimize yerleşmiş. Londra'ya dönüyorduk. Mrs. Gummidge'le sepeti de arkadaydı. Pek mutluydu Mrs. Gummidge.

⁂

LII

Bir patlayışa yardım ediyorum

Mr. Micawber'in pek esrarlı bir tavırla açıkladığı buluşma gününe yirmi dört saat kalmıştı. Fakat halam Dora'nın yanından ayrılmayı hiç istemiyordu. Ah, artık Dora'yı kucağıma alarak merdivenlerden ne kadar da kolaylıkla çıkarıp indiriyordum!

Halamın evde kalmasına karar vermek üzereydik. Fakat Dora her hangi uydurma bir sebep yüzünden halam geride kalırsa ne kendini, ne de o yaramaz oğlunu —yani beni— affedeceğini söyleyerek bizleri şaşırttı.

Dora, saçlarını arkaya atarak, hayretle halama ve bana baktı. «Ayrıca neden ikiniz de gitmeyesiniz? Ben çok hasta değilim ki. Öyle değil mi?»

Halam, haykırdı. «A, ne tuhaf bir soru bu!»

Ben de «Aklına neler geliyor,» dedim.

Dora, «O halde,» diye mırıldandı. «İkiniz de gitmelisiniz. Yoksa sözlerinize inanmam. Ondan sonra da ağlarım.»

Halamın yüzünden yumuşamaya başladığını anlıyordum. Dora da bunu farkedince tekrar keyfi yerine geldi.

Artık fazla tartışmadan birlikte Canterbury'ye gitmeye karar verdik. Dora küçük bir sahtekârdı. Şımartılmaktan hoşlandığı için hasta rolü yapıyordu. Dora pek memnun oldu. İyice neşelendi.

Böylece dördümüz, yani halam, Mr. Dick, Traddles ve ben o gece Dover postasıyla Canterbury'e gittik.

Gece yarısı vardığımız otelde bir mektup buldum. Bunda Mr. Micawber'in sabahleyin tam saat dokuz buçukta geleceği bildiriliyordu. Bunu okuduktan sonra titreyerek yataklarımıza girdik.

Sabahleyin erkenden o çok sevgili eski, sakin sokaklarda dolaştım. Dükkânlarını açmış olan kimseler arasında o pek eski düşmanım kasabı da gördüm. Artık yükselmişti. Bir bebeği vardı ve uzun potinler giyiyordu. Dükkânı da kendisinindi. Bebeğine bakıyordu. Toplumun iyi huylu bir üyesi olduğu da anlaşılıyordu.

Kahvaltıya oturduğumuz zaman hepimiz de endişeli ve sabırsızdık. Saat dokuz buçuğa yaklaştıkça bizim de tedirginliğimiz ve merakımız arttı. Ben de Mr. Micawber'in geldiğini önceden haber verebilmek için pencereden dışarı bakmaya başladım. Fazla beklememe gereklilik kalmadı. Saat dokuz buçuğu çalmaya başlarken Mr. Micawber da sokakta belirdi.

Halam bonesinin kurdelelerini bağlayarak, şalını omuzlarına aldı. Traddles kararlı bir tavırla ceketini düğmeledi. Mr. Dick şapkasını iki eliyle tutarak bunu iyice kesinlikle kulaklarına kadar çekti. Sonra da Mr. Micawber'i selâmlamak için bunu hemen başından çıkardı.

Mr. Micawber, «Beyler ve hanımefendi,» dedi. «Günaydın.» Mr. Dick'e döndü.«Aziz Sir!» Mr. Dick onun elini şiddetle sıktı. «Ne kadar iyisiniz!»

Mr. Dick, sordu. «Kahvaltı ettiniz mi? Bir pirzola yiyin!»

Mr. Micawber, bağırdı. «Aziz Sir, bana bütün dünyayı vermeyi teklif etseniz, bunu yine de yapamam! Mr.

Dixon, iştahla ben birbirimize uzun bir zamandan beri yabancıyız.»

Bu yeni adı Mr. Dixon'un o kadar hoşuna gitti ki, tekrar Mr. Micawber'la el sıkıştı. Çocuksu bir tavırla da gülüp duruyordu.

Halam, «Dick,» dedi. «Dikkat!»

Mr. Dick kızararak kendisini topladı.

Halam, Mr. Micawber'a döndü. «Şimdi, Sir, biz Vezüv yanardağı için hazırız.»

Mr. Micawber, «Hanımefendi,» diye cevap verdi. «Kısa bir süre sonra yanardağın patladığına şahit olacağınızdan eminim. Mr. Traddles, burada sizinle mektuplaşmış olduğumuzu açıklamama izin verirsiniz sanırım?»

Hayretle Traddles'a baktım.

Arkadaşım, «Bu bir gerçek, Copperfield,» dedi. «Mr. Micawber, bana danıştı. Ben de kendimce ona bazı tavsiyelerde bulundum.»

Mr. Micawber, sözlerine devam etti. «Düşündüğüm son derecede önemli bir açıklama... Tabii kendimi aldatıyorsam o başka.»

Traddles, «Gerçekten çok önemli bir açıklama bu,» dedi.

Mr. Micawber, mırıldandı. «Hanımefendi ve beyler, belki bu şartlar altında herşeyi, değersiz de sayılsa yine de sizin gibi bir insan olan bir kimsenin iradesine bırakmak lütfunda bulunur, bana bu iyiliği yaparsınız.»

Ben, «Size tamamiyle güveniyoruz, Mr. Micawber,» dedim. «İstediğiniz her şeyi de yapacağız.»

Mr. Micawber, «Mr. Copperfield,» diye cevap verdi. «Sizden ricam şu: izin verin ben beş dakika önce yola çıkayım. Sonra siz, hepiniz, Wickfield ve Heep'in bürosuna gelerek Miss Wickfield'i sorun.»

Oraya gittiğimiz zaman Mr. Micawber yazı masasının başına geçmişti bile. Büyük büro cetvelini yeleğinin içine sokmuştu. Bunun otuz kırk santimlik ucu yeni moda bir gömlek kırması gibi yakasından çıkıyordu. Onun benim konuşmamı beklediğini anlayarak, yüksek sesle,

«Nasılsınız, Mr. Micawber?» dedim. «Miss Wickfield evde mi?»

— «Mr. Wickfield, rahatsız,» diye cevap verdi. «Yatıyor, Sir. Ateşli romatizması var! Fakat Miss Wickfield'in eski dostlarını görmekten çok memnun kalacağından eminim. İçeri girer misiniz, efendim?»

Önümüze düşerek bizi yemek odasına götürdü. Mr. Wickfield'in eski çalışma odasının kapısını açarak etrafta yankılanan bir sesle konuşmaya başladı. «Miss Trotwood, Mr. David Copperfield, Mr. Thomas Traddles ve Mr. Dixon!»

Uriah Heep'i o tokat olayından sonra bir daha görmemiştim. Bizim böyle birdenbire gelişimizin onu çok şaşırttığı belliydi. Kaşlarını öyle bir çattı ki o küçücük gözleri tamamiyle kapandı adeta. Kül rengi elini telâşla çenesine götürmesinden de kaygılanıp titrediği anlaşılıyordu. Ama bir dakika sonra eski o dalkavukça, alçak gönüllü halini alıverdi.

— «Ah, ah,» dedi. «Doğrusu bu gerçekten beklenmedik bir zevk! Mr. Copperfield, sağlığınızın iyi olduğunu umarım. Mrs. Copperfield'in de iyileşmekte olduğunu ümid ediyorum, Sir... Tevazu bir kâtip olduğum ve midillinizi tuttuğum günden beri bu büroda çok değişiklikler oldu, değil mi, Miss Trotwood? Ama **ben** hiç bir zaman değişmedim, Miss Trotwood!»

Traddles, «Meşgul değilsiniz ya, Mr. Heep?» dedi.

Uriah, «Hayır, Mr. Traddles,» diye cevap verdi. «İstediğim kadar meşgul değilim... Yanılmıyorsam siz Mr. Wickfield'le samimi değildiniz, Mr. Traddles.»

Traddles, mırıldandı. «Hayır, Mr. Wickfield'le hiç samimi değildim. Eğer samimi olsaydım belki de sizi çok zaman önce ziyarete gelirdim, Mr. Heep.»

O sırada Agnes içeri girdi. Onun çok yorulduğu, kaygılı günler geçirdiği belliydi. Ama bu yüzden o sakin güzelliği daha şefkatli bir ışıkla pırıldamaktaydı.

Genç kız bizi selâmlarken Uriah'ın onu dikkatle süzdüğünü farkettim. Adam bana iyi bir periyi gözetleyen çirkin ve âsi bir cini hatırlattı. O arada Mr. Micawber'la

Traddles aralarında usulca işaretleşmişlerdi. Arkadaşım dışarı çıktı, Traddles'ın gittiğini benden başka farkeden de olmadı.

Uriah, «Bekleme, Micawber,» dedi.

Elini, göğsüne soktuğu cetvelin ucuna dayayan Mr. Micawber kapının önünde dimdik duruyordu.

Uriah, «Ne bekliyorsun?» dedi. «Micawber! Sana beklememeni söylediğimi duymadın mı?»

Mr. Micawber yerinden kımıldamadı bile. «Evet, duydum.»

Uriah, homurdandı. «O halde ne bekliyorsun?»

Mr. Micawber, cevap verdi. «Çünkü, kısacası, canım öyle istiyor.»

Uriah'ın yanaklarının rengi uçuverdi. Şimdi dikkatle Mr. Micawber'e bakıyordu. «Müsrif ve sefih bir adamsın. Korkarım beni seni başımdan atmaya da mecbur edeceksin. Haydi git! Seninle biraz sonra konuşacağım!»

Mr. Micawber, «Eğer şu yeryüzünde tanıdığım bir şeytan varsa, o şeytanın adı da mutlaka HEEP'dir!»

Uriah, sanki biri yüzüne vurmuş, kendisini arı sokmuş gibi irkilerek, koltuğunda arkasına dayanıp kaldı. «Oho! Bir komplo bu! Önceden kararlaştırdığınız için kalkıp buraya geldiniz. Burada buluştunuz. Hiç biriniz benim aleyhimde plan yapamazsınız. Ben o planları alt üst eder, aleyhinizde yeni şeyler hazırlarım. Micawber, çık haydi! Miss Trotwood, bu işe engel olursanız iyi edersiniz. Yoksa ben kocanızı hiç de hoşunuza gitmeyecek bir biçimde engellerim! Mesleğim gereği hikâyenizi bileceğim de bundan faydalanmayacağım öyle mi, ihtiyar hanımcığım? Miss Wickfield eğer babanızı seviyorsanız, bu sürüye katılmayın. İyi düşünün!» Uriah, birdenbire endişeyle Traddles'ın odada olmadığını farkederek, sordu. «Annem nerede?»

Traddles, içeri girdi. «Mrs. Heep burada, Sir. Kendimi ona tanıtmak cüretini gösterdim.»

Uriah, homurdandı. «Siz kimsiniz de ona kendinizi tanıtıyorsunuz? Burada ne işiniz var? Ne istiyorsunuz?»

Traddles, «Ben Mr. Wickfield'in vekili ve dostuyum,

Sir,» dedi. «Her konuda onun adına hareket edebilmek için elimde bir de vekâletname var.»

Uriah, «Bunun onun elinden kandırılarak alındığı muhakkak,» diye homurdandı.

Traddles, sakin sakin, «Onun elinden kandırılarak bir şeyin alındığını biliyorum,» diye cevap verdi. «Bunu siz de biliyorsunuz, Mr. Heep.»

Mrs. Heep, kaygısını belli eden bir tavırla, «Ury,» diye başladı.

Uriah, «Anne, dilini tut.» dedi.

O ana kadar düşünmeden, aceleyle hareket etmesini zorlukla önleyebildiğim ve durmadan şeytan kelimesinin ilk hecesini tekrarlayan fakat bunun sonunu bir türlü getiremeyen Mr. Micawber şimdi birdenbire öne doğru fırladı. Cetveli çabucak göğsünden çekti. Bunu bir savunma silâhı saydığı anlaşılıyordu. Mr. Micawber cebinden 33x40 santim boyunda bir kâğıda yazılmış bir belge çıkardı. Bu bir mektup gibi katlanmıştı. Mr. Micawber, o eski abartmalı ve gösterişli hareketleriyle bunu açarak okumaya başladı.

— «Aziz Miss Trotwood ve beyler...»

Halam, alçak sesle, «Allah bu adamın lâyığını versin!» diye bağırdı. «Eğer bu idam cezasını gerektirecek bir suç sayılsaydı, adam yine de sürüyle mektup yazardı.»

Mr. Micawber onun sözlerini duymamıştı. Kâğıdı okumaya devam etti. «Yaşamış olan alçakların belki de en ustasının...» Mr. Micawber mektuptan başını kaldırmadan cetvelle, sanki bu hayali bir sopaymış gibi, Uriah Heep'i işaret etti. «...maskesini düşürmek için karşınızda durduğum şu sırada bana merhamet göstermenizi, benimle ilgilenmenizi istemiyorum. Rezalet, İhtiyaç, Ümitsizlik ve Deliliğin bir araya toplanması sonucu Wickfield ve HEEP adı altında yönetilen bu büroya girdim. Ama aslında burayı sadece HEEP idare ediyordu. HEEP ve yalnız HEEP, bir düzenbaz ve dolandırıcıdır.»

Bu sözler karşısında rengi beyazdan çok maviye dö-

nen Uriah mektubu kapmak için bir hareket yaptı. Fakat Mr. Micawber, çevikliğin veya şansın sebep olduğu bir mucize sonucu elindeki cetveli Uriah'ın yaklaşan elinin eklem yerine indiriverdi. Böylece Uriah'ın sağ eli sakatlanarak işe yaramaz bir duruma girdi.

Uriah, bu sefer de bu yeni can acısıyla kıvranarak, «Şeytan alsın seni!» diye bağırdı. «Senden bunun acısını çıkaracağım. Ödeşeceğiz.»

Mr. Micawber, soluk soluğa bağırdı. «Seni... seni... HEEP denilen rezil! Bana bir daha yaklaşırsan görürsün! Eğer o kafan insan kafasıysa onu kıracağım! Haydi, haydi!»

Düşmanı ağır ağır boyun atkısını çıkararak bununla yaralı elini sardı. Sonra da somurtkan yüzünü öne doğru eğerek öyle oturdu.

Mr. Micawber, devam etti. «HEEP'in» adam bu adı söylemeden önce bir an duruyor, sonra da bunu şaşılacak bir şiddetle bağırıyordu. «HEEP'in yanına girdiğim zaman bana ödenecek ücret kesin olarak tespit edilmedi. Sadece haftada yirmi iki şilin ve altı pens vereceğinden bahsetti bana. Bu gülünç sayıyı da söyledi. Gerisi bu meslek hayatıyla ilgili çalışmalarıma bağlı olacaktı. Daha doğrusu ailemin fakirliğine ve ahlak bakımından —veya ahlaksızlık bakımından kendimle — HEEP arasındaki benzeyişe bağlı olacaktı. Çok geçmeden — HEEP'den avans para istemek zorunda kaldığımı açıklamama lüzum var mı? Ve böylece HEEP'in beni yakalamak için ördüğü ağa düştüm.

«İşte ancak o zaman bana düşen işin ne olduğunu anladım. Benden daima işte tahrifat yapmam ve Mr. W. diye tanımlayacağım bir şahsı şaşırtmam, onun aklını karıştırmam isteniyordu.

«Ücret almak ya da almamak konusundaki iç savaşım sona erdiği zaman bir karar verdim. Artık amacım bu fırsattan faydalanarak yolsuzlukları keşfetmek ve sonra da bunları açıklamaktı. İşte böylece gizli bir araştırma işine giriştim. Kolay bir iş de değildi bu. Bu gizli araştırmalarım yanılmıyorsam, on iki takvim ayından

daha uzun sürdü. Bunu bilgime ve inancıma dayanarak söylüyorum.»

Bu kısmı sanki Parlementonun geçirdiği bir kanunmuş gibi okumuştu. Bu sözlerin yankılarının kendisini, bir krala yakışacak biçimde canlandırdığı da anlaşılıyordu.

Mr. Micawber, «HEEP... aleyhindeki suçlamalarım,» diye okumasına devam etti. Cetvel gerekir diye bunu sol koltuğunun altına uygun bir şekilde sıkıştırdı. «Bunları sayıyorum şimdi.»

Hepimiz de nefesimizi tuttuk. Uriah'ın da nefesini tuttuğundan eminim.

Mr. Micawber, «Bir,» dedi. «Mr. W.'in melekeleri ve hafızası, iş bakımından zayıflamaya, bu şahsın kafası karışmaya başlayınca... HEEP... Mr. W.'i ona emanet edilen bir paranın belirli bir kısmını çekmek üzere kendisine yetki vermesi için ikna etti. Ve bu parayı sözümona işle ilgili hesap açıklarını kapatmak için kullandı. Ve —HEEP— bu ameliyeye sanki buna Mr. W.'in kendi namussuzca hareketi sebep olmuş gibi bir hava verdi. Ve —HEEP— o günden beri de bu hareketi Mr. W.'ye işkence etmek, onun hareketlerini kısıtlamak ve kendisini baskı altında tutmak için silâh olarak kullandı.»

Uriah, tehditkâr bir tavırla başını salladı. «Bunları ispat edeceksin!»

Mr. Micawber, «Mr. Traddles,» dedi. «HEEP'e sorun, o çıktıktan sonra kendisinin evine kim yerleşti? HEEP'in evine?»

Uriah, «Bu budala,» diye cevap verdi. «Kendisi hâlâ orada oturuyor.»

Mr. Micawber, «HEEP'e sorun,» diye bağırdı. «O evde bir defter tutmuş mu? Küçük bir cep defteri? Bunu sorar mısınız? Ya da ona o evde bir defter yakıp yakmadığını sorun. Eğer, 'Evet,' der ve size defterin küllerinin nerede olduğunu sorarsa ona Wilkins Micawber'e baş vurmasını söyleyin.»

Mr. Micawber, tekrar kendi eserini okumaya devam etti.

— «İki. Kendi bilgime, aldığım habere ve inancıma göre HEEP, bir kaç defa...»

Uriah, rahatlamıştı. Homurdandı. «Ama böyle olmaz ki! Bu bir işe yaramaz!»

Mr. Micawber, «Biraz sonra işe yarayacak bir şey temine çalışırız,» diye cevap verdi. «İki — Kendi bilgime, aldığım haberlere ve inancıma göre, HEEP, Mr. W.'nin imzasını taklid etti. Bunu bir keresinde belirli bir şekilde yaptı. Ve ben bunu ispat edebilirim. Yani, kısacası, aşağıdaki şekilde.»

Mr. Micawber, okumaya devam ederken az kalsın dudaklarını da şapırdatacaktı. «Yani, kısacası, aşağıdaki biçimde Mr. W., hasta ve bitkindi. Onun ölümünün — HEEP'in nüfuzunun sona ermesine, gücünün kesilmesine sebep olabilirdi. İmkan dahilindeydi bu. Buna ancak Mr. W.'in kızının babasına olan sevgisine etki yapmak ve ortaklıkla ilgili işlerin araştırmasına yer vermemek suretiyle engel olunabilirdi. İşte bu yüzden adı geçen — HEEP — yukarıda bildirilen miktar için bir senet hazırlamasının şart olduğunu düşündü. Bu senette o paranın HEEP tarafından Mr. W.'e borç olarak verildiği açıklanıyordu. Tabii bu miktar hiç bir zaman Mr. W.'e verilmemişti. Ve zaten o para çoktan yerine konulmuştu. Bu senedin altında Mr. W.'in imzası vardı. Bunu onaylamak amacıyla da Wilkins Micawber alta imzasını atmıştı. İşte bu senetteki imzalar sahtedirler. Bunları HEEP kendisi yazmıştır. Bende, Mr. W.'in imzasının bir kaç taklidi bulunmaktadır. Ayrıca bahsi geçen senetin bende bulunduğunu da açıklayayım. Daha doğrusu, bu vesika bu sabah erken saatlere kadar uhdemdeydi. Fakat ondan sonra senedi Mr. Traddles'a teslim ettim.»

Traddles, onayladı. «Evet, bu doğru.»

Uriah bir süre atkısını dişledi durdu. Sonra da kaşlarını çatarak bana, «Başka neler açıklayacaksınız,» dedi.

Mr. Micawber hemen mektubunu okumaya devam etti.

— «Üç. Son. Artık HEEP'in uydurma defterleri ve HEEP'in gerçek günlüğü aracılığıyla HEEP'i maddi kazançtan başka, en çok Mr. W.'e Miss W.'i kendi emrine almanın çok ilgilendirdiğini, onun en fazla bunu istediğini gösterecek durumdayım. Şunları da ispat edebileceğim: HEEP, en son Mr. W.'i ortaklıktaki hissesinden vaz geçtiğine dair bir belge imzalaması için kandırdı. Hattâ Mr. W.'in evindeki eşyaları kendisine sattığına dair adama bir senet de imzalattı. Buna karşılık HEEP, Mr. W.'e her yıl belirli bir para verecekti. HEEP ödeyecekti bunu. HEEP'in ördüğü bu ağlar gitgide sıklaşıp daraldı. Artık mutsuz Mr. W. dış dünyayı göremiyordu bile. İflâs etmiş olduğuna inanıyordu. Hem ekonomik bakımdan, hem ümit ve hem de şeref bakımından. Tek güvenebileceği kimse bu insan kılığındaki canavardı. Onu mahvetmeyi başaran o alçak. Ben bütün bunları göstermeyi üzerime alıyorum. Hattâ belki de daha fazlasını!»

Mr. Micawber'in sözleri bitmiş gibi hepimiz kıpırdadık. O müthiş bir ciddilikle, «Afedersiniz,» diyerek okumasına devam etti.

«Artık konuşmam sona eriyor. Şimdi geriye bu suçlamaları ispat etmek kalıyor. Ondan sonra da mutsuz ailemle birlikte ortalıktan kaybolacağım. İblis diye çağırmayı bile gereksiz bulduğum o kimsenin dikkatli, bakışları altında ağır ağır, kısım kısım ilerletilen bu tahkikatle ilgili tehlike ve çabaların, cesedimin yakılacağı odun yığınına püskürtülecek bir kaç damla tatlı su yerine geçeceğine inanıyorum. Bundan fazla bir şey istediğim de yok.

Daima sizin, vs.

WİLKİNS MİCAWBER.»

Çok etkilenen fakat yine de bu anların zevkini iyice çıkaran Mr. Micawber mektubu katladı. Bir reverans yaparak bunu halama verdi.

Odada demir bir kasa vardı. Anahtarı da kilitteydi bunun. Uriah birdenbire ani bir şüpheye kapılmış gibiydi. Kasaya giderek kapağını açtı. Kasa boştu.

Uriah, «Defterler nerede?» diye haykırdı.

Traddles, «Kaygılanmayın,» dedi. «Onlar bana teslim edildi.»

Gayet sessiz ve dikkatli bir tavırla oturan halam yerinden fırlayıp Uriah Heep'e saldırdığı ve iki eliyle adamın yakasına yapıştığı zaman ne kadar şaşırdığımı tahmin edebilirsiniz.

Halam, «Benim ne istediğimi biliyorsun,» dedi.

Uriah, «Deli gömleği,» diye homurdandı.

Halam, cevap verdi. «Hayır! Malımı mülkümü! Agnes, yavrum, paramı babanın harcadığını sandığım sürece hiç kimseye bunu işletilmesi için buraya verdiğimi açıklamadım. Bu konuda bir tek kelime bile söylemedim. Ama artık bu meseleden bu adamın sorumlu olduğunu biliyorum. Onun için de paramı geri alacağım!»

Bilmiyorum halam Uriah'ın parasını boyun bağının veya yakasının içinde mi sakladığını sanıyordu? Ama açıkçası buna inanıyormuş gibi Uriah'ın yakasını çekiştirip durdu. Telâşla onların arasına girdim. Halama Uriah'ın zararı mümkün olduğu kadar ödemesi gerektiğini kesinlikle söyledim.

Bu son bir kaç dakika, Mrs. Heep oğluna avaz avaz bağırıyor, ondan, «Tevazu,» olmasını istiyordu. Kadın sırayla hepimizin önünde diz çöktü. Oğlu onu kendi koltuğuna oturttu. Sonra da somurtkan bir tavırla kadının yanında durdu.

Öfkesinden vahşi bir hal almıştı adeta. «Ne yapılmasını istiyorsunuz?»

Traddles, «Ne yapılması gerektiğini ben size söyleyeyim,» dedi. «Bir kere bana, hemen, şimdi, Mr. Wickfield'in imzaladığı o senedi vereceksiniz. Her şeyden feragat ettiğini açıklayan o senedi. Ondan sonra büyük bir aç gözlülükle yuttuğunuz her şeyi size geri çıkarttıracağım. Onları geri vereceksiniz. Bütün zararı son kuruşuna kadar ödeyeceksiniz. Buradaki her şey bize teslim edilecek.»

Uriah, «Öyle mi?» diye mırıldandı. «O belli olmaz... Bu meseleyi bilmiyorum. Düşüneceğim.»

Traddles, «Tabii düşünün,» diye cevap verdi. «Fakat

o arada buradaki her şeye el koyacağız. Sizden de odanızdan çıkmamanızı rica — daha doğrusu — sizi buna zorunlu kılacağız.»

Uriah, küfürü bastı. «Bunu yapacak değilim!»

Traddles, düşüncesini açıkladı. «Maidstone hapishanesi sizin gibileri kapamak için emin bir yerdir. Belki kanun hakkımızı bize vermekte biraz gecikir ama sizi muhakkak cezalandırır. Allah Allah! Bunu siz de benim kadar bilirsiniz. Copperfield, lütfen Belediye dairesine gider ve bir kaç memur alıp gelir misin?»

Konuşmanın burasında Mrs. Heep tekrar bağırmaya başladı. Agnes'in önünde durmuş ona bu işe engel olması için ağlayarak yalvarıyordu.

Uriah, bana, dönerek, «Dur,» diye homurdandı. «Anne, kes şu gürültüyü! İyi ya! Senet onların olsun. Git onu getir!»

Traddles, «Lütfen ona yardım edin, Mr. Dick,» dedi.

Bu görevden büyük bir gurur duyan Mr. Dick kadınla birlikte dışarı çıktı. Neyseki Mrs. Heep adamcağıza bir zorluk çıkarmadı. Kadın yalnız senedi değil, bunun içinde durduğu kutuyu da getirdi. Bu kutuda sonradan işimize yarayan bir sürü kâğıt da bulduk.

Traddles, «İyi,» dedi. «Şimdi, Mr. Uriah, düşünmek için odanıza çekilebilirsiniz.»

Uriah, odada ayaklarını sürüye sürüye ilerledi. Sonra da kapıda durdu. «Copperfield, senden daima nefret ettim. Micawber, seni pis zorba! Bunu sana ödeteceğim!»

Mr. Micawber, meydan okurmuş gibi bir tavır takındı. Bana «Kendisiyle Mrs. Micawber arasındaki karşılıklı güvenin yeniden kurulmasına tanıklık etmek» zevkini tatmamı teklif etti. Ondan sonra da oradakilerin hepsini bu etkileyici sahneyi seyre çağırdı.

Her halde hepimiz de gidecektik. Fakat Agnes'in babasının yanına dönmesi şarttı. Birinin ise Uriah'ın yerinden kımıldamamasını sağlaması şarttı. Bu yüzden Traddles orada kaldı. Mr. Dick, halam ve ben Mr. Micawber'la onun evine gittik.

Adamın evi uzakta değildi. Mr. Micawber o kendisine

özgü telâşcılığıyla top gibi içeri daldı. Bir taraftan da, «Emma! Hayatım!» diye bağırıyordu. Kendisini Mrs. Micawber'in kollarına attı. Mrs. Micawber bir çığlık attı. Sonra da Mr. Micawber'a sıkıca sarıldı. Miss Micawber bu durum karşısında makul bir şekilde etkilendi. İkizler sevinçlerini bazı uygunsuz fakat masum hareketlerle belirttiler. Master Micawber yüksek sesle ağladı.

Mr. Micawber, «Emma!» dedi. «Kafamdaki o karanlık bulut kaybolup gitti. Birbirine olan güvenimiz yenilendi.» Adam, ağlamaya başlayarak haykırdı. «Artık fıkaralık **hoş geldi, safa** geldi! Hoş geldin mutsuzluk! Hoş geldin evsiz **barksızlık! Hoş** geldin açlık! Paçavralar! Fırtınalar! **Dilencilik! Karşılıklı olan** güvenimiz bizi sonuna kadar ayakta tutacak!»

Mr. **Micawber bu sözlerden** sonra Mrs. Micawber'i bir iskemleye oturtarak, **bütün** ailesini teker teker kucakladı. Sonra halam tanıştırıldı.

Halam, «Bütün aileniz **bu mu**, efendim?» diye sordu.

Mrs. Micawber, cevap **verdi. «Şimdiki** halde beklediğim başka bir bebek yok.»

Halam, «Allah Allah!» **dedi. «Ben** bunu kasdetmedim, efendim. Hepsi sizin mi?»

Mr. Micawber onu cevaplandırdı. «Sağlam fatura bu, madam.»

Halam bir süre düşündü. «Mr. Micawber, şimdiye kadar göç konusunu incelememiş olmanıza şaşıyorum.»

Mr. Micawber, «Madam,» diye mırıldandı. «Bu benim gençlik rüyam ve olgunluk çağımın da temelsiz emeliydi.»

Aklıma gelmişken şunu da söyleyeyim. Mr. Micawber'in hayatı boyunca bu konuyu bir kere olsun düşünmediğinden eminim.

Halam, «Öyle mi?» dedi. «İyi ya! Şimdi kalkıp göç etseydiniz, iyi bir şey olurdu.»

Mr. Micawber, hüzünle mırıldandı. «Sermaye, madam, sermaye.»

Halam, bağırdı. «Sermaye mi? Fakat siz bize büyük bir hizmette bulunuyorsunuz! Karşılık olarak size serma-

ye bulmaktan daha iyi bir şey yapabilir miyiz?»

Mr. Micawber, canlanıp heyecanlanmıştı. «Ben bunu armağan olarak kabul edemem. Fakat bana bir miktar borç verilebilinirse... Meselâ yılda yüzde beş faizle... Bunu ödeyeceğimi de tabii ben kendim taahhüt edeceğim... Acaba bu mümkün mü?»

Halam, başını salladı. «Mümkün mü ne kelime? Bu size verilebilinir. Verilecek de! Hem de istediğiniz şartlarla. David'in tanıdıkları var. Onlar da yakında Avustralya'ya gidecekler. Eğer oraya yerleşmeye karar verirseniz, neden siz de aynı gemiyle yolculuk etmeyesiniz?»

Mrs. Micawber, «Sevgili hanım efendi,» dedi. «Sormayı isteyebileceğim bir tek soru var. O ülkenin şartları Mr. Micawber gibi yetenekli bir kimsenin toplum merdiveninden çıkması ve yükselmesi konusunda kendisine fırsatlar sağlayabilir mi?»

Halam, «Doğru dürüst hareket eden, çalışkan bir erkek için oradan daha iyi bir yer olamaz,» diye cevap verdi.

Mrs. Micawber, o en kesin ve ciddi tavırlarıyla tekrarladı. «Doğru dürüst hareket eden, çalışkan bir erkek için... Tamam. Avustralya'nın Mr. Micawber için elverişli bir çalışma alanı olduğu anlaşılıyor!»

Mr. Micawber'in bir dakika içerisinde kaderine bakarak insanların en ümitlisi halini alıvermesini hiç unutabilecek miyim acaba? Ya Mrs. Micawber'in kanguruların yaşayışlarından sözedişini?

⁂

LIII

Yine geriye bakış

Tekrar biraz duraklamalıyım. Ah benim çocuk - eşim! Hafızamda ilerleyen kalabalığın içinde biri var. Sessiz ve hareketsiz. Bana, «Beni düşünmek için dur bir an,» diyor.

«Dön ve yere doğru titreyerek uçan Küçük Konca'ya bak.»

Yine kulübemizde Dora'yla beraberim. O ne kadar zamandır hasta bunu bilmiyorum. His bakımından buna o kadar alıştım ki, zamanı hesaplayamıyorum. Aslında bu uzun değil. Bir kaç hafta... Ya da bir kaç ay... Ama tecrübelerime ve alışkanlıklarıma göre yorucu bir süre bu.

Jip, sanki birdenbire çok yaşlanıveriyor. Üzgün üzgün dolaşıyor. Gözleri de iyi görmüyor artık. Kolları ve bacakları da güçsüz.

Dora yattığı yerden bize gülümsüyor. Çok güzel. Ne şikâyet ediyor, ne de düşünmeden, aceleyle bir şeyler söylüyor. O sevgili dikkatli oğlunun kendi kendisini pek yorduğundan sözediyor. Halamın hemen hiç uyumadığını fakat buna rağmen daima uyanık, hareketli ve şefkatli halini anlatıyor. Bazan o ufacık tefecik kuş gibi kadınlar onu görmeye geliyorlar. O zaman düğünümüzden, o mutlu günlerden sözediyoruz.

Şimdi akşam... Karyolanın yanında oturuyorum. Yine o yüz bana dönük. Bir süredir ikimiz de konuşmuyoruz. O gülümsüyor. Artık o hafif yükümü merdivenlerden indirip çıkarmıyorum. O bütün gün burada yatıyor.

— «Doady!»

— «Sevgili Dora'cığım!»

— «Söyleyeceklerimi mantıksız bulmayacağını umarım. Agnes'i görmek istiyorum. Onu görmeyi çok arzu ediyorum.»

— «Ben ona yazarım, yavrum.»

— «Doğru mu?»

— «Hemen.»

— «Sen ne iyi, ne şefkatli bir çocuksun!»

Şimdi gece... Yine onun yanındayım. Agnes bütün gün ve akşam aramızdaydı. Fazla konuşmadık. Fakat Dora çok memnun ve neşeliydi. Şimdi karımla yalnızız.

— «Son zamanlarda sık sık sana bir şey söylemek istedim. Sana şimdi bunu açıklayacağım. Kızmazsın değil mi?» Bana şefkatle bakıyor.

— «Kızmak mı, sevgilim?»

— «Çünkü senin ne düşüneceğini bilmiyorum. Belki sen de sık sık aynı şeyi düşündün. Doady'ciğim, hayatım, korkarım ben çok gençtim.» Dora gözlerimin içine bakarak, usulca, yumuşak bir sesle konuşuyor. «Korkarım, sevgilim, ben çok gençtim. Yalnız yaş bakımından demek istemiyorum. Tecrübe ve düşünce bakımından da... Her bakımdan... Eş olmaya lâyık bir kadın olmadığımı düşünmeye başlamıştım.»

Göz yaşlarımı tutmaya çalışarak, «Ah, Dora, aşkım,» diye cevap veriyorum. «Ben koca olmaya ne kadar lâyıksam, sen de eş olmaya o kadar lâyıktın...»

O, eskisi gibi buklelerini sallıyor. «Bilmiyorum! Belki. Fakat sen çok zekisin. Ben hiç bir zaman zeki değildim!»

— «Seninle çok mutlu olduk, tatlı Dora'm.»

— «Ben çok mutluydum, çok. Fakat yıllar geçtikçe benim sevgili oğlum da çocuk - eşinden bıkacaktı. Bu çocuk-eş düzelip gelişemeyecekti. Böylesi daya iyi. Aşağıda kendini çok yalnız mı hissediyorsun, Doady?»

— «Çok! Çok!»

— «Ağlama! Benim koltuğum orada mı?»

— «Yine eski yerinde.»

— «Ah, benim zavallı çocuğum nasıl da ağlıyor! Sus, sus. Şimdi bana söz ver. Ben Agnes'le yalnız başıma konuşmak istiyorum.»

Ona kendisini Agnes'le hemen konuşturacağıma söz veriyorum. Ama ıstırabımdan onun yanından ayrılamıyorum.

Dora, beni kollarında tutarak, «Sana böylesinin daha iyi olduğunu söyledim,» diye fısıldıyor «Ah, Doady, bir kaç yıl sonra çocuk-eşini şimdiki kadar sevemezdin. Seni hayal kırıklığına uğratmış, yormuş ve bıktırmış olurdu. Bu yüzden de kendisini şimdiki gibi çok sevemezdin. Böylesi çok daha iyi.»

Agnes, aşağıda. Ona Dora'nın haberini veriyorum. Genç kız, beni Jip'le yalnız bırakarak gözden kayboluyor.

Zaman nasıl geçiyor, bunu bilmiyorum. Daldığım düşüncelerden çocuk-eşimin eski dostu uyandırıyor beni.

Köpek bana bakıyor. Ağır ağır kapıya giderek yukarı çıkmak için inliyor.

— «Bu gece olmaz, Jip! Bu gece olmaz!»

Köpek, ağır ağır yanıma dönerek, ayaklarımın ucuna yatıyor. Şikâyet dolu bir feryat kopuyor gırtlağından. Ve Jip ölüyor.

— «Ah, Agnes! Bak, buraya bak!»

Yüzünde derin bir merhamet ve ıstırap var onun...

— «Agnes?»

Her şey sona eriyor. Gözlerim kararıyor. Bir süre için hafızamdan her şey siliniyor.

*
* *

LIV

Mr. Micawber'in işleri

Kafamın ıstırap yükünün altında ne hale girdiğini anlatmamın sırası değil. Bilmiyorum, huzuru değişiklik ve yolculukta aramamı aramızda nasıl kararlaştırdık? Agnes'in ruhu her şeye öylesine işlemişti ki, bu plânı da onun etkisi altında yaptığımızı söyleyebilirim. Ama onun etkisi öylesine sessizdi ki, daha fazlasını bilmiyorum. Agnes, yalnız evimde kutsal bir varlık gibiydi.

İzin verin de devam edeyim.

Dışarı gidecektim. Bu aramızda daha başından beri kararlaştırılmış gibiydi. Artık sadece Mr. Micawber'in «Heep'in son toz haline getirilmesi,» dediği şeyi ve bir de göçmenlerin İngiltere'den ayrılmalarını bekliyordum.

Traddles'in, bu kara gün dostlarının en sadığı ve en şefkatlisinin isteği üzerine Canterbury'e döndük. Yani, halam, Agnes ve ben. Arkadaşım o heyecanlı karşılaşmadan beri Canterbury'de çalışıp duruyordu.

Yerlerimizi aldıktan sonra halam karı kocayı, «E, Mr.

ve Mrs. Micawber,» diye selâmladı. «O benim göç konusundaki teklifimi düşündünüz mü?»

Mr. Micawber, cevap verdi. «Sevgili hanım efendi, Mrs. Micawber'in, alçakgönüllü hizmetkârınız bendenizin ve tabii çocuklarımızın eriştiğimiz kararı ve sonucu en iyi şu şekilde anlatabilirim sanırım: 'Teknemiz kıyıda, yelkenlimiz açıkta.'»

Halam, «Doğru,» dedi. «Bu akıllıca kararınızın size iyilikler getireceğini şimdiden söyleyebilirim.»

Mr. Micawber, mırıldandı. «Hanım efendi, Mrs. Micawber ve ben, dostlarımızın ince düşünceliliklerini ve iyiliklerini çok takdir ediyoruz. Benim istediğim şu: tamamiyle ve mükemmel bir şekilde düzenli olmak. Tamamiyle yeni bir sayfa açmak. Bizim açacağımız gibi. Sıradan sayılmayacak, üstün bir hamle için hafifçe gerilemek. Şimdi bizim gerilediğimiz gibi. Bütün bu hazırlıkların erkek erkeğe yapılması da çok önemli.»

Halam, iki tarafın da her şeyi kabule hazır olduğu bir durumda meseleyi halletmekte hiç bir güçlük çekilmeyeceğinden emin olduğunu açıkladı. Mr. Micawber da aynı düşüncedeydi.

Mr. Micawber, gururla, «Ailece yaptığımız hazırlıklara gelince, hanım efendi,» dedi. «Büyük kızım her sabah saat beşte çevredeki bir kuruma gidiyor. İnekleri sağma işini öğrenmek, bu konuda bilgi sahibi olmak için. Daha küçük olan diğer çocuklarıma bu şehrin yoksul mahallelerinde beslenilen domuzların ve tavukların yaşayışlarına ve alışkanlıklarına dikkat etmeleri söylendi. Oğlum Wilkins ise evden bir bastonla çıkarak sığır güdüyor. Tabii bu sürülere bakan kaba saba güçlü kuvvetli parayla tutulmuş çobanlar buna izin verdikleri zaman.»

Halam, ona cesaret vermek ister gibi, «Hepsi de gerçekten pek uygun,» diye mırıldandı.

Ondan sonra Mr. Micawber kolunu Mrs. Micawber'e uzattı. Masada Traddles'in önünde yığılı duran kâğıtlara ve kitaplara bakarak, bizi başbaşa bırakacaklarını açıkladı. Bunu resmi bir tavırla da yaptılar.

Traddles, bana gözlerinin kızarmasına ve saçlarını

dikleşerek türlü şekillere girmesine sebep olan bir sevgiyle baktı. «Azizim Copperfield... Sevgili dostum, yorgun ve bitkin olmadığını umarım.»

Ben kısa bir sessizlikten sonra, «İyice kendime geldim,» dedim. «Herkesten çok halamı düşünmeliyiz. Bunun için bir sürü sebep var. Onun neler yaptığını biliyorsun.»

Traddles, «Tabiî,» diye cevap verdi. «Tabiî. Bunu kim unutabilir?»

— «Ama hepsi bu kadar da değil,» dedim. «Şu son on beş gün yeni bir dert kendisini çok üzdü. Her gün Londra'ya gidip geldi. Dün gece, Traddles, eve ancak gece yarısına doğru döndü. Onun başkalarını ne kadar düşündüğünü bilirsin. Bana kendisini üzen olayın ne olduğunu açıklamıyor.»

Rengi iyice uçmuş olan halam ben sözlerimi bitirinceye kadar hiç kımıldamadı. Sonra bir iki damla göz yaşı yanaklarına doğru kaydı. Kadıncağız elini parmaklarımın üzerine koydu.

— «Bu önemli bir şey değil, Trot. Bunun ne olduğunu daha sonra öğreneceksin. Agnes, yavrum, şimdi şu meseleleri halledelim.»

Traddles, «Mr. Micawber'a karşı haksızlık etmemek için şunu söylemem gerekli,» diye başladı. «O kendisi için çalıştığı zaman pek de başarılı olmuş sayılamaz. Fakat adam başkaları için çalıştığı vakit yorulmak da bilmiyor. Ben onun gibi bir insan görmedim. Gece gündüz kâğıtları ve defterleri incelemesi, bunların içine dalıvermesi harikulâde bir şeydi. Meseleyi konuşarak halletmesi kendisi için daha kolay olacakken oturup bana sürüyle mektup yazması da cabası!»

Halam, «Mektuplar mı?» diye bağırdı. «Bana Mr. Micawber'ın rüyaları da mektup halindeymiş gibi geliyor!»

Traddles, «Mr. Dick'i de unutmayalım,» dedi. «O da harikalar yarattı. Uriah Heep'i göz altında bulundurma işinden kurtulur kurtulmaz kendisini Mr. Wickfield'in bakımına verdi. Yazıları kopye ederek, getir götür işlerine koşarak bize çok faydalı oldu. Böylece hepimizi yüreklendirdi.»

Halam, bağırdı. «Mr. Dick fevkalâde bir adamdır. Ben daima söyledim bunu. Trot, bunu sen de biliyorsun.»

Traddles, sözlerine devam etti. «Yokluğunuz sırasında Mr. Wckfield'in halinde gelişme olduğunu memnunlukla açıklayabilirim, Miss Wickfield, «Arkadaşım büyük bir incelik ve içtenlikle konuşuyordu.» Hattâ zayıflamış olan o zihnini bir noktaya toplama gücü zaman zaman bir hayli kuvvetleniyordu. Bazı meselelerin açıklanmasında da bize yardım edebildi. O olmasaydı bu işi halletmekte bir hayli güçlük çekecektik.

— «Şimdi... Bakayım...» Traddles, masasındaki kâğıtları karıştırdı. «Önce, istenmeden meydana gelmiş karışıklıkları düzelterek her şeyi bir düzene soktuk. Sonra isteyerek yapılmış karışıklıkları ve tahrifatı... Bütün bunlardan sonra da ortaya şu gerçek çıktı: Mr. Wickfield artık işlerini ve hukuk bürosunu tasfiye edebilir. Üstelik hiç kimsenin kendisine emanet edilen paraları çaldığını iddia edemeyeceği bir biçimde.»

Agnes, heyecanla bağırdı. «Çok şükür! Babam şerefiyle bu dertten kurtulacak! Hür olacak! Daha başka ne isteyebilirim? Geleceğimizi benim yönetmem! Bunu üzerime almam! Bundan sonra tadacağım diğer büyük mutluluk da bu olacak!»

— «Bunu nasıl yapacağını düşündün mü hiç, Agnes?»

— «Sık sık! Eğer bu eski sevgili evimizi kiraya verir ve bir de okul açabilirsem, hem başkalarına faydalı olurum, hem de mutluluğa kavuşurum.»

Traddles, «Şimdi sizin paranıza gelelim, Miss Trotwood,» dedi.

Halam içini çekti. «Ah, efendim... Ben bu konuda sadece şunu söyleyebilirim: eğer para gittiyse, buna katlanırım. Gitmediyse bunu geri almak beni memnun eder.»

Traddles, «Aslında bu sekiz bin İngiliz lirasıydı sanırım,» dedi. «Bu değerde hisse senedi.»

Halam, başını salladı. «Tamam!»

Traddles, şaşkın şaşkın ona baktı. «Beşinden fazlasının ne olduğunu bilemiyorum.»

Halam büyük bir sakinlik içinde sordu. «Bin mi demek istiyorsunuz? Yoksa sadece beş İngiliz lirası mı?»

Traddles, «Beş bin İngiliz lirası,» dedi.

Halam, «Zaten hepsi de bu kadardı,» diye cevap verdi. «Üç bini ben kendim sattım. Bin lirasıyla senin staj paranı ödedik, Trot, yavrum. Diğer iki bin ise bende. Servetimin geri kalan kısmını kaybedince bu miktarı kara gün için gizlice saklamamın doğru olacağını düşündüm. Senin bu çetin sınavı nasıl vereceğini görmek de istiyordum, Trot. Ve sen bu sınavı başarıyla verdin, ... azimli, kendisine güvenen, fedakâr bir insan olduğunu ortaya koydun! Dick de öyle.»

Traddles, sevinçle gülerek bağırdı. «O halde bütün parayı kurtarmış olduğumu memnunlukla söyleyebilirim!»

Halam, «Sakın beni kutlamaya kalkışmayın,» diye haykırdı. «Biri bir lâf söyleyecek olursa kalkar bu evden giderim.»

Hepimiz sessiz sedasız oturduk. Agnes elleriyle yüzünü kapatmıştı.

Kısa bir sessizlikten sonra halam sordu. «E, sevgili dostum, Uriah ne olacak?»

Traddles, «Bilmiyorum,» dedi. «O annesiyle buradan ayrıldı. Kadın durmadan bağırıp yalvarıyor ve bir takım açıklamalarda bulunuyordu. Ana oğul Londra'ya gece kalkan arabalardan birine binerek gittiler. Uriah hakkında başka bir şey bilmiyorum.»

Halam, homurdandı. «Ahlâksız canavar.»

Traddles, düşünceli bir tavırla konuşarak, «Doğrusu bunu bilmem... Bazı kimseler karar verdiler mi ahlâksız olabiliyorlar,» dedi.

Halam, «Şimdi gelelim Mr. Micawber'a,» dedi.

Traddles, neşeleniverdi. «Doğrusu Mr. Micawber'i tekrar bol bol övmeliyim. Mr. Micawber'in hak uğruna böyle davrandığını söyleyebiliriz. Özellikle onun Uriah Heep'le kendisi adına, dilini tutmak için ne gibi bir anlaşma yaptığını göze alarak...»

— «Ben de aynı düşüncedeyim,» dedim.

Halam, sordu. «Şimdi ona ne verirdiniz?»

Traddles, biraz şaşaladı. «Ona gelmeden önce bir mesele daha var... Bu işleri hallederken iki noktayı açıklamamamın daha uygun olacağını düşündüm. Meselâ, Mr. Micawber'in ona vermiş olduğu o borç senetleri filan...»

Halam, «Ah,» dedi. «Onların ödenmesi gerekir.»

Traddles, gözlerini iri iri açarak, «Evet, ama ben bu senetlerle ilgili davaların ne zaman açılacağını bilmiyorum ki,» diye bağırdı. «Ve tahminime göre Mr. Micawber bu günden itibaren gemiyle hareket edeceği saate kadar sık sık tutuklanacak.»

Halam, «O halde o sık sık da serbest bırakılmalıdır,» dedi. «Borçların toplamı ne kadar?»

— «Mr. Micawber aldığı borçları dikkatle deftere geçirmiş. Hesabına göre bu yüz üç sterlin, beş şilin tutuyor.»

Halam, sordu. «Şimdi ona bu hesap da dahil olmak üzere kaç para verelim? Beş yüz sterlin mi?»

Bu sözleri duyunca Traddles'la ben aynı anda atıldık. İkimiz de halama Mr. Micawber'a az bir para verilmesini, Uriah'ın senetlerinin de zamanları geldikçe ödenmelerini tavsiye ettik. Ailenin yol paraları verilip kılık kıyafet sağlanmalıydı. Ayrıca onlara yüz sterlin verilirdi. Mr. Micawber'ın bu borcunu ödemesi konusu da ciddilikle ele alınmalıydı. Ben bunları ek olarak bir tavsiye de daha bulundum. Mr. Peggotty'e Mr. Micawber'in karakteri ve hayatı hakkında bilgi verilmesi iyi olurdu. Ve adama bir yüz sterlin daha verilmesi meselesi de yine Mr. Peggotty'e bırakılmalıydı. Onun onayına. Bundan başka Mr. Micawber'in da Mr. Peggotty'le ilgilenmesini sağlamalıydık. Onların birbirlerine dayanmaları her ikisi için de iyi olurdu.

Traddles'in tekrar kaygıyla halama baktığını farkederek ona ikinci noktayı açıklayacağını hatırlattım.

Arkadaşım tereddütle konuşmaya başladı. «Üzücü bir konuya dokunacağım için senin ve halanın beni affedeceğini umuyorum, Copperfield. Ama bence gerekli bu.

Mr. Micawber'in Uriah'ın sırlarını açıkladığı o unutulmaz gün, Heep bir imada bulundu. Halanın kocasıyla ilgili bir imada.»

Halam, «Evet,» anlamına başını salladı.

Traddles, usulca sordu. «Afedersiniz gerçekten böyle biri var mıydı? Ve o Uriah'ın pençesine mi düşmüştü?»

Halam, «Evet, sevgili dostum,» dedi.

Traddles'in yüzü iyice asıldı. Arkadaşım sözü geçen kimsenin Mr. Micawber'ın borçlarının kaderini paylaştığını açıkladı. Çünkü yaptığı anlaşmaya dahil değildi bu. Uriah, her hangi birimizin rahatını kaçırmak veya onun mahvına yol açmak konusunda eline bir fırsat geçirdiği takdirde bundan da faydalanacaktı.

Halam, sessiz sessiz oturuyordu. Sonra yine bir kaç damla göz yaşı yanaklarına süzüldü. «Çok haklısınız... Bundan sözetmekle ince düşünceli bir insan olduğunuzu gösterdiniz.»

Traddles, yavaşça sordu. «Benim ya da Copperfield'in yapabileceği bir şey var mı?»

Halam, «Hiç bir şey yok,» diye cevap verdi. «Size çok çok teşekkür ederim. Uriah'ın ki boş bir tehdit, Trot'cuğum! Haydi Mr. ve Mrs. Micawber'i yanımıza çağıralım. Rica ederim hiç biriniz de bana bir şey söylemeyin!»

Karı koca içeri girince, halam, «Eh, Mr. ve Mrs. Micawber,» dedi. «Sizin göç işinizi konuşuyorduk. Ne hazırlıklar yapacağınızı size anlatacağım.»

Halamın verdiği açıklama bütün aileyi pek memnun etti. Bütün aile, hattâ çocuklar da oradaydılar. Mr. Micawber hemen dışarı fırlayıp senetler için pul getirmekte ısrar etti. Onu bu fikrinden caydıramadık. Fakat sonra adamcağızın neşesi birdenbire sönüverdi. Çünkü beş dakika sonra Şerif'in memurlarından birinin nezaretinde yanımıza geldi. Hüngür hüngür ağlayarak bize her şeyin mahvolduğunu haber verdi. Biz böyle bir duruma karşı hazırlıklıydık tabiî. Parayı çabucak ödedik. Beş dakika sonra ise Mr. Micawber yüzünde son derecede mutlu bir ifadeyle masanın başında oturuyordu.

Böylece o akşamın olayları sona ermiş oldu. Geceyi

eski evde geçirdik. Heep'lerin varlığından kurtulmuş olan evi sanki bir hastalıktan temizlenmiş gibiydi. Ben, yuvasına dönmüş bir kazazede gibi eski odamda yattım.

Ertesi gün halamın villâsına gittik, benimkine değil. Onunla yatmaya çıkmadan önce eskisi gibi başbaşa otururken, «Trot...» diye mırıldandı. «Son zamanlarda beni düşündüren meselenin ne olduğunu öğrenmeyi gerçekten istiyor musun?»

— «Çok istiyorum, halacığım.»

Halam, sordu. «Yarın sabah saat dokuzda arabaya binerek benimle bir yere kadar gelir misin?»

Böylece ertesi sabah dokuzda arabayla Londra'ya indik. Uzun uzun sokaklardan geçtik büyük hastanelerden birine geldik. Binanın hemen yanında sade bir cenaze arabası duruyordu. Arabacı halamı tanımıştı. Cenaze arabasını ağır ağır sürmeye başladı. Biz de peşine takıldık.

Halam, «Şimdi durumu anlıyorsun, Trot...» dedi. «Öldü bitti o...»

— «Hastanede mi öldü?»

— «Evet...»

Yine yanaklarında o bir kaç damla göz yaşının pırıldadığını gördüm.

— «Uzun zamandan beri hastaydı... Yıllardan beri mahvolmuş, bitmiş bir adamdı. Bu son hastalığı sırasında durumunu anlayınca hastanedekilerden beni çağırtmalarını istemiş. Pişmandı artık... Çok pişman.»

— «Senin onu görmeye gittiğini biliyorum, hala.»

— «Evet, ona gittim. Ondan sonra sık sık onun yanında bekledim. Artık kendisine kimse zarar veremez. Boş bir tehditti.»

Hornsey'deki kilisenin mezarlığına gittik. Arabadan inerek sade ve süssüz tabutun arkasından bir köşeye doğru yürüdük. O köşeyi çok iyi hatırlıyorum. Tabut orada toprağa verildi.

Tekrar yürüyerek arabaya dönerken halam, «Tam

otuz altı yıl önce bugün evlendim ben, yavrum,» dedi. «Allah hepimizi de affetsin.»

Sessiz sedasız arabadaki yerlerimizi aldık. Halam elimi tutarak yanımda uzun süre öyle oturdu. Sonra da birdenbire hıçkıra hıçkıra ağlamaya başlayarak, «Onunla evlendiğim zaman çok yakışıklı bir adamdı Trot,» diye içini çekti. «Ne feci bir şekilde değişmişti!»

⁂

LV

Fırtına

Şimdi hayatımın önemli olaylarından birine yaklaşıyorum. Bu öyle silinmeyecek, öyle korkunç bir olay ki... Daha önce geçenlere de öylesine bağlı ki, ta hikâyemin başından bunun gitgide büyüyerek yaklaştığını gördüm. Tıpkı dümdüz bir ovada yükselen koskocaman bir kuleye benziyordu.

Olaydan sonra yıllarca bunu sık sık rüyamda da gördüm. Bugün bile bazan rüyama giriyor. Olanları nasıl açık açık gördüysem, bunu da aynen yazmaya çalışacağım. Olayı hatırlamıyor, yeniden yaşıyorum. Gözlerimin önünde tekrarlanıyor.

Göçmen gemisinin kalkış tarihi gitgide yaklaşıyordu. İyi kalpli yaşlı dadım Londra'ya geldi. Daima o ve ağabeysiyle beraberdim. Micawber'larla da. Fakat Emily'i hiç görmüyordum.

Bir akşam Peggotty ve ağabeysiyle başbaşa oturuyorduk. Söz Ham'den açıldı. Dadım, onun kardeşiyle nasıl sevgi ve şefkatle vedalaştığını açıkladı. Ham, tam bir erkek gibi sükûnetle davranıyordu. Özellikle şu son zamanlarda. Halbuki Peggotty Ham'in bu ara çok ıstırap çektiğine de inanıyordu.

Ben aslında gemide Mr. Peggotty'le vedalaştıktan sonra Emily için ona bir mektup vermeyi düşünmüştüm. Fakat bu kararımdan caymaya başladım. Kıza bu ara mektup yazmam daha iyi olacaktı. Emily, bahtsız sevgilisine bir veda haberi yollamayı isteyebilirdi.

İşte bu yüzden o gece yatmadan önce odamda otururak Emily'e mektup yazdım. Kıza, Ham'i gördüğümü ve onun benden kendisine açıklamamı istediği şeyleri anlattım. Bunları daha önce sırası geldiği zaman yazmıştım... Bu sayfalardaki yerlerini almışlardı onlar. Mektubu dışarı bıraktım. Sabahleyin bunu bir pusulayla Mr. Peggotty'e yollayacaklardı. Yatağıma yatarken şafak da söküyordu.

Ancak güneş yükseldikten sonra uyuyabildiğim için geç saatlere kadar yattım. Halamın sessizce karyolamın yanına yaklaşması üzerine uyandım.

Ben gözlerimi açınca halam, «Trot, yavrum,» dedi. «Seni uyandırıp uyandırmama konusunda bir türlü karar veremedim. Mr. Peggotty burada. Yukarı gelsin mi?»

— «Evet,» diye cevap verdim. Biraz sonra adamcağız yanımdaydı.

El sıkıştıktan sonra Mr. Peggotty, «Master Davy,» dedi. «Mektubunuzu Em'ly'e verdim, Sir. Ona şunu yazdı. Bana bu mektubu size okutmam için de yalvardı. Eğer bu yazıların Ham'i incitmeyeceğinden emin olursanız, lütfedip mektubu ona yollayacaksınız.

— «Siz mektubu okudunuz mu?» diye sordum.

Üzüntüyle başını salladı. «Evet...»

Kâğıdı açtım. Emily, şunları yazmıştı:

«Ah, bana karşı gösterdiğin o derin ve kutsal şefkate teşekkür etmek için ne yazabilirim?

O sözleri kalbimin üzerine yerleştirdim. Onlar diken kadar sivriydiler. Ama beni öylesine teselli ediyorlar ki. Senin ve dayımın nasıl insanlar olduğunuzu anladığım zaman, Allahın nasıl bir varlık olduğunu da tahmin ediyor, ve o zaman Tanrıya ağlayabiliyorum.

Şimdi... hayatım, sevgili arkadaşım, artık seninle bu dünya da son defa vedalaşıyoruz. Başka bir dünyada, eğer

affedilirsem, o zaman bir çocuğu uyandırır ve sana gelirim. Teşekkür ederim. Allah seni kutsasın.

Ebediyen elveda.»

Ben mektubu bitirince Mr. Peggotty, «Em'ly'e mektupta zararlı bir taraf görmediğinizi ve bunu lütfedip Ham'e yollayacağınızı söyleyebilir miyim, Master Davy?» diye sordu.

— «Tabii, tabii,» dedim. «Fakat ben tekrar Yarmouth'a gitmeyi düşünüyorum. Bu mektubu Ham'in eline vermek ve sizin Emily'e onun yazdıklarını aldığını söylemenizi sağlamak... Her ikisi için de daha iyi, daha merhametlice bir şey olur. Yol benim için hiç de önemli değil. Bu gece gideceğim.»

Mr. Peggotty'nin bu düşünceyi beğendiği belliydi. O akşam yola çıktım.

Arabacıya, «Gökyüzü ne garip,» dedim. «Bunu farkettiniz mi?»

Adam, «Bu fırtına, Sir,» diye cevap verdi. «Çok geçmeden denizde olan olacak!»

Karanlık karmakarışık bir göktü. Bazı yerlerde ıslak odun dumanını hatırlatan lekeler vardı. Bulutlar uçuyor, garip şekilli yığınlar halini alıyorlardı. Çılgın bir ay bunların arasından ortaya çıkmıştı. Bütün gün rüzgâr esmişti. Bu şimdi tuhaf bir uğultuyla şiddetlenmeye başlıyordu.

Gece ilerledikçe rüzgârın şiddeti gitgide arttı. Fakat hâlâ kuduruyordu. Artık atlar rüzgâra karşı zorlukla ilerliyorlardı. Çok kere baştaki atlar döndüler ya da birdenbire durakladılar. Zaman zaman arabanın rüzgârdan devrileceğini düşünerek ciddi endişelere kapıldık.

Güneş doğduğu zaman rüzgâr daha da şiddetlendi. Denizcilerin fırtınanın iyice azıttığını söyledikleri zamanlarda da Yarmouth'da bulunmuştum. Ama şimdiye kadar böylesine görmemiştim. Hattâ bu fırtınaya yaklaşanını bile...

Uğraşa, didine bu dev rüzgârın olanca gücüyle kıyısına estiği denize yaklaşırken, fırtınanın kuvveti de gitgide korkutucu bir hal aldı. Çok geçmeden denizi gördük.

Köpükleri dudaklarımızdaydı şimdi. Üzerimize tuzlu bir yağmur yağdırıyordu. Nihayet kasabaya eriştik. Halk, böyle bir gecede o yolu aşabilen posta arabasını görmek için evlerinden dışarı uğradı.

O eski hana indim. Sonra da denize bakmak için kıyıya gittim. Sokaklarda sendeliyor, yuvarlanan kiremit ve taşların başıma düşmesinden korkuyordum. Fırtınanın öfkeyle ıslık çaldığı köşelerde karşılaştığım kimselere tutunmaktaydım. Kıyıya yaklaştığım zaman kasabalıların yarısının binaların arkasına sinmiş olduklarını gördüm. Bazıları zaman zaman açıklara doğru bakabilmek için fırtınanın gazabına göğüs geriyorlardı. Zikzak çizerek geri dönmeye çalışırken de rüzgâr onları yollarından itiveriyordu.

O gruplara katıldım. Kocaları istridye ya da ringa tekneleriyle açılmış olan kadınlar inleyerek ağlıyorlar, saçları ağarmış yaşlı denizciler başlarını sallıyorlardı. Tekne sahipleri heyecanlı ve endişeliydiler. Çocuklar birbirlerine sokulmuşlardı. Güçlü kuvvetli gemiciler bile sıkıntılı ve telâşlıydılar.

O çoşkun deniz beni şaşırttı, aklımı karıştırdı. O yüksek su duvarları yuvarlanarak kıyıya yaklaşırken bunlardan en küçüğü bile bütün kasabayı yutabilirmiş gibi geliyordu insana. Dalgalar boğuk bir kükreyişle gerilerken de bunların bütün amacının toprağı çökertmek olduğunu sanıyordunuz.

Ham, bu unutulmayacak fırtınanın bir araya getirdiği insanların arasında yoktu. (Yarmouth'lular bunu o kıyıda esen en şiddetli fırtına olarak hatırlıyorlar hâlâ.) Dönerek Ham'in çalıştığı gemi tezgâhına gittim. Orada Ham'in Lowewtoft'a kadar indiğini, fakat ertesi sabah döneceğini öğrendim.

Hana döndüm. Yemek odasındaki şöminenin önündeki koltuğa oturalı daha beş dakika olmamıştı ki garson ateşi karıştırmak bahanesiyle içeri girdi. Konuşmak için fırsat yaratmaya çalışıyordu adam. Bana iki kömür gemisinin kıyıdan bir kaç kilometre açıklıkta bütün tayfala-

rıyla birlikte battığını haber verdi. Diğer gemiler kıyıdan açıkta durabilmek için çabalayıp duruyorlardı. «Böyle bir gece daha geçirirsek Allah o gemilere ve bütün denizcilere acısın,» dedi.

Böyle bir gecede handa çalışan bazı hizmetkârların sabaha kadar oturup beklemeye karar verdiklerini öğrenmek içimin rahat etmesini sağladı. Yatmaya çıktığım zaman son derecede yorgundum, uykudan göz kapaklarım ağırlaşmıştı. Fakat yatağa uzanır uzanmaz bütün bunlar geçiverdi. Uykum iyice açıldı.

Saatlerce öyle yattım. Rüzgârın ve suyun uğultusunu dinliyor, bazan denizden çığlıklar yankılandığını, bazan işaret toplarının atıldığını, bazan kasabadaki evlerin gürültüyle yıkıldıklarını sanıyordum. Bir kaç defa yataktan kalkarak dışarı baktım. Ama şamdandaki mumun sönük ışığının yansımasıyla kendi yorgun yüzümden başka hiç bir şey göremedim.

Sonunda kalkıp aşağıya indim. Nöbet bekleyenler büyük mutfaktaki bir masanın etrafına toplanmışlardı. Bu masayı bilerekten o büyük ocaktan uzaklaştırmışlar ve kapının yakınındaki bir yere koymuşlardı.

Yanılmıyorsam orada iki saat kadar kaldım. Bir keresinde avlu kapısını açarak bomboş sokağa baktım. Kumlar, yosunlar ve köpükler uçuşuyordu. Kapıyı tekrar kapatarak rüzgâra karşı sürgüleyebilmek için yardımcı çağırmak zorunda kaldım.

Sonunda yalnız odama döndüğüm zaman içerisi bana çok karanlık ve kasvetli geldi. Ama artık iyice yorulmuştum. Tekrar yatağa girince uykuya dalıverdim. Sanki bir kuleden, uçurumun dibinde bekleyen uykunun kollarına düşüverdim.

Uyandığım zaman çoktan gündüz olmuştu. Fırtına kuduruyor, biri oda kapısına vurarak sesleniyordu.

— «Ne oldu?» diye haykırdım.

— «Bir gemi kazaya uğradı! Çok yakında! Bir uskuna bu! İspanya ya da Portekizden gelmiş!» Heyecanlı ses etrafta yankılanarak merdivene doğru gitti.

Ben de elimden geldiğince çabuk elbiselerime sarınıp

büründüm. Kısa bir süre sonra çılgın denizle karşı karşıyaydım.

Belki fırtına o zamana kadar biraz hafiflemişti ama deniz son gördüğümden çok daha korkunçtu. Dalgalar insanı dehşete düşüren bir yüksekliğe fırlıyor, birbirlerini iterek alçalıp geriliyorlardı.

O anlatılamayacak kargaşalıkta, nefes nefese fırtınaya karşı durmaya çalışırken kazaya uğrayan gemiyi bulmaya çalıştım. Fakat dev dalgaların köpüklü başlarından başka hiç bir şey göremedim. Yarı giyinik bir denizci bana sol tarafı işaret etti. O zaman, —Allahım!— onu gördüm. İyice yakındaydı, üzerimize doğru geliyordu.

Direklerden biri hemen hemen dibinden kırılarak yan düşmüştü. O karmakarışık yelken ve halat yığınına dolanmıştı. Hepsi birden sanki çökertecekmiş gibi bordaya vuruyorlardı. O arada bile teknenin yaralı kısmını kesip ayırmak için çabalayanlar vardı. Tayfaların baltalarla uğraşıp durduklarını görüyordum. İçlerinden uzun, kıvırcık saçlı biri çok çalışıyordu. Fakat aynı anda deniz yuvarlanan keresteleri aşarak güverteyi süpürdü. Gemicileri, serenleri, fıçıları, kalasları, küpeşteyi, sanki bunlar ufacık birer oyuncakmış gibi kaynayan köpüren suların dibine çekiverdi.

İkinci direk kırılmamıştı. Yırtılmış yelkenin parçaları vardı üstünde. Koyuk halatlar deli gibi bir sağa bir sola çarpıyorlardı. Aynı denizci kulağıma boğuk bir sesle geminin bir defa kayalara çarptığını sonra yükseldiğini ve tekrar karaya oturduğunu fısıldadı. O konuşurken dört adam tahta parçalarıyla birlikte denizin derinliklerinden yükseldiler. Sağlam geminin halatlarına sıkıca tutundular. En yukarıda o kıvırcık saçlı, durmadan çabalayan genç adam vardı.

Gemi yine gözden kayboldu. Sonra tekrar yükseldi. İki adam kaybolmuştu. Kıyıdaki endişe ve ıstırap arttı. Erkekler inlediler, kadınlar haykırıştılar ve başlarını çevirdiler. Bazıları deli gibi kıyıda bir aşağı bir yukarı koşarak, «İmdat!» diye bağırıyorlardı. Ama kim onların im-

dadına koşabilirdi? Ben de onlara karışmış olduğumu farkettim. Tanıdığım bir grup denizciye o iki mutsuz iki zavallının gözlerimizin önünde ölmelerine engel olmaları için yalvarıyordum.

Onlar heyecan ve telâşla filikanın bir saat önce cesaretle denize açıldığını fakat içindekilerin hiç bir şey yapamadığını anlatmaya çalışıyorlardı. Hiç bir erkek beline ip bağlayarak sulara dalmayı düşünemez, kendisini böyle bir tehlikeye atamazdı. Tam o sırada Ham'in onları yararak öne çıktığını gördüm.

Aklımın iyice karışmış olmasına rağmen yüzündeki kararlı ifadeyi farkettim. Onun kendisini tehlikeye atmak üzere olduğunu hemen anladım. İki kolumla birden Ham'e sarılarak onu geri çektim. Denizcilere Ham'in kumsaldan ayrılmasına engel olmaları için yalvardım.

Kıyıda bir bağırış daha yankılandı. Kazaya uğrayan tekneye baktığımız zaman zalim yelkenin vura vura alttaki iki adamın ellerini çözdüğünü, sonra da direkte tek başına kalan hareketli gencin etrafında zaferle uçuştuğunu gördük.

Böyle bir manzara karşısında aynı ümitle fırtınaya da yalvarsam olurdu.

Ham, iki elimi birden tutarak, neşeyle, «Master Davy,» dedi. «Zamanım gelmişse gelmiştir. Eğer gelmemişse, onu bekleyeceğim. Allah sizi korusun. Diğerlerini de! Arkadaşlar, beni hazırlayın. Denize dalacağım!»

Sonra onun yalnız başına durduğunu gördüm. Bileğine bir ip takmıştı. Beline de halat bağlamışlardı onun. Bunun gevşek ucu kıyıda, ayaklarının dibinde yatıyordu. Bir kaç adam tutmaktaydılar bunu.

Bütün tecrübesizliğime rağmen kazaya uğrayan tekne parçalanmak üzereymiş gibi geliyordu bana. Gemi ortadan ayrılıyordu. Direkteki yalnız adamın hayatı ise pamuk ipliğiyle bağlıydı artık. Başında tuhaf kırmızı bir kep vardı. Gemicilerinkine de benzemiyordu. Rengi daha güzel ve parlaktı. Genç adamın kepini salladığını hepimiz de gördük. Bunu yaptığını şimdi de görür gibiyim... Bu hareketi bir zamanlar çok sevdiğim bir arkadaşımla ilgili

hatıralarımın uyanmasına sebep oldu.

Ham, iri bir dalga geri çekilinceye kadar denizi süzdü. Sonra bir an dönüp ipi tutan adamlara baktı ve suyu hızla daldı. Şimdi dalgalarla boğuşup duruyordu. Onlarla birlikte yükselip, sonra aşağı yuvarlanıyordu. Kâh köpüklerin altında kayboluyor, kâh kıyıya doğru sürükleniyordu.

Yaralanmıştı. Yüzündeki kanları görüyordum. Fakat Ham buna aldırmıyordu bile. Adamlara telâşla talimat verdi ve yine tekrar sulara daldı.

Şimdi harap tekneye doğru gidiyordu. Kimi zaman dalgalarla yükseliyor, kimi zaman aşağılara yuvarlanıyordu. Bazan kıyıya doğru sürükleniyordu, bazan da gemiye doğru. Cesaretle, azimle çabalamaktaydı. Sonunda enkaza yaklaştı. Tekneye öylesine yakındı ki, o güçlü kollarıyla bir kulaç daha atarsa bunun tahtalarına tutunabilecekti. Ama aynı anda yüksek, yemyeşil bir dağa benzeyen bir dalga geminin arkasından kıyıya doğru atıldı. Ham, sanki büyük bir çeviklikle bunun içine doğru sıçradı. Gemi birdenbire ortadan kayboldu. Ham'i ise ipinden benim ayağımın dibine kadar çektiler. Kendinden geçmiş, ölmüştü. Onu en yakındaki evlerden birine götürdüler. Kendisine getirmek için ellerinden geleni yaptılar. Ama dev dalga vura vura onu öldürmüş ve Ham'in o cömert kalbi ebediyen durmuştu.

Yatağın yanında otururken bir balıkçı kapıdan adımı fısıldadı.

Rüzgâr ve denizden yanmış yüzü göz yaşlarıyla yıkanarak, «Sir,» dedi. «Biraz gelir misiniz?»

Bakışlarında hatırladığım o anıların izleri vardı sanki. Ona dehşetle, «Kıyıya bir ceset mi vurdu?» diye sordum.

— «Evet,» dedi.

O zaman fısıldadım. «Ben onu tanıyor muyum?»

Bana cevap vermedi.

Fakat beni alıp kıyıya indirdi. Onun bir gece önce

rüzgârda devrilen eski tekne evin kırık parçalarının, mahvettiği o yuvanın kalıntılarının arasında yattığını gördüm. Okulda yaptığı gibi başını koluna dayamıştı...

*
**

LVI

Yeni yara ve eskisi

Son konuşmamızda bana, «Beni en iyi halimle hatırla,» demene hiç gerek yoktu, ey Steerforth! Daima yaptım bunu. Şimdi bu sahneye bakarken değişebilir miydim?

Bir sedye getirerek Steerforth'u buna yatırdılar. Üzerine bir bayrak örttüler. Onu yerden kaldırarak evlere doğru götürdüler. Steerforth'u taşıyan adamların hepsi de onu tanıyorlardı. Onunla denizde dolaşmışlar, Steerforth'un o neşeli, cesur hallerini görmüşlerdi.

Kasabaya giderek, yükümüzü hana götürdük. Onunla ilgilenme işinin ve annesini karşılamaya hazırlamak gibi ağır bir görevin de yalnız bana düştüğünü, bunu benden başkasının yapamayacağını biliyordum.

Yolculuğu gece yapmaya karar verdim. Öğleye doğru Highgate'e eriştim. Önce bahçe kapısının zilini çalmak cesaretini bulamadım kendimde. Sonra çıngırağı çaldım ve bana zilin acı sesi görevimi açıklıyormuş gibi geldi. O küçük orta hizmetçisi kapıya çıktı.

Ciddi ve heyecanlı bir tavırla bana bakarak, «Affedersiniz, efendim,» dedi. «Hasta mısınız?»

— «Çok üzüldüm... ve yorgunum.»

— «Bir şey mi oldu, Sir? ... Mr. James...»

— «Sus,» dedim. «Evet, bir şey oldu. Haberi Mrs. Steerforth'a vermem lâzım. Kendisi evde mi?»

Kız bana endişeyle hanımının artık odasından çık-

madığını söyledi. Bir kaç dakika sonra kadının karşısında duruyordum.

Rosa Dartle her zamanki gibi koltuğuna yerleşmişti. Siyah gözlerini bana ilk diktiği an onun kötü haberler getirdiğimi sezdiğini de anladım.

Mrs. Steerforth, «Yas kılığında olduğunuzu görmek beni çok üzdü, Sir,» dedi.

— «Ne yazık ki eşimi kaybettim,» diye cevap verdim.

Mırıldandı. «Bunu duymak beni çok sarstı. Zamanın derdinizi unutturacağını umarım.»

Ona baktım. «Zamanın hepimizin dertlerini unutturacağını umuyorum. Sevgili Mrs. Steerforth, hepimiz de zamana güvenmeliyiz.»

Heyecanlı ve samimi halim, gözlerime dolan yaşlar onu korkuttu.

Sesime hâkim olmaya, arkadaşımın adını şefkatle söylemeye çalıştım. Ama sesim titredi. Kadın, bu ismi iki üç defa mırıldanırcasına tekrarladı.

Sonra da zoraki bir sükûnetle bana, «Oğlum hasta sanırım,» dedi.

— «Çok hasta.»

— «Onu gördünüz mü?»

— «Gördüm.»

— «Onunla barıştınız mı?»

Ne, «Evet,» diyebildim, ne de, «Hayır.» Mrs. Steerforth, hafifçe yan döndü. O zaman ben de Rosa'ya dudaklarımı hafifçe oynatarak, «O öldü,» diye haber verdim.

Sonra da kekelemeye başladım. «Evvelki gece denizde müthiş bir fırtına çıktı... Eğer Steerforth da o gece denizde idiyse ve tehlikeli bir kıyıya yaklaşmışsa...»

Mrs. Steerforth, «Rosa!» dedi. «Yanıma gel!»

Kadın ona yaklaştı. Ama ne merhametli, ne de şefkatli bir hali vardı. Steerforth'un annesinin karşısına dikilirken gözleri alev alev yanıyordu âdeta.

Rosa Dartle, bağırdı. «Eh, artık gururun tatmin oldu

mu, çılgın kadın? Artık o hayatını vererek senden özür dilemiş oldu mu? Duyuyor musun? Hayatını vererek dedim!»

Vücudü kaskatı kesilen Mrs. Steerforth, koltuğunda arkasına yaslanıp kaldı. Hiç sesini çıkarmamış, sadece hafifçe inlemişti. Gözlerini iri iri açmış dehşetle Rosa Dartle'a bakıyordu.

Rosa, «Evet!» diye haykırdı. «İnle, ağla. Bana bak! Şuraya bak!» Eliyle dudağındaki yara izine vurdu. «Ölmüş olan çocuğunun marifetine bak bir kere.».

Steerforth'un annesinin zaman zaman gırtlağından kopan inilti kalbimi burkmuştu.

Rosa, sözlerine devam etti. «Bunu yaptığı ve beni hayat boyunca sakat bıraktığı günü hatırlıyor musun?»

Ona yalvardım. «Miss Dartle, rica ederim...»

Bana, «Size söylüyorum,» diye cevap verdi. «Onunla ben konuşacağım. Bu yeryüzünde hiç bir kuvvet beni susturamaz.» Şiddetle kadına döndü. «Ben onu senden çok sevdim! Senin hiç bir zaman sevemeyeceğin kadar! Sen fazla titiz, kibirli, teşrifata düşkün ve bencil bir kadındın. Benim sevgim sadakat doluydu! O senin değersiz ve bayağı sızıldanmalarını ayaklarımın altında çiğneyebilirdi benim aşkım!» Sanki bunu gerçekten yapıyormuş gibi, gözleri ateş saçarak, ayağını yere vurdu.

Tekrar yaraya vurarak, «Buraya bak,» dedi. «Senin basit bir söz yüzünden ondan uzaklaştığın zamanlarda, James Beni kalbine bastırdı. Kalbinin içine soktu Beni.!»

O çılgınlığı arasında bu sözleri alaycı bir gururla söylemişti. Ama o anları heyecanla hatırladığı da belliydi.

— «Miss Dartle,» dedim. «Eğer bu büyük bir kayba uğramış kederli annenin duygularını anlayamayacak kadar katı kalpli ve haşinseniz.»

Öfkeyle cevap verdi. «Benim hislerimi kim anlayacak?»

Ben, «Eğer Steerforth'un kusurları...» diye başladım.

Rosa Dartle, «Kusurları?» diye bağırarak şiddetle,

hüngür hüngür ağlamaya başladı. «Kim yeriyor onu? Konuşmak tenezzülünde bulunduğu arkadaşlarının milyonuna değecek bir ruhu, bir kalbi vardı onun.»

Ben, sözlerime devam ettim. «... kusurlarını böyle bir zamanda hafızanızdan silemeyecekseniz, onun annesine bakın. Yardıma çalışın.»

Bütün bu süre boyunca Mrs. Steerforth'un hali değişmemişti. Vücudü kaskatı, hareketsiz oturuyor, yine öyle inliyordu. Başka hiç bir şey yapmıyordu kadın. Bu inilti de olmasaydı, onun ölmüş olduğunu sanabilirdiniz.

Miss Dartle, birdenbire onun önünde diz çökerek, kadının elbisesini gevşetmeye çalıştı. Sonra da başını döndürerek bana baktı. Yüzünde hem öfke, hem ıstırap vardı. «Lânet olsun size! Buraya geldiğiniz o saat pek uğursuzmuş! Lânet olsun! Gidin!»

*
**

LVII

Göçmenler

Kendimi bu duyguların sarsıntısına kaptırmadan önce yapmam gereken bir şey daha vardı. Bütün bu olayları İngiltere'den ayrılmak üzere olanlardan saklamak. Onları her şeyden habersiz ve mutlu bir halde yolcu etmek.

Aynı gece Mr. Micawber'i bir kenara çekerek kendisine bir görev verdim. Mr. Peggotty'nin son felâketin haberini almasını engellemek görevini. Mr. Micawber hararetle bu konuda elinden geleni yapacağını söyledi.

Elini göğsüne vurarak, «O haberin kendisine erişebilmesi için, önce bu vücuttan geçmesi gerek, Sir,» dedi.

Şunu da açıklamalıyım. Mr. Micawber, kendini yeni bir topluma uydurmaya çalışırken cüretli, korsanımsı bir tavır da takınmaya başlamıştı. Tam anlamıyla kanuna

karşı gelen bir hali yoktu. Ama savunmaya hazırdı kendisini. Bir çok şey arasında kendisine tamamiyle muşambadan yapılmış bir elbise, tepesi basık dışı ziftlenmiş bir hasır şapka da almıştı. Bu kaba elbiseleri, koltuğunun altındaki gemici teleskopu ve sanki havanın bozulacağını anlamak istiyormuş gibi gökyüzüne bakması, yani bu kurnazca oyunu sayesinde bir bakıma kendince Mr. Peggotty'den daha da denizci halli olup çıkmıştı.

Micawber ailesi çıkıntılı tahta odaları nehrin üzerine doğru uzanan küçük, eski ve pis bir handa kalıyordu. Halamla Agnes de oradalardı. Çocukların rahat edebilmeleri için onlara elbiseler hazırlayıp duruyorlardı. Peggotty de sessiz sedasız yardım etmekteydi. Onun sorularını cevaplandırmak kolay değildi. Hele Mr. Micawber'in getirdiği Mr. Peggotty'e fısıltıyla Emily'nin mektubunu yerine vermiş olduğumu, her şeyin yolunda gittiğini fısıldamak hiç...

Ama ben bu her ikisini de başardım. Onları mutlu ettim. Belki duygularımı biraz belli ettim ama kendi acım bunu açıklamağa yeterliydi.

Halam, «Gemi ne zaman hareket ediyor, Mr. Micawber?» diye sordu.

Adam, cevap verdi. «Madam, bana yarın sabah saat yediden önce kesinlikle gemide olmamız gerektiğini bildirdiler.»

Halam, «Vay vay vay,» dedi. «Çok çabuk. Bu denizcilik bakımından uygun bir şey mi, Mr. Peggotty?»

— «Gerçekten öyle, efendim. Sular çekilirken gemi de nehirden inecek. Eğer Master Davy'le kız kardeşim yarın akşam üzeri Gravesen'e gelirlerse bizi son defa görürler ve uğurlarlar.»

Atıldım. «Bunu yapacağız. Bundan emin olabilirsiniz.»

Halam, «Mrs. Micawber,» dedi. «Yolculuğunuz sırasında İngiltere'ye mektup yollamak fırsatını bulursanız, bizi de habersiz bırakmayın.»

Kadın, «Sevgili Miss Trotwood,» diye cevap verdi. «Bir kimsenin bizden haber beklediğini düşünmek beni

fazlasiyle mutlu edecektir.»

Mr. Micawber, «Allah isterse elimize öyle bir sürü fırsat geçecek,» dedi. «Bu sıralarda okyanusta filolarla gemi bulunur. Muhakkak ki Avustralyaya giderken bir çok tekneye de raslayacağız.» Mr. Micawber, tek gözlüğüyle oynayarak konuşmasını sürdürdü: «Bu sadece denizi aşmak... Aşıvermek, efendim. O uzaklık sadece hayali.»

Şimdi, «Ne garip,» diye düşünüyorum. «Mr. Micawber Londra'dan Canterbury'e gittiği zaman sanki dünyanın bir ucuna doğru yolculuğa çıkıyormuş gibi konuşurdu. Fakat İngiltere'den Avustralya'ya gideceği zaman bu yolculuktan sanki sadece Manşı açacakmış gibi sözetti... Tam Mr. Micawber'a göre bir şeydi bu.»

Ertesi gün öğleden sonra dadımla Gravesand'e gittik. Gemi nehirdeydi. Etrafını bir sürü tekne sarmıştı. Hemen bir kayık kiraladım. Doğrudan doğruya gemiye gittik.

Mr. Peggotty, güvertede bizi bekliyordu. Bana Mr. Micawber'in Heep'in şikâyeti üzerine biraz önce tekrar ve son defa tutuklandığını ve borcunu ödeyerek kurtulduğunu söyledi. Sonra da bizi aşağıya, ambar altına indirdi. Orada Mr. Micawber adamcağızın olanlarla ilgili her hangi bir dedikodu ya da söylenti duymasıyla ilgili korkularını gideriverdi. Mr. Micawber, bir arkadaş, bir koruyucu tavırlarıyla Mr. Peggotty'nin koluna girerek birbirlerinden hemen hemen bir dakika bile ayrılmadıklarını söyledi.

Önce etrafta hemen hiç bir şey göremedim. Fakat gözlerim yavaş yavaş karanlığa alıştı. O iri kirişlerin, tahta bölmelerin, geminin civatalarının, göçmenlerin ranzalarının, sandıklarının, çıkınlarının ve fıçıların arasında kalabalık gruplar vardı. Onları yer yer tavandan sallanan fenerler ve diğer taraflarda da lumbar ağzından içeri süzülen sarı gün ışığı aydınlatıyordu. Bu insanlar konuşuyor gülüyor, ağlıyor, yiyip içiyorlardı. Bir kısmı ufak yer-

lerine sahip olabilmek için oturmuşlardı bile. Bir kısmı ise kederli kederli etrafta dolaşıyorlardı. Henüz bir iki haftalık bir hayat sürmüş bebeklerden artık bir iki haftalık ömürleri kalmış gibi duran iki büklüm ihtiyar erkek ve kadınlara kadar her yaştan insan bu daracık ambar altına sıkışmışlardı.

Etrafıma bakınırken Emily'e benzeyen birini gördüğümü sandım. Biri yanaklarından öperek onunla vedalaşıyordu. O da Agnes'i o kadar çok andırıyordu ki! Fakat o kargaşalıkta sadece bütün ziyaretlere artık gemiden inmeleri zamanının geldiğinin ihtar edildiğini, dadımın ağladığını, Mrs. Gummidge'in yere eğilmiş olan kendisinden genç bir kadının yardımıyla Mr. Peggotty'nin eşyalarını yerleştirdiğini farkedebildim.

Mr. Peggotty, «Son bir sözünüz var mı, Master Davy?» dedi.

— «Bir şey var,» diye cevap verdim. «Martha!»

Adam, o genç kadının koluna dokundu. Martha'nın karşımda durduğunu gördüm.

— «Allah sizden razı olsun!» diye haykırdım. «Çok iyisiniz! Demek onu da birlikte götüreceksiniz!»

Onun yerine Martha hüngür hüngür ağlayarak cevap verdi. Eğer o anda dünyada bir tek sevdiğim ve saydığım bir insan varsa, o da Mr. Peggotty'di.

Yandan kendi kayığımıza indik. Biraz açılarak geminin rotası üzerinde yavaş yavaş süzülüşünü seyrettik. Sakin, parıltılı bir gurup vaktiydi bu. Gemi bizimle o kırmızı ışığın arasındaydı. O pırıltılı ışıkta bütün serenleri belli oluyordu. Şahane gemidekilerin hepsi de küpeşteye doluşmuşlardı. Başlarını açmış, sessiz duruyorlardı. O zamana kadar bu kadar güzel fakat aynı zamanda hüzünlü ve ümit dolu bir manzara daha görmemiştim.

Ama onlar sadece bir dakika sessizce durdular. Yelkenlere rüzgârla dolarak açılır ve gemi de hareket ederken etraftaki teknelerden neşeli, heyecanlı sesler yükseldi. Her tarafta yankılandı bunlar. Gemidekiler de bağırışmaya başladılar. Sanki teknedekilerin yankısıydı. Yankılar birbirlerini izledi.

Sonra Emily'nin dayısının yanında durduğunu gördüm. Mr. Peggotty, heyecanlı eliyle bizi işaret etti. Emily de farketti bizi. Kız bana son defa el salladı. O pembe ışıkta yüksek güvertede duruyorlardı. Diğerlerinden ayrıydılar. Emily, dayısını sıkıca tutuyordu. Dayısı da onu. Böylece ciddi ciddi uzaklaşıp gittiler.

*
**

LVIII

Yokluk

Etrafımı uzun, sıkıntılı bir gece sarmıştı. İngiltere'den ayrıldım. O zaman bile dayanmak zorunda kaldığım sarsıntının ne kadar derin olduğunun farkında değildim. Bunu çabucak değil, ağır ağır, yavaş yavaş kavrayabildim. Dışarı giderken kalbimde taşıdığım o acı duygu her geçen saat daha derinleşip, köklendi.

Aylarca kafamda gitgide kararan bu bulutla dolaştım durdum. Bazan tedirginlik içinde bir yerden bir yere gidiyor, hiç bir tarafa uğramıyordum. Bazan bir yerde uzun süre kalıyordum. Hiç bir amacım, içimde beni destekleyen bir ümidim de yoktu.

İsviçre'deydim. İtalyadan gelerek, Alp'lerdeki o büyük geçitlerin birinden geçmiştim. Şimdi bir rehberle birlikte dağlardaki çapraşık yollarda dolaşıyordum. Ama bu ulu dağlar henüz bana bir şey öğretememişlerdi.

Bir akşam güneş batmadan önce bir vadiye indim. Güneş, ezeli bulutlar gibi etrafını saran o yüksek karlı tepeleri parıldatıyordu. Yamaçta uzaktan nokta gibi duran küçücük yalnız tahta kulübeler vardı. Her ufacık nokta bir yuvaydı. O göklere doğru yükselen tepeler bu kulübeleri öylesine cüceleştiriyorlardı ki, bunların oyuncaklardan bile daha küçük durumlarına sebep oluyorlardı. O sessizlikte uzaklıktan bir şarkı yankılandı. Çobanlar söylüyorlardı bunu. Birdenbire o derin sükûnette ulu Tabiat

benimle konuşmaya başladı. Beni okşayarak yorgun başımı otların üzerine dayamamı ve Dora'nın ölümünden beri yapamadığım bir şeyi, hüngür hüngür ağlamamı sağladı!

Daha bir kaç dakika önce bir mektubun beni beklediğini öğrenmiştim. Bunu okumak için ağır ağır yürüyerek köyden çıkmıştım. Diğer mektuplar elime geçememişti. Uzun zamandır kimseden bir haber alamamıştım.

Mektup elimdeydi. Bunu açtı ve Agnes'in yazdıklarını okudum.

Mutluydu, etrafındakilere faydalı oluyordu. Umduğu gibi ekonomik durumu gitgide düzeliyordu. Agnes bana kendisinden sadece bu kadar sözediyordu. Mektubunun geri kalan bölümü benimle ilgiliydi.

Agnes, bana nasihat vermiyordu. Fakat o heyecanlı haliyle bana ne kadar güvendiğini açıklıyordu. Benim karakterimde bir insanın felâketi iyilik haline sokabileceğinden emindi. Benim ünümle öğünüyordu. Onun için de yine çalışmaya devam edeceğime inanıyordu. Kalbimdeki kederin derecesini de biliyordu. Beni, masum sevgilimi yanına almış olan Allaha emanet ediyordu. Bana karşı kardeşçe bir sevgi duyuyor ve bana değer veriyordu. Yaptıklarımla gururlanıyordu. Fakat ileride yapacaklarımla daha da gururlanmaktaydı.

Agnes'in mektubunu arka arkaya bir çok defa okudum. Yatmadan önce de ona cevap yazdım. Agnes'e yardımına ihtiyacım olduğunu anlattım. «Sen olmasaydın düşündüğün gibi bir insan olamazdı... Hiç bir zaman olamamıştım. Ama bana öyle bir insan olmak için ilham veriyorsun. Ben de elimden geleni yapacağım...»

Elimden geleni de yaptım. Sabah erkenden başlıyor, geç vakitlere kadar çalışıyordum. Sabırla, durmadan. Bir hikâye yazarak bunu Traddles'a yolladım. Arkadaşım bunun uygun şartlarla yayınlanmasını sağladı. Ünümün gitgide arttığına ilişkin birtakım haberler bana da erişmeye başladı. Biraz değişiklik ve dinlenmeden sonra, o eski heyecanımla yeni bir konu üzerinde çalışmaya başladım. Üçüncü romanımdı bu benim. Eseri daha yarılamadan,

yine bir dinlenme zamanı evime dönmeyi düşündüm. Sağlığım iyice yerine gelmişti. Çok şey görmüştüm. Bir sürü memleket dolaşmıştım. Bilgi dağarcığımı doldurduğumu da umuyordum.

Bu yokluk süresiyle ilgili gerekli her şeyi hatırladığımı sanıyorum. Sadece bir konuya dokunmadım. Ondan da şimdi sözedeceğim.

Bilmiyorum, Agnes'in sevgisini, bu değerli hazineyi fırlatıp atmış olduğumu düşünmeye ne zaman başladım? Genç kızın şimdi bana karşı duyguları benim isteğim üzerine, bu yolu seçmiş olduğum için, öyle gelişmişti. Bunu unutamıyordum. Belki Agnes eskiden beni başka türlü duygularla sevmişti. Bana bir ara gerçekten öyle bir aşk duymuş gibi de geliyordu. Ama ben bu sevgiyi kendimden uzaklaştırmış, bir kenara itivermiştim. Tutkulu şefkatimi bir başkasına vermiş, bir başkasına armağan etmiştim. Agnes şimdi benim için ne idiyse, onu bu hale ben ve kızın o soylu kalbi sokmuştu. Onu sevdiğimi kendi kendimden saklamak için hiç bir çaba göstermiyordum. Fakat artık çok geç kaldığımdan emindim. Aramızdaki ilişki bozulmamalıydı.

O göçmen gemisi bir yola çıkmanın üzerinden üç yıl geçmişti. Üç yıl. Bunlar toplam bakımından uzun, geçiş bakımından ise kısaydılar. Evim benim için çok sevgili, çok değerliydi. Agnes de öyle. Ama Agnes benim değildi. Hiç bir zaman da benim olamıyacaktı. Fakat o günler de geride kalmıştı artık.

*
* *

LIX

Dönüş

Londra'ya kışı andıran bir sonbahar akşamı vardım. Gökyüzü kararmıştı, yağmur yağıyordu. Bir dakika içinde, bir yılda rastladığımdan daha fazla çamur ve sis gördüm.

Dostlarımın hayatlarında bazı değişiklikler olduğunu biliyordum, bunlara karşı hazırlıklıydım. Halam Dover'e tekrar yerleşeli epey olmuştu. Traddles'in ise Gray's Inn'de bir dairesi vardı. Bana son mektuplarında pek yakında dünyanın en sevgili kızıyla birleşeceğini umduğunu yazıyordu.

Beni Noel'den önce bekliyorlardı. Fakat bu kadar çabuk döneceğimi de sanmamışlardı. Onları gafil avlamak zevkine erişebilmek için yapmıştım bu şaşırtmacayı. Ama aksi ve huysuz olduğumdan kimse beni karşılamadığı, sisli sokaklardan arabayla zangırdayarak, sessiz sedasız ve yalnız başıma geçtiğim için de hayal kırıklığına uğradım. Kalbim buz kesildi.

Fakat o çok bildik dükkânlar, neşeli ışıklarıyla içimi biraz olsun ısıttılar. Gray's Inn kahvehanesinin önünde arabadan inerken keyfim yerine gelmişti.

Garson, «Mr. Traddles'in bu civarda nerede oturduğunu biliyor musunuz?» diye sordum.

— «Holborn Court'da, efendim. İki numarada.»

— «Mr. Traddles'in avukatlar arasında yavaş yavaş ün kazandığını sanıyorum,» dedim.

Garson, «Şey, efendim,» diye cevap verdi. «Her halde öyledir, Sir. Fakat ben bunun farkında değilim.»

Traddles adına bayağı keyfim kaçtı. Uysal uysal biraz balıkla biftek ısmarladım. Şöminenin önünde ayakta durarak arkadaşımın tanınmaması meselesini düşündüm.

Buna rağmen o sevgili, eski arkadaşımı görmeyi çok istiyordum. Yemeğimi çabucak yiyerek, hızla arka kapıdan çıktım. Court'taki iki numaralı binaya çabucak eriştim. Kapının yanındaki bir yazı Mr. Traddles'ın en üst kattaki dairede kaldığını açıklıyordu. Merdivenlerden çıktım. Pek acayip, eski bir merdivendi bu. Sahanlıklara konulmuş olan yumru fitilli lambaların sönük ışığı burayı pek de aydınlatamıyordu.

Basamaklardan takılarak, tökezleyerek çıkarken kulağıma tatlı kahkaha sesleri gelir gibi oldu. Ama bir avukatın ya da dava vekilinin kahkahalarına benzemiyordu bunlar. İki üç neşeli genç kız gülüyordu sanırım. Fakat

dinlemek için durduğum zaman ayağım bir deliğe girdi. Paldır küldür yuvarlandım. Kendimi topladığım zaman etrafa derin bir sessizlik çökmüştü.

Daha dikkatle, el yordamıyla ilerledim. Üzerinde boyayla Mr. Traddles yazılmış olan dış kapıyı buldum. Kapıya vurdum. İçeriden bir takım hafif gürültüler geldi. Birileri ayaklarını sürüyerek yürüyorlardı sanki. Fakat başka bir şey olmadı. Onun üzerine kapıya tekrar vurdum.

Nefes nefese kalmış, zeki bakışlı bir çocuk karşımda belirdi.

— «Mr. Traddles içeride mi?» dedim.

— «Evet, efendim. Fakat meşgul.»

— «Onu görmek istiyorum.»

Zeki bakışlı çocuk beni bir dakika tepeden tırnağa kadar süzdükten sonra önce adeta bir dolaba benzeyen küçük antreye aldı. Daha sonra da ufacık bir oturma odasına. Böylece eski arkadaşımın yanına girmiş oldum. Traddles, bir masanın başına geçerek kâğıtların üzerine eğilmişti. O da nefes nefeseydi.

Başını kaldırıp beni görünce, «Aman Allahım!» diye bağırdı. «Copperfield'miş!» Kollarıma atıldı. Ona sıkıca sarıldım.

— «Her şey yolunda mı, Traddles?»

— «Her şey yolunda, sevgili Copperfield'ciğim. Haberlerin hepsi de iyi. Kötü hiç bir şey yok.»

İkimiz de sevincimizden ağladık.

Traddles, «Sevgili kardeşim!» dedi. «Pek meşhur oldun artık! Ünlü Copperfield'ciğim! Allah Allah, ne zaman geldin? Nereden geldin? Neler yaptın?»

Traddles, cevabımı beklemeyerek beni şöminenin önündeki bir koltuğa oturttu. Atkımı palto sanmıştı anlaşılan. Deli gibi çekiştirip duruyordu bunu.

Traddles, «Düşünüyorum da...» diye mırıldandı. «Demek eve bu ara dönmek üzereydin, sevgili dostum. Törende bulunamadın.»

— «Hangi törende, sevgili Traddles'ciğim?»

Traddles, eskiden yaptığı gibi gözlerini iri iri açtı. «Allah Allah! Son mektubumu almadın mı?»

— «Eğer bunda törenden sözediyorduysan, gerçekten almadım.»

Traddles, «A, sevgili Copperfield'ciğim,» dedi. «Ben evlendim.»

«Evlendin mi?» Neşe ve sevinçle bağırmıştım.

Traddles, «Allah iyiliğimizi versin,» dedi. «Rahip Horace, beni Sophy'le evlendirdi. Ah, sevgili dostum, karım şu pencerenin perdesinin arkasında şimdi. Şuraya bak!»

Aynı anda dünyanın o en sevgili kızının gizlendiği yerden çıktığını hayretle gördüm. Kızarmıştı, gülüyordu. Bu dünyada hiç kimse onun kadar uysal, iyi huylu, dürüst mutlu ve neşeli bir gelin daha görmemişti, bundan eminim. Onu eski bir dost olarak öptüm. Bütün kalbimle her ikisine de mutluluklar diledim.

Traddles, «Allah Allah,» dedi. «Ne zevkli bir kavuşma bu! Bilsen ne kadar mutluyum!»

— «Ben de öyle,» diye cevap verdim.

Gülen ve kızaran Sophy de atıldı. «Ben de öyle olduğumdan eminim.»

Traddles, «Hepimiz de mutluyuz,» dedi. «Kızlar bile mutlular. Ah, Hay Allah! Onları unuttum?»

— «Unuttun mu?» diye mırıldandım.

Traddles, «Kızları,» diye cevap verdi. «Sophy'nin kız kardeşlerini. Onlar Londra'yı şöyle bir görmeye geldiler. Anlayacağın... merdivenlerden çıkarken yuvarlanan sen miydin, Copperfield?»

Bir kahkaha attım. «Bendim.»

Traddles, «İyi ya,» dedi. «Sen merdivenlerden yuvarlandığın sırada biz de 'Köşe Kapmaca' oynuyorduk. Fakat bunun bir meslek sahibine yakışmayacağını düşünerek, kaçıştılar onlar. Kızların şimdi bizi dinlediklerinden de eminim. Sevgilim, onları çağırır mısın?»

Sophy, sekercesine yürüyerek dışarı çıktı. Yan odadakilerin onu neşeli kahkahalarla karşıladıklarını duyduk.

Traddles, «Ne ahenkli sesler değil mi, sevgili Copperfield'ciğim?» dedi. «Bu kahkahaları dinlemek çok hoş oluyor. Kızlarla bir arada bulunmak meslekle ilgili bir şey değil. Ama pek de zevkli bir durum.» Arkadaşım bir an

durdu, sonra devam etti: «Zaten Sophy'nin bile burada bulunması meslek bakımından doğru bir şey değil.»

Gülümsedim. «Sonunda evlendin ve çok da mutlusun, Traddles'cığım. Ne kadar sevindiğimi bilemezsin!»

— «Teşekkür ederim, sevgili Copperfield'ciğim. Evet, bir insan ne kadar çok mutlu olabilirse, ben de o kadar mutluyum.» Arkadaşım yüzünde zafer dolu bir ifade, başıyla saksı ve sehpayı işaret etti. «Bak o senin eski dostun... Mermer üstlü masa da burada! Gördüğün gibi diğer eşyaların hepsi de sade ve işe yarar şeyler. Tabak çanak takımına gelince... Allah inandırsın, bir tek çay kaşığımız bile yok.»

Neşeyle cevap verdim. «Her halde onları kazanıp alacaksın?»

— «Öyle ya. Tabiî çay kaşığı şeklinde bir şeylerimiz de var. Çünkü çaylarımızı karıştırdığımızı biliyorum. Ama bunlar Britanya madeninden. Tenekeden yani.»

— «Yani kısacası, sevgili dostum,» dedim. «Lâyık olduğun mutluluğa kavuşmuşsun.»

Traddles, bir kahkaha attı. «Ah! Bunu beni sevdiğin için söylüyorsun. Ama gerçekten pek imrenilecek, kıskanılacak bir durumdayım. Çok çalışıyor, adeta oburcasına kanunları okuyorum. Kızların Salı günü evlerine döneceklerini düşündükçe üzülüyorum.» Traddles, durakladı. «Hah, işte kızlar da geldi! Mr. Copperfield, Miss Crewler, Miss Sarah, Miss Louisa, Margaret ve Lucy!»

Sanki bir gül bahçesine düşmüştüm. Kızların o kadar sağlıklı ve taze bir halleri vardı ki. Hepsi de hoş kızlardı. Miss Caroline ise pek güzeldi. Fakat Sophy'nin mutlu yüzünde sevgi ve neşe dolu bir şey vardı. İnsanın yuvasında görmek isteyeceği bir yüzdü onunki. Bu yüzden arkadaşımın eşini gerçekten iyi seçmiş olduğuna bir kere daha inandım. Hepimiz de ateşin önünde oturduk. O açık göz çocuk da çay takımını getirdi. Ondan sonra Mrs. Traddles, insana yuva sıcaklığı veren gözlerinde mükemmel bir sükûnet ve mutlulukla çay yaptı. Şöminenin yanındaki köşesinde oturarak sessizce ekmek kızarttı.

Güzel bir sahneydi bu. Kahveye döndükten sonra da

elimde olmayarak bu sahnenin üzerinde zevkle durdum. Koltuğumu şöminelerden birinin önüne çekerek Traddles'in mululuğundan sonra yavaş yavaş kendi hayatımı düşünmeye başladım. Hayatım büyük değişiklikler, ayrılıklarla doluydu.

Artık geçmişi, acı duygulara kapılmadan ciddi bir şekilde hatırlayabiliyordum. Geleceğe de cesaretle bakabilmekteydim. Yuvam, bir yuvam yoktu artık. Kalbimde daha değerli bir aşk uyandırabileceğim kimseye kız kardeşim olmasını öğretmiştim. O çılgınca tutkunun cezasını ödemem gerekirdi tabiî. Doğru bir şeydi. Ne ekmişsem, onu biçiyordum şimdi.

Böyle düşünürken gözlerimin, ateşten çıktığına inanabileceğim bir yüze takılmış olduğunu farkettim. Bu yüz benim ilk anılarımla ilgiliydi.

Ufacık tefecik doktor Chillip karşıdaki loş köşede oturmuş gazete okuyordu. Adam Blunderstone'dan altı yedi yıl önce ayrılmıştı. Kendisini o zamandan beri görmemiştim. Küçük başını yanına eğmiş, sakin sakin gazetesini okumaktaydı. Dirseğinin dibinde de şeri, sıcak su ve limonla yapılmış içkisi duruyordu. Tavırları öylesine yumuşak, öylesine ürkekti ki, sanki gazeteden, onu okuduğu için özür diliyordu.

Onun oturduğu tarafa doğru giderek, «Nasılsınız Mr. Chillip?» dedim.

Fena halde şaşaladı. Her zamanki gibi ağır ağır cevap verdi. «Çok iyisiniz, Sir. Teşekkür ederim. Teşekkür ederim, Sir. Sizin de iyi olduğunuzu umarım.»

— «Beni hatırlamadınız sanırım,» dedim.

Mr. Chillip, uysal ve çekingen bir tavırla gülümsedi. «Şey, Sir... Adınız nedense birdenbire aklıma gelmedi.»

— «Halbuki,» diye cevap verdim. «Adımı, ben daha bunu öğrenmeden önce biliyordunuz.»

— «Gerçekten öyle mi, Sir?» dedi Mr. Chillip. «Yani o şerefe nail olduğumu mu söylüyorsunuz? Bu mümkün mü? Ben o görevi...»

— «Evet,» diye başımı salladım.

Mr. Chillip, bağırdı. «Allah Allah! Ama muhakkak

ki o günden bu zamana kadar oldukça değiştiniz, Sir.»

— «Her halde,» dedim.

Adımı söyledim. Bu kendisini çok etkiledi.

Başını bir yana eğerek beni dikkatle süzdü. «Vay vay vay, Sir. Demek siz gerçekten Mr. Copperfield'siniz? Oturduğumuz köşede biz de adınızı, ününüzü duyduk, Sir. Bu bakımdan cahil değiliz.»

Doktorun yakınına yerleştim. «Siz şimdi ne tarafta oturuyorsunuz?»

Mr. Chillip, «Bury St. Edmunds'un bir kaç kilometre ötesine yerleştim, Sir,» dedi. «Bilmem haberiniz var mı, efendim? Üvey babanız yine bana komşu geldi.»

— «Bilmiyordum,» diye mırıldandım.

Mr. Chillip, «gerçekten onunla komşuyuz,» diye devam etti. «Kendisi o civardan genç bir hanımla evlendi. Zavallı kadıncağızın hatırı sayılır malı mülkü var. Çok hoş bir kadın o, efendim!»

— «Şimdiki Mrs. Murdstone mu?»

Mr. Chillip, başını salladı. «Gerçekten pek hoş bir kadın o, Sir. Mrs. Chillip'e sorarsanız zavallı hemen hemen melankolik bir deli.» Mr. Chillip titrek bir sesle düşüncesini açıkladı. «Kadınlar bir çok şeyi farkederler, efendim.»

Mırıldandım. Her halde zavallı kadına zorla boyun eğdirecek, onu terbiye etmeye kalkışacak, zavallıyı kendi iğrenç kalıplarına sokmaya çalışacaklardı. Allah onun yardımcısı olsun!»

Mr. Chillip, «Emin olun,» dedi. «Önce şiddetle kavga ettiler. Ama kadıncağız şimdi bir gölgeden, bir hayaletten farksız.»

Doktor buna kolaylıkla inanabileceğimi söyledim.

Mr. Chillip, «Lâf aramızda, Sir. Size şunu çekinmeden söyleyebilirim: İstibdat, zulüm ve endişe Mrs. Murdstone'nu bayağı aptallaştırdı. Onu ahmağa çevirdi. Şimdi adamla kadın onunla birlikte koca ve görümceden çok iki gardiyan gibi dolaşıyorlar. Mrs. Chillip daha geçen hafta bana böyle söyledi. Emin olun, Sir, hanımların gözlerinden hiç bir şey kaçmaz.»

— «Sezgileri kuvvetlidir de ondan,» dedim. Bu söz-

lerim doktorun pek hoşuna gitti.

Mr. Chillip'e halama gittiğimi, onun kadınların en fevkalâdelerinden ve en iyi kalplilerinden olduğunu anlattım. «Kendisini daha iyi tanısaydınız bunu anlardınız...» Halamla tekrar karşılaşma düşüncesi bile adamı dehşete düşürmüş gibiydi.

Uçuk, hafif bir gülümsemeyle, «Öyle mi, Sir?» diye cevap verdi. «Doğru mu?» Hemen hemen bunun arkasından bir şamdan isteyerek yatmak üzere odasına çıktı.

Ben de çok yorulmuştum. Gece yarısı yattım. Ertesi günü Dover postasında geçirdim. Halam çay içerken sağ salim onun eski oturma odasına daldım. Halam, Mr. Dick ve orada kâhyalık yapan sevgili iyi Peggotty'ciğim beni kollarını açarak, sevinç göz yaşları içerisinde karşıladılar.

*
* *

LX

Agnes

Halamla yalnız kaldıktan sonra onunla gece geç vakitlere kadar konuştuk.

Yine eskisi gibi şöminenin önünde otururken halam elimin üzerine vurdu. «E, Trot? Canterbury'e ne zaman gideceksin?»

— «Bir at bulup, yarın oraya kadar uzanacağım. Tabii sen de benimle gelirsen o başka, halacığım.»

Halam o her zamanki kesin ve sert haliyle, kısaca, «Hayır,» dedi. «Ben olduğum yerde kalmak niyetindeyim.»

Bir kaç dakika ikimiz de konuşmadık. Başımı kaldırdığım zaman halamın ısrarla beni süzdüğünü farkettim.

— «Acaba Agnes'in...»

— «Evet? E? Agnes'in ne?» Halamın sesi sertleşmişti.

— «Anges'in hiç sevgilisi var mı?» dedim.

Halam, bağırdı. «Yirmi tane! Sen gideli o yirmi defa evlenebilirdi, yavrum.»

— «Ondan hiç şüphem yok,» diye cevap verdim. «Fakat Agnes'in kendisine lâyık bir isteklisi bir sevgilisi var mı? Agnes başka türlüsünü sevemez.»

Halam bir süre düşünceli düşünceli oturdu. Sonra da ağır ağır başını kaldırıp bana baktı. Ciddi bir tavırla, «Onun birine bağlı olduğundan şüpheleniyorum, Trot,» dedi. «Tabiî o bana hiç bir zaman açılmadı. Ama böyle bir şeyden şüphem var.»

Mırıldandım. «Eğer öyleyse Agnes bunu bana sırası gelince söyler. Kendisine bir çok sırrımı açtığım kız kardeşim her halde bana açılma konusunda bir isteksizliğe kapılmaz, halacığım.»

Halam, bakışlarını benden kaçırarak eliyle gözlerini kapattı. Daha sonra diğer elini omzuma koydu. İşte böylece oturduk. Geçmişe dalıp gitmiştik. Yatmak için birbirimizden ayrılıncaya kadar da konuşmadık.

Ertesi sabah erkenden eski okul günlerime sahne olan yere gitmek üzere atla yola çıktım. O çok iyi hatırladığım kırları çabucak aşarak o sakin sokaklara eriştim. O sokakların her bir taşı benim için birer çocuk kitabıydı. eve yürüyerek gittim. Önceleri Uriah Heep'in daha sonra da Mr. Micawber'in oturup çalıştığı o yuvarlak odanın alçak penceresinden içeri baktım. Burası ufak bir oturma odası haline sokulmuştu artık. Yazıhane yoktu burada. Fakat o eski ev diğer bakımlardan ilk gördüğüm günkü gibiydi.

Beni o ciddi eski merdivenlerden hiç değişmemiş olan salona çıkardılar. Agnes'le birlikte okuduğumuz kitaplar raflarında duruyorlardı. Bir çok gece çalışıp çabalayarak derslerimi yaptığım rahle, yine masanın o eski köşesindeydi. Her şey, o eski mutlu günlerde olduğu gibiydi.

Tahta kaplamalı duvardaki küçük kapının açılması üzerine irkilerek döndüm. Agnes bana gelirken o güzel, sakin bakışlı gözleri gözlerimi buldu. Duraklayarak, elini göğsüne bastırdı. Onu kollarıma aldım.

— «Agnes! Sevgili yavrum!»

Onu kalbime bastırdım. Bir süre ikimiz de konuşmadık. Sonra yanyana oturduk. O melek yüzünü, uzun yıllar uyurken rüyamda gördüğüm, uyanıkken hayalini kurduğum şefkatli ve sevinçli ifadeyle bana doğru çevirdi. Ona, «Allah seni kutsasın» demek istedim. Beni nasıl etkilediğini anlatmaya çalıştım. Ama bütün çabalarım boşunaydı. Sevgi ve mutluluğum dilsizdi. Agnes o tatlı sükûnetiyle heyecanımı yatıştırdı. Bana şefkatle Dora'nın mezarından sözetti. Gizlice sık sık gidip gördüğü Emily'nin konusunu açtı.

Nihayet ben, «Ya sen Agnes?» dedim. «Bana kendinden sözet artık.»

O pırıltılı, neşeli gülümsemesiyle, «Ne anlatayım?» diye cevap verdi. «Babam iyi. Bizi burada, kendi evimizde sakin sakin otururken görüyorsun. Bütün kaygılarımız geçti. Bunu bildiğine göre, her şeyi biliyorsun demektir, sevgili Trot!»

— «Her şeyi mi, Agnes?» dedim. «Başka hiç bir şey yok mu, Kardeşim?»

Gülümsedi. Bana gülümsemesinde gizli ve sakin bir keder varmış gibi de geldi. Sonra genç kız, «Hayır,» der gibi başını salladı.

— «Yapılacak çok işin var sanırım, Agnes'ciğim?»

— «Okulumla ilgili olarak mı?»

— «Evet. Bu yorucu bir iş sanırım. Öyle değil mi?»

Agnes, «Fakat o kadar da zevkli ki,» diye cevap verdi. «Buna 'yorucu' demekle nankörlük etmiş olurum.»

— «İyi olan hiç bir şey sana zor gelmez,» dedim.

Agnes, neşeyle sordu. «Bekleyip babamı göreceksin ve bugünü de bizimle geçireceksin, değil mi? Ben kısa bir süre burada hapis kalacağım. Ama bak eski kitaplar burada, Trotwood. Eski notalar da.»

Etrafıma bakındım. «Eski çiçekler bile burada... Daha doğrusu eskisi gibi çiçekler...»

Agnes, gülümsedi. «Her şeyi biz çocukkenki haline sokmak ve onları bu şekilde koruyabilmek bana zevk veriyor. Bu bile... Bana hâlâ yanından sarkan içi anahtarla dolu küçük sepeti gösterdi. «Eski bir müziğe uyarak şın-

gırdıyormuş gibi geliyor bana.»

Sokaklarda dolaştım. Yine o eski düşmanım kasabı gördüm. O artık polis memuru olmuştu. Adamla döğüştüğüm o eski yere gidip baktım. Orada Miss Shepbard'ı ve Miss Larkins'lerin en büyüğünü düşündüm. O günlerdeki tembelce aşklarımı, sevgilerimi ve nefretlerimi de...

Döndüğüm zaman Mr. Wickfield de eve gelmişti. Yemek sona erdiği zaman Mr. Wickfield şarap içmediği, benim canım ise içki istemediği için Agnes'le küçük öğrencileri bize çalıp söylediler. Çalıştılar. Çaydan sonra çocuklar yanımızdan ayrıldı. Biz üçümüz başbaşa oturarak geçmiş günlerden sözettik.

Mr. Wickfield, ak saçlı başını salladı. «O günlerden payıma derin bir pişmanlık duymama sebep olacak şeyler düşüyor; Trotwood. Ama elimde olsaydı o günleri yine de defterden silmezdim.»

Onun yanında oturan kimsenin yüzüne bakarken buna iyice inanabileceğimi düşündüm. Sonra da usulca, «Ne demek istediğinizi anlıyorum, efendim,» diye mırıldandım.

O cevap verdi. «Fakat hiç kimse onun neler çektiğini, ne kadar çabaladığını bilmiyor. Sen bile... Sevgili Agnes'ciğim!»

Agnes, babasını susturmak için elini yalvarır gibi onun koluna koydu. Genç kızın rengi iyice uçmuştu. Çok geçmeden babasının yanından kalkarak usulca piyanoya gitti. Eski parçalardan bazılarını çalmaya başladı.

Sonr da bana, «Tekrar dışarı gitmeye niyetin var mı?» diye sordu.

— «Kız kardeşimin bu konudaki düşüncesi nedir?»

O sakin ve uysal bir tavırla, «Madem bana soruyorsun, söyleyeyim, Trotwood,» dedi. «Bence gitmemen gerek. Belki ben ağabeyimsiz yapabilirim ama, Zaman yapamaz.»

— «Ben bugün neysem bu senin eserin, Agnes, Beni bu hale sen getirdin. Onun için de ne yapmam gerektiğini yine en iyi sen bilirsin.»

— «Ben mi getirdim, Trotwood?»

— «Evet! Sevgili Agnes'ciğim. Bugün seninle ilk kar-

şılaştığımız zaman Dora'nın ölümünden beri düşündüğüm şeylerin bir kısmını açıklamaya çalıştım. Aşağıya, bana geldiğini hatırlıyorsun değil mi?» Yukarıyı işaret ediyordun, Agnes.»

— «Ah, Trotwood!» Gözleri dolmuştu. «Bunun hiç unutabilir miyim?»

— «Benim için daima o andaki gibi oldun, Agnes, kardeşim. Bana daima yukarıyı gösterdin. Beni daha iyi şeyler yapmaya teşvik ettin.»

Sadece, «Hayır,» der gibi başını salladı. Göz yaşları arasında yine eskisi gibi usulca, hüzünle gülümsüyordu.

*
**

LXI

Bana ilgi çekici iki mahlûm gösteriliyor

Bir süre için, daha doğrusu hiç olmazsa kitabım sona erinceye kadar halamın Dover'deki evinde kalmaya niyetliydim. Oraya yerleşerek sakin sakin çalışmaya başladım.

Zaman zaman Londra'ya gidiyordum. Kendimi orada hayatın akışına kaptırmak ya da bir iş konusunda Traddles'in fikrini almak için. Ben yokken arkadaşım işlerimi sağlam kararlar vererek idare etmişti. Dünya işlerim yolundaydı diyebilirim. Adım çıktığı için gün geçtikçe daha fazla mektup almaya başlamıştım. Bu yüzden adımın Traddles'in kapısına yazılması konusunda arkadaşımla anlaştık. Artık sadık postacı oraya bana torbalarla mektup betiriyordu. Ben de zaman zaman Troddles'in apartmanına giderek bu yazı yığınlarıyla uğraşıyordum.

Adım Traddles'in kapısında çiçeklendiği sırada kızlar da evlerine gitmişlerdi. O açık gözçocuk ise bütün gün Sophy'nin adını bile duymamış gibi davranıyordu. Ama ben kendisini daima orada buluyordum. O neşeli, mutlu ev kadınını.

Bir gün, «Sevgili Traddles'cığım,» dedim. «Ne kadar iyi ve şirin bir eş...» Arkadaşım o sırada sulu karda yürüyerek eve gelmişti.

Traddles, «Sevgili Copperfield'ciğim,» diye cevap verdi. «O kayıtsız şartsız dünyanın en sevgili kızı! En iyi insanı. Hay Allah, bazan onun bu karanlık sabahlarda mum ışığında kalkmasına, günlük işlerle uğraşmasına, en basit yiyeceklerden fevkalâde küçük ziyafetler hazırlamasına, daima üstü başı tertemiz ve süslü dolaşmasına, daima uysal olmasına, bana cesaret aşılamasına, bütün bunları yalnız benim için yapmasına bakıyorum da, gözlerime inanamıyorum, Copperfield.»

Traddles, karısının ısıttığı terlikleri giyerken bunlara karşı bile şefkatli davranıyordu. Sonra memnun bir tavırla ayaklarını şöminenin önündeki parmaklığa dayadı.

— «Bazan buna inanamıyorum,» dedi. «Sonra, zevklerimiz! Hay Allah! Pek ucuz şeyler bunlar ama o kadar da harikulâdeler ki! Bazı akşamlar burada, evimizde oturuyoruz. İnsan başka nerede bu kadar rahat edebilir? Gezmeye çıktığımız zaman kuyumcuların pırıltılı vitrinlerine bakıyoruz. Ben Sophy'e param olduğu takdirde kendisine pırlanta gözlü yılanlardan hangisini armağan edeceğimi gösteriyorum. Sophy de parası olduğu zaman bana hangi altın saati alacağını anlatıyor. Oradan, sanki onlar bizimmiş gibi uzaklaşıyoruz! Eve dönerken belki biraz bir şey alıp buraya getiriyoruz. Sophy'le karşılıklı zevkle yiyoruz bunu. Biliyor musun, Copperfield, eğer ben Baş Yargıç olsaydım, bunu yapamazdık!»

Ben, «Sen ne olursan ol, daima bir şeyler yapardın, sevgili Traddles,» diye düşündüm. «Hoş ve zevkli bir şeyler...» Sonra yüksek sesle, «Ha, aklıma gelmişken,» dedim. «Her halde artık iskelet resimleri yapmıyorsun?»

Traddles, gülmeye başladı. Yanakları da kızarmıştı. «Doğrusu iskelet resmi yapmadığımı kesinlikle söyleyemem, sevgili Copperfield'ciğim. Geçen gün mahkemede en arkadaki sıralardan birinde otururken birdenbire bunu de-

nemek isteğine kapıldım. Korkarım sıranın çıkıntısında bir iskelet resmi var şimdi. Peruklu bir iskelet resmi.»

İkimiz de kahkahalarla güldük. Sonra Traddles konuyu kapatırken, «İhtiyar Creakle,» dedi. Sesi her zamanki gibi merhamet doluydu. Adamı affetmiş gibi konuşuyordu.

— «Burada o ihtiyar şeytanın yazdığı bir mektup var,» diye mırıldandım.

Traddles, bağırdı. «Müdür Creakle'ın yazdığı bir mektup mu?»

— «Bana daima çok bağlı olduklarını keşfediveren kimseler arasında bu Creakle da var. Artık o okul müdürü değil, Traddles. Kendisi yargıç şimdi. Bana mektubunda tek gerçek hapishane disiplininin nasıl uygulandığını göstermekten memnunluk duyacağını yazıyor. Sözettiği usul hücre cezası. Ne dersin?»

Traddles'in yüzünde ciddi bir ifade belirmişti. «Bu usul hakkında mı?»

— «Hayır. Bu teklifi kabul etmeme ve senin de benimle birlikte gelmene.»

Traddles, «Buna bir itirazım yok,» dedi.

— «O halde kendisine yazıp bunu bildiririm.»

Kararlaştırılan günde Traddles'la birlikte Mr. Creakle'ın pek güçlü ve etkili olduğu o hapishaneye gittik. Bizi eski öğretmenimizin karşısına çıkardılar. Mr. Creakle, iki üç yargıç ve bir kaç ziyaretçiden meydana gelmiş bir gruptaydı. Beni, kafamı şekillendirmiş ve beni de daima büyük bir şefkatle sevmiş bir adam tavrıyla karşıladı. Traddles'i tanıştırdığım zaman da aynı şekilde arkadaşımın rehberi, filozofu ve arkadaşı olduğunu açıkladı. Saygı değer öğretmenimiz iyice yaşlanmıştı ama görünüşü bakımından kendisinde bir gelişme olmamıştı. Yüzü her zamanki gibi kıpkırmızı, gözleri ufacıktı. Çıplak kafasındaki fırlak damarlar da eskisinden daha hoşa gidecek, görmeye değer bir durumda değildi.

Bir süre konuştuktan sonra Mr. Creakle'a sözünü ettiği usulün ana faydalarının neler olduğunu sordum. Bu usule göre mahkûmlar birbirlerinden tamamiyle ayrılı-

yorlardı. Kimsenin kimseden haberi olmuyordu. Böylece mahkûmlar kafaca sağlamlaşıyor ve sonunda da yaptıklarına pişman oluyorlardı.

Hiç durmadan Yirmi Yedi Numara'dan sözedildiğini işittim. Onun örnek bir mahkûm olduğu anlaşılıyordu. Yirmi Sekiz de yine belirli parlak bir yıldızdı. Ama ne yazık ki şansızlığı yüzünden Yirmi Yedi'nin o olağanüstü ışıltısı onun parlaklığını biraz gölgede bırakıyordu.

Adamın hücresinin kapısına geldik. Bunun üzerindeki bir delikten içeri bakan Mr. Creakle derin bir hayranlıkla mahkûmun bir ilâhi kitabı okuduğunu bize haber verdi.

Yirmi Yedi Numaranın ilâhi kitabı okuduğunu görmeye o kadar çok kişi koşuştu ki, o küçük delik kapandı. Bunun önünde altı, yedi kafa vardı şimdi. Mr. Creakle, bize Yirmi Yedi'yle konuşma fırsatı verebilmek için hücre kapısının açılmasını ve mahkûmun dışarıya, koridora çağrılmasını emretti. Bu iş yapıldığı zaman Traddles'la ben karşımızda kimi görelim? Uriah Heep'i...

O bizi hemen tanıdı. «Dışarı çıkarken yine eskisi gibi kıvrım kıvrım kıvranarak, «Nasılsınız, Mr. Copperfield?» dedi. «Nasılsınız Mr. Traddles?»

Adamın bizi tanıması gruptakilerin büyük hayranlık duymalarına sebep oldu. Yanılmıyorsam herkes onun kibirli olmayışını, bizi tanıyışını takdirle karşıladı.

Mr. Creakle, «E, Yirmi Yedi,» dedi. «Bugün kafaca nasılsın bakayım?»

Uriah Heep, «Çok **tevazuyum, Sir,»** diye cevap verdi.

Mr. Creakle, başını salladı. «Sen daima öylesin, Yirmi Yedi.»

Başka bir bey, müthiş bir kaygıyla sordu. «Rahat mısınız bari?»

Uriah, «Evet, efendim,» dedi. «Teşekkür ederim, efendim. Artık budalalıklarımı anlıyorum.»

Bu sözler bir kaç beyefendiyi çok etkiledi. Bir üçüncüsü, öğrenmek istedi. «Sığır etini nasıl buldunuz?»

Uriah, «Çok teşekkür ederim, efendim,» diye karşılık verdi. «Pek istediğim gibi değildi, dünkünden daha sertti.

Ama böyle şeylere katlanmak benim görevim.»

Yirmi Yedi'nin düşüncelerinin ululuğu dolayısıyla hissedilen memnunluk ve onun şikâyet etmesine sebep olan müteahhite karşı duyulan öfke mırıltılarla açıklandı. Konuşmalar kesilince Yirmi Yedi sanki son derecede değerli, övülmeye lâyık bir müzenin en dikkati çeken, en beğenilen eşyasıymış gibi aramızda durdu. Üzerimize ışıkların hemen bol bol yağması için Yirmi Sekizin de dışarı çıkarılması emredildi.

O kadar çok şaşırmıştım ki Mr. Littimer elinde bir dua kitabıyla dışarı çıkınca bıkkınlıkla karışık bir hayret duydum sadece.

Gözlüklü bir beyefendi, «Yirmi Sekiz,» dedi. «Aziz dostum, geçen hafta kakaodan şikâyet ettiniz. O zamandan beri düzeldi mi bu?»

Mr. Littimer, «Size çok teşekkür ederim, Sir,» diye cevap verdi. «Artık kakaoyu daha iyi yapıyorlar. Fakat başka bir açıklamada bulunmaya cüret edebilir miyim? Bence kakaoya karıştırılan süt pek de saf değil.»

— «Kafaca nasılsınız, Yirmi Sekiz?»

— «Teşekkür ederim, Sir. Artık deliliklerimi anlıyorum, Sir. Eski dostlarımın günahlarını düşündüğüm zaman çok sarsılıyorum, Sir. Fakat onların affedileceklerini umuyorum.»

Soruyu soran, «Şimdi, şu anda düşündüğünüz bir şey var mı?» dedi. «Eğer varsa bunu açıklayın, Yirmi Sekiz.»

Mr. Littimer, başını kaldırmadan cevap verdi. «Sir, eski hayatım sırasında beni tanımış olan bir centilmen var burada. O beyin, geçmişteki deliliklerimi, genç adamların hizmetinde düşüncesizce bir hayat sürmüş olmama bağladığımı öğrenmesi, kendisi için çok faydalı olabilir, Sir.»

Yirmi Sekiz bu sözlerden sonra çekildi. Ama daha önce bir an Uriah Heep'le birbirlerine de baktılar. Sanki birbirlerini tanıyorlarmış gibi bir halleri vardı. Kapı üstünden kapanırken gruptakiler onun fevkalâde saygı değer bir adam olduğunu ve güzel bir örnek sayılabileceğini mırıldandılar.

Hapishane müdürlerinden biriyle koridordan ilerlerken, «Yirmi Yedi'nin son 'budalalığı' nasıl bir suç?» diye sordum. «Bunu biliyor musunuz?»

Adam bana bunun bir Banka olayı olduğunu söyledi.

— «İngiltere Bankasını mı dolandırmış?»

— «Evet, efendim. Dolandırıcılık, sahtekârlık. Hatırı sayılır bir miktar için büyük bir plân yapmış.»

— «Yirmi Sekiz'in suçunu biliyor musunuz?»

Bana bu bilgiyi veren adam alçak sesle anlattı. «Yirmi Sekiz, genç efendisini soymuş. Kendisini bir cüce yakaladığı için bu olayı çok iyi hatırlıyorum.»

— «Bir... ne?»

— «Ufacık tefecik bir kadın. Adını unuttum.»

— «Mowcher olmasın?»

— «Ta kendisi! Yirmi Sekiz kılığını tamamiyle inanılmayacak bir şekilde değiştirmiş, Amerikaya gidiyormuş. O kadın, bacaklarının arasından geçerek onu yere devirmiş. Amansız Ezrail gibi adamın yakasına yapışmış.»

— «Aferin Miss Mowcher'a!» diye bağırdım.

Dostum, «Kendisini benim yaptığım gibi mahkemede tanık yerine konulmuş olan iskemlenin üstünde ayakta dururken görseydiniz,» diye cevap verdi. «Gerçekten böyle söylerdiniz. Adam, kadını kendisini yakaladığı zaman zavallının yüzünü boydan boya yarmış. Vahşicesine ona vurup durmuş. Ama kadın suçlu deliğe tıkılıncaya kadar onu bırakmamış.»

Görülecek her şeyi görmüştük. Onları birbirleri ve usulleriyle başbaşa bıraktık. Şaşkın şaşkın eve gittik.

— «Belki sağlam olmayan bir merakı başı boş bırakmak daha iyi bir şey, Traddles,» dedim. «Çünkü böylece bu merak çok geçmeden ölür gider.»

Traddles, «Öyle olduğunu umarım,» diye cevap verdi.

⁂

LXII

Bir ışık yolumu aydınlatıyor

Eve döneli iki ay olmuştu. Agnes'i sık sık görüyordum. Noel zamanı gelmişti. Agnes bana yeni bir açıklamada bulunmadığı için kalbim müthiş bir şüphenin altında ezilmeye başladı. Agnes, kalbimdeki gerçek duyguları sezmiş miydi? Bana ıstırap vermekten korktuğu için mi konuşmak istemiyordu? Bu işi kesinlikle, şüphe götürmeyecek bir tarzda halletmeye karar verdim. Eğer aramızda böyle bir engel var idiyse, onu azimli bir elle kırıp, parçalayıp atacaktım.

Soğuk, sert bir kış günüydü. Bir kaç saat önce kar yağmıştı. Bu yeri kalın bir tabaka halinde kaplamıyordu ama iyice donup katılaşmıştı. Penceremden ötede, denizde kuzeyden şiddetli bir rüzgâr esmekteydi.

Halam kapıdan başını uzatarak, «Bugün ata binecek misin, Trot?» diye sordu.

— «Evet,» dedim. «Canterbury'e gideceğim. Tam atla dolaşılacak bir gün.»

Halam, mırıldandı. «Atın da aynı düşüncede olduğunu umarım. Eh, haydi git bakalım!»

— «Agnes'in o bağlılığı hakkında başka şeyler biliyor musun?» diye mırıldandım.

Cevap vermeden önce bir süre yüzüme baktı. «Bildiğimi sanıyorum, Trot.»

Sordum. «Bu inancın sağlam mı?»

— «Öyle olduğunu sanıyorum, Trot.» Beni öyle sabit bakışlarla süzüyordu ki, neşeli bir tavır takınmak için bütün irademi kullandım. Şimdi yüzümde şen bir ifade vardı.

Halam, «Dahası da var, Trot,» dedi. «Ben Agnes'in evlenmek üzere olduğunu sanıyorum.»

Neşeyle bağırdım. «Allah onu mutlu etsin!»

Halam, başını salladı. «Allah onu mutlu etsin! Kocasını da!»

Bu sözleri de bir yankı gibi tekrarladıktan sonra ata binerek yola çıktım. Kış günü yaptığım o gezintiyi o kadar iyi hatırlıyorum ki! Donmuş buz parçacıklarının yüzüme çarpması... Atımın yerde bir parça çalarmış gibi sert sert şakırdayan nalları... Saman dolu bir arabaya koşulmuş olan ve gövdelerinden dumanlar tüterek nefes almak için tepede duran bir çift öküzün çıngıraklarını âhenkle şıngırdatmaları... Karanlık göğe doğru yükselen meraların bembeyaz kesilmiş yamaçları ve dönemeçleri.

Agnes'i yalnız buldum. Artık küçük kızlar evlerine gitmişlerdi. Agnes, şöminenin önünde yalnız başına oturmuş kitap okuyordu. Benim içeri girdiğimi görünce kitabını bıraktı. Pencerenin önündeki banka, onun yanına oturdum.

Agnes'in güzel yüzüne bakarken o duru, sakin gözlerini bana doğru kaldırdı. Kendisini süzdüğümü gördü.

— «Bu gün çok düşüncelisin, Trotwood.»

— «Ne düşündüğümü sana anlatayım mı, Agnes? Buraya sana bunu açıklamaya geldim. Sevgili Agnes'ciğim, hatırlıyor musun, eve döndüğüm zaman sana olan minnet borcumun büyüklüğünü ve sana karşı duyduğum hislerin derinliğini anlatmaya çalışmıştım?»

Usulca, «Çok iyi hatırlıyorum,» dedi.

— «Agnes,» diye mırıldandım. «Senin bir sırrın var. İzin ver de bunu seninle paylaşayım.»

Gözlerini yere dikti. Titremeye başlamıştı.

— «Eğer sevgi hazineni armağan ettiğin başka biri olduğunu işitmeseydim, bu durumu yine de hemen anlardım. Gerçeği anlamamazlık edemezdim. Bana güvenebileceğini söylüyordun. O halde bu güvenini göster. En çok bu meselede arkadaşın, ağabeyin olmama izin ver.»

Bana yalvarırmış, hatta sitem edermiş gibi bakarak ayağa kalktı. Ellerini yüzüne kapayarak öyle şiddetle ağlamaya başladı ki, kalbimden vurulmuşa döndüm.

— «Agnes! Kardeşim! Hayatım! Ne yaptım ben?»

— «Bırak gideyim, Trotwood. Sana yazarım. Şimdi

benimle konuşma! Yapma bunu! Yapma, yapma!»

— «Agnes, seni bu halde görmeye dayanamıyorum. Eğer kalbini ağırlığıyla ezen bir yük varsa, izin ver de onu hafifleteyim.»

Artık sakinleşmişti. Kısa bir süre sonra, alçak bir sesle, «Sana yanıldığını söylemeliyim, Trotwood,» dedi. «Bunu, bana olan o saf ve temiz arkadaşlığına borçluyum. Eğer bir sırrım varsa, bu yeni bir şey değil. Bunu ne açıklayabilirim, ne de paylaşırım. Uzun zamandan beri benim. Daima da benim olarak kalmalı.»

— «Agnes! Dur! Bir dakika!»

Gidiyordu fakat onu bırakmadım. Kolumu beline doladım. Kafamda yeni düşünceler ve ümitler çılgıncasına dönüp duruyorlardı. «Sevgililerin sevgilisi Agnes! Büyük bir bağlılıkla sevdiğim Agnes. Bu gün buraya gelirken dünyada hiç bir gücün beni bu itirafı yapmaya zorlamayacağını düşünüyordum. Fakat Agnes, eğer seni 'Kardeş'-ten daha derin, çok daha başka bir isimle çağırırsam...»

Göz yaşları hızla yanaklarından süzülüyordu. Fakat sevgi gözyaşlarıydı bunlar. Bu pırıltılı göz yaşları ümidimin iyice ışıldamasına sebep oldu.

— «Agnes! Benim daimi rehberim ve en güvenilir desteğim. Dora'yı sevdiğim zaman, bildiğin gibi ona şefkatle karışık bir sevgi duyuyordum, Agnes...»

O heyecan ve samimiyetle, «Evet!» diye bağırdı. «Bunu bildiğim için de memnunum.»

— «Onu sevdiğim günlerde o zaman bile senin anlayışın olmasaydı aşkım eksik kalmış sayılırdı. Dora'yı kaybettiğim vakit ise, sen olmasaydın ne yapardım bilmem, Agnes!»

Bana iyice sokulmuştu, kalbime daha yakındı şimdi. Göz yaşlarıyla parlayan tatlı bakışlı gözlerini benim gözlerime dikmişti.

— «Buradan giderken sana âşıktım, Agnes. Dışarıda kaldığım sürece de seni sevdim. Eve döndüm ve hâlâ sana âşığım.»

— «O kadar mutluyum ki Trotwood. Fakat sana söylemem gereken bir şey var.»

— «Nedir o sevgilim?»

Agnes, şefkatli ellerini omuzlarıma dayayarak sakin sakin yüzüme baktı. «Ben seni bütün hayatım boyunca sevdim.»

Ertesi gün halamın karşısına dikildiğimiz zaman yemek saati de yaklaşıyordu. O, «Allah Allah!» dedi. «Eve getirdiğin de kim?»

— «Agnes,» diye cevap verdim.

Önce ona bir şey söylememeyi Agnes'le kararlaştırmıştık. Bu yüzden halam bir hayli sıkıldı. Bana ümitle bir göz attı. Fakat benim her zamanki gibi olduğumu görünce ümitsiz bir tavırla gözlüğünü çıkardı. Bununla burnunu kaşıdı. Ama buna rağmen Agnes'i büyük bir memnunluk ve içtenlikle de karşıladı. Biraz sonra yemek için ışıklı, aydınlık salona geçtik.

Ben yemekten sonra, «Ha, aklıma gelmişken, hala,» dedim. «Agnes'le bana anlattıkların hakkında konuştum.»

Halam, kıpkırmızı kesildi. «O halde kötü bir şey yaptın, Trot. Verdiğin sözde durmadın.»

— «Bana fazla kızmamış olduğunu umarım, hala. Agnes'in mutsuz olmadığını öğrendiğin zaman öfken muhakkak geçecek. Bundan eminim.»

Halam, «Saçma sapan sözler,» diye homurdandı.

Onun sinirlendiği belliydi. Hiddetini geçirmenin en uygun yolunu biliyordum. Agnes'e sarılarak onu halamın koltuğunun arkasına götürdüm. İkimiz birden halamın üzerine eğildik. O gözlüklerinin arkasından bize şöyle bir defa baktı. Elini de bir kere çarptı. Ve ondan sonra da hayatında ilk ve son defa sinir krizi geçirdi!

Agnes'le on beş gün sonra evlendik. Traddles ve Sophy, Doktor ve Mrs. Strong'dan başka davetli yoktu. Onları mutluluk içinde bırakarak Agnes'le arabaya binip uzaklaştık.

Agnes, «Çok sevgili kocacığım,» dedi. «Artık seni böyle çağırmaya hakkım var. Onun için sana söylemem gereken bir şey daha olduğunu söylemeliyim.»

— «Nedir o? Anlat da dinleyeyim, sevgilim.»

— «Bu Dora'nın öldüğü geceyle ilgili. O beni çağır-

man için seni yollamıştı.»

— «Evet, öyle yapmıştı.»

— «Dora o gece benden son bir isteği olduğunu, bana son bir görev vereceğini söyledi.»

— «Ve bu...»

— «Bu boş yeri almamdı...»

⁂

LXIII

Bir misafir

Hem ünüm, hem servetim artmıştı. Evleneli on mutlu yıl olmuştu. Bir gece Agnes'le Londra'daki evimizde şöminenin önünde oturuyorduk. Çocuklarımızdan üçü de etrafımızda oynuyorlardı. Bana bir yabancının beni görmek istediğini haber verdiler. Uşağım, misafirin yaşlı bir adam olduğunu ve çiftçiye benzediğini söyledi.

— «Onu buraya al,» dedim.

Karanlık kapıda sağlıklı, kırçıl saçlı bir adam belirdi. İçeri girmeden eşikte bir an durakladı. Ben misafirin yüzünü henüz iyice görememiştim. Fakat karım bağırarak onun Mr. Peggotty olduğunu söyledi!

Gerçekten Mr. Peggotty'di gelen. Artık yaşlanmıştı. Ama sağlıklı, pembe yüzlü, canlı kanlı bir ihtiyar. İlk duygu sarsıntısı geçtikten sonra Mr. Peggotty ateşin önüne yerleşerek çocukları dizlerine oturttu. Alevler yüzünü aydınlatırken dönerek bana baktı. Şimdiye kadar gördüğüm yaşlı erkeklerin en canlısı, en güçlüsü ve en yakışıklısıydı.

— «Master Davy,» dedi. «Master Davy, sizi tekrar görüyorum. Hem de yanınızda sadık eşinizle. Pek mutlu bir an bu.»

— «Gerçekten bu pek mutlu bir an, eski dostum!»

diye bağırdım.

Mr. Peggotty, «Ya bu güzel küçükler,» dedi. «Ah, Master Davy, sizi ilk gördüğüm zaman şu en küçüklerinin boyundaydınız. Em'ly de daha büyük değildi. Ve o zavallı oğlumuz yeni yetişiyordu daha!»

Onu aramıza aldık. Kendisini gördüğümüze ne kadar sevindiğimizi nasıl anlatacağımızı bilemiyorduk.

Mr. Peggotty, «Aştığım pek geniş bir su, Master Davy,» dedi. «Üstelik ancak dört hafta kadar kalabileceğim burada. Fakat suya, özellikle tuzlusuna çok alışığımdır. Dostlarımı ise pek severim. İşte onun için kalkıp geldim. A, bu manzum oldu sanırım.» Bunu farketmek Mr. Peggotty'i pek şaşırttı. «Aslında manzum konuşmaya niyetim de yoktu.»

Agnes, «O binlerce mili bu kadar kısa bir zaman sonra tekrar mı aşacaksınız?» diye sordu.

Mr. Peggotty, cevap verdi. «Evet, hanımefendi. Em'ly'e söz verdim. Anlayacağınız bu mesele aklıma takılmıştı. İyice yaşlanmadan buraya gelip Master Davy'nin ve siz tatlı, gül gibi karısının mutluluğunu görmek dileğindeydim.» Sanki bakmakla doyamıyormuş gibi ikimizi süzüp duruyordu.

— «Şimdi bize başınıza gelenleri, olup bitenlerin hepsini anlatın,» dedim.

— «Master Davy,» diye mırıldandı. «Hayatımızın hikâyesini hemen anlatabilirim. Orada durumumuz gitgide düzeldi ve iyi bir hal aldı. Koyun üreticiliği, hayvan üreticiliği, şu bu derken bayağı zengin olduk. Artık bundan daha iyisi can sağlığı.» Mr. Peggotty, huşuyla başını eğdi. «Bir bakıma Allah bizi kutsadı gibi bir şey... Ve halimiz gide gide iyice düzeldi, gelirimiz arttı. Yani sonunda demek istiyorum. Dün değilse bile bu gün... Bu gün değilse yarın...»

Agnes'le ben aynı anda, «Ya Emily?» diye sorduk.

— «Em'ly,» dedi. «Siz onun yanından ayrıldıktan sonra pek kederliydi, hanımefendi. Eğer Master Davy'nin ince düşünceliliği ve şefkati yüzünden bizden sakladığı felâketi öğrenmiş olsaydı, mum gibi eriyip sönerdi. Ben

buna inanıyorum. Fakat gemide bazı yoksul kimseler vardı. Hastaydılar. Em'ly onlara baktı. Aramızda çocuklar bulunuyordu. Em'ly onlara da baktı. Böylece çalışmaya, başkalarına yardıma, onlara faydalı olmaya başladı. Bu da ona kendi derdini unutturdu tabii. Bütün bunların Em'ly'e yardımı oldu.» Düşünceli bir tavırla ilâve etti. «Bilmem şimdi Em'ly'imi görseniz, onu tanıyabilir misiniz, Master Davy?»

— «O kadar çok mu değişti?» diye sordum.

— «Bilmiyorum... Fakat zaman zaman öyle düşünüyorum. İnce bir vücut...» Mr. Peggotty, ateşe bakıyordu şimdi. «Biraz yorgun bir insan... Yumuşak bakışlı, hüzünlü mavi gözler... Küçük bir yüz... Biraz öne eğik, biçimli bir baş. Sakin bir ses ve tavır... Hatta çekingen... İşte Em'ly!»

O gözleri ateşe dikili öyle otururken biz de sessizce kendisine baktık.

— «İyi bir evlilik yapabilirdi... Eline kaç defa fırsat geçti böyle. Ama bana, 'Dayı,' dedi. 'Ben o fırsatı ebediyen kaçırdım.' Benimle yalnızken, neşeli. Başkaları varken biraz içine kapanık. Bir iyilik yapabilmek için kilometreleri aşmaya razı. Dayısına derin bir sevgiyle bağlı. Derdi olanlar tarafından aranılan bir insan. İşte Em'ly!»

Eliyle yüzünü uğuşturdu. Derin derin içini çekerken kendini toplayarak ateşten başını kaldırdı.

— «Martha hâlâ sizin yanınızda mı?» diye sordum.

Cevap verdi. «Martha evlendi, Master Davy. Oraya gittiğimizin ikinci yılında. Genç bir adam, bir rençber ona evlenme teklif etti. (Orada evlenilecek kadın çok az.) Martha benden genç adama gerçek hikâyesini anlatmamı istedi. Ben de bunu yaptım. Sonunda evlendiler. Şimdi herkesden altıyüz kilometre ötede bir yerde oturuyorlar. Bütün duydukları kendi sesleriyle kuşların cıvıltıları.»

— «Ya Mrs. Gummidge?» diye mırıldandım.

Mr. Peggotty kahkahalarla gülmeye başladı. «İnanır mısınız? Biri ona da evlenme teklif etti. Eğer Avustralyaya yerleşmek niyetinde olan bir gemi aşçısı Missis

Gummidge'e evlenme teklifinde bulunmadıysa, ne olayım, Master Davy!»

Nihayet ciddi bir tavır takınmayı başararak, «Mrs. Gummidge ne dedi bu işe?» diye sordum.

Mr. Peggotty, «İnanır mısınız?» diye karşılık verdi. «Missis Gummidge yakında duran bir kovayı kaptığı gibi o gemi aşçısının kafasına geçirdi. Adam sonunda, 'İmdat!' diye bağırmaya başladı. Nihayet ben yetişip onu kurtardım.»

Mr. Peggotty yine kahkahalarla gülmeye başladı. Agnes'le ben de ona katıldık.

Sonra adam sözlerine devam etti. «Ama o iyi kadıncağız hakkında şunları da söylemem lâzım Master Davy. Yaşamış ve yaşayacak bütün kadınların en dürüstü, en yardım severi ve en isteklisi de o. Ayrıca İngiltereden ayrıldığımızdan beri bir daha 'bizim ihtiyarı' da düşünmedi. Buna inanın.»

— «Geriye Mr. Micawber kaldı,» dedim. «Ama bunun sebebi onun önemsiz bir insan olması da değil. O burada aldığı bütün borçları ödedi. Hatta Traddles'ın senedini bile. Bunu sen de hatırlıyorsun, sevgili Agnes'ciğim. Ama onunla ilgili son haberler nasıl?»

Mr. Peggotty, gülümseyerek cebinden katlanmış, yassı bir kâğıt paket çıkardı. Bunun içinden büyük bir dikkatle acayip görünüşlü bir gazete parçası aldı.

— «Şunu anlatmam gerek, Master Davy. Artık halimiz vaktimiz yerinde olduğu için Avustralya'nın o vahşi içeri bölgelerinden ayrıldık. Port Middlebay limanına gittik. Orada bizlerin 'kasaba' diyebileceği bir yer var.»

— «Mr. Micawber da o vahşi bölgede sizin yakınınızda mıydı?» diye sordum.

Mr. Peggotty, «Allah iyiliğinizi versin,» dedi. «Tabii ya! Büyük bir azimle çalıştı. Mr. Micawber'ın çıplak kafasının güneşin altında terden sırıl sıklam olduğunu görür, 'Başı neredeyse eriyecek,' diye düşünürdüm. Kendisi şimdi Hâkim.»

Mr. Peggotty gazetedeki bir bölümü işaret etti. O kısmı yüksek sesle okudum.

«Dün otelin geniş salonlarında seçkin sömürge arkadaşımız ve hemşehrimiz Port Middlebay Bölge Yargıcı WİLKİNS MİCAWBER beyefendinin şerefine büyük bir ziyafet verilmiştir. Port Middlebay'in güzel, zarif ve seçkin şahsiyetleri bu son derecede yetenekli ve herkesce sevilen kimseye karşı duyulan saygıyı belirtmek gayesiyle salonda toplanmışlardır. Toplantıyı (Port Middlebay Colonial Salem House Lisesinden) Doktor Mell yönetmiş ve kendisi şeref misafirinin sağına oturmuştur. Sofra toplandıktan sonra Dr. Mell misafirin şerefine kadehini kaldırarak şu sözleri söylemiştir. 'Şehrimizin süsü olan seçkin misafirimizin şerefine. Bizi hiç bir zaman terketmemesini dileriz. Tabii daha yüksek bir mevkie geçmek için bizlerden ayrılırsa buna bir itirazımız olamaz. Fakat aramızdaki başarısının onun daha yükselmesini imkânsız kılmasına da duacıyız!' Bu sözlerden sonra kopan alkışı tarif etmek imkânsızdır. Sonunda herkes susmuş ve Wilkins Micawber beyefendi ayağa kalkarak hazır bulunanlara teşekkür etmiştir. Seçkin hemşehrimizin konuşmasında kullandığı o düzgün, akıcı cümleleri izlemeye kalkışmak bizim için yersiz olur. Bunun bir belagat şaheseri olduğunu söylemekle yetineceğiz. Törenin sonunda masalar dansa yer açılması için adeta sihirli bir şekilde ortadan kaldırılıverilmiştir. Dans tanrıçası, Terpscichore'un izinde yürüyenler arasında Wilkins Micawber beyefendinin oğlu ve Doktor Mell'in dördüncü kızı olan güzel ve marifetli Miss Helena dikkati çekmişlerdir.»

Tekrar Doktor Mell'in ismini okudum. Eski öğretmenimin adına bu daha mutlu şartlar altında rastlamak beni sevindirmişti. Mr. Peggotty ise bana başka bir yazıyı işaret ediyordu. Gözüm kendi adıma takıldı. Yazıyı okudum.

«Yüksek ve tanınmış yazar
DAVİD COPPERFİELD beyefendiye
Sevgili Sir,

Artık medenî dünyanın önemli bir kısmı için pek bildik olan o yüzün başlıca hatlarını son defa gözlerimle inceleyeliden beri yıllar geçti.

Fakat, aziz efendim, gençlik arkadaşım ve eşlik edenin dostluğundan uzakta kalmış olmakla beraber, onun yükseklere doğru uçmasından habersiz de değilim.

Devam edin, aziz Sir! Burada tanınmıyor, takdir edilmiyor değilsiniz! Bir Kartal gibi uçuşunuza devam ediniz, sevgili Sir.

Dünyanın bu bölgesinden size doğru kalkan başlar ve uçuşunuzu izleyen gözler arasında, sağ olduğu ve görebildiği sürece

Yargıç

WİLKİNS MİCAWBER'in

gözleri de daima bulunacak.»

Mr. Peggotty bizde kaldığı sürece onunla çok geceler Mr. Micawber'dan sözettik. İngilteredeki bütün günlerini bizim yanımızda geçirdi. Kız kardeşiyle halam da kendisini görmek için Londra'ya geldiler.

Mr. Peggotty, Ham'ın hatırasını anmak için Yarmouth'daki kilisenin mezarlığına diktirttiğim küçük taşı görmek istiyordu. Onunla birlikte kasabaya gittik. İsteği üzerine taştaki sade yazıyı bir kâğıda geçirirken onun eğilerek mezardan bir tutam ot kopardığını ve biraz toprak aldığını gördüm.

Bunları göğsüne sokarken, «Em'ly için,» dedi. «Ona söz verdim, Master Davy.»

⁂

LXIV

Son bir geriye bakış

Artık yazdığım bu hikâyem sona eriyor. Bu sayfaları kapatmadan önce bir kere daha, son bir defa geriye bakıyorum.

Kendimi görüyorum. Yanımda Agnes, hayat yolunda ilerliyorum. Etrafımızda çocuklarımız ve dostlarımız var. Yoluma devam ederken bir çok seslerden meydana gelmiş bir kükreyiş duyuyorum. Bana kayıtsız değiller onlar.

Bu hızla geçen kalabalığın arasında benim için en belirli olanlar hangileri? Bakın şunlara! Ben kendime bu soruyu sorarken hepsi de bana doğru dönüyorlar.

İşte halam! Taktığı gözlüğün camları daha kalın şimdi. Seksen yaşını aşmış yaşlı bir kadın o. Ama yine de dimdik. Kışın bile bir çıkışta dokuz kilometre yol yürüyor.

İşte onunla birlikte Peggotty geliyor. Daima halamın yanında yaşlı, iyi kalpli dadıcığım. O da gözlüklü. Geceleri artık lambaya iyice yaklaşarak iş işliyor. Ama yanına bir mum parçası, ev biçimi küçük bir mahfazası olan bir mezura ve kapağında St. Paul kilisesinin resmi olan dikiş kutusunu almadıkça yerine geçmiyor.

Peggotty'nin çocukluk günlerimde, kuşların elma yerine gagalamamalarına şaştığım o kıpkırmızı, sepsert yanakları ve kolları buruş buruş şimdi. Çevrelerinin bile kara durmasına sebep olan o gözlerinin rengi uçuk. Ama bunlar hâlâ pırıl pırıl parlıyorlar. Bir zamanlar küçük hindistancevizleri için kullanılan cep rendelerine benzettiğim işaret parmağı yine eskisi gibi. En küçük çocuğumun sendeleyerek halamdan ona gittiğini ve bu parmağı yakaladığını gördüğüm zaman evdeki oturma odasını, doğru dürüst yürüyemediğim o günleri düşünüyorum. Halamın o eski hayal kırıklığını giderdik. O şimdi gerçek, yaşayan bir Betsey Trotwood'un isim annesi. Betsey'den biraz büyük olan Dora halamın kız kardeşini şımarttığını söylüyor.

Peggotty'nin cebinde büyükçe bir şey var. O Timsah kitabından başka bir şey değil bu. Kitap bu zamana gelinceye kadar epeyce eskimiş tabii. Sayfaları kopmuş, tekrar dikilmiş. Fakat Peggotty bunu çocuklara değerli bir hatıra gibi gösteriyor. Kendi çocuk yüzümün Timsah hikâyelerinden bana baktığını görmek acaibime gidiyor. O zaman Mr. Quinion'u hatırlamak da.

Bu yaz tatilinde yaşlı bir adamın oğullarımın arasında oturarak dev uçurtmalar yaptığını, onların havada uçuşlarını kelimelerle tarif edilmesine imkân olmayan bir zevk ve sevinçle seyrettiğini görüyorum. O beni müthiş bir şevk ve heyecanla karşılıyor. Başını sallayıp, gözünü kırparak, «Trotwood,» diye fısıldıyor. «Bu haberimin seni sevindireceğini biliyorum. Yapacak başka bir işim olmadığı zaman 'Anıt'ı bitireceğim. Ve halen dünyanın en fevkalâde kadını, Sir.»

Bastonuna dayanarak dolaşan bu iki büklüm olmuş yaşlı kadın kim? Bana çevirdiği yüzünde eski bir güzellik ve azametin izleri var. Kavgacı, ahmak, huysuz bir bunaklıkla zayıfca savaşmaya çalışıyor. Bir bahçede. Yakınında dudağında beyaz bir yara izi olan esmer, kurumuş, aksi bir kadın duruyor. Bırakın onların konuşmalarını dinleyeyim.

— «Rosa, bu beyin adını unuttum.»

Rosa, kadına doğru eğilerek ona sesleniyor. «Mr. Copperfield.»

— «Sizi gördüğüme memnun oldum, efendim. Yas kıyafetinde olduğunuz görmek beni üzdü. Zamanın dertlerinizi geçireceğini umuyorum.»

Sabırsız bakıcısı onu azarlıyor, kadına yaslı olmadığımı, bana tekrar bakmasını söylüyor. Onu canlandırmaya çalışıyor.

Yaşlı kadın, «Oğlumu gördünüz mü, Sir?» diye soruyor. «Onunla barıştınız mı?»

Bana sabit gözlerle bakarak, elini alnına dayıyor ve inliyor. Sonra birdenbire korkunç bir sesle haykırıyor. «Rosa, bana gel. James öldü!»

Onun ayağının dibine diz çöken Rosa kâh kadını okşuyor, kâh onunla kavga ediyor. Kâh ona, öfke ve heyecanla, «Ben onu daima senden fazla sevdim!» diye haykırıyor, kâh kadını, sanki o hasta bir çocukmuş gibi, başını göğsüne dayayarak uyumaya teşvik ediyor, onu teselliye çalışıyor.

Hindistan hangi gemi geliyor memlekete? Bu koskoca yelken kulaklı yaşlı, aksi İskoçyalı Karun'la evlenmiş olan İngiliz kadını da kim? Julia Mills olabilir mi?

Gerçekten Julia Mills bu. Çok zarif ve huysuz. Zenci uşağı kartları ve mektupları altın bir tepsiye koyarak götürüyor ona. Ketenler giymiş ve başına renkli bir eşarp sarmış olan bakır tenli hizmetçisi giyinme odasında kendisine kahvaltı hazırlıyor. Ama Julia artık hatıra defteri tutmuyor. 'Sevgi Ağıtı'nı da söylemiyor. Durup dinlenmeden o yaşlı İskoçyalı Karun'la kavga ediyor. Adam derisi tabaklanmış sapsarı bir ayıya benziyor. Julia, gırtlağına kadar paraya gömülmüş durumda. Yalnız paradan sözediyor ve ondan başka bir şey de düşünmüyor. Onu aşksız dünyanın «Sahra»ya benzediğini söylediği günlerde daha severdim.

Hoş belki bu da «Sahra». Çünkü Julia'nın haşmetli bir evi ve kibar dostları var. Her gün muhteşem ziyafetler çekiyor. Ama kadının yakınlarında hiç bir yeşillik göremiyorum. Çiçeklenip meyva verecek hiç bir şey yok etrafında. Julia'nın 'sosyete' dediği şeyi de görüyorum. Bunların arasında Patent Dairesinden Mr. Jack Maldon da var. Kendisine bu işi sağlayan iyi insanı aşağı görüyor, Doktorun, «pek şirin bir antika,» olduğunu söylüyor. Fakat 'sosyete' böyle kof beylerle hanımlara verilen isimse, kibarlık insanlığın ilerlemesine ya da gerilemesine sebep olacak şeylere karşı kayıtsızlık duymaksa, o zaman biz o 'Sahra'da kaybolmuşuz demektir, Julia. Oradan kurtulmak için bir yol bulmamız da gerekir.

Bakın, o devamlı, sevgili dostumuz Doktor yine sözlüğü üzerinde çalışıyor. D'lerde bir yere kadar gelmiş. Evinde, karısıyla çok mutlu. Eski Asker de orada. Ama artık onun eski günlerdeki etkisi yok. Durumu da pek önemli değil.

Daha sonra sevgili arkadaşım Traddles'ı görüyorum. Temple'daki dairesinde çalışıyor. Çok meşgul. Tepesi açılmış ama geri kalan saçları avukatların takmak âdetinde oldukları o perukla çekişe çekişe daha âsileşmişler. Arkadaşımın masasında yığınlarla kâğıt var.

Etrafıma bakınarak, «Sophy şimdi senin kâtibin olsaydı, Traddles,» diyorum. «Yapılacak bir hayli iş bulurdu.»

— «Gerçekten öyle, sevgili Copperfield'ciğim. Ama Holborn Court'da geçirdiklerimiz de fevkalâde günlerdi. Öyle değil mi?»

— «Onun sana yargıç olabileceğini söylediği günler mi? Ama o sırada bütün şehir bundan sözetmiyordu.»

Traddles, «Her ne hal ise,» diyor. «Eğer yargıç olursam...»

— «Olacağını biliyorsun!»

— «Eh, sevgili Copperfield'ciğim, yargıç olduğum zaman hikâyemi de anlatacağım. Öyle yapacağımı söylemiştim zaten.»

Kolkola uzaklaşıyoruz. Traddles ve ailesiyle yemek yiyeceğim. Sophy'nin doğum günü. Yolda giderken Traddles bana ne kadar şanslı olduğunu anlatıyor.

— «Bütün kalbimle istediğim her şeyi yapabildim, sevgili Copperfield'ciğim. Rahip Horace tayin edildiği yerde yılda dört yüz elli İngiliz lirası alıyor şimdi. İki oğlumuz gayet iyi bir eğitim görüyorlar. İyi çocuklar ve çalışkan öğrenciler olarak dikkati çekiyorlar. Kızlardan üçü iyi evlilikler yaptılar. Diğer üçü ise bizimle birlikte oturuyorlar. Diğer üçü ise artık Mrs. Crewler öldüğü için Rahip Horace'ın evini idare ediyor, onun işlerine bakıyorlar. Hepsi de mutlular.»

— «Yalnız...» diye mırıldanıyorum.

Traddles, «Yalnız EN Güzelleri mutlu değil,» diyor. «Evet. Onun öyle bir serseriyle evlenmesi büyük bir şanssızlık oldu. Ama adamın kızın kendisine tutulmasına sebep olan bir havası, bir pırıltısı vardı. Her ne hal ise... Artık kız bizim evde, güven içinde. Adamı da kovduk. Kızı tekrar neşelendirmemiz gerekiyor.»

Traddles'ın evi Sophy'le yaptığı o akşam gezintilerinde seçtiği binalardan biri, ya da böyle olabilir. Büyük bir ev. Fakat Traddles, kâğıtlarını giyinme odasına, potinlerini de dosyalarının yanına koyuyor. Sophy'le yukarıki kattaki odalara sıkışıyorlar. En iyi yatak odalarını aile-

nin Güzeli'yle diğer kızlara ayırmışlar. Evde boş bir oda yok. Çünkü 'kızlar'dan çoğu şu ya da bu sebepten devamlı oradalar. Artık onların sayısını şaşırdım. İçeri girdiğimiz zaman kızlar grup halinde koşarak aşağıya kapıya iniyorlar. Traddles'ı biri bırakıp biri öpüyor. Arkadaşımın nefesi kesiliyor. Zavallı Güzel daima bu evde oturuyor. Küçük bir kızı olan genç bir dul. Sophy'nin doğum günü olduğu için evli üç kız da kocalarıyla birlikte gelmişler. Kocalardan birinin ağabeysi, bir diğerinin kuzeni ve üçüncüsünün de kız kardeşi burada. Galiba bu kız kardeş kuzenle nişanlı. Eskisi gibi yapmacıksız, tabii bir insan olan Traddles ataerkil bir ailenin reisiymiş gibi büyük masanın başına geçiyor. Sophy gülümseyerek bakıyor ona. Kadın masanın diğer ucunda. Aradaki neşeli yerde pırıldayan sofra takımları muhakkak ki Britanya madeninden değil.

İşi uzatma isteğimi yenerek yazıma son verirken bu yüzler de silikleşerek kayboluyorlar. Fakat Kutsal bir ışık gibi beni aydınlatan bir yüz onların hepsinin gerisinde, hepsinin üzerinde. Bu ışığın yardımıyle diğer cisimleri görebiliyorum. O yüz kaybolmuyor.

Başımı çeviriyor ve o güzel sakinliği içinde görüyorum onu. Lambamın ışığı sönükleşiyor. Gece geç vakitlere kadar yazı yazıyorum. Fakat yokluğuyla bir hiç halini aldığım o sevgili varlık bana arkadaşlık ediyor.

Ah, Agnes, ah ruhum, hayatım gerçekten sona erdiği zaman da yüzünü yine aynı şekilde yanımda görmeyi isterim. Tanrıdan dilerim bunu. Böylece, gerçekler şimdi başımdan savdığım hayaletler gibi eriyerek benden uzaklaşırlarken sen yine yanımda olur ve bana yukarıyı işaret edersin.

SON

ALTIN KLÂSİKLER DİZİSİ

Suç ve Ceza	Dostoyevski Cilt I	20,—
Suç ve Ceza	Dostoyevski Cilt II	20,—
Budala	Dostoyevski	25,—
Karamazof Kardeşler	Dostoyevski Cilt I - II	20,—
Karamazof Kardeşler	Dostoyevski Cilt III-IV	20,—
İnsancıklar	Dostoyevski	20,—
Kumarbaz	Dostoyevski	15,—
Ezilenler	Dostoyevski	20,—
Diriliş	Tolstoy	25,—
Vadideki Zambak	Balzac	15,—
Kuzin Bette	Balzac	15,—
Eugenie Grandet	Balzac	15,—
Goriot Baba	Balzac (Basılıyor)	20,—
İlâhi Komedya	Dante Cilt I	12,50
İlâhi Komedya	Dante Cilt II - III	15,—
Meyhane	Emile Zola (Basılıyor)	25,—
Nana	Emile Zola	20,—
Monte - Kristo	A. Dumas (Per) Cilt I	20,—
Monte - Kristo	A. Dumas (Per) Cilt II	25,—
Kamelyalı Kadın	A. Dumas (fills)	15,—
İnsanlık Suçu	T. Dreiser Cilt I	15,—
İnsanlık Suçu	T. Dreiser Cilt II	20,—
Kırmızı ve Siyah	Stendhal	25,—
Tehlikeli Alâkalar	Laclos	20,—
Umut Parkı	Jane Austen	20,—
Kül ve Ateş	Jane Austen	20,—
Aşk ve Gurur	Jane Austen	20,—
Buddenbrook Ailesi	Thomas Maun Cilt 1	15,—
Buddenbrook Ailesi	Thomas Mann Cilt II	15,—
Kıyıdaki Değirmen	George Eliot	20,—
Kalabalıktan Uzak	Thomas Hardy	15,—
Hayat Bağları	Thomas Hardy	20,—
Köyün Çocuğu	Eschenbach	15,—
Gurur Dünyası	Thackeray	25,—
Thais	Anatole France	15,—
Oliver Twist	Dickens	20,—

ALTIN NOBEL DİZİSİ

Palyaço	H. Böll (Nobel 1972)	15,—
Babasız Evler	H. Böll (Nobel 1972)	20,—
Dokuzbuçukta Bilardo	H. Böll (Nobel 1972)	15,—
Kara Ada Defteri	P. Neruda (Nobel 1971)	15,—
İvan Denisoviç	Soljenitsın (1970)	20,—
Kanser Koğuşu	Soljenitsın (1970)	25,—
Godot'yu Beklerken	S. Beckett (1969)	15,—
Karlar Ülkesi	Kavabata (1968)	15,—
Kiraz Çiçekleri	Kavabata (1968)	(tükendi)
Kasırga	Asturias (1967)	15,—
Bir Gecelik Misafir	Agnon (1966) Cilt I	15,—
Bir Gecelik Misafir	Agnon (1966) Cilt II	15,—
Tılsım	Agnon (1966)	(tükendi)
Durgun Don	Şolohof (1965) Cilt I	20,—
Durgun Don	Şolohof (1965) Cilt II	20,—
Durgun Don	Şolohof (1965) Cilt III	20,—
Durgun Don	Şolohof (1965) Cilt IV	20,—
Ve Durgun Akardı Don	Şolohof (1965) Cilt I	20,—
Ve Durgun Akardı Don	Şolohof (1965) Cilt II	20,—
Ve Durgun Akardı Don	Şolohof (1965) Cilt III	20,—
Ve Durgun Akardı Don	Şolohof (1965) Cilt IV	20,—
Vatan İçin Döğüştüler	Şolohof (1965)	(tükendi)
Uyandırılmış Toprak	Şolohof (1965)	(tükendi)
Don'da Hasat	Şolohof (1965)	(tükendi)
Uyanış	J. P. Sartre (1964)	20,—
Bekleyiş	J. P. Sartre (1964)	20,—
Tükeniş	J. P. Sartre (1964)	20,—
Bulantı	J. P. Sartre (1964)	20,—
Fareler ve İnsanlar	Steinbeck (1962)	20,—
Bitmeyen Kavga	Steinbeck (1962)	15,—
Acı Hayat	Steinbeck (1962)	20,—
Cennet Yolu	Steinbeck (1962)	30,—
Drina Köprüsü	İvo Andriç (1961)	20,—
Gün Batarken	İvo Andriç (1961)	(tükendi)
Üç Kırmızı Güvercin	Seferis (1963)	12,50
Doktor Jivago	Pasternak (1958)	25,—
Veba	Albert Camus (1957)	15,—
Yabancı	Albert Camus (1957)	15,—

Platero ve Ben	**Jimenez (1956)**	**10,—**
Silâhlara Veda	**E. Hemingway (1954)**	**20,—**
Çanlar Kimin İçin Çalıyor	**E. Hemingway (1954)**	**25,—**
Ya hep, Ya hiç	**E. Hemingway (1954)**	**15,—**
Gecenin Sonu	**F. Mauriac (1952)**	**15,—**
Aylaklığa Övgü	**B. Russell (1950)**	**10,—**
Lekeli Günler	**W. Faulkner (1949)**	**12.50**
Pastoral Senfoni	**André Gide (1947)**	**15,—**
Gençlik Bunalımları	**H. Hesse (1946)**	**12,50**
Taşra Kızı	**Sillanpaa (1939)**	**(tükendi)**
Dost Toprak	**P. S. Buck (1938)**	**(Basılıyor)**
Ana	**P. S. Buck (1938)**	**15,—**
Canavar Tohumu	**P. S. Buck (1938)**	**(tükendi)**
Gölgelenmiş Yıllar	**Pirandello (1934)**	**15,—**
Buddenbrook Ailesi	**T. Mann (1929) Cilt I**	**15,—**
Buddenbrook Ailesi	**T. Mann (1929) Cilt II**	**15,—**
Gelin Tacı	**Sigrid Undset (1928)**	**12,50**
Ağıt	**Grazia Deledda (1926)**	**15,—**
Tanrılar Susamışlardı	**Anatole France (1921)**	**15,—**
Açlık	**Knut Hamsun (1920)**	**20,—**
Yaşama Sevgisi	**Romaind Rolland (1915)**	**15,—**
Gora	**Tagore (1913)**	**(tükendi)**
Mutluluğu Beklerken	**S. Lagerlöf (1909)**	**(tükendi)**
Sevgili Wanda	**G. Hauptmann (1912)**	**12,50**

MEŞHUR ROMANLAR SERİSİ

Aşk Acıları	A. J. Cronin	20,—
Arka Sokak	Fanny Hurst	20,—
İnsanlar Yaşadıkça	James Jones	15,—
Karanfilli Kadın	A. J. Cronin	12,50
Çıplak Maya	S. Edwards	10,—
Her Sabah Gibi	S. Graham	10,—
Pikvik	Charles Dickens	10,—
Genç Kızlar	Vincent Ewing	20,—
Leopar	G. Lampedusa	10,—
Kıyamete İki Saat	E. Burdick	10,—
Artamonovlar	Maksim Gorki	12,50
Kleopatra	Emil Ludwig	15,—
Tom Jones	Henry Fielding	12,50
Siyah Melek	Mika Waltari	12,50
Krallar Önde Gider	J. D. Brown	10,—
Alkatraz Kuşçusu	T. E. Gaddis	12,50
Kader Rüzgârı	Erskin Caldwell	12,50
Karolin'in Aşkları	C. S. Laurent	12,50
Karolin Saray Sevgilisi	C. S. Laurent	12,50
Aşkın Sonu	Graham Greene	12,50
Karanlığın İçinden	Helen Keller	10,—
Yuvanın Bekçileri	S. Ann Grau	12,50
İguana Gecesi	Tennesee Williams	15,—
El Sid	Robert Krepps	12,50
Sahika	A. J. Cronin	20,—
Navaron'un Topları	Alistair Mac Lean	10,—
İki Şehrin Hikâyesi	Charles Dickens	15,—
Bir Genç Kız Yetişiyor	Betty Smith	20,—
İkili Oyun	Lawrence Durrell	15,—
Neşeli Günler	Maria Von Trapp	15,—
Rus Senfonisi	Heinz Konsalik	15,—
Sisli Ufuklar	Taylor Caldwell	15,—
Girdapta	Aleksi F. Pisemski	15,—
Aşk ve Gurur	Jane Austen	20,—
Tepedeki Hayat	John Braine	12,50
Vadideki Zambak	Honore de Balzac	15,—
Masum Suçlular	Dariel Telfer	15,—

Oliver Twist	Charles Dickens	15,—
Bülbülü Öldürmek	Harper Lee	15,—
İnsanların Dünyası	A. S. Exupery	12,50
Altın Vücutlar	Charles Gorham	15,—
Ölüler Genç Kalır	Anna Seghers	20,—
Romalı Dilber	Alberto Moravia	15,—
Misis Parkington	Louis Bromfield	15,—
Günah Yılları	L. Douglas	12,50
Merhamet	Stefan Zweig	15,—
Ayrılık Şarkısı	F. Barclay	15,—
Çalardı Baselin Çanları	Louis Aragon	15,—
Aşk Bitmesin	Emile Zola	15,—
Vadim Okadar Yeşildiki	R. Llewellyn	20,—
Amber	K. Windsor	20,—
Yalnız Seninim	Harold Robbins	20,—
İnsanlığın Durumu	André Malraux	15,—
Kırlangıç Yuvası	Taylor Caldwell	15,—
Yeşil Yunus Sokağı	Elizabeth Goudge	25,—
Orkide	Pearl S. Buck	20,—
Aşk Günleri	Harold Robbins	20,—
Güller ve Sevgililer	Margaret Kennedy	20,—
Sevmek Zamanı	Serge Dalene	20,—
Beni Nasıl Unuttun	James Hilton	20,—
Sensiz Yaşanmaz	Harold Robbins	20,—
Kadın Dünyası	Pearl S. Buck	20,—
Aşk Bekliyor «Aşk Makinası»	Jacqueline Susann	20,—
Aşkların En güzeli	Emile Zola	20,—
Çıplak Umutlar	V. Georgiu	20.—
Esir Kalpler	Barbara Cartland	20,—
Sevenler de Ölür	Simone de Beauvoir	20,—
Yaşamak İstiyorum	Ayn Rand	25,—
Her Zaman Bekleyeceğim	Grace Metalious	25,—
Renkli Peçe.	Somerset Maugham	20,—
Rebecca	Daphné du Maurier	15,—
Uğultulu Dalgalar	Elizabeth Goudge	25,—
Rüyadaki Sevgili	Theresa Charles	25,—
Aşk Kıvılcımları	Barbara Cartland	20,—
Bana Aşkını Söyle	Harold Robbins	25,—
Rüzgâr Gibi Geçti	Margaret Mitchell	25,—

Fırtınalı Arzular I	**Irwing Stone**	**25,—**
Fırtınalı Arzular II	**Irwing Stone**	**25,—**
Birleşen Ruhlar	**Emile Zola**	**20,—**
Ömrümce Sevdim Seni	**Harold Robbins**	**25,—**
Beyazlı Kadın	**Wilkie Collins**	**20,—**
Gelin Çiçekleri	**Barbara Cartland**	**20,—**
Biricik Sevgilim	**James Clawell**	**25,—**
İlk Aşk Unutulmaz	**Taylor Caldwell**	**25,—**
Kalbimdeki Kadın «Emma»	**Jane Austen**	**20,—**
Çarpışan Kalpler	**Barbara Cartland**	**20,—**
Beni Bırakma	**Harold Robbins**	**15,—**
Unutamadığım «Jack»	**Alphonse Daudet**	**20,—**
Aşk Uğruna	**Jacques Carton**	**20,—**
Aşkımın Denizleri	**Barbara Cartland**	**20,—**
Yaralı Kalpler	**Phyllis Whitney**	**20,—**
Kır Çiçeği	**Barbara Cartland**	**20,—**
Jane Eyre	**Charlotte Bronte**	**15,—**
Aşksız Geceler	**Barbara Cartland**	**20,—**
Kalp Daima Hatırlar	**Dolores Pala**	**20,—**
Aşk Pınarı	**Barbara Cartland**	**20,—**
Kalbimdeki Yıldız	**Barbara Cartland**	**20,—**
Günahsız Dudaklar	**Georgette Heyer**	**20,—**
Yeşil Yıllar	**A. J. Cronin**	**25,—**
Yalnız Sen Vardın	**Taylor Caldwell**	**25,—**
Bir Aşk Rüyası	**Barbara Cartland**	**20,—**
Buruk Kalpler	**Barbara Cartland**	**20,—**
Dilek Kuşları	**Catherine Gaskin**	**20,—**
Sana Tapıyorum	**Netta Muskett**	**20,—**
Kâbus Şatoşu	**A. J. Cronin**	**20,—**
Aşk Fısıtıları	**Taylor Caldwell**	**20,—**
Mahzun Sevgili	**Barbara Cartland**	**20,—**
Aşkınla Yaşadım	**Anya Seton**	**20,—**
Seven Kalpler	**Barbara Cartland**	**20,—**
Alevli Gözler	**Katleen E. Woodiwise**	**25,—**
Marya	**Harold Robbins**	**20,—**
Sevmek Güzel Şey	**Barbara Cartland**	**20,—**

David Copperfield	**Dickens**	**30,—**
İki Şehrin Hikâyesi	**Dickens**	**20,—**
Jane Eyre	**Charlotte Bronte**	**15,—**
Yüzbaşının Kızı	**Puşkin**	**15,—**
Aşık Kadınlar	**D. H. Lawrence**	**20,—**
Karmen	**P. Mérimée**	**15,—**
Jack (Unutamadığım)	**A. Daudet**	**20,—**
Yunus Emre	**A. Gölpınarlı**	**25,—**
Hüsnü Aşk	**Şeyh Galip**	**20,—**
Köroğlu	**Mehmet Seyda**	**12,50**

SERİ 21 (Çağdaş Yazarlar)

Garp Cephesinde		
Yeni Birşey Yok	**E. M. Remarque**	**15,—**
Kadınca	**Simone de Beauvoir**	**20,—**
İklimler	**Andre Maurois**	**15,—**
Çırak	**Bernard Malamud**	**15,—**
Benim Tatlı Günlerim	**Simon Vestjik**	**20,—**
Çıplak Mankenler	**Christian Bernadac**	**15,—**
Yeşil Yıllar	**A. J. Cronin**	**25,—**
İkili Oyun	**Lawrence Durrel**	**15,—**
Sevenler de Ölür	**Simone de Beauvoir**	**20,—**
İnsanların Dünyası	**A. Saint Exupery**	**12,50**
Bozuk Düzen	**Henry Troyat**	**15,—**
Gölgede Kalan Günler	**Paul Andréota**	**15,—**
Menekşeli Tepeler	**V. Georgiu**	**(tükendi)**
Geceler Güzeldir	**Scott Fitzgerald**	**20,—**
Sevmek ve Ölmek Zamanı	**E. M. Remarque**	**20,—**
Bulantı	**Jean Paul Sartre**	**20,—**

DAR DİZİ

Topaz	Leon Uris	(tükendi)
Sokakların Çocuğu	Orhan Kemal (3. Baskı)	15,—
Çarın Çizmeleri	Zoşçenko (2.Baskı)	20,—
Komedyenler	Graham Greene	20,—
Kaçak	Orhan Kemal (2.Baskı)	15,—
Anne	Mario Puzo (3. Baskı)	15,—
Bağımsızlık - Sosyalizm	Enver Abd-El Malik	20,—
Bebek	İra Levin	(Basılıyor)
Kiev'deki Adam	Bernard Malamud ,	15,—
Çöpçatan	Guj des Cars	20,—
Gökkuşağı I	Mario Simmel (2. Baskı)	20,—
Gökkuşağı II	Mario Simmel (2. Baskı)	20,—
Ay Büyürken Uyuyamam	Necati Cumalı (3.Baskı)	15,—
Evlât	Hervé Bazin	15,—
Yalnız Havyarla Yaşanmaz	M. Simmel (2. Baskı)	25,—
Güneşten de Sıcak	Mario Simmel	(Basılıyor)
Küçük Köpekli Kadın	Anton Çehov	20,—
Alkollü Anılar	Jack London	20,—
Çalınmış Rüyalar I	Mario Simmel	20,—
Çalınmış Rüyalar II	Mario Simmel	20,—
Teşhirci	Henry Sutton	20,—
Askerin Öyküsü	Guy Sajer	20,—
Sevgi, Aşk, Tutkularımız	İhsan Ünlüer	15,—
7 Aşk Dakikası	İrving Wallace	25,—
Neşeli Oluşuma Şaşıyorum	Mario Simmel	15,—
Bahar Korkusu	Hellmut Kirst	20,—
Altın	Alistair Mac Lean	15,—
Zengin ve Yoksul	İrwin Shaw	25,—
Bir Başka Kadın	John Fowles	20,—
Ağdakiler	Hans Habe	20,—
Kanunun Kuvveti	Robin Moore	20,—
Dokuz buçukta Bilardo	Heinrich Böll	15,—
Dünya Evi	Orhan Kemal	20,—
Manuş	Roger Peyrefitte	20,—
Sürüklenenler I	James Michener	20,—
Sürüklenenler II	James Michener	20,—
İktidar Çamuru	R. Penn Warren	25,—

Gölgeler I	**İrving Wallace**	**20,—**
Gölgeler II	**İrving Wallace**	**20,—**
Babanın Suçu	**Elia Kazan**	**25,—**
Mafiadaki Amcam	**Peter Mc Curtin**	**15,—**
Savaşın Soluğu	**Herman Wouk**	**25,—**
Şeref Sözü	**Orlando Petrocelli**	**20,—**
Karakol	**Dorothy Uhnak**	**25,—**
Pariste Son Tango	**Robert Alley**	**(Basılıyor)**

MODERN KİTAPLIK

Volga Avrupalıdır	**Curzio Malaparte**	**10,—**
Ne İstiyoruz	**Rudi Dutschke**	**10,—**
Mao'ya Tapanlar	**Yılmaz Çetiner**	**(tükendi)**
Aylaklığa Övgü	**B. Russell**	**10,—**
Platero ve Ben	**J. R. Jimenez**	**7,50**
Diplomasi	**Harold Nicolson**	**12,50**
I. Dünya Savaşı	**Pierre Renouvin 2 Cilt**	**30,—**
Atatürk İhtilâli	**M. Esat Bozkurt**	**20,—**
Ömer Hayyam	**Seçme Rubailer**	**12,50**
Don Camillo Moskovada	**Giovanni Guareschi**	**7,50**
Don Camillonun K. Âlemi	**Giovanni Guareschi**	**6,—**
Kazulet Hanımın Minisi	**Halit Kıvanç**	**7,50**
Hal ve Gidiş Sıfır	**Turhan Selçuk**	**10,—**
Aşk Denen Meçhul	**Eustace Chesser**	**6,—**

ALTIN ÇOCUK KİTAPLARI

Polianna	**Eleanor Porter**	**15,—**
Altın Masallar I	**Dünya Masalları**	**15,—**
Altın Masallar II	**Dünya Masalları**	**15,—**
Küçük Lord	**F. H. Burnett**	**15,—**
Siyah İnci	**Anna Sewell**	**15,—**
Haydi Anlat Anneciğim	**Türk Hikâyeleri**	**15,—**
Sihirli Gül	**İgnaz Kunoş**	**15,—**
Altın Bülbül	**Andersen Masalları**	**15,—**
Küçük Kadınlar	**L. May Allcott**	**15,—**
Jo'nun Çocukları	**L. May Alcott**	**12,50**
Küçük Erkekler	**L. May Allcott**	**(Basılıyor)**
Alice Harikalar Ülkesinde	**Lewis Carroll**	**(Basılıyor)**
Hint Masalları	**Seçme Masallar**	**12,50**
Narlı Bahçe	**Oskar Wilde**	**10,—**
Onlar Ermiş Muradına	**Dünya Masalları**	**12,50**
Ceylan Kuzu	**Seçme Türk Masalları**	**12,50**
Deniz Kızının Masalları	**Grimm Kardeşler**	**12,50**
Masal İçinde Masal	**Enit Blyton**	**12,50**
Altın Kalpli Kız	**Seçme Masallar**	**12,50**

«David Copperfield'i okudum. Ne güzel bir kitap! Mutlaka bu kitap üzerine yazı yazmak isterdim. Dünya romanlarını elekten geçirirsek Dickens kalır, Dickens'ın eserlerini de elekten geçirirsek geriye David Copperfield kalacaktır. Dickens bir yüzyılın dehasıdır ve beni büyük ölçüde etkileyen bir romancıdır.»

Tolstoy

«O çok büyük bir romancıydı. Büyük eserler armağan etti bize. En iyi kitabının David Copperfield olduğunu söylerdi. Yazarların kendi kitapları hakkındaki yargıları her zaman doğru değildir ama Dickens'ın bu yargısı bana çok doğru gelmektedir. Kitabın büyük bölümü Dickens'ın kendi biyografisidir ama bu kitap bir otobiyografi değil büyük bir romandır. Kahramanlarını yaratırken hayatının en renkli çizgilerini kullanmıştır.

David Copperfield canlı, değişik ve orijinal bir kitaptır. Bazan eğlendirici, neşeli bazan trajik ama her sayfada ılık bir duyarlık, hayalgücü vardır.»

Somerset Maugham

«David Copperfield için Dickens, 'düşlerimin çocuğu' der. Kitapları içinde en çok onu severdi. Gerçekten de yüzyıllar boyu bütün kuşaklar ve bütün okurlar onun bu değerlendirmesini yürekten paylaşmışlardır.»

Edmund Fuller

KAPAK BASKI ÇETİN OFSET 27 32 87